

بۆكان لى مىژوودا

«كۆمەلەي ۴۸۱ وتار»

ئەنۋەر سولتانى

بىنكەي رۆشنگەرى

كتىب: بۇكان لە ميژوودا (كۆمەلەي ۴۸۱ وتار) بەرگى سىنھەم
نووسەر: ئەنۋەر سولتانى
دیزاين و پووبەرگ: چىمەن ئىلخانىزادە
بلاوكەرەوہ: بىنكەي رۆشنگەرى، ئالمان
نۆرەي چاپ: يەكەم، ۲۰۲۱
نىگارەكانى پووبەرگ لە كاشىيەكانى ئىزىرتوو ۋەرگىراون

ماڧى لە چاپدانەۋەي بۇ نووسەر پارىزراۋە

بیره وه ریه کان

له م به شه دا هه ندیك كتیبی بیره وه ریهی کوردی و فارسی یان وه رگنراوی کوردی و فارسی نووسه رانی ئوروو پایی، پشکینراون که له نیو بیره وه ریهی نووسه ره کان دا ئاماژیه ک به بۆکان یان که سایه تییه کانی ناوچهی بۆکان کرابی. زانیاریی دووراو دووری ئه و که سانه وا هه یه سه داسه د راست نه بن، به لام هه ر ئه وه نده ی لایه نیکی تاریکی ژیا نی خه لکی بۆکانیان پوون کرد بیته وه، ده توانی بایه خی خۆیان هه بی.

بیره وهرییه کانی سهردار موقته دیری سه نجاوی

ئهم دیرانهی خواره وه به شیکن له بیره وهرییه کانی «عەلی ئەکبەر خانی سهردار موقته دیری سه نجاوی»، که دوکتور کهریمی سه نجاوی برزای پیکه خستوو و له سالی ۲۰۰۱ دا له تاران بلاو کراوه ته وه.

سهردار موقته دیر، سه روک هۆزی سه نجاوی یهک له سنی هۆزی مه زنی ناوچهی کرماشان (که لهو، سه نجاوی، گوران) بو، که له سالانی شه ری یه که می جیهانی دا، خووی و ئەندامانی عه شیره ته که ی که وتنه بهر هیرش و بۆمباردمانی بی به زهیی یانهی سپا و فرۆکه شه رکه ره کانی بریتانیا. هۆی مه سه له که ش لایه نگری کردنی سه نجاوییه کان بوو له بیروکهی «یه کییه تی ئیسلامی» ی عوسمانییه کان و هاوپه یمانه ئالمانییه کانیا. له ئەنجام دا سهردار موقته دیر، هۆزه که ی خووی خسته گینژاوی شه ریکی بی سوودی بی ئەنجام له گه ل سپای روس و ئینگلیز و له ژیر گوشاری ئەوان دا مه جبوور بوو خاک و ولاته که ی به جی بهیلی و په نا بباته بهر هیزه کانی عوسمانی له باشووری کوردستان و ئەو به شه ی دواتر بوو به عیراق.

سه رده میک که سهردار موقته دیر ده چیته عیراق (سالی ۱۹۱۸)، سه رده می ده ست به سه ربوونی شیخ مه حمودی مه لیکه له مووسل. ناوبراو له ماوه ی مانه وهی دا له شاره که چه ندین جار ده چیته چاوپیکه وتنی شیخی نه مر یا ئەو ئیجازه ی چه وپیکه وتنی سهردار موقته دیر وه رده گری و ده چیته مزله که ی.

گویی پینه دان و هه لسه وکه وتی ناله باری ئەفسه ر و بهرپرسیانی سپای عوسمانی له گه ل سهردار و هاوپیکانی له لایه ک و جی لیژ بوون به سپای ئالمانی و تورک،

کارێک دهکا که سهردار به بی ئیجازهی ئهوان و بهدزیی عوسمانییهکانهوه له گهڵ چهند هاوڕییهکی دا بگهڕێتهوه ئێران و له ریگهی پشدهرهوه بگاته سهردهشت و لهویوه بۆ بۆکان و ئینجا تیکانتهپهی ههوشار (تیکاب) و پاشان ئازهر بایجان و تاران.

هاوڕیانی سهردار موقتهدیر له م سهفهره دا بریتی بوون له: حوسین خانی سالار زهفهری برای، سلیمان خانی سالار موقتهدیری برای، میرزا ابولقاسم لاهووتی کرماشانی، شاعیری شوڤر شگیری کورد وهک پیشکار، موجهیدیکی میلی، چهند کوێخزادهی سهنجابی، ئهفسهریکی ههلاتووی عوسمانی و ژمارهیهک سواره، که سهرحه می هه مووان به خۆیهوه گهیشتهبووه ۵۳ کهس.

میژووی سهفهری سهردار موقتهدیر و هاوڕیکانی بهگوێرهی یادداشتهکان به شیوهی خوارهویه:

- گهیشته نیو خاکی عوسمانی (عیراق) [له راستی دا چوونه باشووری کوردستان]:

۱۶ ی ڕههه زانی ۱۳۳۶ (تیرماه ۱۲۹۷)، (جولای ۱۹۱۸)

- گهڕانهوه و گهیشته تاران: ۱۲ ی رهبعی یهکه می ۱۳۳۷ (۲۴ آزر ۱۲۹۷ - ۱۶ ی

دیسامبری ۱۹۱۸).

بهگوێرهی لاپه ره ی ۶۲۹ بیروه وهرییهکان، ماوهی گهڕانهوهی سهردار له خاکی عوسمانییهوه بۆ ئێران چل رۆژ بووه و بهو پێیه، تێپه ربوونی ئه و و هاوڕیکانی به سهردهشت و بۆکان و تیکانتهپهی ههوشاردا، دهبی له ماوهی مانگی نوامبر و دیسامبری ۱۹۱۸ دا بووین.

مهسه له ی سهرنج پراکیش له سهفهری سهردار موقتهدیردا، ئه وهیه میرزا ئه بولقاسم لاهووتی کرماشانی، شاعیری شوڤر شگیری کوردیش یهکی له هاوڕیانی بووه. لاهووتی، که دایکی له هۆزی سهنجابی بوو و خۆشی بۆ ماوهیهک له نیو ئهوان دا ژیاوو، له و سهردهمه تایبه تیه دا وهک پیشکار و بریکاری سهردار موقتهدیر، گه لیک ئه رکی سیاسی و کۆمه لایه تیی بۆ راپه راندوووه و بۆ نمونه له شاری سنه پیوهندیی به ئالمانییهکانهوه گرتوووه.

یادداشته‌کانی سهردار موقته‌دیر نیشانده‌ری ئه‌وه‌ن که لاهووتی هه‌ستیکه‌ی به‌هیزی لایه‌نگری ئالمان و عوسمانیه‌ی هه‌بووبی و له‌ماوه‌ی مانه‌وه‌یان‌دا له‌مووسل و که‌رکوک و هه‌ولیز و سلیمانی هات‌و‌چۆی کار‌به‌ده‌ستانی سپای عوسمانیه‌ی کردبێ، ئینجا له‌و قۆناغه‌دا که سهردار موقته‌دیر بریاری گه‌رانه‌وه‌ی ئیرانی دابی، لاهووتی لئی جیا بووبیته‌وه و به‌ته‌نیا له‌عیراق بۆ ماوه‌یه‌ک له‌ژێر حیمایه‌ی عوسمانیه‌ی دا‌ژیابێ. ئه‌م به‌شه‌ی یادداشته‌کانی سهردار له‌مه‌ر لاهووتی، له‌کتیبه‌ی من‌دا که له‌مه‌ر ژیان و ئاسه‌واره‌کانی لاهووتیم نووسیه‌وه، شوینیکی تایبه‌تییان داگیر کردووه.^۱ موقته‌دیر ده‌نوسی:

... لای ئیواره‌گه‌یشتینه‌ گوندیک له‌سهره‌تای دۆلی پشده‌ر. ئاوی چۆمی ئالتوو‌ن‌کو‌پری به‌و دۆله‌دا تیه‌ر ده‌بوو. به‌ناچار له‌م گونده‌دابه‌زین. ئاغای دئییه‌که‌ ناوی ره‌سوول‌ئاغا بوو که جیاواز بوو له‌حاجی ره‌سوول‌ئاغای پشده‌ری. ئاغا و خاوه‌نی گونده‌که‌ له‌مال نه‌بوو... لای ئیواره‌هاته‌وه. به‌بێ هه‌والپرسی و موجامه‌له‌ لیبی پرسین خه‌لکی کوین؟ گوتم ئیرانین. ئه‌م‌جار پرسی موسلمانن یا عه‌جه‌م؟... له‌پشده‌رایه‌تی که‌سیکی شاره‌زا بردینه‌مالی عه‌باس‌ئاغای برای بچووک‌ی حاجی ره‌سوول‌ئاغا، که له‌م دوایی‌یان‌دا ببووه‌سه‌رۆکی گشتی... به‌یانی ئه‌و رۆژه، سه‌عاتیک پیش نیوه‌رۆ گه‌یشتینه‌سه‌رده‌شت. له‌سه‌رده‌می شه‌ری جیهانی و هاتنی عوسمانیه‌ی‌کان‌دا نیوه‌ی شاره‌که‌ به‌ناوی یارمه‌تی بۆ عه‌سکه‌ری ئیسلام روتابۆوه. پووسه‌کان له‌شه‌ری عوسمانیه‌ی‌دا شاره‌که‌یان کردبووه‌خۆله‌میش و دوای رۆیشتنی ئه‌وانیش پشده‌رییه‌کان ده‌ستیان به‌سه‌ردا گرتبوو... سی و لاخمان به‌سی تمه‌ن به‌کری گرت، له‌ویوه‌هه‌تا بۆکان.

... لای ئیواره‌گه‌یشتینه‌ گوندی حوسین‌ئاغا یه‌ک له‌سه‌رۆکه‌هۆزانی گه‌ورک. ناوی گونده‌که‌ «نستان» بوو... لای ئیواره‌گه‌یشتینه‌مالی عه‌لی‌ئاغا... ژنی عه‌لی‌ئاغا له‌به‌گزاده‌کانی عیلی گه‌ورک، ئامۆزای عه‌لی‌ئاغا بوو. باوکی ئه‌و کابرایه‌چه‌ند

۱. پروانه: ئه‌نوه‌ر سوولتانی، «لاهووتی شاعیری شو‌ر‌ش‌گی‌ری کورد»، بنکه‌ی ژین، سلیمانی ۲۰۰۶.

سال پیشتر به یارمه‌تی خانانی موکری و سه‌رداری بۆکان بۆ ماوه‌یه‌ک ببوو به سه‌رۆکی ئەو لقه‌ی عیلى گه‌ورک...

بۆکان و موکری

نزیك ئیواره گه‌یشتینه مالى مسته‌فابه‌گی حاجی ئیلخانی... مال و ده‌زگایه‌کی گه‌لیک باشی هه‌بوو. کاتی چووینه ماله‌وه، که‌سیکی شه‌ست سالان به‌جل‌وبه‌رگی ریک‌وپیک و خاوینه‌وه، دارته‌علیمیک به‌ده‌سته‌وه، کاتی چاوی به‌ئیمه‌که‌وت، به‌ویقاریکه‌وه وه‌ستا و بانگی چه‌ند که‌سیکی کرد. جله‌وی و لاخه‌کانیان گرتین. هه‌ر ئەوه‌نده‌ی دابه‌زین، ناوی منی پرسى. منیش به‌ی شارده‌وه، خۆم و سالار زه‌فه‌ر و سالار موقته‌دیرم پی‌ناساند. به‌گه‌رم‌وگورپی وه‌ریگرتین. هه‌تا به‌ر ده‌رگای ژووره‌که له‌گه‌لمان هات و به‌فهرموو فهرموو بردینیه ژوورئ. کورپیکی خوین‌شیرینی به‌ژن و بالا جوانی بیست سالان له‌وئ وه‌ستابوو. فه‌رمانی پێدا که‌ل‌وپه‌له‌کانمان بینن و له‌نیو یه‌کی له ژووره‌کاندا دایانبینن، هاو‌ریکانیشمان له‌و ژوورهدا دابه‌زرینن. به‌شیوازی قسه له‌گه‌ل کردنی دا ده‌رده‌که‌وت ئەو که‌سه، کورپی مسته‌فابه‌گ بی. دواى نیوسه‌عاتیک دوو کۆری دیکه‌شى هاتنه‌ لامان که‌ ناویان محه‌مه‌ده‌گ و عه‌بدو‌ل‌لابه‌گ بوو. به‌هۆی میهره‌بانى نواندن و دلپاکى حاجی ئیلخانى و کورپه‌کانییه‌وه، زوویه‌ک ماندوو مان حه‌سایه‌وه. مسته‌فابه‌گ ئەمری کرد بۆ سبه‌ینتی ئەو پۆژه حه‌مامه‌که‌مان بۆ خاوین و ئاماده‌بکه‌ن. شه‌و، ده‌ستیک نوینی مومتاز و خاوینیان بۆ هه‌رکام له ئیمه‌هینا. سبه‌ی پۆژه‌ه‌لات چووینه حه‌مام. کاتی هاتینه‌ ده‌ر، چایی و فراوینیکی تیروته‌سه‌لیان بۆ هیناین. هه‌ر چه‌ند هه‌ولمان دا پینش نانی نیوه‌رۆ به‌ره‌و بۆکان بکه‌وینه‌رئ، قبوولی نه‌کرد. نانی نیوه‌رۆمان خوارد و ئینجا پیمان له‌سه‌ر پۆیشتن داگرت و ئیجازه‌ی پۆیشتمان وه‌رگرت. که‌وتینه‌رئ. هه‌ر سئ کورپه‌که‌ی تا فرسه‌خیک له‌گه‌لمان هاتن و به‌رپیان کردین. سواریکیش هه‌تا بۆکان بووه‌ پینوینمان. نیوسه‌عات له‌ شه‌و تیپه‌ر ببوو که‌ گه‌یشتینه‌ شاروچکه‌ی بۆکان. کاتی چووینه به‌ر ده‌رگای عیماره‌تی سه‌رداری بۆکان، ده‌نگی ساز و ئاواز ده‌هات. که‌ چاویان به‌ ئیمه

كەوت ساز و ئاوازيان راگرت.

سەردار خۆى لە ئەندەرووندا بوو. نۆكەرەكانى ھاتنە پېشەوہ و ولاخەكانيان دايە دەست چەند كەسى جلەودار، ئىمەشيان برە ژوورىكى گەورە و خاوين، كە چەند كورسى و ميژىكى گەورەى تىدابوو، سۆبەشيان بۇ پىكردين. عەلىخانى سەردارى بۇكان بە جلوبەرگى وەك بەرگى عەسكەرىيەوہ ھاتە دەر. بەبى ئەوہى كەسنىك ئەومان پى بناسىنى، بە روخسار و جلوبەرگى دا ناسىمانەوہ. ئەویش ناوى ئىمەى لە پياوہكەى حاجى ئىلخانى پرسىيوو. بە تيگەيشتووى و رېزەوہ وەريگرتين. كە چاييمان خواردەوہ و گەرم داھاتين، بە منى گوت مەيلى خواردنەوہتان ھەيە؟ وەلامم دايەوہ رەزاي ئىوہمان دەوى. بەزمىكى خۇشيان خستە رى. بەراوردى ميواندارىتەى، خولق و خوى باش، دلپاكى و ئازادى مەجلىسى ئەوم لەگەل مەجلىسى ناوچاوگرژ و ترسىنەرى سوارئاغا و رەسوولئاغا كرد، كە تىيدا برا لە برا دلنيا نەبوو.

ھەمان شەو، ھەواليان بە مەحمودئاغا، كورە گەورەى حاجى مەممەدئاغا (حاجى ئىلخانى)ى دىبوكرى دابوو، كە زاواى سەردار بوو. سبەى پېشنىوہرۆ مەحمودئاغا و حاجى بايزئاغا و عەلىئاغا ھەر سى كورى حاجى ئىلخانى ھاتنە چاوپىكەوتنمان. سالار ئەسەدى خزمى مستەفابەگىش ھات. ئەو رۆژە و شەوى دووھەمىش لە مالى سەردارى بۇكان بووين. سەردار پىشنيارى كرد بچينە دىتنى حاجى مەممەدئاغاي ئىلخانى گەورەى دىبوكرىيان. منىش شەوقى چاوپىكەوتنم ھەبوو. لە كاتى رۆيشتندا، من و سالار زەفەر سوارى كاليسكەى شەخسى سەردار بووين. ھەر گەيشتىنى، حاجى بايزئاغا و مەحمودئاغا دووسەد ھەنگاو پىشتر لە مالەكەيان وەستابوون و چاوەروانى ئىمە بوون. بەپىيان كەوتنە پىشمان ھەتا گەيشتىنە نىومال. حاجى ئىلخانى لە دەرەوہى ديوہخان وەستابوو. دابەزىن و زورى رېزلىتاين. نەمدەزانى ئەو رېزگرتانە بۇ ئىمەيە يا بۇ سەردارى بۇكان تا ئەوہى لەنىو ژوورەكەدا سەردار بۇ ئەنجامى كارىك چووہ دەرەوہ و گەرايەوہ. حاجى ئىلخانى ھىچ لە بەرى نەجوولايەوہ. ناوبراو لە بەرانبەر سەردار و بەگزادەكانى تردا لە رادەبەدەر لەخۇبايى و خۇراگر بوو. وا دەرەكەوت كە تەمەنى حاجى ئىلخانى

له دهووروبه‌ری هفتاوپینچ و هه‌شتا سال بی. نیوتاقه شالی سپی و سورمه‌یی له پشت به‌ستبوو و نیو تاقه‌یه‌کی دیکه‌ی له هه‌مان شال به‌دهوری سه‌ره‌وه بوو. جل‌وبه‌رگ و ته‌نانه‌ت عه‌باکه‌ی له به‌ره‌ک بوو. پوخساریکی ره‌شتاله، بالایه‌کی مام‌ناونجی، که‌مه‌ری باریک و سینگیکی هیندی پانی هه‌بوو. دوا‌ی نانی نیوه‌رۆ، شه‌ویش هه‌ر له‌وی ماینه‌وه. بۆ نانی نیوه‌رۆی رۆژی دوا‌یی میوانی مه‌حموودئاغای کوره‌گه‌وره‌ی حاجی ئیلخانی بووین. بنه‌ماله‌ی حاجی ئیلخانی یه‌ک له ناودارترین و روناکبیرترین بنه‌ماله‌ کورده‌کانی ئیران، به‌تایبه‌ت حاجی بایزئاغای کورپی، پیاویکی خاوه‌ن فه‌زیله‌ت، عه‌ره‌بی‌زان، ئه‌دیب و فه‌قیه‌بوو. مه‌سه‌له‌کی دیموکراتی و مه‌پامی سه‌ره‌خۆیی حکومه‌ت و نه‌ته‌وه‌ی کوردی هه‌بوو. پڕوای شه‌خسی بریتی بوو له‌وه‌ی که ئینگلیزه‌کان ئازادی ده‌ده‌نه‌گه‌لانی جیهان و به‌تایبه‌ت وه‌فا به‌و به‌لێن و په‌یمان ده‌که‌ن که له به‌غدا به‌ نوینه‌رانی کوردیان داوه. من دژ به‌ بۆچونه‌که‌ی وه‌ستام و گوتم به‌رله‌ هه‌موو شت ئینگلیزه‌کان له ده‌ره‌وه‌ی ولاتی خۆیان دا ئازادبخواز نین و ئه‌وه‌نده‌ی بتوان ئازادبخواز و نیشتمانپه‌رست و خێرخوازی ولاتانی تر، به‌تایبه‌ت ولاتانی موسته‌عمه‌ره، سووک و بی‌قیمه‌ت و خانه‌نشین ده‌که‌ن. دووه‌م ئه‌وه‌ی که پیشه‌وای سالح و خه‌لکی به‌غیره‌تی کورد نابێ دیعایه‌ی سه‌ره‌خۆیی بکه‌ن و گیانی خۆیان له‌و پیناوه‌دا به‌خت بکه‌ن، به‌لکوو ده‌بی هه‌ولی یه‌کگرته‌وه‌ له‌گه‌ل ئه‌سل و بنه‌چه‌کی ئێرانی خۆیان بدن، حاجی بایزئاغا له‌ بۆچونه‌کانی من ناره‌حه‌ت بوو و گوته‌ی بۆ کورد، عه‌جه‌م یا عه‌ره‌ب و تورک جیاوازیان نییه. وه‌لامم دایه‌وه و گوتم ئه‌گه‌ر خه‌لکانی نه‌خوینده‌وار و تینه‌گه‌یشتوو وه‌ک سوارئاغا و په‌سوول‌ئاغا که له‌م سه‌فه‌رده‌ا ئیمه‌یان به‌ عه‌جه‌م داده‌نا و خوینمانیان به‌ حه‌لال ده‌زانی قسه‌ی وا بکه‌ن، قه‌یدی ناکا، به‌لام له‌ خه‌لکی خوینده‌وار و فازیل و میژوو‌زانی وه‌ک ئیوه‌ به‌دوره‌ وا بیره‌که‌نه‌وه. له‌ قسه‌کانم هه‌لبه‌زییه‌وه و هه‌ندێ قسه‌ی سووکی به‌ ئیران و ئێرانییه‌کان گوت. منیش له‌ به‌رانبه‌ردا تووره‌ بووم و گوتم ئه‌م قسانه‌ی ئیوه‌ میراتی چه‌ند سه‌د سال دیعایه‌ی سوولتانه‌کانی ئالی عوسمان و شه‌ر و ده‌مارگیری ئایینی نیوان سوننه و شیعه‌یه‌ که ئێرانی موسلمان به‌ عه‌جه‌م و پافزی داده‌نێن. ئایا ئه‌وه

کاریکی به جینه که ئیوه من و سهدان هزار کوردی ئیرانی به عه‌جه‌م داده‌نین هر له‌به‌روهی سوننی نین، له کاتی‌کدا خۆتان، که به‌گویره‌ی قسه‌ی عه‌ره‌ب، عه‌جه‌می ته‌واون، به‌غیره‌ عه‌جه‌م و غه‌یره ئیرانی داده‌نین؟

ده‌مه‌قاله‌ی من و حاجی بایزئاغا له‌ده‌وربه‌ری نیوه‌شه‌ودا کیشایه‌ کیشه و قسه‌ی پیس و ناحه‌ز، به‌ شیوه‌یه‌ک که حاجی بایزئاغا گوتی ئه‌گه‌ر له‌مالی خۆم‌دا میوان نه‌بووایه‌ی، به‌ شیوه‌یه‌کی تر له‌گه‌لت ده‌جووه‌لامه‌وه و ئه‌گه‌ر نه‌متوانیایه بتکوژم، ئه‌وا خۆم ده‌کوشت. ئاماده‌بووانی مه‌جلیسه‌که که‌وتنه‌ نیوان و هه‌ردوو لامان بیده‌نگ بووین، به‌لام حاجی بایزئاغا به‌ته‌واوته‌ی دلی لیمان ئیشا. ئه‌و شه‌وه‌هه‌تا به‌یانی نه‌خه‌وتم. له‌لایه‌که‌وه‌ ناره‌حه‌ت بووم که بۆچی خانه‌خوینه‌کی وا باشم ره‌نجانده‌وه و له‌لایه‌کی تره‌وه‌ بیرم له‌وه‌ ده‌کرده‌وه که، خواجه ئه‌وه‌ چ سه‌رله‌شیواوی و له‌ ریگالادانیکه‌ توشی ئیمه‌ی گه‌لی کورد هاتوه‌ به‌ شیوه‌یه‌ک که ئه‌سل و بنه‌چه‌کی خۆمان له‌ بیر کردوه‌ و له‌ خۆمان نامۆ بووین، که‌وتووینه‌ته‌ داوی بارودۆخی عه‌شیره‌تی و پاشاگه‌ردانی و شوانییه‌تی و خورافه‌ی ده‌مارگیری ئاییینی خۆمان و ئینجا عه‌ره‌ب و عه‌جه‌م و تورک به‌هۆی دامایی خۆمان ده‌زانین. سه‌به‌ی رۆژ بۆ نانی نیوه‌رۆ له‌مالی مه‌حمودئاغا بووین. داوی نانی نیوه‌رۆ به‌گویره‌ی بانگه‌یشتنی سالار ئه‌سه‌عد لای عه‌سر چووینه‌مالی ئه‌وان. له‌ راستی‌دا میواندارییه‌کی براده‌رانه‌ی شایانی کردین. ئه‌و شه‌وه‌ و نیوه‌رۆی رۆژی داوی ئه‌و له‌وئ ماینه‌وه، به‌لام حاجی بایزئاغا به‌هۆی دل ئیشانییه‌وه له‌ من، به‌رله‌ نیوه‌رۆ گه‌رایه‌وه‌مالی خۆیان.

لای عه‌سر له‌گه‌ل سه‌رداری بۆکان و مه‌حمودئاغا و عه‌لی‌ئاغا کورانی حاجی ئیلخانی و سالار[سه‌ردار] ئه‌سه‌عد گه‌راینه‌وه‌ بۆکان و شه‌وه‌ له‌مالی سه‌ردار ماینه‌وه. ئه‌و شه‌وه، کاتی خه‌و، که خانان و به‌گزه‌ده‌کان له‌گه‌ل سه‌ردار رۆیشتن و ئیمه له‌ مه‌نزلی خۆمان ماینه‌وه، یه‌کی له‌ خزمانی عه‌لی‌ئاغا هات و بانگی سمایلخانی موجاهیدی کرد. وا ده‌رکه‌وت که عه‌لی‌ئاغا لای وا بووه ئیمه به‌هۆی کوشتوبه‌ر و تالان و ته‌نگزه‌ی نیوخاکی عوسمانییه‌وه‌ خه‌رجی ریگامان پینه‌مابی و ئاتاج بین بۆیه

پینچسەد تمەنی بۆ ناردبووین. گەرچی کاریکی مەرفانەیی کردبوو، بەلام ئەم کارە بۆ ئێمە زۆر ناخۆش بوو و من لە عەرەقی خەجالەتی دا نەوم بووم و بەسپاسەوه پارەکم دایە دواوە.

پۆژی دوايي کاتی خۆرەلەت سێ ئیستەرمان لە چەرچیەکی خەلکی سلیمانی کە لە بۆکان چارەویدار بوو، بەکری گرت و ئامادەیی پۆشستن بووین. سەردار و هەموو بەگزادان بۆ بەرپی کردنی ئێمە سوار بوون. هەرچەند تکامان کرد قبوولیان نەکرد و تا نیو فرسەخ لە دەروەیی شارۆچکە کە لەگەڵمان هاتن. لەگەڵ سەردار و بەگزادەکان خواحافیزیمان کرد.

مزی دوايیمان مالی قۆچبەگ لەسەر رێگای تیکانتهپە بوو. عەلیخان دوو سواری شارەزای لەگەڵ ناردبووین. لای عەسەر گەیشتیینی (قۆچبەگ)، کە ئاگادار کرابوو لە بۆکان چەند شەو مابووینەوه و میواندارییەکی زۆر کرابووین، زۆری میوانداری کردین. پێویست بە خۆناساندن نەبوو، ریزی زۆری گرتین و بۆ نیوهرۆ فەرمانی ئامادەکردنی خواردنی حازری دا. دامو دەزگای ئەو لە هی خانانی موکری بەرپی و جیتەر بوو. دەیانگوت دە برای هەیه و سالیکی پیش ئەو یەک لە براکانی لە شەر لەگەڵ هەندیکی تر لە ئاغاواتی موکری دا کوژرابوو. قۆچبەگ پیاویکی ریکوپیکی و دەولەمەند بوو، بەلام ناوی وا دەکردبوو کە بەهۆی تەماع و لەچەرپیەوه زۆر بەی براکانی پووی لێ وەر دەگێرن. مزی دواترمان مالی جانگیرخان، یەکی تر لە ئاغاواتی موکری بوو لە پینچ یا شەش فرسەخی شویتهکە. من ئەوم راستەوخۆ دەناسی، لەبەرەوهی لە سەردەمی شەری مەشرووتەخواری دا هاوڕی لەگەڵ سالاروددەوله هاتبوو کرماشان. داوام لە قۆچبەگ کرد سواریکی شارەزیمان تا مالی ئەو لەگەڵ دا بنێرێ. گوتی دوو پۆژ پینچتر نامەیهکم بۆ نووسیوه و بریارە ئەمڕۆ بیته ئێره. لای پۆژاوا جانگیرخانیش هات و شەو لە مالی قۆچبەگ ماینەوه. بەیانی پۆژی دواتر لەگەڵ جانگیرخان کەوتینه رێ. دواي دوو فرسەخ رینگا پیوان، گەیشتیینی گوندی یەک لە براکانی قۆچبەگ. جەختیان کرد دابەزین و نانی نیوهرۆ بخوین، بەلام لەبەرەوهی تا مالی جانگیرخان زیاد لە شەش سەعات رینگە بوو، ناچار بووین پینچیارەکە

بدهینه دواوه.

ئینجا گه‌یشتینه گوندی یه‌کیکی تر له براکانی قوچ‌به‌گ. خوئی هاته پینشه‌وه و پیی لی ده‌که‌وشیک کردین و دایبه‌زاندین. ئه‌و برای هه‌ره بچووکی قوچ‌به‌گ ناسراو به «خانی» [خانه] بوو و ناوبانگی میوانداریی ده‌رکردبوو. له ریگا پیش ئه‌وه‌ی بگه‌ینه ماله‌که‌ی، جانگیرخان ده‌یگوت شتیکی نه‌گونجاوه خانی ئیجازه بدا به‌بی نانی شه‌و یا نیوه‌رۆ له مالی بئینه ده‌روهه. نانکی نیوه‌رۆمان خوارد و به پینداگری ئیجازه‌ی رۆیشتمان وه‌رگرت. لای بانگی شیوان گه‌یشتینه مالی جانگیرخان. بارودۆخی ئه‌نده‌روونی و بیروونی‌ه‌که‌ی بی‌عیب بوو. هه‌موو فەرشی دیوه‌خانه‌که‌ی، فەرشی چاکی ئه‌راکی بوون، که له سه‌رده‌می هاو‌رپییه‌تی سالارودده‌وله‌دا به تالان له ده‌وروبه‌ری مه‌لایر و سولتاناباد (ئه‌راک) که‌وتبووه چنگی. شه‌و له‌وئی ماینه‌وه و رۆژی دواتر وێرای شاره‌زایه‌ک به‌ره‌و هه‌وشاری ئازهر‌بایجان که‌وتینه ری.

روداوی مالی سه‌ردار ئه‌فشار

دوای دوو سه‌عات گه‌یشتینه روبرواریکی بچووک، که سواره شاره‌زاکه‌مان گوتی سنووری نیوان موکریان و ئازهر‌بایجانه. له‌وئی دابه‌زین، ده‌ست و دهم‌وچاومان شوورد، جل‌وبه‌رگی کوردیمان داکنه‌ند و هه‌موومان به‌رگی «موجاهیدی» مان کرده‌به‌ر. لای نیوه‌رۆ چوینه نیو‌یه‌کی له یه‌که‌م گونده‌کانی عیلی هه‌وشار. چوونی ئیمه‌ هاوکات بوو له‌گه‌ل شه‌ری نیوان ئه‌و به‌شه‌ی هۆزی هه‌وشار له‌گه‌ل هۆزیکی کورد به‌ناوی که‌له‌ور. ئه‌م که‌له‌وران ۵۰۰ بنه‌ماله‌یه‌ک بوون که نازاندری که‌ی هاتونه‌ته ئه‌و لایانه. چه‌ند رۆژ پیش ئیمه، سه‌رۆکه‌که‌یان ناسراو به ئیلخانی، به‌ده‌وازده سواره‌وه ده‌چیته سه‌ر گوندیکی هه‌وشار و چه‌ند جووت گا به تالان دین. سه‌رۆکی ئه‌و ئه‌فشارانه که‌سیک بوو به‌ناوی که‌ریم‌خان و کوره‌که‌شی فه‌ره‌یدیون‌خان بوو که به ئازایه‌تی ناوی ده‌رکردبوو. ئه‌وان له‌دزیی که‌له‌وره‌کان ئاگادار ده‌کرینه‌وه و به چه‌ند سواریکه‌وه ده‌که‌ونه شوینی تالانچیه‌کان. له پینک‌ادانیک‌دا ئیلخانی سه‌رۆکیان ده‌کوژن و ماله به‌تالان چووه‌که‌ش ده‌ستینه‌وه. که‌له‌ور دوای ئه‌م شکسته، په‌نا ده‌به‌نه به‌ر هۆزی گه‌لباخی و مه‌نده‌می و

دووسه د سواری گهلباخی دینه یاریدهیان. لهم کاته دا ئه فشارهکان له ترسی هیرشی گهلباخی، خه لکیان له سه ره هه موو به رزایی یه کان دانابوو و چوو بوونه مه ته ریزه وه... چووینه مالی که ریم خان، پیاویکی قسه خویش و خوش مه شره ب. له پوخسار و هه لسه و که وتی کوره کهی، واته فه ره ی دوون خان دهرده که وت که بانگه وازی ئازایه تیه کهی راست بی. به هوی دراوستیه تی موکریه کانه وه قسه کردنی ئاساییان به زمانی کوردی بوو، گه رچی هه ندی جار له گه ل یه کتردا به تورکی دهوان. شهو له وی ماینه وه و به میهره بانی و دلپاکی میواندارییان کردین. تکامان له که ریم خان کرد بو پوژی دواپی که سیکی شاره زمان تا تیکانته په له گه ل دا بنیری. لی پرسین ئایا له وی ده چنه مالی سه ردار ئه فشار یا له نیو گونده که منزل ده گرن. گوتم هه لبه ت ده چینه مالی سه ردار. گوتمی پروا ناکه م ریگه تان بدا. له گوندی که ریم خانه وه تا تیکانته په چوار فرسه خ ریگا بوو. نیو سه عات دواپی نیوه رو گه یشتینه بهر ده رگای عیماره تی سه ردار ئه فشار له دهره وه ی گونده که. چوار سال بوو خه ریکی دروست کردنی ئه و عیماره ته بوو... اقبال له شکری ته ورزییش له گه لی بوو (بر: لاپه ره ۵۹۲ تا ۶۱۲).^۱

۱. «ایل سنجایی و مجاهدت ملی ایران، خاطرات علی اکبرخان سردار مقتدر سنجایی»،
تحریر و تحشیه دکتور کریم سنجایی، چاپ شیراز، تهران ۱۳۸۰ / ۲۰۰۱، فارسی.

ئه‌مانوڵاڵخان (حاج عزالممالک) ی ئه‌رده‌لان

به حیسابی بیره‌وه‌رییه‌کان، نووسه‌ر له سه‌رده‌می ناسره‌ددین‌شای قاجاردا له‌دایک‌بووه و له‌به‌روه‌ی له‌دایکه‌وه‌شازاده‌بووه، واته‌دایکی کچی شاکانی قاجار بووه، هات‌و‌چۆی ده‌رباری کردووه و چوار شای قاجار (ناسره‌ددین‌شا، موزه‌فقه‌ره‌ددین‌شا، محمه‌دعه‌لی‌شا و ئه‌حمه‌دشا) ی بینووه، ئینجا له‌سه‌رده‌می هه‌ر دوو په‌هله‌وییه‌کاندا گه‌لیک پۆست و مه‌قامی وه‌ک وه‌زاره‌ت (ده‌جار)، ئه‌ندام په‌رله‌مانی (پینج‌جار) و سه‌ناتۆری (دوو‌جار) ی پی‌سپێردراوه. حاجی «فخرالممالک» ی باوکیشی سه‌رۆکی ده‌رباری ئه‌حمه‌دشای قاجار بووه (ل ۱۵۴).

من کتیبه‌که‌م خوینده‌وه‌بو ئه‌وه‌ی بزانه‌م کاتی که ئومه‌را و ئه‌فسه‌رانی پایه‌به‌رزی ئازده‌ربایجانی ئاوا له‌خه‌می خاک و ناوچه‌ی خۆیان دان، کوردیش بو کوردستان وه‌هایه؟ به‌داخه‌وه‌لاپه‌ره‌کانی کتیبه‌که‌ پینچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌یان بو ده‌رخستم! ئه‌رده‌لان گه‌لیک مرۆفیکێ راست و سادق و لیزان و خوینده‌وار بووه و زۆریش کوردی خۆش ویستووه، به‌لام کامه‌کورد؟ ئه‌و کورده‌ی که وه‌ک ئه‌و له‌خزمه‌ت ئێران و ده‌وله‌تی ئێراندا بێ و له‌کوله‌که‌ی ته‌ریشدا باسی مه‌سه‌له‌ی نه‌ته‌وايه‌تی کورد و خوای نه‌کرده‌سه‌ربه‌خۆیی گه‌له‌که‌ی نه‌کا! با پیکه‌وه‌ ئه‌م دێرانه‌ی بیره‌وه‌رییه‌کانی بخوینینه‌وه‌ که سه‌باره‌ته‌به‌کوچی خۆی و ژماره‌یه‌ک له‌کاربه‌ده‌ستانی ئێرانخوا بو‌خاکی عوسمانی دوا‌ی ئۆلتیماتۆمی پووسی تزاری له‌سالی ۱۳۲۹ ی کوچی/ ۱۹۱۱ ی زاینی، واته‌به‌سێ سال پێش شه‌ری یه‌که‌می جیهانی. له‌وه‌سالا‌دا ئه‌رده‌لان گه‌یشتۆته‌که‌رکووک و «سه‌ردار شوجاع» ی کورپی سه‌ردار عه‌زیزخانیش^۱ له‌وئ بووه. پاشان گه‌یشتۆته‌ئه‌سته‌موول. ئه‌وه‌ده‌قی قسه‌کانی خۆیه‌تی:

«له‌رێگای که‌رکووک و مووسل... شه‌و و پوژ په‌یوه‌ندیمان به‌خه‌لکی ناوچه‌که‌وه‌ هه‌بوو، له‌به‌روه‌ی ئه‌م ناوچه‌یه‌هه‌مووی کوردنشین بوو و بنه‌مای زمانه‌که‌یان

۱. من نه‌متوانی بزانه‌ ئایا «سه‌ردار شوجاع» ناسناوی سه‌یفه‌ددین‌خانی کورپی سه‌ردار عه‌زیزخان بووه یان ئه‌وه‌ کوپیکێ دیکه‌ی سه‌رداره.

فارسی بوو... له ئەستەموول کوردانی تەبەعی عوسمانی له بەرانبەر «ئوجاقی تورکی» دا «ئوجاقی کوردی» یان پیکهینابوو و له ریگهی ئاغای «احتشام السلطنه» ی بالویزی ئیرانهوه میان بانگهێشتن کرد بچمه نیو جەرگه و ریکخراوهکه یانهوه. گوتم ئەگەر یهک ماده له مه‌رامنامه‌که‌یان زیاد بکه‌ن و بنوسن ده‌بی ئه‌و به‌شهی ناوچه کوردنشینه‌کان که له خاکی عوسمانی دایه بکه‌وێته سه‌ر ئیران، ئه‌وا له‌گه‌ڵ ریکخراوه‌که‌یان دا ده‌بم و ده‌چمه نیو ئوجاقی کوردییه‌وه، ده‌نا عینوان کردنی سه‌ربه‌خۆیی کورد بابه‌تی قسه‌ لێ‌کردن نییه‌ له‌به‌روه‌ی کوردان ره‌گه‌زی پاکی ئیرانین...» (۱۴۱).

ئێرده‌لان له‌ بره‌گی میژوویی کۆتایی حکومه‌تی ره‌زاشای په‌له‌وی و هاتنه‌ سه‌ر حوکمی محهمه‌د ره‌زاشادا ئوستانداری ئوستانی چوارهم (ره‌زائی) بووه‌ و دوا‌ی ئه‌وه‌ی له‌ سه‌ر کاره‌که‌ وه‌لانراوه‌، له‌ گه‌ڵ سه‌په‌ه‌بود جه‌هانبانی، وه‌زیری نیوخوی ئه‌و ده‌م، به‌ ریگای مه‌هاباد و مه‌راغه‌دا چوونه‌ته‌وه‌ تاران. ئه‌وه‌ بیره‌وه‌ریی ئه‌و سه‌فه‌ری مه‌هابادییه‌تی:

«له‌ مه‌هابادیش له‌وانه‌ بوو راپه‌رینیکی به‌رپا بی [پنیشتر گوتبووی له‌ ورمی خه‌لک خه‌ریکی راپه‌رین بوون دژ به‌و و به‌ حکومه‌تی ئیران]. ئیسکورتی وه‌زیری نیوخۆ بریتی بوو له‌ ژماره‌یه‌ک ژاندرمه‌ و «سه‌ره‌نگ باستی» سه‌رۆکیان بوو. هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ی ژاندرمه‌کان له‌ گه‌ڵ ئیمه‌دا هاتنه‌ مه‌هاباده‌وه‌، ئالۆزییه‌ک په‌یدا بوو و شار که‌وته‌ ده‌ته‌پی. ده‌گوترا کوردان خه‌یالیان وایه‌ هه‌موو ژاندرمه‌کان قه‌تلی‌عام بکه‌ن. له‌ رابردووشدا ئه‌م چه‌شنه‌ کوشتارانه‌ له‌ مه‌هاباد کرابوو. ئیمه‌ له‌ مالی قازی محهمه‌د دابه‌زین که‌ بمانه‌وی و نه‌مانه‌وی حکومه‌تی مه‌هابادی به‌ده‌ست بوو. من له‌ گه‌ڵی دا قسه‌م کرد و گوتم ئیمه‌ میوانین، وه‌زیری نیوخۆ هاتۆته‌ مالتان، ئیتر ئه‌وه‌ پینچه‌وانه‌ی جوامیرییه‌ که‌ ژاندرمه‌کان بکوژن و بۆ ئیوه‌ش باش نابێ. گه‌رچی به‌رپاوه‌ت ده‌یگوت ده‌سه‌لات له‌ ده‌ست من ده‌رچوووه‌ و هه‌لس‌وکه‌وتی ژاندرمه‌ له‌ گه‌ڵ خه‌لکی ئیره‌ توورپی کردوون و چاوی دیتنی ئه‌وانیان له‌ شاره‌که‌یان دا نییه‌، به‌لام دوا‌ی وتووێژ کردن

بریار درا ژاندرمه کان ئەو شهوه له مالی قازی محهمهد بمیننه وه و نه چنه نیو شار و ئەو رهشاشهش وا بردبوویانه سهربان، بیهیننه خوارئ. ژاندرمه کان وهک میوان له ژووریکه گه وردها مانه وه، قازی محهمهدیش خوی قه تاره ی بهست و تفهنگی به دهسته وه گرت تا به یانی چاوه دیری ئاسایشی شار و ئەمنیه تی ئەو ماله ی کرد که ئیمه ی لی بووین [واته مالی پیشه وا خوی]. له کاتی خه وتن دا دیتم سه رهنگ باستی جینگه وبانه که ی هینا و له لای تهختی خهوی منی دانا بو ئەوه ی ئەگه ر گولله یان هاویشته وه هه ر دوو کمان بکه وی یاخود له بهروه ی من کورد بووم گولله نه خه ن بو ئەو لایه. به یانی رۆژی دواپی وه زیری نیوخۆ ئەنگوستیله یه کی پیروژه ی له لایه ن ئەعلاحه زه ته وه به قازی محهمهد مه رحمه ت فه رموو و به سه لامه تی له مه هاباد ده رکه وتین» (ل ۲۹۰).

ئەوه شیوازی قسه و بیره وه ری نووسینی ئەرده لانه سه باره ت به گه وه ری و هیمه ت و میوانداریه تی پیشه وا قازی محهمهد که گیانی ئەم هه مووه مله ورانه ی پاراستوو و شه و تا به یانی به تفهنگه وه کیشکی داوه نه کا ئازاریکیان پی بگا، ئیستا ده لی من پیم گوت بو تو باش نابئ ژاندرمه کان بکوژرین، واته هه ره شه م لی کرد! یان ده لی وه زیری نیوخۆ ئەنگوستیله یه کی پی مه رحمه ت فه رموو و به سه لامه ت له مه هاباد هاتینه ده ره وه؛ جا فه رموو هه لیبگره وه!

روانگه یه کی دیکه ی ئەرده لان به نیسه ت کورد له شوینیک دا ده رده که وی که ده لی من بالویزی ئیران بووم له عیراقی سه رده می عه بدولکه ریم قاسم^۱ که هیرشیان کرده سه ر قاسم و به برینداری برایه نه خۆشخانه، منیش بو هه والپرسی چووم بو لای. له ژووری چاوه روانی دا بووم که چاوم به مه لا مسته فا بارزانی که وت، ئەویش له وی دانیشتبوو. گه رچی پیشتریش له میوانی فه رمی دا بینیبوو، به لام سه روسلاومان له گه ل یه کتر نه بوو. ئیستا بیرم له وه ده کرده وه نه کا پیش من ئەو بانگ بکه نه نیو

۱. له بیرمان نه چی هه موو یان به شیک له و پیلانانه ی رژی می شا دژ به عه بدولکه ریم قاسم و هاندانی کورد بو چه ک هه لگرتن دژ به قاسم له و سه رده مانه دا بووه که ئەرده لان بالویزی ئیران بووه له عیراق و هه ندیک جاشی کوردیشی به ناوی کاردار و وابسته و... له گه ل خوی دا بردبووه ئەوی.

ژووره‌که‌ی قاسم، له‌و حاله‌ته‌دا چۆن ته‌حه‌ممولی ئەم کاره‌ بکه‌م و ئایا بگه‌ریمه‌وه
بۆ بالۆیزخانه‌ یان له‌وی بمیتمه‌وه [!] له‌و خه‌یالاته‌دا بووم که ئاجودانه‌که‌ی قاسم
هات و منی بانگ کرده ژووره‌که‌وه...» (۳۶۱).

دیاره‌کتیبه‌که‌ هه‌ر ئەم چهند لاپه‌ره‌یه‌ نییه‌ و پره‌ له‌ پروداوی ژیا‌نی حاجی
عیززولمه‌مالیکی ئەرده‌لان، بۆ نمونه‌: سه‌فه‌ری ئوروپا؛ یازده‌ جار زیاره‌تی که‌ربه‌لا و
نه‌جه‌ف؛ چوار جار بوونه‌ میرحه‌ج؛ وه‌گرتنی رێبه‌ری حیزبی میلیوون و
خه‌زینه‌داری حیزبی سوسیالیست و ده‌ جار وه‌زاره‌ت و زۆر پروداوی دیکه‌ش له
سه‌رده‌می په‌هله‌وییه‌کان تا کوتایی حکومه‌تی پادشایه‌تی له‌ ئێران. ئەرده‌لان سالی
۱۳۵۷، واته‌ له‌ سه‌رده‌می شو‌رش‌دا سه‌ناتۆر و جیگری سه‌رۆکی مه‌جلیسی سه‌نای
ئێران بوو، به‌لام بۆمن ئەم بابته‌ جیگه‌ی بیرکردنه‌وه‌یه‌ بۆچی هه‌ستی نه‌ته‌وايه‌تی
له‌ نیو کوردانی هه‌ندیک ناوچه‌ و شوین‌دا ئەوه‌نده‌ لاوازه‌ و هه‌ر ئەوه‌نده‌ی کوردیک
به‌ پله‌وپایه‌ ده‌گا خزمه‌ت‌کردنی بیگانه‌ی پی باشه‌، به‌لام هاو‌نیشتمانیه‌کانی خوی
له‌به‌رچاو ئەوه‌نده‌ سووکه‌؟^۱

۱. اردلان، امان‌الله‌خان (حاج‌عزالممالک)، «خاطرات حاج‌عزالممالک اردلان، زندگی در دوران
شش پادشاه»، تنظیم و تحشیه‌ دکت‌ر باقر عاقلی، چاپ دوم، نشر نامک، تهران ۱۳۸۳ / ۲۰۰۴،
صفحه‌، فارسی. ۴۵۱

بیره‌وه‌ریبه‌کانی میرزا که‌ریم به‌هرام‌به‌گی

بیره‌وه‌ریبه‌کانی «میرزا که‌ریم به‌هرام‌به‌گی» سه‌رچاوه‌یه‌کی ده‌ستی ئه‌وه‌ل و بایه‌خداره بۆ میژووی بۆکان و ده‌وروبه‌ری. میرزا که‌ریم له‌به‌گزاوه‌کانی هۆزی «خه‌لکی» و نه‌وه و نه‌تیجه‌ی عه‌لی مه‌ردان‌به‌گ بووه که به‌چه‌ند پشت ده‌گاته‌وه بوداق سولتانی موکری و فه‌قی ئه‌حمه‌دی داروشمانه.

هۆزی «خه‌لکی» پێش هاتنی عه‌زیزخانی سه‌ردار کولل، حاکم و خاوه‌ن ملکی بۆکان بوون، به‌لام به‌ده‌سه‌لات‌سه‌ندنی ئه‌و و سی سه‌رداری دوا‌ی ئه‌و (سه‌یفه‌ددین‌خان، حه‌مه‌حوسین‌خان و عه‌لی‌خان)، ئا‌غایه‌تی و خاوه‌نایه‌تی شاریان له‌ده‌ست چووه و به‌و بۆنه‌یه‌وه، بیره‌وه‌ریبه‌کانی میرزا که‌ریم دارمالی هێرش کردنه بۆ سه‌ر سه‌رداره‌کان و ئا‌غاواتی ئیلخانی‌زاده، که ماوه‌یه‌ک دوا‌ی سه‌رداره‌کان حوکمی بۆکانیان گرتنه ده‌ست و ئیتر به‌ره‌ی عه‌شیره‌ی «خه‌لکی» نه‌یتوانی سه‌ره‌له‌ب‌داته‌وه. کێشه‌ی نیوان تیره‌ی میرزا که‌ریم و تیره‌ی سه‌ردار عه‌زیزخان، که ئه‌ویش له‌تایفه‌ی مورادبه‌گی و خه‌لکی نستانی سه‌رده‌شت بوو، به‌شیک له‌لاپه‌ره‌کانی ئه‌م بیره‌وه‌ریبه‌ به‌نرخانه‌ی داوه به‌خۆی.

رووداوه‌کانی دیکه‌ی ئه‌و سالانه‌ی ناوچه‌که، تیکدرانی گوندی «یه‌نگیجه»؛ دروست‌کرانی گوندی سه‌دراباد؛ کێشه‌ی عه‌شایری که ده‌بیتته هۆی کۆچی بنه‌ماله‌ی میرزا که‌ریم له‌بۆکانه‌وه بۆ ساب‌لاغ؛ کوشتاری خه‌لکی ساب‌لاغ له‌لایه‌ن قازاخ‌ی پروسه‌وه (۱۹۱۸)؛ پرووداوه‌کانی شه‌پی یه‌که‌می جیهانی له‌ناوچه‌که؛ شه‌پ و پینکادانی هیزی پروس و عوسمانی له‌موکریان و ویرانی مال و ئاواره‌یی خه‌لکی ناوچه‌که له‌ئه‌نجامی شه‌پ؛ قات‌وقپی و گرانی و گه‌لیک کێشه‌ی کۆمه‌لایه‌تی - سیاسی - ئابووری دیکه له‌یادداشته‌کانی میرزا که‌ریم دا‌ره‌نگیان داوه‌ته‌وه. به‌بێ هیچ گومانیک بیره‌وه‌ریبه‌کانی میرزا که‌ریم یه‌ک له‌سه‌رچاوه‌ به‌نرخه‌کانی میژووی بۆکانن له‌نیوه‌ی دووه‌می سه‌ده‌ی نۆزده‌هه‌م و نیوه‌ی یه‌که‌می سه‌ده‌ی بیسته‌م‌دا.

ئەم بیرەوهریبیانە، که به فارسی نووسراون، هیشتا به شیوهی کتیبی سەر به خۆ
بلاونه کراونه تهوه، به لام گوڤاری مه هابادله ژماره ۵۲-۵۳ دادوو به شی لی بلاوکردۆته وه و
به خته وه رانه، درێژه دها به بلاوکردنه وهی به شه کانی دیکه ی.
به هیوای ئەوهی هه رچی زوتر سه رجه می بیره وه ریبه کان بکه ویتته به رده ستی
خوینهری ئەوینداری میژووی بۆکان و ناوچه که.^۱

۱. «خاطرات میرزا کریم بهرام بیگی، به همت محمد و طاهر بهرام بیگی، گوڤاری مه هاباد،
به شی یه که م: (ژماره ۵۲، جولای ۲۰۰۵، لاپه ره ۵۲ - ۵۵)، به شی دووه م: (ژماره ۵۳،
ئاگۆستی ۲۰۰۵، لاپه ره ۵۸ تا ۶۰)».

بیره‌وه‌ریه‌یه‌کانی عه‌بدو‌للا‌خانی ناهید (ئیفتخار)

عه‌بدو‌للا‌خانی ناهید (ئیفتخار) که‌سایه‌تیی سیاسی و هونه‌ری و ئه‌ده‌بیی ناوچه‌ی فه‌یزو‌للا‌به‌گی و یه‌ک له‌خاوه‌ن‌ملکه‌کانی باشووری رۆژه‌ه‌لاتی بۆ‌کانه. ناهید سالی ۱۸۹۱ له‌دایک‌بووه و سالی ۱۹۴۵ وه‌فاتی کردووه و بۆ‌ماوه‌ی سی‌دو‌وره‌ی چوار ساله‌ نوینه‌ری شاری سه‌قز بووه له‌په‌رله‌مانی ئیران.

بیره‌وه‌ریه‌یه‌کانی ناهید که‌به‌زمانی فارسی نووسراوه، له‌لایه‌ن مامۆستای پایه‌به‌رز ئه‌حمه‌دی قازییه‌وه‌ ئاماده و چاپ کراوه. له‌م‌کتیبه‌دا ناهید رووداوه‌کانی سالانی پیش شه‌ری یه‌که‌می جیهانیی تا ماوه‌ی شه‌ر، هه‌روه‌ها سالانی دوا‌ی ئه‌وه‌تا ۱۹۴۲‌ی تۆمار کردووه.

زۆریه‌ی زۆری رووداوه‌کانی کتیبه‌که‌له‌ناوچه‌ی فه‌یزو‌للا‌به‌گی و سه‌قز و بۆ‌کان روویان داوه و تییان‌دا باسی شه‌ر و پیکدادانی رووس و عوسمانی؛ قاتی و گرانی؛ تالان‌و‌برۆ؛ ئیعدام و قه‌تلی‌عامی ناوچه‌که‌له‌لایه‌ن هیزه‌کانی عوسمانی و رووس و چه‌وسانه‌وه‌ی خه‌لک له‌لایه‌ن مه‌ئموورانی ئیرانه‌وه‌ کراوه. شوینی هه‌ندیک له‌شه‌ره‌کان له‌ناوچه‌ی موکریان (مه‌هاباد، بۆ‌کان، سه‌قز و بانه) بووه و نووسه‌ر ناوی گه‌لیک گوندی ده‌ورو‌به‌ری بۆ‌کان، وه‌ک ئالبلاغ و گۆل و سلیمانکه‌ندی و زۆر که‌سایه‌تیی وه‌ک سه‌ردار حه‌مه‌حوسین‌خان و سه‌ردار عه‌لی‌خان ده‌با و له‌ئیعدامی حاکی بانه و سه‌قز و سه‌رداری موکری له‌لایه‌ن سپای عوسمانییه‌وه‌ ده‌دوی. کتیبه‌که‌تژی له‌زانیاری ناوچه‌ی بۆ‌کانه له‌وه‌سه‌رده‌مه‌دا.^۱

۱. «خاطرات من»، بقلم عبدالله ناهید (افتخار)، یکی از رجال کردستان، به‌اهتمام احمد قاضی، چاپ اول، ناشر نفیسی‌فر، تهران (۹) ۱۳۶۲ / ۱۹۸۳، ۱۰۷ صفحه، فارسی.

میژوولکه‌ی بنه‌ماله‌ی قازی

کتیبه‌ی «تاریخچه خانواده قاضی در ولایت مکر» بیره‌وه‌رییه‌کانی نه‌مر خه‌لیلی فه‌تاحتی قازییه که ریژدار قادر فه‌تاحتی قازی (کوری نووسهر) بلأوی کردۆته‌وه. ئیمه بۆ گه‌لیک پروودای میژوویی ناوچه‌که و تۆمار کرانیان، ئەمه‌کداری میرزا خه‌لیلین، که پیشتر له کتیبه‌ی «سالهای اضطراب» و پاشان له‌م کتیبه‌دا تۆماری کردوون و گه‌یاندوونییته‌ده‌ست ئیمه و نه‌وه‌کانی دوا‌ی خۆی.

کتیبه‌ی «میژوولکه‌ی بنه‌ماله‌ی قازی...» زانیارییه‌کی زۆری له‌سه‌ر پرووداوه سیاسی - عه‌شیره‌تییه‌کانی ناوچه‌ی موکریان و مه‌هاباد، به‌تایبه‌ت له‌ په‌یوه‌ندی بنه‌ماله‌ی قازی‌دا (که خۆی ئەندامیکی بنه‌ماله‌که‌یه) راگه‌یاندووه.

من کتیبه‌که‌م به‌وردی خویندۆته‌وه و یادداشتم له‌سه‌ر نووسیوه. ئەم لاپه‌رانه‌ی که بۆکان و که‌سایه‌تییه‌ بۆکانییه‌کان بگرنه‌وه ئەمانه‌ن: ۵۹، ۶۲، ۶۳، ۶۶، ۶۸، ۷۲، ۷۵، ۸۰، ۱۱۳ تا ۱۲۲، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۳۲، ۱۳۷، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۶، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۷، ۱۸۲، ۱۹۳، ۱۹۴ و ۱۹۵. له‌ نیۆ ئەم لاپه‌رانه‌دا زۆر پروودای گرنگی سیاسی که په‌یوه‌ندی به‌ بۆکان یا خه‌لکی بۆکان و ده‌وره‌رییه‌وه هه‌یه باس کران و وا هه‌یه گرنگترینیان لاپه‌ره‌ ۱۴۸ - ۱۴۹ بی که باسی دوژمنایه‌تی ئاغاواتی دیوکری له‌گه‌ل بارزانییه‌کان ده‌کا. هه‌روه‌ها لاپه‌ره‌ ۱۴۶ که له‌ باسی جوامیزی عه‌لی‌ئاغای عه‌لیاردايه، که ئاماده‌ نه‌بوو نامه‌ی داخوایی بۆ ئیعدامی پیشه‌وا ئیمزا بکا.

ئه‌وه‌ی له‌ کتیبه‌که‌دا گه‌لیک به‌روونی باسی کراوه، سه‌فه‌ری هاوینی سالی ۱۹۲۵/۱۹۴۶ی پیشه‌وا قازی محهممه‌ده بۆ تاران و چاوپیکه‌وتنی «قوام‌السلطنه‌ی» سه‌رۆک‌وه‌زیران که ده‌وری نه‌رینی عه‌بدوللا‌غای ئیلخانی‌زاده بۆ هاندانی قه‌وام و به‌رپرسیانی سپای حکومه‌تی ئیران دژ به‌ کۆمار و شه‌خسی پیشه‌وا ده‌رده‌خا (لاپه‌ره‌ ۱۷۷ تا ۱۸۲). کتیبه‌که‌ مامۆستای ماندوویی نه‌ناس هه‌سه‌نی قازی وه‌ریگتپراوته

۱. خلیل فتاح قازی، «تاریخچه خانواده قاضی در ولایت مکری»، ویراستار قادر فتاحی قاضی، چاپ اول، تبریز، ۱۳۷۸ / ۱۹۹۹، ۲۳۲ صفحه، فارسی.
خه‌لیلی فه‌تاحتی قازی، «کورتته میژووی بنه‌ماله‌ی قازی له ویلایه‌تی موکری»، وه‌رگیژ و ئاماده‌کار حه‌سه‌نی قازی، ده‌زگای ئاراس، هه‌ولیر ۲۰۰۹، کوردی.

ولاتی من، بیرهوه‌رییه‌کانی حاجی عه‌بدوڵلای قازی

ولاتی من به‌رگی یه‌که‌می کتیبی بیرهوه‌رییه‌کانی نهمر «حاجی عه‌بدوڵلای قازی»یه. حاجی عه‌بدوڵلای کورپی قازی که‌ریم، له بنه‌ماله‌ی قازییه‌کانی مه‌هاباد و سه‌ر چۆمی مه‌جیدخان و ئاغای گوندی «کۆنه‌دئ» بوو له ده‌ور و پشته‌ی مه‌هاباد. بیرهوه‌رییه‌کانی حاجی عه‌بدوڵلای دارمالی زانیارییه له ژبانی عه‌شیره‌تی ناوچه‌ی موکریان له سه‌ده‌ی بیسته‌م تا سالی شو‌رشی ئیران (۱۹۷۹)، که کاک قاسمی کورپی ریک‌خستوو و له سوید له چاپی داوه. له کتیبه‌که‌دا، زولم و زۆری مه‌ئموورانی حکومه‌تی له ناوچه‌که؛ بارودۆخی ژبانی بنه‌ماله‌ی قازی؛ سالانی کۆمه‌له‌ی ژ. ک. و کۆماری کوردستان و دوا‌ی ئه‌و هه‌تا حکومه‌تی موسه‌ددیق و راپه‌رینی بالی شو‌رشیگیزی حیزبی دیموکرات له سالانی ۱۹۶۷- ۱۹۶۸ و گه‌لیک بابه‌تی دیکه‌ی سه‌رده‌می ره‌زاشا و کورده‌که‌ی باسیان کراوه.

ئه‌وه‌ی بۆکان بگریته‌وه، حاجی عه‌بدوڵلای باسی عه‌شایری دئیوکری، عه‌لی‌ئاغای حاجی ئیلخانی (عه‌لیار)، قاسم‌ئاغای موته‌دی، حیسامی داشکستان، ئاغایانی فه‌یزوللا‌به‌گی، راپه‌رینی وه‌رزیرانی ناوچه‌ی چۆمی مه‌جیدخان (۱۹۵۳). هه‌ندی گوندی ده‌ور و پشته‌ی شار، وه‌ک هه‌مامیان و دیوه‌خانی مه‌حموودئاغای ئیلخانی‌زاده و گه‌لیک بابه‌تی هاوچه‌شن ده‌کا. حاجی عه‌بدوڵلای ماوه‌یه‌ک له بۆکان سه‌ربازی کردوو و له میهمانخانه‌ی حسین خاتمی (ئهن‌دامی حیزبی تووده) ماوه‌ته‌وه؛ باسی ئه‌و سالانه و کاتی رۆیشتنی جووله‌که‌ی بۆکان بۆ فه‌له‌ستینی کردوو و ناوی مالی حاجی هه‌مه‌ده‌مین (تاجری بۆکان) ده‌با و هه‌روه‌ها ده‌چیته‌ سه‌ر باسی دوکتۆری ئالمانی له بۆکان.^۱

۱. ولاتی من، بیرهوه‌رییه‌کانی حاجی عه‌بدوڵلای قازی، ئاماده‌کردنی قاسمی قازی، ستۆکهۆلم (سوید)، ۲۰۰۵، ۱۸۸ لاپه‌ره، کوردی.

چىشتى مجبۇر

سەرچاۋەيەكى گەلىك بەنرخ بۇ مېژوۋى سىياسى - كۆمەلايەتى - كولتورىي شارى بۆكان و گوندەكانى دەوروبەرى بىرەۋەرىيەكانى نەمر مامۇستا ھەژارە لە كىتىبى «چىشتى مجبۇر»دا.

ھەژار خۆى بۇ ماۋەيەكى زۆر لە بۆكان و گوندى شەرەفكەندى پۇژاۋاى بۆكان ژياۋە و بە فەقتىيەتى لە چەند گوندى دىكەى ناۋچە دەرسى خويندوۋە و ئاشكرايە بىرەۋەرىيەكى دەۋلەمەندى لە سالانى ژيانى ئەۋ سەردەمە، واتە نيۋەى يەكەمى سەدەى بىستەم ھەبى. ھەژار ھاۋرپى لەگەل ھىمىن، بەشدارىي ھەلكردنى ئالاي كۆمارى كوردستانى لە بۆكان كردوۋە و شىئەرى خويندوۋتەۋە. پىشتىرشى ھاۋرپى لەگەل نەمر ھەمەرەشىدى عەلىزادە ۋەك نوينەرى كومىتەى حىزبى تازە دامەزراۋى دىموكراتى كوردستان لە بۆكان، چۆتە مەھاباد و لەگەل نەمر ھەسەنى قزىلجى سەرنووسەرى گۇقارى ھەلالەدا ھاۋكارى كردوۋە. ئەم چالاكىيانە و گەلىك پووداۋەى دىكەى ژيانى ھەژار لە بۆكان بەشنىك لە لاپەرەكانى «چىشتى مجبۇر»يان تاييەت بە خۆ كردوۋە و لەۋانە ۷۸ - ۱۰۷ و...

ھەژار ھەروەھا لەم كىتەبەدا گەلىك جار باسى سەردارى بۆكان، حاجى پەحمان ئاغاي موھتەدى، قاسم ئاغاي و ھەمەدەمىن ئاغاي ئىلخانىزادە، ھەمەدئاغاي عەباسى (سەرا)، قازى كاكەھەمەى قزىلجى، مەلا ئەمجەدى عوسمانى، مەلا عەبدوللاى ھەسار، سەيد ھەمەدەمىنى نوورانى، مەلا سەيد عەبدولكەرىمى زەنبىل (شىخى زەنبىل)، سەيد كامىلى ئىمامى (ئاۋات)، سەيد عەۋلا شىتە و گەلىكى دىكە لە دانىشتۋانى شارى بۆكان و دەوروبەرى كردوۋە.

بەگىشتى بىرەۋەرىيەكانى مامۇستا ھەژار ۋەك سەرچاۋەيەكى پىربايەخى مېژوۋى بۆكان لە سەدەى بىستەمدا دەبى سەير بىكى.

۱. عەبدۇرپەحمان شەرەفكەندى (ھەژار)، «چىشتى مجبۇر»، ئامادەكردن و سەرپەرىشتى كردنى چاپ: خانى شەرەفكەندى، چاپى يەكەم، پارىس ۱۹۹۷، ۵۸۱ لاپەرە، كوردى.

ئالە کوک، بیره‌وه‌رییه‌کانی غەنی بلووریان

بەشیک له بیره‌وه‌رییه‌کانی مامه‌غەنی، که‌سایه‌تی ناسراوی سیاسی کورد، سالانی زیندان و بەشیکیشی چالاکیی سیاسی نیو شاری مه‌هاباد و گونده‌کانی ده‌وروبه‌ری ده‌گریته‌وه، به‌لام باسی سنه و ته‌وریز و تاران و باشووری کوردستانیشی تیدا که‌م نین.

ئەوه‌ی له بیره‌وه‌رییه‌کاندا، شاری بۆکان و ده‌وروبه‌ری بگریته‌وه، بریتین له فه‌سلکی تایبه‌ت به «راپه‌پینی جووتیارانی ناوچه‌ی بۆکان» (پاییزی ۱۹۵۲ تا هاوینی سالی ۱۹۵۳) که تیدا باسی حاجی قاسمی که‌ریمی و جیبه‌هی میلی، حسین فاتی، به‌پرسی حیزی دیموکراتی کوردستان له بۆکان، ئاغا‌کانی بۆکان و به‌گشتی راپه‌پینی خه‌لک دژ به ئاغا‌کان له‌نیو شاری بۆکان ده‌کا و هیچ له‌مه‌ر ناوچه‌ی فه‌یزوللا‌به‌گی نانوسی (لاپه‌ره‌ی ۱۱۹ تا ۱۲۴).

له لاپه‌ره‌کانی دیکه‌شدا باسی عه‌لی ئا‌غای دیوکری (ئه‌میر ئه‌سه‌د) (ل ۲۹)، هه‌سه‌ن زیره‌ک (ل ۱۱۹)، عه‌زیزخانی یه‌کشه‌وه (کرمانج) (ل ۲۵)، مه‌نیج هه‌یران (ل ۲۷)، به‌پرس و ئەندامانی حیزب له بۆکان (ل ۲۲۰)، حاجی هه‌مه‌ره‌سوول ئیسماعیل‌زاده، میرزا هه‌مه‌سال‌کی که‌ریمی و عه‌بدو‌للا سامبه‌گی، که به هه‌له به پۆسته‌می ناوی بردووه (ل ۲۲۰ - ۲۲۱)، برام فه‌رشی (ل ۱۱)، عه‌بدو‌للا موهته‌دی، نه‌مران مینه‌ی شیرخانی، دوکتۆر جه‌عفه‌ری شه‌فیعی و هه‌روه‌ها ئه‌نوه‌ر سو‌لتانی (ئه‌ندامی هه‌یه‌ته‌ی نوینه‌رایه‌تی گه‌لی کورد بۆ وت‌وو‌پژ له‌گه‌ل داریووشی فرووه‌ر و نوینه‌رانی ده‌وله‌تی بازرگان (ل ۳۲۶ - ۳۲۷) و... ده‌کا.^۱

۱. غەنی بلووریان، «ئالە کوک»، کوک‌ردنه‌وه و ئاماده‌کردنی حامید گه‌وه‌ری، ستۆک‌هۆلم، ۱۹۹۷، ۴۱۵ لاپه‌ره، کوردی.

سه‌دهی کاره‌سات

ئەم کتییە، دەقی وتووێژیکی دوورودریژی ریزدار برام فه‌رشییە له‌گەڵ که‌سایه‌تیی ناوداری سیاسی کوردستان، مامه‌غه‌نی بلوریان، که سه‌ره‌تا له‌سه‌ر مالپه‌ری پوژه‌ه‌لات/ بۆکان ئینجا له‌ کۆتایی سالی ۲۰۰۸دا به‌ شیوه‌ی کتیب له‌ سلیمانی و له‌لایه‌ن بنکه‌ی ژینه‌وه‌ بلاوکراوه‌ته‌وه‌. کتییەکه‌، روونکه‌ره‌وه‌ی گه‌لیک رووداو و کاره‌ساتی گرنگی کوردستان و ئێران، به‌تایبه‌ت موکریانه‌ له‌ سه‌ره‌تاکانی سه‌ده‌ی بیسته‌مه‌وه‌ هه‌تا کۆتایی‌یه‌که‌ی و هه‌ر به‌و بۆنه‌یه‌شه‌وه‌ ناوی «سه‌ده‌ی کاره‌سات»ی لێ‌نراوه‌. مامه‌غه‌نی له‌م وتووێژدا، باسی سه‌ره‌تاکانی چالاکیی سیاسی خۆی و سه‌ره‌ل‌دانی کۆمه‌له‌ی «ژ.ک» له‌ مه‌هاباد و موکریان ده‌کا. به‌شی سینهمی وتاره‌کان گه‌یشتۆته‌ دامه‌زرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان و چالاکییه‌کانی. هه‌ر له‌و به‌شه‌دا باسی «جوولانه‌وه‌ی جووتیاران و خه‌باتی جه‌ماوه‌ریی شاری بۆکان» له‌ سالی ۱۳۳۲/ ۱۹۵۳دا کراوه‌.

بیره‌وه‌رییه‌کانی مامه‌ له‌م باره‌یه‌وه‌ ته‌نیا لایه‌نی هه‌لوێست و چالاکییه‌کانی حیزبی دیموکرات له‌ ناوچه‌ی بۆکان ده‌گرێته‌وه‌، واته‌ ئه‌و په‌یوه‌ندیانه‌ی وا حیزب له‌ پێگای خوالیخۆشبوو حسین فاتحی، به‌رپرسی حیزب له‌ بۆکان له‌گه‌ڵ بزووتنه‌وه‌ی خه‌لکی شار و پێبه‌ری راپه‌رینه‌که‌، نه‌مر حاجی قاسم که‌ریمی گرتوویه‌تی، به‌لام ئه‌و په‌یوه‌ندیانه‌ش بۆ نووسینه‌وه‌ی دواپوژی رووداوه‌کانی ئه‌و دوو راپه‌رینه‌ (راپه‌رینی شاری بۆکان و ناوچه‌ی فه‌یزول‌لابه‌گی) گرنگه‌.^۱

۱. برام فه‌رشیی، «سه‌ده‌ی کاره‌سات، گفتوگۆ له‌گه‌ڵ غه‌نی بلوریان»، بنکه‌ی ژین، سلیمانی، ۲۰۰۸، ۲۹۷ لاپه‌ره‌، کوردی.

بیره‌وه‌رییه‌کانی که‌ریمی‌حیسامی

نهر که‌ریمی‌حیسامی له نیوان سالانی ۱۹۸۶ - ۱۹۹۶دا، ده‌به‌رگ له بیره‌وه‌رییه‌کانی خوی‌بلاوکرده‌وه که تیدا باسی ژیانی سیاسی خوی کردوه. کتیبه‌که‌گنجینه‌یه‌کی به‌نرخه‌بو پروداوه سیاسییه‌کانی کوردستان، ئیران و عیراق که به‌شیک له ناوچه‌ی سندووس و مه‌هاباد و به‌گشتی موکریان پابردوون. له‌به‌رگی‌یه‌که‌م‌دا، که پروداوه‌کانی سه‌رده‌می‌مندالی نووسه‌ر (له ۱۹۲۶ هاتوته جیهان) هه‌تا سالی ۱۹۵۷ی گرتوته‌به‌ر، کاک که‌ریم چه‌ندین جار هاتوته سه‌ر باسی بۆکان و ناوچه‌که‌ی ده‌وربه‌ری:

- چوون بۆ‌خانه‌قای زه‌مبیل (ل ۷۳):

- گوندی‌قه‌ره‌که‌ند و میوانییه‌تی مالی‌عه‌بدوکه‌ریمی‌کاره‌ش (حه‌مزه‌یی) (ل ۷۴):

- به‌شدارای ماموستا‌هه‌ژار و نهر ره‌شیدی‌عه‌لی‌زاده له‌یه‌که‌م کونگره‌ی‌حیزبی

دیموکراتی کوردستان له بۆکانه‌وه (ل ۱۰۹):

- ژیانده‌وه‌ی‌چالاکیی‌حیزبی‌دیموکراتی کوردستان له ناوچه‌ی‌سندووس

له‌رێگه‌ی‌بلاوکرده‌وه‌ی‌شعیریکی‌نهر مه‌لا‌ئه‌مه‌دی‌عوسمانی (قه‌لای

ره‌سووله‌سیت)‌ه‌وه (ل ۱۵۴):

- خه‌لیفه‌ی‌سه‌یدی‌زه‌مبیل (ل ۱۶۲):

- راپه‌پینی‌وه‌رزیرانی‌گوندی «گۆل» و پاشماوه‌ی‌ناوچه‌ی‌فه‌یزوللا‌به‌گی و

موکریان (ل ۲۰۶ به‌دواوه)...

ئه‌گه‌ر ده‌رفه‌ت‌ه‌به‌ی‌وا‌ه‌یه‌به‌به‌رگه‌کانی‌دیکه‌ی‌کتیبه‌که‌ش‌دا‌بچه‌وه‌که

بو‌نموونه‌باسی‌ژیانی‌نهر مه‌لا‌حه‌سه‌نی‌قزلجی‌له‌باشووری‌کوردستان و

بولغارایای‌کردووه و له‌چالاکییه‌کانی‌حیزب له ناوچه‌ی‌بۆکان‌دواوه.

بو‌چوونی‌کاک‌که‌ریم‌له‌سه‌ر راپه‌پینی‌وه‌رزیرانی‌فه‌یزوللا‌به‌گی‌هه‌ندی

جیاوازه‌له‌سه‌رچاوه‌کانی‌دیکه و ده‌وری‌حیزبی‌دیموکراتی کوردستانی

ئیران له پێه‌پایه‌تی پووداوه‌کاندا زۆر به‌رچاوتر پێشان دهدا و له‌م پێوه‌ندییه‌دا چه‌شنه‌ هێرشیکیش ده‌کاته‌ سه‌ر نه‌مران غه‌نی بلووریان و حوسینی زێرینگه‌ران (فرووه‌ر)، به‌لام له‌گه‌ڵ بیره‌وه‌رییه‌کانی مامه‌غه‌نی، له‌ هه‌ر دوو کتیی ئاله‌کوک و سه‌ده‌ی کاره‌ساتدا، یه‌ک ده‌گریته‌وه. ئه‌ویش ده‌وری حیزب له پووداوه‌کاندا گرنگ ده‌نوێنیت.^۱

۱. کریم حیسامی، «له‌ بیره‌وه‌رییه‌کانم - به‌رگی یه‌که‌م له‌ منداڵیه‌وه‌ تا سالی ۱۹۵۷»، وه‌شانین ژینانوی، سوید ۱۹۸۶، ۳۱۶ لاپه‌ره، به‌رگی ده‌یه‌م ۱۹۸۹ - ۱۹۹۵، چاپخانه‌ی ماردین، ستۆکهۆلم ۱۹۹۶، ۲۵۹ لاپه‌ره، کوردی.

داکۆکی له دوو روخساری هه‌لکه‌وته‌ی بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌واپه‌تی کورد

ئه‌وه ناوی کتییکی کهم لاپه‌په‌یه ری‌زدار «صارم‌الدین صادق‌وزیری» بۆ به‌رپه‌رچ‌دانه‌وه‌ی کتییی بیره‌وه‌رییه‌کانی دوکتۆر هاشم شیرازی نووسییوه و له په‌یوه‌ندیی دوو که‌سایه‌تی کورد: پیشه‌وا قازی محهمهد و نه‌مر ئیحسان نووری‌دا بۆچوونه‌کانی ئه‌وی رهد کردۆته‌وه.

کتیبه‌که بریتییه له چوار به‌ش:

- به‌شی یه‌که‌م و دووه‌م وه‌لام‌دانه‌وه‌ن به‌ نووسینه‌کانی دوکتۆر شیرازی له‌مه‌ر ئه‌و دوو که‌سایه‌تییه؛

- به‌شی سێه‌م، که‌ دوورودریژتره، باسی هه‌لبژاردنی په‌رله‌مانی ئێران له‌ سالی ۱۹۵۳/۱۳۳۲ و کاندیدبوونی خۆیه‌تی له‌ شاری مه‌هاباده‌وه و له‌م په‌یوه‌ندییه‌ش‌دا به‌رپه‌رچی قسه و هه‌والی راگه‌یه‌ندراوی دوکتۆر شیرازی داوه‌ته‌وه؛

- به‌شی چواره‌م په‌یوه‌ندیی نووسه‌ره له‌گه‌ل دوکتۆر محهمهدی که‌یوان‌پوور (موکری).

ئه‌وه‌ی له‌ په‌یوه‌ندی بۆکان له‌ کتیبه‌که‌دا هاتیبی بریتین له‌وانه‌ی خواره‌وه:

- نوینه‌رایه‌تی عه‌بدوللاناغای ئیلخانی‌زاده له‌ مه‌جلیسی ئێران و ده‌وله‌تخوابوونی (لاپه‌ره ۷ و ۱۷)؛

- سه‌عیدی هومایوون، ئه‌حمه‌دی تورجانی‌زاده، حه‌مه‌دئاغای عه‌باسی (لاپه‌ره ۴۳، ۵۷ و ۷۱)؛

- مه‌سه‌له‌ی گۆرانی سندوقی‌ده‌نگ له‌ بۆکان و مه‌هاباد و سه‌رده‌شت به‌ قازانجی «سه‌ید حه‌سه‌نی ئیمامی»، ئیمام جومعه‌ی تاران و دژایه‌تی‌کردنی ئاغاواتی ئیلخانی‌زاده له‌گه‌ل سادق‌وه‌زیری (لاپه‌ره ۷۲ - ۷۳)؛

- لایه‌نگری‌کردنی حاجی قاسم [که‌ریمی]، خه‌باتگێری ناوداری بۆکانی له‌ سادق‌وه‌زیری (لاپه‌ره ۷۲)؛

- هه‌روه‌ها ناوی بۆکان له په‌یوه‌ندیی چه‌ند بابه‌تی دیکه‌ش‌دا هاتوه (لاپه‌ره ۸۵ - ۸۶).

سارم‌خانی سادق‌وه‌زیری گه‌نجینه‌یه‌کی به‌نرخ‌میژوویی هاوچه‌رخ‌ی کوردستانه‌و خۆزیا به‌و نامیلکه بچووکانه و وه‌لام و شه‌ره‌قسانه کفایه‌تی نه‌کردایه و سه‌رجه‌م بیره‌وه‌رییه‌کانی خۆی بنووسیا‌یه‌ته‌وه.

(تیبینی: به‌داخه‌وه سارم‌خان له سه‌ره‌تای به‌هاری ۲۰۱۹‌دا له سویس کۆچی‌دوایی کرد. یادی به‌خیر بی!)^۱

۱. سارم‌الدین سادق‌وزیری، «دفاع از دوچهره برجسته جنبش ملی کرد زنده یادان قاضی محمد و احسان نوری پاشا و ماجرای انتخابات دوره هفدهم مجلس شورای ملی در مهاباد» ناشر (؟)، محل انتشار (؟)، سال ۱۳۸۳/۲۰۰۴، ۸۸ صفحه، فارسی.

بیره‌وه‌رییه‌کانی دوکتۆر هاشم شیرازی

پیشتر باس له کتیبیکی ریزدار دوکتۆر «صارم‌الدین صادق‌وزیری» کرا، که دوو به‌ش له چوار به‌شی پیکهاته‌ی کتیبه‌که وه‌لامی بۆچوونه‌کانی دوکتۆر هاشم شیرازی بوو، که خویندوو مه‌ته‌وه.

خاوه‌ن بیره‌وه‌ری له کتیبه‌که‌دا خۆی به‌که‌سیکی نزیك له پیشه‌واقازی محهمه‌د و ئیحسان نووری پاشا و هه‌لسووپاوانی دیکه‌ی بوا‌ری سیاسه‌تی ناوچه‌ده‌ناسینی و ده‌لی به‌ئیجازه‌ی ئیحسان نووری بوومه‌ته‌ئەندامی حیزبی تووده‌ی ئێران و به‌ئیجازه‌ی ئەوانیش هه‌والم بۆ «مولیه‌ر»‌ی ئەمریکایی له‌بالیۆزخانه‌ی ئەمریکا له‌تاران بردووه. هه‌روه‌ها ده‌لی ئەندامی ژماره‌ ۱۱ی کۆمه‌له‌ی «ژ. ک» و بۆ ماوه‌یه‌کیش مونسبی کومیته‌ی ناوه‌ندیی کۆمه‌له‌که‌بووم. جگه‌له‌وانه‌باسی له‌به‌شداریی خۆی له‌چه‌ند رووداوی سیاسیی و کۆمه‌لایه‌تی کوردستان و به‌تایبه‌ت ناوچه‌ی موکریان‌دا کردووه، که‌من ده‌بی به‌سه‌ریان‌دا تیبه‌پریم و ته‌نیا ئەو باب‌ه‌تانه‌به‌ئیمه‌وه‌که‌له‌په‌یوه‌ندیی ناوچه‌ی بۆکان‌دان:

«له‌هاوینی ساڵی ۱۳۲۳/ ۱۹۴۴ له‌یه‌کی له‌دانیشتنه‌کان [ی کومیته‌ی ناوه‌ندیی «ژ. ک»]‌دا بریار درا هه‌ندیک که‌س بچنه‌نیو «ع‌شایر» و بلاوکراوه‌ی «دیاریی [کۆمه‌له‌ی «ژ. ک» بۆ لاوانی کورد]» له‌گه‌ل خۆیان به‌رن و به‌یارمه‌تی بلاوکراوه‌که‌هانی ع‌شایر بدن بۆ ئەوه‌ی ببن به‌ئەندامی کۆمه‌له‌. من ناوچه‌ی ئەختاچی [نیوان مه‌هاباد و بۆکان]، واته‌ [ناوچه‌ی] عیلى ديبوکريم هه‌لبژارد و به‌هه‌ندیک بلاوکراوه‌وه‌له‌مه‌هاباد وه‌رئ‌که‌وتم... هه‌موو رۆژیک چاوم به‌ئاغاوات ده‌که‌وت و بلاوکراوه‌که‌م به‌دیاری ده‌دانی، ئەوانیش هه‌ندیک دراویان ده‌دا. بۆ نمونه، چاوم به‌سولتان‌ئاغای مه‌عرووفی، قاسم موهته‌دی و حاجی رحمان موهته‌دی^۱ که‌وت. عه‌بدوللا [؟] و

۱. سه‌باره‌ت به‌وه‌هه‌والمی سه‌ره‌وه‌ ده‌بی بگوتری که‌له‌و سه‌رده‌مه‌دا ناوی بنه‌ماله‌یی، واته‌ شوهرته‌ی حاجی رحمان‌ئاغا و قاسم‌ئاغا، ئیلخانی‌زاده‌بوو. له‌سالانیکی دره‌نگتردا، سه‌ره‌تا حاجی رحمان‌ئاغا و پاشان قاسم‌ئاغا شوهره‌تیان گۆری و کردیان به‌موهته‌دی. هه‌روه‌ها دیاره‌ئەم رووداوه‌هی سه‌رده‌می پیش کۆماری کوردستانه. حاجی رحمان‌ئاغا له‌برگه‌ی دامه‌زرانی کۆماردا چوو بۆ سه‌فه‌ری حه‌ج و له‌رۆژی هه‌لگردنی ئالای کوردستان له‌

قاسم‌هه‌رکام تا ۲۰۰ تمه‌نیان دامی، به‌لام ئەندامییه‌تییان قبول نه‌کرد. حاجی ره‌حمان ۵۰۰ تمه‌نی‌دا و ئەندامییه‌تیشی قبول کرد. به‌حاجی ره‌حمانم گوت ده‌بی ناویکی خوازراوه بوخوت هه‌لبژی‌ری. گوتی من ناوی خوازراوهم پیویست نییه، برایه‌کی راست ده‌بم بۆتان. گوتم با هه‌ر ئەو دوو وشه‌یه ببن به‌ناوی خوازراوه‌ت. گوتی باشه. دره‌نگتر له‌تاران به‌عاده‌ت له‌جه‌ژنان‌دا ده‌چومه‌چاوپیکه‌وتنی، له‌نیو خه‌ل‌ک‌دا ده‌یگوت من دوو ناوم هه‌یه، یه‌کیان عه‌بدوهره‌حمانه که حاجی بایز[ئاغا] ی باوکم له‌سه‌ری دانوم و یه‌کیشیان «برای راست»^۱ که دوکتور شیرازی بۆی ده‌سنیشان کردووم» (ل ۱۰۳ - ۱۰۴).

له‌به‌شیکی دیکه‌ی بیره‌وه‌رییه‌کان‌دا، دوکتور شیرازی باسی چاوپیکه‌وتنی پیشه‌وا قازی محهمهد و نه‌مر ئیحسان نووری له‌تاران ده‌کا. له‌و سه‌فه‌رده‌دا پیشه‌وا چاوی به‌شا و ئەحمه‌دی قه‌وام، سه‌رۆک‌وه‌زیرانی ئییران که‌وت. شیرازی ده‌لی ئیحسان نووری تکای له‌پیشه‌وا کرد و گوتی هیشتا کاری دروست‌کردنی بینا [واته‌کۆماری کوردستان] ته‌واو نه‌بووه مه‌هیلن کورد له‌سه‌ر ره‌نگ‌کردنی دیواره‌کانی بکه‌ونه شه‌ری یه‌کتره‌وه!... بۆ به‌ریوه‌بردنی کاروبار له‌شاره‌کانی سنه، کرماشان، سه‌قز، پاوه، بۆکان، قه‌سری شیرین، مه‌ریوان، سه‌رده‌شت و بانه له‌خه‌ل‌کانی لیها‌توو که‌لک وه‌ریگرن له‌به‌روه‌ی کوردستان ته‌نیا مه‌هاباد نییه» (ل ۱۲۴).

له‌لاپه‌ره ۱۵۶ی کتیبه‌که‌دا نووسه‌ر باسی ده‌زگیرانییه‌تی خۆی له‌گه‌ل عیسمه‌ت‌خانی کچی پیشه‌وا و شیرینی‌خواردنی ئەو ده‌زگیرانییه‌تییه‌ ده‌کا و ده‌لی «ئاغای [ئه‌حمه‌د] تورجانی‌زاده له‌م باره‌یه‌وه قسه‌ی کرد و بۆ هه‌لبژیاردنی من وه‌ک زاویان، پیروزیایی به‌بنه‌ماله‌ی قازی گوت.»

بۆکانیش، هیشتا له‌سه‌فه‌ر نه‌گه‌رابوو، واته له‌و بره‌گه‌یه‌ی جی‌باسی نووسه‌ردا حاجی نه‌بووه و به‌کاکه ره‌حمان یان ره‌حمان‌ئاغا بانگ کراوه. ئەوه‌ش ئیرادیکی گرنگ نییه بۆ نووسه‌ر له‌به‌روه‌ی له‌کاتی نووسرانی بیره‌وه‌رییه‌کان‌دا سالانیکی زۆر به‌سه‌ر ئەو رووداوانه‌تییه‌ر ببوو و ئاسایی‌یه‌ورده‌کارییه‌کانیانی له‌بیر نه‌ماب. من ته‌نیا بۆ روون‌کردنه‌وه‌ی بابه‌ته‌که له‌خوینه‌ر ئەم دێرانه‌م نووسی.

۱. حاجی ره‌حمان‌ئاغا له‌کۆمه‌له‌ی «ژ.ک» دا دوو کۆد یا ناوی خوازراوی هه‌بوو: یه‌کیان برای «راست» و ئەویتر «مرۆف». مامۆستا هه‌ژار له‌شیعری به‌ره‌و موکریان‌دا پرسیار ده‌کا و ده‌لی: «له‌مرۆ، ئاخۆ برای راست ماون؟»

له لاپه‌ره ۱۹۵ و باسی مه‌سه‌له‌ی هه‌لبژاردنی نوینه‌ری مه‌جلیسی شوورای میلی له مه‌هابادا ده‌لی «مولیه‌ری» ئه‌مریکایی داوای لئ کردم پشتگیری دوکتور مه‌مه‌دی موکری بکه‌م... نامه‌ی مولیه‌رم بۆ عومه‌رخانی شکاک و نامه‌ی ئیحسان نووری‌پاشام بۆ شیخ‌عه‌بدوللا گه‌یلانی له ورمی وهرگرت... نامه‌ی دوکتور [که‌ریم] سه‌نجابیم له تارانه‌وه برد بۆ دوکتور موکری له مه‌هاباد و پیمگوت پیویسته بچم بۆ بۆکان، که گه‌رامه‌وه نامه‌کان ده‌به‌م بۆ ورمی... چووم بۆ بۆکان و گه‌رامه‌وه و نامه‌کانم لئ وهرگرت و به ئوتوبوس چووم بۆ ورمی» (ل ۱۸۹ تا ۱۹۵).

به‌داخه‌وه دوکتور شیرازی نالی له بۆکان کاری چی بووه و نامه‌ی کئی له تارانه‌وه هینابوو بۆ کئی له بۆکان.

کتیبه‌که‌که‌بابه‌تیکی دیکه‌ی سه‌باره‌ت به بۆکان له خۆی نه‌گرتوه، به‌لام نووسه‌ر له باسی زیندانی‌کرانی خۆی‌دا، که له مانگی ره‌شه‌مه‌ی سالی ۱۳۶۳، واته سه‌رده‌می کۆماری ئیسلامی مه‌لاکان‌دا پرووی داوه و ۶ مانگ و چه‌ند رۆژیکی درێژه کیشاوه، گێزانه‌وه‌یه‌کی هه‌یه که سه‌رنج‌راکیشه. شیرازی هۆکاری گیرانی خۆی راناکه‌یه‌نی، به‌لام له ئه‌فسه‌ریکی تورکی ئازهربايجانی ده‌دوئ که پیکه‌وه له زیندانی جه‌مشیدئابادی تاران له یه‌ک ژووردا بوون و ده‌لی ئه‌فسه‌ره‌که پینی گوتم: «کورد له سه‌رده‌می کۆماری کوردستان‌دا گه‌لیک یه‌کگرتوو و یه‌کدل بوون و رژیمی شا نه‌یده‌ویست ئه‌و رۆحی یه‌کگرتویی یه له به‌شه‌کانی دیکه‌ی کوردستانیش‌دا په‌ره بستینی. به‌پێچه‌وانه، هه‌ولی ده‌دا له کوردستان خه‌لک باوه‌ر به یه‌کتر نه‌که‌ن و که‌س لای خه‌لک خۆشه‌ویست و ریز لئ‌گیراوه‌ی. هه‌ر بۆیه‌ش سپای ئێران تاقتیک پسپۆری ئێرانی و خاریجی نارده کوردستان که ماوه‌یه‌ک له‌وی مانه‌وه و خه‌ریکی لیکۆلینه‌وه بوون. دوابه‌دوای ئه‌وه، رژییم بریاری دا ده‌بی درۆ و به‌خیلی و تومه‌ت و فیلبازی و رقه‌به‌رایه‌تی و... له نێو کۆمه‌لگای کورددا په‌ره‌ی پئ بدری بۆ ئه‌وه‌ی هه‌موو که‌س ببنه‌ نه‌یار و دوژمنی یه‌کتر» (ل ۲۱۵ - ۲۱۹).

۱. شیرازی، دکتور هاشم، «خاطرات دکتور هاشم شیرازی از فعالین سیاسی کردستان (۱۳۹۸ - ۱۳۷۷)»، به‌کوشش هاشم سلیمی، انتشارات توکلی، تهران ۱۳۷۹ / ۲۰۰۰.

بیره‌وه‌ری و شیعره‌کانی محهمه‌د نووری

مامۆستا محهمه‌دی نووری یه‌ک له‌ دوایین شاعیرانی زیندووی سه‌رده‌می کۆماری کوردستان و قوتابییانی قوتابخانه‌ی شیعریی سه‌یفولقوزاتی قازییه، که‌ ئیستا له‌ بۆکان ده‌ژێ. ژایانی نووری تژیی ڤووداوه: چالاک‌ی سیاسی سه‌رده‌می کۆمار؛ سالانی حکومه‌تی موسه‌ددیق؛ سه‌رده‌می ئیسلاحتی ئه‌رزیی ئیران؛ ڤووخانی ڤژیمی شا و هاتنه‌ سه‌رحوکی مه‌لاکان و دوا‌ی ئه‌و تا ئه‌مڤۆ. له‌ هه‌موو ئه‌و سالانه‌دا، جگه‌ له‌ سه‌رده‌می کۆماری مه‌لایان، نووری مرۆفکی چالاک بووه و ئاشکرایه‌ ده‌بی بیره‌وه‌ریی زۆری لێیان هه‌بی، به‌تایبه‌ت که‌ بۆ ماوه‌یه‌ک نوینه‌ری بۆکان له‌ مه‌جلیسی شوو‌رای ئیران و له‌ نزیکه‌وه‌ ئاگاداری ڤه‌وتی سیاسی حکومه‌تی شا له‌ ناوچه‌ی کوردستانیش بووه.

کتیبی «شه‌ویک و خه‌ویک؛ بستووی ژیان» له‌ دوو به‌ش پیکهاتووه: «شه‌ویک و خه‌ویک»، که‌ بیره‌وه‌رییه‌کانی مامۆستایه و ۱۷۲ لاپه‌ڤه‌ی سه‌ره‌تای گرتوته‌به‌ر و «بستووی ژیان»، که‌ کۆی شیعره‌کانییه‌تی و تا لاپه‌ڤه‌ی ۱۳۲ درێژه‌یان هه‌یه.

ده‌کرێ بگوترێ کتیبه‌که‌ سه‌رتاپا له‌ پێوه‌ندی بۆکان‌دایه، گه‌رچی خۆی گوتویه‌تی خه‌لکی «گۆلان»ی مه‌هابادم، به‌لام نووسه‌ر له‌ بۆکان و گونده‌کانی ده‌وروبه‌ری و گونده‌کانی ناوچه‌ی چۆمی مه‌جیدخان ژیاوه و به‌شداری له‌ ڤووداوه‌ سیاسی - کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی ناوچه‌ بووه؛ ئه‌و سالانه‌ش وا له‌ تاران ژیاوه، نوینه‌ری بۆکان بووه له‌ په‌رله‌مانی ئیران.

شیعره‌کانی نووریش یا له‌ بۆکان گوتراون یا بۆ که‌سایه‌تی ناوداری ناوچه‌ی بۆکان یاخود له‌ وه‌لامی ئه‌وان‌دا نووسراون: حه‌قیقی، سواره، ئیمامی، هیدی، کورانی سه‌یدی زه‌مبیل، قاسم و حوسین‌ئاغای موهته‌دی و... واته‌ کتیبه‌که‌ ئاوینه‌ی ژایانی سیاسی - فه‌ره‌ه‌نگی - کۆمه‌لایه‌تی خه‌لکی بۆکان و ده‌وروبه‌رییه‌تی.

کاک سه‌لاحه‌ددین ئاشتی به‌ کتیبه‌که‌دا چۆته‌وه و ئاماده‌ی چاپی کردووه.^۱

۱. محهمه‌دی نووری، «شه‌ویک و خه‌ویک، بستووی ژیان»، پێداچوونه‌وه و ئاماده‌کردنی سه‌لاحه‌ددین ئاشتی، بنکه‌ی ژین، سلیمانی ۲۰۰۶، ۱۳۲ لاپه‌ڤه‌، کوردی.

بیره‌وه‌رییه‌کانی محهمهد شاپه‌سندی

نهمر محهمهد شاپه‌سندی، ئەندامی کۆمه‌له‌ی «ژ. ک» و حیزبی دیموکراتی کوردستان، ناوی له‌گه‌ڵ چاپ و چاپه‌مه‌نیی کوردیی رۆژه‌ه‌لاتی کوردستاندا ئامیته بووه. هه‌ر له‌ گۆڤاری نیشتمان‌ه‌وه تا رۆژنامه و گۆڤاری کوردستان (۱۹۴۵) و چاپه‌مه‌نییه‌کانی دیکه‌ی شاری مه‌هاباد، جی‌په‌نجه‌ی ئه‌و، وه‌ک پیت‌چن و نووسه‌ر و رۆژنامه‌وان، به‌سه‌ر هه‌موویانه‌وه دیاره. دوا‌ی هه‌ره‌سی کۆمار و ئاواره بوون له باشووری کوردستانیش شاپه‌سندی له‌ شار و له‌ چیا به‌و ئه‌رکه‌وه خه‌ریک بووه و ژماره ۱۰ی گۆڤاری نیشتمانی هه‌ر له‌وئ دهرکردووه، ته‌نانه‌ت دوو جار له‌ دووکانی ئاسنگه‌ریی‌دا، چاپخانه‌ی دروست‌کردووه و چاپه‌مه‌نی ده‌وره‌یی کوردیی پێ چاپ کردوون. له‌ به‌غداش هه‌ر به‌و کاره‌وه خه‌ریک بووه و ده‌لێ هه‌چ چاپخانه‌یه‌ک له‌ به‌غدا نه‌بووه کارم تیدا نه‌کردبێ.

شاپه‌سندی ته‌نیا مرۆڤیکی ته‌کنیککار نه‌بووه و به‌ ناسناوی «ئازهر»ی سه‌رده‌می کۆمه‌له‌ی «ژ. ک»یه‌وه، وتاری له‌ زۆریک له‌و چاپه‌مه‌نیانه‌دا نووسیه‌وه و ته‌نانه‌ت خۆی ژماره‌یه‌کی گۆڤاری «ئاوات»ی له‌ مه‌هاباد دهرکردووه (۱۹۴۵). شاپه‌سندی له‌ هه‌موو ماوه‌ی ژيانی‌دا خه‌ریکی کاری سیاسی بووه و له‌ په‌یوه‌ندیی گه‌لێک نزیکي نهمرعه‌بدوپرهمان زه‌بیحی‌دا کاری کردووه و وه‌ک ئه‌و، له‌گه‌ڵ مه‌کته‌بی سیاسی پارتی دیموکرات که‌وتووه، که‌ له‌ سالی ۱۹۶۶دا له‌ بارزانی و پارتی جیا بوونه‌وه؛ هه‌روه‌ها له‌ زۆر لایه‌نی ژيانی سیاسی زه‌بیحی ئاگادار بووه. بیره‌وه‌رییه‌کانی شاپه‌سندی پرونکه‌روه‌ی هه‌ندیک لایه‌نی سیاسه‌ت و خه‌باتی کوردی رۆژه‌ه‌لات و باشوورن که‌ تا ئه‌مڕۆ بۆ ئیتمه‌ شاراوه بوون یا خود به‌ ناته‌واوی ده‌مانزانی و له‌وانه، هاوکاری‌کردنی حیزبه‌ کوردیه‌کان له‌گه‌ڵ ته‌یمووری به‌ختیار و ئاماده‌ کردنی ۱۵۰۰ چه‌کدار بۆ ئه‌و و «په‌ناهیان»ی حیزبی تووده‌ی ئێران، که‌ زۆریان سه‌ریان تیداچوو.

له کتیبه که دا باسی بۆکان بابە تیکی سەرەکی نییه، به لām مه سه له یه ک باس دهکا که من پیشتر به رگویم نه که وتبوو، ئه ویش له په یوه ندیی چاپخانه ی بۆکان دایه که شه هید حه سه نی قزلجی به رپۆه ی ده برد. شاپه سندی دنووسی:

«کاتی خۆی کۆمه له ئامیڕیکی چاکی بچوکی [چاپی] بۆ کومیته ی بۆکان کړیوو و هه لاله به و ئامیڕه چاپ ده کرا» (لاپه ره ۳۲).

به م پییه، یه که م، پیش دامه زرانندی حیزبی دیموکراتی کوردستان کۆمه له ی «ژ.ک» له بۆکان کومیته ی هه بووه و دووهه م، ده زگایه کی چاپ بۆ ئه و کومیته یه کړدراوه، که له گۆرانکارییه سیاسییه کانی دواتردا بۆته هی حیزبی دیموکراتی کوردستان و گوڤاری «هه لاله» ی پی چاپ کراوه.

هه روه ها ده لی کاتیک له ته ورپز له گه ل زه بیحی گوڤاری نیشتمانمان چاپ ده کرد، کاری پیتچنین له مالی خۆمان به رپۆه ده برا و بۆ چاپ دمانبرده چاپخانه ی خه لیفه گه ربی ئه رمه نییان. جا ده لی ژماره ۶ - ۹ (دیاره ۷ - ۹ یه ک ژماره ن)، واته ئه و دوو ژماره یه مان له مالی براده ریک له بنه ماله ی ئیلخانی زاده دا ئاماده کرد (لاپه ره ۳۴)، که دواتر ده لی ئه و که سه قاسم ئاغای ئیلخانی زاده [موهته دی] بوو [که ئه و ده م مالی له ته ورپز بوو] (لاپه ره ی ۴۷ پاشکو).

جگه له وانه، نووسه ر چه ند جاریک باسی ژیا نی نه مر حه سه نی قزلجی له باشووری کوردستان ده کا و جاریکیش باسی نه مر سه عید یه زدان په نا (لاپه ره ۳۶ ی پاشکو).

من ئه و لاپه رانه ی که باسی بۆکانیان تیدا کراوه لیڤه دا دنووسم:

۳۲، ۳۴، ۴۹، ۵۱، ۵۳، ۸۵، ۹۶ و ۱۱۰؛ هه روه ها له به شی پاشکو دا ئه م لاپه رانه ی

خواره وه:

۳۶، ۴۷، ۷۲، ۷۴، ۷۷، ۱

۱. محه مده شاپه سندی، «بیره وه ربییه کانی محه مده شاپه سندی»، ئاماده کردنی سدیق سالح، بنکه ی ژین، سلیمانی، ۲۰۰۷، ۱۴۵ لاپه ره، کوردی.

بیره‌وه‌رییه‌کانی ئەمیری قازی

له‌نه‌بوونی میژووییه‌کی سه‌رجه‌م و زانیاریی راسته‌وخۆ یا فه‌رمیی حیزبه‌ کوردستانییه‌کان‌دا بۆ ناسینی گه‌وه‌ری ئایدیۆلۆژیک و پێیاز و پێچکه‌ی سیاسییان،^۱ وا‌هه‌یه‌ بیره‌وه‌ریی کادر و ئەندامان و هه‌لسووپاوانی حیزبه‌کان ببیته‌ جیگرێک و هه‌ندیک له‌و بۆشایی‌یانه‌ پڕ بکاته‌وه‌.

هه‌ردوولقی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و حیزبی دیموکراتی کوردستان، له‌م‌بواره‌دا له‌ پێکخراوه‌کانی دیکه‌ هه‌لسووپاوترن، هه‌ر له‌ مامه‌غه‌نی بلووریانه‌وه‌ تا مامۆستایان که‌رمیی حیسامی، جه‌لیلی گادانی، محه‌مه‌د شاپه‌سندی، سه‌عید کاوه‌، محه‌مه‌دی خزری، په‌شید ئەحمه‌دی، عه‌بدوڵڵا فه‌تاحی، محه‌مه‌د بۆکانی و گه‌لێکی تر، هه‌رکام به‌ شیوه‌یه‌ک هه‌ولیان داوه‌ بیره‌وه‌ری و پوانینی تایبه‌تی خۆیان له‌مه‌ر میژووی حیزبه‌که‌ و به‌سه‌ره‌اتی ژبانی خۆیان له‌نیو حیزبه‌که‌دا بۆ خۆینه‌ری ئاسایی بگێرنه‌وه‌. ئێمه‌ هه‌ره‌وه‌زیکیی وا، بۆ نمونه‌، له‌ نیو کۆمه‌ڵه‌دا نابینین و پێکخراوه‌ سه‌رانسه‌رییه‌کانیش که‌ ئیتر هه‌یچ.

دیاره‌ بیره‌وه‌ری نووسان له‌ هه‌موو شوێنێکی ئەم جیهانه‌، ته‌نیا ئەو بابه‌تانه‌ دهنووسن که‌ خۆیان پێیان چاکه‌ و به‌ راست و دروستی ده‌زانن، له‌ هه‌مان کاتدا هه‌ندیک شتی جیگه‌ی مشتومر یا دژ به‌خۆیان دیزه‌ به‌ده‌رخۆنه‌ ده‌که‌ن و ناوی نابهن. ئەوه‌ دیاره‌یه‌کی جیهانی و ئەگه‌ر بتوانم بلیتم ئینسانیه‌، واته‌ هی هه‌موو مرو‌فیکه‌، به‌تایبه‌ت مرو‌فی سیاسه‌تکار، مه‌گه‌ر پو‌حیکیی گه‌وره‌ی وه‌ک ژان ژاک روسۆ، که‌ له‌ تیروتانه‌ی خه‌لک نه‌ترسی و خۆی له‌ قاو‌دا، ئەوه‌ش یه‌ک له‌ ملیۆنه‌! ئەو بیره‌وه‌رییانه‌ی ئەندامانی حیزب، سه‌ره‌رای هه‌ندیک ناته‌واوی و ده‌رخستنی ناپیویستی نه‌هینه‌کانی نیو حیزبه‌که‌ و خۆبواردن له‌ گێرانه‌وه‌ی هه‌ندیکیی پێویستی تر، که‌ره‌سه‌یه‌کی باشن بۆ نووسینی میژووی سیاسیی کوردستان له‌ داها‌توودا،

۱. دیاره‌ هه‌ولێ نه‌مر دوکتۆر عه‌بدوپره‌حمانی قاسملوو و مامۆستا عه‌بدوڵڵا سه‌نه‌زاده بۆ نووسینی میژووی حیزبی دیموکراتی کوردستان نابێ له‌ بیر بکری.

هەر بۆیه‌ش‌خاوه‌نی‌گرنگایه‌تی‌تایبه‌تن، به‌لام‌جگه‌له‌یه‌ک‌و‌دووان، ئه‌وانی‌تر‌له‌شی‌کردنه‌وه‌ی‌پووداوه‌کان‌و‌هه‌لسه‌نگاندنی‌هۆکاره‌کان‌دا‌کورتی‌دینن‌و‌زیاتر‌بیچمی‌حیکایه‌ت‌گیرانه‌وه‌به‌خۆوه‌ده‌گرن، که‌رچی‌ته‌نانه‌ت‌له‌و‌بیچمه‌ش‌دا‌هەر‌به‌که‌لکن.

کاک‌ئه‌میری‌قازی‌پوخساریکی‌ناسراوی‌حیزبی‌دیموکراتی‌کوردستانه‌و‌بۆ‌سالانیکی‌دوور‌دریژ، له‌ته‌مه‌نی‌میرمنداڵیه‌وه‌له‌گه‌ل‌یه‌کیه‌تی‌لاوان‌و‌پاشان‌راسته‌وخۆ‌له‌گه‌ل‌حیزب‌که‌وتووه‌و‌ماوه‌ی‌چهند‌سال‌ئه‌ندامی‌ده‌فته‌ری‌سیاسیش‌بووه. پیه‌رانی‌حیزب‌له‌سه‌رده‌می‌کۆنگره‌ی‌دووه‌مه‌وه‌تا‌ئه‌م‌پۆ‌ده‌ناسی‌و‌ئه‌زموونی‌راسته‌وخۆ‌ی‌کار‌و‌هه‌لسوورانی‌له‌گه‌لیان‌هه‌یه، به‌و‌بۆنه‌یه‌وه‌بیره‌وه‌ریه‌کانی‌ده‌توانن‌خاوه‌ن‌گرنگایه‌تی‌تایبه‌ت‌بن‌و‌وه‌ک‌زانباری‌ده‌ستی‌یه‌که‌م‌سه‌یر‌بکری‌ن.

کتیبه‌ی‌«له‌بیره‌وه‌ریه‌سیاسیه‌کانم»‌به‌شه‌رحی‌ژبانی‌خۆ‌ی‌و‌بنه‌ماله‌که‌ی‌ده‌ست‌پیده‌کا‌و‌دوای‌سه‌رده‌می‌خویندن‌له‌قوتابخانه‌و‌زانستگه، ده‌گاته‌پیشه‌رگایه‌تی،‌چوون‌بۆ‌باشووری‌کوردستان‌و‌گه‌رانه‌وه‌بۆ‌پۆ‌ژه‌ه‌لات، هه‌تا‌هاتنه‌ده‌ر‌له‌ولات‌و‌نیشته‌جی‌بوون‌له‌ئوروپا.

ئه‌و‌بابه‌تانه‌ی‌که‌بۆ‌کان‌و‌ناوچه‌که‌ی‌بگرنه‌وه، له‌کتیبه‌که‌دا‌گه‌لیک‌زۆرن: نووسه‌ر‌له‌بنه‌ماله‌ی‌قازییه‌کانی‌مه‌هاباده، له‌گوندی‌حاجیاباتی‌سه‌ر‌چۆمی‌مه‌جیدخان‌له‌سه‌ر‌پێگای‌میانداو‌-‌بۆ‌کان‌له‌دایک‌بووه؛ دایکی‌له‌دیبوکریه‌کانه؛ پۆلی‌یه‌که‌می‌سه‌ره‌تایی‌له‌قوتابخانه‌ی‌شاری‌بۆ‌کان‌خویندووه؛ له‌تاران‌هات‌و‌چۆ‌ی‌مالی‌حاجی‌په‌حمان‌ئاغای‌موهته‌دی‌کردووه؛ له‌گه‌ل‌کاک‌سه‌لاحی‌موهته‌دی‌له‌زانستگه‌ی‌تاران‌ده‌رسی‌خویندووه‌و‌ئه‌وان‌و‌چهند‌که‌سی‌دیکه‌له‌خویندکارانی‌کورد‌«کومیتیه‌ی‌به‌پێوه‌به‌ری‌کاتی‌حیزبی‌دیموکراتی‌کوردستان»‌یان‌پیکه‌یتاوه‌و‌هەر‌له‌و‌پێوه‌دا‌که‌وتوته‌په‌یوه‌ندی‌له‌گه‌ل‌کاک‌سه‌عد‌و‌حه‌سه‌ن‌ئاغای‌موهته‌دی‌و‌سلێمانی‌عه‌لیار‌و...‌هات‌و‌چۆ‌ی‌بۆ‌کان‌و‌شیخه‌ر‌و‌سه‌درابادی‌کردووه‌و‌هەر‌له‌و‌یشه‌وه‌چووه‌بۆ‌باشووری

کوردستان.

به کورتی، کتیبه که بابه تی زۆری له په یوه ندیی بۆکان و ناوچه ی ده و روبه ری تیدایه و به هۆی زۆریی بابه ته کانه وه من به کورتی ئاماژهیان پێده که م. ئه وه ناوی هه ندیک که سایه تیی بۆکانییه له بیره وه رییه کان دا، هاوړی له گه ل باسی چه ند پووداویکی هاو په یوه ند به بۆکانه وه:

- جووتیارانی بۆکان، حاجی قاسمی که ریمی و عه ولا ئیرانی (ل ۲۹ و ۷۴):

- میرزا حه مه رپه ئووفی خه یات (ل ۲۹): عومه ری کوړی میرزا حه مه رپه ئووف (ل ۱۸۴):

- مه لا عومه ری عه سری (ل ۳۲، ۹۶):

- سه عدی موته دی (ل ۴۷، ۵۶):

- قاسم ئاغای موته دی (ل ۴۹):

- سه لاهی موته دی (ل ۴۲، ۴۹، ۵۲، ۵۵، ۹۶):

- حاجی ره حمان ئاغای موته دی (ل ۴۹):

- مامۆستا هه ژار (ل ۷۳ و...):

- محه ممه دی موته دی (ل ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۲۰، ۲۳۳، ۲۵۲):

- حه سه نی قوړجی (ل ۲۳۴، ۲۸۲):

- عه لی گه لاویژ (ل ۲۳۴، ۲۸۲):

- عه بدوللا موته دی (ل ۳۸۶):

- عومه ر ئیلخانی زاده (ل ۳۸۶):

- یه که مین لقی «کومیتهی به ریوه به رایه تیی کاتیی حیزبی دیموکراتی کوردستان له بۆکان کرایه وه (ل ۴۷):

- یاغی بوونی جاشیکی بۆکانی که دواتر حیزب کوشتی (ل ۲۶۴ - ۲۶۵):

- مه سه له ی ده رکرانی یه ک له ئاغاواتی ده و روبه ری بۆکان له سه ر ملکه که ی له لایه ن به رپرسی کومیتهی حیزب له بۆکانه وه و هانتی به ژن و منداله وه بۆ بۆکان. نووسه ر ده لی له کینشه ی دابه شکرانی زه وییه کان دا به و شیوه یه ی وا

ده‌کرا و له‌نه‌بوونی یاسایه‌کی ریک‌وپینک‌دا، دژ به‌و دابه‌ش‌کردنانه وه‌ستاوه، به‌لام به‌رپرسی کومیتیه‌ی بۆکان و دوکتۆر قاسملوو ئه‌ویان به‌لایه‌نگری له ئاغاوات تۆمه‌تبار کردووه (ل ۲۶۷ - ۲۶۸).

له‌شوینی جیا‌جیای کتیبه‌که‌دا نووسه‌ر باسی جیا‌وازیی بیروبو‌چوونی خۆی له‌گه‌ل دوکتۆر قاسملوو، که‌ریمی حیسامی و حه‌مه‌ده‌مینی سێرا‌جی ده‌کا و به‌ «تووده‌کرات» ناویان ده‌با. له‌به‌ران‌به‌ردا په‌سنی رێیاز و که‌سایه‌تی و تواناکانی عه‌بدو‌للا ئیسحاقی (ئه‌حمه‌د توفیق) ده‌دا، هه‌ر ئه‌وه‌ش گرنگایه‌تی به‌کتیبه‌که‌ی ده‌به‌خشی، له‌به‌روه‌ی ئیمه‌ ریوایه‌تی لایه‌نه‌که‌ی ترمان له‌کیشه‌ی نیوان دوو با‌لی ناسراو به‌ئیسحاقی و قاسملووی حیزب له‌زمان چه‌ند که‌سه‌وه‌ بیستووه و ئه‌م ریوایه‌ته‌، بۆ‌چوونی لایه‌نه‌که‌ی دیکه‌ ده‌رده‌خا، که‌رچی نووسه‌ر له‌خویندنه‌وه‌ی باب‌ه‌ته‌کان‌دا هه‌ست ده‌کا هه‌لو‌یستی نووسه‌ر له‌سه‌رده‌می کۆنگره‌ی دووه‌م و خه‌باتی چه‌کدارانه‌ی با‌لی شو‌رش‌گی‌ر و شو‌رش‌ی ئه‌یلوول، هه‌لو‌یستی‌کی به‌ینا‌به‌ینی بووه و نه‌له‌گه‌ل ئه‌م‌لایان گه‌راوه‌ته‌وه‌ نیوخۆی و لات و نه‌له‌گه‌ل نه‌مر عه‌بدو‌للا ئیسحاقی زۆری دانوو کۆلاوه. ئه‌وه‌ تیگه‌یشتنی که‌سیکی وه‌ک منه‌له‌دوای خویندنه‌وه‌ی کتیبه‌که‌، ده‌نا وا هه‌یه‌ نووسه‌ر خۆی له‌گه‌ل ئه‌م لیکدانه‌وه‌ی من نه‌بی.^۱

۱. ئه‌میر قازی، «له‌بیره‌وه‌رییه‌ سیاسییه‌کانم»، ناشر (؟)، چاپی ئاپیک، ستۆکه‌هۆلم ۲۰۱۰، ۴۸۲ لاپه‌ره‌، کوردی.

بیره‌وه‌رییه‌کانی مه‌لا محهممه‌دی خزری

بیره‌وه‌رییه‌کانی مامۆستا مه‌لا محهممه‌دی خزریم به شوین بیره‌وه‌رییه‌کانی کاک ئەمیری قازی‌دا خوینده‌وه و پاشان چوومه سۆراغی بیره‌وه‌رییه‌کانی کاک سه‌عید کویتسانی. هه‌رسی ئەو که‌سانه له سه‌رده‌می ڕێبه‌رایه‌تی کاک عه‌بدوڵلا ئیسحاقی (ئه‌حمه‌د توفیق)‌دا ئەندامی چالاکی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بوون و پیکه‌وه له‌گه‌ڵ گه‌لیک هه‌لسووپاوانی دیکه‌ی حیزب له باشووری کوردستان ژیاون. ئەو سه‌رده‌مه به‌ چه‌ند دیارده‌ی گرنگ دیاری ده‌کری: کۆده‌تای ساڵی ۱۹۵۸ عه‌بدوڵکه‌ریم قاسم له‌ عێراق؛ گه‌رانه‌وه‌ی بارزانی له‌ سوۆقیه‌ت؛ شوێشی ئەیلوول؛ دووبه‌ره‌کی نیوان بارزانی و باڵی مه‌کته‌بی سیاسی پارتی؛ پیکهاتنی کۆنگره‌ی دووه‌می حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران؛ چه‌نده‌ره‌کی و جیاوازی نیوان لایه‌نگرانی عه‌بدوڵلا ئیسحاقی له‌لایه‌ک و سوله‌یمانی موعینی، سمایلی شه‌ریف‌زاده، حه‌مه‌ده‌مینی سێراچی، دوکتۆر قاسملوو، که‌ریمی حیسامی و... له‌لایه‌کی تر؛ پیکهاتنی کومیته‌ی شوێرشگێڕ له‌ژێر کارتیکه‌ری مائوئیسیم و شه‌ری چریکی گریلای چه‌پ له‌ زۆر ولاتی دیکه‌دا؛ جیا‌بوونه‌وه‌ی سه‌لاحوددینی موهته‌دی و محهممه‌دی ئیله‌خانی‌زاده له‌ حیزبی دیموکرات و پیکهینانی حیزبی رزگاری و... سه‌ره‌نجام شه‌هاده‌تی ده‌یان شوێره‌لاوی کورد راسته‌وخۆ به‌ده‌ستی ژاندرمه‌ و ساواکی ئێرانی یا له‌ ڕیگه‌ی پاراستنی پارتیه‌وه.

بیره‌وه‌ریی ئەم سێ که‌سایه‌تییه‌ی ئێو حیزبی دیموکرات ده‌توانی ڕوونکه‌ره‌وه‌ی گه‌لیک لایه‌نی نادیارای خه‌باتی سیاسی و چه‌کداریی ئەو سالانه‌ بی، گه‌رچی له‌ بۆچوون و ته‌نانه‌ت گێترانه‌وه‌ی ڕووداوه‌کان‌دا جیاوازی به‌رچاو هه‌یه، به‌لام بابته‌ی واش گه‌لیک زۆرن که‌ هه‌ر سێ لایه‌ن له‌سه‌ریان هاوده‌نگ و هاوبه‌شن و ئەوه‌ش کاری میژوونووسانی دوا‌پۆژ هاسان ده‌کاته‌وه. ئاشکرایه له‌ هه‌رسیک ده‌قه‌که‌ ڕووداوه‌کانی سه‌باره‌ت به‌ بۆکان ره‌نگیان داوه‌ته‌وه.

۱. نووسەر له گێرانه‌وه‌ی ڕووداو و باسی که سایه‌تییه‌کان دا گه‌لیک جار ناوی کاک سه‌لاحوددینی موته‌دی (مسته‌فا) و نه‌مر محهمه‌دی ئیله‌خانی زاده (کاوه) ده‌با و کاتی له ده‌سته‌ی یه‌که‌می ئه‌و لوانه‌ی ڕۆژه‌لاتی کوردستان ده‌دوئ و گه‌یشتوونه‌ته باشوور، ئه‌و دوو که‌سه‌ش وه‌ک «دوو لاوی خوینده‌وار و ڕووناکییر» ده‌ناسینی، ئینجا ده‌گاته سه‌ر کیشه و چه‌ندبه‌ره‌کی نیو حیزب و پیکهاتی حیزبی ڕزگاری له‌لایه‌ن ئه‌وانه‌وه (لاپه‌ره ۱۸ - ۲۱). له لاپه‌ره‌کانی دواتریش دا باسی ئه‌م دوو که‌سه و چوونیان به‌ره‌و مه‌کته‌بی سیاسی و ڕقوکیی عه‌بدوڵلای ئیسحاقی به‌رانبه‌ر به‌وان دینیته‌ گۆڕی. ئه‌و لاپه‌رانه بریتین له: ۳۶، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۶، ۷۶، ۸۶، ۸۷ و ۱۸۲ و پاشکۆ.

۲. ناوی میرزا حه‌مه‌ره‌ئووفی حافی‌زولقورئان، خه‌یاتی بۆکانی و به‌رپرس و هه‌لسوورپاوی حیزبی دیموکراتی کوردستان له راپه‌ڕینی سالی ۱۹۵۳ی بۆکان، که ماوه‌یه‌ک دواي کۆده‌تای ۲۸ی گه‌لاویژ په‌ریوه‌ی باشووری کوردستان ببوو و له‌وئ به‌ناوی «ره‌ئووف مه‌لا حه‌سه‌ن» هه‌واوکاری حیزبی دیموکرات و پاشان پارتی دیموکرات و شۆڕشی ئه‌یلوولی ده‌کرد، چه‌ند جار له بیره‌وه‌رییه‌کانی خزری دا هاتووه. میرزا حه‌مه‌ره‌ئووف له باوه‌ڕپیکراوانی نزیکي عه‌بدوڵلای ئیسحاقی و ناحه‌زانی بالی چه‌پی نیو حیزب بوو. بۆ باسی ئه‌و ده‌بی سه‌یری لاپه‌ره ۲۲، ۳۱، ۴۹ (باسی هه‌لبژێردانی به‌ئendamیه‌تی کومیته‌ی چاوه‌دێری)، ۷۱، ۷۷ و ۲۱۸ بکری.

۳. جگه‌ له‌و سه‌ی که‌سه، ناوی هه‌ندیک خه‌لکی دیکه‌ی بۆکانیش له کتییه‌که‌دا هاتوون.

- کاک سه‌عه‌دی موته‌دی، لاپه‌ره ۳۶.

- مه‌لا عومه‌ری عه‌سری، لاپه‌ره ۳۶، ۸۵ تا ۸۷ و پاشکۆ.

- سه‌ید کامیلی ئیمامی [ئاواتی شاعیر] (وه‌ک هه‌لبژێرداوی غیابی بۆ ئendamیه‌تی

کومیته‌ی ناوه‌ندی دواي کۆنگره‌ی دووه‌م): لاپه‌ره ۴۸.

- حه‌یب قه‌ره‌گوینی (وه‌رزیر)، (وه‌ک هه‌لبژێرداوی کومیته‌ی ناوه‌ندی)، لاپه‌ره

- مامۆستا ههژار موکریانی، (وهک ههلبژێردراوی کومیتهی ناوهندی)، لاپه ره ۴۸، ۱۱۹، ۱۹۴، ۲۰۲.

- سهید تاهیری ئیمامی، (وهک ههلبژێردراوی کومیتهی چاوه دیری)، لاپه ره ۴۹، ۷۷، ۲۱۸.

- مامۆستا خالیدی حیسامی (هیدی)، لاپه ره ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۹، ۱۳۰.

جگه له ناوی که سایه تیبیهکان، هه ندیک جار هه والی شاری بۆکان و ده وره به ریشی له کتیبه که دا ده بیندري: له راگه یاندنی هه والی هه لسوورانی سیاسیی دواي کونگره ی دوو هه م و دابه ش کرانی به پر سایه تیبیهکان دا، نووسه ر ده لی: «ناوچه کانی سه رده شت، مه هاباد، بۆکان و هه وشار کاک سلیمانی موعینی به پرسیان بوو» (ل ۷۴ و ۷۹). هه ره وها باسی هه ندیک شوینی ده وره به ری بۆکانیش ده کا، وهک گوندی قالوئ، قه ره گوێز و کیوی حاجی کیمی له قه ره گوێز. وهکوو دیاره قالوئ شوینی شه هاده تی کاک عه ولای موعینی و مینه شه م بوو (ل ۸۶).

نووسه ر له چه ند شوین به شیوه یه ک له په یوه ندیبه کانی نیو ئه ندیمان و به تایبه ت به پر یوه به رایه تیی ئه و ده می حیزب ده دوئ و له زمان سه له یمانی موعینییه وه عه بدوللا ئیسحاقی به «جینایه تکار» ناو ده با (ل ۱۱۴) یا باس له کوژرانی ئه سه عدی خودایاری و قادر شه ریف و سه دیقی ئه نجیری به ده ست خوپی به کان ده کا و سه ره په تی ئه و ئه عدامانه به زوری ده گه یه نیته وه عه بدوللا ئیسحاقی، که خوینه ری دلسۆزی گه ل ناتوانی به خویندنه وه یان ناشاد نه بی. من به راده یه ک ئه م رووداوانه دلی ئیشاندم که له سه ر رووپه ری ۱۵۶ ی کتیبه که نووسیومه «قانونی جه نگه ل!» هیوادارم من هه له م کردبی! ئه و هه لوئسته م ته نیا سه باره ت به نووسه ری به ریژی کتیبه که نییه و به گشتی بیزارم له یه کتر پووچاندنه وه ی خودیبه کان که له زۆربه ی بیره وه ربیه کانی ئه و سالانه دا دیارده یه کی به رچاوه .

نووسه ر دژ به وه ده وه ستی که ناوی «کومیتهی شوڕشگێڕ» یا «ئینقلابی» له سه ر ئه و خه باتکارانه دابندري که له و سالانه دا گه رانه وه ئیزان و له شه ری ژاندرمه و سپای ئیزانی دا شه هید کران. ئه و له گه ل ئه و بۆچوونه دایه که ئه وان هه وت که س

بوون و به‌ناوی کومیتە‌ی نوێ‌ی رێبه‌رایه‌تی‌ی حیزبه‌وه‌ه‌لبژێردران و هیچی تر (ل ۱۳۱ به‌دواوه‌). ئەم بۆچوونه‌ وا‌هه‌یه‌ ناحه‌زی زۆر بن، به‌لام نووسەر له‌ جه‌نگه‌ی کاره‌کان‌دا بووه‌ و ناکرێ چاو له‌ هه‌وال یان بۆچوونه‌کانی بپۆشرێ.^۱

۱. محه‌مه‌د خزری، «لاپه‌ره‌یه‌ک له‌ تیکۆشان و جوولانه‌وه‌ی ساڵه‌کانی ۴۲ - ۴۷ (۱۹۶۳) - ۱۹۶۷» ی حیزبی دیموکراتی کوردستان» ناشر: نووسەر، سوید ۲۰۰۳، ۲۲۹+۳۷ لاپه‌ره‌، کوردی.

بیره‌وه‌رییه‌کانی سه‌عید کویتسانی

وه‌ک له دوو به‌شی پێشتردا نووسیومه، ئەم کتێبه‌م دوای بیره‌وه‌رییه‌کانی «کاک ئەمیری قازی» و «مامۆستا مه‌لا محهممه‌دی خزری» خوینده‌وه. ئەو سی‌که‌سه له هه‌لسوورپاوانی سه‌رده‌می کۆنگره‌ی دووه‌می حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بوون.

کاک سه‌عید خه‌لکی ناوچه‌ی نه‌غه‌ده‌یه و هاوڕێ له‌گه‌ڵ نه‌مران سمایی شه‌ریف‌زاده و مه‌لا ئاواره، یه‌ک له ۷ که‌سی ئەندامی «کومیته‌ی نه‌ینی»ی حیزب بووه. ئەو کومیته‌یه دوابه‌دوای کۆنگره‌ی دووه‌م و رۆیشتنی کاک ئەحمه‌د توفیق پیکهات و به‌گشتی به‌ناوی «کومیته‌ی شوێرشگیڤ»ه‌وه ده‌ناسرێ. ئەو ئەندامانه‌ی حیزبیش که دوای ئەو رۆژانه‌ گه‌رانه‌وه ئێران و له شه‌ری ژاندرمه‌دا شه‌هید کران یا به‌هاوکاری پارسنتی پارتی گیران و ئیعدام کران، به‌ناوی ئەو کومیته‌یه‌وه ناسراون. مه‌لا محهممه‌دی خزری لای وایه ئەوه کومیته‌یه‌کی ئاسایی به‌رێوه‌به‌رایه‌تی حیزب دوای کۆنگره‌ی ۲ بووه و نایب ناوی کومیته‌ی شوێرشگیڤی له‌سه‌ر دابندرێ، به‌لام کاک سه‌عید کویتسانی به «کومیته‌ی ئینقلابی» ناوی ده‌با (ل ۱۸۰).

دوای شکستی کومیته و شه‌هید بوونی به‌شیک له ئەندامه‌کانی، نووسه‌ر ده‌گه‌رێته‌وه ئێران و خه‌ریکی ژيانیکی به‌رواله‌ت ئاسایی، به‌لام که‌م‌وزۆر سیاسی ده‌بێ و له‌ بره‌گه‌ی شوێرشگی ۱۹۷۹ی ئێران‌دا سه‌رله‌نوێ ده‌چیته‌وه سه‌ر هه‌لسوورپانی حیزبی و بۆ ماوه‌ی سالانیک له‌گه‌ڵ حیزبی دیموکراتی کوردستان‌دا هاوکاری ده‌کا، له‌ کۆتاییش‌دا به‌ په‌نابه‌ری دیته‌ ده‌ره‌وه‌ی ولات و تا کاتی نووسینی بیره‌وه‌رییه‌کانی له‌ ئوروپا نیشته‌جێ ده‌بێ.

بابه‌تی نیو کتێبه‌که‌ زۆرن و له‌وانه‌ هه‌واڵ له‌مه‌ر کۆژرانی کاک سه‌دیقی ئەنجیری و شه‌ری سالی ۱۳۵۸ی نه‌غه‌ده و شه‌ری نیوان کۆمه‌له و حیزبی دیموکرات له‌ سالی ۱۳۶۴، که له‌ راگه‌یانندی ئەم هه‌والانه‌دا بێ‌لایه‌ن ده‌نوینێ و ویناچی راستیه‌کان بۆ

به‌رژه‌وه‌ندیی حیزبی بشاریتته‌وه، بۆ نموونه، ده‌لی کۆمه‌له‌هه‌لگیرسیننه‌ری شه‌ر له‌گه‌ل هیززی شه‌هید موعینی حیزبی دیموکرات نه‌بوو (ل ۲۵۱ - ۲۵۳).

به‌لام ئه‌وه‌ی وا له‌ کتیبه‌که‌دا بۆکان بگریته‌وه ئه‌وانه‌ی خواره‌وه‌ن:

ل ۶۲: فایق ئه‌مین (سوله‌یمانی موعینی) گوتی کاتیکی باش هاتوی [بۆ باشووری کوردستان]، ئیستا که‌ کاوه و مسته‌فا (سه‌لاحه‌ددینی موته‌دی و محهمه‌دی ئیلخانی‌زاده)ش هاتوون و لای کاک ئه‌حمه‌د توفیق (شوباتی ۱۹۶۳)؟.

ل ۶۴: ده‌مانویست حیزبی دیموکراتی کوردستان وه‌خۆخه‌ین و هه‌رکه‌تیکی پێ به‌دین. له‌سه‌ر داوای براده‌ران له‌ کۆیسنجاق له‌ شاری حاجی قادری کۆبی... کۆبوونه‌وه... به‌شدارانی کۆبوونه‌وه‌ بریتی بووین له‌ پینچ که‌س، واته‌ کاک عه‌بدو‌للا ئیسحاقی، کاک سوله‌یمانی موعینی، کاک سه‌لاحه‌ددینی موته‌دی، کاک محهمه‌دی ئیلخانی‌زاده و بۆخۆم. ئه‌و کات حیزب ۱۵-۱۴ پێشمه‌رگه‌ی هه‌بوو. دیاربوو «کاوه» واته‌ کاک محهمه‌دی ئیلخانی‌زاده وه‌ک مه‌سئولی به‌شی پێشمه‌رگه‌ دیاری کرابوو و له‌ کۆبوونه‌وه‌که‌دا ته‌ئید کرایه‌وه... بۆ سه‌لاحه‌ددینی موته‌دی، لای بۆکان و سه‌قز و هه‌وشار... دیاری کرا.

ل ۶۷: له‌ سالی ۴۲ی هه‌تاوی (۱۹۶۳) له‌سه‌ر داخوازی ئه‌حمه‌د توفیق کۆبوونه‌وه‌یه‌که‌مان له‌ گوندی ئالانی پیکه‌ینا... هه‌والیک له‌ سه‌لاحه‌ددینی موته‌دی و محهمه‌دی ئیلخانی‌زاده نه‌بوو. دیار بوو له‌ نیوان ئه‌حمه‌د توفیق و ئه‌واندا ساردوسری پیکه‌اتبوو، به‌لام ئه‌حمه‌د توفیق باسیکی له‌ ناکۆکی نه‌کرد و گوتی کاریکیان پێ ئه‌سپێردراوه‌ بزانی پێیان ده‌کرێ بیکه‌ن، به‌لام کاتی له‌ ده‌ری له‌ کاک فایق (سوله‌یمانی موعینی)م پرسی بۆچی مسته‌فا و کاوه نه‌هاتوون؟ وه‌لامی داوه‌ و گوتی له‌گه‌ل ئه‌حمه‌د نیوانیان سارده‌، تکایه‌ جارێ باسی مه‌که‌ بزانی چی لی‌دئ. دواي ماوه‌یه‌ک بۆمان پوون بوویه‌وه‌ نه‌ک هه‌ر له‌گه‌ل یه‌ک نه‌ماون به‌لکوو دژایه‌تی یه‌کتريش ده‌که‌ن، ئه‌حمه‌د توفیق بۆیه‌ غه‌یبه‌تی سه‌لاحه‌ددینی نه‌ده‌کرد ده‌یویست بزانی نیزیکی و دووری ئه‌وان له‌ بارزانی به‌کوێ ده‌گا. کاتیک به‌وه‌ گه‌یشته‌ که‌ ناتوانن نه‌زه‌ری بارزانی بۆ لای

خۆیان پراکیشن، ئەحمەد توفیق بۆی له سیمی ئاخر دان، ئەوهی نەدەبوو له ئاست کاوه و مستهفا بیکا، کردی.

ل- ۸۲: حوسینی مه‌دهنی پیشنیاری پیکردم و گوتی مام جه‌لال له قه‌لادزییه با بچینه لای چاومان پێی بکه‌وئ و هیندیک مه‌سایلی خۆمانی له‌گه‌ل دا باس بکه‌ین... مام جه‌لال پیشنیاری پیکردین له‌گه‌لی بچینه لای مستهفا و کاوه... پیمان گوت ناتوانین له‌گه‌ل ئەوان پیکین و کار بکه‌ین. چونکه له‌و سه‌روبه‌نده‌دا بوو که مستهفا و محهمه‌د برۆشووریکیان وه‌ک به‌رنامه‌ به‌ناوی «کۆمه‌له‌ی رزگاری» ده‌رکردبوو... له‌گه‌ل بیروبو‌چوونی ئیمه‌ نەده‌هاته‌وه... بۆ ئەوهی قسه‌ی مام جه‌لال نه‌شکابی زۆر به‌ نابه‌دلی هه‌ستاین له‌گه‌ل مام جه‌لال چووین بۆ مزلی کاک سه‌لاح و کاک محهمه‌دی ئیلخانی زاده.

ل- ۹۶: کاک ره‌ئووفی خه‌یات له‌لایه‌ن ئەحمه‌د توفیقه‌وه وه‌ک به‌رپرس له‌و بنکه‌یه [سونی] دانرابوو. مه‌لا ره‌سوول[ی پیشنماز و براده‌ران ده‌گه‌نه بنکه و دوا‌ی نان خواردن هه‌ر شه‌وی هه‌وه‌ل له‌گه‌ل کاک ره‌ئووف لێیان ده‌بی به‌ کیشه. ره‌ئووف پیاویکی فه‌قیرۆکه‌ی قسه‌گیره‌وه‌ی له‌بنه‌وه‌بری ئەحمه‌د توفیق بوو. له‌گه‌ل مه‌لا ره‌سوول قسه‌یان لێ چه‌پ دئ و مه‌لا ره‌سوول له‌گه‌ل ئەو براده‌رانه‌ی له‌گه‌لی بوون، ره‌ئووف و یه‌ک دوانیکیان چه‌ک ده‌که‌ن.

ل- ۱۰۸: ده‌بووا‌یه کاک قادر شه‌ریف و کاک هه‌سه‌ن نه‌غه‌ده‌یی و کاک محهمه‌دی کاکا‌غاش له‌ ده‌وربه‌ری مه‌هاباد و بۆکان و هه‌وشار و... هه‌لسوورین.

ل- ۱۱۰: قادر شه‌ریف له‌ سه‌فه‌ری لای بۆکان په‌شیمان بوویه‌وه چونکه محهمه‌دی کاکا‌غازاده خوا‌حافیزی کردبوو و پۆیبوو.

ل- ۱۱۶: له‌سه‌ر ئەو به‌ریار و قه‌ول و قه‌راره‌ی... کاک قادر شه‌ریفیش به‌ره‌ولای ناوچه‌کانی پێ سپاردراوی خۆی، واته‌ ده‌وربه‌ری مه‌هاباد و بۆکان و سه‌رده‌شت برۆ... قادر شه‌ریف بۆ شوینی دیاری‌کراوی خۆی پۆیی.

ل- ۲۰۲: [له‌ دوا‌ی شو‌پشی ۱۳۵۷ی گه‌لانی ئێران]، منیش له‌ ناوچه‌ی مه‌هاباد ده‌ست به‌کار بووم... و له‌ سه‌ره‌تاوه‌ ناوچه‌ی «چۆمی مه‌جیدخان» م‌گرته

ئه‌ستوی خۆم.

ل ۲۰۷: من و [مه‌لا مه‌مه‌دی] خزریش له زمزیران‌را تا ده‌گاته ده‌وروبه‌ری مه‌هاباد و نزیک بۆکان هه‌ر شه‌وی له دنییه‌ک خه‌لکمان کۆده‌کرده‌وه و قسه‌مان بۆ ده‌کردن.

ل ۲۲۰: به‌هاری ۱۳۸۱ی هه‌تاوی کاک هه‌سه‌نی شه‌ره‌فی به‌لینی دابوو به‌کاک هه‌مه‌ده‌مینی عیسه‌زاده (سمکۆ) سه‌ری ریکخراوی گلۆلان بدا... خۆمان گه‌یانده ریکخراوی گه‌ورکی ۳ له گلۆلانی سه‌روو.

ل ۲۳۰: یادی سه‌روان جاویدفه‌ر (هه‌ژار)، ده‌کاته باسیک.

ل ۲۵۷: کاک که‌مالی ره‌حیمی خه‌لکی ناوچه‌ی بۆکان له‌لای دوکتۆر سه‌عید به‌ده‌ل گوتبوی کومیته‌ی شارستانی سه‌رده‌شت کتیبه‌ی چاکی هه‌یه... ده‌یزانی دوکتۆر سه‌عید به‌ بیستنی جوړه کتیبه‌ی که‌ساسه و نارچه‌ت ده‌بن. لێ ده‌پرسی چ جوړه کتیبه‌ی؟ ناوبراو بۆ خو شیرین کردن ده‌لی... ته‌نانه‌ت دووسی کتیبه‌ی ده‌رسی و مانیفیستی حیزبی کۆمۆنیست له‌وی له‌ گۆری بوو.

ل ۲۸۴: دوا‌ی چه‌ند پوژ کاک سه‌لامی عه‌زیزی هات و کومیته‌ی شارستان‌[ی سه‌رده‌شت]م ته‌حویل دا و خواحافیزیم له براده‌رانی کومیته‌ کرد.^۱

۱. سه‌عید کاوه، «ئاو‌ریک له به‌سه‌رهاتی خۆم و رووداوه‌کانی نیو حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران»، چاپی یه‌که‌م خاکه‌لیوه‌ی ۱۳۷۵ (۱۹۹۶)، ناشر: نووسه‌ر، ۳۱۵ لاپه‌ره، کوردی، ژماره‌ی کتیبه‌خانه: ۴۰۷۷ ۸ ۶۳۰ ۹۱.

بیرەوهرییه کانی نەمر میرزا حەمەرەئووفی خەیات (رەئووفی مەلا حەسەن)

ژیانی پڕ لە شانازیی مامۆستا رەئووفی حافیزەلقورئان، بەرگدرۆوی شارێ بۆکان دواى تەمەنیکى درێژى خزمەت و خەبات، لە رۆژی ۲۰/۱۱/۹ دا لە شارى سلیمانی کۆتایی پێهات و بەرپرسیانی بێئەمەگى حیزبە سیاسییەکانى رۆژەهلات و باشوور و هەندیک کەسایەتیی ناسراوی رۆژەهلاتی کوردستان، کە دانیشتووی باشوورن، مەرگەکەشیان وەک ژيانى، خستە پشتگوێ و تەنانەت سەرەخۆشییهکی ئاساییشیان لە منداڵەکانى درێغ کرد.

«ئیمە دەرگانهی داد بووین، ئاوا ستممان لێچوو

داخوا قەسری ستمکار چۆن تووشی نشوستی بێ!»^۱

ژیانی مامۆستا رەئووف لێواولێو بوو لە خەباتی سیاسی و چەكدارى و پێشمەرگەیی لە پێناو کوردستانە خۆشەویستەکەى دا کە دەيگوت: «بە بەهەشتی ناگۆرمەوه». لەو رینگایەشدا تووشی زیندان، ئاوارەیی، هەژاری، نەخۆشى و کورکۆژراوی هات، بەلام کۆسپ و کارەساتەکانى ژيان نەیانتوانی سەرى لە قەندیل بەرزترى پێ دانەوینن و تەنانەت لە رۆژانى پیری و نەخۆشیشدا دەستی بە چەکی خەبات رهاووی بۆ نیاز لە هیچ بوونەوهریکى سەرزهوى پێ درێژ بکەن. ژيانى مامۆستا نمونەیهک بوو لە پاکى، راستى، سەر بەرزى، ئەخلاق و وەفادارى بە نیشتمان.^۲

مامۆستا رەئووف تا کۆتایی ژيان لەسەر بیروباوەرى سیاسیی خۆى مایهوه و

۱. وەرگێڕاوی فەردیکى شاعیری فارس «خاقانى شیروانى».

۲. من شانازیی ئەوهم هەبوو لەو ماوهیهدا چەند جار بە تەلهفون لەگەڵ مامۆستادا قسە بکەم. جارى یەكەم مامۆستا بە پیکەنینهوه فەرمووی کاک سەلاحوددینی موهتەدی پێی گوتووم کە تو لە وتاریکدا حەسرەتی ئەوەت خواردوو و من و حاجی قاسمی کەرمی کۆچی دواپیمان کردوو و بیرەوهرییهکانمان تۆمار نەکراون. ئەوا من زیندووم، فەرمو! ئەو قسەیهی کاک سەلاح راست بوو و من بە بیستنی هەوالی درێژەى ژيانى مامۆستا لە سلیمانی شاگەشکە بووم. بەشیک لە کارى تۆمارى بیرەوهرییهکانیش هەر لەوێه دەستی پێکرد.

نه‌گۆرا. بۆ ئه‌و، دواى كوردستانى مه‌زن، دوو كه‌س له‌هه‌مووان گرنه‌گر بوون، كه‌ تا دواچرکه‌ى ژيان وه‌ك قاره‌مان سه‌يرى كردن و وه‌ك بوت سوچه‌ى بۆ‌بردن: مسته‌فا بارزانى و ئه‌حمه‌د توفیق. هه‌یچ گۆرانكارىیه‌كى سیاسى، كۆمه‌لایه‌تى، بئه‌ماله‌یى، شه‌خسى یا هه‌یچ خۆشى و نه‌خۆشیه‌كه‌ نه‌یان‌توانى ئه‌و دوو قاره‌مانه‌ له‌ بی‌رى مامۆستا به‌رنه‌وه‌ه. هۆكارى گرنه‌گر بوونى ئه‌وانیش لای مامۆستا خۆى گوتنه‌ى، ئه‌و راستیه‌ بوو كه‌ له‌په‌یناو سه‌ربه‌خۆیى كوردستان و سه‌رفرازیه‌ى كورد به‌گیان و به‌دل‌خه‌باتیان كردبوو و ئه‌ویش به‌ختى ئه‌وه‌ى ببوو له‌ نه‌زیکه‌وه‌ بیانناسى و هاوخه‌بات و هاوسه‌نگه‌ریان بێ.

به‌خته‌وه‌رانه‌ كاك ئیسماعیل ئیسماعیل‌زاده‌ ماوه‌ى سال و نیویك پێش كۆچى دواى مامۆستا چاوپێكه‌وتنیكى دوورودریژى چه‌ند رۆژه‌ى له‌گه‌ل كرد و بی‌ره‌وه‌رییه‌كانى به‌ ده‌نگى خۆى تۆمار كرد. هه‌روه‌ها مامۆستا به‌شى زۆرى بی‌ره‌وه‌رییه‌كانیشى به‌ ده‌سخه‌تى خۆى نووسیه‌وه‌ و دايه‌ كاك ئیسماعیل، منیشى وه‌ك به‌رپرسێك بۆ بی‌ره‌وه‌رییه‌كانى ده‌سنیشان كرد. دواتر هه‌موو یادداشته‌كان له‌لایه‌ن كاك ئیسماعیله‌وه‌ تاپ كران و ئه‌ویش و منیش خه‌رىكى نووسینه‌ په‌راویز و روون‌كردنه‌وه‌ له‌سه‌ر هه‌ندێك پروداوى سیاسى و كه‌سایه‌تیى جیگه‌ى باسى یادداشته‌كان بووین، كه‌ مامۆستا ته‌له‌فۆنى بۆ كردم و فه‌رموى جارى ده‌ست رابگرن و بلاوى مه‌كه‌نه‌وه‌. له‌و كاته‌دا مامۆستا ره‌ئووف گه‌لیك نه‌خۆش بوو، له‌ ماله‌وه‌ كه‌وتبوو و من به‌روونى هه‌ستم كرد كه‌ ده‌یه‌هوى بلاوكردنه‌وه‌ى یادداشته‌كان بکه‌وتیه‌ سه‌رده‌مى دواى ژيانى خۆى. هه‌ر ئه‌وه‌ش بووه‌ هۆى ده‌ست‌راگرتن و بلاونه‌كرانه‌وه‌ى بی‌ره‌وه‌رییه‌كان.

ئێستا كه‌ مامۆستای نه‌مر به‌جی هه‌شتووین و كاك ئیسماعیلش چه‌رمه‌سه‌رى و ته‌نگه‌زى ژيانى كوردستانى كۆتایى هاتوه‌ و له‌ شوێنیه‌كى به‌ متمانه‌ترى ئه‌م جیهانه‌ ده‌ژى، ده‌توانم مزگینه‌ى ئه‌وه‌ به‌ خوێنه‌رانى «بۆكان له‌ میژوودا» بده‌م كه‌ بی‌ره‌وه‌رییه‌كانى

مامۆستا رەئووف بەبێ هیچ چەشنە دەستیوەردان و گۆرین یا راستەوپاستەکردنی تاقە پستەیه‌کیش، تەنیا دوای نووسرانی پەراویز و روونکردنەوهی پێویست لەسەر هەندیک رووداوی ژبانی مامۆستا، سەرەتا لە مالمپەری پۆژھەلات/ بۆکاندا بە شیۆهیه‌کی هەفتانە بلأو دەکریتەوه و پاشانیش بیجمی کتیبی پێدەدری و لە نیوخوی ولات دەکەویتە بەردەستی خوینەران.

بیرەوه‌رییەکانی مامۆستا رەئووف لە سێ بەش پیکھاتون:

- یەکەم، سەرەدەمی خەباتی سیاسی لە بۆکانی سەرەدەمی کۆماری کوردستان (۲۵.۱۳۲۴ واتە ۱۹۴۶) و بەتایبەت سالانی ۱۳۳۰ - ۱۳۳۲ (۱۹۵۱ - ۱۹۵۳)، کە بە راپەرینی شکۆداری خەلکی بۆکان و ناوچەیی فەیزوللا بەگی دژ بە ئاغاوات و خاوەن‌مەکان دیاری دەکری و بە کۆدەتای ئەمپریالیستی ۲۸ گەلانی ۱۳۳۲/ ۱۹۵۳، رووخانی حکومەتی موسەددیق و گەرانەوهی شا بۆ ئێران کۆتایی دی.

دیاردەیی گرنگی ئەو سالانەیی بۆکان بریتین لە هەول و خەباتی کۆمەڵانی گەل دژ بە فیتووالی چەوسینەر؛ تیکشکانی راپەرینەکانی شار و گوند لە ناوچەیی بۆکان؛ گیرانی مامۆستا و خەباتکارانی دیکەیی ناوچەکە و لە کۆتایی دا هەلاتتی ژمارەیه‌ک لە راپەرپوان، وەک نەمر حاجی قاسمی کەریمی و مامۆستا رەئووف، لە دەست گرتن و کوشت‌وبری ئاغاکانی بۆکان و حاوانەوهیان لە باشووری کوردستان. لەو ماوه‌یه‌دا، مامۆستا رەئووف بەرپرسیایەتی لقی بۆکانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی لە ئەستو دەبی و پەيوەندییەکی پۆژانەیی لەگەڵ راپەرپوانی شار و دی دەبی.

- دووھەم، چوونی مامۆستا بۆ باشوور و پەيوەست بوونی بە ریزی خەباتی چەکارانەیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و هاوسەنگەر بوونی لەگەڵ نەمران ئەحمەد توفیق، موعینییەکان، شەریفزادە، مەلا ئاوارە و... تا بڕگەیی کۆنگرەیی دووھەمی حیزب لە ۱۹/۱۱/۱۹۶۴، دووفاقە بوونی حیزب و لەگەڵ بانی ئەحمەد توفیق کەوتنی مامۆستا.

- سێھەم، خۆلادان لە کیشەیی بالەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و چوونە نیو ریزەکانی شوێرشیی ئەیلوول بە رێبەراییەتی نەمر بارزانی و شەھید

بوونى يەك لە كورەكانى لەپىناو خاك و نەتەو، تا قۇناغى دانىشتنى دواى ھەرەسى
۱۹۷۵ و گەرەنەوھى بۇ سەر ئىشوكارى بەرگدروويى لە سلىمانى.

بىرەوھرىيەكانى مامۇستا ھەر سى ئەم قۇناغە گرنگانەى ژيانى خۇى و خەباتى
گەلى كوردى بەروونى گرتۆتەبەر.

يادى «مامۇستا ھەمەرەئووفى حافىزەلقورئان» ناسراو بە «مىرزا ھەمەرەئووفى
خەيات» و «رەئووفى مەلا ھەسەن» بۇ ھەمىشە زىندوو بى!

بیره‌وه‌رییه‌کانی ناسر حیسامی

کاک ناسر حیسامی ږووناکیبیریکی هه‌لکه‌وته‌ی گه‌له‌که‌مانه. نووسینی سه‌ر مالپه‌ره‌که‌ی به‌قه‌درایی وتاری سه‌ر ته‌له‌فیزیۆن و ئه‌ویشی به‌را‌ده‌ی کار و کرده‌وه‌ی سیاسی سی ده‌یه‌ی ږا‌بردووی، دلسۆزانه‌ن.

کاک ناسر ماوه‌یه‌که‌ له‌ مالپه‌ره‌که‌ی خۆی (شارستان)دا، زنجیره‌یه‌ک بیره‌وه‌ریی ژبانی تاکه‌که‌سی و کۆمه‌لایه‌تی -سیاسی خۆی بلا‌وده‌کاته‌وه‌ که‌ له‌ باری سیاسییه‌وه‌ به‌نیوه‌رۆک و له‌ باری زمانه‌وه‌ شیرین و شیاوی خۆیندنه‌وه‌ن. له‌ سه‌رده‌میکدا که‌ ته‌له‌فیزیۆن و چاپه‌مه‌نییه‌ کوردییه‌کان بایه‌خی پێویست به‌ ره‌سانه‌یه‌تی زما‌نی نه‌ته‌وايه‌تیمان ناده‌ن و ږۆژانه‌ ده‌یان وشه‌ی بیگانه‌ی ئاو‌یته‌ ده‌که‌ن، قه‌له‌می ره‌سه‌نی نووسه‌ر بۆ ئه‌ده‌بی کوردی غه‌نیمه‌تیکه‌. به‌شیکی به‌رچاو له‌وه‌ ږوودا‌وانه‌ی وا له‌ بیره‌وه‌رییه‌کانی ناسر حیسامی‌دا ره‌نگیان دا‌وته‌وه‌ له‌ موکریان و ده‌ورو‌به‌ری بۆکان ږا‌بردوون.

خۆزگه‌ کاک ناسر بیره‌وه‌رییه‌کانی له‌ کورتی نه‌ده‌ب‌ریه‌وه‌ و به‌ دوورود‌ریژی زیاتره‌وه‌ باسی ږوودا‌وه‌کانی ده‌کرد. هه‌روه‌ها، به‌گو‌یره‌ی جیگه‌ و پینگه‌یه‌ک که‌ ئیستا له‌ ږۆژنامه‌گه‌ری کوردی‌دا هه‌یه‌تی، چاوه‌روانی ئه‌وه‌ی لێ‌ده‌کرئ که‌ ږوانینیکی ره‌خنه‌گرانه‌ی به‌ ږوودا‌وه‌ سیاسی و ږیکخواه‌یی‌یه‌کانی ئه‌م سی و چه‌ند سا‌له‌ی کوردستانیش‌دا هه‌بئ. نه‌وه‌ی دوا‌ږۆ پێویستی به‌وه‌یه‌ بزانی ئیمه‌ چیمان کرد و هه‌له‌ له‌کوئ و چی و چۆن ږووی‌دا، بۆ ئه‌وه‌ی خۆی به‌سه‌ر هه‌له‌ی زیاتردا نه‌که‌وئ. ئه‌م ره‌خنه‌گرییه‌ جیا‌وازه‌ له‌ بریندارکردن و ږووجاندنه‌وه‌ و ږووخاندن؛ کاک ناسر ئه‌م جیا‌وازییه‌ باش ده‌ناسئ.

گه‌له‌که‌مان پێویستی به‌ چاوی وردبین و قه‌له‌می راستگو‌ هه‌یه‌.

بیره وه ریبه کی کاک خالیدی سه یادهت

شه ویک له و شه وانه

کاک خالیدی سه یادهت، پیشمه رگه کی کومه له سه بارهت به شه ویک کی مانگی ره شه مه ی سالی ۱۳۶۲ ی ه/ ۱۹۸۴ ی ز، بیره وه ریبه کی نووسیوه. له و شه وه دا ۱۷۰ پیشمه رگه ی کومه له پوو به پوو ی هیرشی درندانه ی هیزه سپایی به کانی رژی می مه لاکان بۆ سه ر بنکه یه کی کومه له له گوندی قزلجه ی خوارووی نیوان مه هاباد و بۆکان بوونه ته وه و توانیوانه قاره مانانه خو له گه مارووی دوژمنی داگیرکه ر دهر باز بکه ن و به دیوی ئاجیکه ند و حوسینابادی لای بۆکان دا بگه نه گوندی قولغه ته.

نوسه ره له م ده قه دا دژ به شه ره نه وه ستاوه و هو ی ئاشکرای مه سه له که ش ئه وه یه لی ره دا باس له شه ری داسه پاوی کوماری مه لاکان دژ به پیشمه رگه ی کورده، نه ک شه ری نیوخوی کورد و کورد، به لام هه ره ئه ویش ناراسته وخو شه ری به دیارده یه کی گلاو قه بلاندووه، که دوو دل و دوو دلدار له یه کتر داده بری، کورپه ی ساوا له زگی دایکی دا ده خکینی و هیوا له دلی به جیماوانی کاره ساته که دا ده تاسینی. گرنگایه تیبی بابه ته که ی کاک خالید شی کردنه وه ی ههستی مروقانه ی پیشمه رگه و دهرخستنی ئاوات و ئاره زووی دوارپوژیان و خولقاندنی فه زایه کی ئامال تراژیدییه: ژنه پیشمه رگه یه کی دوو گیان له گه ل کومه لی خه لکه که به چپای «چه کوچ» ی ناوچه ی قزلجه دا هه لده گه ری، گولله ی دوژمن ده یپیک و ده بی به یارمه تی پیشمه رگه کانی تر له گه مارووی پاسداران پزگار بکری. کاره که به ریوه ده بری، به لام له نیوه ی ریگادا برینی گولله ی دوژمن کاری خو ی ده کا و ئه سمه ری ژنه پیشمه رگه له گه ل کورپه ی نیو زگی، پیکه وه سه رده نینه وه و دهستی سارده وه بووی ئه سمه ره موو هیوا یه کی دوارپوژی به خته وه ری بنه ماله یی و کومه لایه تی له دلی حه مه ی حاجی، پیشمه رگه ی کومه له و هاوسه ری ئه سمه ردا ده تاسینی.

شیوازی گپرانه وه ی رووداوه کان هه ندیک جار هینده پسپورانیه که خوینه ره له

جیهانی پر له تال و سویری پینشمه رگه‌ی کوردهوه ده‌باته جیهانی سوور ریالیستی نیو کتیب و فیلم و پۆمان، جیهانیک که زیاتر له چیرۆک ده‌چی تا واقع، گه‌رچی واقعیکی زه‌قیش بی. له راستی دا ئه‌گه‌ر بیره‌وه‌ری پینشمه‌رگه‌ی کورد له ماوه‌ی سه‌ده‌ی بیسته‌م دا تۆمار بکرا، نه‌وه‌ی نویی و لاته‌که‌مان به‌هه‌زاران شتی سه‌مه‌ره‌ی ده‌بیست و ده‌خوینده‌وه که له چیرۆکی پر له قاره‌مانییه‌تی ستالینگراد که‌متر نه‌بن. ئه‌وه‌ی خواره‌وه نموونه‌یه‌که له‌بابه‌ته‌که‌ بۆ ناساندنی کاری نووسه‌ر و شیوازی گه‌رانه‌وه‌ی پووداوه‌کان له‌لایه‌ن ئه‌وه‌وه:

«... ماوه‌یه‌که بوو باران نه‌ده‌باری و تاریکیش بآلی به‌سه‌ر و لات دا کیشابوو. حه‌مه‌ی حاجی و ئه‌سمه‌ر و سنی پینشمه‌رگه‌که به‌ره‌و قۆلغه‌ته‌په‌ به‌پێوه بوون، خرمه‌ی پنی خویان و ئه‌سه‌په‌که‌ ته‌نیا ده‌نگیک بوو که ده‌یانیبست، ته‌نانه‌ت ئه‌سمه‌ریش له‌نالاندن که‌وتبوو. دوا‌ی ماوه‌یه‌که‌ پزیشکیاره‌که‌ ئه‌سه‌په‌که‌ی راگرت، ده‌یه‌ویست چاوێک له‌ برینه‌که‌ی ئه‌سمه‌ر بکا، پینشمه‌رگه‌کان برانکار ده‌که‌یان هینا خوارێ، له‌به‌ر شوقی چراقوه‌ به‌هیواشی پانسمانه‌که‌ی کرده‌وه، دیار بوو له‌ ته‌واوی ئه‌وه‌ ماوه‌یه‌دا خوینی برینه‌که‌ی رانه‌وه‌ستابو، له‌شی ئه‌سمه‌ر گه‌رمییه‌کی وای تیدا نه‌مابوو که‌ ته‌نانه‌ت ده‌ستی حه‌مه‌ی هاوسه‌ریشی هه‌ستی پنی بکا، پزیشکیار ویستی بآلی تازه‌ هه‌یچ ناکرێ! به‌لام دلی نه‌هات! هه‌ر چواریان به‌بێ ده‌نگی به‌ دیارییه‌وه‌ دانیشتبوون. حه‌مه‌ که‌وته‌وه‌ بییر و خه‌یالی سالی رابوردوو، که‌ بۆ یه‌که‌م جار خۆشه‌ویستی ئه‌سمه‌ر چوه‌ دلاییه‌وه‌، وه‌بیر زه‌ماوه‌نده‌که‌یان که‌وته‌وه‌ که‌ بابی ئه‌سمه‌ر پنی کوت ئه‌وه‌ کچه‌ی من قه‌ت له‌ شاخ و کێو نه‌بووه‌ ده‌بی زۆرت ئاگا لێی بی! که‌وته‌وه‌ بییری ئه‌وه‌ ئاره‌زووه‌ بچووه‌کی ئه‌سمه‌ر، که‌ رۆژیک مالیکیان بی که‌ مندا‌له‌که‌یان له‌ ئارامی دا تیندا گه‌وره‌ بی. ماوه‌یه‌که‌ هه‌روا هه‌موویان له‌ بیده‌نگی دا دانیشتبوون که‌ باران به‌نه‌رمی ده‌ستی پیکرده‌وه‌...»

هیوایه‌ نووسه‌ر ئه‌م قه‌له‌مه‌ به‌رپرسه‌ دانه‌نی و ئیمه‌ له‌ داها‌توودا‌ بابه‌تی به‌پیزی دیکه‌ی له‌مه‌ر ژبانی پر له‌ کاره‌سات و قاره‌مانییه‌تی پینشمه‌رگه‌، لێ‌ بخوینینه‌وه‌. تۆماری راسته‌قینه‌ و دوور له‌ لایه‌نگری ژبانی پینشمه‌رگه‌ی کورد و زیندوو

پاگرتنی ناوی شهیدان له هه موو پارچه کانی کوردستان، ئه رکینکی گه وره و گرانی هاوسه نگره کانیان، به تایبته پیشمه رگه ی خوینده واری دهست به قه له م و ئه و که سانه یه که له چیا دابه زیون، به لام نه به زیون و دهره تانی نووسینی بیره وهریبه کانی خویشیان هه یه.

توبلنی ئه گهر چپای «چه کوچ» ئه و داستانه مه زنه ی ئازایه تی و مرو قایه تیبه ی لئ تومار کرابی، چپای قه ندیلی سه رده می «پشت ئاشان» و سالانی دوا ی ئه و، به تایبته دوا ی سه ره لانی «گریلا»، چهنده ها حیکایه تی نه گو تراوی نه بیسراوی له دل دا بی! سه فین و هه لگورد و شاهو و... چی؟
ئه وهش دهقی نووسراوه که ی کاک خالید سه یاده ت، که له مالپه ری رۆژه لات / بۆکانم وهرگرتوه:

شه ویک له و شه وانه

۳۱ی جو زهردان رۆژی پیشمه رگه ی کومه له یه، ئه و رۆژه یادکردنه وه یه که له خه بات و تیکۆشانی نه وه یه که له کوران و کچانی کوردستان که له ساله سه خته کانی هیرشی کوماری ئیسلامی ئیران دا بو ئه و ولاته ریگای موقاوه مه ت و وه ستانه وه یان هه لپژارد. ئه و موقاوه مه ته ره وایه ئه گهر له لایه که وه شانۆیه که بو له نیشان دانی ئیراده و وزه ی بی سنووری مرو قی تیکۆشه ر، له لایه کی دیکه وه په رده یه که بو له خه باتی گه لیکی راپه ریو که نه یده ویست بچینه ژیر باری ده سه لاتی کوماری تازه پینگه یشتووی ئیسلامیه وه. له راستی دا ئه وه به شداری و پشتیوانی لیبراوانه ی خه لکی کوردستان بو که مه ودا ی ئه م خۆراگرییه ی له به رابه ر ده سگای سه رکوتی یه کیک له بی به زه یی ترین رژی مه کانی دنیا دا خولقاند.

ئه م بیره وهریبه که به بۆنه ی رۆژی پیشمه رگه ی کومه له وه بلاو ده کریته وه، ته نیا تابلۆیه که له و خۆراگری و بویرییه ی که پیشمه رگه کانی کومه له به مه به سستی پزگاریی گه لی کورد و کریکاران و زهحمه تکیشان له و سالانه دا توماریان کرد. کومه لیک له و ئازیزانه له و ریگایه دا گیانیان به خت کرد و زور که سیشیان به شیک له

ئەندامی لەشیان له دەست دا!

یادی ئازیزیان بۆ هەمیشە بەرز و بەرپزە!

**

له خەوهستانی بهیانی زوو، ئەگەر تیرخەو نەبووبیتی خوش نییه، جا ئەگەر ئەو بهیانییه زۆر زوو بێ و پێش ئەوهی هەوا پووناک بووبی ناخۆشتریشه، بهسەر ئەوهشدا کهسیک به هەموو توانای خۆیهوه درگای ژوورهکەت بکوئی و دەس هەلگریش نەبێ، تۆش هەر خەو بەرت نادا و له نیوان خەو و بەخه بهری دا به هیوای ئەوهی که به شکم کهسهکه ماندوو بێ و دەست له کوتانی درگا هەلگری و تۆ بتوانی چەند ساتیکی تر بنووی! پیاوی خاوەن مال دەس هەلگری نییه و به کوتانی درگاشهوه راناوهستی و به هەموو هیزییهوه هەرا دەکا، ئەری بۆ هەلناستن، دەورتان گیراوه! ئەم هەرایه و ئەم وشانه بهسن بۆ ئەوهی وهک فەنەر له جیتی خۆت هەستی و له ماوهی چەند چرکهدا جلەکانت له بەرکهی و درگا بکهیهوه.

پیاوی خاوەن مال هاتبوو بچی بۆ مزگهوت بۆ نوێژی بهیانی که له گردهکانی دەوری دێ هیزی دوژمنی دیوو، به پهله گه رابوو مانی، رهنگی سپی هه لگه رابوو، دەمی وشک ببوو، هەموو گیانی دەله رزی و بێ پسانه وه دهیگوت دەوری دێ گیراوه! ئیستا تهقه دەست پێدهکا! کاتیک لیت دەپرسی، کام گرد، کام ته پۆلکه، گیراوه! له وهلامدا دهیگوت هەموو جینیەک، هەموو جینیەکیان گرتوو! پیاوهکه زۆر له وه زیاتر په شوکا بوو که بتوانی پیت بلی دوژمن کوئی گرتوو و کوئی نه گرتوو.

له رۆژه لاتی شاری مه هاباد و له نیو شیو و دۆلهکانی چیا ی گه وره و به رزی چه کوچ و مالۆکا چەند دینیەکی بچووک هەلکه وتوون که له و سالانه دا جیتی حەسانه وه و بنکه ی پێشمه رگه بوون. خه لکه که ی سه ره رای هه ژاری، دل گه وره و میوان خۆشه ویست بوون، هه رچی بوویان له گه ل پێشمه رگه به شیان ده کرد و باوه کوو مه ترسی هیترشی ئەرتەش و پاسدارانی کۆماری ئیسلامی نیگه رانی خستبوویه دلایانه وه، به لام هیچ کاتیک روویان له پێشمه رگه گرژ نه ده کرد. ئیمه ی

کومه له له پاییز و زستانی نیوان سالانی ۱۹۸۳-۱۹۸۴ ی زاینی دا که ده بیته ۱۳۶۲ ی هه تاوی بنکه یه کمان له قزلجه ی خواری هه بوو که جیاواز له کومیته ی ناوچه و به شی ته داروکات و موخابه رات (پنوهندی بیسیم) و نه خوشخانه، جیگای حه سانه وه ی هیزی پیشمه رگه و هه روه ها پیشمه رگه ی نه خوش و برینداریش بوو.

له هه مان کات دا حیزبی دیموکراتیش له قزلجه ی سه ری بنکه ی هه بوو، که هه شت نو کیلومتر له قزلجه ی خواری دووره، له نیزیک هه ردووک قزلجه ش، گوندی شیلاناوی هه لکه وتوو که له و کاتانه دا مالی ماموستا هیمنی شاعیریشی لی بوو. هه مو ئه و دینانه له داوینی چه کوچ و مالوک و به ره و شاری مه هاباد هه لکه وتوون. قزلجه ی خواری که متر له بیست کیلومتر له و شاره دووره.

ئیمه له و دیهاتانه بنکه مان کردبووه و نیشته جی بووین و هیزی دوژمنیش له پادگانی مه هاباد و به رزایی یه کانی دهوری شار دامه زرابوو. هیرش هینان بو سه ر ئه م ناوچه یه بو ئه رته ش ئاسان نه بوو، چونکه له لایه که وه زور شاخاوی و چر و سه ختن و له لایه کی دیکه شه وه پیشمه رگه ی زوری تیدا بوو. جگه له وانه ش خه لک به گشتی له گه ل پیشمه رگه و دژی ده ولت بوون.

ئه م به یانییه زوه، رۆژی ۲۰ ی مانگی ره شه مه ی سالی ۱۳۶۲ ی هه تاوی بوو که پیاوی خاوه ن مال درگای ژووره که ی ئیمه ی دابوو به مست و به ترس و په شوکاو ییه وه هاواری ده کرد ده ورتان گیراوه! له و کاته ی سال دا له و ناوچه یه هه و هیشتا هه سارده، له نیو دی و له داوینی شاخ به فر نه مابوو، به لام به سه ر به رزایی یه کانی شاخه که وه په له په له ی گه وره ی به فر دیار بوو، هه رچه ند له سه ره تاوه تاو هه لات، به لام زور زوو هه ور ئاسمانی داگرت و زریانیکی سارد ده ست و دهم وچاوی ده ته زاندین.

نیگه رانی و خوفی هیرشی دوژمن نه یده هیشته هه ست به ته وژمی سه رمای به ره به یان بکه ین، به لام هه موو که س ده یزانی که ده بی جلی گه رم له بهر کا و بریک خواردن له گیرفانی خا و ده ست داته چه که که ی و ئاماده بی. جلی گه رمیش له راستی دا ته نیا ژاکه تیک بوو که به سه ر که وا و پاتولی پیشمه رگانه دا له بهرمان

دهکرد و خواردنیش نانیک بوو له گه‌ل بریک په‌نیر.

هه‌لگرتنی چه‌ک و به‌ستنی ره‌خت و هاتنه‌ دهر له مال به هه‌موویه‌وه پینچ ده‌قیقه‌ی پینه‌چوو، له به‌ر درگای دهری ژنی خاوه‌ن‌مالمان دی که خه‌ریک بوو منداله‌کانی ده‌شارده‌وه، کللی ژووره‌که‌ی خۆمان دایه و کوتمان که ئه‌گه‌ر ئیمه‌ نه‌گه‌راینه‌وه با ئه‌و کللیه به تو بی. له ماوه‌ی ئه‌و سیزده مانگه‌دا که ژبانی هاوسه‌ریمان پیکه‌وه نابو ئه‌وه بو جاری سیه‌هم ده‌چوو که ئه‌وه‌ی نیومان نابوو مال به‌جیمان ده‌هیششت. له رپه‌بدانی سالی پینشتردا له دبی کولیچه له نزیک جاده‌ی بورهان (ریگای بۆکان - مه‌هاباد) زه‌ماوه‌ندمان کرد، له نیوه‌راستی به‌هاردا هه‌ستمان به مه‌ترسی هیرشی ئه‌رتش و پاسدار کرد و بنکه‌ی هیزی پینشمه‌رگه‌ی ناوچه‌ی مه‌هابادمان گویشه‌وه بو دبی هاچیده‌ری، که نزیک ده‌بۆوه له ناوچه‌کانی گه‌ورک و مه‌نگور. پاییزی ئه‌و ساله به له‌به‌رچاو گرتنی ئه‌وه‌ی که هیزی دوژمن به زۆری له پایگا‌کانی خۆیاندا مابوونه‌وه و جم‌وجوولیکی ئه‌وتویان له خۆیان نیشان نه‌ده‌دا، هاتینه سه‌ر ئه‌وه‌ی که خۆمان له شار نزیکتر که‌ینه‌وه و بنکه‌یه‌ک له قزلجه‌ی خوارئ بکه‌ینه‌وه.

ئه‌و به‌یانیه‌ پینش ئه‌وه‌ی بزاین دوژمن کویی گرتوو و هیزی چنده‌یه، هه‌ستمان به‌وه ده‌کرد که رۆژیکی دریژ و شه‌ریکی قورسمان له پینشه. گه‌یشتنی دوژمن تا قزلجه‌ی خوارئ که دوورترین و چپترینی ئه‌و دینیانه بوو، ناماژه بوو به به‌رنامه‌یه‌کی گه‌وره بو داگیر کردنی ناوچه‌که!

نیو دی زۆر ئالۆز بوو، پیاوه‌کان خه‌ریک بوون به‌په‌له مه‌رومالات و ناژه‌له‌کانیان له دی دوور خه‌نه‌وه، ژنانیش ده‌ستی منداله‌کانیان گرتبوو له جیبه‌ک ده‌گه‌ران که خۆی تیدا هه‌شار بدن. هه‌وا زۆرتر رووناک ببوو، هیشتا ته‌قه ده‌ستی پینه‌کردبوو. به‌پینچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ی که له سه‌ره‌تاوه پیمان وابوو ده‌وری دی گیراوه، هیزه‌کانی دوژمن هیشتا زۆر نزیک نه‌ببوونه‌وه و له ته‌پۆلکه‌کانی هیندیک دوورتر له دی دامه‌زرابوون. له راستی‌دا تاکتیکی دوژمن ئه‌وه نه‌بوو که خۆی له شه‌ری نزیک و ده‌سته‌ویه‌خه‌ بدا، چونکه نه‌ وهری ئه‌وه‌یان هه‌بوو و نه‌ توانای به‌ر به‌ره‌کانی له‌گه‌ل پینشمه‌رگه‌یان له شه‌ری وادا هه‌بوو. هه‌ولی ئه‌وان ئه‌وه بوو که به‌ چه‌کی قورس و

له دورره وه هیزی پیتشمه رگه شپرزه کهن. ئیمه زور زوو هاتینه سهر ئه وه که نه یه لاین شهر بکه ویتته نیو دیوه و تا ئه وهنده دی دوتوانین حهول بدهین که خومان له بهر ابر ئه وه هیرشه بهر بلاوه دی دوژمن لادهین، به تاییه تی که ئه وه له دورره وه و به چه کی قورس شهر ی ده کرد و له وانه بوو که زهره ری گه وره به خه لکی دیش بگه یه نی. ئیمه بۆ ئه وه دی بتوانین هیزه که مان و کهل و په لی پیویست وه ک چه ک و ته قه مهنی له نیو دی بهرینه ده ری ده بوو ههر چۆنیک بی بهرگری له هاتنه پیتشی هیزی دوژمن بکه یین. بۆ ئه م مه به سته دوو په ل پیتشمه رگه دیاری کران که له دوو لاوه بهر هنگاری دوژمن بنه وه و نه یه لئن به ره وه نیو دی پیتشره وی بکه ن، تا به لکوو خه لکی دی فریا که ون خویان حه شار بدن و ئیمه ش بتوانین کهل و په له گرینگه کان و باقی هیزه که مان له مهیدانی شهر دوور خه ینه وه. به هوی ئه وه دی که قزلجه مه قه ری کومیتته ناوچه بوو، بنکه ی پزیشکی و ته داروکات و پیتشمه رگه ی نه خۆش و بریندار و ته نانه ت میوانیشی لی کۆببۆوه.

بۆ دوور که وتنه وه له دی ته نیا ریگایه ک هه بوو، ئه ویش هه لگه ران به شاخی بهرزی چه کوچدا و ئاوا بوون به ره وه ناوچه ی بۆکان. چه ند ولاغمان له خه لکی دی وهرگرت و چه ک و ته قه مهنی و هیندی ک کهل و په لی پیویست و بیسیمه که مان له سهر بار کرد. هینشتاش ته قه دهستی پینه کردبوو که باره کان و ئه وه که سانه ی که به هوی باری له ش ساغییه وه چه کی قورس یان فیشه کدانیا ن پینه بوو، به ره وه لووتکه ی چه کوچ که وتنه ری. ژماره یان نزیک سی که س ده بوو، یه کیان دایکی هاوړینه کی پیتشمه رگه بوو که له شاره وه هاتبوو بۆ دیتنی کچه که ی. ئه مانه دابه ش کران به دوو ده سته و ههر ده سته ی فه رمانده یه کی بۆ دیاری کرا.

هه وا پروناک ببوو که ته قه به چه کی قورس له لایه ن دوژمنه وه ده سته پیکرد. هاوکات ئه وه دوو په له پیتشمه رگه یه ی که بۆ بهر هنگار بوونه وه دی دوژمن دیاری کرابوون له ماوه ی که متر له نیو سه عات دا خویان گه یانده نزیک شوینه کانی دوژمن و شهر یکی قورس له نزیکه وه ده سته پیکرد.

هیرشی چاوه روان نه کراوی پیتشمه رگه و گو یستنه وه ی مهیدانی شهر بۆ نزیک

برؤنه سهری و هموو حهولیان ئه وه بی که دوژمن نه یانبینی.

چهند سه عاتیک تیپه ریپوو، شهر به قورسی دریژهی بوو، هیژی پیشره ویی دوژمن حهولی ئه وه بوو که خوئی له نیو دی نزیک کاته وه، بو ئه م مه به ستهش چهند جار هیرشیان هیئا، به لام هموو جار هکان تیکده شکان و به چهند کوژراو و برینداره وه ده گه پانه وه سه نگره کانی خوین. فه رمانده ی ئه و پیشمه رگانه ی که له نزیکه وه به رنکاری دوژمن ببوونه وه حه مه ی حاجی، فه رمانده ی گوردانی ۲۴ ی مه هاباد بوو. فه رمانده ی گشتی ناوچه ی مه هاباد یه کیک له ئه ندامانی کومیته ناوچه بوو که له گه ل ئیمه له نیو دی مابؤوه و له ویوه فه رمانده یی هموو شه پره که ی ده کرد. دووسی سه عات له نیوه رۆ تیپه ریپوو که بریاری دا ورده ورده هموو مان نیو دی به جی بیلین و به ره و شاخه که بکه وینه پی.

دوژمن ده یزانی ناتوانی به هیژی پیاده بیته پیشی و ههستی شی به وه کردبوو که ته نیا ریگای پاشه کشه ی ئیمه ئه و شاخه به رزه یه، بویه بی پسانه وه هموو شونینی کیوه که ی ده کوتا. پلانی ئیمه ئه وه بوو که له گه ل تاریکی هه وا هموو هیزه که مان بگه یه نینه سهر چه کوچ، له وی پشوویه ک بده ین و تا شه ومان به ده سته وه یه خو مان بگه یه نینه ناوچه ی گه ورکایه تی. تا ئیستا که چهند سه عاتیکی مابوو بو تاریک بوون، که سی ئیمه نه گه یشتبووه سهر به رزایی چه کوچ تا بزانی که له وی دیوی چه کوچ وه زع چؤنه، بلئی دوژمن له بوکانیشه وه نه هاتی و ئه ویشی نه گرتبی! ئیمه ده بوو تا هه وا به ته وای تاریک نه بووه چهند که سی کمان بگاته سهر چه کوچ تا بتوانین ئاگادارییه ک له بارودۆخی ئه و دیوی کیوه که وه ده ست بخه ین.

فه رمانده ی گشتی به بیسیم به حه مه ی حاجی راگه یاند که ئیمه خه ریکین نیو دی به جی دیلین و خو مان له و پیشمه رگانه نزیک ده که یه وه که به ره و لووتکه ی چه کوچ به ریوه ن، ئه وانیش تا ماوه یه کی که و پیش تاریکی، سه نگره کانیا ن به جی بیلین و هه ر به و دؤلانه دا به ره و لای ئیمه بکه وونه پی.

له ریگادا بووین که به بیسیم ئاگادار بووینه وه که دوو که سمان به پریشکی توپی دوژمن بریندار بوون، دوو که س له وانیه ی که هه ر له به یانییه وه

به مه بهستی دوور که وتنه وه له مهیدانی شه، به رهو لووتکهی شاخ که وتبوونه ری. دلّه خورپه دایگرتین! ده بی کی بن! ماوهیه کی خایاند تا زانیمان که به کییک له بریندارهکان دایکه پیشمه رگه که یه و ئهوی که یان ئه سمه ری مه جنوونه. ئه وان خویان برین پیچیکیان له گه ل بوو که دهیتوانی کاری سه ره تایی برین پیچان بکا، به لام بۆ برینی قورستر کۆمه ک پزیشکی لینهاتووتر و به ئه زموونترمان له گه ل بوو، که زۆر جار برینداری قورسی له مه رگ نه جات دابوو. برینی دایکه پیشمه رگه که قورس نه بوو، برین پیچه که هه ر له وی برینه که ی ئه وی پیچابوو، به لام برینی ئه سمه ر قورس بوو، پزیشکیکی گه وره له زگی درابوو و خوینی رانه ده وه ستا. یه که م کارمان ئه وه بوو که پزیشکیاره به ئه زمونه که مان به خیرایی نارد بۆ لای بریندارهکان تا به شکم ئه و بتوانی کاریکی بۆ بکا. دواچار به بیسیم حه مه ی حاجیمان ئاگادار کرده وه که فه رمانده یی شه ره که بسپیژی به جیگره که ی و خوی بگه یه نیته لای ئه سمه ر.

نزیك سالیك پيشتر، ئه و كاته ی بنكه مان له دیی كوليجه بوو حه مه و ئه سمه ر یه كتريان خۆش ده ويست و هه ر له وی پاش ماوه یه ك زه ماوه ندیان كرد. ئه سمه ر كچی بنه ماله یه کی زه حمه تكیشی شاری مه هاباد بوو که له گه ل ریکخراوی نه یینی نیو شار چالاکی ده کرد، سالی ۱۳۶۱ی هه تاوی پیش ئه وه ی بگیژی و راپیچی زیندان کری، شاری به جی هیشت و هاته نیو ریزی پیشمه رگه وه. له سه ره تاوه وه ک ماموستا له ديهاتی ناوچه ی محالی مه هاباد ده رسی ده کوته وه، به لام دواتر که زۆریک له ديهاته کانی ناوچه که که وتنه ژیر ده سه لاتی هیزی داگیرکه ری کۆماری ئیسلامی، نه ییتوانی دریزه به کاری ماموستایی بدا، بۆیه له نیو په لیک له پیشمه رگه کانی گوردانی ۲۴ی مه هابادا سازمان درا و زۆری پینه چوو که بوو به پیشمه رگه یه کی لینهاتوو و جیگای متمانه. حه مه ی حاجی خه لکی دیی دیبوکری هه لکه وتووی پۆژاوی شاری مه هاباده. مندالی کار و رهنج و تیکوشان بوو، سالی ۱۳۵۹ی هه تاوی له ته مه نی لای دا بوو به پیشمه رگه ی کۆمه له، کوریکی به رهنگ و رووی سه وزه ی باریکه له و هه تا بلایی له به ردلان بوو، هه ر

چەند خويندەوارىيەكى ئەوتۇى نەبوو، بەلام زۆر زىرەك و تىژ و وريا بوو. لە كاتى شەپ و خەتەردا زۆرى ئازايەتى لە خۆى نیشاندا بوو. ئەوئەندەى لە بەرابەر دوژمندا بەجەرگ و ھەلمەتەبەر بوو، لە ئاست خەلكدا نەرم و مېھرەبان و لەخۆبوردو بوو. لەو كەسانە بوو كە ھىچ كات توورەيى و دەمارگرژيى پئوھ ديار نەبوو.

ھىزەكانى دوژمن لە سەنگەرەكانى خۆياندا چەقىبوون و تواناى پئىشەرەوييان نەبوو، بەلام زۆرتەرىن زەختيان بە چەكى قورس خستبووھ سەر شىو و دۆلەكانى شاخى چەكوچ. ئىمە بەزۆرى پەرۆشى وەزعى ئەسمەر بووین كە خۆى دووگان و برىنەكەشى قورس بوو، پزىشكىارەكە برىارى دا كە ئەسمەر دەيى بەپەلە بەرپىكرى بۆ نەخۆشخانە يان لانى كەم شوئىنىكى ئەمین، كە برىنەكەى دەرمان كرى. دەسبەجى برانكارديكمان ئامادە كرد، لەگەل ھەمەى حاجى، ھاورپى پزىشكىار و دوو پئىشمەرگەش ئامادە كران كە لەگەل تارىك بوونى ھەوا بكەونە رى. ئىمە دەبوو چاوەرپى بىن تا ھەوا تارىك بىن جا ئەو كات بەخىرايى خۆمان بگەيەننە سەر لووتكەى كئوھكە. رۆژىك شەپ، ماندوويى، برسەيتى و كزەى سەرماى قەدى ئەو شاخە و رېژنەى جارجارى بارانىش، بەتەواوى ماندووى كردبووین. بەپەلە بووین بچىنە يەككە لە دئىيەكانى ئەو ديوى چەكوچ و پشووئەك بدەين.

ھەمەى حاجى كە گەيشتبووھ لای ئەسمەر و دىتبووى برىنەكەى قورسە، رووى كردبووھ پئىشمەرگەكان و كوئىووى دەبى بەپەلە ئەسمەر بگەيەننە دئىيەك، برانكاردەكەيم بۆ لەسەر ئەسپەكە قايم كەن، پئوىست نىيە كەسئىشم لەگەل بى، بۆخۆم بەخىرايى لە چەكوچى تئىپەر دەكەم و دەيگەيەنمە قۆلغەتەپە، ئەگەر تا بەيانى ھىچى لى نەيە و بمىنى، لەوئوھ بە كەسى جى متمانەدا دەينىرمە نئو شارى مەھاباد تا لە مالئىك بىشارنەوھ و دوكتۆرى بەرنە سەرى! پئىشمەرگەكان لىنى قبوول ناكەن بەتەنيا بروا، دوو پئىشمەرگە و پزىشكىارەكەش لەگەلىان دەكەون و لەژىر تۆپبارانى دوژمندا خۆيان دەگەيەننە ئەو ديوى چەكوچ و پئىش ئەوھى ھەوا بەتەواوى تارىك بى رىگای دئى قۆلغەتەپە دەگرەنەبەر.

جىگرى ھەمەى حاجى كە ئىستا فەرماندەى ئەو پئىشمەرگانە بوو، كە لە خوارەوھى

نیویدی و لە سەنگەرەکانی پێشەووە لەگەڵ دوژمن لە شەردا بوون، بپاری دابوو تا پێشمەرگەکان خۆیان ئامادە کەن بۆ کشانەووە، هەوا خەریک بوو تاریکی دەکرد، دەبوو هەرچی زووتر هەموو هیزەکە خۆی بگەیهنیتە ئەو دیوی چەکوچ. لەو پێشمەرگانە ی کە پێشتر لە دۆڵەکاندا خۆیان حەشاردا بوو، چەند کەسیک خۆیان گەیانده سەر بەرزایی شاخ و تا ئەوێندە ی لێشیان دیار بوو هیچ جم و جووێکی دوژمنیان نەدیوو. ئیستا ئەوێندە تاریک ببوو کە بتوانین ئەو مەودایە تا سەر لووتکە ی شاخ بەبێ خەتەر تێپەر کەین. نزیکترین دێ لەو دیوی چەکوچ بەرەو دۆلی ئاجیکەند و ناوچە ی بۆکان، دێی حوسینابادە. ئێمە نەماندەویست بەرەو دۆلی ئاجیکەند بچین، چونکە مەترسیی ئەو دەکرا کە دوژمن گرتیبیتی، ئێمە دەمانەویست بپوین بۆ قۆلغەتەپە، ئەو شەووە لەوێ بحەسینەووە و دواچار خۆمان بگەیهننە ناوچە ی گەورک. ئیستا هەوا تاریک ببوو دوژمنیش دەستی لە توپ و خۆمپارە هاویشتن هەلگرتبوو. هەموو پێشمەرگەکان، بەر و دوا و هەر دەستە ی بە دۆلیکدا خۆمان گەیانده سەر بەرزایی یەکانی شاخە کە. هیزە کەمان دوا ی پوژیک شەری قورس لە سەرما و لە ژیر باراندا بەتەواوی ماندوو و شەکەت و شپرزە ببوو و پیمان وا نەبوو هیزی ئەو مان هە یە کە ئەو شەووە لە چۆمی قۆلغەتەپە، کە بەتایبەتی لەو فەسلەدا ئاویشی زۆر بوو بپەرینەووە و بگەینە ناوچە ی گەورکان. هاتینە سەر ئەو کە ئەو شەووە بچینە قۆلغەتەپە، کە هەر چەند پایگای دوژمنیشی لێیە، بەلام بە شەو دەگەین و لە ماوہی پوژدا نایەینە دەری، دوا ی تاریک بوونی هەواش لە دێ و دەردەکەوین و لە چۆم دەپەرینەووە بەرەو گەورکان. زۆر بەمان پێگاکە بەباشی شارەزا بووین، پیمان وابوو بەو شەووە کە بریندار و ژنی دووگیان و هاوپی بەتەمەنمان لەگەڵ بە دووسی سەعات دەگەین. تیمیکی چەند کەسیمان نارد کە تا نزیک دێی حوسیناباد بچن، بزائن ئەگەر دوژمنی لێ نەبێ، لە پێشدا بچین و لەوێ پشوو یە ک بەدین و نانیک بخوین.

ماوہیە ک بوو باران نە دەباری و تاریکیش بالی بەسەر ولاتدا کیشابوو. حەمە ی حاجی و ئەسمەر و سی پێشمەرگە کە بەرەو قۆلغەتەپە بەرپووە بوون، خرمە ی پپی

خویان و ئه‌سپه‌که ته‌نیا ده‌نگیک بوو که ده‌یان‌بیست، ته‌نانه‌ت ئه‌سمه‌ریش له نالاندن که‌وتبوو. دواى ماوه‌یه‌ک پزیشکیاره‌که ئه‌سپه‌که‌ی راگرت، ده‌یه‌ویست چاویک له برینه‌که‌ی ئه‌سمه‌ر بکا، پزیشمه‌رگه‌کان برانکارده‌که‌یان هینا خواری، له‌به‌ر شو‌قی چراقووه به‌ه‌یواشی پانسما‌نه‌که‌ی کرده‌وه، دیار بوو له ته‌واوی ئه‌و ماوه‌یه‌دا خوینی برینه‌که‌ی رانه‌وه‌ستا‌بوو، له‌شی ئه‌سمه‌ر گه‌رمیه‌کی وای تیندا نه‌ما‌بوو که ته‌نانه‌ت ده‌ستی همه‌ی هاوسه‌ریشی هه‌ستی پی بکا، پزیشکیار ویستی بل‌ی تازه هیچ ناکری! به‌لام دل‌ی نه‌هات! هه‌ر چواریان به‌بی ده‌نگی به‌ دیارییه‌وه دانیشتبوون. همه‌که‌وته‌وه بیر و خه‌یالی سالی رابوردوو، که بۆ یه‌که‌م جار خو‌شه‌ویستی ئه‌سمه‌ر چووه دل‌یه‌وه وه‌بیر زه‌ماوه‌نده‌که‌یان که‌وته‌وه که بابی ئه‌سمه‌ر پی کوت ئه‌و کچه‌ی من قه‌ت له شاخ و کینو نه‌بووه، ده‌بی زورت ئاگا لینی بی! که‌وته‌وه بی‌ری ئه‌و ئاره‌زووه بچوکه‌ی ئه‌سمه‌ر، که رۆژیک مال‌یکیان بی که منداله‌که‌یان له ئارامی‌دا تیندا گه‌وره‌بی. ماوه‌یه‌ک هه‌روا هه‌موویان له بیده‌نگی‌دا دانیشتبوون که باران به‌نه‌رمی ده‌ستی پیکرده‌وه. پزیشمه‌رگه‌کان ده‌ستیان کرد به‌پیچانه‌وه‌ی تهرمه‌که و ناماده‌یان کرد که دریزه‌ی ریگا بدن. همه‌هه‌روا دانیشتبوو، بی‌روه‌ری و خه‌یال و دنیا‌ی خو‌شی ئه‌سمه‌ر به‌ری نه‌ده‌دا. دل‌وپه‌کانی باران فرمیسه‌که‌کانی سه‌ر رومه‌تیان ده‌شته‌وه، ویستی بۆ دوا‌یین جار ئه‌سمه‌ر ببینی و مالا‌وایی لی‌بکا. پزیشکیاره‌که چراقووه‌که‌ی بۆ هه‌لکرد و په‌تووه‌که‌ی له‌سه‌ر سه‌ری ئه‌سمه‌ر لادا. ئه‌سمه‌ر چاوی لیکنابوو هه‌روه‌ک نوستبی، به‌ئارامی نیوچاوانی ماچ کرد و به‌بی‌ده‌نگی هاته‌ دواوه. ئیستا همه‌ خه‌ریک بوو به‌ته‌واوی هه‌ستی به‌ کاره‌ساته‌که ده‌کرد. له‌گه‌ل مه‌رگی ئه‌سمه‌ر، منداله‌که‌ی نیو زگی و هه‌موو ئاوات و ئاره‌زووه‌کانی بۆ ژیا‌نی هاوبه‌ش به‌جیا‌ن ده‌هیشت.

زانیا‌ری تیمه‌که ئه‌وه بوو که له حوسیتاباد هیچ جم‌وجو‌ولیکی دوژمن نابیندری، بۆیه‌ فه‌رمانده‌ی گشتی بریا‌ری دا که هه‌رچی زووتر دوو ده‌سته پزیشمه‌رگه‌که‌ی که زۆرتر پیکهاتبوون له بریندا‌ری شه‌ره‌کانی پیشوو و پزیشمه‌رگه‌ی نه‌خۆش برۆن به‌ره‌و نیو دی و به‌دوا‌یان‌دا باقی هیزه‌که پاش ئه‌وه‌ی کۆبوونه‌وه و سازمان درانه‌وه

بچینه نیو دئ و لهوئ پشووێهک بدهین و نانیک بخۆین و ئەوجار هه موومان پێکهوه درێژهی ریگا به رهو قۆلغه ته په بدهین. له و کاتهوه که ئیمه هاتبوینه ئەودوی شاخه که وه و له دوژمن نه دیو ببوین، ته قهیه کی ئەوتۆ نه مابوو، ته نیا جار جار توپیک یا خۆمپارهیه ک بی هه دهف له جیگایه کی شاخه که ده که وت و بیدهنگی ئەو شه وه سارد و تاریکه ی ده شکاند. ئیستا هه موو فه رمانده ی پهل و ده سته کان پێشمه رگه کانی خۆیان کۆکردبووه و خه ریک بووین به رهو حوسیناباد بکه وینه پڕی که له ده وری دئ ته قه ده سته ی پڕی کرد، ته قهیه کی چاوه رپوان نه کراو له و ده سته پێشمه رگه یه ی که باری ته ندروسستیان باش نه بوو و ده مانه ویست به هه ر جوړیک بووه له شه ر و تیکه ه لچوون بیانپاریزین! دیار بوو دوژمن له و هێرشه به ربلاوه ی دا به مه به سته ی گه مارو دانی ته واوی ئیمه له لای شاری بۆکانیشه وه هێرشی هیناوه و هه موو دیهاته کانی ئەودوی داوینی چه کوچ و مالوکیشی گرتوه. ئەو تیمه ی که هه ر سه عاتیک پێشتر تا ده وری دێیه که چوو بوو هیچی نه دیبوو، له وه ده چوو که دوژمنیش هه ر تازه گه یشتیته حوسیناباد. تیکه ه لچونه که به ره وروو بوونه وه یه کی له ناکاو بوو، ئەو پێشمه رگانه ی که له پێشه وه ی ده سته که ده گه نه نیو یه که مین کۆلانه که نه ی دئ، چاویان به ماشینیکی سه رئاوه له ده که وئ که پره له پاسدار و به چرای کوزاوه وه به رهو رووی ئەوان دئ. ته قه ده ست پیده کا، پێش ئەوه ی پاسداره کان له ماشین بینه خوارئ و دامه زرین، ده سرپێژی پێشمه رگه کان له مه ودا ی نزیکه وه شپه رزه و بلاویان ده کا. ئەوان به نه فه ر زور و به هێز سه ساوه و به چه ک ته یار، پێشمه رگه کانی به تاییه ت ئەو ده سته یه به پێچه وانه، چه ند که سیان هه ر چه کیان پینه بوو، چه ند که سیشیان ته نیا چه کیک و یه ک خه شابیان پڕی بوو، له راستی دا ئەوه ی ئاماده یی شه ری بی ته نیا تیمیک بوو که بۆ پاراستنیان له گه لیان خرابوو، به لام ئەو جار هه ش وه ک هه موو جار هه کانی پێشوو وه، له خۆبوردوی و شاره زایی به سه ر شه ری نزیک و ده سته وه یه خه دا بر دییه وه. پێشمه رگه کان به بی هیچ خه ساریک له که مینه که ی دوژمن خۆیان ده رباز کرد و بۆ جاری دو هه م روویان کرده وه به رزایی یه کانی شاخه که. ئیستا غه یری قۆلغه ته په، هیچ جیگایه ک بۆ پشوودان و

حەسانەوہ نەبوو كە بچين. پاش ماوہيەك، ھەموومان بەوانەشەوہ كە لە حوسيناباد لە كەمىن كەوتن، يەكمان گرتبۆوہ. ھەر جۆرىك بوو دەبى بەخىرايى وەرى كەوين. دواى چارەدە سەعات شەرى قورس لەبەر با و باران و لە سەرما، نزيك بە سەدوھەفتا پېشمەرگە، بىئەوہى تەنانەت نيو سەعاتيش مۆلەتى پشودان و حەسانەوہيان بى، بە نيو شيو و دۆلەكانى چىاي چەكوچ مائۆكدا بەرەو قۆلغەتەپە رېچكەيان بەست. تا گەيشتېنە داوينى شاخ خراپ نەبوو، ھەر چەند ماندوويى و برسېيەتى ھىز و توانايەكى ئەوتوى بۆ نەھىشتبووينەوہ، بەلام ھەر چۆنىك بى رېگا كە سەرەو خوار بوو و باوى رۆيشتمان خۆشتر بوو. ھەورىكى رەش سەرەسەرى ئاسمانى داگرتبوو، تەنانەت ئەستېرەيەكيش ديار نەبوو. رېچكەي پېشمەرگەكان دريژ ببۆو و ھەنگاوەكان ھەر چەند بەئارامى، بەلام بە بەردەوامى بەرەو پېش دەرويشتن. ئىستا كەوتبووينە نيو دەشتىكەوہ كە زەوى كىلدراو بوو، بارانى زۆرىش رېگا كەي كردبوو بە قورپىكى خەست كە جار لەگەل جار ھەنگا و ھەلئانەوہى دژوارتر دەكرد. تاريكيەكى كەمويەنە بالى بەسەر ئەو دەشتەدا كېشابوو. ئاسمان ھەورىكى رەش و زەوى ھەر رەش و فەزاي دەورىشمان يەكجار تاريك بوو. وردەوردە واى لېھات كە نەك ھەر بەرپىيى خۆمان، بەلكو ھاورپى بەردەمى خۆشمان نەدەدى. چەند سەعات تىپەرىبوو، بەلام ئەو دەشتە ھەر كۆتايى نەدەھات و ئىمەش ھەر نەدەگەيشتېنە دىئەكە. چەند كەسىك تواناي رۆيشتېيان نەمابوو، يانى لە نيو ئەو قورەدا نەياندەتوانى ھەنگا و ھەلئىنەوہ، كەسى وا بوو لىنگە كەوشىك يان ھەردووك كەوشەكەي لە نيو قوردا بەجىمابوو. ئەو برە نان و پەنيرەي كە بەيانى لە سەرەتاي شەپەكەوہ ھەر كەسە لەگەل خۆي ھەليگرتبوو، تەواو ببوو. رىرۆيشتن بە چەك و رەختەوہ و بە برسېيەتى و دەموشكىيەوہ لە نيو ئەو دەشتە قورەدا، وەك ئەوہ وابوو چەند بەرابەرى قورسايى خۆت راکىشى. لە سەرەتاوہ پىمان وابوو كە بوومان لە قۆلغەتەپەيە، بەلام زانىمان كە ئىمە ماوہيەكى زۆرە ھەر بە دەورى خۆماندا دەخولئىنەوہ. بۆ ئەوہى لەو تاريكيە سەيرەي ئەو شەوہزەنگەدا لە يەكترى گوم نەبين، ھەر كەسەي دەستى بە

پشتینی کەسی پێش خۆی گرتبوو. چەند کەسیک کە هیشتا توانایی یەکی زۆرتریان تێدا مابوو چوونە ژێر بالی ئەو کەسانەو کە پەکی رۆیشتنیا کەوتبوو و لەگەڵ خۆیان دەیانکیشان. هەموو ناوچە کە داگیرکراو بوو و پایەگای دۆژمنی لێبوو. تەنانەت لەسەر تەپەیهەک لە پەنا قۆلغە تەپەش کە ئێمە بە هیوا بووین ئەگەر پێش رووناکبوونی هەوا بگەینی، ئەو رۆژە تا ئیوارێ لێ بمانینەو، پایەگایەکی گەورە دۆژمنی لێبوو. ئیستا مەترسیی گەورەمان ئەو بوو کە لەو دەشتەدا رۆژمان لێبیتەو و دۆژمن بمانینێ و لە هەموو لایە کەوێ گەمارۆمان بدەن! ئەگەر ئێمە نەگەینە نیو دێ و رۆژمان بەسەردابی ئەو شەپکی قورس لە نیوان ئێمە و هیزی گەورە و تەیارێ دۆژمندا دەهاتە پێش، کە بۆ ئێمە دەبوو شەپری مان و نەمان و رەنگبوو زۆر بەشمان تێدا بچین! نەزمی رۆیشتنی پێشمەرگانەش کەم ببوو و زۆر کەس بۆخۆیان بێ ئەوەی بزانی بەرەو کۆی دەچن هەنگاوی قورس و ماندوویمان هەڵدیناوه و دەرویشتن. فەرماندە دەستەکان دوایین هیز و توانای خۆیان خستبوو گەر کە کەسانی دەستەکی خۆیان بێنەو نیو سەفەکە و نەیهلن هەر کەس بۆ خۆی بە لایە کەدا بڕوا. وردەوردە تارمایی لە رۆژەلاتی ئاسمانەو دەردەکەوت، ئەگەر ئەو لە لایە کەوێ نینگەرانی لە نزیک بوونەوێ رۆژ و ئەویش بە مانای دەرگیر بوون لە شەپکی نابەرەبەردا بوو، لە لایەکی کەوێ هیوا یەکیشی تێدا بوو کە بتوانین رێگای نیو دێ ببینەو. چەند کەسیک گوتیان گویمان لە دەنگی سەگەر، دادە راولەستن! بیدەنگ بن با بزانی وایە! بەلێ راست بوو دەنگی سەگ دەهات. دیاربوو لە دێیەک نزیک ببوینەو. لەو حالەدا موھیم نەبوو کۆیە، هەر کۆیەک بووایە دەچووین، ئەگەر تووشی شەپش بووایەن لانی کەم نان و ئاویکمان دەخوارد و بڕیک هیزمان دەهاتەو بەر. لەو ساتەدا دەنگی ئەو سەگانە بۆ ئێمە لە هەموو مۆسیقایەک خۆشتر بوو. ئیستا لە راستی دا رێگامان دیوو، ئەویش بەرەو دەنگی سەگەکان بوو. وردەوردە رووناکی زۆرتر و دەرکەوتبوو. هەنگاوەکان خیراتر ببوون و دەنگی سەگەکان نزیکتر. ئەو جار دەور بەرمان دەدی و زانیمان کە بەلێ، لە نزیک قۆلغە تەپەین. سەگەرە کە بە نزیک بوونەوێ ئێمە توندتر ببوو و

وختىك ئاخىر كەسەكانمان لە كۆلانەكانى نىئودى دا بلاو بوونەو، ھەوا ئەوئەندە پروناك ببوو كە پايەگاگەى دوژمن لەسەر گەردەكەى نىك نىو دى بەباشى ببينىن. كەس نەيزانى چۆن ھەر چوار و پىنچەى بەسەر مالىكدا دابەش بووين. ئىمە پىنچ كەس چووينە مالىك، زۆر بەگەرمى وەريانگرتين. زۆريان پرسىار لى نەكردين، دەيانزانى رۆژى پىشوو لە قزىلجە شەرى قورس بوو و ئىمە لەو شەرى گەراوینەو، نان و پەنیر و چايان بۆ دانان، بريك بووژاينەو و خەوتين. نىك نىوەرپۇ ھەستايىن. ئەو جار ھەسابووينەو، جەلە تەرەكانيان بۆ وشك كەردبووينەو و خواردينكى خۆشيان بۆ دروست كەردبووين. باسى شەپەكانى شەو و رۆژى رابردوومان بۆ گىزانەو. دەيانكوت دەمانزانى ئەرەش و پاسدار ھاتونە سەر قزىلجە! دەنگى تۆپ و خۇمپارە دەگەيشتە ئىرەش! باوھشى گەرم و دلسۆزى ئەو مالا ھەموو ماندووبوونەكەى لە بىر بىرەبووينەو.

ئەمىرۇ باران نەدەبارى و ھەوريش بە ئاسمانەو ديار نەبوو، تيشكى خۆر لە پەنجەرەو ھاتبوو ژیورى، رۆژىكى تازە دەستى پىكەردبوو، دەبوو بەرەوپىرى بچين. لەگەل ئاوابوونى رۆژ و تاريك بوونى بەرەبەرەى ھەوا، ھەموومان لە بەردرگای مزگەوتى دى كۆبووينەو. دەبوو بە نىك پايەگاگەى دوژمن دا بېرۆين تا لە چۆمەكە بېرەينەو و بېرۆين بەرەو ناوچەى گەوركان.

غەمى قوولى لە دەست چوونى ئەسمەر و مندالەكەى بەسەر ھەموومان دا قورسايى دەكرد، بەلام بۆ ھەمەى حاجى وەك برىنيك وابوو لەسەر جەستەى كە چاك بوونەو ھەى نەبوو. بزەى پىكەننى كەمتر پىئو ديار بوو، مات و كەم قسە و دلئەنگ ببوو و وەك جارن لە كۆر و كۆمەلى خۆشى و شادى و پىكەننى دا بەشدارى نەدەكرد. ئىمەش بە ھەموومان ھەولمان ئەو ھەبوو كار و ئەركى رۆژانەى لەسەر شانى كەم كەينەو و نەيەلین غەم و پەژارە بەسەرى دا زال بى. سەرەپاى ئەم رېووداوہ دلئەزىتە ئىرادەى قايم و وزە و تواناى ئەو بۆ كار و تىكۆشان ھەروا پتەو بوو، وەك ھەمىشە لە كۆبوونەو ھەكان دا بەشدارى دەكرد، ئاگای لە بارودۆخى يەكەيەكەى پىشمەرگەكانى گوردانەكەى بوو و لە كاتى

شەپشدا وەك فەرماندەيەكى ژير و وريا ئەركى خۆى بەپيۆه دەبرد. له و ساله سهختانهدا كه كۆمارى ئىسلامى گەورەترين له شكرهكانى ئەرتەش و پاسدارى له گەل هەموو پسيپۆراني نيزامىي خۆى پزاندىبويە كوردستانه وه تا ئەو خەلكه به چۆكدا بينى و ئەو ولاته به تهواوى داگير كا، فەرماندهيى كردنى به شيك له هيزى پيشمه رگه ي كۆمه له له نيو جهرگى ناوچه داگيركراوه كانى موكرىاندا بۆ لاويكى تەمەن ۲۴ ساله ئەركىكى ئاسان نەبوو! حەمەى حاجى كوپه زەحمە تكيشى ژير و نەترس به سەربەرزى و ليها توويى ئەو ئەركەى تا ئەو پۆژەى كه دوو سال دواتر له شەريكدا ئەو جار خۆى گيانى بهخت كرد بەپيۆه برد (۲۰۱۱/۶/۱۶).

بېرەۋەرىي پېشمەرگەي كورد، عوسمان نۆباري

لېرەدا بېرەۋەرىيەكانى كاك عوسمان نۆباري سەبارەت بە شەھىد «ئەبوۋبەكر كانىەپرەشى» دەھىنمەۋە كە مالپەرى «گىيارەنگ» بلاۋى كردۆتەۋە (۲۰۱۱/۶/۲۶).

زۆربەي ھەرە زۆرى شەھىدانى پېشمەرگە، كەسانى خاۋەن ھىممەت و لەخۆبوردوو و گىيان بەختى خاك و گەلەكەيان بوون و گەلىك خەسلەتى بەرزى مرقۇقايتىيان ھەبوۋە، كە ئەگەر ھاورپىكانىيان ھەۋلى تۆماركردن و ناساندنىيان بە كۆمەلانى خەلك نەدەن، مەترسىي ھەيە كە بە تىپەپوونى سال، دواي نەۋەيەك و دووان، لە بېرى خەلك بچنەۋە و ۋەك چۆن جەستەيان جارىك شەھد كرا، ناۋىشيان شەھىد بكرى، واتە بەتەۋاۋەتى لە بېرى مېژوو بچنەۋە. ديارە حىزبە سىياسىيەكان ھەۋلىك لەپىتاۋ ناساندنىيان دەدەن و لە لىستەي شەھىدەكانىيان دا ناۋيان تۆمار دەكەن، بەلام ئەم كارە فەرمىيە گەلىك جىاۋازە لەۋەي برادەر و دۆست و ھاۋسەنگەرى شەھىد، كە لە نىزىكەۋە دەيناسى و ئاگادارى ھەلسۈكەۋەت و بېروبوچوون و ھەلوئىستى سىياسى و خەسلەتە مرقۇقايتىيەكانىيەتى، ئەو ئەركە راپەرىنى.

من لېرەدا نمونەيەكى سەرکەۋتوۋى ئەم چەشەنە كارەتان بۆ دەھىنمەۋە، كە كاك عوسمان نۆباري پېشمەرگەي حىزبى دېموكرات باسى ژيانى پېشمەرگايەتىي خۆي و ھاورپىيەكى شەھىدى دەكا. نووسەر خەلكى نۆباري رۆژاۋاي بۆكان و پېشمەرگە شەھىدەكەش خەلكى كانىەپرەشە لە ھەمان ناۋچە و دراوسىنيەتىي نۆبار. بە ئامانجى كورتكردنەۋەي لاپەرەكان، بەشىك لە سەرەتاي نووسەرم ھەلپاچىۋە كە بابەتىكى گشتى بو، بەلام دواتر ئاۋا نووسىنەكەي درېژە پىندەدا:

... كاتىك بۆ ئەۋەلېن جار شانازىي ئاشنا بوونم لەگەل كاك ئەبوۋبە كە نىسب بو، جىژنى دوۋى رېيەندانى سالى ۱۳۶۰ بو. ئەۋ كات ھەم من و ھەم كاك ئەبوۋ ئەندامى يەككىيەتىي لاۋان بوۋىن. كاك ئەبوۋ لەگەل كۆمەلىك لاۋى بەھرەمەندى دىكە، كە يەككىك لەۋان شەھىد سەھىد عومەرى قادرى بو، بەرنامەيەكى ھونەرىيان ھىتابوۋە نۆبار.

له بیرمه یه کیک له شانۆکان ناوی «سی برسی» بو، وا بزانی پاشان جاریکی دیکه ش ئه و شانۆیه مان ئیجرا کردهوه. دیاره ئه و شانۆیه سرنجی خه لکی زۆر راکیشا.

پاش ئه و بهرنامهیه له گه ل کاک ئه بوو تیکه لاویمان پهیدا کرد و قه رار بوو له وی بهدوا بو ئه و جوړه بهرنامه نه منیش یه کیک بم له هاوکاره کانیا، به لام ئیدی به هوی هه لومهرجی ناوچه که وه زۆری نه برد که هه ردوو کمان له گه ل کومه لیک لاوی دیکه کچ و کوپ له ناوچه ی بۆکان ره سمه ن بووینه پيشمه رگه و له یه کییه تی لاوانی دیموکراتی کوردستانی ئیران و له ناوچه ی بۆکان سازمان دراین.

له سه ره تادا و له چه ند دپری کورتدا کاک ئه بوو کوریک خوینده وار و رۆشنییر و خاوه ن بیریکی پاک و بیگه رد له راستای بهرژه وهندییه کانی گه له که ی دا بوو. خو شکه لام و زۆر جار پیگه نینیکی شیرینی له سه ر لیوان بوو، ئه لاقه یه کی تایبه تی به موتالا و خویندنه وه هه بوو و هه ر له و کاته شدا ئه وه ی که فیژی ده بوو به شیوه یه کی لیهاتوانه دیهینایه سه ر کاغه ز. که ده چوویه ماله که ی زۆر به هاسانی چه ندین کتیب و نه شریاتی حیزبیت بهرچاو ده که وت.

ئه وه نده ی من بزانی چه ندین وتار و به ره مه ی جوړاجوړی له گو قاره خنجیلانه که ی لاوان دا بلاو کرایه وه؛ ئه و کات که ئه بوو کانی ره شی له نووسینه کانی دا باسی له ریز و حورمه ت گرتنی یه کتر و پاراستنی بهرژه وهندیی گشتی حیزب له نیو خو مان و خه لکدا و ههروه ها له قاودانی سیاسه ته کانی رژی می وه ک مو عتادی ده کرد، هیشتا زۆر زوو بوو، ئه و به تایبه ت بایه خیکی زۆری داده نا بو ناسینی خورافات له نیو کومه لگادا و ده یگوت هیندیک شیخ و کۆلکه مه لا هه ن که نه خشی ئه وان زۆر له نه خشی ناخونده کان خرابتره، ئه وانه به و کاره یان ده یانه وی خه لک له باری عیلمی و زانستییه وه روشد نه که ن و هه روا له دواکه وتوو یی دا بمیننه وه.

ئه بوو کانیه ره شی ئه هلی من من و پیداهه لگوتن نه بوو، له زۆر به ی کۆبوونه وه کاندا قسه ی خو ی هه بوو، هه میشه ره نجی شانی خو ی ده خوارد، ئه و ئاکاره جوانانه بوون که داهاتوو یه کی پوونی بو کاک ئه بوو به دی ده کرد. له سه ر ته شکیلات له بواری ته شکیلاتییه وه کاک ئه بوو خاوه ن پیگه یه کی جه ماوه ری وه ک چینی پوونا کبیر بوو

لە نىۋو ھەر دوو رەگەزى ژن و پياۋدا، ئەزموننىكى زۆرى ۋەسەرەك نابوو؛ ئەو كە زۆر جارەن لە فېرگەي سىياسى - نىزامى دا لەسەر تىۋرىيەكانى تەشكىلات دەرسى دەكوتەۋە، بەكردەۋەش لە چەندىن ناۋچەي بۇكان دا ئەو كارەي بەرپۈۋە دەبرد. ئەو كادرانەي بە خۇشپىيەۋە ئىستا ماون چاك دەزانن كە كاك ئەبوو چەند بە بەرنامە و دەقىق بوو لە كارەكانى دا و ھەر لەو كاتەش دا چەندە مەحبوب و جىگاي رېزى بوو لە ھەموو ناۋچەكان دا، ئەو ۋە لىگەرىئ ھىندىك قولە چۆماغى چاۋبرىسى بۇ تەماعى دونىايە ھەموو وىژدانى خۇيان دەفروشن و دەبنە چاۋساغى دوژمن، دەنا ئەبوو كانى پەشى ئىستا ش لە زۆربەي ناۋچەي بۇكان دا ھەروا شوين پەنجەي ماۋە و خەلك بە تاسە و ھەسرەتەۋە يادى دەكەن.

لەسەر شانۇ ديارە ھەر بەتەنيا گوڤار و رۆژنامەكان نەبوون كە كاك ئەبوۋى شەھىد بىرۋچوونى خۇي تىدا بلاۋدەكردەۋە، بەلكو ئەو پىيى وابوو شانۇش مېمبەرىكى دىكەيە بۇ پوۋچەل كىرنەۋەي سىياسەتەكانى كۇمارى ئىسلامى، ھەر بۇيە ئەو دەيگوت بۇ دەربىرىنى ھەست و سۆزى خەلك و ناساندنى ئەو فەرھەنگ و كۆلتوۋرە دەۋلەمەندەي گەلى بەش مەينەتى كورد ئەۋە باشترىن و ئاسانترىن رېگايە، ھەر بۇيە دەستى كىردەۋە بە نووسىنى شانۇكانى و ھىتانىان بۇ سەر سەحنەكان؛ ديارە لەو پىيەش دا توۋشى سەختىيەكى زۆر ھات لەبەرۋەي ئىمە زۆربەمان ئەزموننىكى ئەوتۇمان نەبوو لەسەر شانۇگەرى. جارى پۇژانى ئەۋەل و دوۋەم كاتىك تەمرىنى پىدەكردىن بەردەۋام بە خۇي پىدەكەنن چۈنكە ئەۋەندە لە لامان سەخت بوو قەت پىمان وا نەبوو بتوانىن ۋەك ئەو شتەكان ئەدا بكەين، بەلام چۈنكە بۇخۇي كورە كوردىكى دىھاتى بوو و لە نىكەۋە لە ئىش و ئازارەكانى خەلكى كورد حالى بوو دەيزانى باسى چىيان بۇ دەكا و ھەر بۇيە ئەۋ كە شارەزاي بوارى شانۇ بوو، لەو بارەيەۋە ئىمەي تىگەياند كە ئەركەكانمان چىيە و ئەۋەي پىمان دەسپىرى دەيى چۆن بەرپۈۋە بەرىن.

لە دىرژەي ئەۋ كارە ھونەرىيانەدا و ھونەرنمايى كاك ئەبوو لەسەر سەحنەكان، رەنگە گىرانەۋەي بىرەۋەرىيەك لەم پىيەدا خراب نەبى. بەھۇي

رێکوپێکی ئه‌و به‌نامه هونه‌ریانه‌ی که له گوندهکان به‌رپۆه‌مان ده‌بردن، له‌سه‌ر یه‌ک تامه‌زڕۆیی‌یه‌کی زۆری بۆ خۆی په‌یدا کردبوو، یه‌کی‌ک له‌و گوندانه‌ی که خه‌لکه‌ی داوایان کردبوو ئه‌و به‌نامه‌یان بۆ نیشان ده‌ین گوندی قه‌ره‌گۆیز بوو، که ئه‌وه‌نده‌ی له‌ بیرم مابێ پیم وایه‌ مۆلگه‌یه‌کی رژی‌میشی لێ‌بوو؛ ئه‌و رۆژه‌ له‌ ئاوابی حاشیاباد بووین. لای ئیواری به‌رپۆز کاک هه‌یاس، که ئه‌و کات به‌رپرسمان بوو کوتی ساز بن ئه‌مشه‌و ئه‌م به‌نامه‌یه‌ ده‌به‌ین و له‌ گوندی قه‌ره‌گۆیز پێشانی خه‌لکی ده‌ده‌ین و زۆرمان پێخۆش بوو؛ هه‌یشتا رپوناکی مابوو که گه‌یشتی‌نه‌ نیو ئاوابی، زوو نان و چامان خوارد و چووینه‌ مزگه‌وت که رپانیمان سویندت خواردبا که شه‌ش که‌س له‌ نیو ئاوابی، دانه‌ماوه‌ رهنگه‌ سویندت لێ‌نه‌که‌وتبایه‌. ورد و درشت و پیر و جوان هه‌مووی هاتبوون، ئه‌وه‌ی که ده‌مه‌وئ لێ‌ره‌دا باسی بکه‌م لێ‌هاتوو‌ی و هونه‌رنمایی کاک ئه‌بوویه‌ له‌سه‌ر سه‌حنه‌کان. یه‌کی‌ک له‌و شانۆیانه‌ی که هه‌ر بۆخۆشی نووسیبوو‌ی، شانۆیه‌کی کۆمیدی بوو به‌ناوی «سه‌لمانی»؛ له‌و شانۆیه‌دا کاک ئه‌بوو پینچ شه‌ش ده‌قیقه‌ له‌ پێش‌دا ده‌چوه‌ سه‌ر سه‌حنه‌، له‌و ماوه‌یه‌دا هه‌ره‌کاتیکی ده‌کرد که ته‌ماشای له‌وه‌ی مه‌حال بوو که خۆی پێ‌رابگیرێ، له‌و کاته‌دا بوو که کاک هه‌مه‌ده‌مین قارنجه‌ بانگی کردین که چووین و له‌ کونی په‌رده‌که‌وه‌ رپانیمان هه‌یچ که‌سێک ئاگای له‌ خۆی نه‌مابوو کابرایه‌ک له‌ پێشه‌وه‌ دانیشتبوو و یه‌ک‌دوو ده‌دانیشی دیار بوو که‌وتبوون، ئه‌وه‌نده‌ به‌ کۆل و خۆش پێ‌ده‌که‌نی جاری وا بوو که‌شکه‌ی ده‌گرت، له‌گه‌ل پێکه‌نینه‌که‌شی‌دا لیکێ به‌ زاری‌دا ده‌هاته‌ خواری. بۆیه‌ له‌وه‌ی و له‌و سه‌حنه‌یه‌دا بۆمان ده‌رکه‌وت که کاک ئه‌بوو چۆن به‌ ناخی ئه‌و خه‌لکه‌دا چۆته‌ خواری و بۆ دلخۆش‌کردنی ئه‌وان هه‌ر شتیکی که له‌ ده‌ستی بێ ده‌یکا.

ئه‌وه‌ی له‌ مه‌راسم و کۆبوونه‌وانه‌دا که‌می هه‌بوو و ده‌بوو پیمان با ته‌نیا کامیرایه‌ک بوو که رهنگه‌ ئیستا بۆ گیرانه‌وه‌ی ئه‌و به‌سه‌ره‌هاتانه‌ش پێویستی به‌و کورته‌ نووسراوه‌ی منیش نه‌کردبا.

مهسه لهی دهره به گه کانی ناوچه

ئه وهی که زور جار کاک ئه بووی نازار دها مهسه لهی ئاغاوات و دهره به گه کانی کوردستان بوو، زور جار دهیکوت شیرازهی نیو کومه لگا ئه مانه تیکیانداوه و هه ره ئه وانهش بوونه ته فاسیلهی ته به قاتی نیو خه لکی هه ژار و لیقه و ماو. کاتیک به ری دا دهره ویشترین له زور بهی هه ره زوری ناوچه کانی کوردستان و به تاییه ته له ناوچهی بوکان و مه هاباد ئه و نازاره ی زیاتر هه ست پیده کرد، هه تا چاو هه ته ره دهکا باشترین له زهوی وزاره کانی ئه و ناوچانه، ئه وه ئاغاکانن که دهستیان به سه ردا گرتوه و بی ئه وهی زحمه تیکیان پیوه کیشابی هه زاران هه زار یه کتار زهویان به زور له ریگای غهیره قانونییه وه ده سه سه ردا گرتوه و به ئاشکرا خوینی ئه م خه لکه ده مژن. ئه مانه بیجگه له کوخا کانیان بو خوشیان به دایم له ته عقیبی خه لکدا بوون و بوونه ته باعیسی ناکوکی له نیو کومه لگادا، خه لکیان کردۆ ته جاسوس له سه ره یه کتر و هه موو شتیکی خه لکیان بو خویمان به حه لال زانیوه و له سه رانهی مه رومالاته وه بگره هه تا ده غل ودان و ته نانه ته له سه ورانهی ئه و کچانهی به میرد ده درین خوش نابن، سه ره رای هه مووی ئه مانه هه تا هیج کات حازر نین و ده عییان نایه نه له گه ل خه لکی خزمایه تی بکه ن و نه له شایی و شینی خه لکدا به شدار بن. کاک ئه بوو ئه وانه ی به خالی هه ره لاوازی نیو کومه لگا و یه کیک له ئاواته پیروژه کانی رزگار کردنی هه مووی ئه و ناوچانه له ده ست ئه و ملۆزمانه و ئه سپارده کردنی به خه لکی هه قدار و برسی بوو.

بروا به یه کسانیی ژن و پیاو

کاک ئه بوو وهک ئینسانیکی دیموکرات باوه ریکی زوری به به رابه ری ژن و پیاو هه بوو، بو ئه م مه به سه ته ش له زور بهی کاره کانی دا به کرده وه ئه م ئه رکه ی عه مه لی ده کرد، بو نمونه له کاره ئه سلاییه کانی، وهک کاری ته شکیلاتی و هه سته ی نه ئینی حیزبی و ههروه ها نووسینی دهقی شانویی و چه ندین کاری دیکه ی دا ژنان و کچانی خوینده واری شان به شانی پیاوان به شدار ی پیده کردن و زوریش تیندا سه رکه وتوو بوو. ئه و پیی وابوو به بی به شدار ی کردنی هه رکام له و دوو به شه سه رکه وتن مه حاله و خه باته که ناته واو ده مینیته وه. له لایه کی ده یکه شه وه کاک

بوو، لە ماوەیەکی كورتدا نېروویەکی زۆری لە بۆكان و ساینقە لا كۆكردەو و شەویكى كە لە ئاوايى ئەربەنوس و دەوروبەرى مابووینەو بە بىانى ھېرشى كرىنە سەرى. لەو شەردا جاش و پاسدارىكى زۆر كوژران ئىمە چەند شەھىد و چەند برىندارمان دا، كە من لەگەل داواي لىبووردن لە شەھىدەكان تەنیا كاك ھەمزەي حىجازى و كاك مەنسورى سوارە و ھەروەھا لە برىندارەكانىش كاك قاسمى باقىم لە بىرماو، ديارە كاك ئەبووش يەككى بوو لە برىندارەكان، لاقى راستى برىندار بىوو، ھەر ئەو شەو بە برىندارەكانيان راگوئىست بۆ نەخۆشخانە؛ لە رىگا لە يەككى لە گوندەكانى ناوچەي پىھە مەمەد لادەدەن كە شتىكىان بەدەنى بە برىندارەكان. لەو كاتەدا ژن و مندال دەچنە سەر ماشىنەكە و وەك ھەمىشە بەداخ بوونى خۆيان لەو وەزىيەتە دەردەبەرن و ژنىك دەلى ھەي چاوى داىكتان كوئىر بى، كاك ئەبووش دەلى چاوى داىكى خۆت كوئىر بى، ژنەكە دەلى كاكە گيان خۆ بۆيەم وا نەكوت ئەتۆ نارەحەت بى، كاك ئەبووش بە پىكەننەو دەلى داىە گيان منىش بۆيەم وا نەكوت تۆش نارەحەت بى، ئاخىر ئەمن داىكم زۆر خۆش دەوى.

خولياي كاك ئەبوو بۆ زادگاگەي

لە دلە گەورەكەي كاك ئەبوو دا گەلىك ھىوا و ئاواتى گەش بە دى دەكرا؛ ئەو شانازى دەكرد بە ھەموو كانياوەكان و ھەرگاشە بەردىك و مشتەخۆلىكى ناوچەي پىرپىت و بەرەكەتى بۆكان؛ وىردى سەرزارى ئەو گشت شاعىر و ئەدىب و ھەموو ھونەرمەندانى دەقەرەكە بوو. ئەو دەيزانى ئەم ناوچەيە لە بارى كولتورى و مېژوويىيەو رابردوويەكى دووردىژى ھەيە، بۆيە زۆر جار دەيكوت و يەككى لە خەونە كەسك و سوورەكانى ئەو بوو كە خۆزگە كەسىك ھەبايە كە مېژووى ئەم ناوچەيەي وەك خۆي چۆن ھەيە ئاواش نووسىبايەو و ئەو كات بۆ ھەموو كەس مەلوم دەبوو كە ئەم ناوچەيە لە ھەموو بارىكەو چەندە دەولەمەندە. ھەر ئەو خۆشەويستىيەش ببوونە ھۆي ئەو ھەي كە ساتىك لەو خەلكە دانەبەرى و ھەر لەو پىئاوەش دا گيانى شىرىنى خۆي فىداي خەلك و خاكەكەي كرد.

دیاره دلخۆشییهکی که هه مه ئه وهیه که کاک ئه بوو له نیو هیزی خرۆشانی گه لدا و به تاییهت له نیو چینی رووناکبیردا قه لایهکی ریکخستنی وه های بینا کردوه بو خۆی و نه ته وه که ی که تا چه ندین نه سلی دیکه ش ناوی هه روا به زیندووی ده مینیتته وه.

پێویسته بگوتری که رۆژی یازدهی پووشپه ری سالی ۱۳۷۰ هاورپیان کاک ئه بوو به کری خزری ناسراو به ئه بوو کانی ره شی و کاک جه لیلی ره حیمیان بو ئه نجامدانی مه ئموورییه تیکی حیزبی ده چه گوندی حسین مامه ی سه ر به ناوچه ی ئه حمه دی کۆری بۆکان که له سه ر جاده ی میانداو و بۆکان هه لکه وتوه، به داخه وه به هۆی ناپاکی خۆفرۆشیکه وه شوینی حاوانه وه ی هاورپیانمان ئاشکرا ده بی و دوژمن به هیزیکی زۆره وه که له بۆکان و میانداو کۆی کردبووه، هیرش ده کاته سه ر ئه و ماله ی که کاک ئه بوو و کاک جه لیلی لی ده بی، به هه موو چه کیکی قورس و نیوه قورس ئه و ماله ده دنه به ر ده سریز و ماله که یان به سه ردا ده رووخین. پاش ماوه یه ک ئینجا به لۆدیر ته رمی بی گیانی هه ردووکیان له نیو ئاور و خاک و خۆل دینه ده ری و ده یانه بن بو شوینیکی نادیار که تا ئیستاش مه علوم نییه له کوئ ئه م دوو شه هیده به خاک سپێردراون.

بی شک شه هیدبوونی ئه م دوو تیکۆشه ره له پێشدا خه ساریکی گه وره بوو بو حیزب و پاشان بو کومیه شارستانی بۆکان و خه لکی به ئه مه گی ناوچه که. له بیسته مین سالوه گه ری شه هیدبوونی ئه م دوو کادره به وه ج و ئه م دوو قه له م به ده سته و ئه م دوو پێشمه رگه چاونه ترسه، جاریکی دیکه له به رامبه ر گه وره یی و له خۆبوردووی یان چۆک داده دم و کړنۆشیان بو ده به م.

رووحیان شاد و ریگیان به رده وام بی.

مامۆستا‌ه‌سه‌نی قزلبجی، بیره‌وه‌ریی‌ه‌سه‌ن‌ ماوه‌رانی، هاوکاریکی‌ حیزبی

ئ‌وه‌ی لیره‌دا ده‌که‌و‌یت‌ه‌ به‌ر‌ چاوی‌ خو‌ینه‌ر، و‌تاریکه‌ پ‌یز‌دار‌ه‌سه‌ن‌ ماوه‌رانی‌ نووس‌یویه‌تی‌ و‌ له‌ سالی‌ ۲۰۱۲ له‌ مالمپه‌ری «راقه»‌دا‌ بلاوی‌ کردۆ‌ته‌وه.^۱

مامۆستا‌ قزلبجی‌ دوا‌ی‌ گه‌رانه‌وه‌ نیوخۆ‌ی‌ ولات، ماوه‌یه‌کی‌ که‌م‌ له‌ بۆ‌کان‌ و‌ به‌گشتی‌ کوردستان‌ مایه‌وه‌ و‌ پاشان‌ چوو‌ بۆ‌ تاران. له‌و‌ی‌ وه‌ک‌ ئه‌ندامی‌ کومیت‌ه‌ی‌ ناوه‌ندیی‌ حیزبی‌ تووده‌ی‌ ئیران، له‌ په‌یوه‌ندیی‌ حیزب‌دا‌ بوو‌ و‌ پۆ‌ژنامه‌ی‌ «مه‌ردوم»‌ ئۆرگانی‌ حیزبی‌ به‌ زمانی‌ کوردی‌ بلاو‌ ده‌کرده‌وه‌. هه‌ر‌ له‌و‌یش‌ بوو، که‌ هاو‌پ‌چ‌ له‌ گه‌ل‌ به‌رپ‌رسیانی‌ سه‌ره‌وه‌ی‌ حیزب‌ وه‌ک‌ نووره‌ددین‌ کیانووری‌ و‌ ئیحسانی‌ ته‌به‌ری‌ و‌ یه‌ک‌ له‌وان، عه‌لی‌ گه‌لاو‌یژ‌دا‌ گیرا‌ و‌ له‌ زیندانی‌ ئیقینی‌ تاران‌ گیانی‌ لێ‌ ئه‌ستیندرا.

له‌ ماوه‌ی‌ ژبانی‌ مامۆستا‌ له‌ تاران‌ و‌ کار‌ کردنی‌ له‌ ده‌فته‌ری‌ حیزبی‌ تووده‌ی‌ ئیران‌دا، کاک‌ ه‌سه‌نی‌ ماوه‌رانی، وه‌ک‌ ئه‌ندامی‌ حیزب، یه‌ک‌ له‌و‌ که‌سانه‌ بووه‌ که‌ په‌یوه‌ندیی‌ نزیک‌ و‌ پۆ‌ژانه‌ی‌ له‌ گه‌لی‌ دا‌ بووه‌ و‌ بێ‌گومان‌ یه‌ک‌ له‌ باشترین‌ که‌سانیکه‌ که‌ شاره‌زای‌ ژبانی‌ پۆ‌ژانه‌ و‌ ئه‌رک‌ و‌ کاری‌ حیزبیی‌ مامۆستا‌ له‌ تاران‌ بێ‌ ئیستا‌ ۳۰ سالی‌ک‌ دوا‌ی‌ پووداوه‌کان، کاک‌ ه‌سه‌ن‌ باب‌ه‌تیکی‌ سه‌باره‌ت‌ به‌ مامۆستا‌ نووس‌یوه‌ و‌ له‌ پۆ‌ژانی‌ک‌ دواوه‌ که‌ ئه‌گه‌ر‌ ئه‌و‌ و‌ چه‌ند‌ که‌سی‌ دیکه‌ی‌ نزیک‌ به‌ حیزب‌ بۆ‌مانی‌ نه‌گ‌ی‌رنه‌وه‌، وا‌ هه‌یه‌ له‌ تاریکی‌دا‌ بم‌ینیت‌ه‌وه‌ و‌ له‌ دوا‌پۆ‌ژ‌دا‌ که‌سیان‌ لێ‌ ئاگادار‌ نه‌بێ‌. به‌خته‌وه‌رانه‌، ئیستا‌ سالانی‌که‌ ته‌پ‌وتۆزی‌ حیزبایه‌تی‌ کردن‌ به‌و‌ شیوه‌یه‌ی‌ که‌ ئه‌و‌ ده‌م‌ باو‌ بوو، نیشته‌وته‌وه‌ و‌ پووناکبیری‌ کورد‌ به‌ سه‌ر‌به‌خۆیی‌یه‌کی‌ زیاتر‌ و‌ دوور‌ له‌ ده‌مارگیری‌ حیزبی‌ ده‌روانیت‌ه‌ میژووی‌ کوردستان‌ و‌ پووداوه‌کانی‌ پ‌ا‌بردو، ئیستا‌ زۆرن‌ ئه‌و‌ که‌سانه‌ی‌ که‌ به‌رژه‌وه‌ندیی‌ گشتی‌ گه‌لی‌ کورد‌ ده‌خه‌نه‌ پ‌یش‌ به‌رژه‌وه‌ندییه‌ حیزبیه‌که‌یان، دیارده‌یه‌ک‌ که‌ به‌داخه‌وه‌ له‌ پ‌ا‌بردوودا‌ به‌راوه‌ژوو‌ بوو!

من‌ دل‌نیام‌ کاک‌ ه‌سه‌ن‌ بیره‌وه‌ریی‌ زیات‌ریشی‌ له‌و‌ سالانه‌ی‌ ژبانی‌ مامۆستا

1. <http://www.raveonline.org/syasat/H.Qzilci.He.Ma.php>

ههیه و کهسانی دیکه‌ی ده‌ور و به‌ری مامۆستاش له‌و سه‌رده‌مه‌دا، بۆ نموونه، کاک ناسری شافیعی و مامۆستا مه‌لا سألحی ئیبراهیمی، که لێرده‌دا ناویان هاتوو، ده‌توانن زانیاری زیاترمان له‌سه‌ر ژیان و کاره‌کانی بده‌ن. ئه‌وه ئه‌رکیکی گرنگی نیشتمانییه و که‌سایه‌تی مروفئیکی هه‌لکه‌وته‌ی که‌له‌که‌مان لێیان ده‌خوازی که له‌به‌رانبه‌ری دا‌بیده‌نگ و که‌مه‌ترخه‌م نه‌بن.

پێویست به‌گوتن ناکا که راگواستنی وتاری کاک هه‌سه‌ن به‌واتای په‌سند یا رهد کردنه‌وه‌ی قسه و بۆچوونه‌کانی نییه و ئه‌و خۆی به‌پرپسه له‌به‌رانبه‌ر ئه‌و شتانه‌ی و نووسبوونی یا ئه‌و بۆچوونانه‌ی و سه‌باره‌ت به‌هه‌ندیک که‌س ده‌ریبیرین.

به‌یادی مامۆستا هه‌سه‌نی قزنجی

له‌میژووی کورددا گه‌لێ که‌سایه‌تی مه‌زن هه‌بوون که به‌داخه‌وه ئه‌و جۆره‌ی که شیاوی رێزیه‌نه‌ قه‌دریان نه‌گیراوه و یادیان ناکرێته‌وه. یه‌کی له‌و زانا و بلیمه‌ت و خه‌باتکارانه مامۆستا هه‌سه‌نی قزنجیه‌ که له‌ رێکه‌وتی ۱۹۱۴/۹/۱۵ له‌ بنه‌ماله‌ی کوردپه‌روه‌ر و زاناپه‌روه‌ری قزنجی (تورجانی‌زاده) له‌دایک‌بووه و سالی ۱۹۸۳ له‌به‌ندیخانه ئیقینی تاران‌دا له‌ئهنجامی ئه‌شکه‌نجه و ئازاری پیاوکوژه‌کانی خومه‌ینی و جه‌لاده‌کانی کۆماری ئیسلامی‌دا شه‌هید کرا. مامۆستا قزنجی نووسه‌ر و ئه‌دیب و رۆژنامه‌وانی هه‌ره‌ لیه‌هاتووی سه‌ده‌ی بیسته‌می کورده که خه‌باتی ئه‌ده‌بی و سیاسیی خۆی له‌ کۆمه‌له‌ی ژ. کدا ده‌سپێکرد و هه‌تا دوا رۆژی ژیا‌نی که سه‌رتاسه‌ری پر له‌ ئاواره‌یی و چه‌رمه‌سه‌ری بوو، وازی له‌ تیکۆشان و به‌تایبه‌ت نووسین نه‌هێنا.

هینمن، هه‌ژار، محهممه‌د مه‌سه‌عوود، محهممه‌دی مه‌لا که‌ریم، جه‌لال ده‌باغ، ره‌فیع سابیر، که‌ریمی حیسامی، مامۆستا زه‌بیحی، گۆران و دل‌زار و ده‌یان نووسه‌ر و شاعیر و ئه‌دیبی کورد هاو‌پێه‌تیان کردوو و له‌ تیشکی زانستی وی به‌هره‌یان وه‌رگرتوو. پێکه‌نینی گه‌دا، که کۆمه‌له‌ چیرۆکی زاتیری نووسراوه‌ی مامۆستایه و له‌ راستی‌دا ئاوینه‌ی کۆمه‌لگای کورده‌واری ئه‌و سه‌رده‌مه و ره‌نگده‌ره‌وه‌ی ژیا‌نی خۆیه‌تی له‌ ئاواره‌یی‌دا، له‌ میژوویی ئه‌ده‌بی کوردا بێ‌وینه‌ ده‌مینێته‌وه. له‌ سه‌رده‌می کۆماردا

گوڤاری هه‌لاله‌ی له بۆکان بلأوکرده‌وه و بۆ پوژنامه‌ی کوردستانی دهنووسی. پیشه‌وا قازی محهمه‌د هه‌میشه دووپاتی ده‌کرده‌وه که بریا ده که‌سی وهک مامۆستامان هه‌با.

له‌پاش رووخانی کۆمار په‌ره‌وازه‌ی باشوور ده‌بی و پوژنامه‌ی ریگا درده‌کا، پاشان له په‌ره‌وازه‌یی‌دا هاوکات له‌گه‌ل کاری پوژانه، که بریتی بوون له کشت‌وکال، پیشنوویژی له‌باتی مه‌لای دئ، بۆیاخچیتی، کریکاری چیستخانه، میرزای کاسبکاران و... یارمه‌تی ده‌کردنی «خه‌بات»، «ریگای ئازادی» و ده‌یان بلأوکراره‌ی تری خه‌باتکاره کورده‌کانی باشووری ده‌دا. له په‌ره‌وازه‌یی‌ش‌دا ده‌که‌ویته زیندانی پژیمی عیراق و ماوه‌ی سێ سالان له به‌غدا ده‌که‌ویته به‌ندیخانه. له زیندانی به‌غدادا ده‌گه‌ل مامۆستا گۆران، شاعیری مه‌زنی کورد و عه‌زیز محهمه‌د تیکۆشه‌ری به‌ناوبانگی کورد، که پاشان بوو به سکرتری حیزبی شیووعی عیراق هاوبه‌ند و هاوهم ده‌بی. پاشان به یارمه‌تی حیزبی شیووعی ره‌وانه‌ی ئالمانی دیموکراتیک ده‌کری و پاش سالیگ له بولغارستان نیشته‌جی ده‌بی. له‌وی له‌لایه‌ن حیزبی تووده‌ی ئیرانه‌وه قواستراوه و بۆ ماوه‌ی ۱۵ سالان به‌رنامه‌کانی رادیوی په‌یکی ئیران به کوردی و عه‌ره‌بی به‌ریوه‌ده‌با.

پاش شو‌رشی ۱۹۷۸ی ئیران گه‌راپه‌وه نیشتمان و دوا‌ی پتر له ۳۵ سال به دیداری خاوخیزانی شاد بۆوه.

له تاران پوژنامه‌ی مه‌ردم به زمانی کوردیی بلأوکرده‌وه و پاش هیرشی پژییم بۆ سه‌ر حیزبی تووده که‌وته زیندانی کۆماری ئیسلامیه‌وه و له ئه‌نجامی ئه‌شکه‌نجه و ئازاری پیاوکرژه‌کانی پژییم‌دا کۆچی‌دوایی کرد.

ئه‌م نووسراوه‌یه ورده بیره‌وه‌ریه‌کانی خۆمن که ماوه‌یه‌کی وهک خویندکاری به‌رده‌ستی له‌به‌ر پروناکایی زانستیانه‌ی ئه‌و بلیمه‌ته‌دا به‌هرم له بیرى پیشکه‌وتوانه‌ی وه‌رگرتوه و گه‌لیک شتی لی فیربووم که ته‌نانه‌ت له زانکۆکانیش‌دا ناکری فیریان بی.

به می‌رمندالی زۆر جاران ناوی مامۆستا قزلیجیم له زمانی گه‌وره‌کان بیستبوو،

به تایبەت له کاتى بۆلاوکردنه وهى به شى كوردى پەيكى ئىران دا، رادیۆى حیزبى تودهى ئىران كه له ساله كانى ۱۹۶۶/۱۹۶۷ دا تاچه رادیۆیهك بوو به دروستى دهنگى شۆرشى چه كدارانهى كورد و ته نانهت شۆرشى كوردستانى باشووریشى به ته واهتى بۆلاو دهكردهوه.

به میرمندالى و سه رهتای گهنجیتى چه ندین جار ان گویم له بهرنامه كانى دهگرت، به تایبەت له زنجیره باسینكى مامۆستا له سه ر حاجى قادرى كۆبى كه دهنگى له سه رهخۆى مامۆستا قزلجى ئەوهنده به ههسته وه بوو كه كارى دهكرده سه ر گيانى هه ر مروفیک، به تایبەت گهنجى كوردى میثك پڕ پرسىارى وه لام وه رنه گرتوهى وهك من.

له سالى ۱۹۷۸ كه پاش ئازادبوون له به ندىخانهى رژیم من و هاوړپىكانم به گهرمى و توندى خهريكى خهباتى سياسى به لایهنگرى حیزبى دیموکراتى كوردستان بووین و خویندن و ژيانى ئاساییمان وه لاناوو و به قهولى مامۆستا هه ر خهريكى هه لبه زه له بئى بووین، بۆ جارێكى تر دهنگى مامۆستام گوئى لى بوو، به لام نهك له رادیۆ، به لكوو له سه ر ته له یفون.

له تاران من و حوسینى برام له شوقه یه كى دا ده ژيان كه هى خالم، محه مدهى سى راجى بوو. شوقه چ شوقه، پتر وه مقه ر دهچوو هه تا مال. دیموکرات، توده یى، شى ووعى، فیدایى و هه ر كه س باى ده نكه جۆیهك پتوه ندی به شۆرشه وه هه با له وئى سه رى وه درده نا. به خۆشیی وه ئەو سه رده م باوى دژایه تى سياسى له گوړى دا نه بوو و خه لك زۆر تر یه كگرتوو بوون. تاچه تیان بۆ گوئى گرتن له یه كترى هه بوو. منیش هه م كۆنه زیندانى سياسى بووم و هه م دیموکرات بووم و هه م دۆستایه تیه كى گه رم و گوړم له گه ل شى ووعییه كان و توده یى یه كان هه بوو و هه م به هۆى خویندكار بوون و كار له بنكه ی چاپه مه نى دا، ناسیاو و براده رم زۆر بوو، ماكه ی ئەو جموجووله بووم له شوقه كه دا. حوسینى برام، ره وانى شاد، له خۆپیتشانده كانى زانكۆى تاران دا زۆر به گوړ هه لده سوړا و به بۆنه ی ئەویشه وه ماله كه هینده ی تر هات وچۆى له سه ر بوو.

شه‌ویک دانیشتبووین و باس و هه‌لای ده‌مه‌قاله‌ی سیاسی له‌گورئ‌دا بوو که ته‌له‌یفوون زرینگاوه. هه‌لمگرت و گوتم فه‌رموون، له‌پر ده‌نگی ماموستا قزلجیم گوی لی‌بوو که به‌هه‌مان له‌سه‌ره‌خوی سیلاوی کرد و پرسى که مالی ئیمه‌یه‌یان نا؟ رسته‌که ته‌واو نه‌ببوو گوراندم وست بن، ماموستا قزلجیه. ده‌سبه‌جی کوتم سه‌لام ماموستا قزلجی. هه‌موو برادران به‌بیستنی ناوی ماموستا بیده‌نگ بوون. ده‌مزانى که خالم، په‌وانی شاد بن، هه‌مه‌ده‌مینى سیراجی ته‌له‌یفوونه‌که‌ی داوه به‌ماموستا قزلجی و په‌حمه‌تی کاک که‌ریمی حیسامی. ده‌سبه‌جی خوم به‌ماموستا قزلجی ناساند و گوتم که‌هه‌سه‌نی خوشکه‌زای کاک هه‌مه‌ده‌مینم. گه‌لیک پرسىاری له‌سه‌ر وه‌زعی ئیران کرد که وه‌لام داوه و دلنیام کرد که کاتی چاوپیکه‌وتن و به‌دیداری و سه‌ربه‌رزبوونمان هاتوو. ئه‌وه‌یه‌که‌م جار بوو که شانازی قسه‌کردم له‌گه‌ل ئه‌و زانا بلیمه‌ته به‌نسب ده‌بوو.

ماوه‌یه‌ک به‌سه‌رچوو، شوورش سه‌رکه‌وت و من و هاوړپیانیش سه‌رقالی کارى حیزبایه‌تی و هه‌له‌به‌زه‌له‌به‌زى بووین، جاروباره‌ش سه‌ریکی تارانم ده‌داوه بو‌خه‌به‌ردار بوون له‌خویندن و زانکو. له‌یه‌کی له‌وه‌سه‌فه‌رانه‌دا کونه‌برادرىکی زیندانم، ئاسه‌فی په‌زمیده‌که‌بیوو به‌ئندامی کومیته‌ی ناوه‌ندیی حیزبى تووده (له‌به‌ندیخانه‌ی ئیفین شه‌هید کرا)، من و چه‌ند که‌سى تری بانگه‌یشتن کردبوو. چوومه‌ده‌فته‌ری حیزبى تووده که له‌وئ‌را به‌یه‌که‌وه‌به‌ره‌و مالیان برۆینه‌وه. له‌ده‌فته‌ری حیزبى تووده‌دا که وه‌ژوور ده‌که‌وتی میزیکیان دانابوو و چه‌ند کورسى له‌پشته‌وه و کادریکی ده‌بیرخانه و یه‌ک‌دوو که‌سى یارمه‌تیده‌ر بو‌رینوینی کردنی خه‌لک و چاوه‌دی‌ری کاریان ده‌کرد. یه‌کی له‌وانه‌کونه‌هاوبه‌ندم بوو و یه‌کترمان باش ده‌ناسی. که‌منی دیت به‌ره‌وپیلمه‌وه‌هات و پاش چاک و چۆنى کوتی ئه‌و پیره‌میرده‌ش کورده، نازانم کی لیره‌ی داناوه و ئه‌ویش هه‌ر کیانوروی ده‌ناسی که لیره‌نییه و دره‌نگ دپته‌وه؛ ده‌لی له‌بولغارستانه‌وه‌گه‌راوه‌ته‌وه، بزانه‌کئییه؟

هه‌ر بیرم به‌لای ماموستا قزلجیه‌وه‌نه‌بوو. چون به‌خه‌یالی من ئه‌و ته‌له‌یفوونى مالی ئیمه‌ی هه‌بوو و گه‌ر به‌هاتباوه‌زه‌نگی بو‌ئیمه‌لی‌ده‌دا. که‌سه‌لام لی‌کرد و به‌

دەنگە نەرمەکەى وەلامى دامەووە ئامیزم پێداگرت و خۆم پێناساند. بە گەنجەکانم گوت مالتان نەشیوی ئێوە مامۆستا قزڵجییه و بەخێر ئەندامى کومیتەى ناوەندیانە. دەسبەجى بەرەو دەفتەرى کاکە رەزای شەلتووکى وەسەرکەوتین، بزەیه کى هاتى و گوتى لە دەفتەرى حیزبەکەشمان دا مەگەر دیموکرات بە هانای پیاو بگا، دەنا پیاو سەقەت دەبێ، باش بوو تو پەیدا بووى و لەو چاوەروانییە دەربازت کردم.

کاکە رەزا شەلتووکى کە ماوەى ۲۵ سالان لە زیندانەکانى شادا بە سەر بەرزى مابۆو (لە سالى ۱۹۸۳ لە زیندانى ئیڤین دا بە جەزەبە کۆچى دواى کرد) زۆر بە پووخواشى و ریزەووە باوەشى بە مامۆستا داگرت و بەخێرهاتنەوێ کرد و گەلیک سەرکۆنەى برادەرەکانى بەردەرگای کرد کە بۆ یەکرەست نەیاناردۆتە سەرى. پاش هیندى قسەو باس دەگەل ئاسەف و کاکە رەزا و مورتەزا باباخانى (هەم ئاسەف و هەم مورتەزا سالى ۱۹۸۳ لە بەندیخانەى ئیڤین شەهید بوون. مورتەزا هاوڕێیەکى کۆنى من بوو کە لەگەل خوشکم زەماوەندیان کرد و پاش لە دایک بوونى مندالى دوو هەمى گیرا و بە داخەووە نەیتوانى پێگە یشتنى کچە ژیرهکانى ببینى) بۆ نانخواردن چووینەووە مالى ئاسەف. پاشان من لەگەل کاکە رەزا سازام کە هەتا ئەوان مال و شویین بۆ مامۆستا جییه جى دەکەن من لەگەل خۆم بییه مەووە مەهاباد و لەوێ را بەرێی کە مە بۆکان بۆ دیتى مال و مندالهکانى و پاشان بۆ تارانى بنێرمەووە. دیار بوو نەدەکرا دەسبەجى لە دەست برادەر و دۆستەکانى تاران دەرباز بین، هەر بۆیەش دوو رۆژان لە تاران لە شوقەکەى من و حوسینی برام ماینەووە و گەلیک لە گەنجەکان هاتنە دیدارى مامۆستا و گەلیک لە کوردهکانى تری دەوروبەر هاتن و چاویان بە مامۆستا کەوت. مامۆستا قزڵجى کە لە سەردەمى کۆمارەووە پەرەوازەى هەندەران ببوو یەکەم جار بوو کە هاتبوووە تاران و بە قەولى خۆى «ولاتى عەجەمەکان» ی دەدیت. بە گالتهووە گیرایەووە:

لە تەیارەدا لەگەل ئەمیرى نیک ئایین (ئەندامى کومیتەى ناوەندیى ح. ت) بە یەکەووە هاتینەووە، کە گە یشتینە سەر ئێران و لە ئەرز نیزیك بووینەووە هەتا چاو کارى دەکرد هەر ئەرز و شاخى ویشک دیار بوو. لە بولغارستان هەمیشە ئەمیر باسى جوانی

گول و گولزاری ئیرانی ده‌کرد. پیم گوت ئه‌میر ئه‌وه‌یه مه‌مله‌که‌تی گول و بولبول، خۇ نه ته‌پایی تیدایه و نه شینایی.

له‌کاتی هاتنمان به‌ره‌و مه‌هاباد هه‌رچی له کوردستان نزیکتر ده‌بوینه‌وه ماموستا پتر ده‌که‌وته سه‌ر زه‌وق و ورده بیره‌وه‌رییه‌کانی له سه‌رده‌می کۆمار ده‌گێراوه. زۆر به‌رێز و حورمه‌ت و خۆشه‌ویستی باسی پیشه‌وای ده‌کرد. باسی ماموستا تورجانی‌زاده‌ی ده‌کرد که هه‌م ماموستای خۆی بووه و هه‌م مامی بوو. زۆر به‌رێز و خۆشه‌ویستی باسی مه‌لاعه‌بدوللای داودی، مه‌لای خه‌جیی ده‌کرد و ئه‌وی به‌دانه‌ری سه‌ره‌کیی بی‌ری دامه‌زراندنی کۆمه‌له‌ی ژ. ک ده‌زانی. ده‌یگوت که به‌رله‌ کۆمار تاقه‌ ئاسه‌واری ده‌سه‌لاتی ئێران له مه‌هاباد فه‌رمانداریکی تریاکی بوو به‌ ناوی «سریع‌القلم» که پیاویکی شیعردۆست بووه و به‌کرده‌وه هه‌یچکاره. ماموستاش له‌ دایره‌ی فه‌رمانداری دا دامه‌زرا‌بوو و وه‌ک باسی ده‌کرد کاره‌که‌یان ته‌نیا نووسینی چه‌ند نامه‌ی دایره‌یی بووه و به‌س. زۆریه‌ی کاته‌که‌یان به‌ باسی ئه‌ده‌بیات و شیعر گوزه‌رابوو. له‌ راستی دا مه‌حکه‌مه‌ی پیشه‌وا ناوه‌ندی ده‌سه‌لات بووه و کاروباری شاری به‌ده‌سته‌وه‌ گرتبوو. ده‌یکوت که فه‌رمانداریش پاش ماوه‌یه‌کی کورت گه‌راوه ولاتی خۆی و به‌کرده‌وه ئیتر ئاسه‌واری ده‌سه‌لاتی ئێران نه‌ما‌بوو.

گه‌رانه‌وه‌ی ماموستا بۆ کوردستان و شادبوونه‌وه‌ی به‌ دیداری مال و مندال پاش ۳۵ سالان له‌گه‌ل هه‌موو خۆشییه‌کانی خه‌میکی قورسیشی خسته سه‌ر ده‌روونی. له‌م ماوه‌یه‌دا خیزانی له‌گه‌ل سی کچه‌کانی سه‌ره‌پای تیگچوونی باری ئابووری، له‌ هه‌ل‌ومه‌رجیکی زۆر دژواردا به‌ سه‌ره‌ری مابوونه‌وه و چاوه‌پوانی گه‌رانه‌وه‌ی ماموستا بوون، سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ش منداله‌کانی پیگه‌یشتی‌بون. هه‌ر بۆیه‌ش که باسی پاره‌ستان و دان به‌ جه‌رگ‌داگرتنی خیزانی ده‌کرد، که ژنه کوردیکی ئاسایی و نه‌خوینده‌وار بوو، ئه‌وپه‌ری پێزدانان له‌ وشه‌کانی ده‌باری.

پاش چه‌ند پۆژان له‌ بۆکان چوومه‌ لای. ماله‌که‌یان، مالیکی هه‌زارانه بوو و ژیا‌نیان به‌ کاری کچیکی ماموستا که له‌ خه‌سته‌خانه‌ کاری ده‌کرد به‌پێوه ده‌چوو.

گه‌رانه‌وه‌ی باوکیکی که ۳۵ سالان لییان دوور بوو له‌گه‌ل شادی، خه‌میکیشی هینابووه پیش. باوک و مندال له هه‌مبه‌ر ئه‌و دوورییه‌دا له یه‌کتر نامۆ ببوون. ئه‌و تراژیدیایه‌ش هه‌وری خه‌می خستبووه سه‌ر نیگا هه‌میشه به بزده‌کانی مامۆستاوه. هاتنه‌وه‌ی مامۆستا بۆ کوردستان و چاوپێکه‌وتن به به‌شیک له کۆنه‌ دۆسته‌کانی، وه‌ک هه‌مه‌ده‌مینی سێراچی، دوکتۆر قاسملوو، که‌ریمی حیسامی، مامۆستا زه‌بیجی، مامۆستا هینمن، مه‌لا عه‌بدوللای هه‌سار، گه‌لیکی هینابووه سه‌ر زه‌وق.

هه‌روه‌ک وه‌عه‌ده‌م به‌ کاکه‌ ره‌زا دابوو، پاش ده‌ رۆژان برده‌مه‌وه تاران. له‌م ماوه‌یه‌دا حیزبی تووده شوقه‌یه‌کی بۆ ئاماده‌ کردبوو. سێ ژووری هه‌بوو و هه‌مام و ئاوده‌ست و متبه‌خ. ده‌ستیک مۆیل و میزیکي نان خواردن و ۶ کورسی و ژووریکي نوستنیان بۆ ئاماده‌ کردبوو به هه‌موو که‌ره‌سه‌کانی متبه‌خه‌وه. هه‌ر له‌و بیانییه‌دا ره‌حیمی ناموهر، که‌ نووسه‌ریکی به‌ناوبانگی فارس و ئه‌ندامی کومیته‌ی ناوه‌ندی ح. ت بوو، له‌ بولغارستانیش هه‌ر دراوسیی مامۆستا بوو، جیرانی شوقه‌ی ته‌نیشتی بوو. عه‌لی عه‌مووییش که‌ ئه‌ندامی مه‌کته‌بی سیاسی بوو، له‌ قاتی سه‌ره‌وه ده‌ژیا.

به‌مجۆره مامۆستا له تاران نیشته‌جی بوو و منیش گه‌رامه‌وه مه‌هاباد و سه‌رم به‌ کاری حیزبی دیموکراته‌وه قال بوو. ماوه‌ی مانگیک گوزه‌را و رۆژیک مامۆستا له‌گه‌ل حوسینی برام بۆ سه‌ردانی مال و منداله‌که‌ی گه‌رابووه مه‌هاباد. شه‌ویک له‌لامان ماونه‌وه و به‌یانه‌که‌ی چوونه‌ بۆکان. ئه‌و شه‌وه له‌گه‌ل باهم هه‌تا سه‌عاتی سێ به‌یانی قسه‌یان کردبوو. باهم له‌ دانیشتن له‌گه‌ل مامۆستا تیر نه‌ببوو، وه‌عه‌دی لێ‌وه‌رگرتبوو که‌ له‌ گه‌رانه‌وه‌دا چه‌ند رۆژیک بمینیته‌وه. پاش گه‌رانه‌وه له‌ بۆکان ماوه‌ی هه‌وتووێه‌ک له‌لامان ماوه که‌ به‌راستی خۆش گوزه‌را. ده‌کرئ بلین له‌ هه‌وتووێه‌دا گه‌لیک له‌ بیره‌وه‌رییه‌کانی سه‌رده‌می کۆمار و میژووی کۆنی کورد و به‌سه‌ره‌اتی په‌ره‌وازه‌یی باس‌کرا.

پاش پیکهاتنی یه‌که‌م پلینۆمی به‌رفراوانی حیزبی دیموکرات به‌هۆی ئه‌و ره‌خخانه‌ی که‌ من له‌ پلینۆمدا گرتبووم به‌ره‌به‌ره به‌رپرسایه‌تییه‌کانیان له‌ ده‌ست ده‌ره‌ینام هه‌تا هه‌ستم کرد که‌ کار هه‌ر دێ به‌ره‌و دژایه‌تی ده‌روا و خه‌ریکی سازکردنی

سیناریۆیه‌ک بوون بۆ لادانی من (دیاره له داهاتوودا به‌وردی باسی سیناریۆیه‌که ده‌که‌م). ئیتر منیش که سیناریۆیه‌که له قاودا هه‌ر ئه‌وی پۆژی به‌نوسراوه‌ وازم له‌ حیزب هینا و به‌ره‌و تاران چوومه‌وه که خه‌ریکی درێژه‌دان به‌ خۆیندن بم. هه‌مدیسان له تاران دوو شه‌و له‌ مالی خۆمان ده‌بووم و سی شه‌و له‌ لای مامۆستا. ئیتر ده‌وری زه‌مانه‌ وای لیهات که منیش چوومه‌ نیو حیزبی تووده و پاش ماوه‌یه‌ک کار کردن له کوردستان، که‌ پڕاندیانمه‌وه تاران که‌ که‌کایه‌تیکی جیاوازه. به‌ هه‌ر جۆر پاش ماوه‌یه‌کی یه‌ک مانگه‌ دانیشتن و کار نه‌کردن، شه‌ویک مامۆستا پیتی گوتم که‌ ده‌یانه‌ه‌وی به‌ زمانی کوردی پۆژنامه‌یه‌ک ب‌لاو که‌نه‌وه و هه‌تا ئه‌و کاتیش دوو که‌سیان له‌ هاوپی کورده‌کان دیاری کردبوو که‌ به‌هۆی ناشاره‌زایی نه‌یان‌توانیوو کاریکی بکه‌ن. پیتی گوتم که‌ له‌ که‌ری شه‌یتانی وه‌ره‌ خوار و کاکه‌ ره‌زا بانگت ده‌کا مل بده‌ به‌و کاره‌، به‌ قازانجی که‌له‌که‌مانه. به‌ یانه‌که‌ی کاک ره‌زا شه‌لتووی، مورته‌زا باباخانی به‌ دوا‌دا نارده‌بووم، چوومه‌ لای و مامۆستاش هاته‌ ژووره‌که‌ی کاکه‌ ره‌زا و پاش دلداری‌دانه‌وه‌ رازی بووم که‌ له‌ گه‌لیان ده‌ست به‌ کار بمه‌وه. هۆی ئه‌م رازی بوونه‌ش سه‌ره‌پای بیروباوه‌پی هاوبه‌شمان پتر کاری پۆژنامه له‌ گه‌ل مامۆستا بوو که‌ ده‌زمانی ده‌توانم به‌هره‌ی باشی لی‌وه‌رگرم و زۆر شتی لی‌ فێربم.

کاری وه‌دواکه‌وتنی ئیزنی پۆژنامه‌یان دا به‌خۆمان. دیار بوو که‌ هه‌تا ئه‌و سه‌رده‌م من خۆم نه‌مه‌دزانی که‌ له‌ نیو حیزبی چه‌شنی نویی چینی کریکاریش هه‌ر هه‌مان به‌زمی ده‌سته و ده‌سته‌بازی و سیناریۆ سازکردنی نیو حیزبی دیموکرات باوه. ته‌نانه‌ت دوايه‌ تیگه‌یشتم که‌ حیزبی دیموکراتیش ئه‌و نه‌خۆشییه‌ی له‌ وان گرتۆته‌وه؛ هه‌ر بۆیه‌ش به‌ گیان و دل‌ه‌وه‌ وه‌ه‌ول که‌وتین و براده‌ریکی کوردی شاه‌ابادی کرماشانمان هه‌بوو که‌ زۆر وریا بوو به‌ ناوی غولام قه‌ره‌ویسکی، ئه‌ومان وه‌ک خاوه‌ن پۆژنامه به‌ وه‌زاره‌تی ئیرشاد ناساند و ئیزنی ده‌رخستنی پۆژنامه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆمان به‌ ناوی «پێگای کوردستان» وه‌رگرت.

مامۆستا قزنجی ناوه‌که‌ی به‌ یادی یه‌که‌م پۆژنامه‌ی که‌ پاش پوو‌خانی کۆمار

لە باشووری کوردستان بلایان کردبوو و بوو بەهۆی بووژاندنەوهی حیزبی دیموکرات، هەلبژاردبوو. بە دلخۆشییەوه خەریکی وەرپێخستنی کاری رۆژنامه بووین. نووسەری کوردی ئەوتۆمان لە چوارچیوەی حیزبی توودەدا وەگیر ئەدەکەوت. تەنیا مامۆستا قزلی و دوکتۆر عەلی گەلاویژمان هەبوو. منیش لە روانگەي مامۆستاوه و لە راستیشدا بۆ نووسین بە زمانی کوردی لە قوناخی دارەدارەدا بووم. کاک عەلی گەلاویژیش لەلایەن بەرپۆهەرایەتی حیزبەوه کرابوو بەرپرسی ریکخراوی کوردستان که خەریکی دامەزراندن بوو و هەم سەرقالیان کردبوو بە نووسین بە زمانی ئازەری بۆ رۆژنامەي ئازەربایجانی فیرقه، که کاتیکی زۆری لێدەگرت و بە هیچ چەشنی دەرەتانی هاوکاریی ئیمەي نەبوو. بەو هۆیانە مامۆستا پیوەندی بە نووسەر و شاعیرەکانی شیووویی باشوورەوه گرت و ئەوانیش ئامادە بوونی خۆیان بۆ یارمەتی بە ئیمەي راگەیاندا. هەتا وەرپێخستنی ئەو ئامادەکارییانە چەند حەوتوویەکی پێچوو. برادەریکی هونەرماندی فارس و داریژەری لاپەرەکانی «نامە مردم» ئۆرگانی ناوەندیی حیزب که مامۆستای ئەو فەننە بوو، ئازەری، بەو پەڕی پێخۆشبوونەوه ئارمی رینگیان بۆ ساز کردبووین. بۆ پەسند کردنی ئارمەکه لەگەل کاک رەزا شەلتووی دانیشتین. کاک رەزا زۆر بەداخەوه پێی راگەیاندین که بەهۆی هیندی مەسەلە لەسەر کەسایەتی خاوەن رۆژنامەکه ناتوانین «رینگای کوردستان» دەربخەین. بەرپۆهەرایەتی حیزب ئەمری راگرتنی کاری بلۆکردنەوهی رۆژنامەکهی داوه. من زوو هەلچووم و بە ناپەحەتی و توورەیی لە هۆیکەم پرسى. کاکە رەزا پێی راگەیاندین که لە ریکخراوی کرماشانەوه چەند نامە هاتوو که یەکیشیان بەرپرسی شاهاباد (ئەو کات کاک سولهیمانی چیرە بوو) نووسیویتی و پێیان راگەیاندووین که ئەو برادەرە خۆشناو نییە. منیش دەزانم که ئەوه تەنیا چاوپێهەلنەهاتن و حەسوودییه، بەلام رای دەفترى سیاسى راگرتنی رینگایە و بریاریان داوه «نامەي مردم» بەکوردی دەرکەین. ئەوهشیان بریارداوه و لە نامەي مردم بەکوردی دا چەند لاپەرەش بۆ ئەدەبی کوردی تەرخان بکەن. من زۆر بەتوندی دەدوام و هیندی قسەي خراپیشم کرد، بەلام مامۆستا لەسەرەخۆ

بوو و بهئه هوهنی کوتی: کاکه رهزا دیاره به زیمان پیده گرن و نایانه وی مل به رۆژنامهیه کی سهر به خوی کوردی بدن، ههرچه نده هی خویانیش بی. چون کوردی نازانن و ناتوانن نیوه رۆکی وتاره کان کۆنترۆل بکن. پییان بلی با له خۆرا ئه و برادرهش به دناو نه کهن.

که به دلپری گه راینه وه ژووره کهی خۆمان پیی کوتم:

رۆله تو بو به که و چیک ئاو و همه له ده که وی و تووره ده بی. ئه وه پاشکه و تووی خۆمانه، تاقه ئیزنیک ریسمیمان بو رۆژنامهیه کی کوردی و هرگرتوه و خودی برادره کورده کان بوونه هوی تیکچوونی. دهنای دهنای ئه وانیه تر که دهن گاکانی حیزبیان به ناوه چ پاشه لیکیان ههیه. ئه مانه عیبی یه کتر دهنارنه وه و ئیمه کی کوردیش عیبی بو یه کتر داده تاشین. به داخه وه وا فیر بووین. ئه گینا ئه گه ر به ناوی کابرایه کی فارسمان و هرگرتبا یه که له کورده کان نهیده پرسی که ئه م کابرایه کیه. تو مه روانه که ئیمه کۆمونیستین و ئه وهی توو ده بی یه هه مووی هه ر مرقوی پیگه یشتوو و تیگه یشتوو، گه لیکیان چاویان به کورد هه لئایه و هه ر عه جه من.

به هه ر جۆر بوچوونی مامۆستای دروست بوو و به کار بردنی «هه ر عه جه من» ییش پیشانده ری تووره بی یه کهی خوی بوو و به جیگای ریگای کوردستانی سهر به خۆ، «نامه ی مه ردم» به کوردی هاته دهر. زۆر بهی وتاره کانیه نامه ی مه ردم به کوردی و هرگی ردرای و تاره سهره کییه کانیه حیزبی تووده و به یان نامه کانیه بوو. دوو لاپه ره مان بو ئه ده بیاتی کوردی ته رخان کردبوو. که له راستی دا پتر له هه موو شتیک سهرنجی خوینه رانی راده کیشا. به هوی نه بوونی پیی کوردی زۆر نیشانه مان به ده ست چی ده کرد. له ماوه ی دهرچوونی مه ردم به کوردی ۶۱ ژماره مان بلاو کرده وه که هه وتوانه بوو. هه روه ها له پال رۆژنامه دا به ئیمکاناتی حیزبی تووده، کتیبی پیکه نینی گه دا و په رتووی جیگورکی و سوان و پوانی پیته کان له زمانی کوردی دا (مامۆستا قزلجی)، زووحه یاتین (عه لی گه لویژ)، پینشمه رگه و پینشه وا له دادگای نیزامی دا (ره حیمی سه یفی قازی)، تانیا کچه پینشمه رگه ی قاره مان (وه رگی رانی جه لال ده باغ) و هه روه ها کۆمه له

شیعریکی دلزار و یه کیش هی ره فیک سابیرمان بلاو کرده وه. بۆ پیت چنن ده بو وایه هه موو و تاره کان به تایپ بنوسرین. ئه رکی تایپ کردن له سه ر شانی کچه کوردیکی خوین شیرن و کۆلنه دهر بوو به ناوی په روین، له بنه ماله ی قوبادی و ئه مجه دییه کانی کۆلیایی. مامۆستا زۆری خوش ده ویست و ئه وه په ری ریژی لی ده گرت. ژوو ریکیان بۆ ئیمه تهرخان کردبوو له تهنیشت ژوو ری کیانووری. ئه و هۆده یه به هۆی مامۆستا وه، ببوو به مه کۆی هات و چۆی کوردی به شه جیاوازه کانی کوردستان. له ئه ندامه کانی پارتی و یه کیتییه وه بگره هه تا کوردی باکوور و پۆژاوا که ریگیان ده که وته تاران سه ریکیان لی ده دا. ئه ندامه کانی کوردی حیزبی شیوو عیی عیراقیش که ده هاتن له جیاتی دانیشتن له ژوو ری عادل حه به (ئه ندامی مه کته بی سیاسی حیزبی شیوو عی بوو که ماوه ی ۹ سالان له سه رده می شادا له ئیران له زیندان دا بوو) نوینه ری حیزبه کیان، هه ر له لای ئیمه ده مانه وه.

نووسین و وه رگیان ده بو وایه له سه تاسه ت به دلی مامۆستا بایه. دیاره نه ک له ئاست نیوه رۆک، به لکوو له ئاست ئه ده بیاته که یه وه و به تاییه ت له لانی ریژمانییه وه. هه میشه به پیکه نینه وه ده یکو ت که له ماوه ی ئه و ۳۰-۴۰ ساله دا زمانی کوردیتان لی شیوا وه.

یه که م جار که وه رگیانی و تاریکم له به رده ستی دانا، کوتی وه ره لام دانیشه. منیش کورسیه کم له په نای دانا و به قه له می سوور پیندا هات و که ولی کرد. گهنج بووم و خام، زۆر ته ریق بوومه وه. له سه ره خۆ گوتی: کورم ئه وه زۆر ئاساییه. تو له هیچ قوتا بخانه یه ک کوردیت نه خویندوه و جگه له کوردستانی حیزبی دیموکرات و چهنه کتییه کوردییه ک دهره تانت نه بووه کتیبی کوردیش بخوینیته وه. منیش له سه ره تادا هه روا بووم.

له پاشان گنپرایه وه که پاش پوو خانی رژیمی ره زاشا بۆ یه که م جار کارتیکی پیرو زبایی نه وروزی له ورمی به کوردی له چاپ دا بوو و بلاوی کردبووه. ده یگوت ریئوسه که هه ر فارسی بوو. سه ره پای پیری زۆر به هیمنی و له سه ره خۆیی یه که یه کی هه له کانی بۆ شی کردمه وه. له راستی دا سه ره پای ئه وه ی که له میژ بوو به کوردی

شتم دهنووسی، به‌لام کارکردن له‌گه‌ل مامۆستا بۆ من سه‌ره‌تای فیر بوونی ریزمانی کوردی بوو.

هەر که‌س، چ چاک با چ خه‌راپ، ئە‌گه‌ر به‌قه‌ده‌ر سه‌ره‌ده‌رزییه‌ک کاریکی بۆ کورد کردبایه به‌لایه‌وه به‌ریز بوو، به‌تاییه‌ت ئە‌وه‌ی نووسه‌ر و شاعیر و ئە‌دیب بایه. به‌پشوودریژی رای خۆی پیده‌کوتن و شیکارییه‌کی که پتی باش بایه له‌سه‌ر کاره‌کانیانی ده‌کرد. له‌بیرمه که کاک‌ه‌لی گه‌لاویژ کتیه‌که‌ی له‌سه‌ر لیکۆلینه‌وه‌ی په‌ره‌سه‌ندن‌ی ئابووری کوردستان له‌ده‌ربه‌گایه‌تی به‌ره‌و سه‌رمایه‌داری ته‌واوکرد، هینای بۆ مامۆستا. به‌وردی خویندیه‌وه. کاک‌ه‌لی گه‌لاویژ پاش‌ه‌وتوویه‌ک له‌کوردستان گه‌راوه‌ تاران و من و مامۆستا له‌ماله‌که‌ی مامۆستا خه‌ریکی نانخواردن بووین که وه‌ژوور که‌وت، به‌رله‌ سلاو به‌پیرییه‌وه چوو و هەر دوو لای ماچ کرد و کوتی: پیروزیبایت لی‌ده‌که‌م، کاریکی گه‌لیک گرینگ‌گرت‌ه‌ئ‌ه‌ستۆ و زۆر به‌زانستیانه‌ئ‌ه‌نجامت داوه. نه‌ته‌وه‌ی کورد ئە‌وانه‌ی پنیوسته. کاک‌ه‌لیش به‌پیکه‌نینه‌وه کوتی: ئە‌گه‌رچی ده‌م‌و‌چاوت هه‌موو چه‌ور کردم، به‌لام ماچه‌که‌ت حه‌قه‌ده‌ستیکه که ده‌مه‌سینیه‌وه. مامۆستا هەر به‌مجۆره‌ش له‌ئاست نووسینه‌کانی خۆی له‌خۆبایی نه‌ده‌بوو. گه‌وره‌یان بچووی له‌لابایه‌ بو‌ی ده‌خوینده‌وه و گه‌ر رایه‌کت ده‌ربرپایه‌ پیشوازی لی‌ده‌کرد. له‌و ماوه‌یه‌دا نه‌بوو که چیرۆکیک یان وتاریکی له‌سه‌ر ئە‌ده‌بیات و ریزمان بنووسی و بۆ ئیمه‌ی نه‌خوینیه‌وه. ته‌نانه‌ت رۆژیک چیرۆکی چه‌که‌ره‌قی به‌ده‌سته‌وه بوو و ده‌ینووسی. کاک‌ه‌لی گه‌لاویژیش له‌مه‌هاباده‌وه هاتبوو تاران و له‌لامان دانیشتبوو خه‌ریکی نووسینی وتاریک بوو به‌فارسی. مامۆستا جاروباره‌ش به‌بزه‌وه‌ چاوی له‌کاک‌ه‌لی گه‌لاویژ ده‌کرد. که ته‌واو بوو گوتی گوی بگرن ئە‌م چیرۆکه‌تان بۆ بخوینمه‌وه. که ته‌واو بوو کاک‌ه‌لی گه‌لاویژ به‌پیکه‌نینه‌وه گوتی ده‌سخۆش مامۆستا، به‌لام هیچت بۆ ئیمه‌ی ئاغاوات تیدا نه‌هیشتۆته‌وه. (کاک‌ه‌لی کوری برایم‌ئاغای ساروو‌قامیشی بوو و چه‌که‌ره‌ق چیرۆکی ئاغاواتیکه که ده‌مری و ده‌چیته به‌هه‌شت و هه‌لس‌وکه‌وته‌که‌ی له‌وئ‌ه‌س ده‌کرد)، مامۆستاش به‌پیکه‌نینه‌وه گوتی تۆ ناگریت‌ه‌وه چون خه‌یانه‌تت به‌چینی ده‌ربه‌گ کردووه.

پۆژیک و تاریکیان له دنیا دا له سهر بزوتنه وهی ۴۶ - ۴۷ به ناوی کاکه رهزا شهلتووی چاپ کردبوو که پر بوو له هه له. ته نانهت نووسیویان که حه مه ده مینی سیپراچی شه هید کراوه و هیرشیکی زۆریان کرده بووه سهر بارزانی نه مر. به کاکه رهزای کوت ئه وه چیه نووسیوته؟ دیار بوو که ئاگای لی نه بوو کئ نووسیوتی. به وهش مامۆستا هیندهی دیکه توپه بوو. به گۆچانه وه به رهو ژووری کیانووری چوو دهستی کرد به هه لالا له گه لیان. به هه ر جوړ ئه هوه نیان کرده وه و وه عدیان پیدا که ئیتر به ری ئه و چه شنه و تاران به گرن. له راستیش دا وا نه بوو. هه ر به ناو کومیتیه کیان ساز کرد به ناوی «کومیتیهی راویژکاری مه سه له کانی کوردستان» (کومیتیه مشورتی مسائل کردستان) که کاکه رهزا به پیره وهی به ری و مامۆستا و کاکه علی گه لاویژ و منیش ئه ندای بووین. ئه و کومیتیه مانگی جاریک کۆده بووینه وه و چمان بی دروستیا به کاکه رهزایان دهگوت و ئه ویش رهوانی شاد بی حه ولی خۆی بو ده دا. بو وینه دانیشتنی نوینه ره کانی دهفته ری سیاسی و کومیتیهی ناوه ندیی حیزبی تووده له مه هاباد دهگه ل به پیره به رایه تی حیزبی دیموکرات له ماله بابی سه لیمی بابان زاده له ئه نجامی زهختی کومیتیه که دا بوو، به لام له پاش جیا بوونه وهی په پیره و [انی کۆنگره ی چوار]، به کرده وه کاری کومیتیه بووه به هیچ کیانووری راسته وخۆ دهگه ل مامه غه نی راویژی ده کرد و کومیتیه که به به شداری کاکه علی گه لاویژ و ره فیق جه وادی فیدائییه کان و وهک له بیرم مابن ئه حمه دی عه زیزی له په پیره و چن کرا بوو. هه رچه نده دانیشتنی مانگانه ی ئیمه ش هه ر به رده وام بوو، به لام به کرده وه کارتی که رهیمان له سهر هیچ نه بوو. به کرده وه وهک مامۆستا ده یکوت کومیتیه که ببوو به داوه ل.

مامۆستا له گه ل له سه ره خۆیی و ئه هوه نی هه میشه بیرری خۆی به راشکاوی ده رده بری. ریایی نه ده کرد و به رژه وه ندیخوازی له زاتی دا نه بوو. له پاش جیا بوونه وهی دهسته ی هاواری کۆنگره ی چوار له سهر سیاسه تی حیزب له ئاست کوردستان بوچوونی خۆمان هه بوو، که پر بوو له په خنه. دیاره په خنه کانی مامۆستا له هی من و کاکه علی توندوتیژتر و وردبینانه تر بوون. کاکه رهزا داوای کرد

که‌کیانووری و‌ع‌لی ع‌مووی (س‌کر‌تیر و‌د‌بیری دوو‌ه‌می حیزب) له‌گه‌لمان دانیشن و‌وه‌لامی ره‌خنه‌کانمان ب‌دنه‌وه. ه‌مدیسان له‌مالی ماموستا کۆبووینه‌وه و‌پاش وت‌وو‌یژیکی دوورد‌ریژ ماموستا خو‌ی پیرانه‌گیرا و‌رووی ده‌کیانووری کرد و‌کو‌تی: هاوری کیانووری ئه‌تۆ به‌و‌سیاسه‌ته‌کی‌به‌رک‌یته‌سه‌ری ه‌موومان به‌فه‌ته‌رات د‌ده‌ی. کیانوری که‌چاوه‌روانی قسه‌ی وه‌ها نه‌بوو به‌رامانه‌وه‌کو‌تی: به‌لی ماموستا؟

ماموستا کو‌تی: هاوری به‌لی چی؟ ئاخر ئاخوند و‌شۆرش‌گیران به‌یه‌که‌وه‌کو‌تووه. تۆ چۆن ده‌توانی مه‌لا ب‌که‌یته‌دیموکرات؟ ه‌زار خه‌تیاں بۆ داب‌ریژی ه‌ر ده‌گه‌رینه‌وه‌سه‌ر په‌ت و‌سینگی خو‌یان و‌به‌کافرت ده‌زانن. ئیوه‌که‌به‌کولتووری شیعه‌خوتان گرتووه‌نازانن که‌ئ‌مانه‌ته‌قیه‌تان ده‌گه‌ل ده‌کن. به‌ه‌ر چۆر کیانووری ه‌ر له‌سه‌ر خه‌ته‌که‌ی خو‌ی ماوه.

ه‌مدیسان جار‌یکیان وتاریک له‌سه‌ر ئیمامی ع‌لی له‌لایه‌ن ته‌به‌ریه‌وه‌نوسرا‌بوو به‌ناوی «پاک‌ی کرده‌وه‌له‌ع‌لی فی‌ر به» (از‌علی آموز اخلاص عمل) که‌هیرشی کرد‌بووه‌سه‌ر چه‌زده‌تی عوسمان. ماموستا که‌وتاره‌که‌ی خو‌ینده‌وه‌به‌تووری کو‌تی وه‌ره‌ئ‌وه‌که‌رانه‌له‌و‌قور‌ه‌ده‌ره‌یته. ئاخر چتان له‌م با‌سانه‌داوه. دیسان یه‌خه‌ی کیانووری گرت و‌به‌توندی گو‌تی: هاوری ئه‌گه‌ر ئیوه‌حیزبی تووده‌ی ئه‌سناعه‌شه‌رین ئه‌وه‌پیمان ب‌لین با‌زانن. ده‌نا چتان له‌تیکه‌بردانی شیعه‌و‌سوننی داوه؟ کیانوریش بۆ ئه‌ه‌وه‌ن کردنه‌وه‌ی ماموستا ته‌به‌ریی بانگ کرد و‌له‌ژووره‌که‌مان‌دا بوو به‌دمه‌قاله‌یه‌کی زانستیانه‌ی توند له‌نیوان ه‌ر دوو زانادا که‌یه‌کیان مه‌لایه‌تی سوننی خو‌یند‌بوو و‌یه‌ک شیعه‌و‌ه‌ر دوو ببوونه‌مارک‌سیست. من زۆرم پئ‌سه‌یر بوو که‌ماموستا ه‌دیسه‌و‌ریوایه‌تی له‌کتیبه‌کۆنه‌کان ده‌ه‌یناوه، ده‌تگوت له‌به‌ر ده‌می کتیبه‌کانیان چنیوه‌و‌له‌روویان ده‌خو‌ینته‌وه. له‌ئاخر‌دا ماموستا به‌گیرانه‌وه‌ی چه‌ند ریوایه‌ت و‌به‌لگه‌به‌ته‌به‌ری کو‌ت که‌ه‌موو با‌سیکی شۆرش‌گیر‌ی له‌سه‌ر ئیمام ع‌لی و‌حوسین بی‌بنه‌مایه‌و‌شه‌ری ئ‌مان ته‌نیا له‌سه‌ر ده‌سه‌لات بووه‌و‌به‌سه‌. ه‌روه‌ها به‌بزه‌وه‌به‌شه‌تالانی ئیمام ع‌لی له‌خوراسان بۆ با‌س کرد و‌به‌

په نچه پراکیشن به سه رچاوه که که ۱۶ باری وشتر زیږ و زیو و ۱۶۸ ژن بووه که دراوه به کورپه کهی، حه سه ن. هه لیه ت ته به یری ره خنه کهی ماموستای له م لانه وه وهرگرت که نه ده بووایه ئەم وتاره له ئورگانی حیزبی چینی کریکاردا له چاپ بدری. زورجاران به شیوهی زاتیری باسی هه له کانی حیزبی ده کرد و نهیده شارده وه. جاریک خه ریکی وهرگیرانی به یاننامه ی حیزب بوو له سه ر حیزبی دیموکرات و له به ر خۆیه وه سه ری ده له قانده وه و ده یکو ت: ئەمانه ده لئی له گوئی گادا نوستوون. له باره ی وشه ی باندى قاسملوودا جاریک به پیکه نین و بزهی سه ر لیوه وه ږووی ده کاکه رهزا کرد و کوتی: ئەری کاکه رهزا بو نه نووسین باندى مامه غه نی و کاک حه مه ده مین و خۆمان خلاس که یین. ئەگه ر ئەم براده رانه چه ند سه ت که سن، قاسملوو چه ند میلیۆنی ده گه له. خۆ باندى چه ند میلیۆنیمان نییه.

کاک عه لی گه لاویژ له کوردستان ږیکخراوی ئەیاله تی حیزبی تووده ی دامه زرانده بوو. له لایه ن کومیته ی ناوه ندییه وه من و ماموستاش وه ک ئەندامی کومیته که داندرابووین. ماموستا قزلیجی کاری ږیکخراوه یی زور به دل نه بوو. ده بووایه گه ږاباینه وه کوردستان و له دانیشتنه که یان دا به شداریمان کردبایه. ده رفه تیک بوو بو سه ردانی کوردستان. که گه ږاینه وه و له دانیشتنه که یان دا به شداریمان کرد من خۆم زورم به دل نه بوو. ئەو که سانه ی که به ږاستی به کاری سیاسییه وه ماندوو بیوون دیار نه بوون و چه ند که سیک داندرابوون که به ږوای من نه یانده توانی هه لسه و ږینه ری ئەم ئەرکه بن. پاش به شدارى له کومیته که دا گه ږاینه وه تاران. ماموستا پئی کو تم کورم ئەوه ږاوه به رازه و کاری ږیکو پیکى لی ناوه شیتته وه من به کاکه رهزا ده لیم که نامه هوی ئەندامی کومیته ی ئەیاله تی بم.

من که له لایه ن کومیته ی ناوه ندییه وه پیم له کوردستان ږراږوه ئەم هه لو یسته م به که یف نه بوو و منه منم ده کرد. ئاخه ر پیم کوت که ئەوه ده رفه تیکه بو من که دیسان بگه ږیمه وه نیو کاری کوردستان. کوتی که وه ک جاری پیش هه موو به رده کان له سه ری تودا ده شکینن؛ له سه ره خۆ به و پاش ماوه یه کی دی خۆیان داوات لی ده که ن که بگه ږینه وه. هه تا حیزب له سه ر ئەو خه ته ده ږوا ئیمه

ناتوانین له کوردستان به دروستی کار بکه‌ین ئه‌وه ئه‌زموونی حیزبی شیوو‌عی سه‌لماندوو‌یه‌تی، گه‌رچی حیزبی ئی‌مه به قامکیکی ئه‌وانی پیناکری. به‌هه‌ر جۆر منیش به قسه‌ییم کرد و له تاران دووبه‌دوو له‌گه‌ل کاکه ره‌زا قسه‌مان کرد و ازمان له ئه‌ندامه‌تی کومیته‌که هینا و سه‌رمان به‌ردایه‌وه سه‌ر کاری رۆژنامه‌که. جیاوازییه‌کی گه‌وره له نیوان مامۆستا و ئه‌وانی تر که له ولاته سوسیالیستییه‌کان مابوو‌نه‌وه له‌باس‌کردنی باری ژبانی ئه‌و ولاتانه‌دابوو. مامۆستاقه‌ت که‌م‌و‌کوو‌رپییه‌کان و ره‌خنه‌کانی نه‌ده‌شارده‌وه. به‌دروستی په‌نجه‌ی بۆ باره ئه‌رینی و نه‌رینییه‌کان راده‌کیشا. می‌شی نه‌ده‌کرده‌فیل و راست و ره‌وان ده‌یگه‌راوه که چون کاک که‌ریم کاری براده‌ریکی به ویسکی جی‌به‌جی کردبوو و یان دکتور ره‌حیم به به‌رتیلیکی بچووک باشترین میوه‌ی له بازاری ده‌کری. ره‌حه‌می دکتور ره‌حیم خۆی به لامانه‌وه بوو که مامۆستا نه‌قلی سه‌ردانه‌که‌ی باکو‌ی گه‌راوه و کوتی:

له‌گه‌ل کاکه ره‌حیم به‌ره‌و بازار و ده‌ری‌که‌وتین که شووتی بکړین. که چاوم به شووتییه‌کان که‌وت پیم کوت با ازیان لی‌بینین به کاری خواردن نایه‌ن. کاکه ره‌حیم کوتی ئه‌وه هی من نییه مامۆستا، راوه‌سته. ئینجا به تورکی کابرای گاز کرد و پی کوت: یوسف شووتییه‌کانم به‌ره نیو ماشینه‌که! کابرا دوو شووتی زلی له ژووری پشته‌وه‌را هینا و خستییه نیو ماشینی کاکه ره‌حیم و ئه‌ویش چه‌ند روبلی له ده‌ستی نا. وه‌للا ده‌تگوت هه‌ر ره‌حیم‌ئاغایه و له گونده‌کانی خۆی‌دایه و کابرا ره‌عیه‌تی!

کاکه ره‌حیم خۆشی به گه‌راوه‌ی مامۆستا پر به‌دل پیده‌که‌نی. جاریک باسی براده‌ریکی بولغاریی خۆی گه‌راوه که به‌رپه‌به‌ری کالخۆز بووه. ده‌یکوت به‌ره‌مه‌که‌یان ته‌ماته بووه، باشه‌کانیان به‌نرخ‌ی گران به ئوروپای رۆژاوا فرۆشتو‌ته‌وه و خراپه‌کانیان داوه به بازاری نیوخۆ و هه‌ره تلخاوه‌کانیان به‌ریکردو‌ته سۆفی. لی‌ی پرسیبوو بۆ بۆ سۆفی. کابرای براده‌ری کوتبووی با برا گه‌وره نه‌بایه! زۆرجاران به‌گالته به‌هه‌ندئ که‌سی ده‌کوت: «که‌ره‌کو‌مۆنیست» رۆژیک پرسیم ئه‌ری مامۆستا کو‌مۆنیست به‌پی‌تاریف ده‌بی مرۆفی هه‌ره تیگه‌یشتوو و پیگه‌یشتوو بی، چون ده‌توانی هه‌م کو‌مۆنیست بی و هه‌م که‌ریش بی؟ پیکه‌نی و

کوتی: ئەوه له کوئی! کهری و امان ههیه و سهت پووتی باره؟ چایهک ساز که هه ئیستا یه کیان دهیینی. ئیمه له دهفتهری حیزب له چای سماوری دهفتهرمان نه ده خواردوه. ههردوو کمان جگه ره کیش و چاخۆری به ئیشتیا بووین. له ژووره کهی خۆمان کهتری و چادانی کاره باییمان دانابوو و چای بارووتی سهیلانمان ساز دهکرد، که هه م خۆشه رنگ و هه م به تام بوو. گه لیک جار هاوڕێیان به بیانوی سهردانمان خۆیان دهگه یانده چای دروست خواردنهوه. منیش چام سازکرد و ئینجا مامۆستا پهروینی نارده شوین براده ریکی کومیتهی ناوهندی که به پررسی هه ریمی باکووری ئیران بوو. به منیشی کوت که ئەو هات هیچ نه لیم و سهرداخه م. که هاوڕێکه هات دهستی کرد له گه لی به قسه و گێرانه وهی حه کایه تی کۆن و گالته. منیش چام بۆ تیکردن و له بهرده ستیانم دانا. دیار بوو میوانه که ئەو چایه ی زۆر به که یف بوو و به تام و چیژ دهی خواردوه. ئینجا مامۆستا دهستی کرد به تاریفی من: ئەم کۆره زۆر باشه و منی حه ساندۆته وه و چای خۆش ساز دهکا و ده ستاوی خۆشه و چیشتی خۆشم بۆ ساز دهکا... پیداهات هه تا به کاری حیزبی و گورج و گۆلی شتی وا سهیر که خۆشم نه مده زانی چن. پاشان به بیانوی دس به ناوگه یانندن له کاتی که دا چاو یکی به بزه وهی داده گرت له ژووره که وه ده رکه وت. کابرا هه ر دیتی مامۆستا بز بووه پووی له من کرد و کوتی هاوڕێ تو بۆ خۆت خه سار کردوه و به لای مامۆستا وه دانیشتووی که هیچ داها توویه کی حیزبی بۆت نییه. مامۆستا به پریزه، به لām هیچی له حیزب دا به ده ست نییه. وه ره ده تبه مه لای خۆم و ده تکه م به چیگری خۆم له شیمال (باکوور) هه م من له هات و چۆی زۆر ده حه سیمه وه، هه م تو له ریکه راودا سه رده که وی و پله ی حیزبیت ده گۆر دری. زۆری رست، به لām له به ر خۆراگرتن و له قاقانه دان هۆشم له سه ری نه مابوو. که مامۆستا هاته وه و ئەو پۆیی؛ مامۆستا پرسیی: نه یکوت وه ره لای من؟ له قاقام دا و پیکه نیم و بۆم گێراوه که چی کوتووه. کوتی ئەوه که ره کۆمۆنیستیش ت دی!

مامۆستا که باسی بولغارستانی ده کرد هه میشه به ریز و حورمه ته وه باسی خه جیح خانمی خیزانی کاک که ریمی حیسامی ده کرد. دیار بوو که له سۆفیا به راستی

زور ناگایان له مامۆستا بووه. هه‌روه‌ها زور به خوشییه‌وه یادی خویندکاره‌کانی کوردی باشووری ده‌کرد که له‌وی هه‌میشه سه‌ریان دابوو و به قه‌ولی خۆی بی ساواریان نه‌کردبوو. له تارانیش مه‌لا سألحی ئیبراهیمی زورجاران سه‌ری دهدا و بانگه‌یشتنی ده‌کرد. له سه‌ریه‌ک له نه‌قله‌کانی دا به‌ریزه‌وه باسی هه‌موو ئه‌و که سه‌نه‌ی ده‌کرد که یارمه‌تیان دابوو؛ به‌تایبه‌ت هه‌میشه به چاکی باسی شیخ له‌تیفی کورپی شیخ مه‌حموود و حه‌لاوه‌خانی خیزانی ده‌کرد، که شیخه‌ژنیکی دل و ده‌روون گه‌وره و میوانپه‌روه‌ر بووه. زوربه‌ی په‌نابه‌ره په‌ه‌وازه‌کان له ماللی ئه‌وان خۆیان گرتبووه و هه‌میشه ناگای له باری ژیان و گوزه‌رانی ئه‌و خه‌باتکارانه بووه. ته‌نانه‌ت باسی یارمه‌تی‌دانی شیخ له‌تیفی بۆ بلاوکردنه‌وه‌ی ریگا به‌وردی بۆ گێرامه‌وه؛ ده‌یکوت:

که‌لوپه‌لی پیویستی دروست‌کردنی چاپخانه‌یه‌کی بچووک و گه‌رۆک به‌پاره‌ی شیخ له‌تیف و به‌هه‌ستایی کاک مه‌مه‌دی شاپه‌سندی، یه‌کیک له‌ئه‌ندامه‌کانی سه‌ره‌تای چالاکی کۆمه‌له‌ی «ژ. ک» و به‌رپرسی له‌چاپدانی نیشتمان بوو. شاپه‌سه‌ندی پاشان به‌رپرسی چاپخانه‌ی کوردستان و سه‌رنووسه‌ری گروگالی مندالان له سه‌رده‌می کۆماردا بوو و وی‌رای مامۆستا قزلجی و مامۆستا زه‌بیحی و هه‌ژار، له ماللی شیخ په‌ناگیر ببوو. زه‌حمه‌تی پیت‌چنین و له‌چاپدانی ریگا له‌سه‌ر شانی کاک مه‌مه‌د بوو... هه‌روه‌ها ده‌یکوت:

ده‌زگای تاییمان نه‌بوو و که‌م که‌س ته‌نانه‌ت ده‌یزانی که تایپ چییه و چۆنه. داوام له شیخ له‌تیف کرد. کوتی که به‌پاره‌ ئه‌گه‌ر بۆتان ده‌کردی باشه، ده‌نا چم له ده‌ست دئ، منیش پیم کوت له‌تیف ئه‌وه ته‌نیا له دایره‌ی قایم‌مقامی سلیمان‌ی هه‌یه. ئه‌ویش خوله‌پیزه‌ی نارده‌ لام و منیش وینه‌یه‌کی ده‌زگای تایپم بۆ کیشاوه و پاش چه‌ند رۆژان خوله‌پیزه‌ هێرشێ برده‌بووه سه‌ر دایره‌ی قایم‌مقام و تایپه‌که‌ی به‌خه‌زا بۆ هیناین. (خوله‌پیزه‌ شۆرش‌گێریکی به‌ناوبانگی باشوور بوو له سه‌رده‌می نووری سه‌عیددا که چه‌کی هه‌لگرتبوو و خه‌باتی ده‌کرد. رژییم ناوی چه‌ته‌ی به‌سه‌ردا بریوو.) زوربه‌ی په‌نابه‌ره په‌ه‌وازه‌کان له ماللی ئه‌وان خۆیان گرتبووه و هه‌میشه ناگای له باری ژیان و گوزه‌رانی ئه‌و خه‌باتکارانه بووه. هه‌روه‌ها زور به‌باشی باسی

شیخ حیسامه‌دینی ده‌کرد که ماوه‌ی دوو مانگان له ماله‌که‌یان‌دا شار‌دبوویانه‌وه و له‌گه‌ل پیاوه‌کانی خۆی په‌وانه‌ی باشووری کردبووه.

پاش داخستنی رۆژنامه‌ی مه‌ردم منیش له‌لایه‌ن کومیته‌ی ناوه‌ندی بۆ سه‌روسامان دان به‌ریک‌خراوه‌ی شپریۆی ئه‌یاله‌تی به‌پێ‌کرامه‌وه کوردستان. مالی‌کمان له‌ته‌وریز به‌نیوه‌نهی‌نی گرتبوو. بپارمان دابوو مامۆستاش به‌ئینینه‌ لای خۆمان. که‌هات و چه‌وتوو‌یه‌ک ماوه‌ تا‌قه‌تی سه‌رمای ته‌وریزی نه‌بوو و گه‌راوه‌ تاران. بۆ ئه‌وه‌ی که‌ پاش هاتنه‌وه‌ی من بۆ کوردستان مامۆستا به‌ته‌نیا نه‌بی و پتیوستیشمان به‌که‌سیک بوو وه‌ک په‌یک له‌ تاران، کاک ناسری شافعیمان دیاری‌کرد، که‌ هه‌ر له‌ ماله‌ کۆنه‌که‌مان‌را ناسیاوی له‌گه‌ل مامۆستا هه‌بوو و هه‌ر جاریکیش که‌ هاتبا تاران سه‌ری مامۆستای ده‌دا. کاک ناسر زۆری خزمه‌ت به‌ مامۆستا کرد و مامۆستاش گه‌لیک خۆشی ده‌ویست؛ له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش که‌ ده‌چومه‌ تاران هه‌ر جه‌میک له‌ مالی‌ براکام ده‌بووم و پتر له‌ لای مامۆستا ده‌مامه‌وه.

مامۆستا راویژی ده‌می خۆشبوو و له‌گه‌ل هه‌ر مرۆفیکی ناسیاو و نه‌ناسیاو ئه‌وه‌نده‌ به‌ رو‌خۆشی ده‌دوا که‌ کابرای به‌رانبه‌ری زوو هه‌ستی خۆشه‌ویستی ده‌بزوا. له‌ تاران ماوه‌یه‌کی من و کاکه‌ ره‌زا له‌ گه‌ره‌کی قوله‌ه‌ک هاوما‌ل بووین و ماله‌که‌ش بپار و ابوو نیوه‌نهی‌نی بی. جاروباره‌ که‌ ده‌بوایه‌ له‌و ماله‌ بمیتمه‌وه مامۆستام ده‌هینا تا له‌ ماله‌که‌ی خۆی به‌ته‌نیا نه‌میتمه‌وه. رۆژیک جگه‌ره‌ی لی بپاروو. کوتم ده‌چم ده‌کرم. کو‌تی منیش دیم با هیندیک پیاسه‌ش بکه‌ین ئیره‌ هه‌وای زۆر خۆشه‌. وه‌ده‌رکه‌وتین و له‌ به‌رانبه‌ری ماله‌که‌مان کابرایه‌ک جگه‌ره‌ی ده‌فرۆشت و منیش زۆر جارمان به‌زیم پێدا ده‌هات و جگه‌ره‌م له‌و ده‌کری. که‌ چووینه‌ لای، مامۆستا هیندی قسه‌ی خۆشی له‌گه‌ل کرد و کو‌توپر به‌ زاراوه‌یه‌کی عه‌ره‌بی ده‌ستی کرد به‌ قسه‌ له‌گه‌ل کابرا. ماوه‌یه‌کی چاره‌گه‌ سه‌عاتی یه‌کتریان دواند. من تییان نه‌ده‌گه‌یشتم. به‌س له‌ ئاخردا هه‌ستم پیکرد کابرا زۆر به‌ شه‌رمه‌زاری ده‌روانیه‌ته‌ من. مامۆستاش هیچی نه‌درکاند و هه‌ر به‌ له‌سه‌ره‌خۆیی به‌ره‌و مال گه‌راینه‌وه. ئینجا کو‌تی:

ئهو کابرایه‌ عه‌ره‌بی شیعیه‌یه‌ و به‌سراوییه‌، من به‌ زاراوه‌ی خۆیان دواندم و کابرا وه‌یده‌زانی منیش هه‌ر له‌ عه‌شیره‌ته‌که‌ی وانم. هه‌والی گه‌لیک که‌سیشی لی

پرسیم من هیندی کونه شیووعیی به‌سراویم ده‌ناسی و خۆم به خزمیان ناساند. کابرا پپی کوتم که تو چی منی، منیش کوتم که نه‌وهی منی. زور ته‌ریق بۆوه و داوای لیووردنی کرد و کوتی مامه وه‌للاهی نه‌مزانیه که مالی نه‌وهی خه‌لکی لای خۆمانه، نه‌وه من و کابرای میوه‌فرۆشی نه‌وه به‌ریان داناه که چاوه‌دییری مالی نه‌وه‌که‌ت بکه‌ین، پپی بلی ناگای له خۆی بی.

هه‌ر نه‌وهی رۆژی ماله‌که‌مان چۆل کرد و من چوومه شوقه‌یه‌کی تر و کاکه ر‌ه‌زاش بۆ مالیکی تر. مامۆستا هه‌روه‌ها پاش نه‌م ر‌ووداوه گ‌ی‌رایه‌وه که شاره‌زایی له زاراه‌کانی عه‌ره‌بی له به‌غداش به فریای گ‌ه‌ش‌ت‌بوو. کوتی که حکومه‌تی عیراق کون‌به‌کون لیمان ده‌گه‌را که من و زه‌بیحی بگرن و ر‌ه‌وانه‌ی ئیرانمان که‌نه‌وه. په‌ر‌ه‌وازه و بی‌ده‌رتان بووین. من کورسی و خوانچه‌یه‌که‌م په‌یدا کردبوو و له‌سه‌ر جاده بۆیاخم له که‌وشان ده‌دا، کابرایه‌کی کوردی جاش منی ناسیبۆوه و پۆلیس هاتن ر‌ه‌پ‌چ‌کیان دام و بردیانمه دایره‌ی پۆلیس. له‌وهی نه‌فسه‌ریک هات و لینی پرسیم تو حه‌سه‌نی قزلیجی خه‌لکی ئیران و ر‌اکردووی. به‌عه‌ره‌بییه‌کی توخ کوتم نه‌وه شیت بوون. حه‌سه‌نی چی و من محه‌مه‌دی بۆیاخچیم و خه‌لکی فلانه گوندیم. کوتی وه‌للاهی به‌وه‌عه‌ره‌بییه‌وه که تو قسه‌ی پ‌نده‌که‌ی تاوانه تو‌مه‌تی وه‌هات لی‌بدن. بانگی کابرای جاشی کرد و وه‌به‌ر زله‌ی دا که بۆ ش‌لتاخ به‌وه‌عه‌ره‌به‌ بۆیاخچیه‌ به‌سته‌زمانه‌ ده‌که‌ی. منیشی به‌لدانه‌وه به‌ر‌یکرد و ر‌زگاریم هات.

له‌ئاخر چاوپ‌یکه‌وتن‌دا ده‌یزانی که خه‌ته‌ری ه‌یرش کردنی ر‌ژیم له‌سه‌ریانه؛ ده‌گه‌لم باسی کرد و کوتی من ئیتر زور پیرم و بمگرن له‌مردن زیاتر چاریکم نابئ و بۆ دوو ر‌ۆژ پتر ژیان حه‌یای خۆم نابم. دیسان داوام لی‌کرد که بیته‌وه لای خۆمان. پیم‌کوت که به‌کۆلیش بی‌ده‌ربازت ده‌که‌م. پیکه‌نی و کوتی با‌سه‌رماکه بشکی دیم. تاقه‌تی سه‌رمای ته‌وریزم نییه.

که خه‌به‌ری گیرانی کوم‌یته‌ی ناوه‌ندیمان بیست، خه‌به‌رمان دا به‌ناسر که بزانی مامۆستا چی به‌سه‌ره‌اتوه. ناسر چاوه‌دییری ماله‌که‌ی کردبوو هه‌تا پیر‌ژنیک که شوقه‌یه‌کیان دابوویه و ناگای له‌خانوبه‌ره‌که‌ده‌بوو و پلیکان و به‌رده‌رگا‌که‌ی

خاویڤ دهکردهوه و جاروبار که ئیمه لهوئ نهباين کهل و پهلې بۆ مامۆستاش دهکړی، له مال هاتبووهدهر. لئی پرسیبوو که چ بهسهر مامۆستا هاتووه و پئی کوتبوو که خودا غهزه بیان لئ گړئ بابهگه ورهشیان بردوووه.

ئیترا خه بهری مامۆستا نه بیسرا هه تا جاریک به نهیئی چوو بوومهوه تاران و چاوم به مه لا سالخی ئیبراهیمی کهوت و بۆی گێرامهوه که توانیبوو به هوی ئیسلامی بوونییهوه له سههرمه رگی مامۆستادا جاریک سهردانی بکا. دهیکوت که هیتابوویان له سههر برانکار د رایانکیشابوو و زۆر به زهمهت قسهی بۆ دهکرا و ئهوهندهی لئ تیگه یشتبوو که سلأوی بۆ هه موو ناسیاوان ناردبوو و داوای گهردن ئازایی کردبوو. دیاره هه رچه ند رۆژیک پاش ئه م سهردانه کۆچی دوایی کردبوو.

به م جوهره دهفته ری ژیا نی نووسه ری مه زنی کورد له بن دهستی جه لاده کانی رژی می خومه نی دا پیچرایه وه و ئه ده بیاتی کورد شاسواری ده م به پیکه نی نی خوی له کیس دا، به لام هه تا کورد ماوه «پیکه نی نی گه دا» وه ک ئه ستیره یه کی گه شی گه نجینه ی ئه ده بی کورد ده میتیته وه.

یادی به خیر و رهوانی شاد و ناوی هه ر زیندوو بی.

بیره‌وه‌ریبه‌کانی ئەمین‌له‌شکر

میرزا قاره‌مانی ئیسفهان‌ی ناسراو به «ئەمین‌له‌شکر» ماوه‌ی ۲۰ سال له دام‌وده‌زگای عه‌زیزخانی سه‌ردار له تاران کاری کردووه و هه‌ندێ ئه‌رکی وه‌ک «مسته‌وفیی نيزام»، واته‌ حیساب‌داری سپای به‌پێوه‌بردووه و دوا‌ی ئه‌وه‌ی ئەمیرنیزامی گه‌رپوسی له‌و وه‌زاره‌ته‌ لا‌برا و نێرد‌رایه‌ موکریان بۆ ئه‌وه‌ی هه‌مزا‌غای مه‌نگو‌ر به‌فیل بکوژێ، ماوه‌یه‌ک بۆته «وه‌زیری فه‌وائیدی‌عامه» له‌ ده‌رباری ناسره‌ددین‌شا. ئەمین‌له‌شکر له‌ موکریان پو‌خساریکی ناسراوی خه‌لک بوو و بۆ ماوه‌یه‌کیش له‌ ده‌زگای وه‌لیعه‌هد له‌ ته‌وریز کاری ده‌کرد.

وا بیره‌وه‌ریبه‌کانی ئەمین‌له‌شکر، که شیوازی یادداشتی پو‌ژانه‌یان هه‌یه، له‌ تاران چاپ کراوه و من نوسخه‌یه‌کم له‌ کتیبخانه‌ی «سواس»ی له‌نده‌ن چاوپیکه‌وت. له‌و ماوه‌ کورته‌دا که ۵۰ لاپه‌ریه‌کی کتیبه‌که‌م خوینده‌وه، چاوم به‌ناوی بۆکان نه‌که‌وت، به‌لام سه‌باره‌ت به‌ سابلا‌غ و ناوچه‌که‌ی گه‌لیک شتی تیدا نووسرابوو، که بۆکانیشیان ده‌گرت‌وه. بۆ نموونه له‌ لاپه‌ره‌ی ۲۵دا که باسی ئاماده‌بوونی خو‌ی له‌ «دربخانه‌ مبارکه»، واته‌ کاخی وه‌لیعه‌هد له‌ ته‌وریز ده‌کا ده‌نووسی:

«میرزا قاسمی قازی تا کاتی نانی نیوه‌پۆ له‌وئ بوو و هه‌ندیک باسی کاروباری سابلا‌غ و سه‌یفه‌ددین‌خانی کرد و له‌ دارایی و مال و ئاسووده‌یی قادرئا‌غا گه‌لیک دوا، که گوايه ئه‌م‌رۆ له‌نیو خه‌لکی موکریان‌دا له‌ هه‌مووان ده‌س‌پو‌یشتووتر و ئاسووده‌تره‌ و کوره‌کانیشی جگه‌ له‌ خو‌ی، هه‌رکام سه‌روسامانیکیان هه‌یه... [شوینی دوو وشه‌ به‌تاله‌ و ئینجا نووسراوه] سه‌درا‌باد هی سه‌یفه‌ددین‌خانه و زو‌ر ته‌عریفی گونده‌که‌ و داها‌تی ملکه‌کانی سه‌یفه‌ددین‌خانی کرد و ده‌یگوت هه‌موو سالی‌ک ده‌هه‌زار ته‌غاری موکری حاسلی ملکه‌کانی سه‌یفه‌ددین‌خانه، به‌لام خو‌ی به‌وپه‌ری له‌چه‌ری دژی... عه‌زیزوللا (عیزه‌توللاخان) و فه‌رپو‌خ‌خانی کو‌رانی نه‌مر پاشاخانی موزه‌فقه‌روده‌وله‌ش ملک و مالیان هه‌یه و ئاسووده‌ن (ل ۲۵):

- مه لا حه مه ده مینی سابلاغی چۆوه بۆ سابلاغ (۲۵):
- ره سوول ئاغای موکری و قاسم ئاغای کوپی (۳۵):
- پۆسته خانهی موکری (۳۵):
- عزیزه توللاخان کوپی نه مر موزه ففه روده ده وله، له گه ل شازاده خانم دا له سابلاغه وه هاتوون (۴۴):
- «کاکه چکوله» هات و باسی ئه وه ی کرد که ئه و نامه یه ی وا سه باره ت به و، بۆ «مقرب الخاقان ناظم المیزان» م نووسیوو، جیی خوی گرتوو. ناوبراو گه رایه وه بۆ سابلاغ (۵۷) و...
- یادداشته کانی ئه مین له شکر سه رنج پراکتیشن و جوان نووسراون و جوانیش ریخ خراون. زور وا هه یه له نیو یادداشته کان دا بابه تی دیکه ی سه باره ت به ناوچه ی بۆکان و خه لکه که ی هه بن.
- پوون کردنه وه: میرزا ئه بولقاسمی قازی باوکی نه مر سه یفولقوزاتی قازی که سایه تی مه زنی کوردستانه، به لام نه مزانی «کاکه چکوله» کتییه، له کتییه که دا ناوی هه ر به و شیوه یه نووسراوه.^۱

۱. «روزنامه خاطرات امین لشکر»، به کوشش ایرج افشار و محمدرسول دریاگشت، نشر اساطیر، تهران، ۱۳۷۸ / ۱۹۹۹، فارسی.

بیره‌وه‌ریه‌کانی ئارچیبالد روزقئیلت

یه‌ک له‌و سه‌رچاوه بیانیه‌یه‌ی وا له نووسینه کوردیه‌کانی سه‌بارت به کۆماری کوردستان (۱۹۴۶) باسی ده‌کری کتیبی بیره‌وه‌ریه‌کانی مه‌ئمووریکه‌ی ده‌زگا زانیاریه‌کانی ئەمریکایه به‌ناوی «ئارچیبالد روزقئیلت»، که له سه‌رده‌می کۆماری کوردستان و حکومه‌تی میلیی ئازهربايجاندا له عیراق و ئیران کاری کردووه و ئاشنای کیشی کورد له هه‌ر دوو ولاته‌که بووه.

پووزقئیلت له مانگی ئاوریلی ۱۹۴۶دا چۆته سنه و پاشان سه‌قز، ئینجا له مانگی دوواتردا له ته‌وریزه‌وه وه‌رئ‌که‌وتوووه و به سه‌لماس و ورمی و شنق و نه‌غه‌ده‌دا تیه‌پ‌بووه تا گه‌یشتۆته مه‌هاباد و له‌وئ چاوی به پیشه‌وا قازی محهمه‌د که‌وتوووه و سه‌ری چاپخانه‌ی رۆژنامه‌ی کوردستانی داوه. ئینجا له‌ویوه به ریگی بوره‌هاندا (؟) چۆته بۆکان و پاشان گه‌یوه‌ته سه‌قز، که له‌وئ له پادگان میوانی ژه‌نه‌رال هومایونی بووه. کتیبه‌که وه‌رگه‌راوه‌ته سه‌ر فارسی و له لایه‌ره ۳۴۴ی‌دا ده‌نووسی «به نیو بۆکاندا تیه‌پ‌بووین و گه‌یشتینه هیلێ به‌ره»، واته سه‌را، که سنووری نیوان کۆمار و سپای ئیران بووه. دیاره زانیاری ئه‌وتۆ سه‌بارت به بۆکان له کتیبه‌که‌دا نییه، به‌لام سه‌بارت به کۆمار و بارودۆخی سپای ئیران له سه‌قز و سنه و به‌تایبه‌ت بۆچوونه سیاسیه‌کانی پیشه‌وا و ئەفسه‌رانی سپای ئیران و به‌گشتی کیشی کوردی رۆژه‌ه‌لات له لایه‌ره‌کانی‌دا زانیاریه‌کی زۆر به‌رچاو ده‌که‌وئ؛ ئاشکرایه ده‌بی به پاریزه‌وه سه‌یری ئەم زانیاریانه بکری‌ن له‌به‌روه‌ی نووسه‌ر له زۆر شوینی کتیبه‌که‌دا هه‌له‌ی زه‌قی کردووه.^۱

۱. آرچیبالد روزویلت، «شوق آموختن»، ترجمه صهبا سعیدی، انتشارات اطلاعات، تهران ۱۳۷۱/۱۹۹۲، ۵۷۴ صفحه، فارسی.

بیره وه ریه کانی سه رتیبه عه لی ئه کبه ر دره خشانی

له هه ر دوو پژی می شایه تی و مه لایه تی دا، کوردستان فیزگه ی کار ی سپای و راهاتنی ئه فسه ر و کار به ده ستانی ئیرانی بووه و هه ر دوو رژی مه که ئه وی شه لات و چه قۆ کیشیان بووه به پریان کردوون بۆ کوردستان و چرای سه وزی گرتن و لیدان و ئه شکه نجه و ئیعدامی خه لکیان پیداون و لیان ویستوون که لک له ریه ران و سه رۆک هۆ زانی کورد دژ به یه کتر وه ربگرن و هه ول بده ن به هه ر شه و گۆر شه یان به پله و پایه و هه ندیک جاریش به پوول و پاره سه رشۆر ی خویانیان بکه ن و له کاتی پێویست دا بیانخه نه شوین خویان و شه ری کورد و خه لکانی دیکه یان پێ بکه ن.

سه ره له شکر عه لی ئه کبه ری دره خشانی یه ک له ئه فسه ره ئیرانییه کانی سه رده می کۆماری کوردستان (۱۹۴۶هـ). ئه و له پۆستی ئوستانداری ئازهر بايجانی پۆژاوا و هه روه ها فه رمانده یی له شکر ی ئازهر بايجان دا په یوه ندی ی راسته و خۆ ی له گه ل کۆماری کوردستان و حکومه تی میلی ئازهر بايجان هه بووه و به شیک بووه له و پیکهاته له شکر یی ئیرانییه کان بۆ دژایه تی کردن له گه ل کۆمار و ریه رانی و هه ولی که سانی هاو پێشه ی ئه و وه ک جیهانبانی، هه سه ن ئه رفه ع، هووشمه ند ئه فشار، وه ره هرام و له ژوور ئه وان وه ره زم ئارای ره ئیسی ستادی ئه رته ش و شه خسی شا و ئاغا لاوه کیه کانی ئه و، بوونه هۆ ی تیکشکانی له گه ل کۆمار و کۆژرانی خه لکانیکی زۆر له ئازهر بايجان و ئیعدامی ۱۹ که س له ریه ران و هه لسه و پراوانی کورد له سی شاری مه هاباد، سه قز و بۆکان.

دره خشانی، کۆره زای خان مه مه دخانی که نگر لوو له گه وره پیاوانی نه خجه وان بووه که دوا ی په یمانی سا لی ۱۸۲۸ ی تورکمانچای له نیوان ئیران و پووسیای تزاری و دا برانی نه خجه وان و شه ککی و شیروان له ئیران، هاتوونه ته ئیرانه وه و له ناوچه ی

نازلووچای ورمی نیشته‌جی بوون (ل ۵۳).^۱ دره‌خشانی یه‌ک له ئەفسه‌ره کۆنه‌کانی سپای ئێران و یه‌ک له دامه‌زرینه‌رانی ئەرتەشی نوێی ئێرانە. ناوبراو زیاد له سی سال له سه‌رده‌می ئەحمەدشای قاجار و پەزاشا و محەمەدپەزاشای پەهلەوی‌دا وه‌ک ئەفسه‌ری قەزاق، ئەفسه‌ری ژاندرمه‌ری و ئەفسه‌ری سپا له‌ گیلان، کوردستان، لورستان و ئازەربایجان خزمه‌تی حکومه‌تی ئێرانی کردوو و دووجاریش به‌ تاوانی جاسووسی کردن بۆ یه‌کیه‌تیی سوڤیه‌ت و به‌رتیل وەرگرتن له‌ خه‌لک (ل ۲۵۴)، له‌لایه‌ن حکومه‌تی ئێران‌ه‌وه‌ گیراوه؛ جاری یه‌که‌م ماوه‌ی سی سالیکی له‌ زیندان‌دا ماوه‌ت‌ه‌وه‌ و جاری دووه‌م، که ۱۰ مانگ پینش شوڤرشی سالی ۱۳۵۷ [۱۹۷۹]ی گه‌لانی ئێران بووه، له‌ ته‌مه‌نی ۸۲ سالی‌دا گیراوه و له‌ زیندانی ئیقین له‌ کاتی لیپرسینه‌وه‌دا تووشی وه‌ستانی دل‌هاتوو و مردوو.

کاری به‌رچاوی دره‌خشانی ته‌سلیم کردنی پادگانی ته‌وریز به‌ هیزی کۆماری ئازەربایجان بوو به‌بی ده‌سکرده‌وه (۱۳۲۴/۸/۲۲ = ۱۹۴۵)؛ هه‌ر ئەوه‌ش بوو به‌ خالی گرنگی ژبانی و به‌و تاوانه‌ بوو که جاری یه‌که‌م له‌لایه‌ن حکومه‌تی ئێران‌ه‌وه‌ گیرا و دادگایی کرا. له‌و بېرگه‌یه‌دا دره‌خشانی فه‌رمانده‌ی له‌شکری ئازەربایجان (ئه‌رتەش و پۆلیس و ژاندرمه‌ری) له‌ ته‌وریز بوو و له‌ وت‌وو‌یژ له‌گه‌ل پینج هه‌والئیری پۆژنامه‌کانی تاران (بزرگ‌علوی، فروزش، شاهنده، کاتبی و جهانگیر تفضلی) که له‌ سالی ۱۳۲۴دا سه‌فه‌ری ته‌وریزیان کرد،^۲ گوتبووی «ئه‌گه‌ر دوو خال له‌ به‌رنامه‌ی حیزبی دیموکراتی ئازەربایجان‌دا نه‌بووایه، هه‌موو ئێران ده‌بوونه‌ لایه‌نگری حیزبه‌که: سه‌ربه‌خۆیی داخلی و زمانی تورکی» (ل ۴۵). ئەوه‌ هه‌لوێستیکی ته‌واو جیاوازه له‌ بۆچوونی کاربه‌ده‌ستانی حکومه‌تی ناوه‌ندیی ئەو ده‌می ئێران. دره‌خشانی له‌ سه‌ره‌تای کاردا له‌ گیلان دژ به‌ هیزی جه‌نگه‌لییه‌کان جه‌نگیوه و

۱. گه‌رچی نه‌خجه‌وان ناوچه‌یه‌کی کوردنشین بووه، به‌لام ئەگه‌ری زیاتر ئەوه‌یه‌ که‌نگه‌رلووه‌کان ئازەربایجانی بووبیتن.

۲. ده‌زانیی ئەو هه‌والئیرانه‌ دواتر چوون بۆ مه‌هاباد و له‌گه‌ل پینشه‌وا قازی محەمەدیش وت‌وو‌یژیان کرد. کورته‌یه‌کی ئەو وت‌وو‌یژه‌ له‌ ژماره‌ی یه‌که‌می پۆژنامه‌ی کوردستان ئۆرگانی حیزبی دیموکراتی کوردستان (۱۹۴۶/۱/۱۱)دا، بلاکراوه‌ت‌ه‌وه‌.

کهوتوته شوین میرزا کووچکخان و خالۆ قوربانی کورد (ل ۶۰). پاشان چۆته ئازهربایجان و له ورمی دامهزراوه و یهک له و ئهرکانه‌ی پێی سپێردراوه «چاوه‌دیری کردنی ناوچه کوردنشینه‌کانی سه‌ر سنوور» بووه (ل ۱۶۲). سالی ۱۳۰۳ / ۱۹۲۴، چۆته شاری شنۆ و ماوه‌یه‌کیش له سابلاخ ماوه‌ته‌وه که ده‌لی شاره‌که له و ساله‌دا ۲ هه‌زار مالی تیندا بووه (ل ۱۸۰). ئینجا به‌ ڕیگای «عیساکان»^۱ به‌ره‌و سه‌قز ڕۆیشتووه و له‌سه‌ر ڕیگا، دوو سه‌عات پێش ئیواره‌ی ڕۆژی ۲۴ی مانگی عه‌قرب [ئابان] نیه‌رپاست مانگی پاییزی سالی ۱۳۰۳ گه‌یشتوته بۆکان.

سه‌باره‌ت به‌ بۆکان ده‌نوسێ:

«بۆکان قه‌سه‌به‌چه‌یه‌کی بچوکی گه‌لیک خاوه‌ن سه‌فا بوو و ماله‌کانی له‌سه‌ر گردێک هه‌لکه‌وتبوون [که‌ ده‌بی گردی قه‌لای سه‌ردار بی]. سه‌رداری موکری، به‌ ده‌ست تورکانی عوسمانی تیره‌باران کرابوو، ئیستا کوره‌که‌ی له‌ قشوندا «سولتان»ی ئیفتیخاری^۲ و خاوه‌ن‌ملکی ده‌وله‌مندی ئه‌و شارۆچکه‌یه‌یه. ساختمانیکه‌ی گه‌لیک عالی که‌ مالی ئه‌و بوو، له‌سه‌ر به‌رزترین شوینی گرده‌که‌ دروست‌کرابوو. نه‌فه‌رات [سه‌ربازه‌کان] له‌ کاروانسه‌راکان و ساحیب‌مه‌نسه‌بان [ئه‌فسه‌ر و ده‌ره‌جه‌داران] له‌ مالی خه‌لکدا نیشه‌ته‌جی کران. شوینی منیان له‌ مالی جووله‌که‌یه‌کی خه‌لکی هه‌مان شارۆچکه‌ دابین کرد. چاره‌که‌ سه‌عاتیک دوا‌ی ئه‌وه‌ی چوومه‌ ماله‌که‌وه، پێشکار و چه‌ند که‌س له‌ که‌س‌و‌کاری سه‌ردار هاتنه‌ لام و به‌ تکی زۆر داخوایان لی‌کردم شه‌و له‌ مالی ئه‌وان بمی‌مه‌وه. من پازی نه‌بووم، به‌لام پێداگری زۆری ئه‌وان مه‌جبوری کردم قبوولی بکه‌م. له‌به‌روه‌ی ڕیپووانی ئه‌و ڕۆژه‌مان له‌ سابلاخ به‌ دواوه‌ به‌ ولاغی کرێ بوو و خاوه‌ن ولاغه‌کانیش گه‌رابوونه‌وه‌ بۆ ورمی، زۆر ڕیک‌و‌پیک و جیگه‌ی په‌زنامه‌ندی بوون. به‌یانی ڕۆژی ۲۵ی عه‌قرب [ئابان] له‌ بۆکان وه‌پێکه‌وتین و دوا‌ی شه‌ش فرسه‌خ چووینه‌ ناو سه‌قزه‌وه» (ل ۱۸۰ و ۱۸۱).

دریژه‌ی سه‌فه‌ری دره‌خشانی له‌ سه‌قزه‌وه‌ بۆ سنه‌ و لوپستان به‌ دوا‌ی

۱. عیساکه‌ندی سه‌ر ڕیگای بورهان

۲. دواتر هه‌ر له‌ سه‌رده‌می په‌هله‌وی‌دا «سولتان» بوو به‌ «سه‌روان».

ئو یادداشتانهدا دئ تا ئه‌وه‌ی ده‌گاته مه‌سه‌له‌ی له‌سه‌ر کار لاب‌ران و ۱۸ مانگ زیندانی کرانی.

دوای ئەم مه‌ئموورییه‌ته‌ی، کاتی چاوی به‌ره‌زاشا ده‌که‌وئ و په‌زاشا ده‌بیسیتیه‌وه که دره‌خشانی که‌سیکی مله‌وره و ده‌توانی خه‌لک برووتینیتیه‌وه، ده‌یکاته «بازره‌سی ملکه‌کانی خو‌ی» له‌گیلان و مازنده‌ران. ئەم فه‌سه‌له‌ی کتیبه‌که گه‌لیک سه‌رنج‌پراکیشه و ده‌ریده‌خا په‌زاشا چون به‌زۆرداری ملک و مالی خه‌لکی زه‌وت کردووه و به‌ناوی خو‌یه‌وه تا‌پۆی کردوون. دره‌خشانی ده‌لی ۷ ده‌فته‌رخانه‌ی ئەسه‌نادی په‌سمی له‌ملکه‌کانی ئه‌ودا دامه‌زرا‌بوون بۆ ئه‌وه‌ی ملک و مالی خه‌لک به‌خو‌رایی یان به‌پوولیکی که‌م به‌ناوی «ذات اقدس شاهانه» وه‌سه‌بت بکه‌ن و هه‌موو «ئه‌ملاکی خالیسه‌ی ده‌وله‌ت له‌مازنده‌ران و گورگانیش به‌ «ذات اقدس... فرۆشران» (ل ۲۶۶ - ۲۶۷).

دواتر، دره‌خشانی که‌له‌و سه‌رده‌مه‌دا پله‌ی سه‌ره‌هنگی (کۆلۆنیلی) هه‌بووه، ده‌بیته ئوستاندار و فه‌رمانده‌ی هیزه‌کانی ئازهریایجانی پۆژاوا. له‌م به‌شه‌دا دژایه‌تی و رق و کینی خو‌ی ده‌رحه‌ق به‌کورد به‌ته‌واوته‌ی دهرده‌بڕئ. ئه‌و له‌زمان پۆژنامه‌کانی تاران‌ه‌وه چه‌نده‌ها جار کورد به‌ «غاره‌نگه‌ر، یه‌غماگه‌ر و وه‌حشی و پاه‌زن» ناوده‌با (ل ۲۸۸ تا ۳۰۶) و ده‌لی سه‌ره‌له‌شکر په‌زم‌ئارا په‌ئیس‌ی ستادی ئه‌رتشه‌ به‌تیلگراف پپی گوتم «تاوه‌کوو چه‌ند به‌ش له‌عه‌شایر[ی کورد] سه‌رکوت نه‌که‌ی و له‌دادگای سه‌حرایی به‌سزای خو‌یان نه‌گه‌یه‌نی، سه‌رکه‌وتوو نابی[!].» (ل ۳۰۰).

لایه‌ره ۳۰۷ تا ۳۱۷ی کتیبه‌که هه‌ندیک هه‌وال و تیلگرافن سه‌باره‌ت به‌کوردستان، به‌تایبه‌ت مه‌هاباد و پیشه‌وا قازی مه‌مه‌د. تیلگرافه‌کان له‌نیوان دره‌خشانی و په‌زم‌ئارادا ئال‌وگۆر کران. له‌م به‌شه‌دا دره‌خشانی له‌هه‌ندیک پرو‌داو ده‌دوئ که لی‌رده‌دا ئاماژه به‌هه‌ندیکیان ده‌که‌م:

- سریع القلم فه‌رمانداری مه‌هاباد [پیش دامه‌زرانی کۆماری کوردستان] که‌سیکی

بی‌که‌لک و هیچ له‌ده‌سه‌نه‌هاتوو بوو؛

- قاتلانی سەرۆکی ئیداره‌ی ئاماری مه‌هاباد به‌دزییه‌وه له شاری دا ده‌گه‌ران؛
 - قه‌ره‌نی ئاغای مامه‌ش نامه‌یه‌کی بۆ نووسیوم و تێیدا گوتویه‌تی: سهرتێپ
 هووشمه‌ندی ئه‌فشار [فه‌رمانده‌ی له‌شکری کوردستان] هاتۆته مه‌هاباد و داوای
 له کوربه‌که‌م کردووه نامه‌یه‌ک بۆ ده‌وله‌ت بنوسی و تێیدا بخوازی مه‌هاباد
 [چیترا عاید به‌ له‌شکری ئازهربايجان نه‌بی و] بخریته سهر له‌شکری کوردستان؛
 هه‌روه‌ها کاغه‌زێک [به‌خه‌لک] مۆر بکا و بلێ قازی محهممه‌د خائین به‌ ده‌وله‌ته،
 کوربه‌که‌شم گوتویه‌تی یه‌که‌میان کاری ده‌وله‌ته نه‌ک ئیمه و دووه‌میش ئیمه
 خه‌یانه‌تیگمان به‌ قازی محهممه‌ده‌وه نه‌بینوه»؛

- نامه‌یه‌که‌م بۆ قازی محهممه‌د و باوه‌رپێکراوان (معمه‌دین)ی شار نووسی و گوتم
 هاتنی فه‌رمانده‌ی له‌شکری ۴ [ی کوردستان] بۆ مه‌هاباد هه‌له‌ بووه و ده‌وله‌ت
 به‌باشی ئاگاداری نیشتمان‌دۆستی و ده‌وله‌تخوای خه‌لکی مه‌هاباد هه‌یه؛
 - خه‌لکی مه‌هاباد تیلگرافیکیان له‌ ریگه‌ی سه‌دری قازی نوینه‌ری مه‌هاباد له
 مه‌جلیسه‌وه بۆ سهرۆک‌وه‌زیران و... نارد و تێیدا شکایه‌تیان له‌ سهرتێپ
 هووشمه‌ندی ئه‌فشار کرد که «هه‌زاران که‌سی مه‌حو و به‌دبه‌خت و چه‌بس
 کردووه و سه‌ره‌رای ئه‌وانه‌ش هاتۆته مه‌هاباد و داخوازی ئه‌وه بووه مه‌هاباد
 ببی به‌ به‌شیک له‌ هه‌یزه‌کانی غه‌رب [ئوستانی کوردستان]، ئیمه‌شی به‌وه
 تاوانبار کردووه که‌ لایه‌نگری سه‌ربه‌خۆیی کوردین. ئیمه‌ دژ به‌وه‌ین بکه‌وینه
 سه‌ر هه‌یزه‌کانی پوژاوی ئێران [کوردستان] و گازنده‌شمان له‌و فه‌رمانده‌ خائینه
 هه‌یه. محهممه‌د قازی له‌ لایه‌ن خه‌لکی مه‌هاباده‌وه، فه‌ره‌ادی، که‌رباسیان و
 ئیمزای دیکه؛

له‌ تیلگرافی پوژای ۱۳۲۳/۶/۲۵ [ی ۱۹۴۴]ی دره‌خشانی بۆ ستادی ئه‌رته‌ش‌دا هاتووه:
 پروسه‌کان پاسگایه‌کیان له‌ بۆکان و یه‌کیشیان له‌ [گوندی] سه‌را به‌ره‌و سه‌قز
 دامه‌زراندووه (ل ۳۱۴). له‌ تیلگرافی ۱۳۲۳/۷/۲ی دره‌خشانی بۆ ستادی ئه‌رته‌ش‌دا

هاتووه: «ئو سیاسته‌ی که ۱۰ کهستان داوه به ئه‌میر ئه‌سعه‌دا هه‌له‌یه... هه‌روه‌ها هه‌لس‌وکه‌وتی خراپی سه‌رتیپ هه‌وشمه‌ندی ئه‌فشار له‌گه‌ل سه‌رۆکه‌شیره‌کان بۆته هۆی ئه‌وه‌ی مه‌هاباد به‌جی بهیلن و برۆن... ئیستا سه‌رۆکه‌هۆزه‌کانی هه‌رکی، مامه‌شی شنۆ و زهرزا له‌ شاری شنۆ کۆبوونه‌ته‌وه و ده‌یانه‌وی بچن مه‌هاباد بگرن، وا من چووم بۆ مه‌هاباد (هه‌مان لاپه‌ره).

له‌ لاپه‌ره ۳۳۹ به‌ دواوه تا ۵۵۶، باسی فه‌رمانده‌یی له‌شکری ئازهربايجانه راست پيش دامه‌زرانی کۆماری ئازهربايجان؛ ته‌سليمی پادگانی ته‌وريز به‌ هيزه‌کانی فيرقه‌ی ديموکرات؛ چوون بۆ تاران؛ گيران و دادگایي کران و له‌سه‌ر کار لابران. به‌شی کوتایي که بریتی بۆ له‌ گيرانی دره‌خشانی له‌لایه‌ن ساواکه‌وه، هاوسه‌ره‌که‌ی و سه‌روبه‌ره‌کانی کتیبه‌که‌ نووسيويانه. سه‌رجه‌م کتیبه‌که‌ به‌شیکه‌ له‌ پرۆژه‌ی «تاریخ شفاهی ایران» که له‌ زانستگه‌ی هارواردی ئەمریکا به‌رپۆه‌ ده‌برئ، به‌لام له‌ تاران چاپ بووه و هه‌ر ئه‌وه‌ش شوینیک بۆ گومان لئ‌کران به‌جی ده‌هیلئ. وه‌زاره‌تی ئیرشاد له‌ کاتی چاپ بوونی کتیبه‌که‌دا (۲۰۰۶) به‌ده‌ست تاقمی ئه‌حمه‌دی نه‌ژاده‌وه بوو و کتیبی سیاسی له‌گوین ئه‌م کتیبه‌ به‌بێ ده‌ستیه‌ردانی ئه‌وان نابێ توانییتی له‌ چاپ بیته‌ ده‌رئ.^۲

۱. عه‌لی‌ئاغای عه‌لیار.

۲. درخشانی، سرتیپ علی‌اکبر، «متن کامل خاطرات سرتیپ علی‌اکبر درخشانی از افسران پایه‌گذار ارتش جدید ایران (۱۳۷۵ - ۱۲۵۷)». فرمانده لشکر آذربایجان و استاندار آذربایجان غربی»، به‌کوشش حبیب لاجوردی، طرح تاریخ شفاهی ایران مرکز مطالعات خاورمیانه، دانشگاه هاروارد، نشر صفحه سفید، تهران ۱۳۸۵/۲۰۰۶، ۶۰۷ صفحه، فارسی.

بیره‌وه‌رییه‌کانی قه‌سابی لورستان

سپه‌ه‌بود ئه‌میر ئه‌حمه‌دی به «ئه‌میر قه‌سابی لورستان» ناوی پ‌و‌یش‌تووه، ئه‌و‌یش به‌ه‌وی ئه‌و جینایه‌تانه‌وه که دهره‌ق به‌گه‌لی لورپی کرد، به‌لام ئه‌و کرده‌وانه‌ش که له کوردستان کردوونی که‌متر نه‌بوون له «شاکار»ه‌کانی لورستان و به‌و پ‌نیه‌ده‌شی سووک و سانا وه‌ک قه‌سابی لورستان و کوردستان ناو‌دیر بکری.

ئه‌میر ئه‌حمه‌دی په‌روه‌رده‌ی «مه‌دره‌سه‌ی قه‌زاخانه‌ی تاران» و هه‌موو ماوه‌ی ته‌مه‌نی له‌په‌ی «گرووبانی»یه‌وه تا سپه‌ه‌بودی، وه‌ک به‌رزترین په‌لی سپایی ئیران، له‌خزمه‌ت حکومه‌تی ره‌زاشا و مه‌مه‌د ره‌زاشای په‌هله‌وی دا بووه. په‌یوه‌ندی ئه‌میر ئه‌حمه‌دی و ره‌زاشا عه‌ینوبیللا په‌یوه‌ندی ئایه‌توللا خه‌لخاللی و خومه‌ینی بووه، واته‌هه‌ر کات و ساتی ره‌زاشا ویستیتی ناوچه‌یه‌ک و خه‌لکیک سه‌رکوت بکا یان به‌قه‌ولی خۆی ئازاوه‌یه‌ک هێور بکاته‌وه، ئه‌میر ئه‌حمه‌دی نارده‌وته سه‌ریان.

بیره‌وه‌رییه‌کانی ئه‌میر ئه‌حمه‌دی لیواولئون له‌پاساودان و پاکانه‌کردن بۆ خۆ و بۆ ئه‌و رژی‌مه‌ی که‌خزمه‌تی پ‌یده‌کرد و به‌و پ‌نیه‌له‌گه‌لیک شوین‌دا دوورن له‌راستی، به‌لام سه‌ره‌رای ئه‌وانه‌ش خوینەر له‌م هه‌مووه‌دل‌ره‌قی و بی‌به‌زه‌بی‌یه‌ی ئه‌و وه‌ک تاکه‌که‌س و حکومه‌تی ره‌زاشا وه‌ک سیسته‌م، سه‌ری سوڤ ده‌مینی و له‌خۆی ده‌پرسی حکومه‌تیک که‌بۆ خزمه‌تی خه‌لک ده‌سه‌لاتی به‌ده‌سته‌وه‌گرتووه‌چۆن ده‌توانی له‌گه‌ل هه‌مان ئه‌و خه‌لکه‌به‌و شیوه‌نامرۆقانه‌یه‌ج‌وول‌یته‌وه؟ ئایا به‌ه‌یزکردنی حکومه‌تی ناوه‌ندی ده‌بی به‌ویست و ئاواتی خه‌لک بی‌یان ده‌بی ئه‌م هه‌مووه‌خوین‌پ‌شتن و وێرانییه‌ی له‌دوا بی؟ ئه‌وه‌ی ئه‌و و ره‌زاشا له‌ناوچه‌ه‌شیره‌تییه‌کانی ئیرانیان کردووه، ئوروپایی‌یه‌کان له‌گه‌ل سوورپ‌یستی خۆجینی ئه‌مریکا و ئه‌مریکا له‌گه‌ل خه‌لکی قیه‌تنامی نه‌کردووه.

ئه‌میر ئه‌حمه‌دی یه‌که‌م که‌س بووه که‌به‌فه‌رمانی ره‌زاشا «له‌شکری غه‌رب»ی پ‌یکه‌پ‌ناوه و خۆی وه‌ک سه‌ره‌له‌شکر فه‌رمانده‌یی کردووه. له‌شکری غه‌رب هه‌موو

کرماشان، کوردستان، ئیلام و هه‌مه‌دانی گرتۆته‌به‌ر (ل ۱۸۸ ی بیره‌وه‌رییه‌کان). له‌و مه‌ئموورییه‌تانه‌ی‌دا له‌گه‌ل شابه‌ختی، ر‌ه‌زم‌ئارا، جیهانبانی، حه‌سه‌ن ئه‌رفه‌ع و ئه‌میر ته‌هماسبی‌دا هاوکاری کردوه که دهستی هه‌موویان به‌خوینی کورد سووره. «من له‌کاتی فه‌رمانده‌یی له‌شکری غه‌رب‌دا له‌پشت ده‌روازه‌ی شاری برووجێرد و هه‌مه‌دانه‌وه تا شوینه سنوورییه‌کان، هه‌موویم له «اشرار» پاک کرده‌وه» (ل ۲۷۰). له‌کتیبه‌که‌دا، ئه‌میر ئه‌حمه‌دی باسی سه‌فه‌ری سالی ۱۳۰۴ [۱۹۲۵ ی] ر‌ه‌زاشا بۆ ئازهربايجان ده‌کا و ده‌لێ ئه‌میر ته‌هماسبی، سمايل‌ئاغای سمکۆی بانگه‌يشتن کردبوو بێ و له‌به‌ر ده‌م سه‌ربازخانه‌ی سه‌لماس چاوی به‌سه‌ردار سپه (ر‌ه‌زاشا) بکه‌وئ. «... سه‌ردار سپه به‌هه‌له‌ی ئه‌میر ته‌هماسبی زانی، به‌لام خۆی نه‌دو‌راند هه‌ندیک چاک‌و‌چۆنی له‌گه‌ل سمکۆ کرد و گوتی هه‌ندیک کارم پێته که دواتر باسی ده‌که‌ین... من و هاو‌پێیانی دیکه‌ی سه‌ردار سپه ئه‌و شه‌وه تا به‌یانی نه‌خه‌وتین، نه‌کا له‌لایه‌ن سمکۆه هێرشمان بکریته سه‌ر...» (ل ۲۵۹). به‌یانی رۆژی دوا‌ی چووین بۆ سابلاخ (مه‌هاباد) و شه‌ویک له‌وئ ماینه‌وه و ئینجا چووین بۆ ته‌وریز (هه‌مان لا‌په‌ره). سه‌باره‌ت به‌سه‌فه‌ری ئه‌و سالی ر‌ه‌زاشا بۆ مه‌هاباد له‌کتیبه‌که‌دا هه‌یچی دیکه‌ نه‌گوتراوه.

دواتر ئه‌میر ئه‌حمه‌دی ده‌بیته فه‌رمانده‌ی له‌شکری ئازهربايجان و ده‌کریته مه‌ئمووری داکو‌وژاندنی شه‌ر له‌سه‌رده‌شت. له‌باسی سه‌رده‌شت‌دا ده‌نوسی خه‌لکه‌که‌ی ئه‌وه‌نده ده‌وله‌م‌ه‌ندن هه‌موویان جل‌وبه‌رگی ئاوریشمین له‌به‌ر ده‌که‌ن (۲۷۰). کیشه‌ی سه‌رده‌شت شه‌ری پشه‌رییه‌کانه که ده‌لێ شاره‌که‌یان سووتاندبوو. «کاتی گه‌یشتمه مه‌هاباد شه‌ری ته‌ن‌به‌ته‌نی سپاییه‌کان له‌گه‌ل «شه‌ره‌نگیزان» بوو» (هه‌مان)... «سه‌رۆک‌ه‌و‌زانی شکاک، مامه‌ش، گه‌ورک، مه‌نگور، ديبوکری و هه‌موویانم بانگ کردن و گوتم هه‌رکامیان به‌ژماره‌یه‌ک سواره‌ی عیل و تایفه‌ی خویانه‌وه له‌سابلاخ ئاماده‌بن. ئه‌م عیلاته نیشتمان‌په‌رستی گه‌رم‌گو‌رپ و له‌هه‌ر پێشهاتیک‌[ی] ئه‌وتو‌دا، پێشبرکێی یه‌کتر ده‌که‌ن. کاتی هیزه‌که ئاماده‌بوو، چووین بۆ سه‌رده‌شت... شه‌ر ده‌ستی پیکرد... له‌وه‌شایره‌ی وا هاوکاری ئیمه‌یان ده‌کرد قه‌ره‌نی‌ئاغای

مامەش بریندار بوو و کۆمەلێک له عەشایر کۆژران و بریندار بوون... سەردهشتمان له دەستی پشدهرییهکان دەرھێنا. له شوینی سەردهشتدا قەسەبچەیهکی نویم دروستکرد و سەربازخانەیهکی بەھەببەتم بنیات نا... ھەشت مانگ لەوێ مامەوہ (۲۹۴ - ۲۹۶)

ئەمیر ئەحمەدی ئینجا دەگەریتەوہ بۆ مەھاباد و دەلی: «تیلگرافم کرد بۆ عومەرخانی شکاک بێ بۆ مەھاباد... بە ۵۰ سوارەوہ گەیشتی... بەسەر گۆری ئەو ۸۰۰ ژاندرمەیهدا تێپەر بووین که چەند سال پێشتر سمکۆ ئەوانی لەگەڵ مەلیکنزادەدا کۆشتبوو... چوومە نیو شاری مەھابادەوہ» (۲۷۱ - ۲۷۲).

سەمەرە ئەوہیە عومەرخان لە پۆزی کۆژرانی ژاندرمەکاندا لەگەڵ سمکۆ بوو، بەلام ماوہیەکی کەم دواى ئەوہ و تەنانت پێش ئەوہی شوێرشى سمکۆ تیکبشکی، بە ۵۰ سوارەوہ چۆتە خزمەت ئەمیر ئەحمەدی و بۆی دەچیتە شەری کوردی پشدر و دواتر دەنێردریتە شەرەجەنگی سمکۆش؛ فەرموو ھەلیبگرەوہ! ئەوہ خەسلەتیکی ناسراوی عەشیرەتیە که زۆرجار داری لە کۆلەکەى پۆحی خەباتی کورد داوہ.

دواتر تیلگرافی رەزاشا دەگاتی که داوا لە ئەمیر ئەحمەدی دەکری بچی بۆ سەلماس که لەوێ سمکۆ دیسان سەری ھەلداوہتەوہ، ئەویش دەسبەجی بەرەو ورمی و سەلماس وەرئەدەکوئ. «بیرم لەوہ کردوہ که بۆ سەرکوت کردنی سمایلئاغا ھیچ چەکی کاراتر نییە لە عومەرخان که لە جنسی خۆیەتی... کیشەى بنەمالەبیشی لەگەلی دا ھەیە!» بابەتی سەبارەت بە «فیتنەى دووبارەى سمکۆ» لە لاپەرە ۲۷۲هەوہ تا ۲۹۰ی کتیبەکەى بۆ تەرخان کراوہ. لەم بەشەدا ئەمیر ئەحمەدی لە عومەرخان دەپرسی: «تا چەندە لەگەڵ منی؟» لە وەلامدا دەلی: «تا پای گیان». بە سەرۆکانی دیکەى عیلى شکاکیش دەلی سمکۆم بۆ بگرن، دەلین لەبەرەوہی کوردە بەلین نادەین بیگرین و بیدەینە دەستت، بەلام دەیکۆژین! ئەویش دەلی باشە، بیکۆژن (۲۸۸ - ۲۸۹). روون نییە قسەکانی تیمسار چەندی راست و چەندی خۆھەلکیشانە، بەلام ئەگەر راست بێ جینگەى بیرلێکردنەوہن و لەرینگەى ھەلسەنگاندنی ھەلوئستی ھەر ئەو رێبەرانەوہ دەزانین بۆچی خەباتی

نه پساوهی سده و سالانی کورد هیشتا به نهجامیک نه گهیشتووه و ئیمه له سدهی بیست و یه که میشدا هر به ئاواتی حکومه تیکی نه وه یه یه وهین. ماموستا هیمن راست دهکا کاتی دهلی: «خه تای سواران نه بوو، پیش سواره کانمان قورس و ناوهستان!»

ئه میر ئه حمه دی ده نووسی له شه ری سه لماس له گه ل سمکودا سهدان که س کوژران.

به شیکی زوری بیره وه ریبه کانی ئه میر ئه حمه دی له دهوری شه پ له لورستان ده گه ری و ئه و به لایه ی وا ئه و، له دوو مه ئمووریبه تی جیاوازا، به سه ر «اشرار»، واته خه لکی هه ژاری لوری هیناوه له باوه پ به دووره، به لام کتیه که له باسی کوردستان و موکریانیش خالی نییه، ئه وه به شیکه له نیوه روکی لاپه ره ۳۹۸ ی بیره وه ریبه کانی ئه میر ئه حمه دی له ژیر سه ردیری «موضوع استقلال کرد»:

«سه ره لانی یه که له دوای یه کی کوردان لاپه ره ی خویناوی و دلته زینی له میژووی سده کانی ئه م دوایی یه ی ئیران و تورکیا و عیراق و سووریا و لوبنای ره ش کردۆته وه...» (۳۹۸).

به م بوچوونه وه خوینه ر ده توانی بزانی «موضوع استقلال کرد» له روانگه ی ئه وه وه ده بی چی بی که کردوویه ته بابه تیکی سه ره به خو و له لاپه ره ۳۸۹ دا ئه م عینوانه ی پی داوه. ئه میر ئه حمه دی ده نووسی:

«ره زاشا لیسته ی ناوی سه روکانی کوردی ئیرانی لایه نگری سه ره به خو یی کوردی به تیگرافی ره مز بو ناردم و فه رمانی دا هه موویان بگرم بو ئه وه ی هه ودای په یوه ندیی لایه نگران سهر به خو یی کوردی [ی تورکیا] له گه ل ئیران بپسی.» ئینجا چو نییه تی پیلانیک ده گێرته وه که دایر شتووه، سه ره تا فه رمانده ی هه موو پادگانه کانی ناوچه ی به نهینی بانگ کردووه، لیسته ی ناوی ئه و که سانه ی پنداوان که ده بووایه له ناوچه ی ژیر فه رمانی ئه وان دا بگیری ن و پی گوتوون به درۆ به هه موو ئه و که سانه بلین سپه هبود ئه میر ئه حمه دی بریاره بی بو ئیره و پینان رابگه یه نن هه موویان له رۆژی ۱۹/۱۰/۱۳۰۹ دا بچنه پادگانی شوینه که ی خو یان بو

ئەو دەی پیشوازی لی بکەن، ئینجا ھەر لەو ئی بیانگرن! بەو شیوێهە لە پریکدا و بە رۆژیک ھەموو ئەو ۲۵۰ سەرۆکەیی کورد تەنیا بەگۆیڕەیی گومان لی کراو بیھەک یان بە حیسابی راپۆرتی نەیاریک، گیراون و نیردراون تە تاران، ھەتا شەھریو دەری ۱۳۲۰ [لەسەر کار لابرا نی رەزاشا] ماو دەی ۱۱ ساڵ لە زیندان دا ماو نەتەو (۳۹۸ - ۳۹۹):

لە چەند لاپەرە دواتر دا ئەمیر ئەحمەدی ھەوآلی سەرکوت کردنی راپەرینی جوانرۆیی یەکان (۱۳۰۹) و شەر لەگەڵ «جافرەسولتان» دەداتە خوینەر، کە بە قسەیی ئەو، دەگاتە ئەنجامی ھەلاتنی جافرەسان بۆ عێراق (۳۹۵ - ۳۹۶).

لە لاپەرە ۴۱۱ بەدواو نووسەری بیرەو دەریبەکان ھەوآلی رۆوداو دەکانی شەری دوو ھەمی جیھانی و ھانتی ھیزی ھاوپەیمانی سۆقیەت و ئینگلیز بۆ نیو ئیران رادەگەییەنی و چەند راگەیانندی «ستادی جەنگ» و مەجلیسی شوورای ئیران لەو پەییو نەدییدا دەخاتە بەرچاوی خوینەر. بەگۆیڕەیی راگەیانندی یەکەم: «سەعات ۱۰ ی بەیانی رۆژی ۳ شەھریو دەری ۱۳۲۰ ھیزەکانی سۆقیەت و ئینگلیز لە باکوور و باشوور و باشووری رۆژاواو ھاتوون تە نیو ئیرانەو؛ تەوریز، ورمی، خۆی، میانداو، مەھاباد، بناو، و کوئی و کوئی دیکەیان بۆمباران کردووە... خوراسان، گورگان، مازندەران، گیلان و ئازەربایجانیشیان تا مەھابەد داگیر کردووە» (۴۲۵ - ۴۲۹).

نووسەر لەم قوناغە دا چۆنییەتی لە بەریەکی چوونی ئەرتەشی ئیران، ھەلاتنی ئەفسەر و سەربازەکان و چۆل بوونی پادگانەکان رادەگەییەنی کە میسداقی شیعرەکی ماموستا ھەژارە کە دەلی «بە بلاو بوونی دووپەر ناگاہی / بوو بلاو ئەرتەشی شاھەنشاهی!» دریزەیی کارەکەش دەگاتە ئەو دەی رەزاشا بە ھەموو یال و کوپالییەو لە ۲۵ شەھریو دەری ۱۳۲۰ بە فەرمانی ھاوپەیمانان ئیستیعیفا دەدا و لە ئیران دەردەکری، ئینجا مەھەمەد رەزاشای کوپی دیتە سەر حوکم و قشونی ئیران مەجبوور دەکری بکشیتەو دەیی باشووری ئەم ھیلە کە لە بەری باکووری دا سپای سوور جیگر بوو؛ ھیلە کە بەو شوینانە دا تیپەر دەبی:

«لە قەسەبجەیی شنۆ لە باشووری رۆژاوا و ورمیو بۆ حەیدەرئاباد و میانداو لە باشووری گۆلی ورمی و زەنجان و خورپەم ئاباد لە باشووری بەحری خەزەر و بابول و

زیرئاب و سمنان و شاپرود و علیاباد له رۆژه‌لات» (۴۴۳). لهو قوناغانه‌دا ئه‌میر
ئه‌حمه‌دی ده‌بیته‌ فه‌رمانداری نی‌زامی تاران.

پاده‌ی دووره‌باوه‌ری دیکتاتوریه‌تی په‌زاشا بۆ که‌سانیک که‌راسته‌وخۆ نه‌یانبینیوه‌ و
هه‌ستیان پینه‌کردوه‌ زه‌حمه‌ته‌ بزاندری، به‌لام کتیه‌که‌ له‌ چهند شوین‌دا پووی راستی
بی‌به‌زیی و توندوتیژی په‌زاشا دهرده‌خا، ئه‌وه‌ش سه‌ره‌پای ئه‌و راستیه‌ی که‌ ئه‌میر
ئه‌حمه‌دی ئه‌و دهم و دواتر له‌ سه‌رده‌می کورپی په‌زاشاش‌دا به‌شیک بوو له‌ ده‌سه‌لات و
ته‌نانه‌ت دوا‌ی خانه‌نشینی بوو به‌ سه‌ناتوری ئینتیسابی له‌لایه‌ن محمه‌د په‌زاشاوه‌،
هه‌ر بۆیه‌ش به‌راشکاوی په‌خه‌ی توند له‌ په‌زاشا ناگرئ، به‌لام دیسانه‌که‌، خوینه‌ر
له‌ خوینده‌وه‌ی هه‌ندیک لاپه‌ره‌ی کتیه‌که‌ و باسی توندوتیژی په‌زاشادا مووچرک
به‌ له‌شی‌دا دئ و له‌و جانه‌وه‌ره‌ درنده‌یه‌ ده‌ترسئ. به‌گویره‌ی گیرانه‌وه‌ی نووسه‌ر،
په‌زاشا له‌ قسه‌کردن له‌گه‌ل ئه‌فسه‌رانی پایه‌به‌رزی سپادا جگه‌ له‌ «پدرسوخته» و
«پدرسگ» و «مادر...» هیچی پینه‌گوتوون و هه‌ر کات تووره‌ بووبی ئه‌فسه‌ری وه‌به‌ر
شه‌ق و زله‌ داوه‌، دهره‌جی له‌سه‌ر شانی سه‌ره‌له‌شکر و سپه‌ه‌بود هه‌لکه‌ندوه‌ و
خستوونیه‌ته‌ زیندانه‌وه‌، له‌ پۆژی هاتنی سپای موته‌فیعین بۆ ئیران به‌ شمشیر
به‌ربۆته‌ سه‌روسه‌کوتی دوو ئه‌فسه‌ری پایه‌به‌رزی خۆی و سه‌روگوێلاکی خویناوی
کردوون (۴۳۱).

ئه‌وه‌ی په‌زاشا له‌گه‌ل سپه‌ه‌بود و سه‌ره‌له‌شکری سپای خۆی کردوون، ئه‌وانیش
له‌گه‌ل ئه‌فسه‌رانی خواره‌وتر و ئه‌وان له‌گه‌ل دهره‌جدار و سه‌ربازی ئاسایی و
هه‌ر هه‌موو دام‌وده‌زگا سپایی یه‌که‌ش له‌گه‌ل خه‌لکی ئاسایی یان کردووه‌. له‌ یه‌ک
پسته‌دا، له‌ ئیرانی سه‌رده‌می په‌زاشادا که‌س نه‌بووه‌ به‌ شیوه‌یه‌ک له‌ شیوه‌کان
که‌رامه‌تی نه‌شکی و سووکایه‌تی پینه‌کرئ، ته‌نانه‌ت وه‌زیری دهربار و وه‌زیره‌کانی
دیکه‌ی خۆی که‌ یان ئیعدام کران یان که‌وتنه‌ قوژبنی زیندانه‌وه‌.

دوا‌ی لابرانی په‌زاشا له‌سه‌ر حوکماتی ئیران و کرانه‌وه‌ی فه‌زای سیاسیی
ولات، خه‌لکه‌که‌ نه‌فه‌سیکی پاره‌تیا کیشا و توانیان بۆ ماوه‌یه‌کی که‌میش بی به
نازادی قسه‌ بکه‌ن و بیروپا دهربهرن و بنووسن. ئه‌میر ئه‌حمه‌دی ده‌لی: «له‌ ماوه‌ی

مانگی شه‌ه‌ریوهر تا ئابانی سالی ۱۳۲۰ [واته ۳ مانگی یه‌که‌می دوا‌ی ده‌رک‌رانی ره‌زاشا]، سه‌رجه‌م ۱۵۰ حیزب له ئی‌ران بنیات‌ن‌ران» (۴۷۸). دیاره ئه‌وه ره‌نگ‌دانه‌وه‌ی ئه‌و به‌ندوبه‌سته بوو که ره‌زاشا له‌سه‌ر ئازادییه کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی دانا‌بوو، زمانی خه‌لکی قفل کرد‌بوو و قه‌له‌می شکاند‌بوو. پیکهاتنی کۆمه‌له‌ی «ژ. ک» و حیزبی دیموک‌راتی کوردستان و فیرقه‌ی دیموک‌راتی ئازهر‌بایجانیش راست ده‌گه‌ریته‌وه بو هه‌مان ئه‌و سالانه و بۆشایی‌یه‌که له نیوان لاجوونی ره‌زاشا و ئه‌و سالانه‌ی که محهممه‌د ره‌زاشای کورپی هینشتا بناغه‌ی دیکتاتورییه‌که‌ی خوی قایم نه‌کرد‌بوو.

ئه‌میر ئه‌حمه‌دی سه‌باره‌ت به حاجی عه‌لی ره‌زم‌ئارا ده‌نوو‌سی تۆمه‌تی نزیکایه‌تی له حیزبی تووده‌ی ئی‌رانی پێوه به‌سترا، به‌لام له پۆستی فه‌رمانده‌یی تیپی کوردستان‌دا خزمه‌ته‌کانی جینگه‌ی ده‌سخۆشی لی‌کردن و له‌وه‌را و به‌زمه‌ی شه‌ر و ئاژاوه‌یده‌ا لیاقه‌تیکی باشی له خوی پیشان‌دا [واته خه‌لگی باش سه‌رکوت کرد!] (۴۹۹). له مه‌سه‌له‌ی ئازهر‌بایجان‌دا ده‌نوو‌سی: «له ماوه‌یه‌که پێشتره‌وه [واته پێش ۲۱‌ی ئازهری ۱۳۲۵ و هیرشی ئه‌رته‌ش بو سه‌ر ئازهر‌بایجان و کوردستان]، کاربه‌ده‌ستانی ئه‌رته‌ش تفه‌نگ و فیشه‌کیان دابوو ئا‌غاواتی نیشتمانپه‌رستی وه‌ک زولفه‌قارییه‌کانی زه‌نجان و ئه‌سه‌له‌دارباشی و یه‌مینی» (۵۱۸). هه‌روه‌ها سه‌باره‌ت به سه‌فه‌ری پێشه‌وه‌ری و هه‌یه‌ته‌ی نوینه‌رایه‌تی فیرقه‌ی دیموک‌راتی ئازهر‌بایجان بو تاران، که شه‌هید حه‌مه‌حوسین‌خانی سه‌یفی قازیشیان له‌گه‌ل بوو، ده‌نوو‌سی: «نیازی ئی‌مه له‌وت‌وو‌یژ و هات‌و‌چۆیانه ئه‌وه بوو که سه‌رقال بن [واته رێبه‌رانی ئازهر‌بایجان و کوردستان] تا ئه‌وه‌ی سپای سو‌فیه‌تی له ئازهر‌بایجان بچنه ده‌ره‌وه و ئه‌و تاوانبارانه پشتیوانی لاوه‌کیان نه‌مین» (۵۱۷).

له‌و قوناغه‌دا ئه‌میر ئه‌حمه‌دی وه‌زیری جه‌نگی کابینه‌ی قه‌وام‌وسسه‌لته‌نه بوو. گه‌رچی ئه‌و هه‌والانه‌ش و له کتێبه‌که‌دا سه‌باره‌ت به کوردستان و ئازهر‌بایجان ده‌یدا زۆریان ناراستن، به‌لام هه‌ندیک جار ناراستیه‌که ده‌گاته لووتکه‌ی تۆمه‌ت هه‌لبه‌ستن و درۆی زه‌ق کردن: «له ئازهر‌بایجان و کوردستان کاربه‌ده‌ستانی پێشه‌وری و قازی محهممه‌د ده‌ستیان دایه جینایاتی ترسناک و خه‌لکانیکیان به‌ناوی

کونه‌په‌رست و لایه‌نگری کونه‌په‌رستییه‌وه کوشت و تاقمیکیان له‌ئه‌فسه‌ران و ئه‌فرادی نیزامی و ئاغوات و بازرگانان کوشت» (۵۱۳). هه‌مووان ده‌زانن که له‌ماوه‌ی ده‌سه‌لاتدارییه‌تی کۆماری کوردستان‌دا تاقه‌که‌سیک که کۆژرابی «غه‌فووری مه‌حموودیان» بوو له‌مه‌هاباد، که ئه‌ویش به‌بی ئاگاداریی حکومه‌تی کوردی کۆژرا و کاتی پێشه‌وا هه‌واله‌که‌ی ژنه‌فت، بو‌ی گریا. ئه‌ی کامه‌ن ئه‌و قه‌تل و کوشتارانه له‌کوردستانی هه‌من و بی‌ئاژاوه که جه‌نابی تیمساری ئه‌رته‌شی شاهه‌نشاهی ده‌فه‌رموی؟

لایه‌ره‌ ۵۲۲ی کتیه‌که به‌هه‌مان شیوه‌په‌ره له‌درو و هه‌لبه‌ستراو سه‌باره‌ت به‌بارزانییه‌کان و نه‌مران شیخ ئه‌حمه‌د و مه‌لا مسته‌فا بارزانی و ئیعدامی پێشه‌وا و قازییه‌کانی تر.

کتیه‌که باسیکی راسته‌وخوی بۆکانی تیدا نییه، به‌لام له‌چه‌ند شوین‌دا که هه‌والی مه‌هاباد راده‌گه‌یه‌نی بۆکانیش ده‌گریته‌وه، بۆ نمونه له‌شهری پشده‌رییه‌کان‌دا کاتی سه‌رۆک‌هۆزه‌کانی ناوچه‌ی بانگی مه‌هاباد کردووه و سواری لێ‌خواستوون و بردوونی بۆ شهری سه‌رده‌شت و سه‌لماس، یه‌ک له‌سه‌رۆک‌هۆزانه‌ مه‌زنی هۆزی دیبوکری بووه، هه‌روه‌ها کاتی ناوی هۆزه‌کان ده‌با و ده‌لی ئه‌وه و ئه‌مه و هتد... واته هۆزی دیکه‌ی جگه له‌وانیش له‌شکرکیشانه‌که‌دا به‌شدار بوون و دوور نییه به‌گزاده‌ی فه‌یزول‌لایه‌گیش بگریته‌وه.

یان له‌دوو سه‌فه‌ری ره‌زاشادا بۆ مه‌هاباد، کاتی سواری عه‌شایر چوونه‌ته‌پیشوازی و به‌شانازی ئه‌وه‌وه ره‌مبازی و جلپیت‌بازیان کردووه، گومان نییه ده‌بی سواری عه‌شیره‌تی دیبوکری، گه‌ورک و به‌گزاده‌ی لای بۆکانیش به‌شدارییان تیدا کردبێ.^۱

۱. امیر احمدی، احمد، «خاطرات نخستین سپهبد ایران»، به‌کوشش غلام‌حسین زرگری‌نژاد، موسسه‌ پژوهش و مطالعات فرهنگی بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی، تهران ۱۳۷۳/۱۹۹۴، ۷۱۶ صفحه، فارسی.

بیره‌وه‌رییه‌کانی سپه‌ه‌بو‌د ره‌زم‌نارا

له‌و ئه‌فسه‌ره ئیزانیانه‌ی وا راسته‌وخۆ له‌ په‌یوه‌ندیی کۆماری کوردستان‌دا بوون یه‌کیان «سه‌رله‌شکر ره‌زم‌نارا» یه‌که‌ دواتر پله‌ی سپایی‌یه‌که‌ی هه‌لکشا و کرایه سپه‌ه‌بو‌د، واته‌ به‌رزترین پله‌ی سپایی تا ئه‌و ده‌م.

پیش هه‌موو شت با ئه‌وه‌ روون بیته‌وه‌ که‌ له‌ میژووی سپایی سه‌رده‌می په‌هله‌وییه‌کانی ئیزان‌دا به‌ناوی «ره‌زم‌نارا» وه‌ باوکیک و سێ برای به‌ ئه‌سل شیرازی هه‌ن، که‌ هه‌ر چواریان ئه‌فسه‌ری ئه‌رته‌ش بوون: محهمه‌د ره‌زم‌نارا له‌ سه‌رده‌می ناسره‌ددین‌شای قاجاردا (۱۸۴۸ - ۱۸۹۶) ژیاوه. سێ کورپی محهمه‌دیش بریتین له‌ حوسین‌عه‌لی و حه‌سه‌ن که‌ هه‌ردووکیان سه‌ره‌هنگ (کۆلۆنیل) بوون و «عه‌لی» یان «حاجی‌عه‌لی» که‌ نووسه‌ری ئه‌م بیره‌وه‌رییانه‌ بێ، که‌ له‌ سه‌رده‌می ره‌زاشا (۱۹۲۱ - ۱۹۴۱) و محهمه‌د ره‌زاشای په‌هله‌وی‌دا (۱۹۴۱ - ۱۹۷۹) گه‌یشه‌ به‌رزترین پله‌ی سپایی ئیزان و بوو به‌ سه‌رۆک‌وه‌زیرانی ولاته‌که‌ش، له‌ کۆتایی‌دا گروپی «فیداییانی ئیسلام» کوشتیان. هه‌ر ئه‌م حاجی‌عه‌لییه «فره‌نگ جغرافیائی ایران» ی له‌ ۲۰ به‌رگ‌دا نووسیه‌ که‌ بۆته سه‌رچاوه‌یه‌کی گرنگ بۆ لیکۆلینه‌وه‌ له‌ جوغرافیای ئیزان. که‌وابوو، بابته‌ی ئه‌م وتاره‌، «حاجی‌عه‌لی ره‌زم‌نارا» یه‌.

ره‌زم‌نارا له‌ قوتابخانه‌ی ئالیانسی فه‌ره‌نسییه‌کان و «مدرسه‌ نظام مشیرالدوله» له‌ تاران ده‌رسی خویندوو، ئینجا چۆته‌ خزمه‌تی سپا و قه‌زاقخانه‌وه‌، ماوه‌ی سێ سالی‌ش نێردراوه‌ته‌ فه‌ره‌نسه‌ ده‌رسی سپایی بخوینی. پاشان گه‌راوه‌ته‌وه‌ ئیزان و سالی ۱۳۰۱ / ۱۹۲۲ وه‌ک ئه‌فسه‌ریک له‌گه‌ل «فه‌وجی په‌هله‌وی»‌دا، نێردراوه‌ته‌ شه‌پی سمکۆ له‌ ده‌وروبه‌ری سه‌لماس. له‌م باره‌یه‌وه‌ ره‌زم‌نارا ده‌لی: «له‌ یه‌که‌م رووبه‌روبوونه‌وه‌مان له‌گه‌ل کوردان‌دا به‌ شیوه‌یه‌کی سیراوی‌ پزگاریمان بوو، به‌لام له‌ شه‌پی پۆژیک دواتر‌دا کورده‌کانمان شکاند و له‌ هه‌موو لایه‌ک مروّف و ئه‌سپ بوو ده‌که‌وتن و عه‌شایر بوون که‌ ده‌بوونه‌ خۆراکی مه‌رگ... جه‌نازه‌یه‌کی

زۆر له مه‌یدان‌دا که وتبۆن» (ل ۳۷-۹).

رەزەم‌نارا، ماوه‌یه‌ک رەئییسی ستادی ئەرتەش بوو، پاشان «حەسەن ئەرفەع» کرایه سەرۆکی ستادی ئەرتەش که رەزەم‌نارای خانەنشین کرد. ئەرفەع بە‌ته‌واو‌ه‌تی لایەنگری سیاسەتی ئینگلیز بوو و رەزەم‌نارا گومانی لایەنگری سۆڤیەت و بە‌گشتی بیری چەپی لێ‌دە‌کرا بە‌ شیۆه‌یه‌ک که محەممەد رەزاشا بە «پیاوی رۆسان» ی دەزانی (۱۷۶).

هەر چۆنیک بێ، رەزەم‌نارا گەلیک هەلسوورپا و لیزان بوو و سەرە‌پای دژایە‌تی شا و نە‌یارە‌کانی دیکە‌ی، کاتی قە‌وام‌وسسە‌ل‌تە‌نە‌ بوو بە‌ سەرۆ‌ک‌و‌ه‌زیرانی ئێران، هینایە‌وه‌ سەر ئیش‌و‌کار و راست ناردیە کوردستان. ئە‌وه‌ سەر‌دە‌می‌که‌ کۆ‌ماری کوردستان دامە‌زراوه‌ و رەزەم‌نارا چۆ‌ته‌ چاوپێ‌که‌وتنی پێ‌شە‌وا‌ قازی محەممەد (ل ۱۸۰).

کتییی بیره‌وه‌رییە‌کانی رەزەم‌نارا له‌ لایە‌ن کامبیزی کۆ‌ری‌ خۆ‌ی و کاوه‌ به‌یات لیکۆ‌لەر و میژوونوسی ئێرانییە‌وه‌ ئامادە‌ کراوه‌ و هە‌ندیک بە‌شی هەر ئە‌وان خۆیان نووسیویانە‌. ئە‌وان [و له‌ راستی‌دا کاوه‌ی به‌یات] له‌ لایە‌رە‌ ۱۸۳‌دا دە‌نوسن: «دە‌وری رەزەم‌نارا له‌ گرتنە‌وه‌ی ئازە‌ربایجان‌دا گرنگ بوو. ناوبراوه‌ خە‌شە‌ و پلانی بە‌گژدا چوونی حکوومە‌تی ئازە‌ربایجان و کوردستانی کیشا و هیزە‌کانی سپای ئێرانی له‌ سێ‌ قۆ‌لە‌وه‌ ناردە‌ سەر دوو حکوومە‌تە‌که‌: قۆ‌لی نیۆ‌راست میان‌دواو بوو بە‌ فەرماندە‌یی «سەر‌لە‌شکر هومایونی» و دوو قۆ‌لە‌که‌ی دیکە‌ش تە‌وریز و ئاستارا. هیزە‌کانی هومایونی بە‌ره‌و مە‌هاباد چوون و هیزی دە‌وڵە‌ت له‌ سەر‌دە‌شت و بۆ‌کان نیشته‌جێ‌ کران» (۱۸۴).

رەزەم‌نارا بە‌هۆ‌ی ئە‌و راستییە‌وه‌ که ماوه‌یه‌ک له‌ فەرە‌نسە‌ دە‌رسی خۆ‌یندبوو و له‌گە‌ل شیۆه‌ی ژیان و شیۆازی حکوومە‌تی رۆژاوی‌یه‌کان ئاشنا ببوو، هەر‌وه‌ها ئە‌گەر ئە‌و چا‌و‌وراوه‌ راست بێ‌ که دە‌گوترا له‌گە‌ل حیزی توودە‌ی ئێران و یە‌کییە‌تی سۆڤیە‌تی‌دا پە‌یوه‌ندی هە‌یه‌، له‌چا‌و ئە‌فسە‌رانی وه‌ک ئە‌میر ئە‌حمە‌دی و شابە‌ختی و ئە‌میر تە‌هماسبی، که جگە‌ له‌ نۆ‌که‌رایە‌تی شا هی‌چیان نە‌دە‌زانی، هە‌ندیک جیا‌واز بوو و

هه‌سه‌نگاندن و هه‌لۆیستی سه‌ربه‌خۆتری هه‌بوو. سه‌ره‌رای ئه‌وانه‌ش ئی‌رانچییه‌کی ته‌واو بوو و له‌پیناوه‌سه‌قامگیری ئه‌رته‌شی هه‌لۆه‌شاوه‌ی ئی‌ران دا‌ی شه‌ری دوو‌هه‌می جیهانی هه‌لۆی زۆری دا، ته‌نانه‌ت بۆ سه‌رکه‌وتنی ئامانجه‌کانی هه‌یج سی‌و‌دوو‌ی نه‌ده‌کرد له‌وه‌ی سیسته‌می عه‌شیره‌یی که‌ په‌زاشا‌خه‌ریکی تیدا‌بردی بوو، بژینتی‌ه‌وه. ئه‌وه‌ له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا‌بوو که‌ ده‌وله‌ت هه‌لۆیستی‌کی هه‌مانه‌تری له‌ به‌رانبه‌ر [سه‌رۆک] عه‌شایردا هه‌بی و ئه‌گه‌ر پێویست بی، عه‌شایر چه‌کداریش بکا (۱۹۳)؛ یه‌ک له‌و کارانه‌ی که‌ له‌م بواره‌دا کردی بانگه‌یشتنی ۲۰۰ سه‌رۆک‌عه‌شیره‌ت بۆ تاران بوو له‌ کۆتایی‌یه‌کانی مانگی شه‌ه‌ریوه‌ری ۱۳۲۷دا (۱۹۴).

په‌زم‌ئارا له‌ ماوه‌ی ده‌سه‌لاتدارییه‌تی خۆی له‌ لو‌رستان و کرمانشان ملک و مالکی زۆری پێکه‌وه‌ نا و له‌و کاره‌دا وه‌ها‌زیاده‌پۆیی کرد که‌ به‌ به‌رتیل وه‌رگرتن و دادۆشین و چه‌وساندنه‌وه‌ی خه‌لک تۆمه‌تبار کرا و براه‌ی دادگا، هه‌ر بۆیه‌ش له‌ به‌شیک له‌ کتێبه‌که‌دا لیسته‌ی ملک و مالی خۆی نووسیوه، که‌ دباره‌ بۆ ئه‌وه‌ی دیزه‌ به‌ده‌رخۆنه‌ی بکا و بلێ هه‌ر ئه‌وه‌نده‌م ملک و مال هه‌یه‌ نه‌ک زیاتر (۱۱۹ تا ۱۲۲). به‌رتیل وه‌گرتن و چه‌وساندنه‌وه‌ به‌تایبه‌ت له‌ سه‌رده‌می په‌زاشادا بیدادی ده‌کرد و که‌سیش نه‌یده‌وی‌را شکایه‌ت له‌ ئه‌فسه‌ر و کاربه‌ده‌ستی به‌رتیلخۆر بکا، له‌به‌روه‌ی سه‌رۆک و فه‌رمانده‌ی ئه‌ویش له‌ خۆی خراپ‌تر خه‌لکی ده‌چه‌وساندوه‌ و پشتی ژێرده‌سته‌که‌ی خۆی به‌رنه‌ده‌دا. په‌زم‌ئارا ده‌لی له‌ لو‌رستان بووم که‌ تاقمیک له‌لایه‌ن ده‌رباره‌وه‌ هاتن بۆ چاوپیکه‌وتنی بارودۆخی ئاسایشی ناوچه‌که‌ و کاروباری نيزامی ئیمه، سه‌رۆکی هه‌یه‌ته‌که‌ هه‌ر له‌ یه‌که‌م پۆژ و پێش هه‌موو شتیکدا دا‌وا‌ی به‌رتیلی لی‌کردم (۹۲)؛ سه‌رنج‌پاکیشتر له‌وه‌، کیشه‌ و دووبه‌ره‌کی و دژایه‌تی و «باندبازی» یه‌ له‌ نێوان ئه‌فسه‌رانی سپای ئی‌ران و به‌رپرسانی سیاسی و لاته‌که‌دا. هه‌ر ئه‌فسه‌ر و فه‌رمانده‌یه‌ک له‌ په‌یوه‌ندی سیاسته‌مداریک‌دایه‌ و ئه‌گه‌ر خۆی راسته‌وخۆ سه‌ر به‌ ده‌وله‌تیکی بیگانه‌ نه‌بی و اه‌یه‌ ئه‌و سیاسته‌مداره‌ی و ناگای لینه‌تی دارده‌ستی و لاتیکی ئوروپایی بی. هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ش که‌ بالیک و لایه‌نیک ده‌گاته‌ سه‌رۆک‌وه‌زیری یان وه‌زاره‌ت و فه‌رمانده‌یی ئه‌رته‌ش، ئیتر هاوبه‌ر و هاوسه‌نگه‌ره‌کانی خۆی هه‌لده‌کیشنی و ئه‌وانی دیکه‌ وه‌لا‌ده‌نی. به‌ شیوه‌یه‌که‌ که‌ کس له‌ داها‌تووی خۆی

دلنیا نییه و بۆ مانه‌وه و تیدانه‌چوون و ئه‌وه‌ی بای سیاست نه‌ییا و ته‌فروتوونای ده‌کا ده‌بی سینه‌ری که‌سیکی پایه‌به‌رزی ده‌وله‌تی به‌سه‌روهه‌ بی!

کتیبه‌که به‌گویره‌ی عینونه‌که‌ی ده‌بی له دوو به‌شی «بیره‌وه‌ری و به‌لگه‌نامه‌کانی رهم‌ئارا» پیکه‌تبی، له کاتی‌کدا ده‌بووایه‌ ناوی «بیره‌وه‌ری، سه‌فه‌نامه و به‌لگه‌نامه‌کانی رهم‌ئارا»ی له‌سه‌ر بووبا، له‌به‌روه‌ی له سه‌رجه‌می ۵۷۴ لاپه‌ره‌ی کتیبه‌که، ته‌نیا ۱۷۴ لاپه‌ره‌ی بیره‌وه‌ریی ئه‌ون و له لاپه‌ره ۱۹۹ به‌دواوه تا ۲۸۲ سه‌فه‌نامه‌ی سه‌فه‌ری سالانی ۱۳۰۲ - ۱۳۰۴یه‌تی بۆ فه‌ره‌نسه. فه‌سلی پینجه‌می کتیبه‌که ۱۴ لاپه‌ره‌یه و کاوه‌ی به‌یات نووسیویه‌تی، ۱۹۰ لاپه‌ره‌ی کۆتایی کتیبه‌که‌ش به‌لگه‌نامه‌کانن که پیکه‌تووه له:

- کۆپی هه‌ندیک فه‌رمان، وه‌ک فه‌رمانی سه‌رۆک‌وه‌زیری رهم‌ئارا له‌لایه‌ن شاوه؛
- ۷ نامه‌ی ئه‌شرفی په‌هله‌وی، خوشکی شا بۆ رهم‌ئارا، که له خویندنه‌وه‌یان‌دا هه‌ست به‌که‌ین‌وبه‌ین و ئه‌ویندارییه‌ک له نێوانیان‌دا ده‌کری. دیاره‌ ئه‌شرف له‌و کاره خیرانه‌ی زۆر کردووه و زانیویه‌تی له‌گه‌ل کێ بیکا! رهم‌ئاراش هه‌ر له سه‌رده‌می لاوییه‌تییه‌وه تائه‌و ده‌می که بوو به‌ سه‌رۆک‌وه‌زیر هه‌رگیز دۆخینه‌که‌ی نه‌به‌سته‌وه و له سه‌ره‌تای کتیبه‌که‌دا به‌ شیوه‌یه‌ک باسی عیاشی و پابواردنی خۆی له‌گه‌ل ژنان ده‌کا که کوره‌که‌ی و کاوه‌ی به‌یات به‌شیکیان قرتاندووه و له دوو شوین‌دا (لاپه‌ره ۲۳ و ۲۵) نووسیویانه «به‌شیک له‌م روون‌کردنه‌وانه قرت کران»؛

- قانونی ئه‌ساسی ئیران؛

- وه‌سیه‌تنامه؛

- چه‌ند وینه، که به‌شیکیان له لورستان و کرمانشاه و یه‌کیان به جلی کوردییه‌وه له سنه کیشراون؛

- بابته‌ی سه‌باره‌ت به‌ بۆکان و ناوچه‌ی موکریان و که‌سایه‌تییه‌کانی له کتیبه‌که‌دا زۆر نییه و هه‌ر ئه‌وانه‌ن وا له سه‌روهه ئاماژه‌یان پیکرا.^۱

۱. رزم‌آرا، سپهبد حاج‌عه‌لی، «خاطرات و اسناد سپهبد حاج‌علی رزم‌آرا»، به‌کوشش کامبیز رزم‌آرا و کاوه‌بیات، انتشارات شیرازه، تهران ۱۳۸۲/۲۰۰۳، ۵۷۳ صفحه، فارسی.

بیره‌وه‌رییه‌کانی چەند کەسایەتی سەردەمی پەهلەوییەکان (۱۹۰۱-۱۹۷۹)

له ماوه‌ی دووسێ مانگی پابردوودا چەند کتییێ بیرەوه‌ری سەردەمی پەهلەوییەکانم خۆیندۆتەوه و له نیویاندا بۆ مەسەله‌ی کۆماری کوردستان (۱۹۴۶) و هه‌وایی ناوچه‌ی موکریان و پووداوه‌کانی بۆکان گه‌راوم. په‌نگه‌ بۆ خۆینه‌ر سه‌یر نه‌بی ئەگه‌ر بلیم هیچی وام لی دەست‌نه‌که‌وتوون! راستییه‌که‌ی ئەوه‌یه‌ کاربه‌ده‌ستانی حکومه‌تی پەهلەوییەکان وه‌ها گیرۆده‌ی کیشه‌ی نیوخۆیی له‌گه‌ڵ په‌کتر و کۆکردنه‌وه‌ی پوول و پارە و نوکه‌رایه‌تی ئەم یان ئەو ولاتی رۆژاوا‌یی بوون که‌ خه‌لکی شار و شارۆچکه‌کانی ئێران، به‌تایبه‌ت شوینی دوورده‌ستی وه‌ک کوردستانیان هه‌ر به‌ بیریشدا نه‌هاتوو تا بگاته‌ ئەوه‌ی له‌ کتییێ بیرەوه‌رییه‌کانیاندا شه‌ش دێری به‌کاکلی له‌سه‌ر بنوسن. دياره‌ کوردستان پیگه‌ی سه‌ره‌کی هه‌لکشانی پله‌وپایه‌ و ده‌ره‌جی ئەفسه‌ران بووه‌ و هه‌ر که‌س هاتبی و له‌وئ خه‌لکی باشتر چه‌وساندیته‌وه‌ و کوشتییی، له‌ گه‌رانه‌وه‌ی تاراندا پله‌ی چۆته‌ سه‌ری و ده‌ره‌جی به‌رزتری دراوته‌.

لای «ئەفسه‌رانی ئەرشه‌دی ئەرتەشی شاهه‌نشاهی» و به‌گشتی هه‌موو سیسته‌می حکومه‌تی پەهلەوی له‌ کوردستان و لورستان و ناوچه‌ دوورده‌سته‌کانی سه‌ر سنوور یه‌ک دیارده‌ی سه‌ره‌کی و گرنگ هه‌بووه‌: هه‌منایه‌تی و بیده‌نگ بوونی خه‌لک و ناوچه‌که‌ بۆ ئەوه‌ی بتوانن پایه‌ی حکومه‌تی خۆیان پته‌وتر بکه‌ن و بی‌هه‌ست‌وخوست خه‌لک بریوتیننه‌وه‌. جا له‌ هه‌ر کوێه‌ک نارەزایه‌تی و په‌خنه‌ له‌ خه‌لکه‌وه‌ وه‌به‌رچاو هاتبی، ده‌سه‌بجی هه‌لیانکو‌تاوته‌ سه‌ریان و به‌ناوی چه‌ته‌ و شه‌رانی و شه‌ره‌نگیز و ئازاوه‌چی و دوژمنی ئاسایش و پیتشکه‌وت و پیاوی بیگانه‌ و کۆمونیست، به‌تایبه‌ت به‌تاوانی جیاوازی‌خوازییه‌وه‌ شه‌ریان به‌سه‌ردا داسه‌پاندوون، گرتوویان و کوشتوویان، ئینجا به‌ شانازییه‌وه‌ میدالیا و نیشانی قاره‌مانیان له‌ سینگ دراوه‌ و پله‌یان چۆته‌

سەرى و بەشى زياتريان لە تالان و بىرۆى مالى خەلك پىگە يىشتوو. زورجاران تەنانەت بىنە مالى ئەو كەسانەش وا كەوتونەتە بەر پەلامارى مەئموورانى حكومەت شاربەدەر كراون يان لە زىندان خراون و وا بوو بۇ چاوە ترسىي خەلك ئىعدامىش كراون!

لەلايەكى ترەو، دواى پەيدا بونى نەوت لە ناوچەى خۆرەلاتى نيوە راسست، پۇژاوايى يەكانىش وەربوونەتە ناوچەكەو، بەلام ئەوان تەنيا چاويان لە نەوت و بازاري فرۆشتنى كەرەسەى خويان لە ئيران بوو و جگە لە چەكدار كوردنى حكومەتى ناوەندى بە ھەموو چەكىكى كۆمەلكوژى، كاريان بەسەر چەوسانەوہى خەلك لەلايەن كار بە دەستانى حكومەتەو نەداو و تەنانەت لىيان بوونەتە شەرىكە دزىش. دزى و بەرتىل وەرگرتن و چەوساندنەوہى خەلكى ئيران لەلايەن كار بە دەستانى حكومىيەو، بەتايبەت لە ناوچەكانى دوور لە پىتەخت، لە سنوور و واقىع و تەنانەت نەقل و حىكايەت دەرچوو و زياتر لە ئەفسانە دەچى: حەوت دەفتەرخانەى ئەسنادى رەسمى تەنيا لە باكوورى ئيران كاريان بۇ ئەو كەردوو ئەو ملك و مالانە بەناوى رەزاشاوہ تۆمار بكن كە بەزۆر و بەخۆرايى يان بە نرخىكى نزيك بە ھىچ لە خەلكەكەى دەسەندن (بىرەوہ رىيەكانى سەرتىپ دەرەخشانى، ل ۲۶۶). رەزاشا كە خۆى وا خەرىكى گەردوگوى سامان و چەوساندنەوہ بو، «ھەموو فەرماندەكانى خۆشى دەو لە مەند كەردن، بى ئەوہى لە گىرفانى خۆى قرانىك خەرج بكا... بۇ نمونە، سپە ھبود ئەمىر ئەحمەدى چوار سال لە كوردستان مايەوہ و دواى ئەوہى بەناوى «فاتح غرب» ھوہ گەرايەوہ تاران، ئەوہ ەندەى «زىر» لە گەل خۆى ھىتابو كە بە بەشىك لە پوولى ئەو زىرانە ۵۰۰ مالى لە دەورو بەرى مەيدانى حەسە نابات كرى!» (بىرەوہ رىيەكانى ئەرتە شىبۇد فەردووست، بەرگى ۱، ل ۶۲). سپە ھبود حاجى عەلى كيا ۲۵۰۰ ھىكتار زەوى لە «ئەيوان كەى» نزيك تاران و ۲۰۰ ھىكتار باغى پستە و ۵۰ ھىكتار باغى ھەنارى تەنيا لە نزيك تاران ھەبوو، ئەوانەش جگە لە دەيان كۆمپانىيەى زەبەلاخى بازىرگانى (بىرەوہ رىيەكانى سپە ھبود حاجى عەلى كيا، ل ۸۷ تا ۸۹). سپە ھبود رەزىم ئارا لە ماوہى دەسەلاتدارىيەتى خۆى لە لوپستان و

کرماشان ملک و مالیکی زۆری پیکهوه نا و لهو کاره‌دا وه‌ها زیاده‌پۆیی کرد که به به‌رتیل وه‌رگرتن و چه‌وساندنه‌وه‌ی خه‌لک تۆمه‌تبار کرا و برایه‌ دادگا... (ل ۱۱۹ تا ۱۲۲).

کار ته‌نیا به‌ گه‌نده‌لی و گردوکی پوول و پاره‌ رانه‌ده‌وه‌ستا، نوکه‌ر بوون بۆ په‌په‌وه‌کرانی سیاسه‌تی بیگانه‌ به‌ تان‌وپۆی پژیمه‌که‌دا گه‌رابوو. زۆر بنه‌ماله‌ی کاربه‌ده‌ستی بالای ئێرانی وه‌ک «عه‌له‌م» و «جه‌م» و «ئه‌رفه‌ع» و «قه‌وام» و «فرووغی» و «مه‌نسور» دارده‌ستی سیاسه‌تی ئینگلیز و که‌سانی وه‌ک «دوکتۆر ئه‌مین» و «ئه‌رده‌شیری زاهیدی» نوکه‌ری ئه‌مریکا و خه‌لکی وه‌ک «مه‌تین ده‌فته‌ری» و شه‌خسی په‌زاشا لایه‌نگری ئالمان بوون. په‌زاشا «ته‌یموورتاش»ی وه‌زیری ده‌رباری خۆی به‌ تاوانی جاسووسی بۆ یه‌کیه‌تی سۆقیه‌تی ئیعدام کرد؛ سپه‌هبود په‌زم‌ئارای په‌ئێسی ستادی ئه‌رتش و سه‌رۆک‌وه‌زیری شا به‌ لایه‌نگری کردنی سۆقیه‌ت تۆمه‌تبار کرا؛ سه‌رتیپ ده‌خشان هه‌ر به‌و ناوه‌ موحاکه‌مه‌ کرا و سی‌ سال زیندانی پیدرا؛ ده‌نگتیش له‌ سه‌ره‌تای شو‌رشی ۱۳۵۷دا به‌ هه‌مان تاوان گیرا و له‌ کاتی لێپرسینه‌وه‌دا سه‌کته‌ی کرد و مرد.

له‌ ژوور هه‌موو ئه‌و دز و تالانچیانه‌وه‌، خودی په‌زاشا بووه‌ که‌ به‌ یارمه‌تی ئایرون ساید و ئه‌رده‌شیر جی رپۆرتەر و به‌کورتی له‌ لایه‌ن سیاسه‌تی بریتانیا وه‌ هاته‌ سه‌ر حوکم، به‌لام دواتر به‌ لایه‌نگری ئالمانیا ویستی جووته‌ له‌ هاوپه‌یمانانی شه‌ری دووه‌می جیهانی بوه‌شینی، ئینجا دوا‌ی هاتنی هیزی هاوپه‌یمانان بۆ ئێران، له‌ ۱۵ی شه‌ه‌ریوه‌ری ۱۳۲۰ (۱۹۴۱)دا له‌ ترسی ئه‌وه‌ی بکه‌و‌یته‌ ده‌ست سۆقیه‌ت، به‌ هه‌موو که‌س و کاریبه‌وه‌ چو و بۆ باشووری ئێران و له‌و‌یشه‌وه‌ به‌ فه‌رمانی هاوپه‌یمانان له‌ ئێران چووه‌ ده‌ره‌وه‌ی ولات و کوپه‌که‌ی کرایه‌ جیگری. هه‌ر ئه‌م کوپه‌ش که‌ ئه‌وان له‌ ۱۹۴۱دا هینایانه‌ سه‌ر حوکم، ئه‌مریکایی‌یه‌کان له‌ ۱۹۷۹دا له‌ ئێرانیان ده‌رکرد و خومه‌ینیان به‌ ته‌یاره‌ی تایبه‌تی «ئه‌یر فرانس» هینا و له‌ جیی ئه‌ویان دانا. ئه‌وه‌ کورته‌ میژووی سیاسه‌تی سیاسه‌تمه‌دارانی ئێرانه‌ له‌ سه‌ده‌ی بیسته‌مدا؛ جا ئه‌و چه‌ته‌ و دزانه‌ نیشتمانه‌په‌رستن و کوردی هه‌ژار نیشتمانه‌فرو‌ش!

دهرباری شا به‌تایبه‌ت له سه‌رده‌می په‌هله‌ویی دووه‌م‌دا ناوه‌ندی عه‌یاشی و رابواردنی خوئی و که‌س‌وکار و ده‌ورو به‌ره‌که‌ی بووه. شه‌رحی رابواردنی شا و خوشک و براکانی و هه‌روه‌ها ده‌ست‌و‌پتوه‌ندی وه‌ک «عه‌لم»، له بیره‌وه‌ریه‌کانی عه‌لم و فه‌ردووست‌دا به‌باشی ده‌رده‌که‌وئی. سپه‌ه‌بود حاجی عه‌لی کیا سه‌باره‌ت به په‌یوه‌ندی سی‌کسی نیوان محه‌مه‌د‌ر‌ه‌زاشا و ئه‌رته‌ش‌ب‌و‌د فه‌ردووست ده‌نووسی: «ر‌ه‌زاشا به سوله‌یمان بیه‌بو‌دی (سه‌رپه‌رشتی کاروباری کاخی شا) ی‌گوت ئه‌م کوره (واته حوسین فه‌ردووست) له کاخ وه‌د‌ر‌بنین، نیوقه‌دی کوره‌که‌می پس‌اندووه!» (بیره‌وه‌ریه‌کانی سپه‌ه‌بود حاجی عه‌لی کیا، ل ۱۵۳). ئه‌رده‌ش‌یر‌ی زاهیدی (زاوای شا و بالوئیزی ئیران له ئه‌مریکا) لقی‌ک له‌و ده‌ر‌باره‌ پیس و پوخله‌ی بردبوو و له بالوئیزخانه‌ی ئیران له ئه‌مریکا داینا‌بو‌و! ئه‌وانه‌ی خواره‌وه‌ قسه‌ی که‌سیکی نزی‌ک به محه‌مه‌د‌ر‌ه‌زاشا و ده‌رباری ئه‌ون سه‌باره‌ت به زاوا‌ز‌پ‌ر‌ینه‌ی شا: «ئه‌رده‌ش‌یر‌ی زاهیدی له ئه‌مریکا قاچاخ‌چییه‌تی و کاری پیسی ده‌کرد... بی‌ئاب‌روویی ده‌کرد، [ژنه] ئارتیستی ده‌برد بو سه‌ناتوره ئه‌مریکایی‌یه‌کان، ئه‌وه خانم بردنه ئیتر! ده‌رودووکانی تریاک کیشانی له بالوئیزخانه‌که‌دا کردبووه، زور پیسه، زور زور پیسه...» (بیره‌وه‌ریه‌کانی سپه‌ه‌بود حاجی عه‌لی کیا، ل ۱۹۲ تا ۱۲۱).

من له خواره‌وه‌دا هه‌ندیک ئاماژه‌ی دوور و نزیکی نیو کتیبه بیره‌وه‌ریه‌کانی ئه‌و چه‌ند که‌سه‌ی سه‌روه به مه‌سه‌له‌ی کورد و کومار و بوکان (ئه‌گه‌ر هه‌بێ)، ده‌خمه به‌رچاوی خوئنه‌ر، ئه‌گه‌ریش بابته‌ی سه‌باره‌ت به ناوچه‌که‌یان تیدا نه‌بوو هه‌ندیک خالی گرنگیان له په‌یوه‌ندی سیاسه‌تی گشتی ئیران‌دا لی‌را‌ده‌گو‌یزم، به‌لام با له‌پیش‌دا ئه‌م راستییه‌ی رابگه‌یه‌نم که زوربه‌ی زوری ئه‌و کتیبه بیره‌وه‌ریه‌کانی من خویندوومنه‌ته‌وه له ئیرانی سه‌رده‌می کوماری ئیسلامی‌دا چاپ کراون، به‌و بو‌نه‌یه‌وه جی‌په‌نجه‌ی سانسور و چاوه‌د‌یر‌یی وه‌زاره‌تی ئیتلاعات و ئیرشادیان پیوه‌دیاره و خوئنه‌ر ناتوانی به متمانه‌وه سه‌یریان بکا. له هه‌ندیک شوین‌دا ده‌ست‌یوه‌ردانه‌که ئه‌وه‌نده ئاشکرایه که له که‌له‌گایی کردن له خوئنه‌ر ده‌چی، به‌لام چاره‌چییه‌ ده‌سه‌لات به‌ده‌ست ئه‌وانه‌وه‌یه و له‌وه‌نده زیاتریش له‌و ده‌سه‌لاته‌ چاوه‌روان ناکرێ.

بیره وه ریه کانی جههانگیر تهنه ززولی

من ئەم کتیبهم بۆیه خویندهوه که بزانه هه والی سه فه ری مه هاباد و چاوپیکه وتن و توویژی خۆی و ۴ پۆژنامه نووسه تارانیه که ی دیکه ی له گه ل پیشه وا قازی محهمه د تیدایه؟ ده زانین تهنه ززولی و بوزورگی عه له وی و سه ی پۆژنامه نووسی دیکه له تارانیه وه چوون بۆ ته ورین و مه هاباد بۆ ئه وه ی راپۆرت له سه ر حکومه تی میلیلی ئازهر بایجان و کوماری کوردستان بنوسن. کورته یه کی هه والی چاوپیکه وتنی ئه و پۆژنامه نووسانه و پرسیار و وه لامه کانیان له گه ل پیشه واش له ژماره یه که می پۆژنامه ی کوردستان جایی مه هاباددا بلاو کراوه ته وه.

به داخه وه ده بی بلیم کتیبه که گه رچی به کورته ی باسی سه فه ری ئه و که سانه بۆ ته ورین و چاوپیکه وتنی پیشه وه ری ده کا، به لام زۆر یان که م هیچ هه والیکی سه فه ری مه هابادی تیدا نییه.^۱

۱. تفضلی، جهانگیر، «خاطرات جهانگیر تفضلی»، به کوشش یعقوب توکلی، چاپ دفتر ادبیات انقلاب اسلامی، تهران ۱۳۷۶/۱۹۹۷، ۲۴۶ صفحه، فارسی.

بیره‌وه‌ریبه‌کانی سپه‌ه‌بود حاجی‌علی‌کیا

کیا‌یه‌کینک بووه وهک به‌شیر موشیری ئیمه، خه‌یالاوی و هه‌ندیکیش ده‌ست به‌قه‌له‌م، به‌لام به‌پیچه‌وانه‌ی ئه‌و، دز و پاره‌په‌رست و ده‌وله‌مه‌ند. کتینیکی نووسیوه که له «سیپاره‌ی خو‌شبه‌ختی» یه‌که‌ی «ئوستاد»، واته به‌شیر موشیر ده‌چی و لای وایه وه‌لامی هه‌موو پرسپاریکی سیاسه‌تی ئیران و جیهان له‌و کتیبه‌دایه! هه‌روه‌ها رپیکخراویکی به‌ناوی «کوک» دروست‌کردوه که ته‌واو وهک رپیکخراوی ماسۆنی ده‌چی و ده‌لی له‌وئ‌دا هه‌موو ئوستانداره‌کانی ئیران ئه‌ندام بوون و وهک «برا» ی یه‌کتر و ابوون (ل ۶۵). ئه‌وه هه‌لبژارده‌یه‌کی قسه‌کانی سپه‌ه‌بود کیا‌یه:

«... دوا‌ی کۆده‌تای عه‌بدولکه‌ریم قاسم له عیراق، محه‌مه‌د‌ر‌ه‌زاشا گه‌لیک له خوی ده‌ترسا و نیگه‌رانی ئه‌وه بوو ئه‌ویش بکوژن (ل ۶۶)... مه‌له‌که‌ی بریتانیا له‌قه‌بی «سیتر» ی خه‌لات کردووم [خه‌لاتی سپه‌ه‌بود کیا] (۶۸)... نوینه‌ری ر‌ه‌ز‌م‌ن‌ارا له‌و ستوونه‌دا که ده‌چوو بۆ ئازهر‌بایجان گوتی ئه‌و ته‌ره‌سه (مرتیکه‌یه) هه‌ر رۆیشتوووه و خه‌لکی ر‌ووتاندۆته‌وه (۷۳)... میلیت هیشتا شعوری نییه بزانی که ده‌توانی خاوه‌نی ده‌نگ بی (۹۰)... کینیدی سه‌رۆک‌کۆماری ئه‌مریکا گوشاری خسته سه‌ر محه‌مه‌د‌ر‌ه‌زاشا بۆ ئه‌وه‌ی دوکتور‌علی ئه‌مینی بکاته سه‌رۆک‌وه‌زیر (۹۴)... شا، له‌سه‌ر داواکاری ئه‌مینی مه‌جلیسی بیسته‌می هه‌له‌وه‌شاندوه (۹۶)... رپیکخراوی «کوک» یارمه‌تی سه‌رکه‌وتنی کۆده‌تای ۲۸ ی گه‌لاویژی سالی ۱۳۳۲ ی دا (۱۱۷)... سه‌رۆک‌هۆزه‌کان دوا‌ی کۆده‌تای ۲۸ ی گه‌لاویژ ده‌هاتنه لای شا و سپاسی منیان ده‌کرد (۱۱۷)... ئیمه [واته رپیکخراوی کوک] سازمانی ئه‌فسه‌رانی حیزبی تووده‌مان که‌شف کرد. ئیمه زانیاریمان ده‌دایه حکومه‌ت نیزامی ته‌یمووری به‌ختیار و پوکنی ۲ ی ئه‌رت‌ه‌ش (۱۲۴)... من ره‌ئیس‌ی کولی مه‌رزبان‌ی ئیران بووم و ته‌یمووری به‌ختیار

۱. له مه‌جلیسی بیسته‌م‌دا که ته‌نیا چه‌ند مانگ ده‌وامی کرد، عه‌بدوللا‌ئاغای ئیلخانی‌زاده نوینه‌ری بۆکان بوو. ئه‌گه‌ر هه‌له‌نه‌که‌م ئه‌و دم بۆکان له‌گه‌ل مه‌هاباد و سه‌رده‌شت ته‌نیا یه‌ک نوینه‌ریان هه‌بوو.

مه‌رزبانى ماكو بوو (۱۳۴)... ته‌رحى دروست‌کردنى «ساواک» ئەمریکایى‌یه‌کان
دایانرشت (۱۳۵)... کینیدی گوتبووی من رقم له قیافه‌ی شایه (۱۳۶)... به‌ختیار
پیاو کوژ بوو... سپه‌ه‌بود نیعمه‌توللا نه‌سیری سه‌روکی ساواکی ئیران بی‌شعوور
بوو و پینان ده‌گوت «نیعمه‌ت‌گه‌چه» یان «که‌لله‌گه‌چی»؛... ئە‌رته‌شبوو ئاریانا شیت و
بی‌عه‌قل بوو^۱ (۱۴۷).^۲

۱. نووسه‌ر به‌هه‌مان شیوه‌ باسی ئە‌فسه‌رانی دیکه‌ی سپای ئیرانی کردووه‌ وه‌ک سپه‌ه‌بود
وسووق (وئوق)، ئە‌رته‌شبوو هیدایه‌ت و سه‌رله‌شکر زاهیدی.
۲. کیا، سپه‌بد حاجی علی، «خاطرات سپه‌بد حاجی علی کیا»، به‌کوشش حبیب لاجوردی، طرح
تاریخ شفاهی ایران، دانشگاه هاروارد، نشر زیبا، تهران ۱۳۸۱/۲۰۰۲، ۱۶۸ صفحه، فارسی.

بیره‌وه‌ریبه‌کانی ئه‌رته‌شبود فه‌ردووست

فه‌ردووست هاوپۆل و هاوپۆیی سه‌رده‌می مندالی تا پیری محهمه‌دپه‌زاشا و جیگه‌ی متمانه‌ی زۆری ده‌ربار بوو. دواتر گوترا که فه‌ردووست له ئێران ماوه‌ته‌وه و هاوکاری کۆماری ئیسلامی کردوه. کتیبی بیره‌وه‌ریبه‌کانیشی له‌لایه‌ن وه‌زاره‌تی ئیتیلعاتی ئێرانه‌وه جاپ کراوه و جیگه‌ی متمانه‌ی نییه، به‌لام هه‌ندیک هه‌والی سیاسی ئێرانی تیدایه:

«ته‌یموورتاش وه‌زیری ده‌رباری په‌زاشا تۆمه‌تی جاسووسی کردن بۆ یه‌کیه‌تی سۆفیه‌تی لیدرا. په‌زاشا، گرتی و پاشان ئیعدامی کرد (ل ۲۴)... باوک و باپیری «قه‌وامی شیرازی» نۆکه‌ری ئینگلیزه‌کان بوون (هه‌مان)... برای عه‌لی قه‌وام بوو به ئوستانداری کوردستان (۵۲)... دایکی محهمه‌دپه‌زاشا (توران‌خانم) تورک بوو و به‌تورکی قسه‌ی ده‌کرد... دایک و دوو خوشکی محهمه‌دپه‌زاشا دواي «که‌شفی حجاب» به‌سه‌ری رووت چووبوون بۆ شاری قوم بۆ زیاره‌ت. مه‌لاکان له‌وئ له ژووړیک‌دا زیندانیان کردبوون و نه‌یانه‌یشتبوو بچنه‌نیو حه‌ره‌می پاکه‌وه. په‌زاشا به‌هیزی سپایی‌یه‌وه چووه سه‌ر مه‌لاکان و بزگاری کردن... کوردستان به‌ده‌ست ئه‌میر ئه‌حمه‌دی سه‌رکوت کرا و په‌زاشا به‌ناوی «فاتح غرب» ده‌ره‌جی سپه‌هبودی پێدا... په‌زاشا کاری پیتی نه‌دابووچ سه‌روه‌ت و سامانیکی له‌کوردستانه‌وه هیناوه‌ته‌وه (۶۲)». لاپه‌ره ۷۸ی کتیبه‌که ئه‌وه‌هه‌ولانه‌ی تیدایه‌وا فه‌ردووست له‌سه‌باره‌ت به‌ناوچه‌ی ئازهربايجان و له‌شکری کوردستان ده‌یدا و جیگه‌ی سه‌رنجن.^۱

۱. فه‌ردووست، ارتشبد حسین، «ظه‌ور و سقووط سلطنت په‌لوی، خاطرات ارتشبد حسین فه‌ردووست»، بخش اول، انتشارات اطلاعات، تهران ۱۳۶۷/۱۹۸۸، + ۱۵۲ صفحه فارسی.

وتارەکانی عبدالرحمن فرامرزى

عەبدوپەرەحمانى فەرامەرزى سەرنووسەرى پوژنامەى پوژنانەى «كەيهان» بوو كە لە سالانىكى زورى پيش شۆرشى ۱۳۵۷ى ئيراندا لە تاران دەردەچوو. ئەم كتيبە كۆمەلى هەندىك سەروتار و وتارە كە فەرامەرزى بەناوى خۆى يا بەناوى خوازراوەى «نەوشاد» هە سەبارەت بە حكومەتى مىللى ئازەربايجان و كۆمارى كوردستانى نووسيون و ريكەوتى بلاوبوونەهەيان لە پوژنامەكەدا دەگەرپیتەوہ بۆ ۱۳۲۴/۵/۲۲ تا ۱۳۲۵/۱۰/۲۶، كە ئەوہش كەموزور دەكاتە ماوەى تەمەنى هەر دوو دەسەلاتدارى ئازەربايجان و كوردستان لە سالى ۱۹۴۶ى زايىنىدا.

فەرامەرزى ئيرانچىبەكى توندوتىژ و جىگەى متمانەى دەربارى محەممەدپەزاشا بوو،^۱ هەر بۆيەش دەيتوانى لە چوارچۆبەى كە بەرەستكراودا رەخنە لە دامودەزگا حكومەتییەكانى ئيران بگرئ و بەو بۆنەىەوہ پرووناكبيران و دژبەرانى رژىم لەچاو پوژنامەى «ئيتلاعات» كە خاوەنەكەى (مەسعودى)يان بە ئالقەلەگوئى سىياسەتى ئىنگلىز و ئوكەرى دەربار دەزانى، بايەخى زياتريان پىدەدا. فەرامەرزى لەم وتارانەدا هەلوئىستىكى دوژمنانەى بەرانبەر بە هەر دوو حكومەتى كوردستان و ئازەربايجان هەيە و لە هيرش كردنە سەر پيشەوا و پيشەوەرىدا هەندىك جار قەلەمى چەپەل و پرتەوس و تەنانەت جنىو و سووكايەتى بەكار دەهينئ؛ ئەو سووكايەتییە جاروبارە بال دەكىشیتە سەر گەلى كورد و ئازەربايجانىش، وەك ئەوہى كە دەلى: «ئەى خاك بەسەر ئەو فارسەى وا بە پادەى فلان كوردى چىايى مەهاباد و بىابانى سەلماس و ورمى واتاى ديموكراسى نازانى» (ل ۳۴۹) يان ريبەرانى هەر دوو بزوتنەوہكە بە «خائن، ماجراجو، عناصر فاسد و حشرات مودى» ناو دەبا (۴۶۱). فەرامەرزى لە بارى ئايىنبىوہە موسولمانى سوننى خەلكى «لارستان»ى ئوستانى فارس بوو و وا هەيە بەو بۆنەىەوہ چەشنىك «عەتف»ى بە نىسبەت كوردەوہ بووبئ، بەلام عەتفىكى

۱. لە يادداشتەكانى عەلەم وەزىرى دەربارى محەممەدپەزاشادا ئاماژە بە هاتوچۆى فەرامەرزى بۆ دەربار هەيە. پرواننە بەرگى ۳، ل ۲۳۹.

وا له هیرش کردنه‌کانی سهر ریبهرانی کۆماری کوردستانی دا دهرناکه‌وئ.

فهرامهرزی ده‌لی له‌گه‌ل «زانایه‌کی کورد» قسه‌م کردووه و له زمان ئه‌وه‌وه دهنووسی: «حیزی کۆمه‌له کوردی ئیزان دروستیان نه‌کردووه و به‌پروالته یه‌که‌م جار له عیراق دروست بوو و کورت‌کراوه‌[ی وشه‌که‌که‌شی] ئه‌وه‌یه: «ک. ژ. ک» (کومه‌له‌ی ژینای کورد)، واته «جمعیت زندگی کرد» (۴۵). له‌وه‌وال و بۆچوونانه‌ی وا له زمان جه‌نابی «زانا کورد» ه‌که‌وه ده‌یگێرتیه‌وه به‌پرونی دیاره‌ کابرا دوژمنیکی راست و په‌وانی کۆماری کوردستان و ریبهره‌کانی بووه، به‌لام ناوی راناکه‌یه‌نی.

له‌وتاری پوژی ۱۳/۳/۱۳۲۵ی که‌یه‌هان‌دا فهرامهرزی ئاماژه به‌سه‌روتاریکی پوژی پیشتری پوژنامه‌ی ئیتلاعات ده‌کا که‌نوسییویه‌تی رادیوی به‌یرووت له‌ زمان ه‌ه‌والئیری ه‌ه‌والدیری فهرانسه‌وه‌گوتوویه‌تی گوايه [پیشه‌وا] قازی محهممه‌د به‌ه‌ه‌والئیره‌که‌ی گوتبێ: «ئه‌گه‌ر فهرمانی شه‌ر بده‌م ته‌نیا له‌ ماوه‌ی ۳ یان ۴ پوژدا شاری کرماشانیش ده‌گرم!» ئینجا گالته‌ نه‌ک به‌پیشه‌وا، به‌لکوو به‌کورد ده‌کا و ده‌لی: «ئه‌وه‌که‌سه‌ه‌پیشه‌وای کام کوردستانه‌؟ ئه‌گه‌ر زمانی کوردی بکریته‌ زمانی فهرمی ده‌بی زمانی کام قه‌بیله‌ و کام به‌شی کوردستان بکریته‌ زمانی فهرمی؟» به‌و شیویه‌یه، زۆر له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌که‌ ده‌روا و چه‌ند جار سه‌بارته‌ به‌پیشه‌وا که‌لک له‌ وشه‌ی ناحه‌ز و نابه‌جی و ه‌رده‌گرئ. له‌به‌شیکی دیکه‌ی وتاره‌که‌دا ده‌لی: «قازی جاران شانازی به‌وه‌ ده‌کرد که‌ شا گۆچانیکی پێداوه، به‌لام ئیستا بۆته‌ پیشه‌وا... پیشتر پیاویکی زۆر به‌خۆوه‌ هاتبووه‌ تاران نازانم ئه‌و بوو یان قازیه‌کی دیکه‌ و «بابه‌شیخ» و خه‌لکانی به‌ریزی دیکه‌ی ناوچه‌که‌شی له‌گه‌ل هاتبوون ... له‌ نیوخۆیان‌دا رقه‌به‌ریان هه‌بوو،^۱ بابه‌شیخ پیاویکی عالم بوو، به‌لام خوینده‌واری قازی ئه‌وه‌نده نه‌بوو... ئیستا ئه‌و قازیه‌ بۆته‌ پیشه‌وا و ده‌توانی به‌ ۳ یان ۴ پوژ کرماشان بگرئ...» (۱۸۹ - ۱۹۵).

۱. فهرامهرزی هه‌له‌ ده‌کا. ئه‌وه‌ی وا له‌گه‌ل حاجی بابه‌شیخی سه‌یاده‌ته‌دا چوو بووه‌ تاران و گۆچانی «مرصع»ی خه‌لات کرابوو، ده‌بی نهمر سه‌یفولقوزاتی قازی بووبی، نه‌ک پیشه‌وا قازی محهممه‌د، ئه‌ویش له‌ سه‌رده‌می حوکمی ره‌زاشا، واته‌ پێش سه‌ره‌له‌دانی شه‌ری دووه‌می جیهانی؛ نهمر سه‌یفولقوزات له‌ سالی ۱۳۲۳دا کۆچی دوا‌یی کردووه.

دهبا و دهلی: «یک تکه ماه است» (هه‌مان).

ناوونیتکه و قسه‌ی ناحه‌زی فه‌رامه‌رزی سه‌بارهت به پیشه‌وری گه‌لیک زیاتره و ته‌نانهت له شوینیکدا پی‌ی ده‌لی لات،^۱ به‌لام چ ده‌کری، قه‌له‌م به‌ده‌ست دوژمنه‌وه بی له‌وه باشتر ناووسی.

بایه‌خیک‌ی گرنگی و تاره‌کانی فه‌رامه‌رزی ئه‌وه‌یه هه‌ندیک سه‌نه‌د و راگه‌یاندنی فه‌رمیی ده‌وله‌تی ناوه‌ندی سه‌بارهت به کۆماری ئازهربايجان راگه‌یاندوه که له سه‌رچاوه‌ی دیکه‌دا یان نه‌هاتوون یان به‌وردی نه‌نووسراون. یه‌ک له‌وانه و تاری پوژانی ۱۳۲۵/۳/۲۵ و ۱۳۲۵/۵/۳۱ ی که‌یهانه، که له‌ژیر دوو سه‌ردی‌ری «متن موافقت نامه» و «هیأت نمایندگی آذربایجان در تهران» دا نووسراون.

یه‌که‌میان سه‌بارهت به سه‌فه‌ری بانه‌مه‌پی سالی ۱۳۲۵ (ئاوریلی ۱۹۴۶) ی پیشه‌وه‌ری و هه‌یه‌تی نوینه‌رایه‌تی ئازهربايجانه بو تاران به به‌شداریی حه‌مه‌حوسین‌خانی سه‌یفی قازی، که گه‌یشته ئه‌نجامی ئه‌وه‌ی قه‌واموسسه‌له‌ته‌نه‌ی سه‌روک‌وه‌زیرانی ئیران به‌یاننامه‌یه‌کی ۷ ماده‌یی سه‌بارهت به ئازهربايجان ده‌رکرد و تییدا هه‌ندیک مافی بو‌گه‌لی ئازهربايجان به په‌سمی ناسی. به‌یاننامه‌که له راستی‌دا پیکهاتننامه‌یه‌ک بوو له نیوان حکومه‌تی میلیلی ئازهربايجان و ده‌وله‌تی ئیران. و تاره‌که باسیک له و به‌یاننامه یان پیکهاتننامه‌یه‌ناکا، به‌لام ئه‌و ۱۵ خاله‌ راده‌گه‌یه‌نی که دوا‌به‌دوای به‌یاننامه‌که‌ی ده‌وله‌ت و وه‌ک «توضیح و مکمل» یک بو‌ئه و نووسراوه و پیشه‌وه‌ری سه‌روکی حکومه‌تی میلیلی ئازهربايجان و موزه‌فه‌ری فیرووز مو‌عاوینی سیاسی سه‌روک‌وه‌زیرانی ئیران ئیمزایان کردوه. لام وایه ئه‌و ۱۵ خاله‌ که‌متر بینزایی له‌به‌روه‌ی سه‌رچاوه کوردییه‌کان ته‌نیا باسی ئه‌سلی به‌یاننامه‌که‌ی سه‌روک‌وه‌زیرانیان کردوه.

«مکمل» هه‌ک‌ش وه‌ک ئه‌سلی پیکهاتننامه‌ی نیوان ئازهربايجان و حکومه‌تی ناوه‌ندی ئیران ئاماژه‌ی راسته‌وخۆی بو کوردستان و کوماره‌که‌ی تیدا نییه^۲ و

۱. به‌واتای پروت‌وقوت، ته‌نانهت چه‌قوکیشه.

۲. له‌وه‌ده‌قه ۳۳ ماده‌یه‌دا که ده‌سته‌ی نوینه‌رانی ئازهربايجان و یه‌ک له‌وان حه‌مه‌حوسین‌خانی سه‌یفی قازی له‌وه سه‌فه‌ره‌دا پیشکه‌شی ده‌وله‌تیان کرد چه‌ند چاران ناوی «کوردستانی ئازهربايجان» هاتوه که دیاره ئاماژه‌یه به‌وه‌شه‌ی خاکی کورد واه‌وتوته به‌ر ئوستانی

ته‌نانه‌ت به‌ندی ۱۰ی «مکمل» که ده‌لی «ئه‌یاله‌تی ئازهر‌بایجان له دوو ئوستانی ۳ و ۴ پیکدی»، ده‌توانری به‌چه‌شنی دهم خوار‌کردنه‌وه له کورد بزاندری و ئه‌و راستیه‌ی که نه حکومه‌تی ناوه‌ندی ئیران و نه کۆماری ئازهر‌بایجان هیچ‌کامیان به‌ته‌نگ کیشی ئیمه‌وه نه‌بوون، ئه‌وه‌ش سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی شه‌هید حه‌مه‌حوسین‌خانی سه‌یفی قازی ئه‌و دهم به‌شینک بوو له‌و هه‌یه‌ته‌ی وا چوو‌بوونه تاران (ل ۲۱۵ - ۲۱۸).

دوو‌هه‌م وتاری گرنگی نیو کتیه‌که، سه‌باره‌ت به‌سه‌فه‌ری میرزا‌عه‌لی شه‌بسته‌ری، سه‌رۆکی ئه‌نجومه‌نی نیشتمانی ئازهر‌بایجان و سه‌لاموللا جاوید، ئوستانداری ئازهر‌بایجان به‌ تاران و توو‌په‌یی فه‌رامه‌ری له‌ وت‌وو‌یژه‌کان و به‌گشتی له‌وه‌ی که ده‌لی: «من گوتبووم به‌ شوین ئازهر‌بایجان‌دا کوردستان دئ و پاشان خوزستان، ئه‌وا قسه‌کانم وه‌دی‌هاتن» (۲۶۴).

فه‌رامه‌ری له‌ زۆر شوینی دیکه‌ی وتاره‌کانیش‌دا باس له‌ کوردستان ده‌کا، وه‌ک ئه‌وه‌ی ده‌لی: «گرفتی کوردستانیش هاته سه‌ر گرفتی ئازهر‌بایجان» (۱۴۰)، یا باسی «جینایه‌ت و کوشتاری حکومه‌تی ئازهر‌بایجان و کوردستان» ده‌کا که به‌شی زۆری بوختان و هه‌لبه‌ستراون.

فه‌رامه‌ری لای‌که‌م دوو وتاریشی تاییه‌ت کردووه به‌ ئیعدامی پیشه‌وا و سه‌در و سه‌یفی قازی. له‌ وتاری ۱۱/۷/۱۳۲۵‌دا ده‌نوسنی «چه‌ند رۆژ پیش ئیستا هه‌والی ئه‌وه‌م خوینده‌وه که قازی محهمه‌د، سه‌یفی قازی و سه‌دری قازی له‌ سه‌رۆکانی مه‌هاباد مه‌حکوم به‌ ئیعدام کراون، به‌هه‌واله‌که‌ دلته‌نگ بووم، نه‌ک له‌به‌روه‌ی بوچی ده‌یانه‌وی ئه‌و سی‌که‌سه‌ ئیعدام بکه‌ن، به‌لکوو بو ئه‌وه‌ی ته‌نانه‌ت له‌ ئیعدام کردنیش‌دا هه‌لاوردن (تبعیض) هه‌یه... نامه‌وی قازی محهمه‌د بی‌تاوان بناسم... من تاوانی مه‌هاباد وه‌ک تاوانیکی «تبعی» ده‌زانم [به‌ شوین یان له‌ ئه‌نجامی پووداوه‌کانی ئازهر‌بایجان‌دا هاتووه]... سه‌دری قازی بزوتنه‌وه‌ی خه‌یانه‌ت‌بازانه‌ی ئازهر‌بایجانی ته‌ئید کردووه و له‌م بابه‌ته‌وه تاوانباره‌، به‌لام له‌ مه‌جلس‌دا وه‌کیلیکی

زۆر هه‌بوون که ئه‌و بزووتنه‌وه‌یه‌یان ته‌ئییید کرد، ئه‌ی بۆچی ئه‌وان ناگرن و مه‌حکوومیان ناکهن؟» (۵۰۷ - ۵۰۹).

له‌ درێژهدا فه‌رامه‌رزى پاستییه‌ک ده‌رده‌خا که له‌ سیاسه‌تى پ‌ژیمی شا و ئیستاش له‌ سه‌رده‌مى مه‌لاکاندا به‌روونی ده‌بیندری ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ که‌سایه‌تییه‌ کورده‌کان بۆ هه‌مان ئه‌و کار و کرده‌وه‌یه‌ی که‌ فلانه‌ ئازهربايجانى یان مازنده‌رانى یان ئیسفه‌هانى ده‌یکهن، ئیعدام ده‌کرین له‌ حالیکه‌دا ئه‌وانى تر به‌ زیندان چوونیک پ‌زگاریان ده‌بن. ئه‌م سیاسه‌ته‌، که‌ هه‌ر ئیستاش له‌ ئیراندا پ‌ه‌چاو ده‌کرى، ده‌بی دوو هۆکارى هه‌بی: یه‌که‌م چه‌کدار بوون و مه‌ترسیدار بوونی کورد بۆ پ‌ژیمه‌کان و دووه‌م بیکه‌سى و بی‌خاوه‌نى کورد له‌ ئیراندا. له‌ په‌سندی ئه‌م بۆچوونه‌ی خۆمدا ئه‌م دیرانه‌ی فه‌رامه‌رزى ده‌هینمه‌وه‌ که‌ سه‌باره‌ت جیاوازیی بارودووخى کورد و ئازهربايجانى نووسيوويه‌تى:

«له‌ کۆنه‌وه‌ ده‌وله‌ت له‌ چاو ئوستانه‌کانى دیکه‌ی ئیران بایه‌خى زیاترى داوه‌ به‌ ئازهربايجان، هه‌میشه‌ وه‌لیعه‌هدى ئیران والیى ئازهربايجانىش بووه‌، که‌متر ده‌وله‌تیک له‌ ئیراندا پیکهاتوووه‌ که‌ سه‌رۆكى ده‌وله‌ت یان هه‌ندیک له‌ ئه‌ندامه‌کانى ئازهربايجانى نه‌بووبیتن، هیچ وه‌زاره‌تخانه‌یه‌ک نییه‌ که‌ چه‌ند به‌رپوه‌به‌رى گشتى و سه‌رۆكى گه‌وره‌ی ئازهربايجانى نه‌بن، پیاوان[ى سیاسى] ئیمه‌ و ئه‌فسه‌ره‌ پله‌ به‌رزه‌کانمان ئه‌غله‌ب ئازهربايجانىن و ئه‌گه‌ر جوان سه‌رنج به‌دین ده‌بینین که‌ له‌ راستىدا ئازهربايجانى به‌سه‌ر هه‌موو ئیراندا حوکمات ده‌کا... به‌لام بارودوخ بۆ کورد وا نه‌بووه‌. جگه‌ له‌ مندانى حاجى فه‌خرولملووک[ى ئه‌رده‌لان] که‌ که‌لکیان له‌ شازاده‌ بوونی خۆیان وه‌رگرتوووه‌ [واته‌ داکیان له‌ بنه‌ماله‌ی شاهانى قاجار بووه‌]، یه‌ک وه‌زیرى کورد، مودیرکولى کورد، والی کورد و سه‌رله‌شکرى کورد ناتوانى بدۆزییه‌وه‌...» (۵۰۸).^۱

له‌ وتارى رۆژى ۱۳۲۶/۱/۱۱ی که‌یهانى فه‌رامه‌رزیش ئه‌م دیرانه‌ پ‌اده‌گویتیم:

۱. ئه‌و حیسابه‌ی وا فه‌رامه‌رزى باسى ده‌کا ئه‌مرۆش وه‌ک خۆی ماوه‌ته‌وه‌ و ته‌نانه‌ت که‌له‌به‌رکه‌ له‌ چاران گه‌لیتک گه‌وره‌تریش بۆته‌وه‌.

«ئێعدامی قازییه‌کان: دوینی پێیان راگه‌یاندم که قازی محهمهد، سه‌دری قازی و سه‌یفی قازی له مه‌هاباد ئێعدام کراون... من له‌و پروداوه دلتەنگم. نه‌که له‌به‌روه‌ی سێ که‌س که ببوونه دارده‌ستی سیاسه‌تی بێگانه... ئێعدام ده‌کرین، به‌لکوو له‌به‌روه‌ی له‌کاره‌که‌دا دووچاوه‌کی ده‌بینم» (۵۲۰). له‌دریژده‌دا فه‌رامه‌رزی چه‌ند جار ده‌لی ئه‌و که‌سانه‌ ده‌بووایه ئێعدام بکرایه‌ن، به‌لام بۆچی ئه‌و که‌سانه‌ی دیکه‌ی وه‌ک ئه‌وان وابوون ئێعدام نا‌کرین: «من قازی محهمهد و سه‌یفی قازیم نه‌ده‌ناسی، به‌لام سه‌دری قازیم بێنیوو. ئیستا که ئه‌م دێرانه‌ ده‌نوسم قیافه‌ی نه‌جیب و ئه‌خلاقێ شه‌ریفی ئه‌و له‌به‌رچاومه... به‌لام ئه‌گه‌ر خۆشم سه‌رۆکی دادگا‌که بووایه‌م هه‌ر ئه‌م سزایه‌م به‌سه‌ردا ده‌سه‌پاند... من له‌وه‌ ناره‌حه‌تم که له‌م ولاته‌دا هه‌لاواردن و دووچاوه‌کی به‌پاده‌یه‌ک حا‌که‌مه‌ که‌ که‌سانیک که‌ شه‌ریکی یه‌ک تاوانن هه‌ندیکیان به‌سه‌ر داری سزادا به‌رز ده‌کرینه‌وه، به‌لام هه‌ندیکی دیکه‌ پله‌ و مه‌نسه‌بیان به‌رز ده‌بیته‌وه...» (۵۲۰ تا ۵۲۲).

فه‌رامه‌رزی هه‌لوێستی خۆی به‌پاشکاوی راده‌گه‌یه‌نی و ده‌لی: ده‌ستتان خۆش بێ ئه‌و که‌سانه‌تان ئێعدام کرد، به‌لام بۆچی که‌سانی دیکه‌ ئێعدام نا‌که‌ن! ئیتر به‌رپرسایه‌تی پیشه‌یی و ئینسانی خۆی له‌بیر ده‌باته‌وه و نالی باشه‌ بۆچی ئه‌و سێ که‌سه‌ی وا ماوه‌ی پینچ سا‌ل ناوچه‌یه‌کی به‌رینیان به‌رپوه‌برد، بێ ئه‌وه‌ی خوین له‌لووتی که‌سیک بێ، ئه‌ویش به‌بێ جیره‌ و مواجیبی «ایران بزگ!» و «شاه شاهان!» نا‌پرسی باشه‌ له‌ بارودۆخیکدا که ئه‌فسه‌ره‌کانی ئه‌رشه‌دی ئه‌رتەش «به‌بلا‌بوونی دوو په‌ر ئاگاهی» له‌سه‌رانسه‌ری ئێران و له‌ کوردستانیش کلکیان نا‌نیو گه‌لۆزیان و پشتیان کرده‌ خه‌لک و سه‌ربازخانه‌کانیان چۆل کرد، چییان لێهات! ئایا له‌گه‌رانه‌وه‌ی هێزی ده‌وله‌تدا ده‌بووایه‌ میدالیا به‌و که‌سانه‌ بدری که‌ ناوچه‌که‌یان له‌ ئاسایشدا پاگرتیان به‌سه‌رله‌شکره‌ ترسه‌تۆکه‌ هه‌لاتوه‌کانی رژی‌م؟ ئه‌وانه‌ ده‌بووایه‌ ئێعدام بکرایه‌ن یان تیمساره‌کانی تۆکه‌ری سیاسه‌تی ئینگلیز و ئه‌مریکا و روس؟

کتیبه‌که‌ گه‌لیک بابته‌ی دیکه‌ی سه‌باره‌ت به‌ کۆماری کوردستان و حکومه‌تی میلییی ئازهربايجان تێدايه‌ و دياره‌ هه‌مووی به‌و روانگه‌ نه‌رینی و دوژمنانه‌ی

سه‌بارەت به کوردهوه که له سه‌ره‌وه‌تر نمونه‌یم هینایه‌وه.

به‌لام پیشتر با ئه‌وه بلیم که ئه‌م وتاره پیش بلاوبونه‌وه که وتۆته به‌رچاوی برای به‌ریزم مامۆستا سه‌سه‌نی قازی و هه‌ندیک تیبینی ئه‌وی تیدا ره‌چاو کراوه. کاک سه‌سه‌ن له‌گه‌ل ئه‌وه‌دا نه‌بوو که من ناوی حکومه‌تی ئازهربايجانم به «کۆماری ئازهربايجان» هینابوو و نووسیوی:

«بزوتنه‌وه‌ی ئازهربايجان له‌وه سه‌رده‌می‌دا له هه‌یچ به‌لگه و نووسراوه‌یه‌کی خۆی‌دا عینوانی خۆی وه‌ک «کۆمار / جمهوری» نه‌هیناوه. له هه‌موو جینگه‌یه‌ک «میللی حکومه‌ت» ی به‌کار هیناوه. ئه‌وان زانیویانه «جمهوری» له چوارچێوه‌ی سیستمی پادشایی‌دا ناگونجی و هه‌ر ئه‌وه‌ش تاوانبار کردنیان به «ته‌جزیه‌ته‌له‌ب» به‌رپه‌رچ ده‌داته‌وه.»^۱

۱. فرامرزی، عبدالرحمن، «استاد فرامرزی و قضیه آذربایجان جنجالی‌ترین منازعه قلمی در تاریخ مطبوعات»، به‌کوشش حسن فرامرزی، انتشارات داستان، تهران ۱۳۷۹ / ۲۰۰۰، فارسی.

یادداشت‌ه‌کانی ئه‌سه‌دولّاه‌له‌م

من له‌م کتیبه‌که‌دا به‌شوین هه‌وال و بۆچوونی نووسهر و له‌رینگای ئه‌وه‌وه شه‌خسی محهمه‌دپه‌زاشای په‌هله‌وی سه‌باره‌ت به‌ شوپرسی ئه‌یلوول و نه‌مر مه‌لا مسته‌فای بارزانی گه‌راوم. دیاره‌بابه‌تی راسته‌وخوی سه‌باره‌ت به‌ بۆکان له‌و یادداشتانه‌دا نییه، به‌لام که‌سانیک که‌له‌ دواپوژدا میژووی سیاسی بۆکان و په‌یوه‌ندی خه‌لکی ناوچه‌که‌له‌گه‌ل شوپرسی ئه‌یلوول بنوسن ده‌توانن که‌م‌وزور که‌لک له‌م کتیبه‌ش وه‌برگرن، به‌لام له‌لایه‌نی هه‌لوئستی په‌هله‌وی دووه‌م و ده‌ربار و ساواکه‌وه و پروانینیان به‌مه‌سه‌له‌ی کورد، سه‌رچاوه‌یه‌کی باشه.

یادداشت‌ه‌کانی عه‌له‌م جاریک له‌ ئه‌مریکا و له‌ پینچ به‌رگدا بلاوکرایه‌وه، جاریکیش به‌ سه‌روگۆئ شکاوی و له‌ دوو به‌رگدا له‌ ئێران. چاپه‌که‌ی ئه‌مریکا له‌ ژیر چاوه‌دییری د. عه‌لی‌نه‌قی عالی‌خانی دۆستی عه‌له‌م‌دا چاپ بووه، به‌لام ئه‌وه‌ی نیوخوی ئێران چاوه‌دییری «عبدالرضا هوشنگ»ی به‌سه‌ره‌وه‌ بووه و ئاشکرایه‌ ده‌ستی وه‌زاره‌تی ئێرشادی گه‌یشتوتی که‌ به‌ فه‌یزی خۆیان ۵ به‌رگی یادداشت‌ه‌کانیان کردووه به‌ دوو به‌رگ! من خۆم کتیبه‌کانم نین و بۆ خویندنه‌وه‌یان چومه‌ته‌ کتیبخانه‌یه‌کی گشتی له‌ له‌نده‌ن. به‌داخه‌وه‌ دوا‌ی سێ جار سه‌ردان، به‌رگی ۲ و ۴ یادداشت‌ه‌کان که‌ ئه‌ندامان بردبوویانه‌ ده‌ره‌وه‌ هه‌ر نه‌گه‌رایه‌وه‌ و منیش چیتراکام نه‌بوو شوینی بگرم. به‌و پیتیه، یادداشت‌ه‌کانی من هی به‌رگی ۱ و ۳ و ۵ ن، به‌لام بۆ ئه‌وه‌ی کاره‌که‌ زور ناته‌واو نه‌بی که‌لکم له‌ به‌رگی دووه‌می چاپی ئێرانیش وه‌رگرتوو. چاپه‌که‌ی ئێران به‌ناوی «گفتگوهای من با شاه؛ خاطرات محرمانه اسدالله علم» له‌لایه‌ن چاپه‌مه‌نی «طرح نو»وه‌ بلاوکراوه‌ته‌وه. ئه‌م نوسخه‌یه‌ی کتیبه‌که‌ی چاپی ئێران که‌ به‌رده‌ستی من که‌وتوو چاپی چواره‌م و هی سالی ۱۳۷۱ [۱۹۹۲]ه. سه‌یر ئه‌وه‌یه‌ یادداشت‌ه‌کانی عه‌له‌م به‌ رۆژمیری ئێرانی نووسراون و هه‌رواش چاپ کراون، به‌لام ریکه‌وته‌کان له‌ چاپه‌که‌ی تاران‌دا به‌ سالی زاینی ریکخراون!

ئەسەدوللای عەلەم نزیکتەرین کەس بوو له محەممەدپەرزاشای پەهلەوی و تەنانەت گەلیک قسەو باسی کە لە گەل بێمالە کە خۆی یان دەولەتی ژێر حوکمی نەکردوو، لە گەل ئەودا کردوو یەتی. عەلەم جیگە ی پاز و نەینی درکاندنی شا و ھاو پێی سیاسەت و عەیش و نووش و رابواردنی بوو له تاران و له ماوەی سەفەرەکانی دەرەوی ولاتدا. ئەو نزیکیەتی بە رادەیک بوو کە شەهنازی کچی شا بۆ ئەوێ چاوی بە باوکی بکەوێ چۆتە لای ئەو و مەسلەحتی پیکردوو کە ی و چۆن بتوانی باوکی ببینی! ھاوسەری عەبدو پەرزای برای شاش پێی گوتوو خۆ ئیمە کەسمان له تو نزیکتەر لە لای شا نییە!

عەلەم له سالی ۱۳۴۷ هـ تا ۱۳۵۶ [۱۹۶۸ تا ۱۹۷۹] به شیوهیهکی ریکو پێکی پوژانە، نزیک بە هەموو پوژیک دواي تەواو بوونی کاروبار، چەند دیرپکی سەبارەت بە کارەکانی ئەو پوژەیی خۆی نووسیوە. بەهۆی ئەو راستییەو کە لەو ماوەیدا تازە لەسەر کاری سەرۆک وەزیری ئێران وەلا نرابوو و ئەرکی «وەزیری دەربار» ی پێ سپێردرا بوو، ئاگاداری گەلیک پەیوەندی ئاشکرا و نەینی نیو حکومەتی ئێران بوو. کەموزۆر هەموو یادداشتهکانی عەلەم له پەیوەندی محەممەدپەرزاشادان، هەر له کاروباری شەخسی وەک نەخۆشی و دەوا و دەرمان و راباردن لە گەل کچان و ژنان هەتا کاروباری بێمالەیی، وەک پەیوەندی شا لە گەل فەرەحی شازن و مندالەکانیان و خوشک و برا و زاواکانی شا و کاروباری سیاسی، وەک چاوپیکەوتنی پوژانەیی ئەشخاس لە گەل شا، کە زۆر بەیان دەبوایە له ریکەیی ئەو و پیکەخراپە (هەر له سەرۆک و باش وەزیر و بالۆیزی ولاتانەو تا نوینەری کۆمپانیاکان و...) سەفەر کردنی شا بۆ دەرەوی ولات یان هاتنی میوانی وەک سەرۆک کۆمار و شاهانی ولاتانی دیکە بۆ ئێران و بەگشتی بەشیکی زۆر له ژێانی پوژانەیی شا لە ژێر چاوە دێری و بەرپووەبردنی عەلەمدا بوو مەگەر پەیمانی شا لە گەل کۆمپانیا نەوتییەکان، کە تەنانەت دوکتۆر ئیقبالیی وەزیری نەفتی ئێرانیش ئاگای لێیان نەدەبوو و وا هەبوو دوو پوژ دواي ئیمزاکرانی پەیمانەکان بە بەشیکی له نیوەرۆکیان بزانی!

دیاره شا هه موو کاروباریکی له پینگه ی عه له مه وه پیک نه خراوه، بۆ نمونه چاوپیکه وتنی پوژانه ی مه ئموورانی ده زگا جاسووسییه کانی پوژاوا، په یوه ندی فەرمانده رانی سپا و سه روک وه زیر و وه زیره کان له گه ل ئه و و زور شتی دیکه ش له دهره وه ی ده سه لاتی عه له م دا بووه، گه رچی عه له م لووتی له و کارانه ش وه ژاندووه و به تایبته به هوی رقه به ری و دژایه تیبه ک که له گه ل ئه میر عه باس هوهیدا سه روک وه زیری هه موو ئه و سالانه ی ئیران بوویه تی، که لکی له هه موو دهره فته تیکی وه رگرتووه بۆ ئه وه ی پاشقولی بدا و له به رچاوی شای بخا. ئه م هه لوئیسته نه ریتیبه ی به نیسبته فهرحی شاژنیش هه بووه و خوی و شا نه یانوئیستووه دهره تان به و و به «ئالقه ی ئه نلیکتوئیل»^۱ واته پرووناکییرانی ده وره به ری فهرح و سه روک وه زیر بدهن.

روانگه ی ئاشکرا و هه میشه یی عه له م به نیسبته ژنیشه وه جینگه ی سه رنجه. ئه و و شا هه رگیز هیچ باوه رپکیان به توانای فکری ژن نه بووه و ته نیا ژنیان له جینگه و بان دا ویستووه. ئه م بی باوه رپیه به ژن له شوینی زوری ئه و یادداشته نه دا دهره ده که وئ، کاتی که به شیوه یه ک له شیوه کان باسی فهرح یان ژنکی دیکه وه ک شاژنی بریتانیا و که سانی دیکه ده کری، به لام له لایه کی تره وه هه ردووکیان به بوونی ژن و منداله وه، چه نده ها هاوړپنی کچی ئیرانی و غه یره ئیرانیان بووه و له گه ل ئه وان دا پوژانه و به ئاشکرا چوونه ته ئه سپ سواری و گه ران و پیکنیک و پاباردن و مالیان له تاران و پاریس و سویس و کیش بۆ کریون.

با کورتی بکه مه وه و بجمه سه ر باسی سه ره کی: یادداشته کانی عه له م جی متمانه ترین سه رچاوه ی به رده ستن بۆ ناسینی بیروبوچوون و سیاسه ت و هه لوئیسته و په یوه ندییه کانی محه ممه دره زاشای په هله وی و وا هه یه به بی خویندنه وه ی ئه و یادداشته نه کری و نه توانری سیسته می حکومه تی و پوچییه و

۱. عه له م پرووناکییرانی ده وره به ری سه روک وه زیران و فهرح به «عن تللیکتوئیل» ناو ده با و له قه ولی په سوول په رویزییه وه ده لی ئه مانه ته نیا «عه ن» که یان ماوه و «تللیکتوئیل» یان فه وتاوه!

فكرى پەهلەوى دووھەم و تەنەت رەزاشاى باوكى بناسرى.

بەلام بابەتى ھەلئار دەى من لە يادداشتەكانى عەلەمدا:

دوابەدواى كۆدەتاي عەبدولكەرىم قاسم و كوتايى ھاتن بە سىستەمى شايەتى لە عىراق (۱۹۵۸)، كىچ كەوتە كەولئى محەممەد رەزاشاوه و بەتەواوەتى لەو دەترسا خۆشى تووشى چارەنووسىكى ھاوچەشنى مەلىك فەيسەل بى. ديارە ئىسرائىل و ولاتە پۇژاوايى يەكانىش لە دەسچوونى پىگەى گرنكى عىراق و نزيك بوونەوى قاسم لە يەكئەتەى سۆڤەتيان نەدەويست و دژى دەوستان. ئەوى ئايا سەرەتا پۇژاوايى يەكان شايان لە گيانى قاسم بەردا يان شا ويستى ئەوان بەشويىن خۇىدا بكيشى و بەگژى قاسميان دا بكا، وەك پرسى ھىلكە و مريشك وايە، بەلام لە بەشيكى ئەم يادداشتانەدا كاتى عەلەم باسى كۆدەتاي ئەفغانستان و لا برانى محەممەد زاھيرشا دەكا، بە شا دەلئ: «چۆن توانيمان لە رىگەى كوردەكانەو بەگژ حكومەتى عىراقدا بچين و پاشان ولاتە پۇژاوايى يەكانىش مەجبوور بوون تىكەلاوى كيشەكە بن، ليرەش دەتوانين كاريكى وا بكەين.»

ھەر چۆنىك بى، يادداشتەكانى عەلەم كاتى دەست پىدەكەن كە شۆرشى ئەيلوول ۶ سالا دەستى پىكردووه و ھەر بۆيەش ئەو كارە سەرەتايى يانەى تىدا بەدى ناكرى، بەلام لە بىرەو دەريەكانى سەرھەنگ پىژماندا بەروونى دەردەكەوى كە چۆن ساواك چۆتە جلدى كوردەوھ و دوو كەس لە رىبەرانى كورديان بە نھىنى بردۆتە تاران و بەلئىنى ھاوكارى و پشتگىرييان پىداون بۆ ئەوى كورد شەرىك دژ بە قاسمى نەيار و ناحەزى شا و پۇژاوا ھەلگىرسىنى، كە ھەرواش بوو و شەرىكى نەخواستە و ناپۆيىست بەسەر كورد و عىراق بەگشتىدا سەپىنرا كە سوودى تەنيا بۆ شا و ساواك و ئىسرائىل و پۇژاوايى يەكان بوو و دووكەلئىكى ۱۴ سالاى چووه چاوى كوردەوھ و ھەزاران شەھىد و سەدان ھەزار زىندانى و برىندار و مالۆيرانى و ئابوورىيەكى نشوست ھىناو و بەھىزبوونەوى دووبارەى سىستەمى عەشیرەى لئ كەوتەوھ.

ئەوانەى خواروھەلئار دەيەكن لە يادداشتەكانى «اسدالله علم» سەبارەت بە كوردو

بارزانى و شۆرشى ئەيلوول:

بەرگى يەكەم:

گرفت و خەمى سەرەكى شا لەو يەك دوو سالەدا ئەو يە رۇژاوايى يەكان نەوتى كەم لە ئىران دەكړن و دەولەت بودجەى تەواوى نىيە.

هەينى، ۱۳۴۷/۱۲/۱۶: من بە نەينى ئاگادار كرابوومەو [و بە شام راگەياندا] كە لەبەرەوى كوردان لولەى نەوتى مووسل بۇ كەر كووكيان بە خۆمپارە تەقاندۆتەو، شەريكاتى نەوت دەيانەوئى بيكەنە بيانوو و بە عىراقىيەكان بلين ولاتەكەتان سەقامگير نىيە و لە ئەنجامدا ئىمەش ناتوانين سەرمايەى لى دابنيتين، ئىنجا بەرەمى [نەوتى] ئەوئى كەم بكنەو و بەشى ئىران [لە فرۆشتنى نەوت] زياتر بكن (لەپەرە ۱۳۹).

هەينى، ۱۳۴۸/۵/۱۸: راديو بەغدا هيرشى زۆر دەكاتە سەر ئىران و بەتايبەت بنەمالەى پادشايى... بەلام ئەگەر هاوپەيمان و هاوريكانمان [رۇژاوايى يەكان] لى بگەرين، بە خزمەتيان دەگەين! من دلنيام كە هەر هاوپەيمانەكانمان بوون ئەيانهيشت لە مووسل لولەى نەوت لەو زياتر بەتەقندریتەو، دەنا كوردەكان كارى خويان كردهبوو. بۇ ئەو ش بەلگەى چاكم بەدەستەو يە. (۲۳۳)

بەرگى دوو هەم: (بەدەستەو نىيە).

بەرگى سېھەم:

سى شەممە ۱۳۵۲/۴/۲۶: دواى نيوەرۇ چوومە خزمەت شا... پاشان مەلا مستەفا بارزانى ريبەرى كوردان كە هاتۆتە ئيرە، دوو سەعات شەرەفى چاوپيگەوتنى [شاي] پيدرا. ئىديتورى كتيبەكە (عەلى نەقى عالى خانى) لە پەراويزى لەپەرەكەدا ئەم دىرانهى نووسيوە: «... لە لەپەرە سېھەمى نامەكە [ى بارزانى] دا تەئكىدى ئەو كراو كە پەيوەندى ئىران و كوردانى عىراق لە پەيوەندى توركيا لەگەل توركانى قوبروس قولتەرە»، بەلام بە سەرنج دانىكى ئاسايى لە پووى دەقى نامەكەو دەردەكەوئى كە ئەو نووسينهى عالى خانى راست نىيە لەبەرەوى بارزانى نووسيوەتى: «تۇ [واتە شا] گوتوتە پەيوەندى ئىمە و كورد قولتەرە لە پەيوەندى توركيا و قوبروس»، كەوايو ئەو قسەى شا يە نەك بارزانى (۱۱۳).

چوارشهممه، ۱۳۵۲/۵/۳۱: عه‌له‌م لێزه‌دا باسی سه‌ره‌له‌دانی خه‌لك له به‌لووچستانی پاکستان ده‌كا و وتووێژی خۆی له‌گه‌ل شا سه‌باره‌ت به‌ كێشه‌كه‌ ده‌نوسى. شا ده‌لى ده‌ستی روس [یه‌كیه‌تیی سوڤیه‌تی] له‌ پشت راپه‌رینه‌كه‌یه. عه‌له‌م ده‌لى: «باشه، خۆ روس ناتوانی راسته‌وخۆ سه‌رباز بنیژیته‌ ئه‌وى. ئیمه‌ش ناتوانین ده‌ست له‌سه‌ر ده‌ست دابنن و هیچ نه‌كه‌ین بێن سه‌رمان بېرن، ده‌بێ كاریك بكه‌ین. ئه‌گه‌ر سه‌رکه‌وتنیكى كه‌میشمان ده‌ست كه‌وى، وه‌ك له‌ كوردستان ده‌ستمان كه‌وتوو (مه‌لا مسته‌فا بارزانی)، ئه‌و ده‌م ئینگلیز و ئه‌مریکا بیانه‌وى و نه‌یانه‌وى به‌دوامان دا دین، وه‌ك له‌ كوردستانیش هاتن.» شا ده‌لى راسته‌، به‌لام چی بكه‌ین باشه‌؟ عه‌له‌م ده‌لى: «سه‌ره‌تا ئیجازه‌م پێ ده‌ با پوژاواى ئه‌فغانستان بشیوینم!» (۱۳۵).

دووشه‌ممه، ۱۳۵۲/۶/۱۲: دواى نیوه‌رۆ دیسان مه‌لا مسته‌فا بارزانی شه‌ره‌فی چاوپێكه‌وتنى [شای] وه‌رگرت، هه‌لبه‌ت زۆر زۆر به‌نه‌ینی (۱۵۳).

سێشه‌ممه، ۱۳۵۲/۶/۱۳: به‌یانی چوومه‌ خزمه‌ت ئه‌علاحه‌زه‌ت... عه‌رزم كرد... ئینگلیزه‌كان سه‌باره‌ت به‌ كوردستان فیلمان لێناکه‌ن، فه‌رمووی منیش لام وا نییه‌ بیکه‌ن له‌به‌روه‌ی هه‌ر بوونی [شه‌ری] كوردستان هۆكاریكى گرنه‌ بۆ بېرینه‌وه‌ی نفووزی ته‌واوی سوڤیه‌ت له‌ عێراق...» (۱۵۴).

سێشه‌ممه ۱۳۵۲/۷/۲۴: به‌ شام گوت دوینی بالوێزی ئه‌مریکا له‌لای من بوو و بابه‌تیكى سه‌باره‌ت به‌ داواکاری ئیسپرائیل پیگوتم كه‌ ده‌یانه‌وى كورده‌كان ده‌سبه‌جی دژ به‌ عێراق بچنه‌ شه‌ه‌وه‌، به‌لام بۆچوونی خۆی ئه‌وه‌ بوو كه‌ ئه‌م كاره‌ كورد تیدا ده‌با له‌به‌روه‌ی چه‌كى وایان نییه‌ بتوانن له‌ ده‌ره‌وه‌ی چیا و شوینی خویان شه‌ری پێ بكه‌ن. شا فه‌رمووی ئه‌و راست ده‌كا، ده‌سبه‌جی ته‌له‌فونی بۆ بکه‌ [بۆ بالوێزی ئه‌مریکا] و پێی بلێ بۆچوونه‌كه‌ی راسته‌ و ئیمه‌ش نامانه‌وى كورد وه‌ك دارده‌ستی ئیسپرائیل و ئه‌مریکا بناسرین...» (۲۲۲).

شه‌ممه، ۱۳۵۲/۷/۲۸: به‌یانی چاوم به‌ ژماره‌یه‌كى زۆری به‌لووچ و كورد و لور و

۱. عه‌له‌م خه‌لكی «بیرچه‌نه‌»ی خوراسان و نزیک سنووری ئه‌فغانستان بوو و ده‌سه‌لاتیكى زۆری ئابووری و سیاسیی له‌ ناوچه‌كه‌ هه‌بوو.

تاقمیکیش مفته‌خوری سه‌گبابی تارانی که‌وت (نیازم چلکاوخوّرانی تارانیه)، (۱۳۲). چوارشه‌ممه، ۱۳۵۲/۹/۷: ع‌رازیزی شیخ عوسمانی نه‌قشبه‌ندیم ع‌رزی شا کرد که به‌یانی زوو هاتبووہ چاوپیکه‌وتنم (ناوبراو له کوردستان که‌سیکی قسه‌رؤیشتووہ، ه‌روه‌ها له عیراق په‌یره‌وی زوری ه‌یه)، ویستبووی له تاران خانہ‌قا دروست بکا، ف‌رمووی یارم‌تیی بدن (۳۰۳).

چوارشه‌ممه، ۱۳۵۲/۱۲/۱۵: «له دویشه‌ووہ دیسانه‌که له‌سه‌ر سنووری عیراق پیک‌دادان [ی سه‌ربازانی ئیران و عیراق] ه‌. شا ف‌رمانی تاکتیکی پید‌دان... به‌جیا، چاوم به‌ژماره‌یه‌کی زوری کورد له هۆزی جیاجیا که‌وت،^۱ که هاتون‌ته تاران و قسه‌م له‌گه‌ل کردن، وره‌یان زور به‌رز بوو... له شه‌ری نیوان [ئیران و عیراق] دا عیراقییه‌کان ۵۰ که‌سیان کوژراوه... بالویزی ئیران له له‌ندن ده‌گوت عیراقییه‌کان به‌و شه‌ره کلایان کرد‌وته سه‌رمان له‌به‌روه‌ی ده‌یانه‌وی نه‌ته‌وه یه‌گرتووہ‌کان له کیش‌هی شه‌تولعه‌ره‌ب‌دا ده‌ست بخاته کاره‌که‌وه» (۳۷۲ - ۳۶۶).

سه‌بارت به‌نامه‌ی رۆژی ۱۹۷۳/۷/۱۴ ی نه‌مر مه‌لا مسته‌فای بارزانی بو مح‌مه‌د‌ر‌ه‌زاشای په‌له‌وی (برواننه سه‌روه‌تر س‌ن‌شه‌ممه ۱۳۵۲/۴/۲۶) ده‌بی بلیم نامه‌که له ۱۹۷۳/۷/۱۴ دا به‌ئینشایه‌کی باشی ئینگلیزی نووسراوه و تیندا بارزانی نیگه‌رانیی خوی له‌وه د‌ر‌ده‌برئ که خه‌ریکه ماوه بو به‌ر‌یوه‌بردنی په‌یمانی نازاری نیوان شو‌رش و حکومه‌تی عیراق ته‌واو ده‌بی و ۱۱ ی نازاری ۱۹۷۴ ده‌گاتی بی‌ئ‌وه‌ی حکومه‌تی عیراق به‌ته‌ما بی به‌ر‌یوه‌ی بیات، جا ده‌لی نیگه‌رانی ئ‌وه‌ین که عیراقییه‌کان له چه‌کی ئاسایی و نائاساییش وه‌ک چه‌کی کیمیایی دژ به‌ئیمه که‌لک و ه‌ر‌ب‌گرن... ه‌ر بویه‌ش پیویسته بزووتنه‌وه‌که‌مان به‌هیز بکری و له دۆخی داکۆکییه‌وه بگه‌ینه دۆخی ه‌یرش بردن... پاشان داوای یارمه‌تی له شا ده‌کا و ده‌لی له سه‌ردانه‌ی ئ‌م نزیکانه‌ی ئ‌م‌ریکات دا قسه‌مان بو بکه و خوت و ه‌ر که‌سیکی

۱. وا‌ه‌یه ئ‌وه‌ی ع‌له‌م نووسیویه‌تی «قبیله جداگانه»، لایه‌ن و حیزبی جیاواز بو‌بی. ئیرانی، چ ئ‌وه دم و چ ئیستا، ه‌ر کورد به‌عه‌شیره‌ت ده‌ناسن و نایانه‌وی دان به‌سه‌رپاکی میله‌تیک دابینن به‌ناوی کورد.

دیکه‌ی دهنگت دهیگاتی، هه‌مووتان هه‌ول بدهن یارمه‌تی زیاترمان پێ بگه‌یه‌نن بۆ ئەوه‌ی بتوانین له به‌رانبه‌ر هێرشێ به‌غدادا خۆ بگرین.

به‌رگی پینجه‌م:

ئهم به‌رگه‌ بابه‌تیکی ئه‌وتۆی سه‌باره‌ت به‌ کورد و بارزانی و شوێرشێ ئه‌یلوول تیدا نییه‌ هۆکاره‌کەشی ئه‌و راستییه‌یه‌ که‌ هی سالانی دوا‌ی ۱۹۷۵ه‌ و ئیتر شوێرشێ کورد هه‌ره‌سی هیناوه‌. ته‌نیا له‌ لاپه‌ره‌ ۲۵دا ده‌لی کوردان ویستوو‌یانه‌ شا تیرۆر بکه‌ن. له‌ لاپه‌ره‌ ۱۷۰ و ۲۴۰ و ۴۱۶ش دا سووکه‌ ئاماژه‌یه‌ک به‌ کورد کراوه‌ و ته‌واو. به‌رگی ۲ی چاپی ئیتران (وا هه‌یه‌ هه‌مان به‌رگی دووی چاپی ده‌روه‌ نه‌بێ).

ئهم به‌رگه‌، یادداشته‌ی سالانی پێش و دوا‌ی هه‌ره‌سه‌ی ۱۹۷۵ ده‌گریته‌به‌ر.

سالی ۱۹۷۴:

پینجه‌شه‌مه‌، ۱۸ی میهر: [له‌گه‌ل شادا] باسی شکستی چریکه‌کانمان کرد له‌ کوردستانی عێراق. شا هیواداره‌ باروودۆخی کوردان به‌هۆی توپخانه‌ی دوورئه‌نگیو و مووشه‌کی دژی تانگی ئیمه‌وه‌ باشته‌ر بێ (ل ۶۲۳).

هه‌ینی ۱۰ی ئابان: به‌ فه‌رمانی شا چاوم به‌ بالۆیزی ئینگلیس که‌وت و سه‌باره‌ت به‌ هه‌والی نابه‌جیی تۆری ته‌له‌فیزیۆنی سه‌ربه‌خۆی ئینگلستان سه‌باره‌ت به‌ کوردی بیچاره‌ی عێراقی که‌وته‌م گله‌ و گازنده‌ (۶۲۹).

چوارشه‌مه‌، ۲۲ی ئابان: بالۆیزی ئینگلیز ئه‌مرۆ دوانیوه‌رۆ هاته‌ چاوپیکه‌وتنم... وه‌زاره‌تی ده‌روه‌یان نیگه‌رانی تیکنیسیه‌نه‌ ئینگلیزییه‌کانه‌ که‌ بریاره‌ مووشه‌کی رایپێر له‌ سنوره‌کانی رۆژاوامان دامه‌زرینن. ئه‌وان نابێ به‌ هیچ شتیه‌یه‌ک بچنه‌ نیو سنووری عێراقه‌وه‌ ده‌نا وا هه‌یه‌ کاره‌که‌ ببێ به‌ رووداویکی نیونه‌ته‌وه‌یی... (۶۳۳).

یه‌کشه‌مه‌ ۳ی ئازهر: شا هه‌یشتا بیری له‌لای سه‌فه‌ری مۆسکۆی بوو و گوتی ئه‌وان گازنده‌یان له‌ پشتگیری کردنی ئیمه‌ له‌ چریکه‌ کورده‌کان هه‌بوو. لیم پرسین چۆن مرۆف ده‌توانی له‌ نیوان یارمه‌تی ئیتران به‌ کورد و یارمه‌تی سوڤیه‌ت به‌ فیه‌تنامی باکووری جیاوازی دابنێ. له‌ کوردستان وا خه‌لک به‌هۆی وێرانگه‌رتترین چه‌کی ئه‌مرۆیی، واته‌ فرۆکه‌ و مووشه‌که‌وه‌ له‌نیو ده‌برین... (۶۳۶).

شهممه، ۹ی ئازهر: سه‌بارهت به عیراق و راده‌ی پشتگیریی پروسیه له‌وان قسه‌مان کرد. شا‌گوتی مؤسکو جگه له داکۆکی کردن له خۆی هیچ ناکا، به‌لام ئیمه ده‌بی له به‌رانبه‌ریان‌دا بوه‌ستین. ئیمه به توپخانه‌ی دوورهاویژ به‌لایه‌کی وامن به‌سه‌ر عیراقییه‌کان هیناوه که گومانم هه‌یه بو هیرش کردنه‌وه‌یه‌کی نوێ بو‌سه‌ر کوردان په‌له‌بکه‌ن. عیراقییه‌کان به‌هه‌موو مووشه‌ک و شتی دیکه‌یان‌وه نه‌یان‌توانی ئه‌و توپه به‌رواله‌ت «کوردی»‌یان به‌بده‌نگ بکه‌ن. راهاتن و پیک‌وپیک‌ی ئه‌وان زۆر خراپه (۶۳۷).

چوارشهممه، ۱۳ی ئازهر: شا‌فرمانی پیدام به‌سه‌روکی «ستاد بزرگ ارتشتاران» بلیم ئه‌گه‌ر چریکه کورده‌کان توانای خوراگری له به‌رانبه‌ر دژه هیرشی عیراقییه‌کانیان نییه، ئیمه ده‌بی توپه دوورهاویژه‌کانمان له هیلای یه‌که‌می به‌ره‌ی شه‌ر دوور بخه‌ینه‌وه با نه‌که‌ونه ده‌ست دوژمن (۶۳۹).

سالی ۱۹۷۵:

پینج‌شهممه، ۱۵ی ئیسفهند: بومیدییه‌ن سه‌روک‌کووماری ئه‌لجه‌زائیر رایگه‌یان‌دوه که کیشه‌کانی نیوان ئیران و عیراق چاره‌سه‌ر کراون. شا و سه‌ددام حسین به‌ناشکرا یه‌کتریان له باوه‌ش گرت و سپاسی سه‌روک‌کووماری جه‌زائیریان کرد (۶۶۳).

هه‌ینی، ۱۶ی ئیسفهند: شا سه‌عات دووی به‌یانی گه‌راپه‌وه ئیران... گوتی توانیومه په‌یماننامه‌ی «شط‌العرب» بدرینم. لیم پرسای چی به‌سه‌ر چریکه کورده‌کان دئ؟ به‌رواله‌ت فرمانی به‌ئهرته‌ش‌بود نه‌سیری داوه پیشنیاری په‌نابه‌ریه‌تییان له ئیران پی بکا. گوتم ئه‌ی کوردستانی خودموختارچ لئ‌دئ؟ شا‌گوتی ئه‌وه هه‌ر له سه‌ره‌تاوه قسه‌ی قۆر بوو، ئه‌وان بی‌نیویر له به‌رانبه‌ر سه‌ددام‌دا شکستیان هینا، به‌بی پشتگیریی ئیمه ده‌رۆژیش له به‌رانبه‌ر عیراقییه‌کان‌دا نه‌یان‌ده‌توانی خۆبگرن... عه‌رزم کرد له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش‌دا ئه‌و داوخوازییه‌ی کوردان وا هه‌یه رۆژیک به‌که‌لکمان بی. گوتی بو‌ی هه‌یه وابی، به‌لام پیم سه‌یر نییه ئه‌گه‌ر په‌یمانی ئیمه له‌گه‌ل سه‌ددام حسین هه‌میشه‌یی بی. زۆر گونجاوه که به‌غدا بیه‌وی په‌یوه‌ندیی نزیکتری له‌گه‌ل ئیمه هه‌بی و خۆی له‌گه‌چه‌لی نفووزی لاوه‌کی، به‌تایبه‌ت پروسه‌کان رزگار بکا.

وهلامم دایه وه، بهلام سالی پار هیچی وای نه مابوو عیراقیه کان خواستی کوردان قبول بکهن و به کرده وه هاندانی ئه علاحه زهت بووه هوی ئه وهی کورده کان پیشناره که یان دایه دواوه. ئه وه به توندیی گوتی ههردوولا ده یانزانی که عیراق نهیده ویست به لینه کانی جی به جی بکا، زیاتر یارییه کی بی تام بوو تا به لاین... (۶۶۳ - ۶۶۴)

چوارشه ممه ۲۱ی ئیسفهنه: شا له حاله تیکی رۆحی زۆر باشتر له دوینی دا بوو، هۆکاره کهشی ساکار بوو. دوینی دوانیوه رۆ له وه نارهحت بوو که چاوی به مسته فا بارزانی ریبه ری کورده کان که وتبوو، دیاره له چاوپیکه وتنی رووبه روو له گه ل ئه وه، هه ندیک شه رمه زاره. گه رچی ئه گه ر پشتگیری ئیمه نه بووایه کوردان زۆر پیش ئیستا تیدا ده چوون. زیاد له ۱۰۰ چه شنه توپخانه ی سه حرای و ژماره یه کی گه لیک زۆری مووشه کی دژه تانگ و سامی ژیر فه رمانی ئیران له کوردستان هه ن، هه موو ئه مانه ده بی به خیرایی تیدا بچن له به رووه ی هیچ شانسیک نییه بکه ونه وه ده ستمان... کۆمه لگای نیونه ته وه بی تاوانبارمان ده کهن که خه یانه تمان کردوه، به لام بیر له وه ناکه نه وه که ئه گه ر پشتگیری ئیمه نه بووایه، ئه مرۆ کوردان له کوئی ده بوون؟ هه ر چوئیک بی، کوردستانی سه ره بخۆ هیچ کاتیک سوودی بو ئیمه نه بووه (۶۶۵).

پینج شه ممه، ۲۹ی ئیسفهنه: راپۆرتم دا به شادا که کوردانی عیراق ده رفه تیکی زیاتریان ده وی بو ئه وه ی بنه ماله کانیا ن له وپه ری سنوره وه به یینه ئیو ئیرانه وه. بارزانی دلنیگه رانی هاوړپیان و خزمانی به جیماویه تی، له گه ل ئه وه ش دا شا پینداگره له سه ر ئه وه ی په نابه رییه تی ته نیا به چریکه کان بدری، له به رووه ی عیراق زیانیک به ژن و مندال ناگه یه نی. وه لامم دایه وه ته نانه ت ئه گه ر واش بی ناتوانین چاوه روان بین کورده کان باوه ر به وه بکهن یان بنه ماله کانیا ن له وی به جی به یین. شا پیشناری کرد بیانخه یه ژیر پشتگیری خاچی سووری نیونه ته وه یی یه وه، له راستی دا به لینی دا کاره که جی به جی بکا. ئه گه ر بریار بی ریز له په یمانمان له گه ل عیراق بگرین، ئه وه چاره یه کی دیکه ی نییه (۶۶۵ - ۶۶۶).

ههینی، ۱ی فهروه ردین (نه ورۆز) تا ۱۴ی فهروه ردین: بالۆیزمان له عه ممان

به نامه‌یه‌کی مه‌لیک حوسینه‌وه هات که تینیدا ناوی هه‌ندیک ناسیونالیستی کوردی
ناشکرا کردبوو وا دژ به گیانی شا پیلانیان ده‌گیژا. ده‌سبه‌جی نامه‌که‌م دایه ساواک
(۶۶۷).

دیاره ئەم دێرانه‌ی سه‌ره‌وه هه‌لبژارده‌یه‌کی که‌می ۵ به‌رگ کتییی پر لاپه‌ره‌ن.
یادداشته‌کانی عه‌له‌م بۆ ناسینی که‌سایه‌تییه‌ محه‌مه‌دره‌زاشای په‌له‌وی و بنه‌ماله‌که‌ی،
هه‌روه‌ها په‌یوه‌ندییه‌کانی رژیمی شا له‌گه‌ل ولاتانی ده‌ره‌وه سه‌رچاوه‌یه‌کی به‌سووده.
عه‌له‌م گه‌لیک له‌ شا نزیک بووه و زۆر نه‌یتییه‌ ئه‌و و ده‌رباری شای زانیوه که
هه‌ندیکیانی له‌م یادداشته‌نه‌دا درکانه‌وه. جیاواز له‌ کیشه‌ی کورد، لام وایه به‌گشتی
ناسینی رژیمی شا به‌بج ئەم یادداشته‌نه‌ گه‌لیک ئەسته‌متر ده‌بج.^۱

۱. علم، اسدالله، «یادداشته‌های علم»، ویرایش و مقدمه مشروحوی درباره شاه و علم از
علی‌نقی عالی‌خانی، جلد یکم: ۱۳۴۷ - ۱۳۴۸ / ۱۹۶۸ - ۱۹۶۹، چاپ نیوورلد لیمیتد، ایالات متحده
آمریکا، ۴۱۳ صفحه، فارسی.

بیره‌وه‌رییه‌کانی سه‌رتیپ هاشمی

ئەم کتیبە بیره‌وه‌ریی سه‌رتیپ هاشمی جیگری سه‌روکی ساواک و به‌رپۆه‌به‌ری گشتی ئیداره‌ی «ضدجاسوسی» ساواکه. هاشمی خەلکی شاری «خۆی» و وه‌ک زۆریک له ئەفسه‌ران و کاربه‌ده‌ستانی حکومه‌تی ئێرانی سه‌رده‌می په‌هله‌وییه‌کان، ئازهر باجانییه. به‌هۆی ئەو راستیی‌ه‌وه که په‌یوه‌نده‌کانی حکومه‌تی ئێران له‌گه‌ڵ رېبه‌رانی شۆرش‌ی ئەیلوول له‌ باشووری کوردستان (۱۹۶۱) له‌ رێگه‌ی ساواکه‌وه ده‌گیران و ئەویش یه‌ک له‌و چه‌ند ئەفسه‌ر و فه‌رمانبه‌ره‌ ده‌وله‌تییه‌ په‌به‌رزانه بوو که په‌یوه‌ندییه‌کانی ده‌به‌ست، جیگه‌وپینگه و ده‌وربینینی له‌ شۆرش‌ی ئەیلوول‌دا گرنگایه‌تی په‌یدا کردبوو. دیاره له‌ ماوه‌ی چاره‌ سه‌له‌ی شۆرش‌ی ئەیلوول کوردانی خۆف‌رۆشی رۆژه‌لاتیش وه‌ک سه‌ره‌نگ پیژمان و سه‌ره‌نگ موده‌رریسی له‌ هات‌و‌چۆی به‌رده‌وامی ناوچه‌ی شۆرش‌دا بوون، به‌لام دوا‌ی هه‌ره‌سی سه‌الی ۱۹۷۵ و هاتنی ئاواره‌کان بۆ ئێران و نیشته‌جی‌بوونی رېبه‌رانیان له‌ که‌ره‌ج، سه‌رتیپ هاشمی به‌ قسه‌ی خۆی، رۆژانه سه‌ردانی بارزانی کردووه و ده‌وری په‌یوه‌ندی‌دانی بارزانی به‌ شا و حکومه‌تی ئێران و ساواکه‌وه گێراوه.

هاشمی پێش هه‌ره‌سی سه‌الی ۱۹۷۵ به‌رپرسی راگه‌یشتن به‌ ئیش‌و‌کاری «موعاویدین»، واته‌ ئەو به‌ ره‌گه‌ز ئێرانیانه‌ بووه که سه‌ددام حسین له‌ عێراق ده‌ریده‌کردن و ده‌یناردنه‌وه ئێران، ده‌شزانین زۆریان کورد بوون.

له‌ فه‌سلێ «متجاوزین مرزی، معاویدین و پناهندگان» ی کتیبه‌که‌دا هاشمی باسی هه‌لسوورپاوی خۆی له‌ راگه‌یشتن به‌و سه‌ ده‌سته‌ خه‌لکه‌ ده‌کا و له‌ درێژه‌ و له‌ ژێر سه‌ردیتری «ورود ایل بارزان به‌ ایران»‌دا (ل ۴۹۴ - ۵۰۵) ده‌چیته‌ سه‌ر مه‌سه‌له‌ی هه‌ره‌سی شۆرش‌ی ئەیلوول و هاتنی کوردی ئاواره و په‌نابه‌ر بۆ ئێران. له‌و‌ی‌دا له‌ خزمه‌ت و پێراگه‌یشتنی خۆی و ساواک و ده‌وله‌تی ئێران به‌ کورده‌ ئاواره‌کان ده‌دوێ و ده‌وله‌ت ده‌کاته‌ فریشته‌ی میهره‌بان و دلسۆزی ئەو په‌نابه‌رانه‌ وه‌ک

ئه‌وه‌ی خه‌یانه‌ت و پشت تیکردنیک نه‌بووبی و که‌لک وهرگرتنی نامرؤفانه‌ی خوی و ساواک و شا له خویئی ئه‌و هه‌موو شه‌هید و برینداره کورده درؤ بووبی! له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش‌دا له تویی رسته و هه‌واله‌کان‌دا هه‌ندیک راستی دهرکینی که پیچه‌وانه‌ی ئه‌و قسانه‌ی خوی دهرده‌خه‌ن. ئیمه هه‌موومان له شاره‌کانی عه‌جه‌مستان ئاواره کورده‌کانی باشوورمان ده‌دیت که له‌وپه‌ری بی‌وازی و ناته‌واوی و په‌زاله‌ت‌دا ده‌ژیان. هاشمی له‌و بابه‌ته‌وه ده‌لی ساواک هیچ ده‌سه‌لاتیکی به بارزانی نه‌ده‌دا بتوانی پنیان رابگا. هاشمی ده‌لی بارزانی به‌رده‌وام سکالای ده‌کرد و ده‌یگوت پۆژانه ۱۵۰ نامه‌ی ئاواره‌کانم پیده‌گا که هه‌موو هاواریانه له ده‌ست بارودۆخه‌که، به‌لام هیچ له ده‌ست نایه بۆیان بکه‌م. ته‌نانه‌ت ده‌لی جاریکیان بارزانی گوتی ئه‌گه‌ر خۆکوشتن له ئیسلام‌دا حه‌رام نه‌بووایه خۆم ده‌کوشت با له‌و بارودۆخه‌ پزگاریم بی. هه‌ر له‌وی‌دا ده‌لی بارزانی نیسه‌ت به ئه‌مریکایی‌یه‌کان زۆر ره‌ش‌بین بو و به ناپیاو و په‌یمان‌شکینی ناوده‌بردن و له شوینیکیش‌دا بارزانی به پیاویکی قورس و قایم و ئازا ناوده‌با.

هاشمی دواتر باسی نه‌خۆش‌که‌وتنی بارزانی و ئازاری شیرپه‌نجه‌ی ده‌کا و به‌راشکاوی ده‌لی شا ئیجازه‌ی نه‌ده‌دا بۆ عیلاج بچیته دهره‌وه‌ی ولات. کاتیکیش ئیجازه‌ه‌را، ئیتر دره‌نگ ببوو و عیلاج سوودی نه‌ده‌به‌خشی تا ئه‌وه‌ی له ئه‌نجام‌دا وه‌فاتی کرد.

ئه‌وه داگیرکه‌ریک که زیاترین سوودی له راپه‌رینی کورد و پزانی خویئی پۆله‌کانی گه‌لی کورد وهرگرت، ئه‌ویش کیسنجر و سیاسه‌تی ولاته‌یه‌که‌گرتووه‌کان سه‌باره‌ت شو‌رشی کورد، جا وهره کورد به‌و دهرس له‌و میژوووه وهرمه‌گره‌! با براده‌رانی کوردی باشوور و هه‌ندیک حیزب و ریکخراوه که ئیستاش پشت به ئیران ده‌به‌ستن جاریکی دیکه به‌خۆیان‌دا بچنه‌وه و ئه‌و ریویبانه‌ی ئیران بناسن.^۱

۱. هاشمی، سرتیپ منوچهر، «داوری، - سخنی در کارنامه ساواک»، نشر ارس، لندن ۱۳۷۳/ ۱۹۹۴، ۶۴۳ صفحه، فارسی.

به شیک له بیره وهه ریبه کانی سه ره لشکر فه زولولای هوما یوونی

وه رگبران له زمانی فارسییه وه: حه سه ن قازی

برای به ریزم ماموستا حه سه نی قازی حه جی بو هیناومه ته دی له ج! من که بی گومان ده بوایه له دریزه ی ئه م باسه دا بچمه سو راغی بیره وه ریبه کانی سه ره لشکر هوما یوونی، فه رمانده ی له شکری کوردستان و دهوری چه په لی ئه و له دژایه تی کردن و به رانه ر وه ستانی کوماری کوردستان (۱۹۴۶) ده ربخه م، به بلا و بوونه وه ی ئه م بابه ته ی ماموستا حه سه ن له سه ر ویبلاگی «روانگه» کارم بو هاسان بوویه وه و لیزه دا نیونیشانه که م دیاری کردو وه.

ئه م به شه هه لپژارده یه، سالانی ۱۳۲۴ - ۱۹۴۶/۲۵، ده گرته وه که تینان دا کوماری کوردستان به ریبه رایه تی پیشه و قازی محهمه د دامه زرا و به هیرشی هیزه کانی ئیران بو سه ر ناوچه که هه ره سی هینا. هوما یوونی، وه ک پیشتر له بیره وه ریبه کانی ره زم ئارادا ئماژم پیکرد، یه ک له نه یار و ناحه زانی کومار و گه له که مان بو و به و بو نه یه وه ئاشکرایه روانگه ی به نیسه بت کورده وه له م بیره وه ریبه کانی ده بی چون بی. کاری کاک حه سه ن، خوی گوته نی، زور به ورده ریشاله، لاپه ره یه کی زوری کتیه که ی تینا ته رجه مه کراوه و له کوتاییش دا به اوردکاریه کی قسه ی هوما یوونی له گه ل نووسینه کانی نه مر خه لیل فه تاحی قازی کراوه و نامه یه کی شه هید سه دری قازیش خراوه ته به رچاو که ده ریده خا له و ریکه وته دا له تاران وه چۆته وه مه هاباد یان براوه ته ئه وئ.

لیزه دا پیویسته بلیم که ئیرانییه کان سالانیکی زوره پرۆژه ی میژووی زاره کیی ئیران له ژیر چاوه دیری زانکوی هارواردی ئه مریکی و به بودجه ی ئه وان به رپوه ده بن و توانیویانه بیره وه ری گه لیک کاربه ده ست و فه رمانده ی سپایی سه رده می قاجار و په هله وی بلا و بکه نه وه که وا هه بوو ئه گه ر ئه و پرۆژه یه نه بوایه، خویان نه یانویستایه یا نه یان توانیایه بیره وه ریبه کانیا بنووسنه وه. ئه وه پرۆژه یه کی گه لیک گرنگ و سه رکه وتوو و جیی خوی ده بی ئه گه ر کوردیش به شیوه یه ک له شیوه کان

بەشى سېھەم: كەسايەتییەكان | ۱۳۷۱

كارىكى ھاوچەشن بۇ كەسايەتییە سىياسىيەكانى خۆى بەرپۆه ببات و ئىجازە نەدا
قەلەمى چەپەلى كەسانى وەك ئەر فەع و پىژمان و قانعى فەرد مېژووى سىياسىي
گەلەكەمان پەلەدار بكن.^۱

1. http://ruwange.blogspot.com/2013/06/blog_post4543.html

بیره‌وه‌رییه‌کانی لاهروودی و سۆ نامهی پێشه‌وا

ئه‌میر عه‌لی لاهروودی ئه‌ندامی پێه‌رایه‌تی فیرقه‌ی دیموکراتی ئازهربايجان له موهاجه‌ره‌تی سۆفیه‌ت، بیره‌وه‌رییه‌کانی خۆی له سه‌رده‌می کۆماری ئازهربايجان (۱۹۴۶) و چوونی خۆی بۆ ئازهربايجانی باکووری (سۆفیه‌تی) هه‌تا کۆتاییه‌کانی سه‌ده‌ی بیسته‌م و چه‌ند سالیکیش دواي ئه‌و نووسیه‌و و بنکه‌ی چاپه‌مه‌نیی فیرقه له سالی ۲۰۰۷دا له باکو بۆی بلاوکردۆته‌وه.

لاهروودی به‌هۆی پله‌وپایه‌ی حیزبی و هه‌روه‌ها نزیك بوونی له پێه‌رانی کۆماری ئازهربايجان بۆ ماوه‌یه‌کی دووردیژت خاوه‌ن ده‌سه‌لات و به‌سه‌ر په‌نابه‌رانی تووده‌یی و ئیرانی نیو ئازهربايجانی سۆفیه‌ت دا ده‌سپۆیشتوو بووه و به‌و بۆنه‌یه‌وه ده‌ستی به‌سه‌ر گه‌لیک به‌لگه‌نامه‌ی حیزبی و ده‌وله‌تی راگه‌یشتوو. هه‌لۆیستی سیاسیی لاهروودی سه‌ره‌رای نزیکایه‌تی فیرقه له حیزبی تووده، که‌متر کۆمۆنیستی و زیاتر نه‌ته‌وه‌یی ئازهربايجانییه و له‌م بواره‌دا گه‌لیک چۆته پێشه‌وه، به‌ شێوه‌یه‌ک که دژایه‌تی کورد و ئه‌رمه‌نی و ئیرانی له هه‌موو شوێنیکی یادداشته‌کانی دا ده‌بیندێ.

به‌ نیه‌سه‌ت کورده‌وه، هه‌لۆیستی لاهروودی باش نییه و گه‌رچی هێرشێ راسته‌وخۆ ناکاته سه‌ر که‌سیک، به‌لام کاتی نیوه‌ینانی پێشه‌وا قازی محه‌مه‌د و بارزانی و هه‌روه‌ها پێه‌رانی بزوتنه‌وه‌ی چه‌پی ئیرانی، وه‌ک غه‌نی بلووریان، سیپاجی و نه‌مران عه‌لی گه‌لاویژ و په‌حیمی سه‌یفی قازی، هه‌رگیز دانی خیریان پێدانه‌ین.

ئه‌وه‌ی له یادداشته‌کانی لاهروودی دا بۆکان و ناوچه‌که‌ی بگرتیه‌وه، ئه‌و بابه‌تانه‌ن و سه‌باره‌ت به‌ نه‌مر عه‌لی گه‌لاویژ نووسیونی، به‌لام له‌به‌روه‌ی ناوچه‌ی سه‌رچۆمی جه‌غه‌توو و چۆمی مه‌جیدخان په‌یوه‌ندی راسته‌وخۆیان به‌ بۆکانه‌وه هه‌یه، ده‌بێ بابته‌ی په‌یوه‌ندیار به‌ نه‌مر د. په‌حیمی سه‌یفی قازیش بخه‌مه چوارچێوه‌ی

کاره‌که‌وه.

لاهرودی هه‌روه‌ها سی نامه‌ی پیشه‌وای له کتیه‌که‌ی‌دا چاپ کردووه. من له ئەسل بوون و نه‌بوونی نامه‌کان دلتیا نیم، به‌لام به پیوستم زانی وه‌ک کاریکی لاوه‌کی ئەوانیش لێره‌دا به‌ینمه‌وه و بیانخه‌مه به‌ر چاوی خوینهر. دواتر ده‌بی هه‌والی به‌راورد کردنی نمونه‌ی خه‌ت و ئیمزای پیشه‌وا له‌گه‌ل ئەم به‌لگه‌نامه‌دا بدری و بزاندری ئایا ده‌سخه‌تی ئەون یان نا. به‌گویره‌ی بوچوونی ریزدار هه‌سه‌نی قازی نامه‌کان ده‌سخه‌تی پیشه‌وا نین، به‌لام ئیمزاکه‌یان هی ئەوه.

ئەم لاپه‌رانه‌ی کتیه‌که‌ به‌ شیوه‌یه‌ک له شیوه‌کان، بوکان و که‌ساییه‌تیه‌کانی ده‌گرنه‌وه:

۱۰۴، ۱۰۵، ۱۱۲، ۱۱۶، ۱۱۷، ۲۷۴ (بوکان)، ۲۷۵ (بوکان و عه‌لی‌ئاغای عه‌لیار)، ۳۱۴، ۳۶۵، ۳۶۷، ۴۲۸ (رادییۆ په‌یکی ئیران، گه‌رچی باسی نه‌مر قزنجی و گه‌لاویژی نه‌کردووه)، ۴۳۴، ۴۵۰، ۵۹۶ (ئامار سه‌باره‌ت به‌ کوردستان)، ۶۴۳، ۶۶۵ به‌دواوه (ئه‌کسه‌ریه‌ت و حیزبی تووده‌ی ئیران)، ۶۸۷، ۶۸۸ (کوردیکی سه‌قزی).

نامه‌کانی پیشه‌وا له لاپه‌ره ۳۳۳ تا ۳۳۸ی بیره‌وه‌ریه‌کانی‌دا چاپ کراون. له بیرمان نه‌چی که سیاسه‌تی یه‌کیه‌تی سۆقیه‌تی له سه‌رده‌می حکومه‌تی میلیلی ئازهربايجان و کوماری کوردستان‌دا، به‌هۆی فه‌رمانبه‌ران و سپایه‌که‌وه به‌رپه‌ده‌چوو که زۆربه‌ی هه‌ره زۆریان خه‌لکی ئازهربايجانی سۆقیه‌ت بوون و حکومه‌تی ناوه‌ندی له مۆسکۆ راسته‌وخۆ ده‌ستی له کاره‌کان وه‌رنه‌ده‌دا. له هه‌ر دوو بانگه‌یشتنی سه‌رانی کورد بۆ سۆقیه‌تیش‌دا که سه‌کان ته‌نیا چوونه باکو و له‌گه‌ل کاربه‌ده‌ستانی ئازهربايجان و باقروفي سه‌رۆک کوماری حکومه‌تی ئازهربايجانی سۆقیه‌تی‌دا قسه‌یان کرد. به‌و پێیه، نامه‌نوسینی پیشه‌وا بۆ باقروفيش که ده‌نگ و نوینه‌ری یه‌کیه‌تی سۆقیه‌تی بوو، شتیکی ئاسایی یه و سه‌مه‌ره نانوینی، به‌لام لاهروودی که ناسیۆنالیستیکی ئازهربايجانی بوو، به‌ شیوه‌یه‌کی دیکه‌ی پیشانی خوینهر هه‌دا که گوايه باقروفي سه‌رۆک و پیشه‌وا قازی محهمه‌د فه‌رمانبه‌ریکی به‌رده‌ستی بووه، هه‌ر بۆیه‌ش نامه‌ی بۆ نووسیوه و داوای یارمه‌تی لی‌کردووه.

بۆ زانیاریی زیاتر سه‌بارهت به ده‌قی نامه‌کانی پێشه‌وا قازی محهممه‌د، یادداشت و وه‌رگێڕانی نامه‌کان به‌قه‌له‌می به‌پێزی به‌رێز کاک حه‌سه‌ن قازی لێره‌دا ب‌لاو ده‌که‌مه‌وه.^۱

سێ نامه‌ی پێشه‌وا قازی محهممه‌د بۆ میرجه‌عفه‌ر باقرۆف

ئاماده‌ کردن و وه‌رگێڕانی : حه‌سه‌نی قازی

به‌رێز ئه‌میرعه‌لی لاهروودی سه‌هدری فیرقه‌ی دیموکراتی ئازهربايجان له‌ کتیبی بیره‌وه‌رییه‌کانی‌دا: «یادمانده‌ها و ملاحظه‌ها» (نشر فرقه‌ دمکرات آذربایجان) که له‌ سالی ۲۰۰۷دا له‌ باکو به‌ زمانی فارسی ب‌لاو بوته‌وه، له‌ لاپه‌ره‌ ۳۳۵ - ۳۳۷دا کۆپیی سێ نامه‌ی پێشه‌وا قازی محهممه‌دی ب‌لاو کردوته‌وه‌ که بۆ میرجه‌عفه‌ر باقرۆف نووسراون. ئه‌م نامانه‌ به‌ زمانی ترکی ئازهربايجانی و به‌ ده‌سخه‌تی جیاواز نووسراون. ته‌نی نامه‌ی یه‌که‌م له‌سه‌ر کاغه‌زی فۆرمی «وزاره‌ت هیزی کوردوستان» نووسراوه‌ و تاریخی پێوه‌یه. له‌ هه‌رسیک نامه‌کاندا ئیمزای پێشه‌وا قازی محهممه‌د به‌ به‌راورد کردن له‌گه‌ل سه‌رچاوه‌ی دیکه‌دا به‌ جوانی ده‌ناسریتته‌وه‌ و چ گومانیک له‌ ره‌سه‌ن بوونی‌دا نییه. ئه‌م به‌لگانه‌ یه‌که‌م جاره‌ ب‌لاو ده‌کرینه‌وه. به‌داخه‌وه‌ له‌ کتیبی به‌رێز لاهروودی‌دا ئه‌و نامانه‌ به‌وردی و به‌سه‌رنجه‌وه‌ وه‌رنه‌گێڕدراونه‌ سه‌ر زمانی فارسی. له‌ نێوه‌رۆکی نامه‌ی دوویه‌م‌دا ده‌رده‌که‌وئ که له‌ دوا‌ی پاشه‌کشه‌ی ئه‌رته‌شی سوور له‌ ئیزان (مانگی مای ۱۹۴۶) نووسراوه، له‌و نامه‌یه‌دا هیندیک وشه‌ په‌ریندراوه‌ یان پاک کراونه‌ته‌وه‌! مه‌به‌ست له‌ عیسا‌زاده، که دواتر له‌ نامه‌که‌دا به‌ناوی یه‌که‌می «سه‌لاحه‌ددین» باسی لێوه‌کراوه «سه‌لاحه‌ددین کازمۆف»ه، که راویژکاری نیزامی کۆمار بوو. سه‌لاحه‌ددین کازمۆف له‌ کورده‌کانی سوؤقیه‌ت بوو و له‌ لیسته‌یه‌که‌دا که له‌ لایه‌ن وه‌زاره‌تی نێوخۆی کۆماری ئازهربايجانه‌وه‌ ب‌لاو کراوته‌وه‌ وه‌کو یه‌که‌ له‌ «قاره‌مانانی سوؤقیه‌ت» ناسیندراوه. کازمۆف سالی ۱۹۷۸ له‌ پووداویکه‌دا له‌ باکو

۱. امیرعلی لاهروودی، یادمانده‌ها و ملاحظه‌ها، نشر فرقه‌ دمکرات آذربایجان، باکو، ۱۳۸۶/ ۲۰۰۷، ۷۴۸ صفحه، فارسی.

كووژرا.

نامەى سېتھەم دەبىى بە رېگەى ئەو خوئىندكارە كوردانەدا ناردرابىى كە بۆ خوئىندن چووبوونە سۆقېتەت. لە كۆتايىيەكانى مانگى ئاورىلى سالى ۱۹۴۶ نزيكەى ۶۰ لاوى كورد بۆ پەرورەدەى نيزامى لەلايەن كۆمارى كوردستانەو ناردانە ئازەربايجانى سۆقېتەت، بەلام بەر لەوان بەپيى نووسىنى ويليام ئيگلۆتون «سى قوتابى ناوەندى لە مهابادەو لە زانكۆى باكۆ وەرگيرابوون، لە چوارچېووەى ئەو بوورسانەىدا كە سالىك پيشتەر درابوون بە حكومەتى ئيزان. ئەو خوئىندكارانە برىتى بوون لە: پەحماني حەلەوى، خوسرەوى زولفەقارى و مستەفاى شەلماشى (كۆمارى كوردى لە سالى ۱۹۴۶، لاپەرەى ۸۵). لە مانگى ئووتى سالى ۱۹۴۶ ئەو خوئىندكارانە بە سەردان دېنەو مهاباد. لە نوتقىكى پيئشەوا قازى محەممەد كە لە ژمارەى ۷۶ى كوردستاندا چاپ كراو (كوردستان، سېئشەمۆ ۲۲ى گەلاوئىژى ۱۳۲۵ هەتاوى [۱۳ى ئووتى ۱۹۴۶]) ئاماژە بە هاتنەووەى ئەو خوئىندكارانە كراو و پيئشەوا قازى محەممەد لەو بارەيەو دەلى:

«... ئەمن لەم سەفەرەدا هېندى كارم مابوو كە جى بەجىيان بكەم، بەلام چونكوو بېستەم كە سى نەفەر لە موخەسىلىنى ئېمە كە لە باكۆ دەخوئىن بۆ سەردانى و لات هاتوونەو تالووكەم كرد كە چاوم پييان بكەوى و ئىنتىزارم هەبوو كە لە وەختى هاتنەووەى ئەواندا پيئشوازيكى زۆر چاكيان لى بكرى، چونكوو ئەوانە هەو لە موخەسىليكن كە لە كوردان چوون بۆ خاريجە. ميللەت دەبى زۆريان قەدردانى لى بكا، بەلام داخەكەم لەم خسووسەو وەك پيويستە تەو جوهى لازم و پيئشوازيى شايانان لى نەكراو. ئوميدەوارم كە هەموو سالىك موو فەق بېن ژمارەيەكى زۆر لە موخەسىلين بنيرين بۆ خاريجە كە بە حەول و قووەتى خودا موو فەق بېن بەهوى عيلم و زانست كەشتى كوردستان بگەيەننە ساحيل و خواهيش لەو دانيشجوو خوشەويستانەى خۆمان دەكەين كە لە ماوهدى ئىقامەتى خۆيان لە مهاباد مو شاهەداتى خۆيان لەوى بە نووسين و گوتن بۆ خەلكى بلين و بنووسن كە ميللەت ئاشنا بى كە ميللەتانى ديكە چلۆن بە قووەتى عيلم و زانست ئەرز و ئاسمان، سەر دەريا و ژير دەريايان موسەخەر كردوو...»

یهک له و خویندکارانه، پهحمانی حهلهوی [دانیسججوی کورد له مهدرهسهی تییبی بادکوبه] له ژماره‌ی ۷۹ ی پوژنامه‌ی کوردستاندا (کوردستان، سێشه‌مۆ ۲۹ ی گه‌لاویژی ۱۳۲۵ [۲۲ ی ئووتی ۱۹۴۶]) و تاریکی به‌ناوی «بریگ له جوغرافیای شاری باکو» بلاو کردۆته‌وه.

به‌م پێیه‌ ده‌رده‌که‌وی نامه‌ی دووهم له دوا‌ی مانگی مای ۱۹۴۶ و نامه‌ی سێیه‌م له کۆتایی یان سه‌ره‌تای سێتامبری ۱۹۴۶ نووسراوه.

نامه‌یه‌ به‌که‌م

ژماره ۳۳

بروار... ئارمی کۆماری کوردستان

وزاره‌ت هیزی کوردستان

مه‌باباد

آذربایجان کۆمونیست پارتیاسنن باش کاتبی جناب میرجعفر باغراوف چوق احترامله عرض اولونور سردشت و سقز و بانه رایونلارندا دشمن‌النده تانک لار واردر و بیرده سنه شهرنده اولارن لشکر مرکزنده طیاره وار بونه کویره سیزدن چوق خواهش ایدرم امر بیوره‌سنز بیزه اوچ تانک و ایکی ضد طیاره طویی بیزه ویرسونلار.

محمد قاضی ۲۴/۱۲/۲۹

وه‌رگیپانی کوردی:

سکرتری گشتیی پارتی کۆمونیستی ئازهربايجان جه‌نابی میرجه‌عفر باغرووف به‌ پیزی زۆروه‌وه‌ عه‌رز ده‌کری، له‌ ناوچه‌کانی سه‌رده‌شت و سه‌قز و بانه‌ دوژمن تانکی له‌ ده‌ستدایه‌ و هه‌روه‌ها له‌ شاری سنه‌ش له‌ مه‌رکه‌زی له‌شکر فرۆکه‌یان هه‌یه، بۆیه‌ زۆر تکاتان لێده‌که‌م ئه‌مر بفرموی سێ تانک و دوو توپی دژه‌فرۆکه‌مان بدییتن.

مه‌مه‌دی قازی ۲۴/۱۲/۲۹ [۲۰ ی ماری ۱۹۴۶]

نامه‌ی دوهم

محترم آذربایجان خلقینین آتاسی و بیوک معلمی اولان جناب میرجعفر باقراوف
اولا شخصا من و بیز کورد خلقی طرفندن سیزه و آذربایجان ملتیه چوق لی
سلام لار یترمگه باهم خوش آزاد و خوشبخت بیر خلق کیمی اولدوقجه ازون ایلار
بویی یاشاماقزنی اورگدن آرزو ایدیریک. منم بو مکتوبی یازماقده مقصودم اوندان
عبارت در که سیز تماما آرخاین اوله سنز که سیزن و قزل اوردونن چکدیگی
زحمت لر هدر گیتیمه‌جک و روس قوشونی بیزم فکرمدان، اورک مزدان چیقیمیه‌جاق
من هیچ زمان اینانه بیلیم که روس قوشون لاری ایرانی بوشالده‌رق مظلوم خلق
لاردان گوز گوتوروب اوز دوغمه وطن لارنه گیده‌جک لار منه ایله گیلرکه دورت بش
ایل سزن گوسترنسزله یاشایان و ینه روس لارن قایتمه‌سنن آرزو ایدن کورد خلقنی
یاد دان چقاریمیه‌جاق سنز و بیزم حیاتی گونده‌لک مسئله‌لارمزراق لانه‌جاق سنز.
کورد ملتی آذربایجان له باهم اوز ملتی، وطنی و آزادلغی اوغرنده
دائما دشمن له ورشو‌جاق‌لار آرتق میدان ناموس لی نن دور بیز کورد
ملتی سیزن کومک نزله متمدن بیر ملت بولماق له باهم اونی ده یاخشی
بیلیریک که آزادلغی سیون بیر ملت بیلیریک و مبارزه‌نی ایتمه‌لیدر
آزادلق مبارزه‌سز و قانسز ممکن دگل در بیز کورد ملتی هیچ وقت طهرانه باش
ایمه‌رگ لاکن، سیزدن بیر خواهشم وار:

۱- کورد ملتنی اوز قایغی یواسنده بسله‌دی‌کیزکیمی اونلاری اوچونجه یاد دان
چیقارمه‌ین و دائما گوز قولاق ویرن سیز بیزه بیر بیز کورد خلقی مقابلنده یوز
بورجلی اولماقه حاضرغ

۲- بیر خواهشم وار که بیزه گوندردگز یولداش عیسی زاده تیزلیگله گری قایتیق
منه بو ایش چوق تعجب گیلر بیر انسان که ناموس له ایشله‌یه، زحمت چکه خلق
مدافعه قوشونی یارادا سرحدی محکم لندره خلق آراسنده حرمته مالک اولابیر
دن ایسه روس لارن گیتیمه‌سی و کورد خلقنن دشمن له مبارزه امتحاننی ویرن
زمان یولداشنی گیتیمک فکرنی دوشه‌رک بیزی ترک ایتمه‌سی منی معطل قویور

دیەسن بو بهانه ایدی منه گویره صلاح‌الدینه بیزم حقمز سیزنکی قدر اوله بیلر چونکه او اوله ساویت اوغلی و ایکنجی کورد در بونه گویره سیزدن خواهش ایدرم هیچ اولمه‌سا ایشی باشه چاتدرانه قدر یولداش عیسی زاده‌نی و یولداشن تشریفی گیری قایتەرسنز چوق ساغ و خوشبخت اوله‌سنز سیزی اونتمه‌یان هم دوست.

محمد قاضی

وه‌گیرانی کوردی

باوک و مامۆستای گوره‌ی گه‌لی به‌پیزی نازەربایجان جه‌نابی میرجه‌عفر

باقرۆف

یه‌که‌م له‌لایه‌ن خۆم و گه‌لی کورده‌وه و پیرای ناردنی سلأوی زۆر بۆ ئیوه و میلله‌تی نازەربایجان له‌ده‌وه ناره‌زوو ده‌که‌ین وه‌کوو گه‌لیکی نازاد و خوشبه‌خت بۆ سالانی دپیت بژین. مه‌به‌ستی من له‌نوسینی ئەم نامه‌یه ئه‌وه‌یه که دلناییی ته‌واوتان بده‌می ئه‌و زه‌حمه‌تانه‌ی ئیوه و سپای سوور کیشاوتانه به‌فیرۆ ناروا و قشوونی پووس له‌فکر و دلای ئیمه‌ ده‌رناچی. ئەمن قه‌ت باوه‌ر ناکه‌م که هیزه‌ پووسه‌کان به‌چۆل‌کردنی ئیران و گه‌رانه‌وه‌یان بۆ ولاتی خۆیان چاو له‌گه‌لانی مه‌زلووم هه‌لبویرن. ئەمن وای بۆده‌چم که دوا‌ی چوارپینچ سال ژیان لیره‌ ئیوه و پووسه‌کان به‌گه‌رانه‌وه‌تان گه‌لی کورد له‌بیر ناکه‌ن و سه‌رنج ده‌ده‌نه‌ سه‌ر مه‌سه‌له‌ حه‌یاتیه‌کانی پۆژانه‌ی ئیمه‌. میلله‌تی کورد به‌یه‌که‌وه له‌گه‌ل نازەربایجان له‌پیناو میلله‌ت، نیشتمان و نازادی خۆی به‌رده‌وام له‌به‌رامبه‌ر دوژمن‌دا تیده‌کۆشی و ئیدی مه‌یدان ئی که‌سانی به‌نامووسه‌. ئیمه‌ی میلله‌تی کورد به‌یارمه‌تی ئیوه بۆ سازکرنی میلله‌تیکی به‌شارستانی به‌یه‌که‌وه ئه‌وه‌ش باش ده‌زانین که میلله‌تیکی نازادی خۆش بوئ، ده‌بی خه‌باتیکی یه‌کگرتوو بکا. نازادی بی‌خه‌بات و بی‌خوین مومکین نییه‌، ئیمه‌ وه‌کوو میلله‌تی کورد هیچ کاتیک سه‌ر له‌به‌ر تاران دانانه‌وینین، به‌لام تکایه‌کم له‌ئیوه هه‌یه:

۱- هه‌روه‌ک چۆن له‌پۆژی ته‌نگانه‌دا له‌سه‌ر میلله‌تی کوردتان کورده‌وه له‌بیریان مه‌که‌ن و هه‌میشه‌ چاو و گویتان به‌سه‌ریه‌وه‌ بی، ئیوه بۆ ئیمه‌ یه‌ک [یه‌ک یا چه‌ند وشه‌ په‌ریوه] ئیمه‌ گه‌لی کورد له‌به‌رانبه‌ردا ئاماده‌ین سه‌د قه‌رزتان بده‌ینه‌وه.

۲- تکایه‌کم هه‌یه که هاوړئ عیسا زاده که نار دبووتانه لای ئیمه به زوویی بنیرنه‌وه لمان. به لای منه‌وه زور سه‌یره ئینسانیک که به ویزدانه‌وه کاری کردووه، زه‌حمه‌تی کیشاوه، ئه‌رته‌شی پاراستنی گه‌لی پیکه‌یناوه، سنووری مه‌حکم کردووه و له‌نیو کومه‌لانی گه‌ل دا خاوه‌ن ریز و حورمه‌ته، له‌پرا به گه‌رانه‌وه‌ی روه‌سه‌کان له کاتیک‌دا گه‌لی کورد له خه‌بات به‌دژی دوژمن ئیمتیحانی خوی دها ئیمه به‌جی به‌یلی و وه‌بیر هینانی هاوسه‌ره‌که‌ی بکه‌وئ. له‌وانه‌یه ئه‌وه بیان‌وویه‌ک بی. به بوچوونی من ئیمه‌ش به قه‌در ئیوه حه‌قمان به‌سه‌ر سه‌لاحه‌ددینه‌وه هه‌یه، چونکوو یه‌که‌م ئه‌و روله‌ی سوڤیه‌ت و دووهم کورده، بویه تکاتان لیده‌که‌م هه‌رنه‌بی تا ئه‌و کاته‌ی کاره‌که ته‌واو ده‌بی هاوړئ عیسا زاده بنیرنه‌وه. ساخ و خوشبه‌خت بن .

ئهو دۆسته‌ی له‌بیرتان ناکا، محمه‌دی قازی

نامه‌ی سییه‌م

بیوک ازبایجان معظم رهبری اتا و باش معلمز میرجعفر باقراوف حضرتلری ایندی که بیزم کیچک تمدن کاراونیمیز اوز مرخصلکی تمام ایدوب ینی دان کسب علم و کمال اوز اولکه‌نی ایشیق لاندرومق ایچون قایدردلار وقتی غنیمت بیلرم اوز صمیمی سلام لارمی تقدیم ایدوب و تقاضا ایلیم که موکد دستور بیوره‌سز که سزن مراحم و بیورکنز کوردلارن باره‌سندنه کاملاً عملی اولوب و او جنابن خیرخواه‌لق لطف لاری جدی راخ تعقیب اولسون.

محمد قاضی

وه‌رگیرانی کوردی

رئبه‌ری گه‌وره‌ی ئازهر بایجان باوک و سه‌رمامؤستامان حه‌زره‌تی میرجه‌عفر

باقرووف

ئیسنا که کاروانی پچووک‌ی شارستانییه‌تی ئیمه پشوی خویان ته‌واو کردووه و دیسان بو وه‌رگرتنی زانست و که‌مال و پوون‌داگیرانی ولاتی خویان ده‌گه‌رینه‌وه، ئه‌م کاته به‌درفه‌ت ده‌زانم سللوی دلپاکانه‌ی خومتان پیشکیش بکه‌م و دهمه‌وئ

داوا بکەم که دەستووری پتەو بدەن که گەورەیی و روحی ئیوه سه بارەت به کوردهکان به جی بهیندری و لوتفی خیرخوازانە ی جه نابتان به شیوه به کی جیدیتەر شوینگیژی بکری.

محەمەدی قازی

دهقی نامە ی یه که م

33

.....
.....

وزارەت ههیزی کوردوستان

* ههباد *

مەسەڵە
مەسەڵە
مەسەڵە

آدرپايجان کومنیست پارتیاسن باش کاتبی جناب

چوق احمدی عرض ادوودو سرشت و سەزویانە رازیللەزە

رئیس انندە تانگ لاروادرر و بیره سەنە شەرزە اولارن

لشکرن مرکزێه طیاره وار بوئە کورە سزەن چوق خواھش

ایدرم ابریرە سز بیزە اوچ تانگ ماکی ضد طیاره طری

بیزە ورسوللە محرمی ۲۹/۱۲/۲۹

1

دهقی نامه‌ی دووه‌م

مخبرم آذربایجان خلقین آتاسی و سوزگ سمن اولان جناب میرجهو باقراوف
اولا شهنشاهین و بزرگورد خلق طرفدن سینه و آذربایجان منسه چرق لی سلام لار سیرمه باهم خوش
آزاد و خوش شهنشاهت میر خلق کیم اولده و قجه اولون ایلا لریمی یا شاماخری اورگدن آرزواید بریک
سهم برکتی با زمانده مقصودم اولدای عبارت درکه سینه نامه آرخان اوله سترکه سینه و قول اوردو
یکدیگی زلفت لر صد سینه حلف روس قوشوی بیزم مکر مردان اورک مردان چقمه باق
من هیچ زمان اینا بیلورم که روس قوشوی قری ابرای برشالده بق مظلوم خلق لاردان گرز قوروب
اوردو و وطن لار نه لیده جک لار مننه ایله گیلرکه دورت لیش ایل سون کور ستر شزله
یا شایان و نیر روس لاردن قایتمه سنن آرزوایدن کور و خلقینی یاددان چتار میه جاق ستر و بیزم
حیات کورده کف سنگه لار مز سراق لانه جاق ستر.

کورد ملتی آذربایجان له باهم اور ملتی ، وطن و آزاو لشی اوغریزه دانما دشمن له ور شر جاعلا
آرین سیدان نامرس لی بن دور
بیر کورد ملتی سترک کف نزله متمدن بیر ملت لولماق له باهم اونی ده یا ششی بیلدیریک که
آزادلی سون بیر ملت برکتک و مبارزه لی ایتیلدیر
آزادلی مبارزه سوز و قانسز مکتک و جکل در
بیز کورد ملتی هیچ وقت طهرانه باش ایمه رگ لاین ، سیزون بیر خواهشم وار ؛
اکر . و ملتی او ز قاینی و اسنده بسله دیکر کیم اولاری او چر نیمه یاددان چتار میه
دو انما کور قلاق ویرن

سینه بیزه بیر بزرگورد وطنی مقابله بیز بر جلی اولما قه حاسرخ
۳- بیر خواهشم وار که بیزه کورده سر دگر اولدای عیسی زاده تیز لیلله گری قایترق
سینه برایش چوق تعیب گیلر بیر انسان که نامرس له ایشله ی ، زحمت چکه خلق مدافعه
قوشوی یار او . سوهدی مکتل لندره خلق آراسنده هر سه مانک اولایردن ایسه
روس لارن گیمه سی و کور و خلقین دشمن له مبارزه استقامتی ویرن زمان اولدای شتی
گیلر تک قلمی دوشه رگ بیزی ترک ایتیمس منی مطلق قورور

دیمن بر بهانه ایدی منه کورده صلاح الدین بیزم حقیر سترکلی قدر اوله بیلر
چرنگله او اولدای سویت اوعلی و ایلینی کور دور — بونه گویمه سیزون خواهش ایدیم
هیچ اوله سالیسی باشه چا تدرانه قدر اولدای عیسی زاده فی و پر لدا شتی تشریف
گیری قایتره ستر چوق سماع و خوش شفت اوله ستر سیزی او نتمه یان هم دوست

میرجهو

دهقی نامه‌ی سینه‌هم

بیوکه اذرا بکمان عظیم بهیری آبا و اجداد شریف و عواد
 ایندی که سینه‌هم کیچک تمدن کاروانیزه اوز نیت‌سکلی
 تمام ایدوبینی دان کب علم کمال اوز اولکده
 ایشیق لاندیمن ایچون قاید رلار و قی قنیه
 بیلیم اوز صمیمی سلام لاری تقدیم ایدوبینه
 ایلمیم که مرگده سوره صاد بیدر که نرن سرام
 و بیدر که گورد لادن باره سنده کاملاً علی اولوب
 و او جنایات غیر خوراه لوق لطف لاری جده‌ی ران
 تعقیب اولونسون قهرمانی

کردوو، که تینیدا بریار له سه‌ر وه‌ستاندنی شه‌ری چه‌کداری درا (سالی ۱۹۸۰).^۱
 ئەو لاپه‌رانه‌ی وا له کتێبه‌که‌دا، بۆکان ده‌گرنه‌وه بریتین له:
 ۳۱۶ تا ۳۲۲، ۳۲۵، ۳۵۴، ۳۵۶، ۳۵۷ و ۴۰۲، که زۆر به‌یان له فه‌سلێک‌دان به‌ناوی
 «کوردستان». له‌و بۆکانییانه‌ی وا له کتێبه‌که‌دا ناویان هاتوو، ئەنوه‌ر شه‌فیعی
 (۳۱۶) و ئیبراهیم فه‌رشی (۳۶۵) و هه‌روه‌ها شه‌هید مینه‌ی شی‌رخانی و براکه‌یین.
 نووسه‌ر سه‌باره‌ت به‌ فه‌رشی ده‌نوو‌سی: «یه‌ک له‌ کادره‌ گه‌لێک باشه‌کانی سازمان
 بوو»، به‌لام ناوی ئەنوه‌ر شه‌فیعی به‌ هه‌له‌ تۆمار کردوو و زۆر وا هه‌یه‌ نیازی
 دوکتۆر جه‌عفهر شه‌فیعی بووبی، به‌لام له‌ به‌روه‌ی دوکتۆر جه‌عفهر له‌ گه‌ل کۆمه‌له‌
 بوو نه‌ک فیداییان، دوور نییه‌ نیازی من بووبیتم، که دۆستایه‌ تیشم له‌ گه‌لی بوو.
 کتێبه‌که‌ که‌ بۆ رووداوه‌کانی ئەو سالانه‌ی رۆژه‌لاتی کوردستان و ئێران نرخیکی
 زۆری هه‌یه‌ و ویده‌چی نووسه‌ر به‌ چاویکی واقیع‌بینانه‌وه‌ سه‌یری کێشه‌کانی کردبێ.^۲

۱. ئەم کۆبوونه‌وه‌یه‌ له‌ مالی ئیتمه‌ کرا.

۲. حمزه‌ فراهتی، «از آن سال ها... و سال‌های دیگر»، ویراستار: کیوان ارجمند، چاپ اول،
 انتشارات فروغ، آلمان، پائیز ۲۰۰۶/۱۳۸۵، ۵۲۵ صفحه، فارسی.

چەند بېرەوھەرىيە كى خۆم

دەبىرستانى كەشاوھەرزى لە بۆكان

وا بزانم بەھارى سالى ۱۳۳۵ (۱۹۵۶) بوو كە قوتابخانەى سەرھتايى «پەھلەوى» م لە بينايەى قەلاى سەردارى بۆكان كۆتايى پىھىنا و لە پايىزى ھەمان سال دا چوومە «دەبىرستان». دەبىرستانەكەش ھەر ناوى پەھلەوى بوو و لە ھەمان بينايەى قەلا دا بوو. قوتابخانەى سەرھتايى لە بەشى رۆژاوا و قوتابخانە ناوھندىيەكەش لە بەشى باشوورى ھوشى قەلا دا بوون. دوو لايەنەكەى تر بينايەى لى نەبوو يا ئەگەر بووبى لە سەردەمى م ن دا نەما بوو و پووخابوو، تەنيا ھەمبارىك لەلاى باكور و تەوالىتەكان و دەروازەى چوونە دەرەوھە لە بەشى رۆژھەلاتى دا بوون.

راست لەو سالە دا كە م ن چوومە دەبىرستان، دياردەھەكى نوئى لە فەرھەنگى بۆكان دا ھا تە ئاراوھە كە تا ئەو دەم نە لە بۆكان و نە لە شارەكانى دەوروبەر شتى وا بوونى نەبوو: لە بۆكان «دەبىرستانى كەشاوھەرزى» كرايەوھە و دوو خالۆزاي خۆم و ژمارەھەكى بەرچاوا لە ھاورى و ھاوپۆلەكانم چوونە ئەوئى. ئەو دەبىرستانى كەشاوھەرزىيە چ بوو و بۆچى دانرا و بۆچى داخرا؟ نازانم، بەلام وا ھەھە بەھوى گرنگايەتتى كشتوكال لە ناوچەى بۆكان و بەرھەمى زورى گەنم و جو و چەوھندەر و تەنانەت برنجى گردەوھە كە تا ماوھەك پيش ئەو سالانە لە گوندى ھەماميان و ئەو دەوروبەرە بەرھەم دەھيئرا، دەولەت وىستىتتى خويندەوار و لىزاني خوجىتى بۆ بوارى كشتوكال پەروھەردە بكا.

ھەر چۆنىك بى، دەبىرستانى كەشاوھەرزى كرايەوھە و نزيكەى ۲۰ كەس لە ھاوتەمەن و ھاوپىكانم چوونە ئەوئى، بەلام م ن چووم و لە دەبىرستانى ئاسايى دا مامەوھە. شوينى دەبىرستانى كەشاوھەرزى ھەر بە تەنىشت دەبىرستانى پەھلەوييەوھە لە نيو قەلاى سەرداردا بوو. بورجى باشوورى رۆژھەلات كە رۆوبەپووى مزگەوتى جامع و مالى ماموستا مەلا ئەبووبەكرى شەفيعى بوو كرايە دەفتەرى دەبىرستانە

تازەكە و چەند ژووری دەورووبەریشی کرانه پۆلی دەرس و ئازمایشگا. دیوارئیکیان کیشا و بەشیککی کەم له حەوشی قەلاشیان بۆ دابری و کردیانه حەوشی ئەوان. مودیری دەبیرستانەكە ئاغای هاشمی وەلی زاده خەلکی سابلاخ بوو، مەلا نەجمەددینی سەعیدی و سەید مەجیدی حوسینی دوو کەس له مامۆستاکانیان بوون، ناوی ئەوانی دیکەم له بیر نەماوە. هەروەها هەندیک له مامۆستاکانی دەبیرستانی ئیمە لەویش دەرسیان دەگوتەو.

ئەو دەستە قوتابییه پۆلی حەوتیان تەواو کرد، سالیك دواتر پۆلی هەشت و سالی دواي ئەو پۆلی نۆشیان بۆ کردنەو، بەلام لەبەر هۆیهکی بۆ من نەزانراو، چیتەر درێژەیان پینەدا، واتە هەر ئەو چەند کەسەي کە سالی ۱۳۳۵ بۆ پۆلی حەوت وەرگیرابوون، چوونە پۆلی هەشت و نو و ئیتەر کەسی دیکە له سالی ۱۳۳۶ یا ۱۳۳۷ دا وەرنەگیرا. دەردەكەوت کە پرۆژە و بەرنامەیهکی ریکوپیك بۆ کارەكە دانەنرابوو و مامۆستیایان بە رادەي پتویست نەبوو و وا هەیه هەر دایک و باوکی مندالانیش سالی دواتر نەیانویستبێ مندال بنێرنە دەبیرستانی کەشاوهرزی لەبەرەوی داها توویان ڕوون نەبوو چی دەبێ.

بابەتی دەرسەکانیان جگە له بیرکاری، فیزیک، شیمی، ئەدەبیات، زمانی ئینگلیسی، عەرەبی، شەرعیات، وەرزش و... بریتی بوو له باغەوانی و کەشاوهرزی و شتی ئەوتۆ. سەرەرای ئەوانە، «کاری عەمەلی» شیان هەبوو، کە دەچوونە مەزرا و کاریان دەکرد. مەزرا یا شوینی کاری عەمەلییان هەمان شوینی دەبیرستانی کەمالی ئیستا بوو لەلای ئاشی خانم و باغی مامۆستا شیخ حەسەنی کازمی، کە دیواریان له دەوری کیشابوو و سەوزە و شتی وایان لێ دەچەند.

وا بزانی سالی ۱۳۴۱ بوو، کە سەرۆک وەزیری ئێران و چەند وەزیری کابینەکەي هاتنە بۆکان. وەزیری فەرەنگ دوکتۆر «پرویز ناتل خانلری» شاعیر و زمانەوانی ئێرانی و خاوەنی گۆقاری ئەدەبیی «سوخن» بوو و هەر ئەویش بوو کە له شوینی مەزرای دەبیرستانی کەشاوهرزی قولینگی دروست کردنی بینایەي دەبیرستانی پەهلەوی له زەوی دا و منیش لەوی بووم.

دواتر، کاتی که در یژه به کاری ده‌بیرستانی که‌شاوهرزی نه‌درا، قوتابییه‌کانی به‌سه‌ر ده‌ستی ئیداره‌ی فەر‌هه‌نگه‌وه مابونه‌وه و نه‌یاند‌ه‌زانی ده‌بی چییان بۆ بکه‌ن. قوتابی و دایک و بابیشیان دل‌نیگه‌رانی ئه‌وه بوون له‌کوئ و چی بخوینن له‌به‌رئه‌وه‌ی ده‌بیرستانیکی هاوچه‌شن بۆ پۆلی دوا‌ی ۹، واته‌ سیکی دوو‌ه‌می که‌شاوهرزی له‌ شاره‌کانی ده‌ورو‌به‌ریش نه‌بوو. هر به‌گشتی سیکی دوو‌ه‌می ده‌بیرستان، واته‌ دوا‌ی پۆلی ۹ ئاساییش له‌ بۆکان نه‌بوو و ته‌نیا له‌ سالی ۱۳۳۸ دا بوو که پۆلی ۱۰ یان بۆ دانا‌بوو، سالیکی دواتر منیش ئه‌و پۆلی ۱۰ یه‌م خویند، به‌لام پۆلی ۱۱ نه‌بوو و له‌وئ چه‌ق ده‌به‌سترا. ئه‌وه وه‌زعی ده‌بیرستانه‌ ئاسایی‌یه‌که‌ بوو، ئیتر وه‌زعی ده‌بیرستانی که‌شاوهرزی چۆن بووبی، دیاره‌.

هر چۆنیک بی، له‌ سالی ۱۳۳۹ دا ئیجازه‌یان دا هه‌موو قوتابییه‌کانی ده‌بیرستانی که‌شاوهرزی بچن بۆ کۆنکۆری دانیش‌سه‌رای که‌شاوهرزی له‌ ورمی، که‌ جگه‌ له‌ دوو که‌س هه‌موویان له‌وئ وه‌رگیران و دوا‌ی دوو سال هاتنه‌وه بۆکان و له‌ سالی ۱۳۴۱ دا بوون به‌ مامۆستای گونده‌کانی ده‌ورو‌به‌ری شار. له‌و دوو که‌سه‌ش یه‌کیان له‌ پۆست و تیلگرافی بۆکان دامه‌زرا و ئه‌و‌یتریان بوو به‌ گرووبانی ئه‌رته‌ش. ده‌بیرستانی گۆرینیش داخرا و قفلی لیدرا.

سه‌رجه‌می ته‌مه‌نی ده‌بیرستانی که‌شاوهرزی بۆکان سی سال خویندنی نیوان سالی ته‌حسیلی ۱۳۳۵ - ۱۳۳۶ و ۱۳۳۸ - ۱۳۳۹ بوو.

ده‌زانم ئه‌م زانیارییه‌یه‌ی من گه‌لێک ناته‌واون و هیوادارم که‌سانی شاره‌زای ئیوخۆی ولات بابه‌تی زیاتری له‌سه‌ر بنووسن و هه‌له‌کانی منیش راست بکه‌نه‌وه، به‌تایبه‌ت کاک په‌حمانی محهمه‌دیان که‌ خۆی قوتابی ئه‌و ده‌بیرستانی که‌شاوهرزییه‌ی بۆکان بوو.

ئه‌وه‌ی خواره‌وه نه‌خشه‌یه‌کی ده‌سکردی خۆمه‌ بۆ پیشاندانی بینایه‌ی ده‌بستان و ده‌بیرستانی په‌هله‌وی و ده‌بیرستانی که‌شاوهرزی ئیو‌قه‌لای سه‌ردار له‌ سالانی ۱۳۳۵ تا ۱۳۳۹ (۱۹۵۶ تا ۱۹۶۰)، واته‌ ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی وا ده‌بیرستانی که‌شاوهرزی له‌ بۆکان هه‌بوو. دیاره‌ نه‌ پێوانه‌ و ئه‌ندازه‌کان ته‌واون و نه‌ شیوازی کیشانه‌وه‌ی

وهرزش له بۆكان

زنجيرهوتارى ريزدار جهعفر مهردانبهگى^۱ و هاويريكانى بهناوى «ميژووى وهرزش له شارى بۆكان»، كه لهسەر مالپهري رۆژههلات/ بۆكان بلاوكرايهوه، بوو به هاندريك بۆ ئهوهى منيش بهگويزهى توانا و بهپيى برکردنى بيرم، ئەم وردەبابەتە سهبارەت به وهرزشى سهردهمى مندالى و لاوييهتى خۆم له بۆكان بنووسم.

سهرهتا بلیم ميژوولكهيهى وا كاك جهعفر و ههقالانى دهينوسن و ئه و ديزانهى من ئيستا دهياننووسم، هه مووى هه ر ميژووى وهرزش له قوتابخانهكانى بۆكانه دواى كرانهوهى قوتابخانهى فهرمى، واته له سالانى ۱۳۰۷ (۱۹۲۸) بهدواوه هاتوونهته ئاراوه. له كاتيكدا ميژووى گشتى وهرزشى بۆكان له دهرهوهى قوتابخانهكان كاريكى ديكهيه و هيوادارم كهسانىكى تر ئهركى نووسىنى بگره ئهستۆ. بۆ نمونه، له شار و گوندهكانى دهوروبه ر، چهند چهشنه زۆران يا زۆرهبانى باو بوو، وهك زۆرانى پشتينه و مهچهكه؛ يا خود ياربيهك بهناوى «قارى فهقيان» هه بوو كه به ههنديك جياوازيهوه، هه مان كريكيتى ئينگليزيهكان بوو. يا توپينيش باو بوو كه پينان دهگوت «گولين» يا گول گولين يا كى بهركيتى راكردن، بازدان، خليسكىنى سهربهفر، مهلهوانى و بينكيشانى نيو ئاو له گۆمى سهرسهكو و دهرهينانى سكهى پوول له ژير ئاوى هه زهگهوره و شتى ديكهى له و چهشنه. سهردهمىكى ههنديك پيش ئيمه، تهنانهت ئەم وهرزشانهش هه بووه: ئەسپسواری، پهبازى و جليتين و... من ئەمانه هه ر بۆ نمونه دههينمهوه دهنه رهنه بگري ناوى دهيان وهرزشى له و چهشنه ببهين كه پيش ئهوهى له سهردهمى رهزاشاى پههلهوى دا هيرشى فه رهنگى ئيرانى له ريگهى قوتابخانه فهرميهكانهوه بۆ سه ر كوردستان دهست پيى بكا، له ناوچهكهماندا باو بوون و بهداخهوه ئيستا فهوتاون و ئەگه ر ما بيتن تهنيا ناوهكانيانه.

1. <http://www.bokan.de/laperekan/mejoo/Werzesh/werzesh.htm>

هه‌ندیک کایه‌ش هه‌بوون که ڤه‌نگه له چوارچێوه‌ی چه‌مکی وهرزش‌دا جێیان نه‌بیته‌وه، به‌لام یاری و ئه‌سه‌بابی کات تیپه‌رکردن بوون و خه‌لک به‌تایبه‌ت مندال و لاوان پێیان‌ه‌وه مه‌شغول ده‌بوون، له‌وانه: هه‌لووکیڤن، شه‌للاقه سوورپاندن، مزهره‌ق‌بازی، میڤشێن، جگین، گۆره‌وی‌بازی، شووتی‌پرکین و کاله‌ک‌پرکینی هاوینان و... که له هه‌موویان‌دا کێ‌به‌رکێ و بردنه‌وه هه‌بوو. هیوادارم که‌سانیک که بیره‌وه‌ریی باشیان له‌و باب‌ه‌تانه هه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وانیش بنووسن و نه‌هێلن له بیر بچنه‌وه.

به‌لام وهرزشی قوتابخانه‌یی، میژووه‌که‌ی له بۆکان دیاره ده‌بی بگه‌رێته‌وه بۆ سالانی سه‌ره‌تای دامه‌زرانی قوتابخانه له بۆکان و مه‌هاباد، واته سالانی ۱۳۰۷ [۱۹۲۸] به‌دواوه. بۆیه ده‌لێم مه‌هاباد، که ئیداره‌ی فه‌ره‌ه‌نگی بۆکان به‌شیک بووه له ئیداره‌ی فه‌ره‌ه‌نگی مه‌هاباد و سه‌ره‌تا قوتابییانی پۆلی شه‌شه‌م بۆ ئیمتیحانی کۆتایی قوناغی سه‌ره‌تایی ده‌چونه مه‌هاباد، وهرزشیش مادده‌یه‌کی ده‌رسی بوو.

یه‌که‌م قوتابییانی قوتابخانه‌ی ده‌وله‌تی له بۆکان به‌حیسه‌بابی سالێ کرانه‌وه‌ی قوتابخانه، ده‌بی که‌سانیک بووبیتن که له ده‌وره‌به‌ری سالێ ۱۳۰۰ هه‌تاوی (۱۹۲۱ی زایینی) له‌دایک‌بووبیتن و له ۷ سالان چووبیتنه قوتابخانه و له ۱۳ سالێ، واته ده‌وره‌به‌ری ۱۳۱۳ دا به‌شداریی ئیمتیحانی شه‌شه‌می سه‌ره‌تاییان کردبێ.

ئایا وهرزشی سه‌ره‌تای کار له‌و قوتابخانه‌یه‌دا چی بووه؟ من نازانم، به‌لام ده‌بی هه‌ندیک شتی سووک وه‌ک «نه‌رمش» یا ژیمناستیک و بارفیکس و پارالێل، واته یاری کردن له‌سه‌ر دوو میله‌ی هاوته‌رتیب، هه‌روه‌ها گۆلێن یا والیبال و هه‌لاتن و ئه‌و چه‌شنه‌ش‌تانه بووبی.

من خۆم سالێ ۱۳۲۳ له‌دایک‌بووم، واته ۲۳ سال دوا‌ی له‌دایک‌بوونی ئه‌و یه‌که‌م تا‌قمه‌ی وا له بۆکان چوونه‌ته قوتابخانه و ۶ سال دواتریش چوومه‌ته قوتابخانه (له ۶ سالێ دا چوومه پۆلی «ته‌هییه»، که دواتر واتا فارسییه‌که‌یان له‌جێی دانا و بوو به‌ئاماده‌گی). له سه‌رده‌می من‌دا تا‌قه یه‌ک قوتابخانه له بۆکان هه‌بوو و ئه‌ویش

له قه‌لای سهردار بوو. قوتابخانه سهره‌تایی‌یه‌که وا بزائم ناوی شاپوور بوو و ده‌بیرستانیش ناوی په‌له‌وی (یا ئه‌ویان په‌له‌وی و ئه‌میان شاپوور).

له حه‌وشی قه‌لا له به‌شی لای باکوور، چوار داریان چه‌قاندبوو و دوو داری هاوته‌ریبان به‌سهردا راهیل کردبوو «بارفیکس» یان پیده‌گوت. که س ئیمه‌ی فیتر نه‌ده‌کرد، به‌لام هه‌ندیک له مندا‌له‌کان یارییان له‌سهر ده‌کرد، که چه‌شنه ئاکرؤ باتیک بوو. جگه له‌وه مه‌یدانیکی والیبالیس دواتر له حه‌وشه‌که‌دا دابین کرا که له زه‌نگی وهرزش و هه‌روه‌ها ئیواران دوا‌ی ته‌واو بوونی دهرس قوتابی و ماموستا والیبالیان لی‌ده‌کرد. دیاره ئیسفالت و شتی وا نه‌بوو و هه‌ر به‌شینک له حه‌وشه ئاسایی‌یه‌که بوو جار و باره زیخیان تیدا بلاو ده‌کرده‌وه. دره‌نگتر له حه‌وشی قه‌لای سهردار، دار و سه‌وه‌ته‌ی باسکیتبالیان دابین کرد و هه‌ندیک قوتابی پنیه‌وه مه‌شغوول بوون، به‌لام ناویانم له بیر نییه.

جگه له‌وانه، له گه‌ره‌که‌کانیش‌دا والیبالی ده‌کرا، دوو دار و په‌تیک له‌م سهر بؤ ئه‌و سهر، هیلیش به‌گه‌چ یا شتیکی تر له‌سهر زه‌وییه‌که ده‌کیشرا و مه‌یدانی والیبالی هه‌ی مه‌یدانی والیبالی! گۆلینیش له هه‌ندیک گۆرایی و شوینی ته‌ختی وه‌ک باخچه و حه‌وشی گه‌وره‌ی مالان یا له دهره‌وه‌ی شار، ده‌کرا و زور باو بوو، به‌لام هیچ له بیرم نییه که سیک ئیمه‌ی راهینایی.

له رۆژانی وه‌ک ۴ ئابان و ۲۱ ئازهدا وا هه‌بوو کئ به‌رکیی هه‌لاتن و دوو چه‌رخه‌سواری به‌رپوه بچی. من خۆم والیبالی ده‌کرد، به‌لام سهره‌رای ئه‌وه‌ی زۆرم پینخۆش بوو، والیبالیستیکی چاک نه‌بووم و ته‌نیا جاریک له کتیه‌رکییه‌که‌دا له حه‌وشی قه‌لا به‌شداریم کرد که دۆراندمان!

ئه‌و ده‌مانه، هانتی تیمی میوان له شاره‌کانی دراوسیوه بؤ بۆکان یا چوون له بۆکانه‌وه بؤ ئه‌و شارانه، هیشتا باو نه‌بوو و من له بیرم نییه شتی وا پرووی دابی. به‌داخه‌وه ناوی ماموستا‌کانی وهرزش یا قوتایی سهرکه‌وتووی وهرزشم باش له بیر نییه. ده‌زانم ئه‌م ماموستایانه: نه‌مران هاشم وه‌لی‌زاده و حه‌بیبوللا تابانی، هه‌روه‌ها کاک محهمهد سولتانی موکری وهرزشدۆست بوون و له حه‌وشی قه‌لادا والیبالیان له‌گه‌ل ده‌کردین. دره‌نگتر کاک سوله‌یمان که‌ریمی له مه‌هاباده‌وه هاته

بۆکان و بره‌وێکی باشی به وهرزشی شاره‌که دا، به هه‌مان شیوه کاک مه‌حموود حیسامی، به‌لام ئه‌وه سالانێکی دره‌نگتر بوو و ئیتر من له بۆکان نه‌مابووم. له نیو قوتابییه‌کان دا، نه‌مرعه‌بدوللا ته‌ننازی له دووچه‌رخه‌سواری دا بۆ ماوه‌یه‌ک تاک بوو و که‌س پێشی نه‌ده‌که‌وت، پێم سه‌یره بۆچی هه‌ر ناوی ئه‌وم له بیره، ره‌نگه له‌به‌رئه‌وه بی که دووچه‌رخه‌سواریم زۆر پێخۆش بوو، به‌لام دووچه‌رخه‌مه‌به‌بوو و سواری دووچه‌رخه‌ی خالۆزاکانم ده‌بووم.

دیاردیه‌یه‌ک که ده‌بی لێره‌دا ئاماژه‌ی پێکه‌م ئه‌وه‌یه له سه‌رده‌می ئیمه‌دا وهرزش بره‌وی پێنه‌ده‌دا و هه‌موو هه‌ولی قوتابخانه و مامۆستاکان و دایک و باوک ئه‌وه بوو مندال دهرس بخوینی. وهرزشیان وه‌ک به‌رگر و کۆسپی سه‌ر ریگای خویندنی مندال سه‌یر ده‌کرد و ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر بیاندا‌یه له کۆلان سواری دووچه‌رخه ده‌بین چ دایک و باوک و چ مامۆستای قوتابخانه لێمان تووره‌ ده‌بوون و ته‌نانه‌ت سزایان ده‌دا‌ین. جا درۆ نییه ئه‌گه‌ر بلیم وهرزش قاچاغ بوو و وهرزشکار وه‌ک قاچاچی ده‌بووا‌یه له کون و که‌لاوه‌دا دوور له چاوی مال و مه‌دره‌سه، ده‌ستیک له تۆپ بدا هه‌ر بۆیه‌ش هه‌ولی په‌ره‌پیدانی نه‌ده‌دا. دیاره دره‌نگتر باش ببوو و قوتابی و مامۆستا پێکه‌وه له هه‌وشی قه‌لا والیبالیان ده‌کرد.

من له ده‌بیرستان بووم که ئه‌م گۆرانه له روانگه‌ی مامۆستا و قوتابخانه‌دا به‌رچاو که‌وت. ئیداره‌ی فه‌ره‌ه‌نگ خۆی «باشگایه‌کی وهرزشی» ی بۆ قوتابییان کرده‌وه؛ باشگا‌که ئه‌گه‌ر هه‌له‌ نه‌که‌م له سالێ ۱۳۳۸ دا له دوو دووکانی پاساژی سه‌ید سدیقی قوره‌بیشی دا کرایه‌وه که له خیابانی کۆن به‌ره‌وه قه‌لا جیا ده‌بۆوه. دووکانه‌کان به‌سه‌ر یه‌که‌وه بوون، له یه‌کیان دا بۆ یه‌که‌م جار له بۆکان میزێ پینگ‌پۆنگ دانرا و له‌وی دیکه‌دا هالته‌ریکی به‌رزکردنه‌وه‌ی قورسایێ (وه‌زنه‌به‌رداری) له‌گه‌ل چه‌ند ده‌مبیل دانرا بوو. له بیرم نییه کێ باشگا‌که‌ی به‌ریوه ده‌برد و ئه‌وه‌نده‌ی بزانه‌م مامۆستایه‌کی ئه‌وتۆش نه‌بوو بابه‌ته‌کان فیزی قوتابی بکا یا ئه‌گه‌ر هه‌بوو، پۆژانه له‌وی نه‌بوو. من له‌وی پینگ‌پۆنگ فێر بووم و زۆرم پێخۆش بوو، وا بزانه‌م له هاورپێانی خۆم فێر بووم نه‌ک له مامۆستا و راهینه‌ر. ئیستاش هه‌ر هۆگری پینگ‌پۆنگم و له ماله‌که‌مان

له لهندهن میزی پینگ پونگمان هه یه که ئەگەر باران لئ بگهړئ له حهوشه کهدا کایه ی لهسه دهکهین!

یه کهم میزی پینگ پونگی بۆکان به تهخته سئ لایه کی ناسک دروست کرابوو و توپ لهسه ری باش بهرزه ده بووه، ده بووايه به هیز و قوه تی خوت لئیده ی تا بچیته ئەوبه ری تورکه که. من کاتیک به وه م زانی که له سالی ۱۳۳۹ دا چووم بۆ مه هاباد و له وئ له باشگا ویستم پینگ پونگ بکه م. براده ریکی لئ بوو «سوره» یان پئده گوت هه ر ئەوه نده ی یه ک و دوو برديه وه لئیم! من به میزه که ی بۆکانم عاده ت کردبوو و زۆرم پئ سهیر بوو هه ر هئواشیک راکیتیم له توپ ده دا بازی ده دا ئەوسه ری ژووره که. میزی ئەوان وه ک هی ئیمه نه بوو و له تهخته ی ئاسایی دروست کرابوو و دواتر زانیم میزی پینگ پونگ هه ر ده بووايه وابی نه ک وه ک ئەوه ی بۆکان!

هه ر چۆنیک بی، باشگا که ی بۆکان شوینیکی باش بوو بۆ وه رزش کردن و کۆبوونه وه و باس و خواسی وه رزشی. به بۆچوونی من ده وریکی ئەرینیشی بینی له ئازاد بوونی وه رزش له بۆکان و هاتنه ده ری قوتابی له ژیر ترس و ئەندیشی مامۆستا و دایک و باوکان که پئشتر هه ر چه شنه وه رزشیکیان دژ به کاری پهروه ده ده زانی.

من له سالی ۱۳۳۹ چووم بۆ دانیشسه رای ورمی و پاشانیش بوومه مامۆستای گوند و ئینجا له کوردستان تهبعید کرام، به شوینی دا نۆره ی زیندان هات و کارکردن له شیرکه تیک له ته ورئز، ئیتر هه یچ زانیاری و ئاگادارییه کم له وه رزشی بۆکانی دوا ی سالی ۱۳۳۹ نه ما، به لام ده زانم دونیای وه رزشی بۆکان له دوا ی حه زره تی شیخ نه ک هه ر ژیر و ژوور نه بوو، به لکوو گه لیکیش خیراتر و زیاتر و چاکتر گه را!

دیاره ئەگەر نه مر ئەحمه دی سامبه گی ئیستا مابووايه دهیتوانی سه دان قات له من باشتر باسی ئەو سالانه و دواتریشی بکا، به لام له وانه ی له بیرم ماوه و له و سه رده مانه دا هاو پۆل بووین، یه کیان کاک حسینی عه بدوللاهییه که ده بی بیره وه ری زۆر چاکی ئەو سالانه ی هه بی. کاک رهحمانی محه ممه دیانیش هاو پۆلم بوو و ئیستا خه ریکی لیکۆلینه وه له میژووی بۆکانه؛ ئەویش ده بی زانیاری باشی ئەو سالانه ی هه بی، به تایبه ت که دواتر له ئیداره ی ئامووزش و پهروه رش دا کاری ده کرد و

ماوهیه‌کیش ڕاهنومای سپای دانیش بوو و ده‌بج زۆر شت له وەرزشی قوتابخانه‌ی گونده‌کانی ده‌وروبه‌ری بۆکان بزانی. ئەوه‌ش بواریکی گرن‌گه و ده‌بی بزانی له گونده‌کاندا بارودۆخی وەرزش چۆن بوو. ئەوه‌نده‌ی من له بیرمه له گوندی باغ‌لۆوجه و بوغده‌که‌ندی و سه‌را که‌ره‌سه‌یه‌کی ئەوتۆی وەرزشی لێ‌نه‌بوو. له باغ‌لۆوجه توپمان به‌ په‌رۆ و گۆره‌ویه‌کۆن دروست ده‌کرد و له‌گه‌ل قوتابیه‌کان «قاری فه‌قییان» مان پێده‌کرد. توپیکیشمان هه‌بوو جاروباره له‌به‌ر دهم قوتابخانه‌که فووتباڵمان ده‌کرد. جا ئەوه کێ کرپووی، نازانم.

له هاورێتیانی سه‌رده‌می مندالیم کاک هه‌سه‌ن ئە‌یووب‌زاده‌م له بیره والیبالی زۆر چاک ده‌کرد. له‌به‌ر دهم مالی حاجی هه‌مه‌ره‌حیم‌خانی دادخوا که ماوه‌یه‌کیش پادگان و پاشان مه‌درسه بوو، والیبالمان ده‌کرد، یارییه‌کی زۆر گه‌رم‌وگور که خه‌لکیکی زۆری هاوته‌مه‌نمان تیندا به‌شدار ده‌بوون، به‌لام به‌داخه‌وه ناوه‌کانیانم له بیر نه‌ماوه. مالی خوالی‌خۆش‌بوو حاجی هه‌مه‌سال‌حی مه‌مه‌دیش له‌سه‌ر خیابانی سه‌قز ڕووبه‌ڕووی دوخانیاتی کۆن، زه‌وییه‌کیان هه‌بوو که ده‌وره‌که‌ی دیوار بوو و دواتر مالیان تیندا دروست‌کرد. ئیمه‌ چه‌ند خزم و دۆست و براده‌ری کاک عه‌زیز مه‌مه‌دی له‌سه‌ر ئەو زه‌وییه‌ بۆ ماوه‌یه‌کی زۆر والیبالمان ده‌کرد. ماوه‌یه‌کیش له‌گه‌ل کاک زاهید و کاک ره‌ئووف زیایی له‌هه‌وشی مالی کاک ناجی، توپری والیبالمان هه‌لبه‌ستبوو و والیبالمان ده‌کرد. من خولیا‌ی والیبالمان هه‌بوو و لێ‌ی تیر نه‌ده‌بووم. هاورێکانی دیکه‌شم هه‌ر وا بوون و ئیواران تا چاومان توپه‌که‌ی بدیتبایه ده‌ستمان له یاری کردن هه‌لنه‌ده‌گرت.

پێویسته ئەوه‌ش بلی‌م له سالانی‌که‌دا که من قوتابی قوتابخانه‌ بووم، ڕێزدار عه‌لی هه‌بیب‌زاده ده‌ورێکی گه‌لیک باشی ده‌بینی له کار و چالاکیی غه‌یره‌ده‌رسیی مندالانی بۆکاندا. به‌رپرسی «پیش‌ناهه‌نگی»‌ی بۆکان بوو و له‌به‌روه‌ی که‌سه‌ئیک ناسراو و جیگه‌ی متمانه‌ی دایک و باوکان بوو، خه‌لک ئیجازه‌یان ده‌دا منداله‌کانیان له‌ژێر ده‌ستی ئەو دابن و بۆ ئیتره‌وه‌ئوئو بچن. وا بزانی له ده‌وروبه‌ری سال‌ی ۱۳۳۷دا ده‌سته‌یه‌ک پیش‌ناهه‌نگی بۆکانی برد بۆ تاران بۆ «جومبووری نیونه‌ته‌وه‌یی پیش‌ناهه‌نگی»، جارێکیش ده‌سته‌یه‌ک پیش‌ناهه‌نگی مه‌هابادی بانگ کرد بۆ بۆکان و میوانداری کرد.

دووکانیکی پیش‌ناه‌نگی‌شی له دووکانه‌کانی مالی میرزا‌عه‌بدولکه‌ریمی هه‌مزهی نزیک موسافیرخانه‌ی نه‌مر میرزا‌عه‌بدول‌لافه‌ت‌هی، کرده‌وه که‌قوتابییه‌کان به‌پویه‌یان ده‌برد و شتیان تیدا ده‌فرۆشت. منیش پیش‌ناه‌نگ بووم و له بیرمه‌گه‌لیک کاری وهرزشی پی‌ده‌کردین. ئیواره‌یه‌ک بردینی بۆ سه‌ر ناله‌شکینه، له‌وئ تا نزیک نیوه‌شه‌و ماینه‌وه و له‌لووتکه‌ی ناله‌شکینه ئاگرمان کرده‌وه، سروودیکی «پیش‌ناه‌نگی»‌ی فارسی هه‌بوو به‌دهوری ئاگره‌که‌دا ده‌مانخوینده‌وه: «آتش، شعله‌ برکش، شعله‌ دم فرومکش!» وا هه‌یه هه‌ر ئه‌ویش به‌رپرسی دانانی باشگا‌که‌ی دووکانی سه‌ید سه‌دیق بووبی. کاری وا بویرانه له‌فه‌ره‌نگی بۆکان‌دا ته‌نیا به‌و ده‌کرا.

وا هه‌یه کاک ره‌حمان موده‌رریسی سه‌رۆکی ئیداره‌ی فه‌ره‌نگ و ئه‌وقافی ئه‌و سالانه‌ی بۆکان، هه‌روه‌ها ده‌بیر و مامۆستایانی ئه‌و سه‌رده‌مانه وه‌ک کاک عوسمان محهمه‌دی و کاک یاسین حوسینی و کاک برام نه‌زه‌ری سه‌باره‌ت به‌و سالانه‌ی وهرزش له‌بۆکان شتی زۆر بزانه‌ن و جینی خۆیه‌تی پرسیاریان لی‌بکری. ته‌نانه‌ت ورده‌شت و زانیاریی پچرپچریش دواتر ده‌خرینه‌وه سه‌ر یه‌ک و ده‌بن به‌میژووی چرپو‌پر.

له‌کو‌تایی دا‌بیره‌وه‌رییه‌که‌له‌ک‌تیه‌رک‌تی فوتبالی بۆکان بگ‌یرمه‌وه. من له‌تاران ده‌ژيام و خویندکاری زانکۆی ئه‌ده‌ب بووم له‌زانستگه‌ی تاران. له‌خۆپیشان‌دانه‌کانی دانیشگا و یه‌که‌له‌وانه، مان‌گرتنی شیرکه‌تی واحیدی ئوتوبووسرانی تاران‌دا زۆر هه‌لسووراو بووم. هاوینان ده‌گه‌رامه‌وه بۆکان. جاریکیان له‌مه‌یدانی فوتباله‌که‌ی بۆکان ک‌تیه‌رک‌تی بۆکان بوو له‌گه‌ل شاریکی دیکه، له‌بیرم نییه‌کو‌ی. بۆکان له‌دوابوو و هه‌ندیک ئالۆزی په‌یدا بوو، خه‌لگه‌که‌هه‌راهه‌رایان کرد و به‌ردیان فری‌دا، دووسی پاسه‌بانی شاره‌بانی خه‌ریک بوون به‌باتووم له‌خه‌لک‌بدن. من هه‌له‌که‌م له‌بار زانی و دووسی به‌ردم له‌پاسه‌بانه‌کان ئالاند! یه‌کیان چاوی پی‌م که‌وت و باتوومیکی گه‌یاندم. له‌نیو خه‌لگه‌که‌دا خۆم ون کرد، به‌لام دیار بوو هه‌ر به‌شوینم‌دا ده‌گه‌ران و ناخه‌ری دۆزیمیان‌وه و گرتیانم و بردیانم بۆ شاره‌بانی، به‌لام دوا‌یی به‌ریان‌دام.

قوتابخانه‌ی گوندی باغلووجه

من دوی دوو سالل خویندن له «دانشسرای مقدماتی» شاری ورمی، له پاییزی سالی ۱۳۴۱ (۱۹۶۲) دا بووم به ماموستا و له ئیداره‌ی فرههنگی بۆکان دامه‌زرام. کیشه‌ی ناسنامه و ریکه‌وتی له‌دایک‌بوونم بوونه هۆی ئه‌وه‌ی له ده‌سپینکی کرانه‌وه‌ی قوتابخانه‌کان، واته‌یه‌که‌می مانگی میهردا وهرنه‌گیرام و مه‌جبوور بووم ۲۵ پوژ ده‌ست رابگرم تا بگه‌مه‌ته‌مه‌نی قانونی ۱۸ سالان بۆ ماموستایی. هاورپیکانی دیکه‌م له پوژی یه‌که‌می میهره‌وه‌هه‌رکام نیردرابوونه گوندیکی ده‌روبه‌ری شار. سه‌ره‌نجام له ۱۳۴۱/۷/۲۵ (۱۹۶۲/۱۰/۱۷) دا حوکمی ماموستایی منیش ده‌رچوو و نیردرامه‌ گوندی «باغلووجه» له باشووری پوژاوا‌ی بۆکان به‌ره‌و لای سه‌قز و گه‌ورکایه‌تی.

ئهو دهم دوو یاسا له په‌یوه‌ندی قوتابخانه و ماموستای گونده‌کان دا په‌چاو ده‌کرا:

یه‌که‌م، کرانه‌وه و دانرانی قوتابخانه ته‌نیا به ئیجازه‌ی خاوه‌ن‌م‌لک و ئاغای گونده‌که گونجاو بوو و حکومه‌ت بۆ دانانی قوتابخانه له گونده‌کان تکای له ئاغوات ده‌کرد، به‌لام گوشاری نه‌ده‌خسته سه‌ریان، جا ئه‌وانیش ده‌ستیان ئاواله‌ بوو ریگه‌بدن یا نه‌دن قوتابخانه له گونده‌که‌یان دا بکریته‌وه.

دووهم، ئهو ماموستایانه‌ی وا تازه دامه‌زرا‌بوون ده‌نیردرانه گوندی دووره‌شار و ماموستا کونتر و خاوه‌ن پیشینه‌کان ده‌هینرانه گوندی نزیکتری شار.

باوکم له‌و ماوه‌ی ۲۵ پوژه‌ی سه‌ره‌تای سالی خویندن دا، هه‌ولی دا نه‌مر حاجی ئه‌بووبه‌کرئاغای موهته‌دی ئیجازه‌ی کردنه‌وه‌ی قوتابخانه له گونده‌که‌ی خۆی، واته «کولته‌په‌ی» نزیک بۆکان - که ئیستا تیکه‌لاوی شار بووه، بدا، به‌لام ئهو که مروفتیکی گه‌لیک باشیش بوو، وه‌ک زوریکی تر له ئاغوات، نه‌یکرد گه‌رچی سالی دواتر، واته پاییزی ۱۳۴۲ ئیجازه‌که‌ی دا و ریزدار په‌حمانی محه‌مه‌دیان بوو به ماموستای.

به و پینه، عه‌لی‌باد له سالی ۱۳۴۱ و کولته‌په له سالی ۱۳۴۲ دا بوون به خاوه‌نی قوتابخانه‌ی ده‌وله‌تی.

به پیچه‌وانه، ئاغواتی ئیلخانی‌زاده هر ئه و ساله، واته پاییزی ۱۳۴۱ ئیجازه‌یان دا قوتابخانه له گوندی «عه‌لی‌باد»ی نزیک بوکان بکریته‌وه. جا له ده‌سپنکی کاری ماموستاییم‌دا، منیان ناردی گوندی دوورده‌ستی «باغلووجه» له ديهستانی «تورجان» که ملکی ئه‌وقاف بوو و ریژدار «جه‌عفه‌ری قزلجی» له‌وی ماموستایه‌تی ده‌کرد؛ ده‌بووایه قوتابخانه‌که له‌و ته‌حویل وهر‌بگرم و ئه‌و بیته‌وه نزیک شار و ببیته ماموستای گوندی عه‌لی‌باد.

حوکمی خووم و حوکمی کاک جه‌عفه‌رم له ئیداره‌ی فهره‌نگی بوکان وهر‌گرت، ده‌سته‌نوینیک و هه‌ندی‌ک خرکه‌وپرکه‌ی مالم کوکرده‌وه، ماشینیکی جیپ به‌کری گرت و باغلووجه هاتم! ئه‌و دم ریگاوبانه‌کان زور خراپ بوون و به‌هه‌لکه‌وت نه‌بووایه ماشین ری نه‌ده‌که‌وته گوندیکی وه‌ک باغلووجه. که گه‌یشینه‌ی ئاوابی‌یه‌که و کاک جه‌عفه‌ر چاوی به‌ ماشینی جیپ که‌وت، خیرایه‌ک که‌ل‌وپه‌لی خوی پیچایه‌وه و به‌هه‌مان ترۆمبیل رۆیشته‌وه بو بوکان، منیش له‌وی مامه‌وه و بووم به‌ ئاغای مودیر!

باغلووجه له‌ سه‌رده‌میکی کۆنتردا حوجره‌ی ئاوه‌دانی فه‌قیانی لی‌ببوو و له‌ زمانه‌مر «ماموستا شیخ‌ه‌سه‌نی کازمی»م بیست که ده‌یگوت له‌و حوجره‌یه‌دا ده‌رسی خویندوو. کاک جه‌عفه‌ریش له‌ بیره‌وه‌رییه‌کانی خوی‌دا که پیشتره‌بلاوکرانه‌ته‌وه، ئاماژه به‌ ده‌رس خویندنی هه‌ندی‌ک ئه‌ندامی بنه‌ماله‌ی تورجانی‌زاده و قزلجی له‌ باغلووجه‌ده‌کا و به‌م پینه‌ده‌بن گونده‌که خاوه‌نی حوجره‌یه‌کی ئاوه‌دان و مه‌لا و ماموستای زانا بووبی. له‌ سه‌رده‌می من‌دا ته‌نیا یه‌ک یا دوو فه‌قی لی‌بوو که ئیوانم له‌گه‌لیان زور خوش بوو، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل ماموستا‌که‌یان جه‌نابی ماموستا مه‌لا مه‌مه‌د، که قسه‌خوش و ر‌ووح‌سووک بوو تا چه‌ند سال دواتریش له‌ هام‌وشوی بوکان دا سه‌ردانی مالمانی ده‌کرد. به‌هه‌مان شیوه «فه‌قی حسین»ی خه‌لکی گونده‌که که گه‌لیک براده‌رم بوو و خوی و دایکی زه‌حمه‌تی زوریان بو ده‌کیشام، یادی هه‌موویان به‌خیر بی.

به لām هۆكاری زیندووبونوهی ئه و بیره وه رییانه: پیزدار جه عفه ری قزلجی ماوهیهك له مه و پیش كۆپیی ئه و دوو حوكمه ی بۆ ناردم كه ئیداره ی فرههنگی ئه و دهمی بۆكان له په یوه ندیی قوتابخانه ی باغلووجه دا بۆ ئه و و منی دهرکردبوو. ئه و حوكمانه گهرچی شه خسین و بۆ كاك جه عفه ر و من نووسراون، به لām نیوه رۆكه كه یان هه ندیک لایه نی میژوویی تیدایه كه بۆ نووسه رانی دواړوژی میژووی ئه و سالانه ی بۆكان كه لکیان ده بی، هه ر به و بۆنه یه وه لیژده هه ردووكیان ده خمه به رچاو و چه ند پروون کردنه وه یه کیشیان له سه ر دهنوسم.

هه ندیک پروون کردنه وه:

۱. گوندی باغلووجه له سالی ۱۳۴۱دا سه ر به بۆكان بوو و سالیك دواتر له بۆكان دابرا و خرایه سه ر شاری سه قز، منیش له گه ل بینایه ی قوتابخانه و تهخته رهش و کورسی و میز و گه سک و ئه فتاوه ی قوتابخانه كه دا، له بۆكان جیا بوومه وه و درام به ئیداره ی فرههنگی سه قز! دوو مامۆستای دیکه ی بۆکانیش وهك من كه وتنه سه ر سه قز.

۲. ئه و دهم هیشتا ناوی وه زاره تخانه ی په روه ده ی ئیران «وزارت فرهنگ و اوقاف» بوو و وا بزنام دوو سالیك دواتر، بوو به «وزارت آموزش و پرورش».

۳. ئه و دهم هیشتا سیسته می په روه ده ی ئیران دوو قوناغی هه بوو: دهستان (كه ۶ پۆل بوو) و ده بیستان (ئه ویش شهش پۆلی هه بوو، به لām دابهش دهكرا به سه ر دوو «سیكل» دا: سیكل یه كه م ۳ سال و سیكل دووه میش ۳ سال). ده وره ی راهنمایی هیشتا دانه ندرابوو.

۴. هیشتا «سپاه دانش» نه هاتبووه ئاراوه؛ سالیك دواتر به شوین ئیسلاحتی ئه رزی دا، ئه ویش دامه زرا.

۵. بۆكان له و سه رده مه دا «بخش» یکی شارستانی مه هاباد بوو و ئیداره ی فرههنگی بۆکانیش، وهك پاشماوه ی ئیداراتی شاره كه له ژیر چاوه دیری مه هابادا به رپوه ده برا و سه رۆكانی ئیداره ی فرههنگی بۆكان له مه هاباده وه دهنیردان و

هه‌ر هه‌موویان مه‌هابادی بوون. ئه‌و سه‌ره‌ۆکانه‌ خه‌لکانی باش و خزمه‌تگوزار بوون و له‌ ناویان‌دا که‌سیکی وه‌ک نه‌مر چه‌سه‌نی موده‌رریسی هه‌بوو که له‌ ماوه‌ی حکومه‌تی کۆماری کوردستان‌دا سه‌ره‌ۆکی ئیداره‌ بوو و خویندیش به‌ زمانی کوردی بوو. له‌ وانی دواتر ته‌نیا ناوی ئاغایانی سیدی و په‌حمانی موده‌رریسی و ئه‌مه‌دی قازی و مه‌جدی و کامیلیم له‌ بیرماوه.

۶. سه‌ره‌ۆکی ئه‌و سه‌له‌ی ئیداره‌ی فه‌ره‌ه‌نگی بۆکان ئاغای چه‌سه‌نی مه‌جدی کورپی مامۆستا مه‌لا حوسینی مه‌جدی و برا چکۆله‌ی مامۆستا مه‌مه‌دی مه‌جدی، خه‌لکی مه‌هاباد بوو که ئیستا به‌داخه‌وه نه‌ماوه.

۷. یاریده‌ده‌ر، واته‌ جیگری سه‌ره‌ۆکی ئیداره‌که، مرۆڤیکی خۆشناو به‌ناوی ئاغای عه‌لی چه‌بیب‌زاده، برا گه‌وره‌ی دوکتۆر سه‌عه‌یدی چه‌بیب‌زاده خه‌لکی بۆکان و دراوسیی مالمان بوو، که پیتشتریش له‌ قوتابخانه‌ی سه‌ره‌تایی ده‌رسی پێ‌گوتبووم. ناوبراو له‌و سه‌لانه‌دا به‌رپرسی به‌شی دارایی ئیداره‌ی فه‌ره‌ه‌نگ و سه‌ره‌ۆکی به‌شی «پیش‌آه‌نگی» ی شاره‌که‌ش بوو.

۸. ئیداره‌ی فه‌ره‌ه‌نگ له‌و سه‌لانه‌دا له‌ بینایه‌یه‌کی بچوو‌ک‌دا بوو له‌ ده‌وره‌یه‌ی شێروخورشیدی کۆن، واته‌ رووبه‌رووی مالمی برایم ئاغای ئیلخانی‌زاده و نزیکی سینه‌ما سه‌عه‌دی، که ئه‌ویش هه‌ر ئه‌و سه‌له‌ یا سه‌لێک دواتر دروست‌کرا.

۹. قوتابخانه‌ی گوندی باغ‌لۆجه‌ ناوی «مه‌وله‌وی» بوو، گه‌رچی بۆی هه‌یه به‌ناوی مه‌وله‌وی کورده‌وه‌ کرابی، به‌لام ئه‌وه ئه‌گه‌رێکی لاوازه و له‌و سه‌لانه‌دا جگه‌ له‌ ناوی شاعیرانی فارس وه‌ک سه‌عه‌دی و حافظ و خاقانی و شتی وا، ناوی هه‌یچ کوردێک له‌ سه‌ر قوتابخانه‌کانی ناوچه‌ی ئیمه‌ دانه‌ده‌نرا؛ گه‌رچی له‌ شاری سنه قوتابخانه‌ی «مه‌وله‌ویی کورد» هه‌بوو.

۱۰. هه‌یشتا یاسای ئیسه‌لاحاتی ئه‌رزنی له‌ ئێران نه‌هاتبووه‌ گۆرپی و ئاغاوات له‌ گوند و له‌ شار ته‌واو ده‌سه‌لاتدار بوون.

۱۱. گوندی باغ‌لۆجه‌ ملکی ئه‌وقاف بوو و به‌ ئیجاره‌ ده‌درایه‌ ئاغاوات. ئیجاره‌داری ئه‌و سه‌لانه‌ی باغ‌لۆجه‌، کاکا‌غای که‌ یخوسره‌وی خاوه‌ن ملکی گوندی یه‌نگیچه‌ی نزیک بۆکان و

برا گهره‌ی که یخوسره‌وخانی که یخوسره‌وی بوو که که سایه‌تییه‌کی پووناکییر و ئەهلی کتیب‌خویندنه‌وه‌بوو، ئەوان له به‌ری دایکه‌وه‌خزمایه‌تیان له‌گه‌ڵ بنه‌ماله‌ی قازی و وه‌رگیزی ناسراوی ئیران مامۆستا محهممه‌دی قازی هه‌بوو.

۱۲. قوتابخانه‌ی باغلووجه له بینایه‌کی بچووکدا بوو که تایبته‌ت بۆ ئەو کاره‌ دروست‌کرا‌بوو، هه‌ندیک له‌ دهره‌وه‌ی گوند و نزیک قه‌لای کۆنی گونده‌که به‌ره‌و باکوور هه‌لکه‌وتبوو؛ دوو ژووری گه‌وره، یه‌ک ژووری بچووک له‌ نیوه‌پراستیان‌دا و به‌ره‌ویانیکه هه‌بوو. من له ژووره‌ بچووک‌که‌دا ده‌ژيام و هه‌موو قوتابییه‌کانی هه‌ر شه‌ش پۆله‌که له یه‌ک ژووردا دهرسیان ده‌خویند، ژووره‌که‌ی دیکه‌یان به‌تال بوو له‌به‌روه‌ی له‌ زستان‌دا دوو ژوور گه‌رم نه‌ده‌کرا و مامۆستاش بۆ هه‌موو پۆله‌کان هه‌ر یه‌ک که‌س بوو؛ سه‌رجه‌می ژماره‌ی قوتابییه‌کان ۲۰ که‌سیک ده‌بوون.

۱۳. قه‌لای دێیه‌که له‌و سالانه‌دا لارووخا‌و بوو و که‌لکی لێ‌وه‌رنه‌ده‌گیرا، به‌لام هه‌شتا له‌سه‌ر پێ بوو، ناشزانم له‌ که‌یه‌وه‌ چۆل‌کرا‌بوو؛ دهره‌وه‌که‌ی روو به‌ باشوور هه‌لکه‌وتبوو، به‌لام له‌ سه‌رده‌می من‌دا دهرگای تێدا نه‌ما‌بوو.

۱۴. له‌ گونده‌کانی دهره‌به‌ری باغلووجه‌دا که‌متر قوتابخانه هه‌بوو. گوندی «بوغده‌که‌ندی» له‌ باکووری باغلووجه‌ ملکی حه‌مه‌دئاغای عه‌باسی، هه‌شتا قوتابخانه‌ی نه‌بوو و سالیک دواتر له‌ زستانی سالی ۱۳۴۲دا قوتابخانه‌یه‌کی بۆ دانرا و مامۆستایه‌کیان بۆ نارد که به‌داخه‌وه‌ ناویم له‌ بیر نه‌ماوه، دوا‌ی دووسی مانگ من جیگورکیم له‌گه‌ڵ کرد و له‌ گوندی سه‌راوه‌ چوومه‌ ئه‌وی و له‌ چه‌قه‌خانه‌ی تاریک‌وتنۆکی مزگه‌وتی گونده‌که‌دا دامه‌زرا‌م و به‌ربوومه‌ دهرس گوتنه‌وه، ئەویش چوو بۆ سه‌را. مندا‌له‌کانی قوتابخانه له‌سه‌ر حه‌سیری گرێچنی چه‌قه‌خانه‌ داده‌نیشن و یه‌ک کورسی له‌ق‌ولۆقیشی بۆ مامۆستا هه‌بوو، پووناکایی چه‌قه‌خانه‌ ته‌نیا له‌ کونیکه‌ی سه‌ر میچه‌وه‌ دا‌بین ده‌بوو و قوتابی هه‌ژار ده‌بوایه‌ کتیبه‌که له‌و تاریکاییه‌دا بخوینن. سالیک دواتر خه‌لکی گونده‌که له‌ رووبه‌رووی کانی‌وی دێ و ته‌نیشته‌ مزگه‌وتی بوغده‌که‌ندی، بینایه‌کی باشیان بۆ قوتابخانه‌ دروست‌کرد. خه‌لکه‌که به‌بێ حه‌قه‌ده‌ست دیواره‌کانیان هه‌لچنی و مالی ئاغا، واته‌ عه‌باسییه‌کانیش

داری داره‌ایان بۆ دابین کرد؛ ئیداره‌ی فهره‌نگیش هاته سهر سفره‌ی حازرو بازر. به‌وه ده‌لین حکومه‌تی میلیی په‌له‌وی و ئیستا سه‌لته‌نه‌ت‌خوازه‌کان به ئاره‌زووی گه‌رانه‌وه‌ی ئه‌و سیستمه‌وه‌ن!

۱۵. گوندی روخواوی «شقویف» له باکووری رۆژه‌لاتی باغلووجه هه‌لکه‌وتیوو. مالی تیدا نه‌مابوو و ئاوه‌دانیش نه‌بوو. مامۆستا هه‌ژار له سه‌ره‌تای ته‌رجه‌مه‌ی شه‌ره‌فنامه‌دا ده‌نوس‌ی بنه‌ماله‌ی نه‌مر حوسین حوزنی موکریانی له بنه‌ره‌ت‌دا خه‌لکی ئه‌و گوندی شقویفه بوون و پاشان مالیان چوو بووه مه‌هاباد.

۱۶. دوانیوه‌روانی پینج‌شه‌مه‌ له باغلووجه‌وه ده‌چوم‌وه بۆکان و ئیواره‌ی جومعه یان به‌یانی شه‌مه‌ ده‌گه‌ر‌امه‌وه باغلووجه. ئه‌وه کاریکی ئه‌سته‌م بوو، ترۆمبیل به‌هه‌لکه‌وت نه‌بووایه‌ ریگه‌ی نه‌ده‌که‌وته‌دینه‌که، جاده‌بووایه‌ به‌پیشان بچم بۆ بوغه‌که‌ندی و له‌ویوه بۆ گوندی «کوچک»ی خوارئ و پاشان له‌سه‌ر جاده‌ی سه‌قز بۆکان چاوه‌رپی ماشینی بک بک به‌مه‌یه‌نیه‌ شار. ئه‌وه کاری هه‌موو مامۆستایه‌کی گوند بوو. له بیرمه دوانیوه‌روانی چوارشه‌مه‌یه‌ک تراکتۆریک به باغلووجه‌دا تیپه‌ر ده‌بوو، ئیتر له‌سه‌ر پینج‌شه‌مه‌ رانه‌وه‌ستام، بازم دایه‌ سه‌ر تراکتۆر و جاده‌ی سه‌قز بۆکان بگه‌وه هاتم!

۱۷. له ماوه‌یخویندن‌دا له بۆکان ببووم به‌ پیشاهه‌نگ که به ئینگلیزی پیی ده‌لین «سکاوته»، ئیستاش نازانم چ بوو و بۆچی ببووم به‌ مام سکاوته! که بوومه مامۆستای باغلووجه‌ش هیشته‌ ئه‌و عیشقه‌م له سه‌ردا مابوو. چه‌ند توپ کووتالم (به‌ پاره‌ی دایک و باوکی مندا له‌کان) کرئ، وه‌ستا مه‌حمودی خه‌یاتم، که پیشتر شاگردی باوکم بوو، له بۆکانه‌وه هینایه باغلووجه، دوو هه‌فته له‌وی مایه‌وه و به‌رگی پیش ئاهه‌نگی بۆ هه‌موو کوره‌کان دروو! له کۆلانی دئ‌دا مه‌شقم پیده‌کردن و ده‌رسی پیشاهه‌نگیم پیده‌گوتن، له گۆره‌پانی به‌رده‌م قوتابخانه‌که‌ش فوتبالم‌مان ده‌کرد. جاریکیان کتبه‌رکی توپینی قوتابییه‌کانم له‌گه‌ل کوره‌لاوی خه‌لکی گونده‌که ریکخست، به‌لام خیرایه‌ک کۆتاییم پی هینا، کاکه‌لاو له‌وانه بوو هه‌موو لاقوپی مندا له قوتابییه‌کان بشکینن!

۱۸. ئه‌وه‌نده‌ی له بیرم بی، قوتابخانه‌ی باغلووجه وه‌ک زۆریک له قوتابخانه‌ی

گوندهکانی ناوچه، کورانه بوو و هیچ کچیک دهرسی تینا نه دهخویند. دلنیام ئەگەر من عاقل بووایه م و له گه‌ل خه‌لکه‌که‌دا قسه‌م بکردایه، تاکوته‌رایه‌کیش بووایه کچانیان دهنارده قوتابخانه، به‌لام به قوربانی عه‌قل بم، ئیستاش هه‌ر نییه‌ چ بگا به‌و سالانه‌ی ته‌مه‌ن!

۱۹. خه‌لکی گونده‌که‌که‌گه‌لیک له‌گه‌لم گولیک میه‌ره‌بان بوون و قه‌ت چاکه‌یانم له‌بیر ناچیته‌وه، زۆرجار بۆ شیو بانگیان ده‌کردمه‌ مالی خویان یا ده‌هاتنه‌ لام و منداله‌کانیش ۱۸ ماست و په‌نیر و هیلکه‌یان بۆ ده‌هینام. یادی خه‌لکه‌که‌ و منداله‌کان هه‌موویان به‌خیر بی.

ئه‌وه‌ کۆپی هه‌ر دوو حوکمه‌کانی ئیداره‌ی فه‌ره‌نگی بۆکان بۆ کاک جه‌عفه‌ری قزلی و من:

وزارت - فرهنگ

اداره‌ فرهنگ شه‌رستان مه‌هاباد
فرهنگ بۆکان

شماره ۲۰۱۹

تاریخ ۲۰۲۰/۰۷/۲۰

دایره

ضمیمه

ادا‌ی جعفر قزلی آموزگار مولوی باغلوچه

بیره‌ی شماره ۲۵۶۳ - ۸۸/۰۱ لایحه‌ی است‌فورا‌ی تاشیه و سولوق دستان را با لای‌انور سلطان‌ی تحویل و به‌ فریعی‌لی آهاد
عزیمت‌نوسبت با افتتاح دستان در قریه‌ مزبور و نشر آگهی و ثبت‌نام دانسی‌آموزان اقدام و نتیجه‌ را اعلام دارید - م

از طرف رئیس اداره فرهنگ بۆکان - حیدرآده

وزارت فرهنگ
اداره فرهنگ شهرستان مهاباد
فرهنگ بر ۳۳

شماره
تاریخ
دایره
ضمیمه

اشای انور سلانی

بموجب این ابلاغ به متصدیر و آموزگار دبستان با علو چه مشعوب میگوید تا بسته است فوراً پس حل جدید خود حرکت کلبه خواب و اموال دبستان را از اقامت جعفر فر لیبی تحویل گرفته و ۳ نسخه صورت تحویل و تحول را با این اداره ارسال

از طرف رئیس اداره فرهنگ بوکان - - حبیب زاده

دارد
۳۰۱۵
۶/۷/۳۰

رونوشت برای ابلاغ اقامت جعفر فر لیبی ابلاغ مانتش اسطفا دبه و سوابق دبستان را با اقامت و اثر سلانی

تحویل فرمائید

از طرف رئیس اداره فرهنگ بوکان - حبیب زاده

چه تهی سهر گوندی بوغده کهندی

گوندی بوغده کهندی سهر به ديهستانی تورجانه و که وتوته لای باشووری شاری بۆکان و باکووری شاری سه قز. بوغده کهندیش وهک سهر و سه رچاوه و کوچکی سه ری و خواری و وا بزانه ئه حمه داواش، هه مووی ملکی حه مه دئاغای عه باسی بو، حه مه دئاغا له سه رده می کۆماری کوردستان دا دژ به کۆمار جوو لای بووه، له گونده کهی ده رکرابوو و ماله کهی کرابوو به کهی حیزبی و حه مه ره شیدخانی بانه و پیشمه رگهی بارزانیی تیدا ده ژیان.

دوای هه ره سی کۆمار و هاتنه وهی هیزی ده ولت، حه مه دئاغا له پاداشتی ئه و کاره ی دا بو ماوه ی چه ند ده وره کرایه نوینه ری شاری سه قز له مه جلیسی شوو پای ئیران. له سالی ۱۳۴۲ دا ده ولت ویستی حه مه دئاغا بکاته سه ناتوری «ئینتیخابی» ی ئوستانی کوردستان^۱ و کردیشی. بو ئه م کاره و بو ئه وهی ده نگی زیاتری بو کۆبکریته وه، گونده کانی سه رجه م ديهستانی تورجانیان، که گونده کانی حه مه دئاغا له وی هه لکه وتیوون، له بۆکان جیا کرده وه و خستیانه سه ر سه قز. منی مامۆستای باغلووجهش که وتمه سه ر ئیداره ی په روه ده ی شاری سه قز و سالی دواتر (۱۳۴۳) نیردرامه گوندی سه رای ملکی هه مان حه مه دئاغای عه باسی.

سه را گوندیکی گه وره ی ئاوه دان و سه ره ری هات و چۆی ترۆمبیل بو، هه ر بۆیه ش زۆرم پیخۆش بوو له وی دایمه زریم. جگه له من مامۆستایه کی دیکه شی لی بوو که خه لکی سه قز بوو و هه ردو کمان به دابی سه رده م له مالی ئاغادا ده ژیان، واته له دیوه خانی سمایل ئاغای کوپی حه مه داغا ژوو ریکیان پیدابووین و خواردن و خه وتنیشمان هه ر له وی بوو. مالی سمایل ئاغای گه لیک ئاوه دان و پر له میوان و

۱. ئه وه نده ی له بیرم بی ژماره ی ئه ندامانی مه جلیسی سه نای ئیران ۳۰ که سیک بوون که نیوه یان له ریگه ی به نیو هه لبژاردنه وه ده بوونه سه ناتور و نیوه ی تریان شا ده سنیشانی ده کردن. تا قمی یه که م پێیان ده گوترا سه ناتوری ئینتیخابی و تا قمی دووه میش سه ناتوری ئینتیسابی بوون.

ئۆکه و دەست و پیوه ند بوو. دوور له ئینساف ده بی ئەگەر نه لیم سمایل ناغا و ئەمیر ناغای برای بۆ ئیمه گه لیک باش بوون و له چاو مامۆستای گونده کانی دیکه، ژیانیکی شاهانه و ئیحترامی زۆرمان هه بوو، به لام دواى یه کدوو مانگ تیگه یشتم ماله که جیگه ی هات و چۆی زۆله کوردیکی ره ئیسی ساواکی سه قز به ناوی «سه رهنگ موشی» یه^۱ و جگه له وهش، یه ک له ئۆکه ره کانیا ن (که نامه وئ ناوی بهینم)، مه ئمووری ره سمی ساواکه و ده وره ی راهینانی جاسووسی له ئیسرا ئیل بینوه. جاریک هه ر ئەو که سه، که ده یزانی سه رم له سیاست ده خورئ و پینشتریش بانگ کراومه ته ساواک، دیاره به ده ستووری هه مان ساواکی سه قز، شیعریکی کوردی پیدام و گوتی تۆ ده نگت بۆ شیعر خویندنه وه باشه بۆمی بخوینه وه! که خویندمه وه هه ستم کرد لیم نزیک ده بیته وه و مایکړو فونیکى له ژیر که واکه ی دایه. ئیتر دریزهم به خویندنه وه نه!!

دواى دوو یاسی مانگ قوتابخانه یان له گوندی بوغده که ندى کرده وه که ئه ویش هه ر ملکى حه مه دناغا بوو. گه رچی بوغده که ندى له جاده دوور بوو و ده بووايه قوتابخانه که له چه قه خانه ی مزگوت بکریته وه، دیسان هه ر به باشم زانی له مالى حه مه دناغا ده رچم. خیرایه ک له گه ل ئەو مامۆستایه ی وا بۆ ئەوئ دابین کرابوو، جیگۆرکیم کرد و «سه را» ی گه وره دئی سه ر جاده م دا به «بوغده که ندى» ی دووری که م ده ره تان، که نه ک هه ر مامۆستاکه، به لکوو دایک و باوکی خوشم پیتیان سه یر بوو!

به کورتی بووم به مامۆستای گوندی بوغده که ندى و له وئ دامه زرام. سه ره تا بۆ چه ند مانگ له مالى وه ستا محه ممه دی دارتاش ده ژيام، که دۆستی باوکم بوو، به لام بۆ به هاری سالی ۱۳۴۳ ژووړیکم به کړئ گرت که هی پیاویکی هه ژار بوو و

۱. هه ر ئەو سه رهنگ موشییه ی که بوو به هۆکاری شاربه ده رکرا نی من له کوردستان، کاتى که مامۆستای ده بیرستانى ۹ى ئابان بووم له شه هری ره ی نزیک تاران، ئەویش بوو به ره ئیسی ساواکی شه هری ره ی! گوايه له هه ر پۆلیک که من ده رسم تیدا ده گوته وه قوتابییه کی بانگ کردبووه ساواک و پنی گوتیوون ئەگه ر فلانه که س باسی سیاسه تی کرد، به مودیری ده بیرستانه که بلین. ئیستاش که هاتومه ته ئوروپا گوايه جه ناب سه رهنگ به په نابه رى له ئالمانيا ده ژئ. ده ترسم جه ناب سه رهنگ له قه بریش دا له کۆلم نه بیته وه، جا بۆیه وه سیه تم کردوو ده دواى مردن بمسووتین!

له دهرهوهی گوندهکه دروستی کردبوو.

له و ساله دا گهرچی ژمارهی قوتابییهکان کهم بوو و قوتابخانهکه تازه کرابوو، بهلام ساواک له کۆلم نهبووه و مامۆستایهکی دیکهیان نارده لام، که زۆرم پی سهیر بوو. له هیچ گوندیکی دهوروبهری بۆکان و سهقز جگه له سهرا، یهک قوتابخانهش نهبوو که دوو مامۆستای ههبی؛ تهنهت ئهو گوندانهی وا قوتابی ههر شهش پۆلهکهشیان ههبوو، یهک مامۆستا بهریوهی دهبردن، بهلام بوغدهکهندی به یهک پۆلهوه بۆچی دوو مامۆستا؟ سهرهتا نهدهزانی و دواتر تیگهیشتم کارهکه ساواک کردبووی و ئهو مامۆستایهش که ناردهبوویان ئاگای لیم بی، بهروالهت برادهری خۆم بوو و پیکهوه له ورمی دهرسمان خویندبوو، لهبهر ههر هۆیهکیش تهشریفی ببوو ساواکی! سهید ع. ق موسولمان گوتهنی، جهددی له بن دهستی بدا!

ئهو ساله قسهوباسی ئیسلاحتی ئهرزی ههبوو، بهلام بهلای ملکی حهمه دئاغادا نههاتبوو. «سپاه دانش» یش تازه دادهنرا. ههراي ئیسلاحتی ئهرزی که بهرز بوویهوه، دهنگۆی ئهوه پهیدا بوو که له ئوستانی فارس و له نیوقهشقای و بهختیاری دا بزووتنهوهی چهکدارانه ههیه و ئهرتهشی شا لهویدا کوشتاریکی کردوو و سهرهلهدانهکهی داکوژاندوو. له کوردستانیش دهگوترا «چهته» پهیدا بووه، جادهکان ئهمنیهتیان نهماوو و ههر جارهی ههوالی شونینیک دههات که چهته بهسهریان دا داوه و له شونینیکیش کابرای سپای دانیشیان به بارمه گرتبوو و پاش چهند رۆژ بهریان دابوو.

ئیمه ههوالیکمان له و شتانه نهبوو و تهنیا له دهنگۆیهک زیاتر به هیچمان نهدهزانی. بهیانی رۆژیکیان له بۆکانهوه دهگهراوهوه بۆ بوغدهکهندی، تووشی خهگیکی زۆر هاتم که له بوغدهکهندییهوه دهچوون بۆ سهقز. حال و نهقل؟ دویشه و چهتهمان هاتۆته سهر، تایهیهکیان لی ئاگر تینهرداوین و گوتویانه ئهمشه و دینهوه یا دهبی ۱۰ ههزار تمهنیان بدهینی یا مالهکانمان دهسووتین! ۱۰ ههزار تمهنی ئهو دم ئامادهکردن و دانه دهست چهته، لهکردن نهدههات.

لهگهلیان گهراوه سهرجاده و پیکهوه چووین بۆ سهقز. ئهوان چوون بۆ ژاندرمهری و

منیش چووم بۆ ئیداره‌ی په‌روه‌رده بۆ ئه‌وه‌ی له‌ ریگه‌ی ئه‌وانه‌وه ه‌واریک بکه‌م. سه‌رۆکی ئیداره‌ی فه‌ره‌نگ نه‌مر ئاغای «فه‌ییازی»، کوردیکی سنه‌یی بوو. گوتی: «ها، بۆچه ه‌اتووی؟» گوتم چه‌ته‌مان ه‌اتۆته سه‌ر. گوتی: «وتوویانه ئه‌تخوین؟!» ئیتر زانیم له‌وئ هیچ ناکرئ و گوئی بیستن نییه، چوومه‌وه بۆ لای خه‌لکه‌که. له‌ ژاندرمه‌ری به‌لینیان پیدابوون کاریک بکه‌ن.

پیکه‌وه گه‌راینه‌وه بۆ بوغده‌که‌ندی، مامۆستا که‌ی دیکه‌ش له‌وئ بوو. شه‌و له‌ ماله‌که‌ی من بووین، نانمان خوارد و نه‌خوارد، زرمه‌زرم په‌یدا بوو! ئیمه له‌ ده‌ره‌وه‌ی گونده‌که‌ له‌ به‌رزایی و نزیک ئاشی ئاور بووین. ه‌هر که‌ زرمه‌ی پینان به‌ ده‌وری ماله‌که‌دا په‌یدا بوو، خۆمان مات کرد و بیده‌نگ ماینه‌وه. له‌ نیودئ هه‌ست و خوست هه‌بوو، ده‌نگی به‌رزیشمان ده‌بیست، به‌لام تینه‌ده‌گه‌یشتین ده‌لین چی. دوا‌ی ماوه‌یه‌کی که‌م رووناکی سه‌ری هه‌لدا، تابه‌یه‌کی دیکه‌یان ئاگر تیه‌ردابوو. که‌سیک جنیوی ده‌دا و بانگی ده‌کرد «وه‌رن وه‌یکووژینن!» به‌و زاراوه‌یه‌دا زانیم که‌سه‌که‌ خه‌لکی ناوچه‌ی بۆکان و سه‌قز نییه و وا هه‌یه له‌ گه‌ورکایه‌تیه‌وه ه‌اتبی.

به‌یانی چووینه سه‌ردانی شوینه‌که، تابه‌ی مالی حاجی که‌ریم ناویکیان سووتاندبوو و به‌ حیسابی ئه‌وه‌ی شه‌وی پیشتریش راست چوو بوونه سه‌ر مالی ئه‌وان، ویده‌چوو کیشه‌یه‌کی شه‌خسیشیان له‌گه‌ل ئه‌و بووبی. گوتیویان سه‌به‌ی شه‌و دووباره دینه‌وه و ئه‌گه‌ر پاره‌که‌یان بۆ ئاماده‌ نه‌کرا، چی و چی ده‌که‌ن.

لای نیوه‌رۆ له‌ پادگانی سه‌قزه‌وه ه‌اتن و ده‌وری گونده‌که‌یان دا. نه‌یاند هه‌یشت که‌س بی و بچی. سه‌رتیپیکی عه‌جه‌م که‌ فه‌رمانده‌ی پادگان بوو ه‌اته نیو دی. سه‌ره‌نگ موشی سه‌رۆکی ساواکیشی له‌گه‌ل بوو. من مویدیروی قوتابخانه‌که‌ بووم، به‌لام هیچیان به‌ لای مندا نه‌ه‌اتن و بیلامانی هینیان به‌ کلاوم نه‌پیتوا! سه‌ره‌نگی

۱. یه‌کدوو سالیک پیش ئیستا له‌ ه‌ندنه‌ گه‌یشتمه‌ خزمه‌ت ئاغای فه‌ییازی که‌ بۆ سه‌ردانی خانمی کچی ه‌اتبوو و زۆرمان باسی ئه‌و سالانه‌ کرد. جاریکیش له‌ نه‌خۆشخانه‌یه‌کی له‌ ه‌ندن چاوم پیتی که‌وته‌وه، هه‌ردوو کمان چوو بوینه‌ لای دوکتۆری پسپۆری دل. به‌داخه‌وه هه‌والی ئه‌وه‌م پینگه‌یشت که‌ له‌ سالی ۲۰۰۹ یا ۲۰۱۰ دا کۆچی دوا‌یی کردی. یادی به‌خیز بی!

ساواک مامۆستاکه‌ی هاوڕێمی کرده دیلمانج بۆ ئەوه‌ی به فارسی وتار بۆ خه‌لکه‌که‌دا
 بدا و ئەویش بیکاته کوردی. سه‌ره‌ه‌نگ موشی خۆی کوردی سنه‌ بوو، به‌لام له‌وی
 فارسی ده‌ترووکاند و براده‌ره‌که‌م بۆ خه‌لکه‌که‌ی ته‌رجه‌مه‌ ده‌کرد. دوا‌ی یه‌که‌دوو
 سه‌عات ئاب‌لۆقه‌ی گوند کۆتایی هات، فه‌رمانده‌ی پادگان و سه‌رۆکی ساواک که‌وته‌ن
 ڕێ برۆن. فه‌رمانده‌ی پادگان به‌ ده‌ست ئیشاره‌ی به‌ من کرد و گوتی وه‌ره‌! چوم
 بۆ لای. به‌ ڕیگه‌ی ڕۆیشتنه‌وه‌ لێم تووره‌ بوو و گوتی تۆ گوتوته‌ سپا و ده‌وله‌ت
 هیچیان له‌ ده‌ست نایه‌ و یاریده‌ی خه‌لکه‌که‌ش ناده‌ن؟ گوتم شتی وا نه‌بووه‌.
 گوتی نه‌خیر، بووه‌ و چاکیش بووه‌، جا وه‌پیشم که‌وه‌ با برۆین! ئای له‌به‌ر ئەو
 چه‌رمه‌سه‌رییه‌ی تووشی هاتبووم! دووسه‌ قسه‌ی توندی کرد، به‌لام جنیوی پینه‌دام،
 ده‌نا ئەو که‌له‌گه‌رمه‌ی وا ئەو سالانه‌ بووم له‌وانه‌ بوو وه‌لامی بده‌مه‌وه‌ و ه‌هر
 له‌وی به‌رینه‌ گیانم و دوا‌ی کوتانی حیسابی، بمگرن. که‌ گه‌یشتی‌نه‌ ده‌ره‌وه‌ی دێ،
 به‌تووره‌یی گوتی برۆ ون به‌ و جارێکی دیکه‌ له‌و قسانه‌ت به‌ زاری‌دا نه‌یه‌! کاکێ
 مامۆستای هاوڕێم چاکێ بۆ تیچه‌ندبووم!

هیچ‌ک‌س له‌لایه‌ن سپاوه‌ له‌گه‌ڵ خه‌لکه‌که‌دا قسه‌ی نه‌کردبوو، جا بۆیه‌ دلنیا بووم
 که‌ ئەو قسه‌یه‌ ده‌بن راسته‌وخۆ به‌ سه‌رۆکی ساواک گوترا‌بن. هاوڕێکه‌م پیش
 وتاردانی سه‌ره‌ه‌نگ موشی، نزیکه‌ی ۲۰ خوله‌ک به‌ده‌م پیاسه‌ کردنی نیو گونده‌که‌وه
 قسه‌ی له‌گه‌ڵ ده‌کرد. گومانی که‌میش نه‌ما‌بوو که‌ سه‌یدی براده‌رم راپۆرتی لێدا‌بووم
 ئەوه‌ش زۆر به‌لامه‌وه‌ سه‌یر بوو، نه‌ دوژمنایه‌تییه‌ک، نه‌ نیوان ناخۆشییه‌ک، نه
 قسه‌و باسیکمان له‌ نیوان‌دا بوو، بۆچی ده‌بی راپۆرتی لێدا‌بیتم، ئەویش به‌ درۆ؟
 دره‌نگتر زانی‌م که‌ ببوو به‌ هه‌والده‌ری ساواک و بۆ ئەم کاره‌ی پاره‌ی مانگان‌ه‌ی
 لێ‌وه‌رده‌گرتن. ته‌نانه‌ت چه‌ند سال دواتر بینایه‌یه‌کی گه‌وره‌ی له‌ پشت ما‌لی قزلجی
 دروست ده‌کرد که‌ ده‌گوترا بۆ ساواکه‌، به‌لام به‌ناوی ئەوه‌وه‌ ئاماده‌ ده‌کرا. شو‌ڕشی
 سا‌لی ۱۳۵۷ی گه‌لانی ئێران ده‌زگای ساواکی ڕوو‌خاند و بینایه‌ی کاکه‌ سه‌یدیش
 به‌نا‌ته‌واوی مایه‌وه‌، به‌لام دوا‌ی چه‌ند سا‌لیک له‌ژێر سایه‌ی مه‌لاکان‌دا ته‌واوی کرد و
 به‌ فه‌رمی بوو به‌ هی خۆی! دا‌لده‌ی من و خواعالم چه‌ند که‌سی دیکه‌شی شینواند و

مالی خوی پی ئاوه‌دان کرده‌وه. چەند مانگ دواى ئەم ڕووداوه لەگەڵ مامۆستایانی دیکه‌ی کورد له کوردستان شاربه‌ده‌ر کرام که باسه‌که‌ی دووردریژه، به‌لام هه‌رگیز دواى ئەم شاربه‌ده‌رییه وهک خۆم لێ‌نه‌هاته‌وه له‌به‌روه‌ی هه‌ر له ماوه‌ی شاربه‌ده‌رییه‌که‌دا گیرام و که‌ومه زیندان، پاشانیش که ئازاد کرام نه‌یان‌ه‌یشت بچمه‌وه سه‌ر کاری پیشووم، ناچار له هه‌نده‌ران کاریکم بۆخۆم دۆزییه‌وه هه‌تا شوێرشى سالی ۱۳۵۷ که بۆ ماوه‌ی چوارپینچ مانگ گه‌رامه‌وه سه‌ر ئیشی مامۆستایی، ئینجا لوتفی ئیسلام شامیلی حالم بوو و وهک سه‌دان مامۆستای کوردی دیکه له‌سه‌ر کار لابرام و تا ئه‌مه‌رۆش جینگه‌ی خۆم نه‌گرتۆته‌وه.

به‌لام دريژهي حيكايه‌تي چه‌ته:

شه‌وی سینه‌م، واته دواى ڕۆیشتنی ئه‌رتەش، چەند که‌یخودایه‌کی گونده‌که به‌ ئیمه‌یان گوت ئیوه شه‌و ڕۆنه‌وه بۆ بۆکان و سه‌به‌ینی وه‌رنه‌وه. هه‌رچییه‌کم کرد رازی نه‌بوون و گوتیان چه‌ته‌کان ئه‌مشه‌ویش دینه‌وه و بوونی ئیوه‌ش هه‌یچ یارمه‌تییه‌کی ئیمه‌ نادا، ڕۆنه‌وه و ڕۆژی دوايي بگه‌رینه‌وه. ئیمه‌ش ڕۆیشتن.

ڕۆژی دواتر که‌گه‌راینه‌وه نیو دئ، هه‌والمان بیست پینش ئه‌وه‌ی چه‌ته‌کان بینه‌وه سه‌ر گونده‌که، خه‌لکی دئ بیده‌نگیک چوون سی چه‌کیان کړیوه و له مالان‌دا رایانگرتوون و شه‌و له هاتنه‌وه‌ی چه‌ته‌کان‌دا ده‌ستیان کردۆته‌وه، یه‌ک له چه‌ته‌کانیان بریندار کردوه. به‌یانی به‌شوینی خوینی ڕژاوی له‌شی جه‌نابی چه‌ته‌دا زاندر که‌ برده‌بوویانه نیو قورغی نزیک مالان و له‌ویوه ڕۆیشتبوون. من ماوه‌یه‌ک دواتر ته‌نانه‌ت ناوی چه‌ته‌ی برینداریشم بیسته‌وه و گوتیان دواى یه‌ک‌دوو ڕۆژ مردووه، به‌لام کاتی که چه‌ته‌کان زانیبوویان خه‌لکه‌که چه‌کیان هه‌یه و ده‌ست ده‌که‌نه‌وه، که‌سیکیشیان لێ کوژرابوو، چیتر نه‌هاتنه‌وه و گوند هه‌یور بوویه‌وه.

نه‌هاتنه‌وه‌ی چه‌ته‌باش بوو، به‌لام شتی خراپتری به‌دوادا هات! ژاندرمه‌ری سه‌قز به‌ناوی پارێزگاری کردنه‌وه ۷ یا ۸ ژاندرمی کرده سه‌ر گونده‌که و له‌وی له‌مالی خه‌لکه‌دا نیشته‌جیی کردن. ئیمه‌ ڕۆژانه ژاندرمه‌کانمان ده‌دیتن. ژاندرمه‌ له‌ترسی خویان

به پۆژدا نه بووايه له كون نه دههاتنه دهر و شهوانهش چه كه كانيان ده دايه كورپه لاوى گوند كيشكى پى بديرن، جه نابی خوشيان لى ده خه وتن! خواردنى سى ژمه شيان ده بووايه خه لکه كه بۆ دابين بکه ن! حيكايى ئه وان عه ينووبيللا حيكايه تى چيروكى «چوب بدست های ورزىل» ى غوه لام حوسىنى ساعيدى بوو، به رازكوژه كان زيانيان له به رازه كان زياتر بوو! ماوه ى رهنگه دوومانگيش ئه و مفته خورانه له سه ر زگى خه لكى هه ژارى بوغه كه ندى له وه پان و زيانيان گه لىك زياتر بوو له زيانى تايه ئاگر تيبه ردا نه كه. ئه وه داكوكى كردنى ئه رتهش و ژاندرمى شاهه نشاهى بوو له خه لك!

تا كوتايى خويندىنى ئه و سالة ئيمه له گونده كه دا ماینه وه و چه ته نه گه پانه وه. سالى دواتریش من شاربه دهر كرام و هه ر له كوردستان نه مام، به لام بيستمه وه كه دواتریش چه ته نه هاتبو نه وه سه ر گونده كه. به گشتى ديارده ى چه ته گه رى له و سالانه دا له كوردستان زور به هيز نه بوو و وا هه يه يه كه دوو رووداوىكى ئه و چه شنه نه بى دوويات نه بووبیته وه. كوردستان ناوچه يه ك بوو تيكه لاوى سياسه ت، له وى دا چه ته به واتا گشتیبه كه ى يا سه رى هه لنه ده دا يا نه گه ر سه ريشى هه لبدايه، گولى نه ده كرد. دژايه يتى رژيم له كوردستان به پيچه وانه ى شوينه كانى ديكه ى ئيران، شيوازى حيزبى و سياسى هه بوو و ته نانه ت ئه و ئاغايانه ى وا زه وى و گونديان لى دابهش كرابوو به ره و ئه و ديارده يه نه ده چوون. ئه وان زياتر خه ريكي خه باتى سياسى و چه كدارى بوون، زوربه يان روويان له باشوورى كوردستان كردبوو و وهك پيشمه رگه چووبوونه نيو ريزه كانى شوڤشى ئه يلووله وه. هه ر له ئاغواتى ده وره بى بۆكان كاك سه عدى موهته دى، كاك سه لاحودىنى موهته دى، كاك محهمه د و كاك سه سه نى ئيلخانى زاده، چه ند كه س له و ئاغواته بوون كه چووبوونه باشوورى كوردستان و كه سانى وهك قاسم ئاغا و ئه بووبه كر ئاغای موهته دى و برايم ئاغای ئيلخانى زاده و چه ند كه سى ديكه شيان گيرابوون و له زيندانى «فلك الافلاك» ى خوره م ئاوا زيندانى كرابوون.

نيازم ئه وه يه بلیم ئه م رووداوه تاكو ته رایانه نه يانده توانى مۆرى خویان

له‌سه‌ر میژووی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی ئه‌و سالانه‌ی کوردستان بده‌ن و ئه‌گه‌ر وه‌ک بلیک‌سه‌ریان هه‌لبدایه‌، خیرایه‌ک له‌ژێر گوشاری سیاسه‌تی راسته‌قینه‌ و خه‌باتی حه‌ق‌خوازانه‌دا ده‌توقین و تیداده‌چوون، که‌ه‌رواش بوو و ئیمه‌ ماوه‌ی دووسی سالیک دوا‌ی ئه‌م رووداوه‌ هه‌والی هاتنی پێشمه‌رگه‌کانی حیزبی دیموکراتی کوردستان، رێبه‌رایه‌تی شو‌ر‌ش‌گێرمان بو‌ ناوچه‌که‌ بیست. ماوه‌یه‌کی که‌م دوا‌ی ئه‌و رووداوانه‌، چیا‌ی حاجی‌کیمی گوندی قه‌ره‌گویی‌زی نه‌ چهندان له‌ بوغده‌که‌ندی دوور، بوو به‌ مه‌کۆی شو‌ر‌ه‌لاوانی شو‌ر‌ش‌گێری کوردستان، که‌ خوینیشیان هه‌ر له‌م ناوچه‌یه‌دا پێشکه‌ش به‌ خاکی نیشتمان کرد.

دوورخرانهوهی من له گه‌ل مامۆستایانی بۆکان و موکریان

هاوینی سالی ۱۳۴۴ بوو. مامۆستای گوندى بوغدهکه‌ندى بووم، سه‌ر به‌شارى سه‌قز. سالیك پيشتر، ديهستانى تورجان له بۆکان جيا کرابوو و که‌وتبووه سه‌ر سه‌قز، ئيمه‌ش سى مامۆستای بۆکانى گوندهکانى ديهستانى تورجان له بۆکانه‌وه خرابوینه سه‌ر ئيداره‌ی په‌روه‌رده‌ی سه‌قز.

له‌کۆتایى‌یه‌کانى ئه‌و هاوینه‌دا، له‌ورمى خه‌رىكى ئيمتihanى دپیلۆمى ئه‌ده‌بى به‌شيوه‌ی داوته‌له‌بى بووم و له‌گه‌ل یه‌ک‌دوو هاوړپى خوم له‌موسافیرخانه‌یه‌ک ده‌ژیاين. هه‌والمان بیست که‌ ژماره‌یه‌کى زور له‌ مامۆستایانى ناوچه‌ی موکریان، به‌تایبه‌ت شارى مه‌هاباد، ته‌بعید کراونه‌ته‌شاره‌کانى عه‌جه‌مستان. دواى ئيمتihanه‌کان کاتى گه‌رامه‌وه بۆکان، هه‌ر له‌رۆژى یه‌که‌م‌دا فه‌رمانبه‌ریكى ئيداره‌ی په‌روه‌رده‌ نامه‌یه‌کى وه‌زاره‌تى ئاموزش و په‌روه‌رشى دایه‌ده‌ستم، که‌خویندمه‌وه بۆم ده‌رکه‌وت جه‌نابیشم یه‌کىکم له‌ته‌بعیدیه‌کان! نامه‌که‌مۆر و ئيمزای خانم «فه‌روخ‌پروو پارسا»، جیگرى وه‌زیرى په‌روه‌رده‌ی ئیرانى پڼه‌بوو و به‌و پڼیه‌ ئیداراتى ناوچه‌ی ده‌سه‌لاتىكى راسته‌وخویان له‌کاره‌که‌دا نه‌بوو، گه‌رچى بریاره‌که‌ی وه‌زاره‌تیش ده‌بى له‌سه‌ر بنه‌مای هه‌وال و باس و پڼشنىارى «حیفازه‌ت»، واته‌به‌شى ئاسایشى ئيداره‌ خوجى‌یه‌کان و پڼشنىارى ساواکى شوینىكى وه‌ک سه‌قز و مه‌هاباد درابن.

ئهو ده‌م سه‌رۆکى ئيداره‌ی په‌روه‌رده‌ی سه‌قز ئاغای «فه‌بیازى» بوو، که‌ ۴۷ سال دواتر له‌له‌نده‌ن چاوم پڼى که‌وته‌وه، مرقۆیکى به‌رپز و له‌به‌ردلان که‌ سالی پار کۆچى دواى کرد. سه‌رۆکى ئيداره‌ی په‌روه‌رده‌ی بۆکانیش کاک‌حه‌سه‌نى مه‌جدى بوو، که‌ ئیستا ئه‌ویش نه‌ماوه و جیگره‌که‌شى حاجى‌عه‌لى‌حه‌بیب‌زاده‌بوو که‌ به‌خته‌وه‌رانه‌ ئیستا ماوه و له‌بۆکان ده‌ژى. من ده‌ورو به‌رى سالیك پيشتر (واته‌ ۱۳۴۲ - ۴۳) که‌ فه‌رمانبه‌رى په‌روه‌رده‌ی بۆکان بووم و له‌گوندى باغلووجه‌ ده‌رسم ده‌گوته‌وه، بى‌عه‌قلىم کردبوو و له‌وه‌لامى نامه‌یه‌کى ئیدارى کاک‌حه‌سه‌نى مه‌جدى‌دا

بۆم نووسیویو «ههتا بژیم له خزمهتکردنی کوردستانی گهوره درییگی ناکهم» و شتی لهو چهشنه. لاوییهتی و بیئهموونی و کهلهگه رمیی ئه و سالانه و دۆخی سیاسی کوردستان کاری کردبووه سهه میشکم و گه مژانه وامزانیبوو دهکری ههمو شت بلیم و بنووسم!

ئیداره‌ی پهروه‌ده‌ی به‌خشی بۆکان له ژیر چاوه‌دیری شارستانی مه‌هابادا بوو، نامه‌که میان نارده‌بوو بۆ ئیداره‌ی پهروه‌ده‌ی مه‌هاباد که سه‌رۆکه‌که‌ی خۆجییه‌ی نه‌بوو و ناوی «موحسین» بوو. دیاره ئه‌وانیش ده‌بی نارده‌بیتانه‌ته ساواکی مه‌هاباد. ئه‌وه‌ش به‌و نیشانه‌یه‌دا ده‌زانم که کاره‌که‌م لی گه‌وره ببووه و بازپه‌سیک له پهروه‌ده‌ی مه‌هاباده‌وه نیردارایه بۆکان بۆ ئه‌وه‌ی له مه‌سه‌له‌که بکۆلیته‌وه. به‌هه‌لکه‌وت، بازپه‌س (که وا بزانه ناوی ئاغای «گولجه‌بینی» بوو)، به‌خزمی مه‌رحومی حاجی حه‌مه‌سالی محهمه‌دی ده‌رچوو و میوانی ئه‌وانیش بوو. حاجی حه‌مه‌ساله که له‌پیاویکی عاقل و زانا و ئامۆزای دایکم و باوکم بوو و منیش ریزی زۆرم لی ده‌گرت. مه‌سه‌له‌که به‌هیمه‌تی ئه‌و و بازپه‌سه‌که، ته‌نانه‌ت به‌بی چاوپیکه‌وتنی من چاره‌سه‌رکرا و درێژه‌ی نه‌کیشا، به‌لام نه‌زمانی بازپه‌سه‌که چی بۆ ئیداره نووسیویو گه‌رچی دلنیام لای منی به‌رنه‌دابوو. کاتی له بوغه‌که‌ندی گه‌رامه‌وه بۆکان هه‌ندیک لومه و سه‌رکونه‌ی باوکم نه‌بی هیچ نه‌مابوو! ئیداره‌ی پهروه‌ده‌ی مه‌هاباد شوینی مه‌سه‌له‌که‌ی نه‌گرتوه، به‌لام ساواکم لی ورووژا و دوا‌ی راگۆیزانم بۆ پهروه‌ده‌ی سه‌قز ملۆزمیکیان به‌ردا گیانم و له گوندی بوغه‌که‌ندی کردیانه‌هاوکار و هاومالم بۆ ئه‌وه‌ی له‌سه‌هات وچۆ و کار و کرده‌وم راپۆرتی هه‌فتانه‌یان بداتی. هه‌ر ئه‌وه‌ش بوو به‌هۆکاری سه‌ره‌کی بۆ ته‌بعیدکرانم له کوردستان، که لی‌رده‌ا ده‌مه‌وی باسی بکه‌م، به‌لام با ئه‌وه‌ش بلیم من هیچ گله‌یی په‌که‌م له کاک حه‌سه‌نی مه‌جدی نییه. نامه‌که وه‌ک ئه‌و نامه‌یه‌ی من نووسیویوم، بۆ هه‌ر ئیداره‌یه‌کی دیکه‌ی ده‌وله‌تیش بنیردرايه، سه‌رۆکه‌که‌ی هه‌مان کاری ده‌کرد که ئه‌و کردی، واته‌ ناردی بۆ پهروه‌ده‌ی مه‌هاباد.

بارودۆخی سیاسی رۆژ، سه‌ره‌تاکانی شۆرشی ئه‌یلوول له باشوور؛ چوونی گه‌لیک لاوانی خه‌باتکار له موکریان و به‌گشتی له رۆژه‌لاتی کوردستانه‌وه بۆ

باشوور؛ داندراڤی رادیوی کوردیی کرمانشان؛ بلاووبوونەوهی رۆژنامەیی کوردستان، که سەرەرای ئەوهی ساواک سەرپەرشتیی دەرچوونی دەکرد، گەلیک شیعر و بابەتی نەتەواپەتی تیدا بلاوودەبۆوه^۱ و ئەمانە بەسەر یەکه‌وه که سێکی وەک منیان بە پیشینەیی سیاسی بنەمالەوه خستبووه سەر هەوا و بە شیوەیەکم لێهاتبوو که له قوناغیکدا فەقی یان مەلایەکی نەناسراو له گوندی بوغده‌که‌ندی هاته سەردانم و بەلێنی هاوکاریی له‌گەڵ حیزبی دیموکراتی لێوه‌رگرتم، ناویکی نەپینیشی بۆ پەيوەندییەکانی دوا‌رۆژمان پێدام، که بەهۆی تەبەید و دوورخرا‌نه‌ووم له ناوچه‌که، درێژەیی نەبوو و ئیستا له بیرم نییه ئەو که‌سه کێ بوو و له‌سەر چ ئەساسێک هات بۆلام؟ پێشتریش کاتی له باغلووچه بووم، هەندی‌ک دەفتەر و کاغەز و قەلەمم بۆ فەقیکانی حوجرەیی گوندەکه کرابوو و له‌سەر هەموو دەفتەرەکان ئەم دوو فەردەیی حاجی قادری کۆییم نووسی‌بوو که دەلێ: «کتێب و دەفتەر و تاریخ و کاغەز/ بە‌کوردی گەر بنووسرایە زەمانی، مەلا و میر و شیخ و پادشامان/ هەتا مەحشەر دەما ناوونیشانی».

بگەرێمەوه سەر باسی نامەکه‌ی وەزارەتی پەرورده و تەبەیدەکه‌م: پرسیار، پرسیار، کێی دیکه تەبەید کراوه؟ تیگە‌یشتەم له بۆکان ئێمه سێ که‌س بووین: نەمر محەممەدی ئەشعەری، کاک عەبدولواحید سەعیدی و ئیتر تەواوا! کاک محەممەد درابوو بە شاری مەحەللەت (له‌وێشەوه بۆ بە‌خشی «دلێجان»ی سەر رێگای قوم - ئیسفەهان)؛ کاک عەبدولواحید درابوو بە شاری قەزوین و منیش بە شاری ئەراک که له قەدیمدا پێی دەگوترا سولتانا‌باد.

له سەقزیش کاک نەسروللای تاهیری (ئاغەنە‌سی)، که مرۆ‌قیکی گەلیک بە‌رێز و خاوه‌ن شە‌خسییەت بوو، نێردرابوو قەزوین، بە‌لام له مەهاباد سەرجه‌م دەبیرانی دەبیرستان و چە‌ند مامۆستای قوتابخانەیی سەرەتاییش تەبەید کرابوون.

۱. بۆ نمونە، ئەم شیعرە مە‌شهورەیی کامەران موکری له رۆژنامە‌که‌دا بلاووبۆوه که من له‌بەرم کردبوو:

ئاگر بە تۆزێ ئاو کوژایەوه/ گۆل بە بای شە‌مال سەری نایەوه
بە‌لام ژێله‌مووی تیکۆشانی کورد/ پاش هەزاران ئاو هە‌لگیرسایەوه

همومومان راگو یزرا بووینه شاره کانی ئوستانی مەرکه زى له قه زوینه وه تا ئه راک و مه حهللات و خومه ين و ته فریش. سالیك پيش ئیمه ش دهسته یه ک مامۆستای بانه یی که یه کیان کاک هاشم که ریمی بوو، نیرد رابوونه ئوستانی لورستان و له ئیمه وه دوور نه بوون. سالیك دواتریش ئهم کاره در یژه ی کیشا و خه لکانیکی دیکه له کوردستان دوورخرانه وه. به و پنییه، ده رکه وت کاره که سیاسه تیکی دارژاو و بهرنامه بۆ دانراوی سیاسی و ئه منییه تیی پژی می شا له کوردستان بوو، نه ک هه لکه وتیکی ساکار.

هۆکاری مه سه له که گه رچی به ته وا وه تی روون نه بوو، به لام به ئاشکرا پیوه ندیی به شوپشی ئه یلوول له باشووری کوردستان و سه ره له دانی هه ستی نه ته وا یه تی له نیو لاوان و پووناکییرانی کورد له ئیران هه بوو. وه زاره تی په ره ورده ده یگوت ئه وه ته بعید نییه و مافی ئه وه شتان نییه پی بلین ته بعید! به حیسابی ئه وان، کاره که راگواستنیکی ئاسایی بوو و هیچی تر، دیاره ئه وه ش درۆیه کی زه ق بوو، ده نا چۆن ده کرى سه رجه م چل که س ده بییری ده بییرستانی شاریکی وه ک مه هاباد پیکه وه راگو یزیرین و تاقه یه ک که سیان نه مینی، له و ۴۰ که سه ش ۳۹ یان کورد بن! ئه ی بۆچی له شاره غه یره کورده کانی بن گویی مه هابادا کاری وایان نه ده کرد؟

وه ک گوتم، من که وتبوومه شاری ئه راک که شاریکی گه وره بوو، به لام ئه و دم که ره سه ی هات و چۆ، که م بوو و چوون بۆ شوینیکی وا چه په ک له بۆکانه وه هاسان نه بوو. ئه و دم بۆکان ته نانه ت ئوتوبووسی راسته وخۆی بۆ تارانیش نه بوو. ده بووا یه رۆژیک بچه ته ور یز سه به ی بچم بۆ تاران و رۆژی دوا یی به شاری قومدا بچم بۆ ئه راک. کاکم له و کاته دا چووبوو بۆ تاران بۆ کرینی که ل و په لی دووکان. به مه سه له که ی زانیبوو و هه والی نار دبوو بی بۆ تاران، بزانی چ ده که یین. نامه یه کم له پوورزایه کی خۆم له سه قز (کاک محه مه ده ئه مین هۆشمه ند) وه رگرت بۆ سه ناتۆر «محه مه دی عه باسی» که پيشتریش مامۆستای دوو گوندی ئه و (سه را و بوغده که ندی) بووم و چووم بۆ تاران. کاکم له گه لم نه هات و به ته نیا چووم بۆ ماللی حه مه دئاغا، کاک ئه میری کوری حه مه دئاغا زۆری قه در گرتم. حه مه دئاغاش گو تی

ئەگەر کیشەى سیاسى نەبى بۆت جى به جى دەكەم، بەلام ئەگەر سیاسى بى هیچم له دەست نایە و خۆى له قەرە نادەم؛ هەندیکیش گله یی و بناشتى کرد که لاوهکان بۆچى وا دەکن و دەست هەلناگرن؟ دیار بوو کارەکه بەراستى له دەسهلاتى ئەودا نەبوو و ئەزىت کردنى ئەو و خۆم بى سوود بوو، ئیتر نەچومەوه بۆ لای.

کاکم کەسى وای نەدەناسى یارمەتى لى بخوازىن. بردمى بۆ لای شاعىرى شههید «سەعید سولتان پوور» کە ماله کەى له لای مەیدانى ژاله و کۆکاکۆلا بوو له تاران. سەعید نامەیه کى پێدام بۆ کەسێک له وهزارەتى فەرهنگ کە دۆستى بوو. ئەویش هەمان وهلامى حەمەدئاغای پێدامەوه: سیاسى نەبى بۆت جى به جى دەكەم، دەنا گله یی مەکه! واتە ئەویش هیچ.

نامەیه کم نووسى و بردم بۆ وهزارەتى فەرهنگ و یستم بیدەم بە «فەرۆخ پووى پارسا». گوتیان راستەوخۆ نابى و دەبى بیدەى بە بەرپرسى دەفته رەكەى. کۆلم نەدا و بەیانى زووى رۆژى دوایى چوومەوه وهزارەت، کە ترومبیلی پارسا هات و یستم بچم نامەکەى بدەم، پێشيان پێگرتم و نەیانهیشت ببینم نامەکەشيان له دەست سەندم. له وهلامدا گوتیان ئەوه «مەسلەهەتى ئىدارى» یە و هیچ چاریکت نییه جگە له چوون یا ئىستیعفا! تەواو بوو، زانیم دەبى بچم. بلیتى ئوتوبووسم وەرگرت و چووم.

پێش رۆیشتن، کاکم بردمى بۆ لای «حاجى مەخمەلیان» ناویک، کە دووکاندار بوو له خیابانى ناسرخوسرەو. حاجییه ک بوو کراسى مارکی «مەخمەلیان» ی دروست دەکرد، کاکیشم له بۆکان دەیفرۆشتن، برەویشى زۆر بوو. کابرا گەلیک دژبەر و داخ له دللى رژیمی شا بوو، بەلام هیچى له دەست نەدەهات و تەنانەت نەیدەتوانى خۆى زۆر دەربخا. گوتى باش وایە قبوولى مەسەلەکە بکەى و بچى؛ له م چەشنە کارانەدا دۆستایەتى و پارتى بازى کەلکى نییه. نامەیه کى پێدام بۆ دووکاندارێکى ئەراکى گوتى ئەگەر پارە و پوولت و یست یا له غەریبى دا پێداویستییەکت هەبوو بچۆ لای

ئو که سه که تهرهف حیسابمانه و له م باره‌یه‌وه ناگای لیت ده‌بی. ۱. رۆیشتم.
له بۆکان و سه‌قز مامۆستای گوند بووم و خه‌می ئه‌وه‌م بوو له ئه‌راکیش بمیژنه
گوند، به‌لام باش بوو به‌بی داواکاریی خۆم له قوتابخانه‌ی «سپه‌هدار» له ناوچه‌یه‌کی
هه‌ژاری شاری دا‌ایانام و له‌وئ بووم به مامۆستای پۆلی دوو‌هه‌م. ئه‌وانی دیکه‌شیان
هه‌ر له شاره‌کان دا راگرتبوو و که‌سیان نه‌ناردبوو ده‌ی، دیار‌بوو کۆنتروڵ و
چاوه‌دی‌رییان له شاره‌کان دا باشت‌ر بۆ ده‌کرا. گه‌رامه‌وه بۆکان و هه‌ندی‌ک که‌ل‌وپه‌لی
مال‌م پیچایه‌وه و به‌گریانی دایک و خوشک و دل‌پیری باوک و برا له مال چوومه
ده‌ری. چه‌ند دۆستی خۆشه‌ویست تا ته‌وری‌ز له‌گه‌لم هاتن، شه‌و له ته‌وری‌ز چووین
بۆ باریک بۆ عاره‌ق‌خواردنه‌وه و به‌یانی من به‌ره‌و تاران و ئه‌وانیش به‌ره‌و بۆکان
وه‌ری‌که‌وتین.

چوومه ئه‌راک. مال‌م له نزی‌ک مه‌درسه‌که به‌کری گرت. شه‌هید سادقی
شه‌ره‌فکه‌ندیش هه‌ر نیرد‌رابوو ئه‌راک، ئه‌ویش له‌و مال‌ه‌دا که سی ده‌سته
خانوبه‌ره‌ی تیدا بوو ده‌سته‌یه‌کی به‌کری گرتبوو. ده‌سته خانووه‌که‌ی دیکه، هی
ژن و می‌ردیکی ئه‌راکی بوو هه‌ردووکیان مامۆستای قوتابخانه بوون. هه‌ر سی
مال‌ه‌کان یه‌ک هه‌وش و یه‌ک ته‌والیتیان هه‌بوو. ژنه مامۆستای دراوسیمان دووگیان
بوو؛ خوشکه چکۆله‌که‌ی که له ده‌بیرستان ده‌رسی ده‌خویند، بۆ ناگاداری کردن
له خوشکی دووگیان ماوه‌یه‌ک له‌گه‌ل ئه‌وان ده‌ژیا. بۆچی عاشقی کچه نه‌بووم؟ چ
عاشقی‌ک! هه‌ر ده‌رسی قوتابخانه ته‌واو ده‌بوو و نه‌ده‌بوو به‌هه‌لینگدان ده‌چوومه‌وه
مالی و به‌چوارچاو سه‌یری ده‌رگام ده‌کرد گراوییه‌که‌م له قوتابخانه بگه‌ریته‌وه.
ئه‌گه‌ر رۆژیک نه‌مدی‌بایه‌ شیت ده‌بووم. به‌بیانوی قاپ و که‌وچک شتته‌وه ده‌هاته
سه‌ر هه‌وزی نیوهراستی هه‌وشه‌که و منیش وه‌ک ئه‌ستیره‌ناسی چاک هه‌میشه له
«په‌سه‌دخانه» دانیش‌تبووم و چاوه‌روانی هاتنی بووم، پیکه‌وه ده‌چووینه ژیرخانی
ماله‌که، به‌لام له قسه و ماچ‌وموچ به‌ولاوه‌تر نه‌ده‌چووین.

۱. مه‌خمه‌لیان و کوره‌گه‌نجه‌که‌ی له سه‌ره‌تای شو‌رشی سالی ۱۳۵۷ دا ناویان که‌وتبووه ناو
ناوان، به‌لام دواتر هه‌والیان نه‌ما...

ئىوارەيه كيان كچه كه نه هاتبوو ه مال. پيشتر پنى گوتبووم دواى مه دره سه ده چى
 بۆ چه مام، به لام له بيرم نه بوو. زۆر چاوه روان بووم، نه هاته وه؛ به ربوومه گريان و
 رۆرۆ. كاك سادق له ماله كهى خويه وه گوئى لى ببوو و ديتبووى چرام هه لئه كردوو،
 له ده رگاي دا، ده رگام نه كردوه، ده مويست له په نجه ره كه وه خۆم بخمه خوارى؛
 هاوارى كرد ئه گهر ده رگا نه كه يه وه ده يشكىنم. ده رگام كردوو و راست له و كاته دا
 كچه جوانكيله كه به ساكى چه مامه وه گه رايه وه مالى، ئاو به ئاوردا كرا و منيش
 زيندوو مامه وه!

گفته بودم چو بيایى غم دل با تو بگویم
 چه بگویم، که غم از دل برود چون تو بيایى!

(سه عدی)

له و ماوه يه دا كه له ئه راک بووم، ئيمه ي تهبعيدى زۆر جار له رۆژانى هه ينى دا
 هه ر جاره ي له شارىك كۆده بوو ينه وه، به لام كۆبوونه وه كان بى نيوه رۆك بوون و
 ته نيا عاره ق خوار دنه وه و گالته و گه پ بوو هه تا ئىواره و ئينجا گه رانه وه بۆ
 شاره كان. من چه ند جار ي كيش به ته نيا چووم بۆ لاي كاك محه ممه دى ئه شعهرى كه
 له شارۆچكه ي «دليجان» ي سه ر رى گاي قوم - ئيسفه هان ده ژيا و له ئه راکه وه نزىك
 بوو. بۆ گه رانه وه ي بۆكانيش جارى وابوو ده چوومه «مه لايىر» و «هه مه دان»، ئينجا به
 «سنه» و «سه قز» دا، ده گه يشتمه وه بۆكان. جارى وابوو دوو شه و له موسافىر خانه ي
 ئه و شارانه دا ده مامه وه. يه كه م جار كه گه رانه وه بۆكان، ئه وه نده خه لكمان پيوه هات
 كه كاك چه سه نى مه جدى ره ئيسى په روه رده ي ئه و ده مى بۆكان به براده رى كى
 خۆى گوتبوو: «ده لئى ئه نوهر له شه رى سواستپۆل گه راره ته وه ئه وه نده ي به پيره وه
 چوون!» ئه وه هيممه ته ي خه لكى شاره كه مان بوو. خه لكى بۆكان بۆ ئه م كاره گه ليك
 ئاماده بوون و له گه لى راهاتبوون. پيش ئه و سالانه ش له زۆر بۆنه ي جياوازا
 پيشوازى گه رم و گو رپان له زيندانى ئازادكراو يا خه لكانى تهبعيدكراوى ساله كانى

زووتر کردبوو.^۱ دواتر که له زیندانی‌ش هاتمه‌دهر، خه‌لکه‌که هه‌روا گه‌وره‌یی‌یان نواند، ئه‌وه‌ش سه‌ره‌پای چاوه‌دی‌یری توندوتیژی ساواک. له بیرمه‌کاتی قاسم‌ئاغای ئیلخانی‌زاده له زیندان گه‌رایه‌وه بوکان (وا بزانه‌م سالانی دوا‌ی ئی‌سلا‌حاتی ئه‌رزوی ۱۳۴۱ و ئه‌و ده‌وره‌به‌رانه‌بوو)، نیوه‌ی دوو‌کان و بازاری‌شاره‌که‌ی بو داخرا و خه‌لک به‌ده‌یان ماشین (ئه‌گه‌ر سه‌دان نه‌بووین) به‌ره‌وپیری چوون؛ من ئه‌وهم به‌چاوی خۆم بینی. پیشوازیی من له‌چاوه‌ی ئه‌و هه‌ر هه‌یچ نه‌بوو، خۆشم له‌چاوه‌ی ئه‌و «عه‌ده‌د» ی‌ک نه‌بووم، به‌لام هه‌ر ئه‌و گه‌وره‌یی‌یه‌ش که خه‌لکه‌که نواندیان له‌سه‌رم زیاد بوو. ده‌ستیان خۆش بی و هه‌روا ئازا بمیننه‌وه.

من ده‌زانه‌م ئه‌و پیشوازییه‌ی هی خۆم نه‌بوو هی ر‌ی‌باز‌ه‌که‌بوو، هی د‌ژایه‌تی‌کردنی پ‌ژیم بوو، به‌لام له‌من دا‌خۆی ده‌رده‌خست که ئاوا له‌سه‌ر هه‌یچ و به‌بی تاوان‌شار‌به‌ده‌ر کرابوو. باوکم دوا‌به‌دوا‌ی ته‌بعیدی من نه‌خۆش‌که‌وت و ئیتر هه‌لنه‌ستایه‌وه، دیداره‌و ئاخ‌ری‌شی بووم، یادی به‌خ‌یر بی‌خۆشیی له‌ژیان نه‌دیت. ماوه‌ی دوو سال بوو له‌باری م‌الییه‌وه هه‌ندیک به‌خۆی دا‌هات‌بو‌وه، من بی‌وومه‌م‌م‌وستا و حقو‌قم وه‌رده‌گرت و کاکیشم له‌سه‌ربازی گه‌راب‌بو‌وه و دوو‌کانی هه‌بوو، به‌لام ئه‌وه ته‌نیا دوو سال بوو و به‌شوینی‌دا می‌رده‌زمه‌ی ته‌بعید سواری ملمان بوو و نه‌ئو و نه‌من و نه‌هیچ که‌سی دیکه‌ی بنه‌ماله‌که‌مان خۆشییه‌کی نه‌بینی، به‌تایبه‌ت که هیشتا ته‌بعیده‌که‌م ته‌واو نه‌بوو، زیندانی به‌شوین‌دا هات! ئه‌وه‌ش پ‌ژیمی شا که ئیستا هه‌ندیک که‌س سینگ‌ی بو ده‌کو‌تن و ده‌لین له‌چاوه‌م‌لا‌کانی ئیستا، زور باش بوو. ئه‌وه ر‌استه‌، هه‌موو دیکتاتۆریک له‌حکومه‌تی ئیستای ئیران باشتره‌، به‌لام بو ئه‌وانه‌ی له‌هه‌ر دوو پ‌ژیم‌دا ژیاون و کاری سیاسییان کردوو، به‌تایبه‌ت بو کورد، ئاشکرایه‌هه‌ر دوو پ‌ژیمه‌که‌مله‌ور و زۆردار و کوردکوژ بوون؛ نه‌دار بی، نه‌په‌ردوو...

۱. م‌ام‌وستا هه‌مه‌ره‌ئو‌وفی خ‌یات (ره‌ئو‌وفی مه‌لا‌حه‌سه‌ن) له‌بیره‌وه‌رییه‌کانی خۆی‌دا باسی پیشوازی‌کردنی خه‌لکی بوکان ده‌کا له‌خۆی و زیندانییه‌ ئازادکراوه‌کانی دیکه‌ی سالی ۱۳۳۲.

ئەوێش دوو وینە لە قوتابیانی گوندی بوغدهکهندی و مەدرەسەیی سپەهداری ئەراک که جەناپم مامۆستایان بوو. شەرحیانم لە پەراویژدا نووسیوه. ئەوی خوارەوه، دەستەچەپیان هی بوغدهکهندییە و دەستەپاست هی ئەراک. سەیریکی پوڵەتی قوتابییه کوردەکان بکەن لە بەراورد لەگەڵ قوتابیانی ناوچەیی هەژارنشین ئەراک. ئەوێ باروودۆخی قوتابی کوردە، که لە چەقەخانەیی مزگەوت و بی کورسی و میز لەسەر حەسیری گرێچن دادەنیشان و پووناکایی قوتابخانەکەش، ئەگەر بتوانین پێی بلین «پووناکایی»، لە تاقە یەک پەنجەرەیی بچووکێ لای کەوشکەنەکەوه دابین دەبوو و لەلای ژوورەووتر، چاوی چاوی نەدەدیت.

لەگەڵ قوتابیانی کچ و کوری پۆلی دووهمی قوتابخانەیی بوغدهکهندی، لە بەردەم چەقەخانەیی تاریک و تنۆکی مزگەوتی گوندەکە، که قوتابخانەیی مندالان و چەقەخانەیی هەرزەکاران هەردووکیان بوو! سالی خویندی ۱۳۴۳ - ۴۴.

له‌گه‌ل قوتابییانی پۆلی دووه‌می قوتابخانه‌ی «سپهدار»ی ئه‌راک، رۆژی
۱۳۴۴/۱۲/۴.

دیاردە‌ی سه‌یروسه‌مه‌ره‌ی وا له‌ شاره‌کانی ئۆستانی ناوه‌ندی ئێران‌دا زۆر بوون که ئیمه له‌ کوردستان نه‌مانییوو. با ده‌سنیشانی یه‌ک‌دوو نمونه‌ بکه‌م بۆ ئه‌وه‌ی بلیم ئیمه له‌ کوردستان چه‌نده بی‌ئاگا بووین له‌ راسته‌قینه‌ی کۆمه‌لگا‌کانی دیکه‌ی ئێران و چون ئیرانمان ته‌نیا له‌ ده‌لاقه‌ی کتیب و راگه‌یانندی رۆژنامه و وتاری حیزبه‌کانه‌وه‌ ده‌ناسی. بۆ نمونه، نه‌مانده‌زانی هینزی ئایینی و برۆای خه‌لک به‌ ریبازی شیعه، ته‌نانه‌ت ماوه‌یه‌کی زۆر پیش دامه‌زرانی کۆماری ئیسلامیش، چه‌نده به‌هیز بوو و خومه‌ینی و مه‌لاکان و مامۆستا رۆژاوا‌یی‌یه‌کانیان چون له‌ سالی ۱۳۵۷دا سواری شه‌پۆلیک بوون که گه‌لیک پیشتر له‌ ئێران‌دا هه‌لیکردبوو و ئیمه نه‌مانده‌دیت. له‌ شاری «مه‌حه‌للات» و «خومه‌ین»ی په‌نای «قوم» تیغی ریش‌تاشین له‌ دوو‌کانان‌دا نه‌ده‌فرۆشرا و به‌ «مکروه» ده‌زانرا. ته‌بعیدییه‌کانی ئه‌و شارانه‌ ده‌بوو تیغ له‌ شاره‌کانی دیکه‌ بکرن؛ جا ده‌بن له‌ شاری قوم چ خه‌به‌ر بووبن!

جاریکیان چوو‌بووم بۆ قه‌زوین بۆ مائی کاک‌عه‌بدو‌لواحیدی سه‌عیدی. قوتابییانی پۆلی یه‌که‌می قوتابخانه‌یه‌کی سه‌ره‌تایی کچان له‌ ناوچه‌یه‌کی هه‌ژارنشینی شار، به‌

ریز دەهاتنه دەرەوه بچنەوه مالى. کچهکان تەمهنيان ۷ يا ۸ سالان بوو، بەلام تەنانەت بۆ نمونە يەک تاکەکەسيانم نەبيني دەسمال و پروسەريي بە سەرەوه نەبي، هەر هەموويان حيجابيان بە سەرەوه بوو! جا بزانه ئەم ولاتە چي بووه و ئيمەي هەژاري بە خەيال سياسي چۆن لەو راستيانهي نيۆ ئيران بيخەبەر بووين! خۆ بارودۆخي ئيستاي ئيران هەر باسيشي نەکەين لەسەر «حيجابي ئيجباري» چاکترە! کە دەچووم بۆ تاران، ئوتوبوسەکەمان لە نيوهي پريگا، دەگەيشتە شاري قوم. سەرەتا پيم سەير بوو دەمدیت دانیشتواني ئوتوبوسەکە هەر دەگەيشتینه شوينيکی تايبەت، بە بەر رویشتنی ئوتوبوسەوه لەپريکدا هەلدەستانە سەري و ژناني بيحجاييش بۆ ماوهيەک دەسمالیکيان دەدا بە سەرياندا. دواتر زانيم ئەوه بۆ ئەوه بوو شاري قوم و گومبەزي حەزرتي مەعسومەيان لی دەرەهەکەوي و بە ئيحترامي ئەو و ايان دەکرد، بەلام دياره لەو سالانەدا کەس مەجبوري بەوه نەدەکردن و ئەم خەلکە هەر بەپيي باوهري خويان وا دەجوولانەوه، ئەوانەش کە وەک من لە جيگەي خويان نەدەبزوتن، کاريان پييان نەدەبوو و نە ئەولا مۆرەي لەملا دەکرد و نە ئەميش پیکەنيي بەو دەهات. هەر دوو هيژەکە لە کۆمەلگادا هەبوون و کاري خويان دەکرد. دياره بە ژماره بارستايي ئەوان زياتر بوو و لە بالانسي کوتايي هيژەکاندا دەستی ئەوان بالاتر بوو، بەلام ئيمە بەوهمان نەدەزانی و بە بۆچووني خۆمان هيژيکی مردوو يان نزیک بە مەرگ بوون و حيسابمان بۆ نەدەکردن، بەلام هەر ئەو مردووہ بي ناوونيشانە لە سالی ۱۳۵۷دا لە تابوت هاتەدەري و ئەو گۆبەندەي گيړا کە گيړاي و ئەو بەلایەي بەسەر ئيران هينا کە هيناي! جا بریا هەر ئيرانيش بووايه، هەموو ناوچەکە و بەشیک لە دونيای هەژاند و شلەژاند و لە بيجمي ئەلقاعيدە و ئەنسارولئيسلام و هەزار رەنگي دیکەدا دەرکەوت کە خيروبيزي بۆ چەکفرۆشە رۆژاوييەکان و ويرانی و کوشتن و مردنەکەشي بۆ ئيمە بوو.

دەچمەوه سەر باسەکە: وەزارەتي فەرھەنگ (کە وا بزائم ئەو دەم ببوو بە وەزارەتي ئاموزش و پەرورەش، ئيجازەي گەرانەوهي کوردستاني بۆ

دهرس گوتنه وه پینه ده داین، گهرچی نازاد بووین بۆ سهردان بگه ریبینه وه کوردستان. یه کدوو سالی پیچوو تا ئیجازه ی ئه وه شیان پیداین بچین له شاره کانی نزیک تاران وهک «که رهج» و «شه هری پدهی» و «شه هریار» و «وهرامین» دهرس بلیننه وه. من سهرجه م دوو سالی ته واو له ئه راک بووم و ههر له مه دره سه ی «سپه هدار» یش دهرسم ده گوتنه وه. له گه ل دهسته یه ک ماموستای ئه راک دا ببووم به دۆست که تا سالانیک زۆر دوا ی ئه وه وش کاتی له تاران بووم، ههر هات وچۆ ی یه کترمان ده کرد و ته نانه ت ئه وان ده هاتن بۆ بۆکان و ببوون به دۆستی بنه ماله بییمان. خه لکانیک زۆر چاک بوون، له گه ل رژیما نه بوون، به لام کاری سیاسییان نه ده کرد.

هیچ شتیکی وا نه بوو له ئه راک خۆمی پیوه خه ریک بکه م، کتیبی ئاساییم له کتیبخانه ی گشتی وهرده گرت و ده مخویندنه وه و ئابوونه ی چه ند گو فاری فارسیش بووم. زۆر ده چوومه سینه ما و پۆژانی هه یینیش له گه ل ئه و براده ره ئه راکییانه «دهوره» مان هه بوو ههر جاره ی ده چوینه مالی یه کیکمان. زیاتر یاری «حوکم» ده کرا، به لام دواتر پاره ی دۆراو ده درایه وه ده ست که سه که، من ئیستاش ههر فیری ئه و یارییه نه بووم! وا هه بوو والیبال و وهرزشی سووکیش بکه ین. جاروباره ده چووم بۆ تاران بۆ دیتنی فیلمیکی تازه یان شانۆیه کی نوێ، له بیرمه شانۆی «شش شخصیت در جستجوی نویسنده» ی «پییه ر ئاندیللو» م له ئه نجومه نی فره هه نگی ئیران و ئیتالیا له تاران بیینی و گه رامه وه ئه راک. بۆ گه لیک بۆنه ی وا ده چووم بۆ تاران.

دوا ی چه ند مانگ مانه وه له ئه راک، باوکم و خالم هاتن بۆ لام. باوکم شه لواری عه جه میی له پی کردبوو و له جیاتی پیچ وکلاره کوردییه که شی کلاریکی عه جه میی له سهردا بوو. کاتی چاوم پیی که وت هه ندیکی لی خورت بوومه وه، به و جل و به رگه وه نه مدیتبوو و ئه ویش تیندا ئاسوده نه بوو. چه ند رۆژیک له لام مایه وه. ئه و فه قیره له میانداو به ولاره تر چاوی به عه جه مستانیش نه که وتبوو و ئیستا گه یشتبوووه بنی دنیا یه! به لام ئه راک ی ئه و ده میش شتیکی وا سه یروسه مه ره نه بوو، ههر ئه وه نده بوو که له بۆکان گه وره تر بوو. خه لکه که ی زۆر ده ولمه مند نه بوون و کاسبی باشیان

هاوینان بوو که خه لکی ئەهواز و ئابادان ماوهی یه کدوو مانگ دههاتنه ئەوی و مالیان به کرێ دهگرت. ئەراک کوێستانی و سارد بوو و بۆ ئەوان وهک گیلان و مازندهران دهچوو، به لام ههزانتتر. دواى ههفتهیهک له گهڵ باوکم چووم بۆ تاران و لهویوه ئەوان له گهڵ خالم چوونهوه بۆکان، منیش گه رامهوه بۆ ئەراک. باوکم زۆر نهخۆش و بێواز بوو. ئەوه دواجار بوو بهسهه پێوهم بینی، پاشان له جینگه دا کهوت تا ئەوهی بهجی ههشتین. یادی بهخیر بێ، ژيانیکی پر رهنج و کلۆلی بردهسهه.

له ئەراک مالیکی دیکهه به کرێ گرتبوو که هی پیریژنیکی جووله که بوو ناوی بی بی جان یان خانمجان بوو. بۆ ماوهیهک ههه دوو خوشکه کهم له گهڵم هاتن بۆ ئەراک و چه ند مانگ لهو مالهدا له گهڵم مانهوه. پیریژن له زستان دا کورسی داده نا وهک لای خۆمان. دهیگوت منداله کانم له لانکه دا گهوره کردوون، وهک باسی ده کرد عهینووبیللا لانکه و دهسرازه و بلویری لای ئیمه! زۆر رهسمی کونی لای خۆمان له کۆندا له ناوچهی ئەراکیش باو ببوو، به لام به گهوره بوونهوهی شار تیداچووبوون. دهوروبههه شارهکه لوپ و تورک بوون و فارس که متر بوو. لوپی ئەوه دهوروبههه له ئەراکهوه تا شاری مه لایر له گوندهکان دا ده ژیان و گوندی «پههه» زیدی که ریمخانی زهند، لهویوه دوور نه بوو و من له نیو ئوتوبووس دا چاو م پێی ده کهوت. که ریمخان خزمی نزیکی ئەرده لانییهکان بوو؛ له شههه و کیشهی زهندی و ئەرده لانی دا گه لیک کوردی ناوچهی سنهه راگویز رابوونه لای مه لایر و زهندییهکانیش راگویز رابوونه دهوروبههه سنهه؛ ئیستاش زهندییهکان له کوردستان ههه ههه. ئەوه شهههه خۆخوری کورد نه بی هیچی دیکهه پێ ناگوتری! ئەوهی که ریمخان بهسهه شاری سنهه هینا چه نگیز بهسهه نیشابووری نه هیتاوه! دوو خستی هیچ دیواریکی بهسهه یه کترهوه نه هیشته و ههه هه موو ئاوه دانیهه کهی له نیو برد، ئەوه شهههه که ریمخان که بۆ ئیرانییهکان «عادل» بوو و بۆ خۆمان به لای رۆژگار.

دیسان له بابته که لام دا، با بگه ریمهوه: کابراهه کی قهسابی جووله کهکانی ئەراکیش له هه مان مالی بی بی جان خانم دا ژوو ریکی به کرێ گرتبوو، زۆر

پیاویکی تیگه‌یشتوی سیاسی بوو و گه‌لیک جار ده‌هاته ژووره‌که‌ی من و پیکه‌وه قسه‌مان ده‌کرد. ماموستایه‌کی به‌هاییش له قوتابخانه‌که‌مان بوو، زور پیکه‌وه دۆست بووین، پاشان ئه‌ویش راگویزرایه تاران و له‌وئ یه‌کترمان ده‌دیت. دواى شوپرشى ۱۳۵۷ رېستورانتیکى چله‌وکه‌بابی له تاران کردبووه، چهند کورپه‌لاوی خه‌لکی بۆکان کاریان بۆ ده‌کرد، ریزی زوری ده‌گرتن و ناگای لینیان ده‌بوو. گه‌لیک جوامیر بوو و دۆستایه‌تییه‌که‌مانی لا گرنگ بوو، ئیستا له‌هر کوئییه‌که‌یادی به‌خیز بئ.

دواى شه‌ری دووه‌می کوردستان و له‌ئاواریه‌ی‌دا جاریک چوموه‌وه ئه‌راک بۆ لای ئه‌و براده‌رانه‌م. شناسنامه‌یه‌کی درۆینم پیویست بوو بۆ ئه‌وه‌ی له‌تاران و له‌شاراوه‌ی‌دا پیی بژیم؛ ئه‌وان بۆیان دا‌بین کردم، ده‌ستیان خو‌ش بئ، دۆستی چاک هه‌تا زور بن هه‌ر که‌مه.

دواى دوو سال کار و ژیان له‌ئه‌راک، له‌سه‌ر داواکاریی خو‌م راگویزرامه «شه‌هری‌په‌ی» نزیك تاران. ده‌مویست بچمه‌تاران، به‌لام تارانیا ن پینه‌دام و نارديانمه شه‌هری‌په‌ی. به‌رۆژ له‌گوندی «ده‌وله‌تاباد»ی نیوه‌رپی تاران و په‌ی ده‌رسم ده‌گوته‌وه و مالیشم له‌تاران له‌لای مه‌یدانی فه‌وزیه (شه‌هناز) گرتبوو، كه ئیستا بوته ئیمام حوسین. ده‌وله‌تاباد ئه‌و دم گوندیکی ویران بوو، واته قه‌لایه‌ک بوو ده‌وری به‌دیوار گیرابوو و مال‌ه‌كان هه‌مووی له‌نیو قه‌لاکه‌دا بوون. له‌ده‌ره‌وه‌ی قه‌لا دووکانیکی به‌قالی بوو و قاوه‌خانه‌یه‌ک و قوتابخانه‌که‌ی ئیمه، ئیتر هیچ. پاشماوه‌که‌ی هه‌موو هه‌ر کوره‌خانه بوو و له‌به‌ر بۆگه‌نی ئه‌و کوره‌خانه‌نه‌فه‌س‌کیشان ئه‌سته‌م بوو، بیستومه ئیستا مال و ئاپارتمان و بورجی زوری لئ دروست‌کراوه. مودیریکمان بوو، قه‌ره‌چی بوو و زوریش پیاویکی چاک و قسه‌خو‌ش، به‌لام بئ‌هه‌لو‌یست و ازوازی. له‌گه‌ل هه‌موو که‌س گالته‌ی ده‌کرد و نه‌یده‌توانی جیددی بئ! دره‌نگتر که‌ ببوین به‌دۆستی یه‌کتر و هات‌و‌چۆی مالی یه‌کترمان هه‌بوو، بۆی گیرامه‌وه و گوتی کاتئ تو هاتییه قوتابخانه‌که‌مان له‌به‌شى «حیفازت»ی ئیداره‌ی په‌روه‌ده‌ی شه‌هری‌په‌ی بانگیان کردم و گوتیان فلانی، ئه‌و ماموستا تازه‌یه‌ی ناروومانه‌ته مه‌درسه‌که‌ت،

سیاسییه و دهبی ئاگات لینی بی بزانی له سهر که لاس چی دهکا و دهلی چی و هات و چۆی کی دهکا. منیش له وهلامدا گوتم مه نزوورتان سولتانییه؟ گوتیان به لئ. گوتم ئه و سولتانییهی من دیتوومه ئه گهر هه موو گیانی خهنجیر بی به قه درایی سهری په نجهم به ...نمدا ناچیته خواری! ئه وه کتیه له خوتان گه وره کردۆته وه و به منیش ده لئین ئاگات لینی بی! کابرای قه ره چی راستی ده کرد!

به بهر کارکردن و دهرس گوتنه وه، سالی ۱۳۴۷ له چوار زانکو وهر گرام (زانکۆی ئه ده بیی زانستگهی تاران، زانکۆی ته ربیته ده بییری تاران، زانکۆی ته ورین، رشته ی زمانی ئینگلیزی و زانکۆی ئه ده ب له زانستگهی په هله ویی شیراز) له وهی شیرازدا ببووم به نه فه ری چواره می کونکور، به لام کاره کم له ده وره به ری تاران بوو و مه جبوور بووم له وی بخوینم، هه رواشم کرد. به یانان دهرسم ده خویند و پاش نیوه رۆیان دهرسم ده گوتنه وه تا لیسانسی تاریخم وهرگرت. ئینجا چومه ده بیستانانی ۹ی ئابان له جاده ی ئه وه به ری شه هری ره ی بۆ لای خانی ئاباد.

له باری سیاسییه وه گه لیک توندوتیژ بووم و له هه موو خۆپیشاندانه کانی زانستگه دا له پیشه وه ده رۆیشتم. له گه ل براده ریکی خۆشه ویستی بانه یی دا که دواتر بوو به دوکتور، هه میشه له ریزی پیشه وه ی هه موو مانگرتن و خۆپیشاندانیکی دانیشجووی بی دا بووین، سه رمان له گیچه ل ده خورا. له مانگرتنی شیرکه تی واحیدی ئوتوبوو سهرانی تاران دا (وا بزانه می سالی ۱۳۴۸ بوو)، ده ممان زۆر له پیش بوو و ته نانه ت دروشمیک که من سازم کردبوو که وته سه ر زمانی هه مووان و نه ک هه ر خویندکاری زانکۆکان به لکوو له و رۆژانه دا خه لکی ئاسایی نیو شاری تارانیش ده یانگوته وه: «شرکت واحد دزده، مال مردمی دزده!»

له ده بیستانیش زۆرم قسه ی سیاسی ده کرد و ته نانه ت له دهرسی میژوودا نه مده هیشت قوتابییه کان ناوی «شا» به یین، بۆ نمونه ده بووایه له جیاتی نادرشا بلین نادر و له جیاتی ره زاشا بلین ره ز! به کورتی وه که له فارسی دا ده لئین: «عسس

مرا بگیر!» کاریکم ده‌کرد که نه‌جامه‌که‌ی جگه له گیران و زیندان هیچی دیکه نه‌بوو. لایویه‌تی و شیتی (له هه‌ندی‌ک که‌س دا!) جه‌مسهریان لیک‌ده‌گه‌ریت‌ه‌وه. له‌بهر به‌دبه‌ختی، سه‌رۆکی پیشووی ساواکی سه‌قز که ده‌ستی له ته‌بعیده‌کانی ئیمه‌دا هه‌بوو، راست له‌و ساله‌دا که من راگو‌یزرابوومه شه‌هری‌ره‌ی، ئه‌ویش ببوو سه‌رۆکی ساواکی شه‌هری‌ره‌ی! حیکایه‌تی مار و پنگه! ئه‌وه ته‌نانه‌ت به‌هه‌لکه‌وتیش بووبی، هه‌لکه‌وتیکی سه‌یر بوو. جه‌نابی سه‌ره‌نگ موشی به‌ناو «کوردا»، منی به‌باشی ده‌ناسی، جاریک له‌سه‌ر خویندنه‌وه‌ی رۆژنامه‌ی «کوهستان» بانگی کردبوومه ساواکی سه‌قز و زۆری هه‌ره‌شه‌ی لێ‌کردبووم و جاریکیش له‌رووداوی چه‌ته‌ی گوندی بوغده‌که‌ندی‌دا هاتبووه گونده‌که‌مان. مام سه‌ره‌نگ له‌هه‌رکام له‌و پۆلانه‌ی ده‌بیرستان که من وانه‌م تیدا ده‌گوتنه‌وه، قوتابییه‌کی بانگ کردبوو و پرسیری منی لێ‌کردبوون بۆ ئه‌وه‌ی بزانی له‌کاتی دهرس‌گوتنه‌وه‌دا چی ده‌لیم. پنی گوتبوون ئه‌گه‌ر شتیکی سیاسیم گوت ئاگاداری مودیری قوتابخانه‌که‌ بکه‌نه‌وه. کابرای مودیر که‌سیکی ئیسفه‌هانی به‌رواله‌ت دۆست، به‌لام له‌بنه‌وه‌بهر بوو. هه‌ول ده‌ده‌م ناوی ئه‌و که‌سانه‌ بنوسم که له‌گه‌ل ئیمه‌دا ته‌بعید کرابوون، دیاره‌ من خۆم چه‌ند که‌سیک نه‌بی ناوی که‌سم له‌بیر نه‌ماوه، به‌لام له‌دۆست و برادر ده‌پرسم. هیوادارم که‌سانی شاره‌زا سه‌باره‌ت به‌ته‌بعیده‌کانی دیکه‌ی کوردستانیش بابه‌ت بنوسن. ده‌زانین له‌سالی ۱۳۱۹ و سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتی ره‌زاشادا خه‌لکیکی زۆر له‌مه‌هاباده‌وه نیردرانه «شیراز» و ریزدار سه‌ید محهمه‌دی سه‌مه‌دی له‌کتیپی «نگاهی به‌تاریخ مه‌هاباد» دا (ل ۹۵) باسیان ده‌کا و ناوی به‌شیکیشیان ده‌نوسن. له‌سالی ۱۳۵۸یش‌دا حکومه‌تی مه‌لاکان به‌شیوه‌یه‌کی دل‌ره‌قانه ژماره‌یه‌کی زۆری کوردیان له‌موکریانه‌وه ناردنه‌ ناوچه‌ی سمنان و دامغان، ئه‌وه‌نده‌ی من بزانی ناوی ئه‌و که‌سانه‌ تۆمار نه‌کراوه و ئه‌گه‌ر باسیشیان کرابی له‌راگه‌یاندنی حیزبه‌سیاسیه‌کان‌دا بووه و هیچی تر. نمونه‌ی ئه‌م کرداره‌ وه‌حشیانه‌یه‌ زۆره و ئیمه‌ نابی هه‌روا به‌ساکاری به‌لایان‌دا تیه‌پر بین. دوورخرانه‌وه‌که‌ی دووکاندار و فه‌رمانبه‌رانی ئیداراتی موکریان له‌سالی

۱۳۳۸دا، ئه‌ویش به‌و شیوه‌ ناله‌باره، بۆ هه‌ندیک بنه‌ماله‌ کاره‌ساتیکی گه‌وره‌ بوو و شوینی هه‌میشه‌یی دانایه‌ سه‌ر ژیانیان که هه‌رگیز قه‌ره‌بوو نابیته‌وه. تۆمار کردنی ناو، بیره‌وه‌ری، ریکه‌وت و شیوازی دوورخرانه‌وه‌ی خه‌لکه‌که ئه‌رکیکی نیشتمانیه‌. به‌داخه‌وه‌ لی‌ره‌ له‌ دووره‌ولاتی‌دا ئه‌م کاره‌ گونجاو نییه‌ و کاری نیوخۆی ولاتی پیویسته‌. هیوادارم تا زووه‌ و که‌سه‌کان ماون هیممه‌تداریک ئه‌م ئه‌رکه‌ راپه‌رینی و بیره‌وه‌رییه‌کانیان تۆمار بکا. ئه‌وه‌ به‌لگه‌یه‌کی چاک ده‌بی بۆ سه‌لماندنی هه‌لس‌وکه‌وتی چه‌وتی مه‌لاکان له‌گه‌ل گه‌له‌که‌مان و ده‌کرئ له‌ دوا‌پۆژدا چ له‌ کۆر و کۆمه‌ل و چ ته‌نانه‌ت دادگادا که‌لکی لئ‌وه‌ربگیرئ.

له‌و ماوه‌یه‌دا که له‌ ئه‌راک بووم جاریکیان له‌گه‌ل کاک محهمه‌دی ئه‌شعه‌ری و کاک ع. س. چووین بۆ ئیسفه‌هان بۆ گه‌ران. له‌ «منارجنبان» تووشی براده‌ریکی کورد بووین که گوئی لئ‌ببوو ئیمه‌ به‌ کوردی قسه‌ ده‌که‌ین، هات بۆ لامان. کاتی خۆمان به‌ یه‌کتر ده‌ناساند زانیمان کاک ته‌ها اقل الطلاب (حقوق‌طلب) برا چکوله‌ی شه‌هید قادرشه‌ریف و کاک مه‌ناف. بۆ خزمه‌تی سه‌ربازی نارده‌بوویانه ئیسفه‌هان. ئه‌و پۆژه هه‌تا ئیواره‌ به‌یه‌که‌وه‌ بووین. چ ده‌سته‌گولیک و چ پۆله‌یه‌کی دلسۆزی گه‌ل و نیشتمان! نه‌جیب، بیده‌نگ، که‌م‌قسه‌، به‌لام تیگه‌بشتوو و لی‌زان. به‌داخه‌وه‌ مه‌لای مرو‌فکۆژی کۆماری ئیسلامی چه‌ند سال له‌ زیندان‌دا رایانگرت و پاشان ئیعدامیان کرد. کاتی هه‌والی ئیعدامیم بیست پر به‌دل بۆی گریام، یادی به‌خیر بی.

دوای راگۆیزرانمان بۆ تاران و ده‌وروبه‌ری، ئیتر په‌یوه‌ندییه‌کی ئه‌وتو له‌ نیوان ته‌بعیدییه‌کان‌دا نه‌ما و هه‌ر که‌سه‌ به‌ره‌و ژیان و پێبازی تایبه‌تی خۆی چوو، واته‌ ئاکامیکی دیار و روونی سیاسی له‌ بارودۆخی ته‌بعیده‌که‌ وه‌رنه‌گیرا، ریکخراوه‌یه‌کی سیاسی یان حیره‌بیمان دروست نه‌کرد و ئه‌وه‌ش شتیکی چاوه‌پروان‌کراو بوو له‌ به‌روه‌ی جه‌ماعه‌ته‌که‌مان پیکهاته‌یه‌کی یه‌کده‌ست و هاوشیوه‌ نه‌بوو و له‌ چه‌په‌وه‌ تا راست و له‌ ناسیۆنالیسته‌وه‌ تا خه‌لکانی غه‌یری سیاسی هه‌موو جۆریکمان له‌نیودا بوو. هاتنی جه‌ماعه‌ت بۆ تاران و تیکه‌لاوبوون له‌گه‌ل ژیانی نیو ئه‌وه‌ گه‌وره‌شاره‌، خه‌لکه‌که‌ی کرده‌ تاکه‌که‌سی که‌م‌وزۆر لیکدا‌براو. یه‌ک چوو بۆ زانستگه‌، ئه‌ویتز زه‌ماوه‌ندی کرد و

خه‌ریکی ژیانی بنه‌ماله‌یی بوو و به‌گشتی هه‌رکام به‌ریگه‌ی خۆی‌دا رو‌یشت، به‌لام ته‌بعیده‌که سه‌رجه‌م دیارده‌یه‌کی ئه‌رینی و باش بوو، زۆریک له‌وانه‌ی وا له‌ تاران حاوانه‌وه بوونه‌ خه‌لکانی باش و خزمه‌نگوزاری نیشتمانیان و چاک راهاتن.

ئێستا که ئاو‌ر له‌و رابردوو‌ه ده‌ده‌مه‌وه و ده‌مه‌وی لایه‌نی چاک و خراپی هه‌سه‌نگینم، خویندن و چوونه‌ زانستگه‌ی به‌شیک له‌ ته‌بعیده‌یه‌کان، یه‌کتر ناسین و تیکه‌لاوی و دۆستایه‌تی نیوان مامۆستایانی شاره‌کانی کوردستان وه‌ک سنه و کرماشان؛ ده‌ست‌راگه‌یشتن به‌ کتیب و کتیب‌خانه و کتیب‌فرۆشی و چاپه‌مه‌نی باشی ئه‌وتۆ که له‌ ناوچه‌ی ئیمه‌ هاسان ده‌ست نه‌ده‌که‌وت؛ ناسیاو بوون له‌گه‌ل هه‌ندیک که‌سایه‌تی سیاسی و هونه‌ریی ئێران و ناساندنی کوردستان و کیشه‌ی کورد به‌وان، به‌شیک بوون له‌ ئه‌نجامه‌ باشه‌کانی ئه‌و ته‌بعیدکرانه. هه‌ر له‌و ته‌بعیدیانه، که‌سی وا هه‌بوو که بوو به‌ خاوه‌نی بنکه‌ی چاپ و بلا‌وکردنه‌وه‌ی کتیبی کوردی یان وه‌رگێری کتیبی سه‌باره‌ت به‌ کورد یان مامۆستای زانکو.

من خۆم، باوه‌کوو زۆر خۆریکخه‌ر و که‌سیکی کۆمه‌لایه‌تی نیم و زیاتر له‌نیو خۆم‌دام، دیسانه‌که له‌گه‌ل گه‌لیک خه‌لکی باشی فارس و تورک‌دا هاو‌رییی و دۆستی و ناسیاوییم په‌یدا کرد و پاشانیش چوومه‌ زانستگه و ئینجا زیندان! له‌ سالی ۱۳۴۷‌دا هات‌وچۆی ده‌فته‌ری گۆفاری «خوشه»‌م ده‌کرد که ئه‌حمه‌دی شاملوو سه‌رنوسه‌ری بوو. چه‌ند شیعی‌ری وه‌ک «هه‌لۆ»‌ی مامۆستا هه‌ژارم له‌و‌ی‌دا چاپ کرد و هه‌فته‌ی جاریک ده‌چوومه‌ ده‌فته‌ره‌که‌ی، شیعی‌ر و بابه‌تی دیکه‌ی کوردی که هه‌ندیک که‌س و له‌وانه، کاک سواره‌ی ئیلخانی‌زاده بو گۆفاره‌که‌ی ده‌نارد، دوا‌ی پیتچنین هه‌له‌بریم ده‌کردن، ئینجا ئه‌وان جاپیان ده‌کرد (دیاره‌ من هیچ ده‌وریکم له‌ هه‌له‌بژاردنی بابه‌ته‌کان‌دا نه‌بوو و ئه‌مانه شاملوو خۆی ده‌یکرد. من شوول‌پاکه‌ر بووم نه‌ک به‌رپرسی کاریک جگه‌ له‌ هه‌له‌بری! به‌لام بابه‌تی خۆشم پیده‌دان و ئه‌وان چاپیان ده‌کرد). له‌و به‌رنامه‌یه‌ی وا به‌ «شب‌شعر خوشه»‌ ناسراوه و ئه‌وه‌نده‌ی

له بیرم بئ له سالی ۱۳۴۸دا به پۆوه چوو و چهند شه ویکی درێژه کیشا، له کاری به پۆوه بردن و بینه و به رهدا سووکه هاوکاری به کی شاملووم کرد. له گه له شه هید سه عیدی سولتان پوور و نوسره تی رهحمانی، که دۆستی کاکم بوون هات و چۆیه کی که مم هه بوو، جار و باره شیعر و بابه تم به ناوی خۆم یان به ناوی خوازراوه وه لیتره وه وئ چاپ ده کرد، له سه ره دهرسی زانایانی وهک دوکتۆر ئاریان پوور، دوکتۆر شه فیعی که دکهنی، دوکتۆر خانله ری، دوکتۆر سه دیقی، دوکتۆر باستانی پاریزی و دوکتۆر به راهه نی ئاماده ده بووم و له به شی «زبان شناسی» ی زانکۆی ئه ده ب دهرسی کوردیم له خزمهت دوکتۆر محه ممه سه دیق موفقی زاده خویند؛ له زانکۆ بابه تم له سه ره «مه م و زین» و شیعره کانی لاهووتیی کرماشانی نووسی، میژوویه کی رۆژنامه گه ری کوردیم کرده فارسی و دامه «نشریه دانشکده ادبیات»، که داوی دوو مانگیک پیناندامه وه و گوتیان ناتوانین چاپی بکهین، هۆکاره که شی ئاشکرابوو! کتیب و رۆژنامه و گو قاری باشی ئه و سالانه م ده برده وه بۆکان و له گه له هه ندیک که س په یوه ندیی ئه وه م هه بوو بیانده می بیخویننه وه.

ده زانم داوی تاقمی ئیمه که له هاوینی سالی ۱۳۴۴دا ته بعید کراین، ئه و کاره ی ساواک و وه زاره تی په روه رده ی ئێران له کوردستان ماوه ی دوو سالیکی دیکه ش درێژه ی کیشا و خه لکانیکی زیاتر له کوردستان دوورخرانه وه. به داخه وه ناوی که سه کانم له بیر نه ماوه، به لام وا بزانه م که م که م راگو یزران و چوونه تاران و شاره گه وره کانی ئێران بوو به کاریکی ئاسایی و زۆر مامۆستای قوتابخانه کانی کوردستان بۆ دهرس خویندن له زانکۆ، خۆیان داوی راگو یزرانی تاران و ته ور یزیان ده کرد! له داوی دا کاره که وای لیها تبوو، که جار یکیان له سه ره په روه نده ی ئیداریی خۆم له ئیداره ی په روه رده ی شه هری رده ی نامه یه کم بینی که که سیک به زمان منه وه نووسیوو ی و داوی کرد بوو له به رانه بر ناردنه وه ی من بۆ کوردستان، فلانه که س (برای خوی) بنێرن بۆ تاران! من ئه و و برا که یم باش ده ناسی و له گه له ئه وه ی وا له تاران ده ژیا و نامه ی داواکاری به که ی به ناوی منه وه نووسیوو و ئیمزای منی لیدابوو، سووکه دۆستایه تی به کیشم هه بوو، به لام به روه ی هیچکامیانم دا نه دایه وه و ئیستاش ناویان

نازپرینم، گهرچی ئەوه له دۆستایه‌تی به دوور بوو نامه له زمان منه‌وه بنووسری و به‌خۆم رانه‌گه‌یه‌ندری. نیازمه بلیم چوونه تاران وای لیهاتبوو هه‌ندیک که‌س کاری واشیان له‌پیناوی دا ده‌کرد.

ماوه‌ی سی‌چوار سال له شه‌هری‌ره‌ی مامه‌وه و پاشان راکوێزنامه ناحیه ۱۳‌ی ئامووزش و په‌روه‌شی تاران. یادیان به‌خیز بی کاک‌ه‌سه‌نی دیاکو (حه‌له‌بی) زاوای کاک‌مینه‌زیره‌ک هه‌روه‌ها کاک‌مه‌مه‌دی فه‌راقی خه‌لکی مه‌هاباد و خزمی خۆمان له‌و ئیداره‌یه‌دا کاریان ده‌کرد و زۆریان ناگا لیم بوو. تا سالی ۱۳۵۲ که‌ ماوه‌ی ۸ سال به‌سه‌ر ته‌بعیده‌که‌م‌دا تیپه‌ر ده‌بوو، هه‌ر نه‌یان‌ه‌یشت بگه‌ریمه‌وه کوردستان. ئەو دەم له‌جیاتی «هه‌راسه‌ت»‌ی ئیستا، ئیداره‌ی «حیفازه‌ت» هه‌بوو که‌ لقیکی ساواک بوو له‌ ئیداراتی ده‌وله‌تی‌دا. من هه‌موو سالیک داوای گه‌رانه‌وه‌ی کوردستانم ده‌کرد و داواکارییه‌که‌م ده‌چوو حیفازه‌تی وه‌زاره‌تی ئامووزش و په‌روه‌رش، ئیتر حیفازه‌ت وه‌لامی نه‌ده‌دامه‌وه. سالی دواتر دیسان هه‌له‌سوونم دیناوه و داوای گه‌رانه‌وه‌م ده‌کرد. له‌ هاوینی سالی ۱۳۵۲‌دا کابرای به‌رپرسی حیفازه‌ت که‌ ناوی «جبل‌عامری» بوو، له‌ وه‌لامی پرسپاری من‌دا که‌ برپاری گه‌رانه‌وه‌م دراوه‌ یان نا؟ گوتی «آغا برو خودت را اصلاح کن!» ئیتر زانیم بارودۆخ له‌ جاران خراپتره‌ و گه‌رانه‌وه‌م مه‌حاله‌. مانگیکی دوا‌ی ئەم قسه‌یه، گرتیانم و که‌وتمه‌ زیندان، واته‌ ته‌بعیدم لی‌بوو به‌ زیندان. ئەمسال خۆزگه‌م به‌ پار!

سه‌باره‌ت به‌و ته‌بعیده و شیوازی به‌رپوه‌برده‌که‌ی ده‌بی بلیم که‌له‌گایی‌یه‌کی ئاشکرا له‌ مامۆستا‌کان و زولمیکی زۆر له‌ قوتابی و خه‌لکی ناوچه‌که‌ بوو. به‌شی زۆری ئەوانه‌ی وا له‌ کوردستان ده‌رکران خه‌لگانی دلسۆز بوون و رۆیشتیان شوینی دانایه‌ سه‌ر په‌وتی خویندنی قوتابییه‌کان، به‌لام له‌ باری سیاسی و کومه‌لایه‌تییه‌وه به‌ قازانجی کورد ته‌واو بوو له‌به‌روه‌ی زۆریک له‌و ته‌بعیدیانه‌ چوونه‌ زانستگه‌ و دوا‌ی ته‌واو‌بوونی خویندن و کوتایی ده‌وره‌ی ته‌بعید، به‌ مه‌دره‌کی زانستگایی‌یه‌وه گه‌رانه‌وه‌ ولات.

من له‌ باری شه‌خسییه‌وه‌ زینانی زۆرم لی‌که‌وت. باوکم دوا‌به‌دوا‌ی ته‌بعیده‌که‌م

نهخۆش كهوت و ئیتر هه‌لنه‌ستایه‌وه؛ گهرچی زۆری خۆش ده‌ویستم نه‌متوانی له سه‌رهمه‌رگدا له‌لای بم. ^۱ به‌شوین ته‌بعیده‌که‌ما زیندان هات و ئه‌وه‌ش به‌شیتویه‌کی دیکه‌کاری کرده‌سه‌ر ژیا‌نی شه‌خسی و بنه‌ماله‌ییم. بریا ئیماندارکی ئایینی بو‌ویه‌م و هی‌وای جه‌زای ئاخ‌ره‌تم هه‌بایه، به‌لام نیم و ئیستاش کاله‌دراو و هیچ پینه‌براو، بی‌که‌لک و بی‌که‌لپ! لی‌ره‌که‌وتوومه‌ته‌وه. ئه‌و «جوامیر»ه‌ی واپا‌پورتی من و خه‌لکانی دیکه‌ی ده‌دایه‌ساواک، ئیستا له‌بۆکان خانه‌نشینی ئیداره‌ی په‌روه‌رده‌یه و ژیا‌نیکی ئاسایی و خۆشی بنه‌ماله‌یی تیپه‌ر ده‌کا؛ ئه‌و ره‌ئییسی ساواک‌ه‌ش که‌ده‌ستی له‌ته‌بعید کردنی من و ئه‌وانی دیکه‌دا هه‌بوو (سه‌ره‌نگ موشی)، ئیستا زیت و زیندوو له‌ئالمانیا ده‌ژی و ئه‌و «بازجو»ه‌ی واپا له‌زیندان ئه‌شکه‌نجه‌ی ده‌کردم (په‌سوولی)، ئیستا له‌پاریس په‌نابه‌ره و زۆریش ما‌قووله‌ و که‌س ناتوانی پێی بلێ له‌ل! منیش به‌شه‌ش چه‌شنه نه‌خۆشیه‌وه لی‌ره‌له‌هنده‌ن لی‌ی که‌وتووم و مه‌گه‌ر هه‌ر له‌دوره‌وه لی‌یان بقوولینم! به‌لام رق و کینی شه‌خسیم له‌هیچکامیان نییه و مه‌سه‌له‌که‌وه‌ک ئاکامیکی ناگوزیری کار و کرده‌وه‌ی خۆم و بارودۆخی سیاسی کوردستان و ئیران سه‌یر ده‌که‌م، لی‌شی په‌شیمان نیم، واته‌به‌گشتی له‌وه‌په‌شیمان نیم که‌که‌وتمه‌سه‌ر ری‌بازیکی سیاسی چه‌پ و پێشکه‌وتنخواز. دیاره‌له‌دریژه‌ی ریگادا هه‌له‌یه‌کی زۆریشم کرد که‌ئوه‌کی‌شه‌ی شه‌خسی خۆمه‌ و به‌که‌سایه‌تی و دۆخی ژینیتیک یان په‌روه‌رده‌ی مالمانه‌وه به‌ستراوه. بی‌گومان ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی ئیستا ده‌یزانم ئه‌و ده‌مانه‌بمزانیا، واپه‌بوو ژیانم به‌ئاقاریکی دیکه‌دا برۆیشتایه، په‌نجی که‌متری خۆم و بنه‌ماله‌می به‌ره‌م به‌ینایه و له‌عه‌ینی کاتدا سوودیکی زیاتری بو‌کۆمه‌لگا‌که‌م هه‌بو‌ویه، به‌لام ژیان بو‌هه‌مووان هه‌روه‌هایه، هه‌له‌کردن به‌شیک له‌ژیا‌نی پۆژانه‌ی مرۆقه‌ و منیش له‌یاسا گشتییه‌به‌ده‌ر نیم.

ئه‌وه‌ی له‌پێوه‌ندی کاری ته‌بعیده‌که‌ما ده‌توانم بی‌یتم و وه‌ک هه‌لسه‌نگاندنیک بیخه‌مه‌به‌رچاو، چه‌ند خالیکن:

۱. له‌مردنی کاکم و دایکیشمدا هه‌ر له‌ده‌روه‌ی ولات بووم و دیداره‌وئاخ‌ریان بووم.

گۆرپانکاری سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی هه‌ندیک جار ئه‌وه‌نده گه‌وره‌ن که ده‌سه‌لاتی تاکه‌که‌س هیچیان له‌گه‌لی پێناکری. بۆ نمونه، کۆده‌تای عه‌بدوکه‌ریم قاسم له‌ عێراق و توورپه‌یی پۆژاوا و ئیسپرائیل و شای ئێران له‌ سیسته‌می تازه دامه‌زراوی کۆماری له‌ عێراق، پروداویکی ناوچه‌یی و جیهانی بوو و ئاشکرایه‌که‌سانی وه‌ک ئه‌و چه‌نده‌ته‌بعیدییه هه‌ژاره‌ده‌سه‌لاتیکیان به‌سه‌ریه‌وه‌نه‌بوو، به‌لام هه‌ر ئه‌م پروداوه و پروداوه‌کانی دواتر و هاندرا‌نی سیاسییه‌کانی باشووری کوردستان له‌لایه‌ن ساواکه‌وه بۆ چه‌ک به‌ده‌سته‌وه گرتن دژ به‌ قاسم، خواسته و نه‌خواسته شوینی دانا‌یه سه‌ر تاکی کورد نه‌ک له‌ باشوور، به‌لکوو ته‌نانه‌ت له‌ باکوور و پۆژه‌ه‌لاتی کوردستانیش. له‌ ئه‌نجام‌دا لاوانیکی زۆر، به‌تایبه‌ت له‌ ناوچه‌ی موکریانه‌وه پرویان کرده باشوور. ده‌مگۆ و هه‌والی سه‌ر زاری خه‌لک که به‌ شۆرش‌ی ۱۴ی ته‌مووز شادمان بوون له‌لایه‌ک، هه‌واله‌کانی رادیۆی شۆرش‌یش له‌لایه‌کی تر، هه‌روه‌ها ماوه‌یه‌ک دواتر، بلاوبوونه‌وه‌ی پۆژنامه‌ی کوردستان له‌ تاران و به‌رزبوونه‌وه‌ی ده‌نگی رادیۆی کوردی کرماشان، هه‌ستی نه‌ته‌وا‌یه‌تی له‌ گه‌لیک که‌س‌دا بزواند، بۆ نمونه، که‌سیکی وه‌ک من که ئه‌و سالانه ته‌مه‌نم له‌ ده‌وروبه‌ری ۲۰ بوو و تا ئه‌و ده‌م له‌ ژێر کاریگه‌ری بی‌ری پیشکه‌وتنخوازی کاکم‌دا خۆم له‌ به‌ره‌ی چه‌پ‌دا دیتبۆوه، به‌ره‌و مه‌سه‌له‌ی نه‌ته‌وا‌یه‌تی کشام؛ واته، من بێ‌ئه‌وه‌ی بمه‌وی و بخوازم، که‌وتبوومه به‌ر ته‌وژمی گژه‌با‌یه‌کی به‌هێز که هه‌ست و بی‌ری نه‌ته‌وا‌یه‌تی کوردی بێ، بێ‌به‌شی و هه‌ژاری گه‌ل و وێرانی باری ئابووری ناوچه‌که و نه‌بوونی ئازادی و دیموکراسی له‌ ئێران و زه‌بروزه‌نگ نواندن پۆلیس و ژاندرمه‌ری و سپا و زیاد له‌ هه‌مووان ساواک، پێیان بۆ لاویکی وه‌ک من له‌ بنه‌ماله‌یه‌کی هه‌ژار و که‌م‌ده‌ست خۆش ده‌کرد بۆ ئه‌وه‌ی بی‌رم ته‌نیا لای خۆم نه‌بێ و چاره‌نووسی خه‌لک و به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی بخه‌مه پیش به‌رژه‌وه‌ندیی خۆمه‌وه. خه‌لک‌یش له‌ راستی‌دا هه‌ر ئه‌وانه بوون که له‌ ده‌وروبه‌رم بوون و مه‌سه‌له‌شیان به‌گه‌شتی مه‌سه‌له‌ی نه‌ته‌وا‌یه‌تی بوو؛ واته کێشه‌ی نه‌ته‌وا‌یه‌تی له‌و سالانه‌دا ببووه با‌به‌تی سه‌ره‌کی له‌ کۆمه‌لگادا و بانگه‌وازی له‌ هه‌ر چوار لاره ده‌گه‌یشه‌ گۆی.

هاوینان که دههاتمهوه بۆکان، له گه‌ل دۆست و برادهری نزیکى خۆمدا باسی سیاسه‌تى رۆژمان ده‌کرد و کتیب و رۆژنامه‌ی ئه‌و لایانه‌م بۆ ده‌هینانه‌وه. هه‌موومان جگه‌ له یه‌ک که‌سه‌ که دواتر به‌ ساواکی ده‌رچوو، دژی رژی‌م بووین. نه‌سلی پێش ئیمه‌ ئه‌وانه‌ بوون که له‌ خه‌باتی سالانی ۱۳۳۱ و ۳۲دا به‌شدارییان کردبوو و له‌ لایه‌ن رژی‌م یان ئا‌گاکانی بۆ‌کانه‌وه‌ گیرابوون و لیدرابوون و هه‌رپه‌شه‌یان لێ‌کرا‌بوو و له‌ ئه‌نجامدا ئیحتیاتکار بوون و خۆیان له‌ کاری سیاسى کردن له‌ گه‌ل ئیمه‌ی ده‌م‌پرووت نه‌ده‌دا، هه‌ر بۆیه‌ش که‌لگی زۆریان بۆ ئیمه‌ نه‌بوو و جگه‌ له‌ هه‌ستی دژایه‌تی‌کردن له‌ گه‌ل رژی‌م و ئا‌غاو‌ات، هیچی واشیان پینه‌بوو بیده‌ن به‌ ئیمه‌. به‌ هه‌مان شیوه‌ ئیمه‌ش چی وامان له‌ باردا نه‌بوو نه‌وه‌ی دواتری پێ‌په‌روه‌رده‌ی سیاسى بکه‌ین، واته‌ ئیمه‌ نه‌وه‌یه‌کی خۆ‌پست و بێ‌پشتیوان بووین. من به‌ ناوی خوازاوه‌وه‌ نامه‌م بۆ هه‌ندیک لای شاره‌که‌ وه‌ک دوکتۆر شیخی و چه‌ند که‌سی دیکه‌ که ناویان نابێ‌ به‌ینم، ده‌نوو‌سی و داوام لێ‌ده‌کردن دوا‌ی خویندن و گه‌رانه‌وه‌ بۆ بۆکان خزمه‌تی هه‌ژاران و زه‌حمه‌ت‌کیشان بکه‌ن و له‌ به‌ره‌ی خه‌ل‌ک‌دا بن و نه‌که‌ونه‌ به‌ره‌ی زۆرداران و مله‌وپرانه‌وه‌، به‌لام نامه‌کانی منیش وه‌ک نوشته‌ی شیخ‌جاری وابوو‌ گیرا نه‌ده‌بوو و که‌سه‌کان له‌ گه‌رانه‌وه‌دا ئه‌وه‌ ده‌رنه‌ده‌چوون که ده‌بو‌وايه‌ ببن! له‌م چه‌شنه‌ کارانه‌م زۆر ده‌کرد.

له‌ تارانیش هی‌دی و له‌سه‌رخۆ نه‌بووم و سه‌رم له‌ گێچه‌لی سیاسى و ئیعتیسابی نیو دانیشگا و خۆ‌پیشان‌دان ده‌خورا؛ له‌ کاره‌کان به‌په‌له‌ بووم، لام وا‌بوو حکومه‌تی شا‌به‌و دوو خۆ‌پیشان‌دانه‌ده‌رووخی و نامینی. زۆرم هات‌و‌چۆی «ئه‌نجومه‌نی فه‌ره‌ه‌نگی ئێران و شوورپه‌وی» ده‌کرد، چ وتاردان بو‌وايه‌، چ فیلم و شتی دیکه‌. له‌ ماوه‌ی ئه‌و سالانه‌ی تاران‌دا به‌بێ‌ درۆ، هیچ شانۆ‌گه‌رییه‌ک له‌ هیچ تالاریکی تاران پیشان نه‌دراوه‌ که من نه‌مدی‌تیی.

له‌بیرمه‌ به‌ بۆنه‌ی چله‌ی «غوه‌لام‌ره‌زا ته‌ختی»یه‌وه‌ له‌گه‌ل چه‌ند برادهری دیکه‌ی کورد که جگه‌ له «به‌هائه‌ددینی ئه‌ده‌ب» ئه‌وانی دیکه‌ ئیستا‌ماون، به‌شداریی خۆ‌پیشان‌دان و رێ‌پێوانیکمان کرد له «ابن بابویه»ی شه‌ه‌ری‌په‌یه‌وه‌ به‌ره‌و تاران. تا

نزیك «مه‌یدانی شووش»ی باشووری تاران خه‌لکیکی زۆر بووین، به‌لام که‌گیشتیینه نزیك مه‌یدانه‌که‌هه‌والیان هیئا و گوتیان پۆلیس له‌وئێ راپوه‌ستان و چاوه‌پوانن هیزشمان بکه‌نه‌سه‌ر. زۆربه‌ی هه‌ره‌ زۆری خه‌لکه‌که‌کشانه‌وه‌ و ده‌رباز بوون. ئییه‌ که‌ زۆریکیشمان کورد بووین، ملمان پیوه‌نا و چووینه‌ پیشه‌وه‌ تاوه‌کوو که‌وتینه‌ نیو ئالقه‌ی پۆلیسه‌وه‌ و له‌وئێ له‌پریک به‌ باتووم که‌وتنه‌ گیانمان. بارودۆخ شیوا و هه‌لات‌ه‌لات ده‌ستی پیکرد، هه‌ر که‌س به‌ لایه‌که‌دا ده‌رچوو و ئه‌وی ده‌ریشنه‌چوو گیرا. دوو‌کانه‌کان دایانخست، من که‌وتمه‌ جۆگه‌ی خیابانه‌که‌وه‌ و له‌ویوه‌ چووم بۆ گاراژیک که‌ خه‌ریک بوون ده‌رگا‌که‌یان داده‌داوه‌. چه‌ند که‌سیک بووین به‌سه‌ر ئوتوبوسه‌کان و سه‌ربانی گاراژدا رۆیشتیین و له‌ خیابانی په‌ناده‌سته‌وه‌ خۆمان فری‌دا خواری. من لینگیکی که‌وشه‌که‌م لێ‌به‌جیما، به‌لام خۆم رزگار بووم و که‌گیشتمه‌وه‌ مالم. چه‌ند سال دوا‌ی ئه‌وه‌ش که‌ له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌یه‌کی دیکه‌ گیرام، هیشتا گیراوه‌کانی چله‌ی ته‌ختی هه‌ر له‌ زیندانه‌کان‌دا مابوون، دیار بوو ئییه‌ چاکمان نه‌جات ببو!

پیشتر باسی په‌ره‌سه‌ندنی هه‌ستی نه‌ته‌وا‌یه‌تی دوا‌ی شو‌پشی ئه‌یلوولی ۱۹۶۱ی باشووری کوردستان له‌ نیو‌کۆمه‌لانی خه‌لکی رۆژه‌لاتی کوردستان‌دا کرد. له‌ ماوه‌ی ته‌بعیده‌که‌م‌دا جاریکیان له‌ تاران چووم بۆ مالی نه‌مر حاجی ره‌حمان‌ئاغای موه‌ته‌دی. ئه‌گه‌ر هه‌له‌ نه‌که‌م، سالی ۱۳۴۶ یان ۴۷ بوو، له‌ کاکم بیستبوو که‌ شاعیر و نووسه‌ر و ر‌ووناکییرانی کورد له‌ تاران هات‌و‌چۆی مالی ئه‌وان ده‌که‌ن و شو‌پتییکه‌ بۆ زاخاودانی می‌شک به‌ هه‌ستی کوردایه‌تی. منیش که‌ تازه‌ سه‌رم له‌ هیلکه‌ هیئا‌بووه‌ ده‌ری و ده‌مویست سه‌رم له‌ نیو سه‌ران‌دا بی، چووم. وا بزانه‌یه‌که‌م جار له‌گه‌ل خالم (نه‌مر حاجی حه‌مه‌ره‌شید محه‌مه‌دیان‌دا، چوومه‌ ئه‌وئێ و جاری دوا‌یی هه‌ر خۆم چووم. خالم له‌ بۆکانه‌وه‌ هاتبوو و وه‌ک ریزلی‌گرتن ده‌چوو بۆ مالی حاجی ره‌حمان‌ئاغا، به‌ منیشی گوت وه‌ره‌. حاجی ره‌حمان‌ئاغا که‌سایه‌تییه‌کی به‌رچاوی ناوچه‌که‌ و جیگه‌ی ریزی خه‌لک بوو. سه‌ره‌پای پله‌ی کۆمه‌لایه‌تییه‌ک که‌ هه‌یبوو، زۆر خاکی و خۆمانه‌ و له‌گه‌ل خه‌لک‌دا زمان‌خۆش و میه‌ره‌بان بوو. ده‌رحه‌ق به‌

منیش گه‌وره‌یی نواند و هه‌والی خۆم و که‌س و کارمی پرسى و ئه‌وه‌ی چى ده‌که‌م و چى ده‌خوینم و شتى له‌و چه‌شنه.

کاک سواره‌ی ئیلخانی زاده‌ش له‌وئ بوو. ئه‌و و کاک سه‌لاحی کورپی حاجی ره‌حمان ئاغا قسه‌یان له‌گه‌ل کردم و کاک سه‌لاح دوو یان سی چیرۆکی کوردیی پێدام که به‌ده‌ست نووسرا بوونه‌وه و گوتی دواى خویندنه‌وه بۆ میان بهینه‌وه. ئه‌و متمانه پیکردنه‌م له‌ لا گه‌لێک گرنگ هات. ئه‌وان باوکم و کاکمیان ده‌ناسی و منیشیان بینیبوو، به‌لام له‌و راده‌یه‌دا نه‌بووم کاک سه‌لاح باوه‌ری سیاسیم پێ بکا؛ دیاره ئه‌و ده‌م چه‌په‌لی و ده‌ست پیسی و خه‌یانه‌ت، هه‌روه‌ها خه‌ت و رێبازی جیاوازی حیزبی و ریکخراوه‌یی که‌متر له‌ ئیستا بوو و لاویکی وه‌ک من که ته‌بعیدیش کرابوو نه‌ده‌بوایه زۆر جینگه‌ی نیگه‌رانی که‌سانی وه‌ک ئه‌و بێ که کاری سیاسییان ده‌کرد و ده‌بوایه باوه‌ر و بۆچوونیان به‌رنه‌ نیو خه‌لکه‌وه. هه‌ر چۆنیک بێ، چیرۆکه‌کانم برده‌وه مالى و هه‌ر شه‌وی یه‌که‌م هه‌موویانم خویندنه‌وه، دواى هه‌فته‌یه‌کیش برده‌وه بۆ کاک سه‌لاح. له بیرمه‌ یه‌کیان چیرۆکی «نان و فیشه‌ک» بوو، که دواتر زانیم هه‌ر خۆی نووسیویو، به‌لام ئه‌و ده‌م پێی نه‌گوتم نووسه‌ره‌که‌ی کێته‌ و منیش نه‌مپرسی، دیاره نه‌شده‌بوایه بپرسم. چیرۆکه‌کان به‌ کوردی نووسرا بوون و له‌ باسی خه‌باتی چه‌کدارانه و پێشمه‌رگایه‌تی و کۆمه‌لگای کورددا بوون. له‌ بیرمه‌ چیرۆکی نان و فیشه‌ک به‌و دوو رسته‌یه‌ کۆتایی پێده‌هات که خاڤه‌خوینی گوندیکێ کوردستان به‌ پێشمه‌رگه‌ی میوانی خۆی ده‌گوت «مه‌ترسه‌ نانمان زۆره!» ئه‌ویش له‌ وه‌لامدا ده‌یگوت: «مه‌ترسه‌ فیشه‌که‌مان زۆره!» له‌ فه‌زای ئه‌و سالانه و به‌تایبه‌ت دواى شوڤرشى ئه‌یلوول، کێشه‌ی نه‌ته‌وايه‌تی و مه‌سه‌له‌ی کورد زه‌ین و فکری زۆریک له‌ لاوانی به‌خۆیه‌وه خه‌ریک کردبوو و خه‌باتی چینه‌یه‌تی خستبووه‌ به‌ر سینه‌ری خۆی. خه‌باتی چینه‌یه‌تی له‌ کوردستانی ئه‌وسالانه‌دا به‌شیه‌یه‌ک ئاویته‌ی خه‌باته‌ نه‌ته‌وايه‌تییه‌که‌ ببوو، که به‌ هاسانی لێ جیا نه‌ده‌کرایه‌وه و ته‌نانه‌ت بۆ زۆر که‌سان له‌سه‌ر زه‌مینه‌ی ئه‌و بوو که واتای عه‌ینی په‌یدا ده‌کرد. به‌ بۆچوونی ئه‌و ده‌می خۆم کاک سه‌لاح زیاتر هه‌لوه‌دای مه‌سه‌له‌ی نه‌ته‌وايه‌تی کوردستان بوو تا کاک سواره.

دواتر کاک سوار کتیبی «سیر تاریخ»ی گوردن چایلدی پیدام که دوکتور ئه‌حمه‌دی بیهمه‌نیش ته‌رجه‌مه‌ی فارسی کردبوو و گوتی بیخوینه‌وه و مه‌هیله‌ بابته‌ی ئیرتیجاعی میشکت داگیر بکا. ئه‌و به‌ئاشکرانه‌یده‌ویست مه‌سه‌له‌ی میلی خه‌باتی دژ به‌ده‌ره‌به‌گایه‌تی و سه‌رمایه‌داری په‌راویز بکا؛ به‌لام زه‌مانه‌که ئه‌وه نه‌بوو که ئه‌و ده‌یه‌ویست و پروداوه‌کانی باشووری کوردستان سیپه‌ریکی وها قورسیان خستبووه سه‌ر فه‌زای سیاسی پوژه‌ه‌لاتی کوردستان که ده‌ره‌تانی نه‌فه‌س‌کیشانی بو کار و خه‌باتی چینایه‌تی ته‌واو به‌رتنگ و ئه‌سته‌م کردبوو.

من ئه‌وده‌م هیچ بابته‌تیکی تیئوری جیددیم نه له‌سه‌ر ناسیونالیزم و نه له‌سه‌ر سوسیالیزم نه‌خویندبووه و وه‌ک بلقیکی سه‌رئاو سه‌رم هه‌لدا‌بوو، گه‌رچی به‌تبعه‌ت خو به‌زلزان نیم، به‌لام شانازیم به‌وه ده‌کرد که هه‌لگری بیریکی شو‌ر‌شگیرانه‌م؛ ئه‌و بیره «شو‌ر‌شگیرانه»یه مه‌عجونیکی سه‌یر بوو له ناسیونالیزمی کوردی و بیرى چه‌پی ستالینی. کتیبی «درباره ناسیونالیسم»ی ستالینم له کتیبخانه‌ی مه‌جلیسی شو‌ر‌پای میلی له تاران وهرگرتبوو و هه‌ندیکم لی‌خویندبووه، هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ی ویرابووم کتیبه‌که وهربگرم و چه‌ند لاپه‌ره‌یه‌کی لی‌بخوینمه‌وه پیم وابوو شا‌کارم کردوو و ته‌واوه، ئیتر شو‌ر‌شگیریکم که‌س ده‌سکم له دوو ناکا! به‌لام درو ناکه‌م و به‌راشکاو‌ی ده‌لیم هیچم له باردا نه‌بوو و وه‌ک ده‌هۆل ته‌نیا ده‌نگم هه‌بوو.

سالانی دوا‌ی کۆده‌تای ۲۸ی گه‌لاویژی ۱۳۳۲ سالانیکی ره‌ش بوون. ئیمه‌مانان زور ئازا بو‌ویه‌ین ده‌مانتوانی گو‌فاری «سپید و سیاه» و «ته‌ران مصور» و «امید ایران» بخویننه‌وه که هه‌مووی له‌ژیر چاوه‌دی‌ری «پوکنی دوو»ی ئه‌رته‌ش و بو ماوه‌یه‌کیش «حکومه‌ت نی‌زامی»ی ته‌یمووری به‌ختیاردا بوون و نه‌یانده‌توانی بستیک له‌مۆله‌تنامه‌یان واوه‌تر بچن که ئه‌وان پیا‌ندا بوون؛ ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ریش بیا‌نتوانیا‌یه، ئه‌وان له ئیمه‌مانان کۆله‌وارتر بوون و هیچیان له باردا نه‌بوو بتوانن پیمانی بدن! ئه‌وه‌ی شتیکی ده‌زانی یا گیرابوو یان ئی‌عدام کرابوو یان هه‌لاتبووه ده‌ره‌وه‌ی و لات.

بارودۆخ، به تایبەت دواى سالى ۱۳۳۵ و دامەزرانى ساواک خراپتر بوو و ئیتر كەل بە موو بەند بوو؛ هەر سالیك و دوو سال جاریک بۆ چاوه ترستی خەلكیش بووايه دەستیهك لاوی بههست و خەمخۆری گهلیان دهگرت و له زیندانیان دهکردن.

ئیمه ی پەرهردهی ئه و بارودۆخه له شاریکی وهك بۆکان كه تهنا نهت كتیبخانه یه کی گشتی تیدا نه بوو و تا قه كتیفرۆشه كه ی كاكم بوو، ئه ویش خۆی له ژیر چاوه دیزی توندو تیژی دادگای نیزامی دا هه موو سالیك ده بووايه جاریک و دووان بچیته ورمی و به بهرتیل و پارانه وه، راگه یشتن به دۆسیه ی پۆژنامه فرۆشیه كه ی سالی ۳۲ بۆ چه ند مانگیك دواخا، كه تیندا تاوانی فرۆشتنی پۆژنامه ی «شه هباز» و «بسوی آینه» ی حیزبی تووده ی ئیران له سه ر شانی لاوازی قورسایه تی ده کرد و ئاگاكانی بۆكانیش ئاگری كیشه كه یان لی خوش ده کرد. ئیستا ئه و پۆژنامه فرۆشه هه ژاره به و پیشینه مه ترسیداره وه له و بارودۆخه گشتیه ی ئیران و له و هه لومه رچی ناله باره ی بۆکان دا ده یوانی چ كه ره سه یه کی خویندنه وه و بیرکردنه وه و تیگه یشتنی سیاسه ت و كۆمه لناسی له به رده ستی میرمندا ل و لاویکی تازه ییگه یشتوی شاره كه و یه کیان من، دابن، خوینه ر ده بی خۆی بزانی! باشترین كتیبیک كه ئیمه مانان ده مانتوانی ببخوینینه وه كتیبه كانی سادقی هیدایه ت و چووبه ك و بوزورگی عه له وی بوون و ئه گه ر زۆر ئازا بووايه ن ده مانتوانی میژووی ویل دۆرانت و رۆمانه كانی تۆلستوی و داستایۆفسکی و چیخۆف ببخوینینه وه. له به رانه ر ئه و چه ند كتیبه به سووده دا، سه دان كتیبه ی لاواز و كه م بایه خی نووسه ران و وه رگیڕانی مۆله ت پندراوی پژی م هه بوون كه راست و چه پ ده گه یشتنه ده ستی خه لك.

با نموونه یه ك به ینمه وه. له پۆلی چوار تا شه شی سه ره تاییدا له بۆکان، جاریکیان كتیبیان به خه لات ده دایه قوتابییانی پله ی یه كه م تا سیه هم. كتیبه كه چی بووبی باشه؟ كتیبه ی «زندگانی من» كه حكومه ت نیزامی شاپووری به ختیار و ده زگا شو فاریبه كانی پۆژاوا به ناوی ئه بولقاسمی لاهووتیه وه چاپیان كردبوو و ئیستا ده زانین كه سه رتاپای درۆ و هه لبه سترای ده ستی ئه وان بوو و نه لاهووتی هه ژار لی ئاگادار بوو و نه خوینه ری ساویله کی ئه و ده مانه له ژینگه ی ئیران و كوردستانی

دوای کوده‌تای ۲۸ی گه لایوژدا راستییه‌که‌ی بۆ دهرده‌که‌وت! ئه‌وه نموونه‌یه‌ک بوو له سه‌رچاوه‌ی زانیاری ئیمه‌مانان له سه‌رده‌می ره‌شی په‌هله‌وییه‌کان‌دا. کار و خه‌باتی سیاسی و هه‌ولدان بۆ گۆرینی بارودۆخ به‌بێ بنه‌مایه‌کی زانستی و تیئۆریک نه‌گونجاوه و ئه‌گه‌ریش گونجاوبێ مه‌ترسیی هه‌له‌ له‌وه‌ی لادان و هه‌لخلیسکانی زۆره. نه‌سلی ئیمه‌ نه‌سلیکی خۆرست و بێ دهره‌تان بوو. دیاره‌ گه‌لیک پیشینه‌ی خه‌بات و سیاسه‌ت له‌ رابردووی دوور و نزیک ناوچه‌که‌دا هه‌بوو که یارمه‌تی ده‌داین و له‌وه‌ش زیاتر، خه‌لکه‌که‌ بوون که دژایه‌تی پرژیمیان ده‌کرد و پریشان له‌ خه‌لکانی دژبه‌ری پرژیم ده‌گرت. هه‌ر ئه‌وه به‌ته‌نیا ده‌یتوانی هانده‌ری ئیمه‌ بێ بۆ هه‌لبژاردن و درێژه‌دانی ئه‌م ریگایه. نه‌بوونی ئازادی و هه‌لاواردن و جیاوازی دانان و زولم و زوری مه‌ئموورانی پرژیم و هه‌ژاری و نه‌داری و بیکاری و ده‌یان نا‌ته‌واویی نیو کۆمه‌لگاکه هه‌موو پیکه‌وه، پێخۆشکه‌ری ئه‌و رێبازه‌ بوون که ئیمه‌ی له‌سه‌ر بووین، به‌لام له‌لایه‌کی دیکه‌وه، سه‌رچاوه‌ی زانیاریمان له‌چاوه‌ ئه‌مڕۆ گه‌لیک که‌م بوو. دیاره‌ ته‌له‌فیزیۆن و ئینتێرنێت له‌ ئارادا نه‌بوون، رادیۆش رادیۆی ده‌سه‌لات بوو و رادیۆی ئۆپۆزیسیۆن ئه‌گه‌ریش هه‌بووایه ته‌مه‌نی کورت و ده‌ست پێراگه‌یشتنی زه‌حمه‌ت بوو. رادیۆی «په‌یکی ئێران» شه‌وا‌نه نیوسه‌عات یان سه‌عاتیکی به‌رنامه‌ی کوردی هه‌بوو، رادیۆی «ده‌نگی کوردستان»ی شوێرشێ ئه‌یلوول به‌هۆی ئه‌و پارازیته‌وه که ده‌خرايه سه‌ری که‌لکی گۆی بۆ راگرتنی نه‌ما‌بوو و بۆ نموونه ده‌بوو ده‌ستت به‌ کلکی رادیۆکه‌وه بێ و هه‌ر دوو سه‌ی چرکه‌ جارێک شوێنه‌که‌ی بگۆری و له‌ ده‌ست پارازیتی «هانی هانی» له‌م‌لا بۆ ئه‌ولا رابکه‌ی!

ته‌نانه‌ت کاتی چووبووم بۆ تاران و له‌ زانکۆی ئه‌ده‌بیه‌ش دهرسه‌م ده‌خوێند، مه‌ودای فێربوونی کار و شیوازی سیاسی و هه‌ا به‌رته‌نگ بوو که منی بێ ده‌سه‌لات هه‌یچم بۆ نه‌ده‌کرا. مامۆستاکان تاکوته‌رایه‌ک نه‌بێ یان مێشکی کۆنیان هه‌بوو یان هه‌یچیان نه‌ده‌زانی. مامۆستای مێژووی هاوچه‌رخمان کابرایه‌کی ده‌به‌نگ بوو له‌ هه‌موو ئیمتیحانیک‌دا یه‌ک له‌ پرسیاره‌کانی ئه‌وه بوو گرنگترین سه‌رچاوه‌ی مێژووی هاوچه‌رخێ ئێران کامه‌یه؟ وه‌لام ده‌بووایه ئه‌وه بێ: کتییی «مأموریت برای وطن»ی

محمدرضا شا! دوکتۆر ئاریان پووریك بوو كه شتی دهزانی، ئەویشیان ناردبوو له دانیشكە دەی ئیلاهیات دەرس بلێتەوه! دوکتۆر رەعدی ئازەره خشی هەبوو كه جاریكیش له گەل برادەریكی سنهیی چوومه مالیان، بەلام له ههفته دا تاچه یهك سهعات دههاته زانكۆی ئەدهبیات. دوکتۆر شهفیعی كه دكەنی هەندیک جیگه ی دلخۆشیمان بوو. بابەتیكم له سەر لاهووتیی کرماشانی بۆ نووسی، پاشان كه نووسراوی هەموو خویندكارەکانی دایه وه دەستیان، هی منی نههینابۆوه. دواتر دووبه دوو پێی گوتم ئەوهی تو نه دهكرا بیهینمه وه نیو زانکو، له ترومبیله كه م دایه وه ره با بچین بتهمه وه. چووینه لای ترومبیله كه ی له خیابانی تهختی جهمشید، له وێ پتیدامه وه و هیچیشی له سەر نه نووسیوو، ته نیا به قسه هەندیک ناته واوی کاره كه ی پێ گوتم.

کتیب و چاپه منه ی دهوره ییش له ژیر چاوه دیری توندوتیژی حکومه تدا بوون و ته نیا جاروباره هەندیک بابەتی باش بلاو دهکرانه وه، ئەویش هەر ئەوهنده ی ساواک به خه بهر بهاتایه، پینشی پینده گرتن. پینوه ندگرتن له گەل باشووری کوردستانیش شتیکی نه گونجاو بوو و نه دهکرا له و یوه چوار کتیب و رۆژنامه بهینی و بیخوینی وه، بشهاتبايه نیوه رۆکی ئوسولییان نه بوو و ئەوانیش له ژیر چاوه دیرییه کی توندوتیژی حکومه ته کانی ئەویدا دهیاننالاند.

له هه لومه رجیکی ئەوتو دا ئیمه زیاتر گیایه کی خۆرست بووین، كه له سەر عەرزیکی رهق روابووین و گه رچی له ئاو وه وایه کی له بار كه لکمان وه رده گرت كه ژینگه ی سیاسیی کوردستان بچ، به لام له راستی دا ره گمان بۆ دانه ده کوترا و فارس گوته نی «سطحی» بووین و هەر ئەوهنده ش كه دهزگا جاسووسییه کان بیانزانیایه كه وتووینه ته شوین کلاری لار و خه ریکی سیاسه تین، به هه موو شیوه یه ک دژمان ده وه ستان، له بانگ کردنی ساواک و هه ره شه لی کردنه وه تا ته بعید و گرتن و ئەشکه نجه و له سەر ئیش و کار وه لانران و ئازاری كه سوکار، ته نانه ت ئیعدامیش.

من كه سهیری خۆم ده كه م و ئاو ر له و رۆژانه ده ده مه وه به زه بیم به خۆم دا دی. نه مامیکی بچ ریشه ی ئەوتو كه به شنه ی هەر بایه ک به لایه کدا ده چه مییه وه، چۆن به رگه ی ئەو هه موو گژه بایه ی گرت و له سەر پێ مایه وه! كه ره سه یه کی کال و کرچ كه له

بارودۇخىكى مرقانە و ئازاددا دەيتوانى كەلكى بۇ خۇى و بۇ خەلك ھەردووكيان ھەبى، چۇن ئەو شتە سەيرو سەمەرەبەى لى دروست بوو كە ئىستاي من بى و ھەتا وىستى خۇى بناسى ھەر لە ۲۰ سالى دا خۇى لە ئاوارەبى و تەبەيد و زىندان و ھەلات ھەلات و خۇشاردەنە و داىبىنى بى ئەو ھى لە راستە قىنەى ديار دەكان تىگە يىشتىبى و لە پروى زانىارى و ئاگايى و وشيارىبە وە رېبازى بۇ خۇى ھەلبىزاردىبى. من و بنەمالە كەمان چۇن بووینە قوربانىى ئەو بارودۇخە؟ منىك كە دەمتوانى لە رېگەى خویندەنە وە بگەمە شوینىك و سوودىك بۇ خۇم و خەلك ھەبى، چۇن لەو گىزاو ھە و تەم و ھەك پەرەكايەك بەم لا و ئەولادا درام! لە تەبەيدە وە بۇ زىندان و لەسەركار لابران و حىزبایەتى و ژيانى نەپتى و ئاوارەبى و ئىستاش نەخۇش و كەلەلا لە غەربى و لاوازى دا.

دەزانم گەلىك كەس ھەبوون دەيان قات لە من خراپترىان بەسەرھات، ھىچ نەبى من درەنگتر خۇم دۇزىبە وە بەگوئىرەى توانا رېبازىك بۇ خۇم ھەلبىزارد، واتە كورد گوتەنى «پشت لە دۇست و پوو لە دوژمن» ھەلاتم و ھاتمە ئەم لاiane، بەلام ئەوانەى و اشەھىد بوون چى؟ بنەمالەى ئەوان چى؟ ئەو دەستە گولانەى و بە دەست شا و خومەىننىبە وە پەرپەر بوون و ئەوانەى و ئىستا لە زىندانى زىندانباە پىاوخۇرەكانى «ئىسلامى عەزىز» دا ھەموو رۇژىك چاوەروانى ئىعدامن، چى؟ ئەوانەى و مال و دووكانىان سووتىنرا چى؟ ھەر لەو بۇكانەى و امنى لى بووم، لە ماوەى كەمتر لە سى سالى تەمەنى نگرىسى كۆمارى ئىسلامى دا چەندسەد پىشمەرگەى حىزبى دىموكرات شەھىدى دەستى مەلاكان بوون، ئىتر كۆمەلە و رىكخراوەكانى دىكە ھىچ و خەلكى ئاسايى ھىچ و مالى و ىران بوو ھىچ و دووكانى سووتاو ھىچ و ئابوورى نشوست ھىتاوى ناوچەكەش ھىچ!

من ئىستا لەو ھى كردوومە پەشىمان نىم؛ بەلام پىم خۇشە بزەنم لەكوئى دا ھەلەم كردووم و بە لارى دا رۇىشتووم بۇ ئەو ھى دەرسىك بى بۇ نەو ھى داھاتووى ولاتەكەم. كورەكەم ئىستا تەمەنى ۲۲ سالە. ھىچ ھەولم نەداو ھىكەمە سىاسى و حىزبى، بەلام ھەولم داو ھىگاناس و داودۇزەرەو ھى لىزان بى؛ لەجىاتى «چەبايد كورد؟» لى لىنن مىژووى فەلسەفەى رۇزاواى «بىتراند راسىل» و كىتپى

«کریستوفیر هیچنز» م پئ ناساندوو. دهمهوی به عهقل و تیگه‌یشتویی ریبازی دوارپۆژی بدۆزیته‌وه نه‌ک به ئیجساسات، به‌لام ئەم کاره‌م لیره و له نیو سیستمی سوسیال دیموکراتی رۆژاوی ئوروپادا بۆ گونجاو بووه که تینیدا تاکه‌که‌س تا راده‌یه‌ک ده‌توانی ئازادی هه‌لبژاردنی رینگای هه‌بی و گوشاری ده‌وروبه‌ر ئەوه‌نده نین که به هاسانی چه‌واشه‌ی بکه‌ن و له گریژنه‌ی به‌رن. ئایا ئەوه هه‌مان ئەو رینگه‌یه‌ بوو که ده‌بووایه‌ منیش له‌و ته‌مه‌نه‌ی ئەودا هه‌لمبژاردایه؟ دلنیا نیم وه‌لامی پرسیاره‌که ئەری بئ. بارودۆخی ۵۰ سال پیش ئیستا له کۆمه‌لگای کوردستاندا جیاوازییه‌کی ئەوه‌نده زۆری له‌گه‌ل ئەم‌پۆی ژبانی له‌نده‌ن هه‌یه که پنیویست به‌گوتن ناکا. ئایا منی به‌به‌رپرسیایه‌تی راهاتووی نیو بنه‌ماله‌یه‌کی سیاسی ده‌متوانی له‌و بارودۆخه‌ زه‌مانی و مه‌کانیه‌دا شتینکی دیکه‌ بم؟ هه‌موو پرسیاره‌که‌ی منیش ئەوه‌یه: به‌ کام هیزه‌وه ده‌متوانی له‌و گیزاوه به‌ته‌وژمه سیاسییه‌ لابده‌م که تیی‌که‌ وتم؟ چی ده‌یتوانی به‌رگرم بئ له‌وه‌ی که بۆی چووم و به‌ره‌و لایه‌نیک دیکه‌م به‌ری؟ مرۆف ده‌سکردی ژینگه و ده‌روبه‌ری خۆیه‌تی و له‌حه‌وزیک بچووکدا نه‌هه‌نگ په‌روه‌رده نابئ. من ئەو ماسییه‌ بچووکه‌ بووم که به‌ره‌و ده‌ریا ده‌ئاژوام، به‌لام پیش ئەوه‌ی بگه‌می، کاله‌دراو و هیچ پینه‌براو که‌وتمه‌ قوژبنیک و دانیشتم. ئەوه ئەگه‌ر بۆ من کۆتایی رینگا بئ، بۆ ریبوارانی دوا‌ی من وا نییه. ئاواتی به‌ ده‌ریا گه‌یشتن ئەم‌پۆ له‌ جاران به‌تینتره و ئاسۆی ئەو به‌ ده‌ریا گه‌یشتنه‌ش له‌ جاران نزیکتره. ئەوه به‌شیکه له‌ شینعیریکی خۆم که ناکرئ هه‌مووی بلاوبکه‌مه‌وه:

به‌لام کاکه، سه‌ری کووپه‌ سلامه‌ت
 ئەگه‌ر هات و شکابئ ئیستیکانیک
 گه‌له‌ و په‌نج و خه‌بات و ئیستیقامه‌ت
 ئەگه‌رچی رینگه‌ ون کا، ری‌نه‌زانیک

ئهنج‌امی قسه، سالانی ته‌بعیدی من دریزه‌یان کیشا و گه‌یشته هه‌شت سال. پیش ئەوه‌ش که ماوه‌یان کۆتایی پئ بئ و بگه‌ریمه‌وه کوردستان، گیرام و خرامه

زیندانه وه، له قولکیکه وه که وتمه چاله وه!

پیش ئه وهی کوتایی به باسه که بهینم، با هه له یه که راست بکه مه وه. بۆ ئه وهی ناوی تهبعیدیهکانی سالی ۱۳۴۴ی موکریان لیره دا بنووسم په یوه ندیم به ریزدار «هاشمی که ریمی» یه وه گرت. کاک هاشم بیره وه دریه کی باشی هه یه و هه ندیک مه سه له ی بۆ روون کردمه وه که ده بی به سپاسی زوره وه لیره دا رایانگه یه نم. ئه وه قسهکانی کاک هاشمن:

تهبعیدیهکانی سالی ۱۳۴۴ی ناوچه ی موکریان سه رجه م ۳۰ که س بوون. سالی پیشتریش ۶ که س له بانه وه تهبعیدی شارهکانی لورستان کرابوون. ئه و ۶ که سه ی سالی ۱۳۴۳ی بانه، بریتی بوون له: محهمه دئه مین مه جیدیان، محهمه د قادریان، محهمه د سالح خه ندانی، محهمه د ئیقدامی و... ئه حمه دی.

له تهبعیدیهکانی سالی ۱۳۴۴یش چوار که سیان بانه یی بوون: ره ئووف ته وه ککولی (شه هری ره ی)؛ سالح خوسره وزاده (خومه یین)؛ محهمه د ئه حمه دی نمه شیر (وه رامین؟)؛ هاشم که ریمی (ته فریش). له سه قز یه که س: نه سروللا تاهیری (؟)؛ له بۆکان سی که س محهمه د ئه شعهری (دلجان)، عه بدولوا حید سه عیدی (قه زوین) و ئه نوهری سولتانی (ئه راک، دیاره من ئه و دم له په روه رده ی سه قز بووم نه ک له بۆکان)؛ له سه رده شت دوو برا: مسته فا ته وحیدی (کاشان) و فایق ته وحیدی (ته فریش)؛ له مه هاباد، ئه وانه ی له بیرم مابیتن، محهمه د ره یانی (قه زوین)، ... فه می (قه زوین)، سه ید محهمه د کولجی (قه زوین)، سادق شه ره فکه ندی (ئه راک)، عه دوول خه رازی (قه زوین؟) ... هو وه یدا (خه لکی گیلان، ته فریش)، عه باس بلووریان (خومه یین)...

به وته ی کاک هاشم، ئه و خوی له گه ل دهسته ی سالی ۱۳۴۴ بووه نه ک سالی پیشتر. شه ش که سه که ی سالی ۱۳۴۳ی بانه ش بۆ ماوه ی شه ش مانگیک چوو بوونه باشووری کوردستان و له گه ل حیزبی دیموکرات که وتبوون، ئینجا دوای کیشه و هه رای نیو بالهکانی حیزب، گه رابوونه وه ئیران و خویان ته حویل دابۆوه، ئیتر ناردبوویاننه ناوچه ی لورستان و له شاری وهک ئه زنا و... دامه زرابوون.

بیره‌وه‌رییه‌کانم له زیندانی شادا

دوورخرانه‌وه‌م له کوردستان (سالی ۱۳۴۴)، عاقیبه‌ت به‌خیز نه‌بوو له‌به‌روه‌ی هیشتا ئیجازه‌ی گه‌رانه‌وه‌ی کوردستانم پینه‌درابوو، ئەم‌جار له زیندانیان توند کردم و دوا‌ی دوو سال و چهند مانگی‌ک که به‌ریاندام، به‌گویره‌ی قه‌راری دادگای نیزامی، به‌ته‌واوه‌تی له‌سه‌ر ئیش‌و‌کاری مامۆستاییش وه‌لانرام! چهند سزای قورسی یه‌ک له‌ دوا‌ی یه‌ک بۆ لاویکی تازه‌پینگه‌یشتوو، ته‌نیا به‌ تاوانی خویندنه‌وه‌ی کتیب و بی هیچ په‌یوه‌ندییه‌کی ریک‌خراوه‌یی یان هه‌لسوو‌پاوییه‌کی چه‌کدارانه. به‌قه‌ولی نازم حکمه‌ت: «بو مملکت بیزیم!» ئەوه‌یه ولاته‌که‌مان.

لیزه‌دا به‌کورتی باسی گیران و زیندان و ئەشکه‌نجه و دادگا و «میلی کیشان»^۱ واته‌ ماوه‌ی زیاده‌ی زیندانی دوا‌ی ته‌واو بوونی سالانی مه‌حکومیه‌ت هه‌تا کاتی ئازادی خۆم ده‌که‌م، ئامانجیشم ئەوه‌ نییه‌ کای کۆن به‌ با بکه‌م یا به‌و شیوه‌یه‌ی وا ئیستا له‌ نیو کورددا بۆته‌ باو، به‌ راست و به‌ درۆ، ئازایه‌تی خۆم بسه‌لمینم و منم‌نمی پی بکه‌م؛ به‌لکوو دهمه‌وئ خۆم بکوتم، هه‌له‌کانم ده‌ربخه‌م و چه‌وتیه‌که‌نم بۆ خه‌لک پرون بکه‌مه‌وه‌ بۆ ئەوه‌ی رۆله‌ی دوا‌پوژی گه‌له‌که‌مان به‌ خۆراکی خۆه‌لکیشان په‌روه‌رده‌ نه‌بی و له‌وه‌ گرنگتر، له‌ کار و هه‌لسوو‌پانی سیاسی‌دا هه‌ول بدا یه‌که‌م خۆی و تواناکانی هه‌لسه‌نگین، دووه‌م دوژمن وه‌ک هه‌یه‌ بناسن، سیه‌هم ریبازی‌ک که‌ ده‌یگریته‌ به‌ر بزانی بۆ کوی ده‌چئ و ئەوه‌ی له‌ کۆتایی‌دا ده‌گاته‌ ده‌روازه‌ی سه‌وزی به‌خته‌وه‌ری و سه‌روه‌ری گه‌له‌که‌ی یا وه‌کوو دیواریکه‌ و سه‌ری لی‌ده‌دری. له‌ هیچ شوینیکی قسه‌کانم‌دا هیچ شتیک نالیم و نانوسم که‌ وا نه‌بووبی، جا به‌ چاک یان به‌ خراپ، له‌ به‌رژه‌وه‌ندی خۆم‌دا یان به‌ زانی خۆم. ئەوه‌ به‌لینه‌ و له‌سه‌ری ده‌هه‌ستم. له‌ گیرانه‌وه‌ی پووداوه‌کانیش‌دا ئەگه‌ر بابه‌تیکی خۆش یان ناخۆش هه‌بی هه‌ردووکیان ده‌نوسم و نامه‌وئ رواله‌تی قاره‌مانیکی

۱. میلی‌کیشان، زاوا‌یه‌کی ته‌نز بوو که‌ زیندانی‌ سازیان کردبوو، ده‌نا قوناخیک به‌و ناوه‌ هه‌ر نه‌بوو.

شیرکروژی مرچ‌وموړ و جیددی به‌خومه‌وه بگرم و وای پیشان بدم که فاتحی
قزل‌قەلا و ئیقین بووم! به‌کورتی، هەر چۆنیک بووم، وای دهنوسم.

رۆژیکى پاییزی سالی ۱۳۵۲ / ۱۹۷۳ بوو. ده‌بیری ده‌بیرستانیک بووم له
باشووری تاران (ناحیه ۱۳). ناوی ده‌بیرستانه‌که‌م له بیر نییه، به‌لام ده‌زانم له
شوینیک بوو به‌ناوی چوارپیتی و هلیعه‌هد له جاده‌ی قه‌دیمی که‌ره‌ج (جیاوازه له
چوارپیتی و هلیعه‌هدی خیابانی شاه‌ره‌زا و په‌هله‌ویی نیوه‌راستی تاران). زه‌نگی
پشووی نیوان دوو دهرس لیدرابوو و من وهک ده‌بیره‌کانی دیکه له ژووری مودیر،
که ژووریکى زه‌به‌لاح بوو، دانیش‌تبووم و له‌گه‌ل ده‌بیریکى خه‌لکی خورماوا که
پیکه‌وه دۆست بووین و هات‌وچۆی مالمان هه‌بوو، خه‌ریکی قسه‌کردن بووم. له‌پر
هه‌ستم کرد ژووره‌که بیده‌نگ بوو و یه‌ک له هاوکاره‌کانم بانگی منی کرد. سه‌رم
هه‌لینا، هه‌موو مات و بیده‌نگ سه‌یری دوو که‌سیان ده‌کرد که به جلی ئاسایی‌یه‌وه
له به‌رده‌رگا، له‌وسه‌ری ژووره‌که وه‌ستابوون. یه‌کیان بانگی کردم. فیکه‌ی خۆم زوو
ناسییه‌وه و زانیم ئەم ملۆزمانه بۆچی هاتوون! چووم بۆ لایان. یه‌کیان گوتی: من
ئه‌فسه‌ری پۆلیسم، بۆ وه‌لامی چه‌ند پرسیار له‌گه‌لمان وه‌ره دهره‌وه. گوتم: باشه،
به‌لام ده‌کری خواحافیزی له مودیر بکه‌م؟ گوتی: به‌لێ. گه‌رامه‌وه دواوه بۆ ئەو
سه‌ری ژووره‌که و لای می‌زی مودیر. ژووره‌که زور گه‌وره و درێژ بوو. به‌دم
رینگاه بۆ لای مودیر، سی‌چوار په‌ره کاغه‌زی نووسراوم پی‌بوو شیعر و یادداشتی
کوریدیان له‌سه‌ر نووسرابوو، خیرایه‌ک ده‌ستم برد به‌هه‌ستیکه‌وه له‌گیرانی
باغه‌لم دهرمه‌ینان و هه‌ر گه‌یشتمه به‌ر دم می‌زی مودیر،^۱ هه‌ندیک نوشتامه‌وه و
به‌دم خواحافیزی کردنه‌وه کاغه‌زه‌کانم خسته ژیر پایه‌ی ئەو په‌رچه‌می ئیرانه‌ی وا
له‌سه‌ر می‌زه‌که دانرابوو، ئینجا گه‌رامه‌وه دواوه و چوومه‌وه بۆ لای دهرگا. کابراکان

۱. مودیره‌که‌مان، که به‌داخه‌وه ناویم له بیر نه‌ماوه، خه‌لکی مازنده‌ران و تا بلێی مروفتیکی
باش بوو. براده‌ریک ده‌یگوت ده‌یان جار باسی تۆی لای من کردوه و گوتویه‌تی پیم
خۆشه‌کاتی له‌زندان هاته‌دەر بیبینم، به‌لام به‌داخه‌وه یه‌ک‌دوو سال دواى ئەم پروداوه‌ی
گیرانی من خانه‌نشین کرا و ئیتر بۆم نه‌دۆزرایه‌وه، چه‌ند سال دواى ئەویش هه‌والی مردنیم
ژنه‌فت. یادی به‌خیر بێ، چ مروفتیکی باش بوو.

لهوئ وهستا بوون و چاوه پروانم بوون. لام وا نییه ههستیان به کارهکهی من کرد. له حهوشی ده بیرستان چووینه ده ری. ماشینیکی په یکانیان پی بوو. چوار کهس بوون: ئەفسه ره که که ویده چوو بهرپرسی ئەوانی دیکه بی، شوڤیری په یکانه که و دوو کهس که منیان له پشته وه له نیوان خویان دانا و وه ری که وتین. له ریگا قسه یه کی که م کرا و ته نیا ئەفسه ره که لئی پرسیم مالت ئا له م شوینه یه؟ ئەدره سی ماله که میان پی بوو. گوتم نا، لهوئ رۆیشتووم و له فلانه شوین ده ژیم.

مهسه لهی مال ئەوه بوو که من له گه ل دوو براده ری خۆم دا ده ژیام، به لام هات و چۆی مالی دوو براده ری دیکه شم ده کرد که ژووریکی به تالیان هه بوو و من بۆ ماوه ی چهند شهوی پیش ئەو رۆژه له گه ل کاک ئەحمه دی سامبه گی که له بۆکانه وه هاتبوو و میوانی من بوو، له و ماله دا ده ژیاین، هیچ کللی ماله که شم پینه بوو! مالی یه که م، کتیب و نامیلکه و کاغه زوماغه زی زۆری لی بوو، به لام ئەوی دووه میان هیچی لی نه بوو! به و شیوه یه خۆم په رانده وه و نه مهیشت بمبه ن بۆ لای کتیب و کاغه زه کانم، کابرای ئەفسه ریش پرکیشی نه کرد و ته نیا گوئی له که یه وه لهوئ نه ماوی؟ گوتم ههفته یه ک ده بی.

چووین بۆ مالی دووه م. له ده رگامان دا، ژنیک لئی کردینه وه که هات و چۆی یه ک له و براده رانه ی ده کرد. کابرای ئەفسه ر ده سبه جی گوئی «چریک خانم باز ندیده بودیم!» ئای گوتم قورم به سه ر، منیان به چریک داناوه. چووینه ژووره وه. ژووره که گه ران هیچی وای لی نه بوو جگه له نوین و پیخه و. تا ئەو دهمه گیرفانم نه گه رابوون. گوتم ده توانم بچم بۆ توالت؟ گوئیان بچۆ. دیار بوو زۆر سه ختیان لئی نه ده گرتم. له ویش یه ک دوو کاغه زم دراند و به ئاوم دادا و هاتمه وه لایان. ته نیا کاغه زنیکیان له ژووره که دا دیه وه که شهوی پیشتر بۆ کاک ئەحمه دی سامبه گیم نووسیوو. ئەحمه د یادی به خیر بی بریار بوو سه عات لای ئیواره ی ئەو رۆژه بگه ریته وه مالی پیکه وه بچین بۆ عاره ق خوار دنه وه. هه ر وه ستام و نه هاته وه، دوا ی سه عات نۆی شه و چووم له خواره وه ساندویچیک بکرم بیخۆم، ئەو یادداشته شم به تو ره یی یه وه نووسی و به جیم هیشت بۆ ئەحمه د که ئەگه ر هاته وه راره ستی تا ده گه ریتمه وه. نووسیوو م: «ئەحمه دئاغای... گوشاد، هه ر چاوه پروان بووم و

نه هاتییه وه، ئیتر برسیم بوو، چووم ساندویچیک بخۆم، راوهسته تا دهگه ریمه وه!»
کابرای ئه فسهر کاغه زه که ی خوینده وه و گوتی ئه وه ئه حمه دنئاغای... گوشاده کتییه؟
گوتم میوانمه ئیستا چۆته دهره وه. ئیتر له سه ری نه رویشته. مال پشکنین ته واو بوو و
بی ئه وه ی سه ر به ژووری هیچکام له براده ره کاندا بکه ن، له مال چووینه دهره وه.
له ریگا به هه مان شیوه ی پیشوو دانیشتینه وه. ئه م جار ئه فسهره که گوتی گیرفانی
بگه ریین. گه ران. چهند لاپه ره کاغه زی تیدا بوو هه ر شیعر و هه لبژیرراوی کتیب و
گوژاره فارسییه کان بوون و بایه ختیکی سیاسی ئه وتویان نه بوو. سه یریکی کردن،
پاشان دراندنی و له شووشه ی ماشینه که وه فرییدانه دهره وه. زۆرم پی سه یر بوو.
گه رچی شتیکی گرنه نه بوون، به لام له کتیب و وتاری کومه لایه تی و سیاسیم
دهره نئابوون بۆ ئه وه ده بوون لیم بپرسری ئه م شیعره یان ئه م رسته یه چیه و
له کوپوه هاتوه؟ به لام کابرا نه ک هه ر هیچی نه گوت، فریشتی دان! باشه ئیستا که بیر
له و رۆژه ده که مه وه باوه ر کردنی بۆم زه حمه ته، ته نیا شتیکی وه ک هۆکاری ئه م کاره
به زه ینم دا دی ئه وه یه که ئه فسهره که کورد بووی و ویستیتی یارمه تیه که م دا،
ده نا عه قلم پی ناشکی بۆچی ئه وه نده سه هلی لی گرتم له کاتیکدا له نیو زیندانه که دا
وا نه بوو و ده یانویست موو له ماست بکیشن و به سه ر هیچ شتی که مه وه نه ده چوون.
ده زانم گرتن و بردنه زیندان به ده ست شاره بان ی و پولیس بوو، به لام بازجویی،
واته لپرسینه وه ی کیشه ی سیاسی ئه رکی ساواک بوو.

هه ر چۆنیک بی له ده ور به ری مه ی دانی ۲۴ی ئیسفه ند (ئینقلابی ئیستا) وه
وه ری که وتین و به ره و ناوه ندی تاران، واته توپخانه رویشته ن. شاره بان ی کولل و
«کمیته ضد خرابکاری» له باکووری رۆژاوی توپخانه هه لگه وتبوو. له نیوه ی
ریگا به دواوه گوتیان سه رت دانه وینه و سه یری دهره وه مه که. وام کرد، به لام به
هه ست ده مزانی به ره و کوئی ده چن. شه قامه کانی تارانم وه ک به ری ده ست م ده ناسی،
به تاییه ت له و شوینانه دا.

گه یشتینه کومیته ی زیددی خرابکاری. جل و به رگیان پی دا که ند م و به رگی
زیندانیان له به ر کردم، ئه فسهره که کاغه زی «ئه حمه دنئاغا» شی ته حویلی کومیته دا،

ئەوانیش خستیانه سەر جل و بەرگە کەم، بەلام پرسییان ئەو ئەحمەدئاغای... گوشاده کێیه؟ گۆتم برادەر مه!

تا ئێره جیگای خوێشی حیکایه ته که بوو، بەلام دواتری وا نه بوو. راست بردیانه ژووریکی تاکه که سییه وه و دواى چەند خوله کینکی کهم، نیگابانیک هاته شوینتم، چاوی بهستم، وهپنشم کهوت و دەست له سەر شانى خۆی بردمییه ژووری «بازجویی»، واته شوینی لئیرسینه وه. لهوئ چاویان کردمه وه. بازجووه کهم که دواتر زانیم ناوی «ئارهش»^۱ بوو له تیمی ره سوولی، کوریکی گەنج که تازه له سپای دانیش گه رابوو. کاغه زیکی نایه به رده مم: «تو بۆ ئیمه ناسراوی... سه بارهت به ههلس و کهوتی سیاسی و دژی ئینقلابی خۆت و ئەو نامیلکانه ی وا خویندووتنه وه زانیاریمان بدهیه.» منیش دهستم کرد به نووسین: مامۆستام، له زانکۆی ئەدهبیی زانستگه ی تاران میژووم خویندووه... ئینجا ناوی ئەو نامیلکه دهرسیانه شم نووسی وا له زانکو خویندبووم.

دواى ماوه یه که هات، سه یریکی کرد و له پیر زلله یه کی توندی له په نا گوێچکه م دا. چوارپینج جنیوی ناخویشی پیدام و گوتی: مندال فریو ده دهی؟ کاری دژی ئەمنیه تی و نامیلکه ی قاچاغ ده لیم نه ک ئەو تره هاته ی تو نووسیوته، بنووسه با پیستت نه گرووم! ئەوه ی گوت و رویشت. من دووسی نامیلکه ی دیکه م له هه مان چه شن لی زیاد کرد و راوه ستام. کابرا هاته وه و سه یریکی کرد و گوتی ههسته سه ر پئی! چه ند زلله ی لیدام ئینجا گوتی راکشی و لاقت به رز بکه وه. به قامچی به ربوو ه گیانم. زوری لیدام و منیش هه ر هاوارم ده کرد و ده مگوت: ئاخیر نووسیومه، چی دیکه بنووسم؟ سویندم ده خوارد و ده مگوت: هیچی دیکه م نه خویندو ته وه. دواى هه ندیک لیدان له سه ر کورسییه که ی دانامه وه و گوتی: عاقل ده بی؟ ده نووسی؟ گۆتم: ئاخیر هیچم نییه بینووسم. بانگی نیگابانی کرد و گوتی: بیبه ن بۆ «اطاق تمشیت»، واته ئەو ژووره ی وا تاییهت به ئەشکه نجه کردن بوو.

۱. دواى شوێرشى سالى ۱۳۵۷ ئارهشیان له گه ل «تهرانی» ی سه ربازجوو پیکه وه ئیعدام کرد.

دوو کهس هاتن چاویان بهستم و به شهله شهله له ژورره که بردیانه دهره وه. بۆ ترساندن زیا تر، کردیانه قوله قول و هه راهه رایه که هه مه پرسه: سه رت دانه وینه، سه رت دانه وینه! به راست دا و به چه پ دا! تا کوو له ژورریک چوینه ژورره وه و له سه کورسییه کی ئاسنیان دانام که دواتر زانیم پیی ده گوترا «ئاپۆلۆ»! کورسییه که دوو دهسکی ئاسنی هه بوو، په نجه ی هه ر دوو دهستیمان خسته نیوان شتیکی ئاسن وه که قفل و به بند، که له لای سه ره وه جه ره بابه ده درا. راده ی توند کردنه که ی به دهست خویان بوو. دهستم توند له وی قائم کرا به چه شنیک که جو له ی لی برآ. نه گه ر بمویستایه بیجو و لیم ئازاریکی زوری ده بوو و له وانه بوو کون بی. کورسییه که به شیوه یه که دروست کرابوو که لاق له سه ری شو ر نه ده بووه، واته راده کشا. له سه ر هه ر دوو لاقیش، له نیوان قولاپه و که شکه ژنودا، هه مان قفل و به بند دانرابوو، که لاقیان پی جه ره بابه ده دا. راده ی توند کردنی ئه ویش به دهست خویان بوو. لاقیشم له و ده زگا ئاسنه توند کرا. کلا و خوودیکی قولیان له سه ر کردم. لام و ابوو بۆ ئه وه یه کاتی هاوار ده که ی دهنگت زور نه چینه دهره وه، به لام و نه بوو و هوکاریکی دیکه ی هه بوو که من نه مه زانی، که سیش پیی نه گوتم. چاوم هه روا به سترابوو و ژورره که ش ویده چوو تا راده یه که تاریک بی له به روه ی له ژیر چاوشمه وه هیچی وام نه ده دیت. ئیستا جه نابی ئاپۆلۆ ئاماده ی وه ری که و تنه! موسافیری موحته ره میش که به نده بم، سوار بووه و توند و تۆل به ستراره ته وه نه کا بکه و یته خواری و دوور بی له گیانی ئازاری پی بگا. مۆتۆری ئاپۆلوی ساواک له جیاتی به نزمین به شه للاق ده که و ته کار! کابرای شه للاقزه نیش ناوی «حوسینی» بوو، دواتر جاریک بینیم، یه کی زه لامی مړچ و مۆنی به درپواله تی ناحه ز بوو که ده یان که سی له ژیر شه للاق و ئه شکه نجه دا کوشتبوو.

یه که م شه للاق که له لاقم درا گوتم: ئه ی بابه رۆ، لاقم لی بۆوه! ئه م شه للاقه جیاواز بوو له وه ی و ئاره ش له ژورری بازجویی لئیده دام. شه للاق ئاره ش له چا و ئه وه وه که سلآو و ئه حوالپرسی و ابوو. ئه و شه للاقه ی سه ر ئاپۆلۆ کاتی له بنی پیده درا، تا توقی سه ری پیده که و ته ژان. ئه وه چی بوو؟ ئاسن بوو؟ ئاور بوو؟

نهمدهزانی. تهنیا دهمزانی خهریکن لهشم تیکدهشکینن و له بهر یهکی دهبن. هاوار به هیچ کوئییه که نه دهگه بیشت. ژماره ی شه للاقه کان بهرز بۆوه و من ئیتر له وانه بوو له هۆش بچم. هاواره کانم هیدی ببوونه وه و زیاتر ده منالاند. ئارهش هاته په نا گویم و له گه ل چه ند جنیوی دایک و بابدا گوئی: ئه وه هیچ نییه، عاقلت ده کهم، جوزوه ی دهرسیم بۆ دهنووسی؟

دهست و لاقیان کردمه وه و گوئیان به ریگه دا برۆ. پۆیشتنی چی؟ له سه ر پاژنه ش نه ده کرا برۆم، به زۆر به ریگایان دا بردم و بردیانمه وه ژووری بازجووی. قه له م و کاغه ز هاته وه مه یدان، بنووسه! جا وهره به و دهست و پله هه لماسیوه بی توانایه بنووسه. هه ر پیتیکی دهنووسی به قه درایی توپیکی پینگ پۆنگ ده بوو! ئارهش هاته وه لای کاغه زه که، سه یریکی کرد و چوو ه ژووره که ی په نا دهست. لام واپوو دهمبه نه وه سه ر کورسیی ئاپۆلۆ، به لام دوا ی ماوه یه ک ره سوولی سه ریازجوو و سه رۆکی ئارهش هات، یه ک دوو جنیوی پیدام و گوئی: ئه م «باشه ره ف» ه' ببه نه وه ژووره که ی، کارم زۆر پیه تی، ئه وه عاقل نابی!

هه والیکی خۆش بوو وه ک قه راری ئازادیم بۆ دهرچووبی! هه لیانگرم، بردیانم و خستیانمه ژووریکی تاکه که سه ی بچووه که وه که جیاواز بوو له ژووری سه ره تایی هاتتم، به لام سه ی که سه ی دیکه شی تیدا بوون. گه رچی ئه وانیش وه ک من حالییان شه پرزه بوو، به لام زۆر له گه لم میهره بان بوون و چه ند شه و ئاگیان لیم ده بوو. من سیفر کیلۆمیتر بووم و ئه وان زیاتر له وئ مابوونه وه. دیاره هیچی واشیان له دهست نه ده هات، به لام بۆ و ره پیدان و ئازا کردنه وه و قسه له گه ل کردن و جۆک گیرانه وه و له بیر بردنه وه ی ئازار و ئیش زۆر باش و یارمه تیده ر بوون. له زیندان به تابه ت له کاتی لئیرسینه وه و ئه شکه نه جده، خه لکانی دل زیندووی و ره به رز گه لیک یارمه تیده ری هاو به ندییه کانیا ن. به پیچه وانه، خه لکانی بی پۆحییه و

۱. بازجوو و نیگابان ئه گه ر بیانوویستایه که سیک ئه زیه ت بکه ن بانگیان ده کرد: «باشه ره ف!» دیاره نیازیان پیچه وانه که ی بوو و ده یانویست به ته و سه وه بلین که سه که ده یه وه ی شه ره فی خۆی بپاریزی و راستی له هاو ریپانی نه لی، به لام ئیمه مۆله تی ئه وه ی بی ناده ی!

تیکشکاو، سه بار یکی قورسی سه هر هموو دهردهکانی دیکه ی زیندانیی هه ژارن. لاقم هه رکامیان به قه درایی خه رگه یه کیان لی هاتیوو! ده ستیشم ماسیبوو و نازاری هه بوو. سی چوار پوژیکی پیچوو، هیچ خه به ریک نه بوو و من لاقم به ره و باش بوونه وه ده چوو، پالم لی دابوو و له گهل هاوبه ندییه کان دا قسه و باس و نه قل و حیکایهت و جوک و پیکه نینمان هه بوو!

ئیسیتیراحهت زوری نه کیشا، پوژیکیان بانگیان کرد محهمه دئه نوهر! زیندانانه کان زیندانییان به ناوی بچووکه وه بانگ ده کرد نهک به شوهره ته وه. نیگابانیک ده هاته نیو بهند و ناوه که ی به دهنگی بهرز هاوار ده کرد؛ که سه که ده بووایه له هه ر سلوولیک دا بی بلی: «به لی!» بو ئه وه ی کابرا بزانی له کام ژورره و بی له ویوه بیبا. بردیانمه وه هه مان ژووری ئارهش و چاویان کردم وه. ئارهش هه میسان کاغه زیکی ئاماده ی نا به رده ستم «هویت شما محرز است... بنویس!» خواجه چی بنوسم؟ هه ر ئه وانه ی پیشووم به هه ندیک زیادکراوه وه نووسی، به لای هیچ شتیکی سیاسی دا نه چووم. ئارهش هاته وه سه رم و سه یری نووسینه کانمی کرد. کورتی بکه مه وه، دیسانه که خوم له سه ر ئاپولوی گورین بینیه وه. جه ره بابه درام، به لام ئه م جار ه ددوازده سیم (وایره ی) کاره باشیان به گیره ی ئاسنی بچووک له له شم گیراند. دووانیان له نه رمایی گوچکه م، ئه وانی دیکه له لیو و لووت و ده ست و لاق و سه ر مه مکه کانم، یه کیشیان بیلامانی له نیوگه لانم.

حوسینی دیسان به ربوو ه شه للاق لیدان، هه ر پیم سه یر بوو بوچی لاقم له له شم جیا نابیته وه، ئاره شیش هه ر جنیوی دها. له پر هه ستم کرد هه لده ته کیم، دیار بوو کاره بایان له له شم دها. وایه ری هه ر ئه ندامیکیان له کاره با باده، سه رم و له شم به ره و ئه ولایه ده کشان، به لام ده زگاکه نه یده هیشته زور بچوولیم. جاری وابوو گوچکه و دم یان چاو، جاری واش بوو هی سه ر مه مک و به و شیوه یه، شوینه کان ی دیکه یان به کاره با وه سل ده کرد. جاری واش بوو هه موویان پیکه وه ده خسته کار. ئه گه ر ده ست و لاقم به ده زگاکه وه قایم نه کرابووایه، هه ر جار ه ی چه ند میتر هه لده به زیمه وه، به لام ئاپولق نه یده هیشته جووله بکه م. زور ناخوش بوو،

ههستیکی ناحهزم تیدا دروست ببوو، شه للاقه کهم له وه پئی خوشتتر بوو. کیشه ئه وه بوو نه مده زانی تاکه ی له کاره که یان بهردهوام دهبن و که ی له دهستیان بزگاریم دئ. هه ئارهش جینیوی دها و دهیگوت: ئه وه سه ره تای کاره، بزانه چیت لی ده کهم، راستم پئی نالی، واوا لی کراو؟ منیش سویندم به خودا و پیغه مبه ریک ده خوارد که باوه ریم پئیان نه بوو و ده مگوت هیچم نه کردوه. به کورتی، ببوو مملانی نیوان ئه و من، مملانییه کی نابهرانبه ر که تازه به سه رمداسه پا بوو و له سه ری ده رۆیشتم و ده مگوت هیچم نه کردوه، هیچی خراپم نه خویندۆته وه و ئاگام له هیچ نییه. به هه مان شیوه ی پیشوو دوا ی ئه وه ی شه کهت و ماندوو و بریندار و که له لایان کردم هینایانمه خوارئ، به لام ئه م جار ه راسته وخۆ بردمیانه وه ژوو ره کهم. تو کاتی له ژووری ئه شه که نه جدای، سلووله کهت لی ده بیته به هه شت و کاخی شاهی، خواخواته له کۆلت ببنه وه و بته نه وه نیو ئه و ژوو ره ته نگ و تاریکه، که له به رچاوت وه ک مهیدانی فوتبال گه وره و خو ش ده نوینی!

خوین له ده مم هاتبوو، سن که سه که سه بیرکی نیو ده میان کردم، گوتیان: دیسان بردیانیه وه سه ر ئاپۆلو؟ گوتم: ئا؟ گوتیان: ئه ی بۆچی گازت له وه هه وره نه گرت که له نیو کلاو خوده که دا بوو؟ گوتم: نه مده زانی، گوتیان: گازت له زمانت گرتوه و له دوولاهه قرتاندووته، ده بی وریابی زۆر شتی پیته خو ی، دها له وانیه به ته واوه تی لی بیته وه و قووتی بده ی! مالی ویرانم! دهستم لی دا راستیان ده کرد، دووبه ش له سی به شی زمانم له هه ر دوو لاهه قرتا بوو و ته نیا نیوه راسته که ی پیوه ما بوو! لاقیشم ئه م جار ه بریندار ببوو و خوینی لی ده هات، هه م به شه للاق و هه م له و شوینه ی وا به ده زگا که وه جه ره بابها یان دا بوو، به لام من زیاتر له خه می زمانم دا بووم نه ک لاقه گه وره و جوانه کهم که وا هه بوو له ژماره ۸ه وه بوو بیته ۱۲! ما بوومه وه چی بکه م؟ تا قه تم لی برابوو، شه کهت بووم، هیزی قسه کردنم تیدا نه بوو، نه مده زانی ئه گه ر ئه م جار ه بمبه نه وه سه ر ئاپۆلو چی به سه ر زمانه قرتا وه کهم دئ و ئایا هه ر به گشتی زیندوو ده مینمه وه؟ من هیزی خۆراگرتن له به رانبه ر ئه وم هه مووه ئه شه که نه وه وحشیانه یه م نه بوو، له ر و لاواز بووم و که مم سه ختی و ئاره حه تی ژیان دیتبوو،

بە رەنج و ئازارېش رانەھاتبووم. گەرچى بېستبووم چرىكەكان بۇ ئەوھى خۇيان لەگەل سەختى و ئازارى ئەشكەنجهى نىو زىندان رابھىنن شەللاق لە بەرى پىي خۇيان دەدن و منىش دووسى جارىك لاسايى ئەوانم كرېبۇو، مەولاناي رۇمى گوتەنى: «كايىن منم طاووس عليين شەده!» پىم وابوو ببوومە ئەوان! بەلام ئەوھ لە گالتەجار بەولاولە زياتر ھىچ نەبوو. شەللاقتىكى حوسىنى بە قەدرايى ھەزار شەللاقتى خۇم ئازارى ھەبوو! من بە تەنافى رىزوى خەون و خەياللاتەوھ چووبوومە چالەوھ!

بۇ سبەينى ئەو رۇژە، سى كەسەكەيان لە سلوولەكەمان برەدە دەرى. يەكدوو رۇژ بەتەنيا مابوومەوھ. رۇژىكيان كورىكى لاويان ھىنا سلوولەكەوھ و دەرگايان پىوھدا. چۆنى؟ چكارەى؟ ناوت چىيە؟ ناوم فلانە و خەلكى شارى سەنەم و ويۇلۇن ژەنىشم! كوردى؟ بەلى كوردم! ئاي بەخىر بىتت! لەسەر چى گىراوى؟ ئەى تۇيان بۇ گرتوھ؟ كەمكەم سەرھەوداي قسەوباس كرايەوھ و كەوتىنە باسى ناسياوانى شارەكانمان. لە نىو قسەكانمدا گوتم لە زانكوى ئەدەبىي دانىشگاي تاران دەرسى مېژووم خويندووھ و ھاوپۇلى سەنىشم بوو، كە فلانەكەس بى. ئاي گوتى ئەوھ ئەوئىش لىرەيە! ھەى نەبى! ھەر ئەوھى گوت و نەيگوت وەك دەرگاي ژوورىكى تارىكيان لى كرېبىتمەوھ و برېبىتيانمە بەر رووناكايى خۇرەتاو، ھەموو مەسەلەكەم بۇ روون بوويەوھ، ھۇكارى گىرانم، ئەشكەنجه درانم، باسى نامىلكە لەگەل كرېنم، ھەمووم بەجارىك زانى و لە ھەموو شت تىگەيشتم. باشە، كىيى دىكەى لەگەل؟ فلانەكەس! تەواوھ، ئەوئىش كورىكى ئازەرىي ھاوپۇلم بوو و لەگەل برادەرە سەنىيەكەدا ھاوپۇل بوون. ئىتر ھەموو شتىك روون بوو، زانىم بۇ گىراوم و دەبووايە لە بازجوويى دا باسى چىم بكردايە كە نەمكرېبوو. سەد برىا ئەو شتەم زووتر زانىبايە يان ھەر پىش گىرانم كەسنىك ھەوالى گىرانى ئەوانى پى بدايەم بۇ ئەوھى ئەم ھەموو لىدانەم لە گىرفاندا مابووايەتەوھ! بەلام دارى خۇزىا كەم وا ھەيە شىن بى. گەرچى لىرەدا بۇ من كەپەنكى پاش بارانىش بەكەلك ھات و قسەى ئەو برادەرە خۇشەويستە

گریپو و چکە ی کارەکەمی کردەوہ.

راستیەیکە ی ئەوہ بوو من له کۆتایی سالی ئاخری زانکۆدا ۷ یا ۸ نامیلکە ی ریکخراوی «ستارە سرخ» م له برادەریکی سنەیی وەرگرتبوو که هاو پۆلم بوو، بەلام نامەوی ناو بینم. هۆکاری گیرانی من تەنیا ئەو بوو و دواتریش له پەرەندە ی دادگا کەم دا دیتم تەنیا کەسینک که ئیعتیرافی لەسەر من کردبێ، ئەو بوو، نەک هەر ئیعتیرافی نامیلکەکان، بەلکوو شتی لی زیاد کردبوو وەک ئەوہ ی گوتبووی ئەنوەر له هەموو خۆپیشاندانەکانی دانیشگا دا بەشداری کردووە و لەسەر کە لاسی دەرسیش ئوستادەکانی «ئەزیەت کردووە»، که نەمزانی مەنزوری چی بوو و لەم چەشنە قسانە. دواتر ئەو برادەرە که ئیستا شۆرەتی خۆی گۆرپووە و ناویکی دیکە ی لەسەر خۆی داناو، بێ ئەوہ ی بچیتە دادگا و مەحکووم بێ یاخود ئەشکەنجە یەک بکری، له زیندان هاتە دەرەوہ و چووہوہ سەر ژیا نی ئاسایی خۆی، بوورسییەشی وەرگرت و بۆ خۆیندن چوو بۆ دەرەوہ ی ولات، پاشانیش له رادیۆ و تەلەفیزیۆنی ئێران دامەزرا، ئیستاش له دەرەوہ ی ولاتە و ماوہ یە کیش لەگەل یەک له دوو حیزبە سەرەکییە ی رۆژە لاتی کوردستان کە وتبوو! منی هەژاریشی تووشی ئەم بەدبەختییانە کرد که باسیان دەکەم. پیم سەیرە، ئەو دەم لهو کەسانەم بیستەوہ که لەگەل ئەو له سلوولیک دا بوون دەیانگوت تەنیا یەک زلەلیان لێداوہ و بەس، بەلام دووسێ سال پیش ئیستا چاوم بە کتیبکی ئینگلیزی^۱ کەوت که کابرایەک سەبارەت بە زیندانەکانی ئێران نووسیوی و له فەسلی یەکەمی دا باسی ئەو «ئەشکەنجە زۆر» انە ی کردبوو که بەسەر هەمان ئەو برادەرە سنەیی یە ی من هاتووە! دونیا یەکی سەیرە، دەرەوہ ی ولات وەک بازار ی مسگەران وایە چەندە دەکوخی بکوخی، کەس گوئی لی نابێ! بەلام ئە ی ویزدان؟

هەر چۆنیک بێ، دوا ی ئەوہ ی نامیلکەکانم خۆیندبوو، له هاوین دا خستبوومنە نیو قوتووی شیرنیاتەوہ و بردبوومنەوہ بۆکان. لەو ی دابوومن بە کاکم و کاک

۱. من کتیبە کەم بە ئینگلیزی خۆیندەوہ، بەلام ئەگەر هەلە نەکەم ئەسلە کە ی بە فەرەنسی بوو، دلنیا نیم.

محهمه دی ئەشعەری و چەند کەسی دیکە خویندبوویاننەو و لە کۆتایی هاوین و کاتی گەرانەوێ تاراندا، لە ژێرخانی مائی کاکم که ئەو دەم کریگرتهی مائی حەمەحوسین خانی بەردەزەرد (ئەمیری) بوو، خستبوونە ژێر زەوییهو. ئیستاش وا ئەم برادەرە سنهییە، بە قسە کاکێ ویۆلۆن ژەن، لە کومیتە گیراوه و دیارە دەبی منیش بەشوین ئیعتیرافی ئەودا گیرابیتەم. ئەو هەموو مەسەلەکه بوو. ساواک جاروبارە کاری وای دەکرد، واتە که دەیدیت که سیک راستی نالی لە بەرەوی زووتر و بە ژانەسەری که متر ئیعتیرافی لێ وەرگری، بە شیوهیه که لە شیوهکان هەواییان پێدەگەیاندا بو ئەوێ و شیار بیتەو و بزانی ئەوان ئاگاداری مەسەلەکن. جاری واش بوو فیلیان لە زیندانی هەژار دەکرد و زانیاری هەلەیان دەگەیاندا، دیارە ئەو بوو که سانی گرنگ و پادەوی بەرزی چریکی و حیزبی بوو نەک بوو لاپرەسەنیکێ وەک من که هیچ پەيوەندییه کی حیزیم نەبوو و تەنانت نەمدەزانی «ستارە سرخ» چیه، که نامیلکه کانیا م لەو برادەرەوی هاو پۆلم وەرگریبوو. هینان و هاو بەند کردنی کاکێ ویۆلۆن ژەنیش لە گەل من لەو پەيوەندییه دا بوو، دنا ئەو هەژارە نە ئاگای لە مەسەلەکه بوو و نە مرۆفیکێ خراپ بوو و نە هاوکاری ئەوان بوو، دواتریش که ناویم بیستەو، مرۆفیکێ خزمەتگوزاری گەلە کهی بوو. ساواک تەنیا لەو راستیه که لکی وەرگرت که دەزانی ئەویش کورده و سنهییە و ئەگەر ئەو و من لە ژوو ریکدا پیکه وە بین دیارە باسی گیرانی ئەو برادەرە سنهییەوی هاو پۆلێشم دەکری و من تێدەگەم گیرانە که م لەسەر چیه، جا دەچم سووک و سانا ئیعتیراف دەکەم، که هەرواش بوو!

هەر چۆنیک بی، ئەو هەواله بوو من وەک هەوالی هاتنی فریشتەوی نەجات و ابوو. نایشارمەو و ئەگەر سەرله نوێ بیان بردایمە تەو وە بازجویی لەسەر ئەو بابەتی نامیلکانە، ئیتر تاقەتی ئەشکه نەچەم نە ما بوو و هەبوو تەنیا جارێک و دووانیتر لە بەرانبەر لیدانە که یاندا تاقەت بهینم و بەناچاری ئیعتیرافم دەکرد و وا هەبوو خەلکی زۆریش بە گرتن بەدەم. هۆیه کهی ئەو بوو من هیچ پەيوەندییه کی ریکخراو هییم نەبوو، بەلام لە بەرانبەر دا پەيوەندییه کی زۆر و بەربلاوم لە گەل خەلکانی جۆراو جۆر هەبوو، کتیب و

نامیلکه‌ی قاچاغم له بیست‌سی که‌سیش وەرگرتبوو و بابەت و نووسراو‌ه‌ی یاساخم به بیست‌سی که‌سی دیکه دابوو، جا کامیه‌ک له‌وانەم دەدرکاند و ناوی کیم دەبرد، نازانم، به‌لام به‌دنیایی به‌رگه‌ی ئەشکه‌نجه‌ی دیکه‌م نه‌ده‌گرت و چاک و خراپ شتی‌کم هەر ده‌گوت و وا هه‌بوو له‌ئەنجام‌دا که‌سانیک پیوه‌ بکه‌م و به‌شوین من‌دا بکه‌ونه‌ زیندان‌ه‌وه. تا‌ئەو دەمه‌ باش هاتبووم، هیچم نه‌گوتبوو و ناوی که‌سی‌کم نه‌درکاندبوو که‌ له‌ به‌رده‌ستیان‌دا بی و بیگرن، به‌لام دواتر چ دەبوو، زۆر نیگه‌ران بووم. ده‌ترسام کاره‌ساتیک دروست بی و ناوی خه‌لک به‌ینم، ئەو دەم ده‌بووایه‌ تا کۆتایی ته‌مه‌ن به‌ سه‌رشۆرپی بژیایه‌م. با‌یه‌ک‌دوو نموونه‌تان بۆ به‌ینمه‌وه:

راست شه‌ویک پیش گیرانه‌که‌م، کاتی کاک ئەحمه‌دی سامبه‌گی میوانم بوو، دوا‌ی سه‌عات ۹ هاته‌وه‌ مالم و پیکه‌وه‌ چووین بۆ عاره‌ق‌خواردنه‌وه. له‌ رێستوو‌رانه‌که‌ پیکه‌وه‌ له‌سه‌ر میزیک دانیشتین، سه‌یرم کرد له‌ولاوه‌تر «سه‌عیدی سولتان‌پوور»، شاعیری گه‌وره‌ی ئێزانی دانیشتوو‌ه و به‌ ناو بانگم ده‌کا و ده‌لی وهرن بۆ سه‌ر میزه‌که‌ی ئیمه. ئەویش له‌گه‌ل که‌سیکی دیکه‌دا بوو. چووین بۆ لایان و تا دره‌نگانیک عاره‌قمان خوارد‌ه‌وه. پاشان جیابووینه‌وه و چووینه‌وه‌ مالم، به‌یانیش من چووم بۆ سه‌رکاره‌که‌م و هەر له‌وئ‌ی گیرام. ده‌ی من هات‌و‌چۆی سه‌عیدم زۆر کردبوو و ئەویش که‌ دۆستی کاکم بوو، هاتبووه‌ بۆکان و میوانمان ببوو. چۆنم بزانیایه‌ گیرانه‌که‌م له‌ په‌یوه‌ندی ئه‌ودا نییه‌! به‌تایبه‌ت که‌ ئەویش له‌و سه‌روحه‌ده‌دا گیرا و له‌ زیندان بینیمه‌وه. به‌خته‌وه‌رانه‌ کیشه‌کانمان هیچ په‌یوه‌ندییه‌کیان به‌یه‌ک‌تره‌وه‌ نه‌بوو و نه‌ ئەو و نه‌منیش ئاماژه‌به‌کمان به‌ ناسینی یه‌ک‌تر نه‌کردبوو، به‌لام تو بلیی له‌ درێژه‌ی ئەشکه‌نجه‌دا باسی ئەو کتیب و شیعرانه‌م نه‌کردایه‌ که‌ له‌وم وەرگرتبوون؟

نموونه‌یه‌کی دیکه: دۆستی‌کم هه‌بوو ناوی «ئه‌فراسیاب» و خه‌لکی لو‌رستان بوو. له‌ کومیته‌ چه‌ند جار گویم له‌ ده‌بوو ئه‌فراسیابیکیان بانگ ده‌کرد و ده‌یان‌برد بۆ بازجووی. له‌ خۆم ده‌پرسی ئەو ئه‌فراسیابه‌ کتیه، بلیی براده‌ره‌که‌ی من نه‌بی؟ بلیی له‌سه‌ر ئەو نه‌گیرایتم؟ جا بلیی باسی ئەوم نه‌کردایه‌؟ ئەه‌ی نامیلکه‌کان؟ ئەوانم له‌ بۆکان دابوو‌ه چه‌ند که‌س بیخویننه‌وه، تو بلیی ئەشکه‌نجه‌ی وه‌حشیانه‌ی ئەوان

مه‌جیوری نه‌کردایه‌م ناوی ئه‌و دۆست و برادره‌ر خوشه‌ویستانه‌م بدرکینم؟
وه‌ک گوتم، من په‌یوه‌ندی حی‌زبایه‌تی و ری‌کخراوه‌ییم نه‌بوو و وه‌ک هه‌موو مرو‌فیتی
ئاسایی ده‌یان که‌سم ده‌ناسی که‌کتیب و نامیلکه‌م لئ‌وه‌رگرتبوون. ئه‌و ده‌م نه‌خۆشی
کتیب‌خویندنه‌وه‌م هه‌بوو، ئیستاش هه‌روام، تیر نابم، هه‌رچی هه‌مه‌بیده‌م به‌کتیب پیم
که‌مه. ئه‌و کتیبانه‌ش که‌به‌شوینیان‌دا ده‌گه‌رام زۆربه‌یان قاچاغ بوون و ده‌بوویه‌له‌م و
له‌ویان وه‌ر‌بگرم و بیانده‌مه‌وه. نه‌مه‌ده‌زانی له‌په‌یوه‌ندی کامیان‌دا گیراوم و ئه‌گه‌ر
بمبه‌نه‌وه‌ ژیر ئه‌شکه‌نجه‌مه‌جیور ده‌م باسی کامیان بکه‌م؟ به‌لام قسه‌ و هه‌والی
ئه‌و برادره‌ر ویۆن‌ژنه‌ له‌هه‌والی ئازاد بوون نه‌بی له‌هه‌موو شت خۆشتر بوو،
ته‌کلیفی روون‌کردمه‌وه‌ و زانیم چی‌به‌چییه‌ و ده‌بی چی‌بکه‌م.

دوو روژ دواتر بردیانمه‌وه‌ بۆ بازجویی. کاغه‌زیان نا‌به‌رده‌مم بنووسم. ئه‌م‌جار
که‌ دلنیا بووم و ده‌مزانی کیشه‌که‌چییه‌، قیت دانیشتم و ده‌ستم کرد به‌نووسینی
ناوی ئه‌و نامیلکانه‌ی و له‌برادره‌ر سنه‌یی‌یه‌که‌م وه‌رگرتبوون، که‌ی و له‌کیم
وه‌رگرتبوون و له‌کویم شار‌دبوونه‌وه‌، هه‌موویانم نووسی (ئافه‌ره‌م!) به‌لام به‌هیچ
شیوه‌یه‌ک ناوی ئه‌و که‌سانه‌م نه‌هینا که‌له‌تاران و بۆکان پیم‌دابوون بیخویننه‌وه‌ و
به‌خته‌وه‌رانه‌ ئیستا هه‌موویان جگه‌له‌کاکم و کاک محه‌مه‌دی ئه‌شع‌ری ماون و
ده‌زانن ده‌لیم چی‌. ته‌نانه‌ت له‌یه‌که‌م چاوپیکه‌وتتی حزووری دایکم‌دا، که‌دواتر
باسی ده‌که‌م، له‌گه‌ل ماچ کردنی‌دا له‌بن‌گویی گوتم «باسی فلانه‌که‌سم نه‌کردوه‌»
فلانه‌که‌س خزم و دۆستیکی نزیکم بوو، ئه‌وه‌م به‌گویی‌دا چرپاند، ئه‌ویش تیگه‌یشت و
له‌گه‌رانه‌وه‌ی بۆکان‌دا پئی گوتیوو. ئه‌وه‌م دیاره‌ دوا‌ی ئازادبوون بیسته‌وه‌.

هه‌ستم ده‌کرد سووک ببووم. له‌لایه‌ک ویژدانم ئاسووده‌بوو که‌سه‌ره‌پای
ئه‌شکه‌نجه‌ی ئه‌و چه‌ند روژانه‌، راستیم له‌هاورپینانم نه‌گوتوه‌ و که‌سم پێوه‌نه‌کردوه‌،
له‌لایه‌کیشه‌وه‌ خه‌یالم ئاسووده‌ببوو که‌ئه‌وا چاره‌نووسی نامیلکه‌کان روون بۆته‌وه‌ و
ئیت‌ر ده‌بی له‌کوالم ببه‌وه‌ و ئه‌شکه‌نجه‌ی زیاترم نه‌که‌ن، به‌لام له‌وقوناغه‌دا ته‌نیا ئالقه‌یه‌ک
له‌زنجیره‌ی رووداوه‌کان بۆ ساواک روون ببۆوه‌، واته‌ده‌یانزانی نامیلکه‌کان له‌ریگه‌ی
ئه‌و برادره‌ر سنه‌یی‌یه‌وه‌ گه‌یشتۆته‌ده‌ستی من که‌ئیستا له‌به‌رده‌ستی خۆیان‌دام،

بەلام ئەیاندهزانی من لەو ماوهیهدا چیم لێکردوون و بەکێم داون بیخویننەوه. ئەمجار دەیانویست ئەوانە بزانی. حکوومهتی شا لەو سالانەدا بۆ ئەوهی بە ئەمریکا و رۆژاواوییهکان بلی چەپی ئێران بەهێزه و هەموویان سەر بە یهکیهتی سۆقیهتی و چین و بەو ناوه چەک و چۆلی زیاتریان لێ وەرگری، لە رینگهی ساواکهوه ههولێ دەدا گروپی درۆیین دروست بکا، واته ئەگەر کهسیکیان لەسەر کتیبیک دەگرت بە ئەشکهنجەش بووايه تێدهکۆشان کهسهکه ببهستنهوه به چەند دۆست و هاوڕێیهوه، ئەوانیش بگرن و بلین گروپینکی «خهراپکار»ی تازهمان گرتوه. تەنانەت من دواي شۆرشى سالى ۱۳۵۷ بیستم که ساواک خۆی لە پادگانی کرمانشان نامیلکهکانی ریکخراوی «ستاره سرخ»ی چاپ دەکردهوه و دەیناردنه نیو خەلک بۆ ئەوهی بزانی کێ وەرێاندهگری و کێ چەپه و دژ به رژیমে، ئینجا هەر خوشیان شونینان دەگرت و ئەوانەیان دەخسته زیندانهوه که وەرێانکرتبوون!

دواي ئەو ئیعتیرافه بۆ ماوهی چەند رۆژ لەکۆلم بوونهوه، دیار بوو ناردبوویان بزانی راست دهکەم و نامیلکهکان لەو شوینەن که گوتومه یان نا. تومەن، کاکی ههژارم کاتی به ههوالی گیرانهکهم دهزانی دەسبەجی نامیلکهکان لەژێر زهوی دهردهیتهی و دهیانبا له مالی خزمیکی خۆمانیان دادەنی، نهکا بین مالهکه بگهڕین و بیدۆزنهوه و به زانی من تهواو بێ! کاکم گهلیک دلسۆز بوو و منی زور خوش دەویست، یادی بهخیر بێ. ئەو نهیدهزانی من خۆم ئیعتیراف دهکەم و شوینەکهشیان پیدهلیم! تیگهیشتنی خەلکی ئاسای تەنانەت سیاسییهکانیش له ساواک و ئەشکهنجە و تاقهت و توانای مرووف، تیگهیشتنیکی عهینی و واقیعی نهبوو و نهیاندهزانی هیزی شهیتانی ساواک لهوه زیاتر بوو که نهتوانی ئیراده و دەسهلاتی زیندانییهکی سیاسی بهردهستیان تیکبشکینی. تهنیا قارهمانانی خوراگر توانیویانه ئەم هیزه شهیتانییه تیکبشکین، بەلام ههموو کهس ئەو خوراگری و ئازایهتییهی نییه، لایکه من نهمبوو یان ئەگەر ههمبوو هەر ئەوهنده بوو. کار به شوعار پیکنایه!

بگهڕیمهوه سەر رووداوهکان: کاتی که له ساواکی مههابادهوه دهچنه بۆکان و مالی کاکم، دهبین زهوی راست لهو شوینەهێ و من نهقشه م کیشابوو ههلهکهندراوه و

نامیلکه‌کان نه‌ماون، ئیتر کاکم هه‌لده‌پێچن و ده‌یانه‌وئ بزانه‌ن چییان به‌سه‌ر هاتووه. بۆ ماوه‌ی یه‌ک‌دوو رۆژ که‌س خۆی به‌خاوه‌نی نامیلکه‌کان ناکا و هه‌ر ده‌لێن نازانین و ئاگامان لێ‌نییه، به‌لام ساواکی مه‌هاباد ده‌سبه‌ردار نابێ و کاتی که له تاران من ده‌به‌نه‌وه به‌ر ئه‌شکه‌نجه و منیش ده‌لێم هه‌ر له‌وێیه و له‌وئ بووه، ئیتر ده‌ست له‌سه‌ر کاکم هه‌لناگرن و ده‌لێن نامیلکه‌کانمان له‌تو ده‌وئ و ده‌بێ پیمان ب‌لێی له‌کوین، ده‌نا ده‌تگرین. کاکم که‌وتبووه گێره و کێشه‌یه‌کی ناخۆشه‌وه و نه‌یده‌زانی ده‌بێ چی بکا؛ نامیلکه‌کانیان بداتی وا هه‌یه به‌زیانی من ته‌واو بئ و له‌سه‌رم بکه‌وئ، نه‌شيانداتی ئه‌وان ده‌ست هه‌لناگرن. ئه‌م‌لای تات و ئه‌ولای تات!

ئیتر کاکم پرس و مه‌سه‌له‌هت به‌که‌س و کار و گه‌وره‌ی بئه‌ماله‌که‌مان ده‌کا و هه‌مووان ده‌گه‌نه‌ئو ئه‌نجامه‌ی که‌ دیاره‌ ده‌بێ ئه‌نوه‌ر ئیعتیرافی کردبێ ده‌نا چۆن راست به‌بێ پرس و جۆ ده‌چنه‌سه‌ر ئه‌و شوینه‌تایه‌ته و زه‌وییه‌که‌هه‌لده‌کۆلن. له‌ئه‌نجام‌دا به‌سه‌لاح ده‌زانن نامیلکه‌کان به‌درینه‌ ده‌ست ساواکی مه‌هاباد، بۆ ئه‌وه‌ی له‌کۆل بئه‌ماله‌که‌ و به‌تایه‌ت کاکم ببه‌نه‌وه و نه‌یگرن. ئیتر کاکم ته‌له‌فۆن بۆ ساواکی مه‌هاباد ده‌کا و ده‌لێ نامیلکه‌کان له‌لای دایکم بووه، ترساوه و هه‌لگرتوون، ئیستاش داوێ به‌من و لای من، وه‌رن بیانبه‌ن! ئه‌وانیش ده‌سبه‌جئ دین و ده‌یانبه‌ن؛ به‌لام وه‌ک له‌چه‌ند شوینی دیکه‌ش‌دا گوتوومه، ئه‌م رۆوداوه‌ بوو به‌هۆی هات‌و‌چۆکردنی ساواکییه‌کانی مه‌هاباد بۆ دوو‌کانه‌که‌ی و ئه‌ویش که‌ له‌خۆی ده‌ترسا، نه‌یده‌و‌ی‌را رێگریان لێ‌بکا، خه‌لکی شاره‌که‌ش دیاره‌ ئه‌م هات‌و‌چۆیه‌یان پێ‌ناخۆش بوو، به‌لام به‌حه‌یس‌وبه‌یسه‌که‌شیان نه‌ده‌زانی. دره‌نگتر کاتی له‌زیندان هاتمه‌ ده‌ره‌وه، کاکم تاقه‌گله‌یی‌یه‌کی که‌ لێی کردم ئه‌وه‌ بوو گوتی ئه‌گه‌ر ئه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ نه‌بووایه‌ ئه‌و سه‌گ‌بابانه‌ ئاوا که‌له‌گایی‌یان لێ‌نه‌ده‌کردم، ئیستاش هه‌چم له‌گه‌لیان پێ‌ناکرئ، خۆ خه‌لکه‌که‌ش به‌وه‌ نازانن! راستی ده‌کرد، له‌به‌روه‌ی رۆژی چواره‌می دوا‌ی ئازاد بوون و گه‌رانه‌وه‌م بۆ بۆکان، براده‌ریکی خۆشه‌ویست که‌ ئیستا له‌گه‌ل حه‌یزبکی چه‌پ‌دایه‌ و له‌ده‌ره‌وه‌ی ولات ده‌ژی، هاته‌ چاوپێکه‌وتنم و ئازایانه‌ و شو‌ر‌ش‌گه‌ی‌رانه‌ هه‌ندیک‌ زانیاری به‌نرخ‌ی له‌سه‌ر بارو‌دۆخی شاره‌که‌ پێ‌دام که‌ ئیستاش هه‌ر مه‌منوونی کاره‌که‌یم. یه‌ک له‌

قسه‌کانی که بۆی کردم، ناوی ئەو شویتانە بوو وا ساواکی مه‌هاباد هات و چۆیان ده‌کرد، به ئیداره‌ی ده‌وله‌تی و دووکانی خه‌لکه‌وه، به‌کیشیان دووکانی کاکم بوو: «گرگ دهن‌آلوده و یوسف ندریده!»

بیمه‌وه سه‌ر باسه‌که: دواي چهند رۆژیک سه‌رله‌نوێ بردمیان‌ه‌وه بۆ بازجویی. لام وا بوو ته‌واو بووه، به‌لام له جاران زیاتریان لیدام! ئەم‌جار ئاره‌ش رووتی کردمه‌وه، له ژووره‌که‌ی خۆی به‌ ده‌ست هه‌لیواسیم و به‌ شه‌للاق به‌ربووه گیانم. کامه جنیو پیسه پیتی‌دام، هه‌رچی ده‌مگوت بۆ لیم ده‌ده‌ی خۆ من ئیعتیرافم کردوه، فایده‌ی نه‌بوو و خراپتری لی‌ده‌دام. بن پیلیم خه‌ریک بوو بێته‌ ده‌ری، گیانم هه‌مووی شین‌و‌په‌ش ببۆوه، به‌لام له‌ کۆلم نه‌ده‌بۆوه. که‌سیکیشیان هینابوو بۆ بازجویی و له‌وئ دایانابوو ئەم وه‌زعه‌ ببنی و بترسی و زووتر ئیعتیراف بکا! بازجووه‌کان له‌م کارانه‌یان زۆر ده‌کرد، منیش له‌ کاتی نووسین‌دا چاوم له‌ ئەشکه‌نجه‌ی خه‌لک ده‌بوو، ئەوه له‌ خودی ئەشکه‌نجه‌که‌ ناخۆشتر نه‌بووایه‌ خۆشتر نه‌بوو، رۆحی بینهر به‌ دیتنی بارودۆخی که‌سی ئەشکه‌نجه‌کراو تیکده‌شکا. جاریکیان کوریکی مندالیان هینابوو لێیانده‌دا و ده‌یانگوت بۆچی کتیبی «ماهی سیاه کوچولو»ی سه‌مه‌دی بیه‌ره‌نگیت خویندۆته‌وه؟ ئەو هه‌ژاره‌ ده‌یگوت با به‌ ئەو کتیبه‌ چاپی «کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان» ه و ده‌وله‌تییه، به‌لام ئاره‌ش ده‌یگوت کانوون کتیبه، ئادرێسی ئەو سه‌گبابانه‌مان بده‌یه‌ با بیانگرین و واویان لی‌بکه‌ین!

هه‌ر چۆنیک بی، دواي پارانه‌وه و سویند و قورئان که‌ بی‌تاوانم و ئیعتیرافم کردوه، ده‌ستیان کردمه‌وه و هینامیانه‌ خوارئ و ئاره‌شیش هاته‌ قسه‌ و گوتی: درۆت پی گوتوین، نامیلکه‌کان له‌و شویتنه‌بوون که‌ ده‌نگوت؛ له‌کویت داناون و راستمان پی بلی‌ داوتن به‌ کئ؟ ئەم‌جار ترسی ئەوه‌م بوو کاکم سووتاندبیتنی، ئەو دم ئەویشیان ده‌گرت و باوه‌پیشیان به‌ من نه‌ده‌کرد. دیار بوو هیچم له‌ ده‌ست نه‌ده‌هات و ده‌بووایه‌ بچمه‌وه ژیر ئەشکه‌نجه‌ و چاوه‌روانی کرانه‌وه‌ی ئەو گریپووچکه‌یه‌ بم، به‌لام ساواکیش ئیستا جگه‌ له‌ چاوه‌روان بوونی هه‌والی بۆکان، چاره‌یه‌کی دیکه‌ی نه‌بوو. گوتم: وه‌للا بیللا له‌وئ بوون و خۆم له‌ویم داناون، ئیتر هیچ هه‌والیکم لێیان

نەماوۋە ۋە نازانم! ئەۋ شەۋە ھېچى وايان پىن نەنۋوسىم ۋە بە شەكەتى ۋە نارەھەتى
بىردىنمەۋە ژوررەكەم.

دواتر كە نامىلكەكانىيان لە بۆكان كەۋتېۋوۋ دەست ۋە بۆيان نىردىرېۋوۋ
تاران، ئەمجار دەستىيان كىرد بە پىرسى ئەۋەى بۆچى لە تارانەۋە بىردوۋمەنەتە
كوردستان ۋە لەۋى داۋمىن بە چ كەسانىك؟ لەسەر ئەۋانەش سەرلەنۋى
لېدانىكى زۆرم ۋىكەۋت، بەلام نەيانبىردمەۋە سەر كورسى ئاپۇلۇ. سەررەپاى
شەكەتتى زۆر ۋە دىرژەكىشانى ماۋەى ئەشكەنچە، ھەستىم دەكرد ئەۋ بابەتەيان
بەباشى بۆ ناچىتە سەر لەبەرۋەى كاتى زانىم نامىلكەكان دۆزراۋنەتەۋە ئەمجار
پۇچىيەم پەيدا كىرد ۋە زۆر نەدەترسام. گوتىم لە ماۋەى پىشۋى ھاۋىندا لە
تارانەۋە چۈۋمەتەۋە بۆكان، مالاكەى تارانم تەحوىلى خاۋدەنەكەى داۋەتەۋە ۋە
شۋىنم نەبۋوۋ نامىلكەكانى لىدېنىم، ناچار لەگەل كەرسەى دىكەى مالاكەمدا
بىردوۋمەنەتە بۆكان، لەۋىش تەنیا دىكم دەيزانى لەكۆىم شارىۋونەتەۋە ۋە
كاكى ۋە خوشكەكانم ئاگادار نەبۋون. خاۋراستان ئەم قسەيەم لەگەل قسەى كاكىدا
يەكى گىرتبۇۋە ۋە كاكىيان نەگىرتبۋو. بە ھىسابىكى مەنتىقى كىشەكەى مېنىش دەبۋوۋايە
دۋاى دۆزراۋنەۋەى نامىلكەكان بەھاتايەتە كۆتايى، بەلام كۆتايى چى ۋە رىزگارى چى!
ھېشتا كىشەى نامىلكەكانى «ستارە سرخ» تەۋاۋ نەبۋوۋ كىشەيەكى دىكەيان
سۋارى كۆلى لاۋازم كىرد! كاتى لە گۈندى «بوغدەكەندى» بۋوم ۋە ساۋاك
مامۇستايەكى دوۋەمى نارىبۋوۋ گۈندەكە ئاگاي لە ھەلسۋكەۋتم بى. رۆژىكىيان
كۈرە ئاغاىەكى ناۋچەى فەيزوللا بەگى كە گۈندەكەيان لەۋىۋە دور نەبۋو، بەبى
ھېچ پىشەينەيەك ھاتە گۈندەكە ۋە نىۋ قوتابخانەكەمان، تەنگىكى راۋىشى پىبۋو.
گۈتى بۆ راۋەكەۋ ھاتوۋم، ئىنجا ئىسرارىكى زۆرى كىرد مېنىش تەنگىك بەتەقېنم!
زۆرم پى سەير بۋو. نەمدەزانى بۆچى بە ھاۋرىكەمى نەدەگوت ۋە ھەر بە مېنى
دەگوت! بە مېنىك كە بە قەدرىي دنيايەك رىقەم لە تەنگ ۋە راۋ ۋە راۋچى بۋو.
نەمدەۋىست بە قسەى بىكەم، بەلام بە سۋىند ۋە قورئان ۋە پىداگىرتنى ئەۋ، ناچار
تەق لە كەندال، گۈللەيەكم ھاۋىشت! ھەۋالى ئەم تەنگ ھاۋىشتە گەيشتېۋوۋ گۈى

ساواک و گوتبوویان گوايه من «ته مرینی تیره ندازی و ئەنگیوی» م کردووه! گهرچی دنیام هەر خۆیان پیلانه که یان ریکخستبوو و ئەم برادەرەیان نارەبووه لام، دەنا من چی و ئەو کورە چی و تەفەنگ چی و راو چی!

دوای کیشە ی نامیلکه کان ئەم جار بیانووی ئەو یان پیگرتەم تەفەنگت هەیه و چووی بۆ تیره ندازی، بۆچی کاری وات کردووه، تەفەنگت لە کوێ بووه و چ که لکیت لئو وەرگرتووه؟ تەفەنگ لە سەر قەبالە ی کورد نووسراوه و پاک نابیتەوه! بەلام با لە سەر ئەوه زۆر نەرۆم و بە کورتی بیپر مەوه. دیسانه که بەربوونهوه گیانم، پیمان بلێ تەفەنگت لە کوێ بووه؟ نه قسه یان به گوێ دا دهچوو و نه سویند و قورئانیان باوهر دهکرد. له بیرمه سویندم دهخوارد دهمگوت به نووری ئەو چرایه تەفەنگم نەبووه! بەلام ئەو هەندەیان لیدام لە بەر ناچار ی و بی وازی گوتم: بەلێ تەفەنگم هەبووه! - چ تەفەنگیک؟ گوتم: برنو بووه! راستان دەوی ناوی تەفەنگم زۆر نەدەزانی، سەربازیشم نەکردبوو لەوی چوار شتی وا فیر بم، برنووم بەسەر زمان دا هات، دەنا دەکرا بلیم کلأشینیکوف بووه! - دە ی برنووت لە کوێ بووه؟ خویه ئەم جار بلیم چی؟ بە ناچار گوتم: له پینشمەرگه ی کوردم کریوه. - لە کوێ؟ - لەو دیوی سنوورەوه هاتبوون. له بیرم نییه ناوی کیم پیدان، بەلام دەبی ناوی که سیکی ناوچه ی خومان بووبی که ئەو دەم له باشوور دەژیا و له بەر دەست دا نەبوو بیگرن. - باشه ئیستا تەفەنگه که له کوێیه؟ - له بناری کۆیک له بوغده کهندی له ژیر زهوی دا شار دوومه ته وه!

هەر ئەو هەندە ی دیتیان «ئیتیراف» م بە تەفەنگ کرد هەلیانکوتاوه سەرم و لە گەل لیدانی تازەدا گوتیان درۆ دەکه ی، تاقه یه که تەفەنگ نەبووه! ئای لە بەر ئەو بەز مه، خەریکن بمکه نه عەمبارداری چهک! ئیتیر کاتی پیم له خاوه نایه تیی تەفەنگیک نابوو، فەرقی بۆم نەدەکرد تەفەنگیک بی یان دوان، گوتم: راسته دوو دانه بوو، له هەمان که سم کرێ و له هەمان شوین شار دمنه وه! ئەم جار زیاتریان هیرش هینا: - واوا لێ کراو درۆ دەکه ی، دوو دانه نەبوو زیاتر بوو، و دەدەزانی ئیمه هەوالمان نییه؟

بە کورتی، هەراچ و «مزایدە» ی بازار چۆنه، ئاوا به هەر چه خسیک لیدان ژماره ی

تفه‌نگیان پښ بردمه سه‌رئ و پښیان دهنوسیم تا گه‌یشته ده دانه‌ی مؤر! هه‌مووشی هه‌ر له و پښمه‌رگه‌یه‌ی ئه‌وپه‌ری سنوور کردراوه و له بوغده‌که‌ندی شاراوته‌وه، پارهی کرپنیشیان له گیرفانی خۆم دراون وهک ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر گه‌نجی قاروون دانیش‌تبیتم! ئیتر خۆیان له‌وئ وه‌ستان، دهنه‌فهرقی نه‌ده‌کرد و ژماره‌ی تفه‌نگه‌کانی ئیو‌عه‌مباره‌که‌ی بوغده‌که‌ندیم ده‌گه‌یانده ۲۰ و ۵۰ و ۱۰۰ دانه‌ش بۆ ئه‌وه‌ی له‌و لیدان و ئیش و ئازاره‌ پزگاریم بی. هیچ تا‌قه‌تی لیدرانم نه‌مابوو، دهمویست حوکمی ئیعدامم بۆ ده‌رکه‌ن و له‌کۆلم ببنه‌وه. ئه‌وه‌ راسته و هیچ درۆی تیندا نییه، له‌چه‌ند قوناغی ئه‌شکه‌نجه‌دا ئه‌گه‌ر که‌ره‌سه‌یه‌کم بۆ خۆکوشتن هه‌بووایه، چرکه‌یه‌ک پانه‌ده‌وه‌ستام و خۆم ده‌کوشت، به‌لام هیچم ده‌ست نه‌ده‌که‌وت. باسی سیاسه‌ت و کوردستانیشیان که‌ ده‌کرد هه‌رچی جنیو بوو ده‌م‌دا به‌ حیزبی دیموکراتی کوردستان که‌ هیچکام له‌و پښمه‌رگه‌ هه‌ژارانم نه‌ده‌ناسی و نه‌شمه‌زانی کامیان له‌ عیراقن و کامیان له‌ ئیران. ئه‌و دم کۆمه‌له‌ نه‌بوو دهنه‌ به‌ دلنایی جنیوم به‌وانیش دهنه‌ و به‌ هه‌موو ریک‌خراوه‌یه‌کی سیاسی دیکه‌ش!

سه‌مه‌ره‌ ئه‌وه‌یه‌ دواتر هه‌ر ئه‌و قسه‌ بی‌بنه‌مایانه‌ی کردبوومن، ناردبوویان بۆ دادگا و له‌وئ خۆم ده‌مخویندنه‌وه، ره‌ئییسی دادگای له‌ ساواک خراپ‌تریش نه‌یده‌گوت ئه‌و قۆریاته‌ چیه‌ی ناردووتانه‌ بۆ من! بۆ ئه‌وان تا‌قه‌ یه‌ک شت گرنگ بوو: که‌سیک که‌ کورده، ده‌بی تفه‌نگی هه‌بی و له‌ کوردستان هه‌شاری دابی بۆ گیانی مه‌ئموورانی شاهه‌نشای ئاریامیهر، ته‌واو! منی هه‌ژاری لاوازی له‌ نه‌فه‌س‌که‌وتووش ئه‌وه‌ی ئه‌وان گوتبوویان بۆم له‌ گه‌ردن دابوون و به‌ ده‌سخه‌تی مباره‌کم نووسیویوم: ده‌ دانه‌ تفه‌نگم کرپون و هه‌لمگرتوون بۆ خه‌رابکاری له‌ کوردستان! خۆش ئه‌وه‌یه‌ کاتی که‌ چووم بۆ دادگا، سه‌ره‌تا شتیک هه‌بوو به‌ناوی «پرونده‌خوانی» یا «تفه‌یم اتهام» و له‌وئ ئه‌وراقی بازجویی‌یه‌که‌ی خۆم هه‌مووی له‌ فایلێک‌دا بوون و درابوونه‌ ده‌ست وه‌کیله‌که‌م. ئه‌و چه‌ند دیره‌ی وا راست به‌دوای ئه‌شکه‌نجه‌ و لیدان‌دا نووسیویوم له‌به‌روه‌ی ده‌ستم گۆی نه‌کردبوو هه‌ر پیتیکی به‌ قه‌درایی چاوه‌گایه‌ک ده‌بوون و کاتی به‌ وه‌کیله‌که‌م گوت ئاخ‌ر ئه‌وه‌تا من له‌ ژیر ئه‌م ئه‌شکه‌نجه‌یه‌دا ئه‌م قسه‌ قۆرانه‌م

کردووه، به رهئیسى دادگا بلێ هه مووی درۆن، ئەو له بهرانبهردا گوتی لێ بگهڕی، باوه کوو درۆش بێ باشتروایه خۆتیان له گهڵدا نه خهیه کیشه وه، هه ر بلێ وا نه بووه و ئیدی باسی ئەشکه نجه و مهشکه نجه مه که، ئەوه ت باشتره! ئەویش که ئەفسه ریکی خانه نشین بوو، زیاتر له من له ساواک ده ترسا! دواتر ده گه ریمه وه سه ر باسی دادگا.

دوای دوو مانگی که ئەتر ئەشکه نجه خه ریک بوو کۆتایی بێ، بردیانه به ندی عمومى کومپته. ژووریکی گه وره تر بوو، نزیکه ی ۲۰ که سی تیدا بوون هه رکام له رهنگیک و خه لکی شاریک. باوکی دوکتور عه لی شه ریه ته تی به ته نیا له ژووریکی گه وره راگیرابوو و ده رگای ژووره که شیان جاروباره بۆ ده کردوه و پوژنامه شیان ده دایه. ئیمه ئەو شته لۆکسانه مان نه بوو! سی ژمه خواردنه مان هه بوو، به یانانیش په رداخیک چایی شیرین، هه چی تر. هه وتووی جاریک ده یانبردینه هه مام و به په له ده یانه ئینانه وه. ته والیتیش پوژی سی جار بوو، به لام جاری وابوو نیگابانه کان لیمان تووره ده بوون و نه یانده هیشته بچین، ده مانگوت ته والیته که یان خواردین! پیاویکی سی و پینچ سه له مان له گه ل بوو ناوی سه یه د زیانه ددینی ته باته بایی و نه وه ی سه یه د زیای ته باته بایی بوو که کۆده تایی له قاجاره کان کرد و ره زاشای هینایه سه ر حوکم. سه یه د زیا چه پ بوو، بانکیکی لیدابوو و گرتیویان، ئەشکه نجه ی نامرۆقانه و خراپیان کردبوو خۆی بۆ رانه ده گیرا و ده بووایه زووزوو بچی بۆ ته والیت، به لام ئەویشیان ئەزه ته ده کرد و نه یانده برد. که سیکی لێ بوو شیرپه نجه ی خۆینی بوو، خواردنی ئاسایی نه ده خوارد و ته نیا ده بوو کشمیش و گوێز و بادام بخوا، هه رچی هاواری ده کرد نه یانده دایه. به کورتی، هه ر که سه بۆخۆی کاره ساتیک و هیکایه تیک و دونیایه ک بوو؛ هه ر که سه کتیییک بوو له ده رد و ئازار و ئۆف و ئاخ. ئیستاش ئاغای قانعی فه رد و ثابتی ده لێن سه رده می شاهه نشای ئاریامیهر و ئەشکه نجه؟ خوا نه کا!

زیندانی قه دیمییان له زیندانی قه سه ره وه ده هینا کومپته و له وئ سه ره له نوێ ئەشکه نجه یان ده کردنه وه. یه کیان «سته فا جه وان خۆشدل» له ربه رانی موجاهیدی

خه‌لق بوو. پیکه‌وه له ژووریکدا بووین. نیوانمان زور خوش بوو. دیتبووی من ته‌نیام و له‌گه‌ل هیچ گرووه و تاقمیک نیم، هه‌ولی دها به‌ره و خویانم رابکیشی. به‌داخه‌وه ئه‌و جه‌لادانه نزیکه‌ی سالیک دوا‌ی ئه‌وه له‌گه‌ل هه‌شت که‌سی دیکه، که یه‌کیان بیژن جه‌زه‌نی بوو، ئیعدامیان کرد و گوتیان ئه‌و نو که‌سه ویستوو‌یانه له زیندان هه‌لین، که هه‌مووی درۆ و ساخته بوو. «رضی تابان» و «مصلی‌نژاد» دوو که‌سی دیکه له گیراوه‌کان بوون و ئه‌شکه‌نجه‌ی زور کرابوون. رضی بالابه‌رز و پروخوش، «عمو مصلی» ش قسه‌خوش و حیکایه‌تچی. براده‌ریکی کوردی مه‌هابادیشمان له‌گه‌ل بوو ناویم له بیر نه‌ماوه، به‌لام له و سالانه‌دا براهه‌ی له بۆکان شارهدار بوو. یه‌ک له نیگابانه‌کانیش مه‌هابادی بوو، ئاگایه‌کی له و براده‌ره ده‌بوو و وا هه‌بوو چایی‌یه‌کی بداتی، دها نیگابانیکی ئاسایی له و قه‌سابخانه‌یه چی له ده‌ست نه‌ده‌هات بیکا.

ئیمه له و بارودۆخدا بووین، هه‌ندیک قاچاخچی تریاک و هیرۆئینیشیان هینابو له‌گه‌لیان خستبووین. ئه‌و ساله به‌فه‌رمانی شا زوریک له و قاچاخچیانه ئیعدام کران و رۆژنامه‌کان هه‌موو رۆژیک ناوی چه‌ند ئیعدامیان بلاو ده‌کرده‌وه. زورم به‌زه‌یی به یه‌کیاندا هات، ده‌یگوت خۆزگه‌م به خۆتان! گوتم بۆچی، خۆ ئیوه له ئیمه چاکترن، ئه‌شکه‌نجه‌ش ناکرین و که‌س کاری پیتان نه‌داوه. گوتی بریا و بووایه و هه‌موو رۆژیک دارکاریان بکرده‌یه‌ین، به‌لام ئیعدام له ئارادا نه‌بووایه! جا یه‌کیک بی و خۆزگه به وه‌زعی ئیمه بخوازی ده‌بی کئ بی؟ له ژیاندا خراپتر له خراپیش هه‌یه و ره‌نگی ره‌شتر له ره‌شیش په‌یدا ده‌بی!

شه‌ویکیان که شه‌وی عاشوورا بوو، ره‌سوولی سه‌ربازجوو خه‌لکی نیو دوو ژووری عمومی له ژووریکدا کوکرده‌وه و ده‌ستووری دا کتربییه‌ک چاییان بۆ هیناین، مه‌لایه‌ک وه‌ک ئیمه زیندانی و ناوی «هه‌لی‌مه‌مه‌د به‌شاره‌تی» بوو و دره‌نگتر له‌م سالانه‌دا بیستم که ته‌سلیمی ساواک ببوو. ماوه‌یه‌ک پیکه‌وه له ژووری ئینفرادی دا بووین نیوانمان خوش بوو. ئه‌و شه‌وه ره‌سوولی به به‌شاره‌تی گوت به‌بۆنه‌ی عاشووراوه قسه‌یان بۆ بکه. به‌شاره‌تی قسه‌ی کرد هه‌م باش بوو، هه‌م

بو ئه وهی پامانگویزن و بمانه نه زیندانییک که نه ماندنه زانی کوئییه. که ده لیم زیندان بوئییه له و سالانه دا «قه سر» زیندان بوو و کومیتیهی «ضد خرابکاری» و ئیقین و قزل قه لاش «بازداشتگاه» بوون. زیندانی قه سر به ده دست پۆلیسه وه بوو و سیانه که ی دیکه به ده دست ساواکه وه بوون.

که له پچه یان لیداین و بردیانییه نیو مینی بووسیکه وه، که له پچه کان به ئالفه یه که وه به ستران که له ژیر کورسیی ترۆمیله که دابین کرابوو. یه ک له و یازده که سه مان «مه شعوف که لانتیری» خوشکه زای «بیژن جه زه نی» له ریبه رانی فیدائییان خه لق بوو. مه شعوف مروفیکی بیده نگ و که م قسه بوو و ته نیا جارو باره یه ک بزهی ده هاتی یان به قسه ی ئه وانی دیکه ده هاته پیکه نین. یه کی دیکه مان «مسته فا جه وان خۆشدل» له ریبه رانی موجهیدینی خه لق بوو. پیشتر باسی مسته فا جوان خۆشدلم کرد که ماوه یه ک له سلولیکدا پیکه وه بووین. به قه درایی سالییک دوا ی ئه وه، ساواک هه ردوو ئه و که سانه ی له گه ل جه زه نی و ۶ که سی دیکه دا (۹ نه فه ر) له گردی پشت زیندانی ئیقین زۆر ناجوامیرانه ئیعدام کرد. یه کی دیکه مان عه لی محه ممه د به شاره تی بوو، که پیشتر باسم کرد. به شاره تی مه لایه کی خه لکی «جه هروم» بوو و دوا ی شوړشی ۱۳۵۷ له حکومه تی ره فسنجانی دا ماوه یه ک بوو به جیگری وه زیری کاروباری ده ره وه ی ئیران و پاشانیش بوو به وه زیری نیوخو. جاریکیان له گه ل هه یئه تییکدا چوو بوو بو کویا بو لای فیدل کاسترو، له رۆژنامه دا خویندمه وه گوتبووی کیشه مان ئه وه بوو ئه گه ر ژنان بیان ه وی ده ستمان له گه ل لی بده نه وه (ته و قه بکه ن)، ده بی چی بکه یین؟ فه ناتیسیم و دوگماتیسیمی ئیسلامی هه ر له رۆژانی یه که مه وه یه خه ی ئه م کوماری ئیسلامیه نامو باره که ی گرتبوو!

له گه ل به شاره تی دا ماوه یه ک هاوسلوول بووین. مروفیکی قسه خو ش و له به ردلان بوو. شیعر و نه قل و حیکایه تی زۆری ده زانی و خو ی وه ک ناخوندیکی می شک پوو چه ل ده رنه ده خست. زۆری جوک و قسه ی خو ش پی بوو. که سانی قسه خو ش و «وره به رز» له زیندان زۆر چاکن له به روه ی باری سه رشانت سووک ده که ن و خه م و خه فه تت له بیر ده به نه وه. به پیچه وانه، که سانی مرچ ومۆن و نیوچاوان ترشاو ئازارت دووقات

زیاد دهکهن. قسه‌ی خوش و جۆک و گۆرانی له زیندان گه‌لیک باو بوو، له دهره‌وه‌ش زیاتر. هه‌ندی‌ک قسه له‌وی ده‌کرا که له دهره‌وه دوو که‌س پێکه‌وه دانیشتن وا هه‌یه له پرویان هه‌لنه‌یه‌ت بیکهن. بازداشتگای ساواک بوو و بیکاری و دانیشتن و قسه‌کردن و بیره‌وه‌ری گێرانه‌وه، خۆ کتیب و رۆژنامه‌ی لی‌نه‌بوو پێیانه‌وه خه‌ریک بین. بابته‌ی سیاسیش له بارودۆخی ژێر بازجوویی دا یان نه‌ده‌کرا یان ته‌نیا له‌گه‌ل ناسراو و هاوپه‌روه‌نده‌ی خۆیی ده‌کرا. له‌گه‌ل به‌شاره‌تی و ئیسلامیه‌کی دیکه چه‌ند رۆژ پێکه‌وه له سلوولیکی کومیتهدا بووین. سلووله‌که‌مان که له په‌نای ته‌والیته‌که هه‌لکه‌وتبوو و ده‌نگ و سه‌دای ته‌والیته‌که‌گه‌ل ده‌نگ و سه‌دای دیکه‌ی خه‌لکه‌که هه‌موو ده‌گه‌یشه‌ گویمان! جارێکیان شیعی‌ریکم بۆ خوینده‌وه زۆری پێخۆش بوو، له‌به‌ری کردبوو و هه‌ر کاتی ده‌نگی به‌رزى و امان گۆی لی‌بووایه ده‌یگوته‌وه و قاقا پیده‌که‌نی. شیعه‌که‌ بۆ ئه‌وه نابێ لێ‌ده‌دا بینووسم، به‌لام شاعیره‌که‌ی گوتبووی له پشت دیواره‌وه گۆیم له ده‌نگ و سه‌داتان هه‌یه!

به‌شاره‌تی له سه‌رده‌می کۆماری ئیسلامی دا یه‌ک له‌و پینچ که‌سه بووه که وه‌زاره‌تی ئیتلاعاتیان دامه‌زراندووه، هه‌ر ئه‌و به‌شاره‌تییه دواتر به‌جل و به‌رگی ئاخوندیه‌وه له‌گه‌ل یه‌که‌م تا‌قمی ئه‌و پاسدارانه‌ی وا له‌ ساڵی ۱۳۵۸ دا بۆکانیان گرته‌وه، هاتبووه بۆکان و له‌لای قولله له‌سه‌ر خیابانه‌که‌ی لای ماڵی برایم‌خانی فه‌رپوخی، پێش‌نوێژیی بۆ پاسداره‌کان کردبوو. گوايه ئه‌و ده‌م له مامۆستا مه‌لا ئه‌بووبه‌کری شه‌فیعی پرسیبوو «مه‌مه‌ده‌نه‌نهر» م له هه‌ر کوییه‌ک هه‌یه بۆ په‌یدا بکه‌ن، ئه‌ویش گوتبووی خوا ده‌زانی ئیستا له بن کامه به‌رده! دلنیا‌م ئه‌گه‌ر بیدیا‌یه‌م نه‌یده‌گرتم و کاری پیم نه‌ده‌بوو، نیوانمان گه‌لیک له‌وه خۆشتر بوو کاری وا بکا.

دواتر که په‌ره‌وازه‌ی تاران بووم و له‌وی هه‌ر شه‌وه له شوینی‌ک خۆم ده‌شارده‌وه، هاو‌زیندانییه‌کی کۆنی نیو «کومیته‌ی دژی خراپکاری» م دیته‌وه که دارتاشیکی تووده‌یی بوو؛ گوتی به‌شاره‌تی چه‌ند جار هه‌والی پرسیبوی و گوتویه‌تی مه‌مه‌ده‌نه‌نهر له‌کوییه؟ ته‌له‌فونیکی بۆ بکه‌ بزانه ده‌لی چی. گوتم جا من له‌م وه‌زعه‌دا چۆن مه‌ترسیی وا بگرمه‌ خۆم؟ گوتی دلنیا به‌ به‌شاره‌تی ئه‌و که‌سه نییه و تۆی زۆر خۆش ده‌وی.

ئەو دەم بە‌شاره‌تی ببوو بە ئەندامی یه‌که‌م مه‌جلیسی شوو‌رای مه‌لاکان. ته‌له‌فۆنم کرد بو مه‌جلیس. زۆر به‌گه‌رم‌و‌گو‌ری وه‌لامی دامه‌وه و گو‌تی «تۆ نالی‌ی لایه‌نگری موسته‌زعه‌فانم؟ ده‌ی وه‌ره‌ خزمه‌تی موسته‌زعه‌فان بکه!» زانی‌م ده‌یه‌وه‌ی به‌ره‌و جاشایه‌تی و هاو‌کاری‌کردنی رژی‌مم ببات! چیت‌ر ته‌له‌فۆنم بو نه‌کرده‌وه.^۱

ئەو دارتاشه‌ش پیاویکی باش بو، دوای ئەوه‌ی له‌ سالی ۱۳۵۹دا له‌ کوردستان رۆیشت‌م و له‌ تاران خۆم شار‌دبووه، زۆرم به‌ که‌لک هات. که‌چه‌کی حیزب‌وللا‌هییه‌کی توند‌وتیژ بو و له‌ ترسی ئەو نه‌یده‌و‌پ‌را من به‌ریت‌ه‌وه‌ مالی خویان، جا له‌ دوو‌کانیکی مۆبل‌فرۆشی دایمه‌زاند‌م، هه‌م هه‌قه‌ده‌ستیان پیده‌دام و هه‌م شه‌وانه‌ش له‌وه‌ی ده‌خه‌وت‌م، ئیت‌ر مه‌جبو‌ور نه‌بو‌وم کرئ‌مال‌بده‌م. کرئ‌ماله‌که‌ چش! خو نه‌مه‌ده‌و‌پ‌را خۆم ئاشک‌را بکه‌م و بچم له‌ بونگا و شوینی وا مال به‌کرئ‌بگرم! دۆستی چاک بو کاتی ته‌نگانه‌ باشه، خه‌لکانیک که‌ مه‌ترسی له‌ خۆده‌گرن و له‌ بارو‌دۆخی ولاتانی وه‌ک ئیزان و عیراق و تورکیادا کاری سیاسی ده‌که‌ن ده‌بێ هه‌ول‌بده‌ن دۆستی چاک و جێ‌متانه‌یان هه‌بێ که‌ له‌ رۆژی ته‌نگانه‌دا به‌ هانا‌یانه‌وه‌ بین و فریا‌یان بکه‌ون. ئەم چه‌شنه‌ پێش‌بینی و دوا‌رۆژ‌بینیانه‌ پێدا‌و‌یستی سه‌ره‌که‌ین بو کاری سیاسی له‌ بارو‌دۆخی ناله‌باری ئەو به‌قور‌گیرا‌وانه‌دا که‌ کوردی تیدا ده‌ژین...

هه‌ر چۆنیک بێ، ئەو رۆژه به‌ مینی‌بو‌وس بر‌دیانی‌ن بو قزل‌قه‌لا. یه‌ک‌دوو سه‌عات له‌ مینی‌بو‌وسه‌که‌داماینه‌وه و هه‌ر نه‌یانه‌ده‌بر‌دینه‌ژو‌ورئ، له‌ئه‌نجام‌دا گو‌تیان جیگا‌مان نییه‌ و رایان‌ناگرین! هاتینه‌وه سه‌ر حواله‌مه‌ر‌ه‌سی و گه‌راندیا‌نینه‌وه جه‌ه‌ننه‌می کومیته‌، چاوی ره‌شمان کال‌بو‌ویه‌وه!

۱. کاک «وریا بامداد» که‌ ویده‌چێ خه‌لکی کرماشان یان ده‌ور‌وبه‌ری بێ، کتیبیکی له‌سه‌ر بیره‌وه‌رییه‌کانی زیندانی خۆی بلا‌و‌کرد‌وته‌وه که‌ گه‌لێک شیرین نو‌وسرا‌وه و زانیارییه‌کانی له‌گه‌ل ئەو شتانه‌ی وا من له‌ زیندان‌دا دیت‌م، ده‌قاوده‌ق راست دیت‌ه‌وه. وادیاره‌ ئەو نزیکه‌ی سالی‌ک پێش‌گیریان من گیرا‌وه و له‌ کومیته‌ و زیندانی قه‌سردا رایان‌گرت‌وه. له‌ کتیبه‌که‌دا ناوی به‌شاره‌تی ده‌هیتنی و ده‌لی هاو‌کاریی ساواکی کرد‌وه. به‌شاره‌تی له‌ ماوه‌یه‌دا که‌ له‌گه‌ل من بوو، خۆی وا ده‌رنه‌ده‌خست. گه‌رچی هه‌ندیک مرۆف وه‌ک پیا‌واز تو‌وت‌تو‌ین و به‌هاسانی نا‌کرئ‌هه‌ناویان ببیندرئ. زۆر شت له‌ زیندان و ماوه‌ی باز‌جو‌وبی‌دا گونجا‌وه!

مولاقات

دیاربوو له و ماوهیه دا کاکم هاتبووه تاران و ههولێ دابوو بیته چاوپیکه و تنم، ئەوانیش رۆژیکیان بۆ دیاری کردبوو که دهکەوتە دواى ئەو راگواستنه مان، به لام کاتی گیرایانیه وه بۆ کومیتە، چاوپیکه و تنه که یان له وئى به رێوه برد. رۆژیک بانگیان کردم و بردیانم. وه مزانی دیسان بازجوویی و لێدانە، به لام هیچیان نه گوت و بردمیانه دهره وهی بینایه ی کومیتە بۆ نیو ساختمانی شارهبانی کولل، له وئى «ئارهش» ی بازجووه کهم خۆی هات و گوتی مولاقات ههیه. به و جل و بهرگه و به و سه رو قژه ئالۆزه وه بردیانمه ژووریکه وه کاکم و کابرایه کی عه جه م له وئى دانیشتبوون. کابرا، خاوه نی شیرکه تیک بوو له تاران، که کاکم شتومه کی لی ده کپی و من زۆر جار چووبومه لای. له بیرم نه ماوه ناوی چی بوو، به لام شیرکه ته که ی له پشت فرۆشگای فیرده و سی بوو. دیار بوو ئەو که سه پارته ی به هیزی هه بوو و ئیجازه ی چاوپیکه و تنه که ی منیش ئەو بۆ کاکمی و هرگرتبوو. نه یان هیشتبوو هیچ له گه ل خویان به یینن. نزیکه ی ده دهقیقه دانیشتن به یی ئەوه ی لیک نزیک بینه وه یان به کتری ماچ بکه یین. به فارسی هه والیان پرسیم، گوتم حالم باشه و له بهر ئارهش که وهک میرغه زه ب له وئى دانیشتبوو هیچم پینه ده گوترا. پاشان ئارهش گوتی ماوه ی چاوپیکه و تنن تان ته و او بوو. ئەوان رۆیشتن و منیشیان برده وه کومیتە و نیو ژووری گۆرین. چاوپیکه و تنیکى گه لیک ساردوسر و فۆرمالیتە به و سه رو و وه به و جل و بهرگه وه؛ دلنایام ده بی شوینی خرابی له سه ر کاکم دانابی له جیاتی ئەوه ی خۆشحالی کردبی.

زیندانی قزل قه لا

ده رۆژی دیکه له کومیتە مامه وه سه ره نوئى هه مان ۱۱ که سیان سواری مینی بووسی گۆرین کردین و بردیانیه وه بۆ قزل قه لا. ئیمه ئاره زوومان ئەوه بوو بچینه زیندانی قه سر که به ده ست شارهبانییه وه بوو و دهره تانی زیاتر و مولاقاتى ئەندامانی بنه ماله شی هه بوو، به لام چ که رده ن، دیار بوو ویستبوویان هه ر له ژیر ده ستی ساواکدا بمینینه وه و نه دریین به شارهبانی. ئەم جار له ئیمتیحانی زانکۆی قزل قه لا قبول بووین و

بردیانینه ژووری! من ماوه‌یه‌ک له زیندانی تاکه‌که‌سی‌دا مامه‌وه. دیواره‌کان پر بوون له نووسراوه و یادداشت و شیعی زیندانییه کۆنه‌کان. خه‌لکانی ناوبه‌ده‌روه‌وی زور له قزل‌قه‌لا زیندانی کرابوون. ناوه‌کانی سه‌ر دیوارم تا ماوه‌یه‌کی زوریش له بیر مابوو، ئەو شیعرانه‌شم له بیر بوو وا نووسیبوویان و له‌سه‌ر دیوار هه‌لیانکه‌ندبوون، به‌لام ئیستا له بیرم نه‌ماون. ژووره‌که‌م په‌نجه‌ره‌یه‌کی بچووکی هه‌بوو به‌سه‌ر چه‌وشی زیندانی عموموی‌دا ده‌یروانی، به‌لام ته‌نیا بۆ رووناکی بوو و نه‌ده‌کرا که‌سیان ببینی. ته‌نیایی ناخۆش بوو، به‌لام هه‌ر ئەوه‌نده‌ی ئەشکه‌نجه نه‌مابوو، سه‌ر سه‌کۆی ژووره ته‌نیایی‌یه‌که وه‌ک ته‌ختی ئەعلاحه‌زهرتی هومایوونی وابوو! پاش سێ‌چوار هه‌فته بردیانمه به‌شی عموموی. سواره‌ی نه‌مر که پیشتر له‌وئ زیندانی کرابوو، شیعی «سووره‌قه‌لا»ی سه‌باره‌ت به «قزل‌قه‌لا» گوتوو، له رابردوودا زۆریک له که‌سایه‌تییه سیاسییه‌کانی دیکه‌ی کورد وه‌ک نه‌مر مامه‌غه‌نی بلووریانیش له‌وئ راکیراون، هه‌روه‌ها سه‌رۆکه‌هۆزه کورده‌کانیش زۆریان له سه‌رده‌می ره‌زاشا و کوره‌که‌ی‌دا ریگه‌یان که‌وتۆته قزل‌قه‌لا. قزل‌قه‌لا کۆنه کاروانسه‌رای سه‌ر ریگای تاران و شمیران بوو و له سه‌رده‌می ناسره‌ددین‌شادا (۱۵۰ سالیکی پیش ئەو سالانه) دروست‌کرابوو. چه‌وشیکی مام‌ناونجی، به ۳ به‌ند، واته ۳ ژووری عمومویییه تیدا بوو، که هه‌رکام شوینی ۱۵ تا ۲۰ که‌سیک ده‌بوونه‌وه. متبه‌قیک و چه‌مام و ته‌والیتیسی هه‌بوو. به‌دریژی هه‌ر دوو دیواری چه‌وشه‌که‌ش ژووری تاکه‌که‌سی بوون که ده‌رگایان له پشته‌وه بۆ ده‌کرایه‌وه و ده‌هاته ئیو دوو دالان. هه‌ر دوو لای دالانه‌کان، ژووری تاکه‌که‌سی بوون.

له زیندانی عموموی‌دا دۆست و براده‌ری چاکم په‌یدا کردن. یه‌ک له زیندانییه‌کان ناوی زیائه‌ددین ته‌باته‌بایی بوو که پیشتریش له کومیته دیتبووم. سه‌ید زیا‌ی نه‌وه به‌پێچه‌وانه‌ی باوه‌گه‌وره‌ی، شو‌رشیگێر بوو. دیاره‌که‌سانی خۆفرۆش و خراپیش له زیندان‌دا هه‌بوون. من له ترسی ئەوه‌ی قسه‌کان بگه‌نه‌وه ده‌فته‌ری زیندان لای هه‌مووان ده‌مگوت سیاسی نیم و هه‌ر له‌خۆرا گرتووینام. بۆشم ده‌چوو هه‌سه‌ر له‌به‌روه‌ی هاوپه‌روه‌نده‌یییم نه‌بوو و شانازی زۆرم به‌خۆم ده‌کرد که ئیعتیراف

له سهر كهس نه كردهبوو و كهسم به شوين خومدا نه هيتابوو زيندان. جارتيكان له گه له سهد زيا لاي يه كتر دانيشتبووين و ويپراي خهلكه كه ناني نيوه پرومان دهخوارد. نانكي بوري سهر بازيبان له گه له خواردنه كه دا پندهداين كه به گشتي كهس به شي سهره وهى نه بووايه به شي ژيره وهى نه دهخوارد. من ئه و پروژه هه روا به ئاسايي ژيري نانه كانم دهخوارد و له ده گه پام به شي سهره ويان ئه و بيخوا. له پريك ته ماشاي كردم و گوتي هه رامزاده! ئه وه نانخواردني كه سيكه سياسي نه بي؟ هه ده ليني سياسي نيم و ئه وهش نانخواردنته!

دهرگاي هه سى به نده عمومييه كان به ره و باشوور و به سهر هه وشيكا دا دهكرانه وه. هه وشه كه هه وزيكى بچووك و شوپه بييه كي جواني تيدا بوو هاوينا خهلكه كه له بهر سيته رى داده نيشتن. يه كدوو جاريش وا هه بوو كه سانيك مه له يان تيدا ده كرد. پروتيكان هه مو مانيان كرده ژووره وه، به هه سى ژووره عمومييه كه، ۵۰ ۴۰ كه سيك ده بووين. ده رگايان له سهر داخستين. چه ند سه ر باز به مشاريكي گه و ره وه هاتن، به ر بوونه بريني شوپه بي هه ژار و له بنه وه برپيانه وه! ئه فسه ريكا هه ات گوتي ئيه باسي ئه و داره تان به شانازييه وه كرده وه و شيعرتان پنده لگوتوه بويه برپيانه وه! دياره هه مووى درو بوو و هه ر له به ره وه داره كه كاتي خوى ئه فسه راني شه هيدى توده يى سه رده مي كوده تاى ۲۸ى گه لايژ ناشتبوويان، ئه مان رقيان ليى بوو و برپيان كه وهك سيمبوليك نه ميئي و زيندانيه كانيش سيته ريان نه بي له سهر هه وه كه له به رى دابنيشن! به وه ده لين مافي مروفي شاهه نشاهى، ئه وه بارودوخي ژيانه له و سيستمه گلاوانه ي پروژه لاتي نيه و راست دا دنا هه وشيكي گه و ره ي بي دارودرهخت، تاقه داريكى تيدا بي به كام مه نتيق ره وايه ببردري و فلانه ئه فسه ريان ره ئيسى زيندان چون ده بي ئاوا دوور بي له ويژدان كه ئه م دلخوشيه ش له زينداني بي ده سه لاتي به رده ستى خوى دريغ بك؟ ئه وه ته نيا به كولدوورى دواكه وتووى ناوچه كه ي ئيمه ته فسير ده كرى دنا شتى وا له پروژاوا ئه سته مه بيستري و بيستري.

چه ند كهس كه به «گروه نهاوندى» ده ناسران له زينداني قزل قه لادا زينداني

بوون، یه کیان «سیرووس نه هاوهندی» خۆی بوو. ئەو نه هاوهندییه کورپه دهوله مه ندیک بوو، خۆی و گرووپه که ی بۆ یه که م جار له ئیران ویستبوویان بانک بېرن و بالوئیزی ئەمریکا برفینن، له یه که میان دا بره پارهییه کی که میان دهست که وتبوو، به لام له دووه میان دا سه رنه که وتبوون. پاشان گیرابوون و په شیمان ببوونه وه و رووخابوون. به پیچه وانهی زیندانییه کان که خۆیان تیه لئه ده قوتاندن، زیندانه وانه کان زۆریان خاتر ده گرتن. گرووبانیک بوو که ناویم له بیر نه ماوه، به لام زۆر قه دیمی بوو و له بیره وه ریی زیندانیانی دواى سالی ۱۳۳۲ دا هه میشه ناوی هه یه و گوايه له و سالانه دا زۆریش جه لاد و بی به زه یی بووه، به لام له سه رده می ئیمه دا که لپی رژیوو و چه په چه پی پینه ده کرا. ئەو کابرایه جاری وابوو ده هاته نیو زیندان، ئەگه ر که سیک هه ر له وانهی نه هاوهندی له به ری هه لیبستایه ده یگوت تۆ سه ری ئاغای نه هاوهندی هه لمه سته! لای وابوو هه موو که س نه هاوهندی وه ک ئەو خۆش ده وئ.

مالی نه هاوهندی زۆر ده وله مه ند بوون و کاک که ریم خامچی خه لگی سابلاغ، دواى هاتنه ده ر له زیندان کاری بۆ کۆمپانیا یه کی ئەوان ده کرد و ببوو مه ئمووری خه ریدیان. نه هاوهندی له گه ل دوو سئ که سی هاوگرووی خۆی نه بووايه له گه ل ئیمه مانان زۆری قسه نه ده کرد، به لام ده یزانی من کوردم و پرسیری کاک که ریمی لئ ده کردم، زۆریش به ریزه وه ناوی ده هئتا.

ئەم نه هاوهندییه، گه لیک بی دنگ و هه ست و خوست و هه لئس و که وتی له سه ر خۆ بوو، که ئەگه ر ئەو په شیمان بوونه وه یه نه بووايه خه لکه که زۆریان خۆش ده ویست. ناوبراو هه یج نه بی خیرئیکی بۆ داینه وه. ئەویش ئەوه بوو هاوینی ئەو ساله، کیتبه رکیی وه رزشی ئاسیایی له تاران به رپۆه ده چوو. ئیجازه یان دابوو بنه ماله ی نه هاوهندی ته له فیزیۆنیککی بۆ به یینن، جا ئیمه ش به بۆنه ی ئەوه وه، ده مانتوانی سه یری موسابه قه کان بکه یین، به لام هه قمان نه بوو جگه له موسابه قه، به رنامه ی خه به ر و شتی وا ببینین. به گشتی له بی هه والی دا راگیرابووین و نه رادیۆ و نه رۆژنامه و نه ته له فیزیۆن، هه یچکامیمان نه بوو.

له و ماوهیه دا که له قزل قه لا بووم دهنگ و باسی موحا که مهی «خسرو گلسرخى» و هاوړیکانى بلاو بپوه، به لām ئیمه هیچمان لى نه ده بیست، ته نیا جاریک نه یی که هه ندىک له وکوتى رۆژنامه یان له تابلویه ک دابوو و به نایلون سهریان داپوشیوو و هینابوویان له دالانه که لای متبهق به دیواره وه هه لیانواسیوو. باسی موحا که مهکان و داوای لئیووردنی چه ند که سی ئه وانی تیدا بوو، به لām هه والی دیفاعی ئازایانه ی گولی سورخی و ئه وانی دیکه ی تیدا نه بوو! ده چووین به دزییه وه نایلونه که مان هه لده داوه و سهیری لای پشته وه ی رۆژنامه کانمان ده کرد، هه موو هه ر تینووی هه وāl بووین!

له وانی دیکه ی وا له قزل قه لا بوون، «مه هدی سامیع» م له بیره. سامیع ئیسفه هانییه ک بوو له په یوه ندی فیدائییان دا، به لām دواى شوړشى ۵۷ زوری بازدا و له م ریکخراوه وه چوو ه نیو ریکخراوه یه کی دیکه. له سالی ۱۳۵۸ دا، پیش هاتنه وه ی پاسدار، کابرایه ک له بۆکان له کتییفرۆشییه ک دانیشتبوو، دواتر گوتیان ئه وه مه هدی سامیع بووه. وا بزانه م ماوه یه ک له گه ل ئه قه لییه تی فیدائییان که وت، دواتر له وانیش جیابوو ه و له گه ل مواهیدین که وت. ماوه یه کیش خو ی به «یه زدانپه نا» کانی بۆکانه وه هه لواسیوو.

که سه یکی دیکه له بیرم مابی، ئازهر بایجانیه ک بوو «قزل ئه یاغ» ناو، گه لیک کورپکی پاک و له به ردلان بوو؛ دواى شوړشى ۵۷ ئه ویش به ده ست مه لاکانی ئیران کوژرا. له و زیندانیانیه ی وا زۆرم خو ش ده ویستن، یه کیان «مه ممه دپه قانی» برای بیه روو ز و ئه شره ف دپه قانی بوو. له سلولویکی ئینفرادی دا بوو و پاشان له به ندی عمومی دیمه وه (دلنیا نیم هه ر له قزل قه لا یان له ئیقین). زۆر ئه شکه نجه کرا بوو.^۱

۱. دواى ئازادی و کاتى له ته وریز کارم ده کرد، جاریک له سالی ۱۳۵۷ دا له تاران ه وه به ئوتوبوس ده چوو مه وه بۆ ته وریز، له گارج تووشی محممه دپه قانی بووم، له گه ل زیندانیانیه ی سیاسیه ی دیکه ئازاد کرابوو. رژییم که وتبووه شل وشه ویتقی. بلیته که م یه ک دوو سه عات دواخست و له گه ل ئه ودا پیکه وه به ئوتوبوسه ی «شه وپه و» چووینه وه ته وریز. له ریگا زۆری باسی زیندان دواى ئازاد بوونی من کرد. کاتى گه یشتینه ته وریز سه عات ده وروبه ری ۳ - ۴ ی به یانی بوو. مالیان له تیرمینالی ئوتوبوسه کانی ئه و دم لای باغی گولستانه وه دوور نه بوو. پیکه وه چووینه وه مالیان. یه ک دوو جارى له ده رگا دا، دایکی هاته پشت ده رگا که، به تورکی گوتی «آنا منم، ممد!» ئه و ده قیقه یه م هه رگیز له بیر ناچیته وه،

له و سالانه دا زیندانییه کی زوری خه لکی بروو جیردمان له گه ل بوو. دواى «دوکتور ئەعزمى» و «هومایوون که تیرایی» بزووتنه وهی چه پ و چریکی له بروو جیرد گه لیک نه شه ی کردبوو.^۱ هه موو که سوکاری ئیرینه ی دوکتور ئەعزمی میان گرتبوو و له ئیفین رایانگرتبوون، دواتر که بردیانه ئیفین له وئ دیتمن. خه لکی مه زلومى، بئ نازاری، بئ قسه، که ته نانه تى هی وایان تیدابوو هه شتا و چند سالی ته من بوو، چند که سیان تریاکى بوون، دهیانگوت له زیندان دا تریاکیشیان پیده دن.^۲

هیتشتا هه ره قزل قه لا بووم که شه ویکیان خه لکی هه سى به نده عمومیه که مانیان خسته یه ک به نده وه و ده رگایان داخست و زیندانی تازهیان هیتا. هه موویان مه لا و فه قى بوون و له قوم گرتبوویانن. چاک و خراب هه موو جوړه که سیکیان تیدابوو. یه ک روو داویش پووی دا با بیگری مه وه: به عاده ت زیندانییه کان به هه ویری نه برژیوی نیو ئەو نانه ی وا بو خواردن بییان ده داین موره ی شه ترهنج و ته خته نه ردیان دروست ده کرد^۳ و له سه ره په تووش به سابوون خانه کانیان ده کیشایه وه و به پوژ بو

دایکی جگه رسو تاوی کوریک له ژیر ئەشکه نه دا شه هیدکراو و کچیک له زیندان هه لاتووی لیره وه وئ خووشاره وه، ئیستا کوریکی دیکه ی له زیندان ئازاد بووه و ده بگریته باوه ش. باوه ری نه ده کرد، ماچی ده کرد و ده یلسته وه. خواجه چی بلیم، نازانم؟ ئەوان چوونه ژوروی و منیش چوموه وه مالی خوم. ئیواره ی ئەو پوژه و پوژانی دیکه ش ده چوموه مالیان خه لکی زور پینانه وه ده هاتن. درهنگتر سه فه رخانه قه هره مانیش ئازاد کرا. من له گه ل ئەودا هاوبه ند نه ببووم، به لام به ناسیایی هاو پیه کم له ته وریز چوموه ئەو ماله ی وا له وئ دابه زیبوو، که گوتیان کورده، لای خو داینام و وینه و فیلمیان لی گرتین، دواتریش له گه ل براده ره که م دا چوینه ئەو گونده ی وا خه لکی ئەو بوو له ده ور به ری عه جبه شیر، میوانی دیکه شیان هه بوو نه یانه نیشته شه وئ بگه رپینه وه و میواندارییان کردین.

۱. به گالته دهیانگیراوه گوايه شا هوهیدای سه روک وه زیری هه لقورینجان دووه و پیتی گوتووه پیاو نی و هیچت پی ناکرئ! ئەویش هه ر گوتوویه تی وا مه لی با نه یلیم، وا مه لی با منیش نه یلیم. شا گوتوویه تی بیلئ ئەویش گوتوویه تی «بروو جیردا» شا رقی هه ستاوه و جئوی پیداه و هه لیبریوه، واته بروو جیردیه کان که له گایی یان له رژیمی شا ده کرد و رژیم ده ره قه تیان نه ده هات، جه نابی شاش به وه قه لس بوو!

۲. له لوړستان تریاک کیشان ئاسایی یه و له مه جلیس و میوانی دا که داده نیشن، تریاک ده کیشن. ده لین دواى تریاک کیشانه که بانگ ده که ن و ده لین «چایی بینن بو پیاوه کان»، ئەوه ی تریاکى نه کیشابى چایی بو دانانین، واته پیاو نییه! ژنان که متر وا هه یه تریاک بکیشن، به لام قلیان (نیرگه له) زور ده کیشن.

۳. وه ستای دروست کردنی موره ی شه ترهنج کوریکی بروو جیردی بوو ناوی «کوردی» بوو. کوردی به بئ که ره سه، موره ی وای دروست ده کرد مروث سه ری سوړ ده ما. روخ یان

كات تيپەپكردن دوو كەس دادەنیشتن يارييان دەكرد و ئەوانى ديكە ئەگەر پييان خۆش بووايە لە دەوريان كۆدەبوونەو و ھەر كەس لای يەكيانى دەگرت و پيى دەگوت چى بكا و چى نەكا. بەوھيان دەگوت «كۆنسە»، ھى وا ھەبوو دەيگوت «كۆنسە» مەدەن، پيىم خۆش نيبە، ھى وابوو پيى توورە دەبوو، توورە بوون و ھەلچوونيش لە زيندان دا زۆر ئاسايىيە، خەلكەكە بەگشتى توورەن و لەسەر شتيكى بچووك بەگژ يەكتردا دەچن، بە چەشنيك ئەگەر باوھرى سياسى و بەرپرسايەتى بەرگر نەبى، رۆژانە شەر و پيكدادان دەقەومى.

رۆژيكيان دوو كەس شەترەنجيان دەكرد، يەكيان لەو فەقئيانەى قوم بوو كە تازە ھاتبوون. ديار بوو سيفر كيلۆميتر بوو و بە ياساكانى زيندانى نەدەزانى. من شتيكم بە لايەنەكەى ديكە گوت بيكا، واتە «كۆنسە» م دايە، جووچكەمەلا پيى ناخۆش بوو، لەپر جنيويكى پيسى پيىدام، زۆرم پى سەير بوو و پيى تيکچووم، شتى وام نەبيستبوو رۆوبدا، ھەر راست بوومەو و يەك زلەى تەرم لە بناگوپى دا، شەقەى تا ئەوپەرى ھەوشە چوو! مەلا ھەستا سەرىن ليم بداتەو، دەستيان گرت و ھەر چۆنيك بوو شەر داکووژا. ئەو يەكەم و دوايين شەر بوو لە زيندان كردم، دەنا بەگشتى بيئەنگ و بى ئازار بووم.

لەو ماوھيەدا كە لە قزل قەلا بووم، كابرايەكى سەرھەنگ ھەر سى مانگ جاريك بيئەنگ و بى ھەست و خوست دەھات، بە پيئە رادەوھستا و ھەوالى دەپرسين، كەس ئەوى بە جيددى و ھرنەدەگرت و وەلامى سەرسەرى نەبووايە پييان نەدەداو. دەيانگوت ھيچى لە دەست نايە و ھەر دى قسەى بى تام و بى كەلك دەكا و دەروا. دەبى بازپەس و شتيكى وا بووبى كە كەس تووى بە كلاو نەدەپيوا. لە نيو قسەكانى دا ھەميشە دەپرسى باشە «كۆتليت» تان دەدەنى؟ ئيمەش دەمانگوت بەلئ! دەيگوت باشە، كەوابوو ئيتىر موشكيليكتان نيبە! ناومان نابوو سەرھەنگ كۆتليت!

قەلاى كە دروست دەكرد ھەوش و ھەسار و كۆنگرە و دەرگا و پەنجەرە و نيگابانيشى لئ دادەنا، دەبوو بيئە سەيرى و بزاني ئەسپ و فيلى چۆن دەخولقاند، ھەر ئەوھندە بوو نەيدەتوانى رۆحيان بەبەردا بكا.

کابرای حۆل پئی وابوو زیندانی تاچه گرفتی ئەوهیه کۆلتیتی نادهنی. ویندهچوو پینشتر کهسیک ئەوهی پئی گوتیب و ئەویش داوای له زیندان کردبی ههفتهی جاریک کۆلتیت بدەن به زیندانییهکان، جا ئەم شاکارهی خۆی له بیر نه دهچۆوه و ههرجارهی دههات به پرووی خه لکه کهی دا ده داوه.

دادگا

له قزل قه لاوه بردیانم بۆ دادگای نیزامی. دادگای نیزامی له لای زیندانی قه سر هه لکه وتبوو. به چەند نیگابانه وه زیندانییان چەند جار دەبرده ئەوی. جاری یه کهم ناوی «پرونده خوانی» یان «تفهیم اتهام»، واته پینداچوونه وهی فایلی ئەو تۆمه تانه بوو که ساواک له کهسه کهی دابوون و به گویرهی ئەوان داوای سزادانی کهسه کهی کردبوو. دادگای نیزامی سه ره به خۆیی یه کی نه بوو و له ژیر کارتیکه ریی سیاسه تی ده ولت و خواستی ساواک دا خه لگی مه حکووم ده کرد. پهروه نده خوانی هاوکات بوو له گه ل پاریزه ر گرتن. پاریزه ره کانیش هه موو «ته سخیری»، واته داسه پاوی ساواک خۆی بوون دنا زیندانی نه یده ناسین و هه لینه ده بژاردن؛ هه ر هه مووشیان ئەفسه رانی خانه نشینی ئەرته ش بوون و کهم تا زۆر هه چیان له ده ست نه ده هات، جگه له وهی رواله تی دادگایه کی شیوه ئوروپایی بپاریزن. له قۆناغی دواتردا دادگا ده به ستر و پاریزه ر هه ندیک له سه روکی دادگا که ده پارایه وه، به لکوو سه رنج بداته لایه نی ئەرینی که سایه تیی زیندانی و قه راری قورسی بۆ ده رنه کا و شتی له م چه شنه. پاشان قه رار ده رده چوو. له قۆناغیک دواتردا، دادگای پینداچوونه وه، واته «تجدیدنظر» هه بوو، ئەویش کهم وزۆر به هه مان شیوه به رپوه ده چوو و بریاره کان له پینشه وه پینشینی ده کران، هه ر ئەوه و ئیتر ته واو.

من که چووم بۆ خۆینده وهی پهروه نده کهم، جگه له قسه و ئیعتیرافاتی خۆم، دووسی لاپه ره قسه و بۆچوونی ئەو برادهره سنه یی یه ش له سه ر پهروه نده کهم بوو، واته من هه یچ هاوپهروه نده یه کم جگه له و کهسه، نه بوو. ئیعتیرافاتی من دوو دهسته

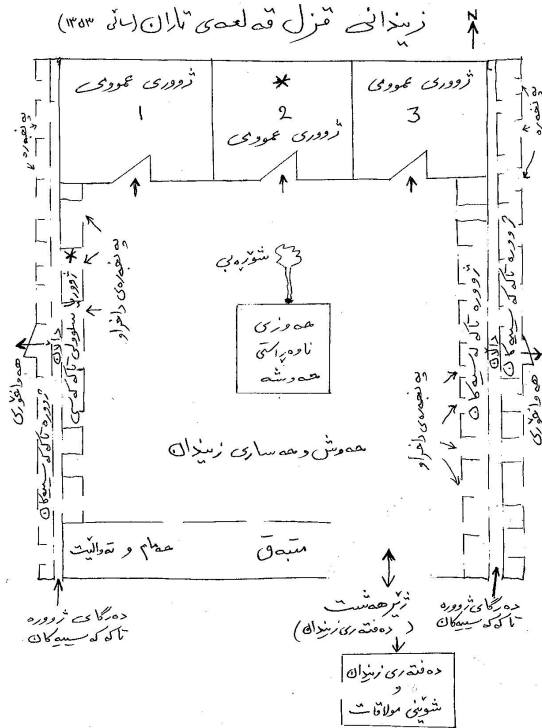
بوون یه که میان سه بارهت به وهرگرتنی نامیلکه کان و بردنه وه و شارندنه وهیان له بۆکان بوو به لیستهی ناوی نامیلکه کانه وه، جا له بیرم نییه ئایا عهینی نامیلکه کانیش نێردرابوونه دادگا یان نا؛ دووه میان سه بارهت به راپۆرتیک بوو که لینیاندابووم و گوتیویان گوايه تفهنگم پین بووه و گوللهم هاویشتوووه. ته نیا دوو کهس دهیانتوانی راپۆرتی گولله هاویشتنیان لێ دابیتم: هه مان ئه و کورپه ئاغایه ی وا باسم کرد یا مامۆستاکه ی هاوکاری خۆم.

له دادگا دا پرسیاریکی ئه وتویان له خۆم نه کرد و زیاتر پاریزه ره کهم قسه ی بۆ کردم. پاریزه ره کهم پیاویکی گه لیک باش بوو. ژماره ته له فۆنی مالی خۆمانم پیندابوو، په یوه ندیی پیوه کردبوون و خالی خوشه ویستم حاجی حه مه ره شیدی محه مه دیان هاتبووه تاران چاوی پینی که وتبوو، به دزییه وه پارهیه کیشی دابوویه. کابرا له دادگا دا زۆرم بۆ پارایه وه و هه ولی دا دلی حاکم نه رم بکا، به لام له ئه نجام دا هه ر زیندانیکی دوو ساله یان به سه ردا بریم.

داوای پینداچوونه وه ی بریاره کهم کرد. دادگای «تجدیدنظر» پیکهات، «سه ره نگ خواجه نووری» ی جه لاد، سه رهۆکی دادگای پینداچوونه وه م بوو. کاتی ئه وه م بیست، ئه ژنۆم شکا و دلنیا بووم دوو سالم لێ ده کاته ده سال! به لام به پیچه وانه، قه راری دادگای پینشووی شکاند و کردی به سال و نیویکا! شتی وا کهم رووی دابوو، خواجه نووری قه راری دادگای به راییی کهم بکاته وه! به لام کردی. به بۆچوونی خۆم پاریزه ره کهم له م کاره دا ده وری بینی. له بیرمه ره ژۆی دادگایی کردنی دووهه م، کاتی هه ستابوو ه سه ر پین و دیفاعی لێ ده کردم، ئه وه هه ژاره، لاقی وه ک شه قشه قه ده له رزی، ناچار من که له لای دانیشتبووم، لاقم نابوو به لاقییه وه بۆ ئه وه ی ته کان و شه کانی نه بی! خواجه نووری لای ئه وان هه ییه تی زۆر بوو. هه ر چۆنیک بی، قه راری کۆتایی دادگای پینداچوونه وه م بۆ سال و نیویک زیندان ده رچوو، که شه ش مانگیکی کیشابوو. گه راندیانمه وه قزل قه لای موباره ک!

ئه وه ی خواره وه نه خشه ی زیندانی قزل قه لایه که خۆم کیشاومه ته وه. من له ژووری عموومی ژماره ۲ دا بووم. ئه وه ژووره و ژووری ئینفرادییه که ی خۆشم

له‌سه‌ر نه‌خشه‌که به نه‌ستیره دیاری کردوه:

مولاقات له قزل‌قه‌لا

پۆژیکیان له قزل‌قه‌لا بانگیان کردم بۆ مولاقات. که چوم پیم سه‌یر بو، دایکم هاتبوو له‌گه‌ل نه‌مر کاک قادری سالمی. کاک قادر خزمان بوو له‌گه‌ل کاکم و دایکم پیکه‌وه هاتبون. کاکم مولاقاته‌که‌ی بۆ خوی و دایکم وه‌رگرتبوو، به‌لام له‌و کاته‌دا که له بازاره‌وه وه‌ری‌که‌وتبوو بی بۆ قزل‌قه‌لا، دره‌نگ که‌وتبوو و نه‌گه‌یشتبوو،یه، قادر گیانیش ئه‌و مه‌ترسییه‌گه‌وره‌یه‌ی وه‌ئسه‌تۆ گرتبوو و خوی له‌جیاتی کاکم

له قهله م دابوو و ئیجازه نامه که ی تهحویلی پاسه وانی بهردهرگا دابوو، ئه وانی له مهسه له که یان نه کۆلیبووه و گوتبوویان برۆنه ژووری. چاوپیکه وتنه که حزووری و له دهفتهری زیندان بوو. ههر چوومه ژووری، راسته وخۆ چووم دایکم ماچ کرد و له جیاتی ئه وهی بلیم چۆنی چاکی، له بن گوئی دا گوتم: «باسی رهحمانم نه کردوه!» نه ممر رهحمانی محهمه دیان یهک له وه که سانه بوو که نامیلکه کانم پیدابوو بیخوینیته وه. دایکم ههر له زووه وه له گه ل سیاست و زیندان دا ناسیای وه بوو و له سه رده می کۆمار و سالانی ۱۳۳۱ - ۳۲ و گیرانی کاکمه وه به باشی شاره زای کاری نهینی کردن و کتیب شارده نه وه بوو و له و شتانه باش تیده گه یی. ئیدی دوا ی ئه م قسه یه و کاتی زانیم مه ئمووره کان له مهسه له که نه گه یشتون، خه یالم ئاسووده بوو له بهروه ی له زیندان ههر نیگه ران بووم نه کا ئه م خزمه شمان به ئاگری منه وه بسووتی و بیگرن.

دواتر ماوه یهک قسه مان کرد، به کوردی و فارسی و مه ئمووره کانیش زۆریان پرکیشی نه ده کرد. من حوکم درابووم و کارم ته و او ببوو. به ینیکی باش دانیشتن و قسه مان کرد، دایکم هه ولی ده دا نه گری، له کۆتایی دا گوتیان کات ته و او و دیسان ماچ کردنی هه ردوکیان و رۆیشتنیان. یادی دایکیشم و قادر گیانیش به خیر بی که ئه و ریسکه ی کردبوو و نه ترسابوو بینه چاوپیکه وتنم. قادر دهسته گولیک بوو نمونه ی نابیته وه، پاسدار و به سیجی میانداو دوو سالیکی دوا ی شۆرشی ۱۳۵۷ ئه و دهسته گوله یان په رپه ر کرد. وهختیک هه واله که م بیست گیز بووم، نه مده ویست باوه ر بکه م. نه مردنی باوکم و نه هی کاکم هینده ی کۆژرانی ئه و شوینیان له سه ر دانه نام.

به هه رحال، چه ند مانگیک له قزل قه لا بووم، که ده مگو بلاو ببووه گوايه قزل قه لا چۆل ده که ن و ده پرووخینن و ئیمه ش ده به نه زیندانی ئیقینی تازه.

ئیقینی تازه

رۆژیکیان ئیمه ی هه ر سه ی به نده عمومیه که ی زیندانی قزل قه لایان سواری

ئوتوبوسیک کرد و ئەوانی ئینفراڊیشیان به مینی‌بووس هینا و بردیانین بۆ زیندانی ئیڤین. وا بزنام کۆتایی‌یه‌کانی هاوین یان سه‌ره‌تاکانی پاییزی سالی ۱۳۵۳ بوو، هه‌وا هه‌ر گه‌رم بوو و ئوتوبوسه‌که مه‌نفعه‌زی نه‌بوو، زۆریش دره‌نگ و هه‌ری‌که‌وت، تا وه‌ری‌که‌وت چه‌ند که‌س بوورانه‌وه. ئیتر ده‌رگای جه‌ه‌هنه‌می قزل‌قه‌لا داخرا و دواتر پووختندرا. له قزل‌قه‌لا چه‌ا نه‌کرا‌بوو و چه‌ ئاره‌زووه‌هایه‌ک بۆ ئازادی و عه‌دالته‌ت و به‌رانبه‌ری له‌وێ به‌ربا نه‌چوو‌بوو، چه‌ جینایه‌ت و ئەشکه‌نجه‌ و ئازاریک تووشی ئازادی‌خوازان نه‌هات‌بوو؟ هه‌موو ئەم کارانه‌ له‌و هاوینه‌ی سالی ۱۳۵۳ دا بوون به‌ میژوو و ئیتر دیاره‌یه‌کی چه‌په‌ل به‌ناوی زیندانی قزل‌قه‌لا له‌سه‌ر پووی زه‌وی پاک بووه‌وه، به‌لام پووی ره‌شی ئەشکه‌نجه‌چییه‌کانی رژیمی په‌هله‌وی هه‌رگیز پاک نابیته‌وه. دوا‌ی ئازاد بوونی من شوینی قزل‌قه‌لا بوو به‌ مه‌یدانی میوه‌ و ته‌ره‌بار، من چووم و ویستم به‌ حیسابی کۆلانه‌کانی ده‌ورو به‌ر شوینی ده‌قیقی به‌نده‌ عمومی و ئینفراڊیه‌کان بدۆزمه‌وه. تازه‌ هه‌موو شت ته‌واو ببوو و ئەو خه‌لکه‌ی ده‌هاته‌نه شوینه‌که هه‌مووی له‌ بیری ئەوه‌دا بوون سیو و پرته‌قاله‌که‌یان ته‌نیک هه‌رزانه‌تر بکړن، کئ بوو ده‌نگی شه‌للاق و هاواری ئەشکه‌نجه‌کراوان بیسی و په‌ره‌ی گۆلی ئاواته‌کانی ئەم هه‌موو لاوه‌ بی‌تاوانه‌ کۆیکاته‌وه که به‌ درژیایی ده‌یان سال به‌ده‌ست زیندانبه‌انه‌کانی شاهانه‌وه هه‌له‌وه‌ریبوونه سه‌ر خسته‌سووره‌کانی زه‌ویی «سووره‌قه‌لا»؟ ژیان تا بووه هه‌روا بووه. ده‌لین ئەو زیندانی «باستیل»ه‌ی و له‌ شوێرشه‌ی مه‌زنی فه‌ره‌نسه‌دا ده‌رگای کرایه‌وه و ئەم هه‌موو ناوه‌ی ده‌رکردوه، ته‌نیا هه‌وت زیندانیی تیدا بووه و ئەوانیش دز و قاچاچی بوون! به‌لام قزل‌قه‌لای ئاریامه‌هر ته‌نیا شوینی زیندانیی سیاسی بوو، زۆریک له‌و ده‌سته‌گولانه‌ له‌ژێر ئەشکه‌نجه‌ی حکومه‌ت نیزامیی به‌ختیار و ساواکی شادا گیانی پیروزیان له‌ ده‌ست دا‌بوو.

ئوه‌ چاره‌نووسی ئیمه‌یه‌ به‌ده‌ست ئەو رژیمانه‌ی ناوچه‌که که ئەگه‌ر زیندانیکیان داخست یه‌کی گه‌وره‌تر بکه‌نه‌وه! هه‌ر چۆنیک بی، ئیمه‌یان له‌ قزل‌قه‌لاوه‌ برده‌ ساختمانی تازه‌ی زیندانی ئیڤین، واته‌ ده‌سته‌ی ئیمه‌ ئاخیرین زیندانییانی قزل‌قه‌لا و

یه که مین زیندانیانی ئەم ئیقفینه بووین که ئیستا هیه. دیاره لاقمان به بهرەکت بوو! له بهروهی دواتر له سهردهمی مهلاکان دا ئیقفین چهند قات گهوره کرایهوه! نهک ههر ئیقفینیش به لکوو له هه موو شار و شاروچکه یهک له قزلقه لا خراپتریکیان کردهوه، ههر ئه وهندهی ماوه له گوندهکانیش له جیاتی قوتابخانه زیندان بکه نهوه!

ههر چۆنیک بی، قزلقه لا زور خوش بوو، نازاد بووین و دههاتینه هه وشه که دهگه راین، به لام له ئیقفین کردیانینه کونه وه و ته نیا روژێ سهعاتیک دهیانبردینه شویتیک که ههر به نیو هه وش بوو، دهنه دیواری بلیندبلیند و ئاسمانی بهرز و زهوی سهختی کۆنکریتی نه بی هیچ نه بوو. سه ره تا باش بوو خه لک که م بوون، به لام ژماره ی زیندانییه کان به ره به ره زیادی کرد و ژووره کان پر بوون. زیندانه وانه کانیش فهرقیان کرد. له قزلقه لا زیندانه وان ههر نه دههاتته نیو زیندان مه گه ر بۆ کاریکی تایبته نه بووایه، دوا ی چهند خوله کیش ده رویشتن و ههر خۆمان ده ماینه وه، زوریش نیوچاوان ترشاو نه بوون، به لام ئه وانه ی ئیقفین مرچ و مۆر بوون و دوژمانه تر له گه لمان ده جوولانه وه، هه موو دهم و سهعاتیکیش لووتیان به لووتمانه وه بوو. ده رگا کان داده خران و ده بوو بین بیکه نه وه. من له گه ل هاو به ندانی پیشووم له سلوولی عموومی بووین و ئه وه باشتر بوو له ئینفرادی. چهند مانگیک له وێ مامه وه بی ئه وه ی مولا قاتم هه بی. پاشان بردیانم بۆ زیندانی قه سر. له راستی دا دوا ی کومیته ده بووایه بمنیرن بۆ قه سر، به لام ئه و ماوه یه ی قزلقه لا و ئیقفین وه ک ته می کردن و سزادان وابوو، دهنه من حوکم درابووم و نه ده بووایه له «بازداشتگا» ی بی مولا قات و بی ئیمکانات دا رامبگرن، به لام کو یی کارهکانی ساواک راست بوو تا ئه وه یان چه وت بی!

زیندانی قه سر

له ئیقفین هیچ مولا قاتیکیان پینه دام. دواتر کاکم باسی ئه وه ی کرد چه ندیان هه ول دا بوو، به لام نه یانتوانی بوو ئیجازه ی مولا قات وه ربگرن. ساواک ئه زیه ته ده کردم و دوا ی دادگا و مه حکووم بوونیش له کۆلم نه ده بوونه وه. سه ره نجام دوا ی تیپه ر بوونی سالیک به سه ر

گیرانه که ما بردیانه بۆ قه سر. با له بیرم نه چی، له ههر زیندانیکه وه ده یانبردم بۆ یه کی دیکه، جل و به رگی خۆمیان پیده دامه وه و له به رم ده کردن، به لام که ده گه یشتینه زیندانه تازه که دیسان لییان ده ستاندمه وه و به رگی تاییه ت به ئه وییان له به ر ده کردم، ئه وراق و شت و مه کی نیو گیرفانیشم له گه ل په روه نده که ما به ده ست مه ئمووره کانه وه ده برا و ده درا به زیندانه تازه که. هه موو جاریک لییان ده پرسیم ئه و کاغه زی «ئه حمه دئاغا» یه چیه و ئه و که سه کئیه؟ ئه وه به ته و او ته و ده ره زی کردبووم و نه شیانده او ده دستم بیدرینم له کۆل خۆمی بکه مه وه. ده مگوت ههر ده ستم پی پی بگا دهیدرینم و خۆم له و پرسیارانه رزگار ده کم، به لام ئه وه بۆ نه لوا تا وه کوو چووم بۆ قه سر. قه سر زیندانی شاره بانی بوو و ده کرا که ره سه و شت و مه کی نیو گیرفانی خۆت پی پی بی. ههر ئه وه نده ی کاغه زه که م گه یشته وه ده ست، خیرایه ک دراندم و فریم دا. ئه وانه شم دواتر، یادی به خیر بی بۆ کاک ئه حمه دی سامبه گی ده گیراوه و ده مگوت ئه گهر ئه و شه وه زوو به اتبایه ته وه ئه و یادداشته م نه ده نووسی، ئه و کاغه زه ش چوار زیندانی تاران نه ده گه را و توش لای زیندانبا نه کان وا مه شهوور نه ده بووی!

له قه سر، سه ره تا بردیانه بۆ به شی «قرنطینه». به شی «قرنطینه» دنیا یه کی سه یر بوو. دالانیکی ره ش و پیس و پۆخل، هه مووی زیندانیانی عادی. ئیمه ش سه سی چوار که س زیندانیی سیاسی بووین له ئیفینه وه چوو بووین و چوار پینج که سه یس له کومیته وه هاتبوون، هه موومان له لایه ک له ده وری یه کتر کۆ ببووینه وه و له ئینساف نه گوزه ریین ئه وانی دیکه ئازاریکیان بۆمان نه بوو، به لام شه ر و هه رایان له گه ل یه کتر هه بوو، جاریکیان شه ریان ده کرد، یه کیان لینگه که وشیکی له وی دیکه گرت، راست هات و درا له سه ری هاوپییه کی ئیمه! به لام ئه م شتانه زۆر نه بوون. دووسی پۆژ له وی ماینه وه تا رایانگواستین بۆ به ندی سیاسییه کان.

ئه وانه ی له کومیته وه هاتبوون یه کیان کاک عه بدوللای موته ده ی بوو، که ده مناسی. کاک عه بدوللای ئاماژه ی به دوو که س له سیاسییه کان کرد که پیکه وه له گه ل ئه و له کومیته وه هاتبوونه ئه وی و گوتی ئه و دوو که سه بران و ده لێن

باوکیان له بۆکان بووه، ناویان «شهیبانی»یه، تو نایانناسی؟ گوتم هه ی نه بی! ئه وانه کورپی حاجی شهیبانین، یه که م مودیری مه درسه له بۆکانی سالی ۱۳۰۷. من به هوی خالمه وه، له تاران هات و چۆی مالی شهیبانیم ده کرد له کولانیکی پشته وهی مهیدانی شههناز (ئیمام حوسینی ئیستا)؛ هه ر شهیبانیش یه که م مالی له تاران بۆ به کری گرتم. چووم بۆ لایان و هه والی باوک و دایکیانم پرسی. دواتریش که له زیندان هاتمه ده ری چومه مالیان و هه والی منداله کانیانم به دایک و باوکیان راگه یاند، له مردنی حاجی شهیبانیش دا له گه ل خالم چووم بۆ سه ره خو شیی که سوکاره که ی. له م سالانه دا کاک عه بدوللای موته دیم بینی و باسی زیندانم لی پرسی، به لام له بیری نه مابوو که له و ساله دا له زیندان پیکه وه بوو بیتین.

هه ر چۆنیک بی، دوی دووسی پۆژ بردیانین بۆ به ندی سیاسی. وه بزنام به ندی ۲ و ۷ بوو. به ندی سیاسی سه رجه م ۶ به ند بوو و یه کی تازه شیان لی زیاد کردبوو که هه وشه که ی له گه ل به ندی ۲ دا هاوبه ش بوو. به ندی ۲ و ۷ شوینی زیندانیانیک بوو که زیندانه که یان قورس نه بوو، واته تا دووسی سال بوو. قه سر له چاو ئیقین و قزل قه لا زور خو ش بوو، کتییی لی بوو و ته له فیزیۆن و رۆژنامه؛ مولاتایش که موزۆر هه بوو.

کاتی گه ی شتمه به ندی ۲ جگه له که سانیک که له کومیته بینیبوو من، که سم نه ده ناسی، هاوپه روه نده شم نه بوو، ئه و براده ره سنه یی یه ش وا به گرتنی دابووم ماوه یه ک له وی ببوو و پاشان به بی چوونه دادگا و مه حکووم بوون و زیندان بۆ برینه وه، ئازاد کرابوو. تا قه شتیک که جیگه ی به تالی ئه و ته نیایی یه ی بۆ پر کردمه وه، و جوودی چه ند زیندانیی کورد و یه کیان شه هید سوله یمانی تیکانته په بوو. سوله یمان له من که م ته مه نتر، به لام تیگه یشتوو و میهره بان و دلسۆز بوو. هه ر له پۆژی یه که م دا گه لیک له په یوه ندییه کان و یاساکانی زیندانی بۆ پرون کردمه وه. من سوله یمانم به دۆستیکی باش و جیگه ی متمانه ی خو م ده زانی و هه رواش بوو. کاتی له شه ری سالی ۱۳۵۸ ی سنه دا شه هید کرا زۆرم خه فته خوارد و چوومه ری و په سمی ناشتنه که ی. یادی به خیر بی. کاک «طیب سیادت» یش له وی بوو. ته یب له بنه ماله ی حاجی بابه شیخی تورجان و

مرۆفیکی ساغ و بی فیل و قسه خوش و جیگه ی ریز بوو. قسه کردن له گه ل ئه و، باری زوری لی سووک ده کردم. ههروه ها کاک «زاگروس خوسرهوی» خه لکی سابلان لهوی بوو، ئه ویش وهک کاک سوله یمان و کاک ته یب مرۆفیکی باش بوو، به لام دوا ی چهن د رۆژیک رۆیشته، له بیرم نییه بردیانه کامه بهند، له بهروه ی دواتر هیچ نه مبینیه وه. کاک عه بدوللای موهته دیش له گه ل دوو کریکاری تورکی نازره بایجانی لهوی بوون و هاوپهروه نده ی یه کتر بوون. نازانم کاک عه بدوللا حوکمی چهن د سال زیندانی وه رگرتبوو، به لام ده زانم من زووتر له و نازاد بووم و دوا ی گه پانه وه ی بۆکانم، له گه ل کاک سه لاحوددینی موهته دی جاریک چوومه خزمهت دایکیان له مالی خویان و هه والی سه لامه تی کاک عه بدوللام پیندا.

له زیندان دا کیشه و گرفت زور بوو. ئاشکرایه سه ره کیتیرین کیشه، کیشه ی نیوان زیندانی و زیندانه وان بوو. له رابردو دا زیندان به گشته له ژیر هیژمونی زیندانییه چه په کان دا بوو، که به تایبهت دوا ی ۲۸ ی گه ل اویژی ۱۳۳۲ له تووده ی یه کان دا خۆلاسه ده بوو. دیاره به ته نیشته ئه وان وه ناسیونالیسته کورد و نازهرییه کان و ههن دیک سه رۆک عه شیریه ی کورد و لوریش لایه نیکی دیکه ی زیندان بوون. به هاتنی ئیسلامیه خومه نی چیه کان له دهیه ی چل و سه ره لانی بزاقی چریکی له سالی ۱۳۵۰ هاوسه نگییه کان تیکچوو بوون و چه پره وی رووی له هه لکشان بوو. رژی میش زیاتری سه خته لی ده گرتن و ماوه به ماوه، یهک له و ئیمتیا ز و ئه و سه ره به خوی یانه ی لی ده سه نده وه که پیشتر هه یانبوو و پۆلیس و ساواک لووتی زیاتریان ده وه ژانده کاروباری زیندانی یانه وه. هه ر کام له بهنده کانی زیندانی سیاسی قه سر له ریگه ی «کۆمۆن» یکه وه به ریوه ده برا که زیندانییه کان پیکانده هیتا و بهرپرسانی زیندانیان مه جبوور ده کرد به قبول کردنی. کۆمۆن هه موو هه فته یهک چه ند که سی داده نا بۆ کار و خزمهت و خاویز کردنه وه و راگه یشتن به خواردنی خه لکی نیو بهنده که و پاک و خاویزی به ند.

له سه رده می چوونی من بۆ قه سردا هه ولی زیندان ئه وه بوو کۆمۆنه کان تیکبشکینن و نه یانه یلن، که سه له گه ل که س دا خواردن نه خوا و هه ر که سه ی بهرپرسی

خۆی بی. زیندانییهکان ئهوهیان قبوول نهدهکرد و له بهرانبههری دا دهوهستان. رۆژیکیان رایانگهیانده که سه حهقی نییه لهگهڵ که سدا نانی نیوهرۆ بخوا، بهلام «کۆمۆن» گوپی نهدايه قسهیان و خواردنهکان دوو به دوو دانران. من ئه و رۆژه له دالانهکه لهسهه سفره دووردریژهکه دانیشتیووم و لهگهڵ کهسیکی دیکه دا پیکهوه خواردنمان دهخوارد. ئهفسهریک هاته ژووری و ناوی چهند کهسیکی یادداشت کرد که یهکیان بهههلهکهوت من بووم. پاشان بلینگۆ ئه و ناوانه ی خویندهوه و داوای لێکردن بچن بۆ ژیر ههشت (واته بۆ دهفتهری زیندان). وا بزانه ۸ تا ده کهس دهبووین. چووین. به ریز رایانگرتین. ئهفسهریکی زۆر توورپه و تۆسن هات و بهربووه ههپهشه و گورپه شه، چیتان لێ دهکین و دهتانیترینه وه کومیته بۆ ئهشکهنجه و له بهر خۆششانسی منیش نهفهری یهکه می ریزه که بووم! هه هاته پیشه وه، به هه مو هیژ و قوه تی خۆی زله یه کی لێدام که تا ئه و کاته زله ی وام لێ نه درابوو. بۆ ماوه یه ک گیژ بووم، دهستم به دیواره وه گرت و نه مه یشت بکه وم. وا بزانه کابرای ئهفسه ر خۆی تیگه یشت زیاده رۆیی کردوه و نه ده بوایه ئاوا له منی به له باریکی لاواز بدا، ئیتر له کهسی دیکه ی نه دا و ته نیا هه ندیک هه ره شه ی دیکه ی لێ کردین و گو تی جار ی برۆنه وه ژووری با بزانه. چووینه وه، به لام ئه و شه وه و رۆژانی دواتریش هه ر پیکه وه نانمان خوارد! بۆیان نه چوه سه ر، خه لکه که له و په یوه ندییه دا یه کگرتوو بوون، هه ر بۆیه ش زیندانه وان هیچیان بۆ نه ده کرا.

باسی یه کگرتوو ییم کرد، کیشه یه کی دیکه ی نیو زیندان کیشه ی ئیدیولۆژیک بوو. ئیسلامیه کان سه فی خۆیان جیاواز بوو و جگه له هه ندیک کاری هاوبه ش و گشتی، حه شرونه شریان له گه ل یه کتر بوو و تاکوته رایه کیان نه بی له گه ل ئیمه دا نه ده جۆشان، هه ر خه ریکی نوێژ و رۆژووی خۆیان بوون. جگه له وان، عاله مه که به گشتی نوێژی نه ده کرد و رۆژووی نه ده گرت. زۆریک له رینه رانی ئیستای کۆماری ئیسلامی ئه و دم له و ی بوون له به ره وه ی هیچکامیان زیندانی زۆریان پینه درابوو ببری نه به نده کانی سه ره وه تر. ئیسلامیه کان مه لایه کی ده به نگی گالته جار یان له نیو دا بوو ناوی «شجونی» بوو که دوا ی شوپش کرایه نوینه ری مه جلیس و ده لێن ئیستا

نیوه‌ی که ره‌جی کردۆته هی خۆی. شجوونی ئه‌و دهم ده‌یگوت ۱۳ جار گیراوم، هه‌ر جار له‌ زیندان ئازاد دهم، نرخ‌ی «نوحه‌خوانی»م یه‌ک تمه‌ن ده‌بمه‌ سه‌ره‌وه‌! دیاره‌ ئیستا یه‌ک تمه‌نه‌کان بۆی بوونه‌ته یه‌ک میلیارده‌ تمه‌ن! کابرا جگه‌ له‌ پوول و پاره‌ باوه‌ری به‌ هیچ شتیک نه‌بوو. له‌ به‌رانه‌ردا که‌سانی جیگه‌ی ریزی زۆریشمان له‌گه‌ل بوو بۆ نمونه‌ فه‌ره‌یدوون تونیکا بۆنی، نووسه‌ری تووده‌یی و چه‌ند که‌سی سه‌ر به‌ ریکخراوی چریکی فیدایی و مواهیدینی خه‌لق.

کیشه‌یه‌کی دیکه‌ی زیندان ئه‌وه‌ بوو خه‌تی فکری چه‌په‌کانیش یه‌ک نه‌بوو، چریک له‌لایه‌ک و تووده‌یی له‌لایه‌کی دیکه‌، مواهیدینی خه‌لقیش سه‌فی خویان هه‌بوو. خه‌لکانی سه‌ره‌به‌خۆی وه‌ک منیش هه‌بوون، به‌لام که‌م بوون و که‌س هیچمانی به‌ جیددی وه‌رنه‌ده‌گرت. ئه‌م جیاوازیانه‌ زۆر دهرنه‌ده‌که‌وتن و له‌ کاروباری گشتی‌دا چه‌شنه‌ پیکهاتن و یه‌گرتنیک هه‌بوو، بۆ نمونه‌ له‌ وه‌رزشی به‌یانان و ئیواران یان له‌ کاری خاوین‌کردنه‌وه‌ و ئاماده‌کردنی خواردن‌دا...

له‌و ماوه‌یه‌دا که‌ له‌ قه‌سه‌ر بووم، چه‌ند جار، مان له‌ خواردن گیرا بۆ ناره‌زایی دهر‌برین سه‌باره‌ت به‌ کاریک یان پووداوێک. یه‌کیان ئه‌و رۆژه‌ بوو وا ساواک بیژهن جه‌زه‌نی و ۸ که‌سه‌که‌ی دیکه‌ی فیدایی و مواهیدی ئیعدام کرد، به‌لام له‌ رۆژنامه‌ و رادیۆ و ته‌له‌فیزیۆن‌دا وای دهرخست که‌ گوايه‌ ویستیتیان هه‌لین و ئه‌وانیش ته‌قه‌یان لی‌کردیتن! رۆژنامه‌ی که‌یهانی ئه‌و رۆژه‌یان که‌ هینا، عالهم هه‌موو مات بوون و چه‌په‌سان، خواردن نه‌خورا و به‌و بۆنه‌یه‌وه‌ ماوه‌یه‌کی زۆر بیده‌نگی کرا و پاشانیش وه‌رزش به‌رپوه‌چوو که‌ ئه‌وه‌نده‌ی بزانه‌م هه‌مووان تییدا به‌شدار بوون. هه‌ندی‌ک له‌ جووله‌ وه‌رزشیه‌یه‌کان به‌ناوی قاره‌مانانی زیندانه‌وه‌ کرابوون و وه‌رزش و «نه‌رمش» به‌واتای به‌ره‌ره‌کانی و دژایه‌تی‌کردنی رژی‌م و ته‌سلیم نه‌بوونی ئه‌وان بوو؛ زیندانی‌ش به‌وه‌ی ده‌زانی.

به‌ندی ۲ هه‌ندی‌ک کتیبیشی لی‌راگیرابوو که‌ که‌سی‌ک له‌لایه‌ن زیندانییه‌کانه‌وه‌ ده‌بووه‌ به‌رپرسی راگرتنی لیستی ناوی ئه‌و که‌سانه‌ی وا پزیرویان ده‌کردن و له‌ که‌سیکیان وه‌رده‌گرتنه‌وه‌ و ده‌یاندايه‌ که‌سیکی دیکه‌. من ماوه‌یه‌ک به‌رپرسی ئه‌و کاره‌

بووم، به لām به گشتی، زیاتر له نیو خۆم دا بووم و که متر له گه ل خه لک ده جۆشام، هه موو ماوه ی ته مه نم هه روا بووم و ئیستاش هه روا.

له به ندی سیاسی دا هه موو زیندانییه کان سیاسی نه بوون و هه ندیک که سی دیکه ش که کاریان که وتبووه دادگای نیزامی، تیکه لاوی سیاسییه کان بوون. له به ندی ۲ دا کابرایه کی کورته بالایی چوارشانه ی فارس هه بوو، دووکانداری به ند بوو. ئه و کابرایه سیاسی نه بوو و به پۆژ ده چوووه ده ره وه ی به ند نازانم چی ده کرد، به لām په یوه ندی به ده فته ری زیندانه وه هه بوو. که ده لیم دووکاندار، په نگه بیر له وه بگریته وه چ سوپرمارکتیکی گه وره ی لی بووه، ئه وه ی پی ده گوترا دووکان، قوژبنیکی بچوک بوو هه ر جیگه ی کابرا خوی ده بووه، بۆ ناوی سوینده که ته نانه ت یه ک بنیشت یان نوقلیشی تیدا نه بوو. کابرا ته نیا رۆژانی چوارشه ممه لیستی چه ند کیلو ماست و هه ندیک سیری پیده درا رۆژی دواتر بیهینی و پوه له که ی وه ربگری، ئه وه ش بۆ ئه وه بوو له رۆژانی هه یینی دا سیر و ماست ده خورا که ده گوترا بۆ سه لامه تی باشه.

کابرای دووکاندار حیکایه تیکی خۆشی هه بوو ده یگریایه وه و قاقا پیده که نی. گوایه له گه ل دوو که سی دیکه دا ده چن له گوندیکی ده وره به ری «وه رامین» چلچرای ئیمام زاده یه ک بدن و بیفرۆشن! شه ودره نگان په یژه ده بن و ده چنه سه ری و چلچرا له گولمیخی میچه که جیا ده که نه وه، ئیمام زاده ش له و ژیره وه وه ده نگ نایه هیممه ت و به ره که تی بخاته کار و نه هیلی چرای ماله که ی بدزری! کاتی چلچرا به رز ده که نه وه، له به ر قورسی ناتوانن رایبگرن و له ئه نجام دا جه نابی چلچرا له و سه ره وه زرم ده که ویته خواری ئه و هه موو گلۆپه ی که پیوه ی بووه هاوکات پیکه وه ده شکین و وه ک بۆمبا ده نگ ده ده نه وه! خه لک پیده زانن و ده رژین به سه ریان دا و ده یانگرن، له به ره وه ی یه کیان ده مانچه یه کی پیده بی، ده یانده ن به دادگای نیزامی و له ئه نجام دا سه ر له به ندی ئیمه ده ره هینن! کابرا زۆر پازیتر بوو بدری به به ندی عادی، به لām نه یانده دا له به ره وه ی کاریان پی بوو و هه والی نیو به ندی بۆ ده بردن.

مولاقات له زیندانی قه‌سر

له ماوه‌ی مانه‌وهم له زیندانی قه‌سر دا دوو جار چاوپیکه‌وتنی بنه‌ماله‌ی خومانم هه‌بوو. یه‌که‌م جار دایکم و کاکم هاتن بۆلام، گوايه خالیشم، یادی به‌خیر بی، له‌گه‌لیان بوو، به‌لام ئیجازه‌یان نه‌دابوو بیته ژووری. مولاقاته‌کان له پشت دوو محه‌جهرییه‌وه بوو، مولاقاتییه‌کان محه‌جهریی خۆیان هه‌بوو و زیندانییه‌کانیش هی خۆیان، له نیوانیش دا پاسه‌بان هات و چۆی ده‌کرد و گوئی راده‌گرت. ئیمه به کوردی قسه‌مان ده‌کرد، به‌لام مه‌ئمووره‌که که جل و به‌رگی دایکمی ده‌دیت ده‌نگی نه‌ده‌کرد، دیاره ئه‌و نه‌یده‌توانی به فارسی قسه بکا.

جاری دووه‌م ته‌نیا کاکم هاتبوو. دواى ئازاد بوونم گوتی کاتی هاتم بۆ مولاقات، کاک سه‌لاحوددینی موته‌دی که هاتبوو چاوی به کاک عه‌بدووللا بکه‌وی، پینشینیاری کرد هاورێ له‌گه‌ل یه‌کتر بچینه ژووری بۆ ئه‌وه‌ی لای یه‌کتر رابوه‌ستین و کاک عه‌بدووللا و ئه‌نوه‌ریش که هاتن چاومان به هه‌ردووکیان بکه‌وی. هه‌رواش بوو، من که چووم بۆ مولاقات و کاک عه‌بدووللاش هات، لای یه‌کتر رابوه‌ستا بووین. له بیرمه کاک عه‌بدووللا له کاک سه‌لاحی پرسى: «حال ئه‌زه‌نی چطوراست؟» نیازی ئه‌وه بوو بارودۆخی شۆرشی ئه‌یلوول و بارزانی چۆنه؟ به‌لام ئه‌وه‌ی به شیوازیکی تاکه‌که‌سی ده‌گوت وه‌ک ئه‌وه‌ی که سیک بی و نه‌خۆش بی بۆ ئه‌وه‌ی مه‌ئمووری گوئی راکر لێی تینه‌گا. کاک سه‌لاح که قسه‌که‌ی ده‌ناسییه‌وه، گوتی زۆر نه‌خۆشه، هه‌رچی ده‌رمانی ده‌ده‌نی فایده‌ی نییه له‌وانه‌یه نه‌ژی! من ئه‌م شیوه قسه کردنه‌م پێ‌خۆش بوو، ئه‌وان هه‌ردووکیان له من و کاکم سیاسیتر بوون و ده‌یانزانی چۆن قسه بکه‌ن. من ته‌نیا پرسیاری بنه‌ماله و که‌س و کارم له کاکم ده‌کرد و هه‌ولم ده‌دا بزانه‌م دواى گیرانی من که‌س نه‌گیرا بی یان بانگ نه‌کرا بیته ساواک، به‌لام ئه‌وان باسی مه‌سه‌له‌ی گشتیتیری سیاسییان ده‌کرد.

ئازادی به شیوازی ساواک!

ماوه‌ی مانه‌وهم له زیندانی قه‌سر ده‌ورو به‌ری شه‌ش مانگ بوو و ماوه‌ی حوکمی زیندانه‌که‌شم له ته‌واو بوون بوو. پۆژانه که‌سانیک که ماوه‌ی مه‌حکوومییه‌تیان

تهواو دهبوو، ئازاد دهكران و شهوى پيشتر مالاوايىيان له خهلكهكه دهكرد. ههروا دوو سى ههفتهيهك پيش رۆژى ئازاد بوونم ههوال هات كه ئهوه كهسانهى وا له ماوهيهى دوايىدا له قهسر رۆيشتون و به خيال ئازاديان كردون، هيجكاميان بهكردهوه ئازاد نهكراون و رپوون نيبه چييان لى بهسهر هاتوه. ئهه ههواله ههموو لايهكى نيگهراڻ كرد. سهههتا باوهر به ههوالهكه نهدهكرا، چۆن دهبي دواى تهواو بوونى ئهوه مهحكوميهيهتهى وا خويان برپويانهتهوه، كهسهكه ئازاد نهكهن! بهلام شتهكه دواى ماوهيهك پشتراست كرايهوه و دهركهوت كه ساواك دوور له ههموو ياسايهك ئازادبووهكان ئازاد ناكا! خو ئهوه دهم ريكخراوهكانى داكوكيكهري مافى مرؤفيش يان نهبوون يان له بهرانبهر شا و نهوت و ئۆپيكددا قروقهپيان كردبوو. كهس نهيدهزانى بۆچى وايه و دهيانهوى چى بكهن. درهنگتر له رپيگاي مولاقتيبهكانهوه ههوال هات كه ههموو ئهوانهى وا له قهسرهوه ئازاد كراون، نهچوونهته دهروهه و راستهوخو براونهته ئيفين. ئيفين گيان، شهش مانگ بوو لىت دوور كهوتبوومهوه، وا دهمهيننهوه خزمهتت!

رۆژى ئازادىيى منيش گهيشت! جل و بهرگ كو كرايهوه، بليندگو ناوى ئازادبووانى ئهوه رۆژهى خوينهدهوه، منيش لهگهه بووم. چووم بۆ دهفتهرى زيندان و دهفتهر و دهستهك هينرا و ئيمزا و هرگيرا، وهك ئهوهى له زيندانى قهسرهوه ئازاد كرابيتم! بهلام ههه ئهوهندهى كارهكان تهواو بوون گوتيان بچۆ ئهوه ژوورهى پهناوه و لهوى دانيشه. چووم و كاتى ئهوانى ديكهش ههموو كو بوونهوه. بانگيان كردين، سوارى ماشين بووين و ئيفين خو بگره هاتين!

حواله مه ره سى

جاريكى ديكه زيندانى ئيفين! برديانينه نيو بهنديك له بهندهكانى ئيفين و له ژووريكى گهورهيان دانانين كه پيش ئيمه لاي كه م ۲۰ - ۳۰ كهسى تيدا بوو و نزيك به ههموويان هه مان ئهوه كهسانه بوون كه پيشتر پيكهوه له زيندانى قهسر بووين: «سهلاموعه ليكم حه مه، ميوانى تو م ئه م ژمه!» كهس نهيدهزانى بۆ له ويين و دواى ماوهيهك

زیندانوانه کان درکاندیان که ماوهی زیندان «نامحدود» ه و به دهست دادگاو مادگاو ه نییه، ساواکه بریار دهدا، بیلامانی گون ره شیشه و دتوانی هه رچی پیی خوشه بیکا! به پاشکاوای گوتیان نازادییه که له ئارادا نه ماوه، مولاقاتیش نییه، ده بی سه رینی خاترجه می بنینه ژیر سه رتان و لیی دابنیشن! سادقی هیدایت ئه م شیعره فارسییهی بو گازنده له ره زاشا هه ندیک گوپیوو و وا ئیستا له سه رده می ئاغازاده که شی دا که بارودوخ هه مانه، به که لکی خویندنه وه دی. ده کری له و لاتانهی ئیمه دا زهمان بوه ستینری هیچ، ته نانهت بگه ریندریته دواو هس، وه که مه لاکان ماوهی سه دهیه کیان گه رانده دواوه. ئه وه شیعره که یه که هیدایهت هه ندیک گوپیویه تی:

در کف خرس خر، ک...ن پاره ای

غیر تسلیم و رضا، کو چاره ای؟

له بیرم نییه چه ند، به لام به دنایی زیاد له شه ش مانگ له ئیقین مامه وه و وه که باقی خه لکه که «میالی کیشی» م کرد. مولاقات زور که م بوو، هه واخو ریش یان نه بوو یان که م بوو، میوه یان نه ده داینی و به گشتی بارودوخیکی خراپ هاتبووه ئاراهه. که س نهیده زانی چ دهقه ومی، حکوومه تی شا دوا ی به رزبوونه وهی نرخی نهوت به هیزتر بیوو، چه کوچولی زیاتری کریوو، هه ر له و ماوهیه دا که من له زیندان بووم، به قیمه تی خه یانهت به شو رشی کورد، کیشیهی «شط العرب» ی له گه ل عیراق چاره سه ر کردبوو، ولاته که به سیسته می یه که حیزی به ریوه دهچوو، که ئه و یه که حیزبه ش ته نیا «شوول پاکه ر» ی شا و ساواک بوو و دهسه لاتی له دهسه لاتی ئیمه ی زیندانی زیاتر نه بوو! زهمین و زهمان ده بووایه گوی بو شای شاهان و ئهرتهش و ساواک شل بکه ن و به ره و «تمدن بزرگ» بناژوین که هیچ نه بوو جگه له جبه خانه و ته یاره و بومبای به دولاری نهوت کردراو بو هه ره شه کردن له هاوسی و به راوسی. ولاتانی پوژاوا گیروده ی قهیرانی نهوت بوون و نه یانده ویست شا له خو یان برهنجین که

۱. پروانه بهرگی چواری یادداشته کانی عه له م بو راده ی بی دهسه لاتی حیزبه دهسکرده کانی شا.

له ریکخراوی «ئۆپیک» دا قسهی برهوی هه‌بوو، بانگ و هه‌رای مافی مروّف و گه‌لیک ئه‌سل و بنه‌مای وه‌ک داکۆکی کردن له زیندانیانی عه‌قیده‌تی پشت‌گویی خرابوو و به‌گشتی بارودۆخیک ره‌خسا بوو که تیندا شا و ساواک هه‌ستیان ده‌کرد ده‌توانن مله‌وهری له هه‌موو خه‌لکی ئێران بکه‌ن و ده‌شیانکرد، جا زیندانی هه‌ژاری له قه‌لای پۆلابینی ئیقین دا راگیراو چی له ده‌ست ده‌هات، ئیوه بلین؟!

مولاقات له ئیقین

له ئیقین نه‌ کتیب هه‌بوو، نه‌ رۆژنامه و رادیۆ و ته‌له‌فیزیۆن. خه‌له‌که‌که رۆژ و شه‌و هه‌ر داده‌نیشن و پالیان به‌ کاته‌وه‌ ده‌نا به‌لکوو زوو تیپه‌ر بئ، ئه‌ویش نه‌ ده‌جوو لایه‌وه‌! مولاقات که‌م بوو، به‌لام هه‌بوو. دواي پینج مانگی سهره‌تای ئازادیش په‌یدا ببوو و چه‌ند که‌سیکمانیان ئازاد کرد و هه‌ر ئه‌وه‌ش دلّی خۆش کردبووین واته‌ له‌وسه‌ری تۆنیه‌که‌، پروناکیه‌ک با که‌میش بئ، ده‌رکه‌وتبوو.

رۆژیکیان بانگیان کردم بۆ مولاقات. بردیانمه ژیر چادریک له‌ هه‌وشی ئیقین، وادیار بوو شوینی مولاقاته‌که‌یان ته‌عمیر ده‌کرد و ئه‌و شوینه کاتییه‌یان بۆ مولاقات دانا‌بوو. سه‌یرم کرد دایکم و کاکم له‌وئ دانیشتوون. گوتیان زۆرمان هه‌ول داوه تا ئه‌و مولاقاته‌مان وه‌رگرتوه، به‌زه‌بیم پێیان دا هات، کاکم دووکان و کاسیبیه‌که‌ی به‌جئ هیشته‌بوو و که‌وتبووه شوین مولاقات وه‌رگرتن بۆ من، دایکی هه‌ژاریشم به‌و لاقه‌ نه‌خۆشه‌یه‌وه داخودا له‌ چه‌ند ده‌رکه‌ی دابوو و له‌ چه‌ند نامروّف پارابووه تاکوو بتوانی چاره‌گه‌ سه‌عاتیک چاوی به‌ کوره‌که‌ی بکه‌وئ. گوتیان میوه‌ی زۆرمان هینابوو نه‌یانه‌یشت له‌ کیلویه‌ک زیاتر به‌پینه‌ ژووری، سه‌د ته‌مه‌نیشمان بۆ خه‌رج و مه‌خاریچ بۆ به‌جئ هیشته‌وئ گوتووینانه له‌وه زیاتر نابئ. دلّم نه‌هات ناره‌حه‌تیان بکه‌م و بلیم پووڵ چی لئ ده‌که‌م و له‌کوئ خه‌رجی ده‌که‌م؟ دواي هه‌ندیک ئه‌حوالپرسی که‌س و کار، به‌گریانه‌وه له‌یه‌کتر جیا‌بووینه‌وه. کاکم و من هه‌ولمان ده‌دا خۆراگر بین، به‌لام دایکی هه‌ژار ئه‌وه‌ی له‌ ده‌ستی ده‌هات هه‌لوهراندنی دلّوی فرمیستک بوو و به‌رگریشی لئ نه‌ده‌کردن، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش دا گه‌لیک قورس و قایم بوو و نه‌

له و ملؤز مه ده پاراوه که له وی دانیشتبوو، نه گوشاری دهخسته سهر من. ده زانم دونیایه کی دیکه نییه، به لام نه گهر هه بی بؤ ئه و رهنج و ئازاره ی تووشی دایکم و کاکم کردوه ده بی بکه ومه قوولایی جه هه ننه مه وه. هیچم له دست نه ده هات، ئاهی ئهم دوو مه زلوممه هه ژاره ش نه ده گه یشته هیچ باره گایه ک، تو ده بی به هیز بی و نه یه لی زولمت لی بچی دهنه ئاه و ناله که لکی بؤ که س نه بووه له دوارپوژیش دا نایی. دوا ی ئه وه ی له زیندان هاتمه ده ری دایکم و کاکم بویان گیرامه وه ئه و پوژه دوا ی مولا قات چو ن گه راونه ته وه نیو تاران. گوتیان له به رده رکی ئیقین تاکسی نه بوو، ماوه یه ک چاوه روان ماینه وه ئینجا به ناچار ی به پینان وه ری که وتین بچین بؤ سهر ئوتوبانه که به لکو وه له وی تاکسییه ک بگرین. به قه راغ جاده که دا ده رویشتین که زیخی پیندا بلاو کرابوو. دایکم له سهر ئه و زیخ و چه وه لاقی وه رده گه ری و ده که وی به زه وی دا. کاکم ده چی تاکسی به یئی و دایکم سوار بکا، راست له و کاته دا ماشینی ک به وی دا تیه ر ده بی، کاتی دایکم ده بیئی له قه راغ جاده که که وتوو، ده وه ستی. ماشین کی لی ده خوری؟ «ره سوولی»، واته هه مان ئه و باز جو وه ی وا سه عاتی ک پیشتر ئی جازه ی مولا قاته که ی منی پی دا بوون! ده پرس ی چی بووه؟ دایکم هه ر به سه ر زه وییه وه ده گری و به کوردی و نیوه فارسییه ک ده لی له من گه ری، کوره که م بؤ ئازاد بکه! ره سوولی به زه یی پیندا دی و ده لی «چشم مادر، چشم!» ئیتر لی ده دا و ده روا. کاکیشم له سهر ئوتوبانه که تاکسییه ک ده بیئی، له گه ل دایکم ده رو نه وه بؤ هوتیله که یان له نیو شار.

من دوا ی مولا قات به کیلویه ک میوه وه گه رامه وه نیو به ند، دوو دانه سیو و هه رمی و شتی وا. باشه چل په نجا که س چ ده توانن له و چوار پینج میوه یه بکه ن؟ هینایان به بنی لیوان له نیو کاسه یه ک دا هه لیان شیلان و وه ک مه عجوونیان لی کرد، ئینجا مقه ببایه کی وه ک که وچکی چاییان تیخست و به خه لکه که دا گنرایان گوتیان هه ر که س نیوه که وچکیک بخوا، منیش نیوه که وچکی خو م لی خوارد. تامی ئه و نیوه که وچکه له هه موو ئه و میوه ئال و والایه ی ئیستا لی ره هه یه و ده یخو م، خو شتر بوو!

ئازادی

کورتی بکه مه وه. هه روا مانگیك و دووانی دیکه ی پینچوو، بانگیان کردم و گوتیان ئازاد بووی! جا نازانم هه ر ئازادییه کهم له بهرنامه یان دا بوو یان بارو دوخی که وتنی دایکم و به لینی ره سوولیش دهوری تیدا بینی. چوو مه دهفتیری زیندان و له گه ل هاو به ندییه کی دیکه م دا پیکه وه ئازادیان کردین. هاو به ندییه که ی دیکه م لاویکی ریش و سمیل زهردی ئیسلامی خه لگی ده و روبه ری ئیسفه هان بوو. له کاتی رویشتن دا ئه و سه د تمه نه یان دامه وه واکاکم له مولاقاته که دا بۆی به جی هیشتبوم، به لام کابرای ئیسفه هانی پوولی پینه بوو، داوای پوولی ریگای لی کردن، ده تمه نیان دایه، زۆری هاوار کرد چون به ده تمه ن ده گمه وه ئیسفه هان؟ فایده ی نه بوو، گوتیان یاسا له ده تمه ن زیاتر ئیجازه نادا. گوتم خه مت نه بی من پوولم پینه ده تده می و وه پری که وتین. که له زیندان هاتینه ده ری تاکسییه کمان له سه ر ئوتوبانه که گرت، له تاکسییه که دا هه مو سه د تمه نه کهم دا به کابرای ئیسفه هانی و گوتم ده تمه ن کری تاکسییه که ی لی بده و ئه وی دیکه ی هه لگره بوخۆت، هه ر کاریکی کرد و گوتی بابه پازده تمه ن به سه، گوتم نابیی، من له تاران خه لکم هه یه و بو پوول دانامینم، تو بیده به دیاری بو که سوکاره که ت. ئیتر من له مهیدانی ۲۴ی ئیسفه ند (ئینقلاب) دابه زیم و ئه ویش به هه مان تاکسی چوو بو «شمس العماره» ی ناسر خوسره و له وی سواری ئوتوبوسی ئیسفه هان بیت.

۱. ئه و قسه یه م بۆیه گیرایه وه بلیم چاکه و خزمه ت کردنی خه لک هه میشه کاریکی باشه و چاکه دیته وه ری که سه که. دوا ی ئه م رووداوه، کاتی که له سه رده می کوماری ئیسلامی دا (سالی ۱۳۶۰) جاریکی دیکه له تاران گیرامه وه و برامه ئیقین، گه رچی بازجووه کان نیقیاییکی سپییان به رووی موباره کیان دا ده دا و خو یان ده شارده وه و من ده م و چاوی بازجووه که ی خو م به روونی نه ده دیت، به لام دوا ی بیر کردنه وه ی زۆر و به حیسابی شیوه و شیواز و هه روه ها به هوی ئه و پرسیارانه وه که لی ده کردم، هه ستم کرد بازجووه کهم هه مان ئه و پیاوه یه و له سه رده می شادا پیکه وه له ئیقین ئازاد کراین و سه د تمه نه کهم دایه! زۆرم له گه ل میهره بان بوو، لی نه ده دام، هه ر ده بیرسی باشه له کوئی زیندانی بووی؟ له گه ل کی؟ چون ئازاد کرای؟ له گه ل کی؟ ناوی هاو به ندییه کانت له بیر ماوه؟ گه رچی سه داسه د دلیا نیم، به لام تا راده یه کی زۆر لام وایه کابرا هه مان ئه و شه خسه بوو، له ماوه ی ده روژیش دا له زیندان ئازادی کردم، نامه شی پیدام که منیان به هه له گرتوه و ده توانم بگه ری مه وه سه ر ئیش و کاری خو م! دوا ی ئازاد بوون نامه کهم دا به براده رانی ئه کسه رییه ت. لام وانه بوو

كاتى له زېندان هاتمه دهر و به‌گوږه‌ى ئه‌و هه‌والانه‌ى وا له دؤست و برادهرم بېست، بارودؤخى ئابوورى ئېران له‌چاو ئه‌و ساله‌ى وا تېيدا گيرام (دوو سال و چه‌ند مانگ پېشتر)، گه‌ليک گؤرابوو. هؤکاره‌كه‌شى گران بوونى نرخى نه‌وت بوو كه بېووه هؤى ئه‌وه‌ى پوول و پاره‌يه‌كى زؤر كه‌وتبووه ده‌ستى ولاتانى به‌ره‌مه‌پېنى نه‌وت. دياره بودجه‌ى ئه‌سلى سهرفى كړېنى چه‌كوچؤل و هه‌روه‌ها دزى‌وفزى كاربه‌دهستان ده‌بوو، به‌لام ورده‌وپرده‌يه‌كېشى هاتبووه ده‌ستى خه‌لكه‌وه و به‌چاو ده‌مديت وه‌زعى خه‌لك له جاران باشتر بوو. من كه گيرام، دوايېن حقوقى مانگانه‌ى مامؤستايېم وه‌ك ده‌بېرى ليسانسيه له تاران، ۱۳۰۰ تمه‌ن بوو. كه له زېندان هاتمه‌ده‌رى برادهره هاوكاره‌كانم چوارپېنج هه‌زار تمه‌نيان وه‌رده‌گرت! دياره نرخى شت‌ومه‌كېش چووبووه سهرى، به‌لام به‌گشتى وه‌زعى ئابوورى توږى مام‌ناونجى له جاران باشتر بوو. له به‌رانبه‌ردا، بارودؤخى سياسى هه‌تا بلېى خراپ بوو. ساواک گه‌ليک له جاران زياتر ده‌سه‌لاتى سه‌ندبوو و ئازادبېه كومه‌لايه‌تېيه‌كان له‌وپه‌رى كه‌مى و كه‌ساسى‌دا بوون، زؤر كه‌س له خؤيان ده‌ترسان له‌به‌روه‌ى به‌كه‌مترين بيانوو ده‌گيران و ده‌خرانه زېندانه‌وه. دواتر دېتم ئه‌م هه‌ل‌ومه‌رجه له كوردستان گه‌ليک له شوښنه‌كانى دېكه خراپتر بوو و بى‌ئه‌وه‌ى په‌ونه‌قى ئابوورى له‌وى وه‌ك تاران به‌رچاو بى گؤشارى ساواک و ده‌زگا داپلؤسېنه‌ره‌كانى رژېم زياتر له جاران زه‌ق و ئاشكرا بوو.

هاتنه‌وه بؤ بؤكان

له تاران چوومه مالى برادهرىكى خؤشه‌ويستم له هه‌مان ئه‌و شوښنه‌ى والېى گيرابووم و له‌ويوه بردبوويانمه «كميته ضد خرابكارى». به دېتنى ئه‌و و ئه‌و دؤست و برادهرانه‌ى ماله‌كه و كه‌سانى دېكه‌ش كه هاتنه سه‌ردانم، گه‌شامه‌وه. له‌گه‌ل برادهره‌كه‌م‌دا هه‌مان پوژ چووين بؤ تيلگرافخانه و له‌ويوه ته‌له‌فونم بؤ بؤكان كرد كه بلېم ئازاد كراوم.

له پوژنامه‌ى «كار» دا بلاوى ده‌كه‌نه‌وه، به‌لام له‌په‌ر دېتم بلاوكرايه‌وه. ئېتر نازانم زيانى به كاروبارى ئه‌و كه‌سه گه‌ياند يان نا، به‌لام من پېم‌خؤش نه‌بوو و به شوښنى‌دا له رېكخراوه‌كه ئېستېغاف دا و هاتمه دهرى، تا ئه‌م‌رؤش ئېتر نه‌چوومه‌ته هېچ رېكخراوه‌يه‌كى سياسىبېه‌وه.

گوتیان خالت له تارانە و بچۆ بۆ لای ئەو. چووم. خالم، حاجی حەمەرەشیدی مەمەدیان، کە سێکی تیگەیشتوو و کارجوان بوو. جووتیک کەوشی بۆ کریم و گوتی پێش هەموو شت دەبی بچین بۆ شیرکەتی ئەو کابرایەیی وا تەرەف حیسابی کاکتە و لەو ماوەیەدا زۆری زەحمەت کێشاووە بۆ مولات وەرگرتنە کانت. چووین. هەمان ئەو شەخسە بوو کە لە یەکەم مولاتدا لە کومیتە پیکەووە لە گەڵ کاکم دانیشتیوو. چایە کمان خوار دەووە و زۆرم سپاس کرد. بە داخووە ناویم لە بیر نەماوە، بە لام کابرایەکی بە هایی زۆر جیگەیی ریز بوو. بۆ هەمیشە مەمنوونیم.

ئەو شەو، مامۆستا مەمەدی نووری (شاعیر) کە ئەو دەم نوینەری بۆکان لە مەجلیس بوو، هاتە چاوپیکەوتنی خالم. دەیزانی منیش ئازاد کراوم و لە گەڵ ئەوم، دیارە بۆ لای ئەو هاتبوو نەک من، بە لام هەر ئەو نەندەش کە هات و لە لای منیش دانیشت بۆ بارو دۆخی ئەو سەر دەمەیی کە سێکی وەک ئەو ئازایەتی بوو، یادی بە خێر بی.

پۆژی دوایی سەرەتا چووم بۆ مائی حاجی مەهدی شەیبانی کە وەک گۆتم دوو کۆرپی لە زیندان بوون و باسی ئەوانم بۆ کردن. پاشان بلیتی ئوتوبووسم وەرگرت و چووم بۆ تەوریز. لەو ئێمیوانی دوو دۆستی خۆشەویستم بووم. بە تەلەفۆن لە گەڵ بۆکان قسەم کرد، وامان بە سەلاح زانی کە بە ئوتوبووسی «شەوانە»ی کرماشان بچمەو، بە لام بۆ ئەو هی خزم و دۆست و برادەر نەین بۆ پێشوازی و بە دەست ساواکەووە تووشی کێشە نەبن، بریارمان دا کاکم بی بۆ میانداو و منیش لە میانداو بێدەنگیک دابەزم ئینجا پیکەووە بچینەووە بۆ بۆکان، بە لام کاتی لە میانداو دابەزم دیتم کاکم و دەدوازدە کەسی دیکە لە دۆست و خزمان زەحمەتیان کێشبوو و هاتبوون. لە باوەش گرتن و ماچ و مووچ، ئینجا وەرپی کەوتن بۆ بۆکان و راست چوونەووە مائی لای دایک و خوشکەکانم کە گیرانی من تووشی ئازار و زەحمەتی زۆری کردبوون و تەنانەت هەندیک بەرنامەیی بنەمالە کەمانی لی تیکدا بوون. باوکم لە میژ بوو نەما بوو.

بە یانی تازە لە خەو هەستا بووین میوان دەستی کرد بە هاتن. زۆری لە سەر

نارۆم هەر له به‌یانیه‌وه هه‌تا نیوه‌شه‌و خه‌لک بوو ده‌سته‌ده‌سته ده‌هاتن، ژنان به‌جوئ و پیاوان به‌جوئ. ماوه‌ی سێ رۆژ له‌به‌ر میواندارییه‌تی و چێشت‌لێنان هه‌موو له‌ده‌ست‌وپیل که‌وتبوون و خوشکم نه‌خۆش که‌وتبوو، نه‌مانده‌زانی له‌به‌رانبه‌ر ئه‌و هه‌موو که‌وره‌یی‌یه‌ی خه‌لکدا چی بکه‌ین، غافلگیر ببوین. خه‌لک له‌شاره‌کانی دیکه‌شه‌وه ده‌هاتن و ببوو به‌ وه‌زعیکی که‌ له‌تاقه‌ت و توانای هه‌مووان چووبوو ده‌ری و نیگه‌رانی ئه‌وه بووین لای ساواکیش ره‌نگدانه‌وه‌ی هه‌بێ. شه‌وانه‌ دوا‌ی نانخواردن دووکانداره‌کانی شاری ده‌هاتن. ده‌زانم زۆربه‌یان له‌به‌ر خاتری خالم و کاکم ده‌هاتن، به‌لام هەر ئه‌وه‌نده‌ی مه‌ترسییه‌که‌یان ده‌بینی و شلوئ نه‌ده‌بوون، جیگه‌ی رێز بوو. مالی یه‌ک له‌تاجره‌کانی بۆکان، برا گه‌وره‌یان وه‌فاتی کردبوو و سه‌ره‌خۆشییان هه‌بوو، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا هه‌ردوو برای مه‌رحوومه‌که‌ هه‌موو شه‌ویک دوا‌ی نانخواردن ده‌هاتنه‌ مالم‌ان و داده‌نیشان، من له‌خه‌جاله‌تیان ده‌بووم به‌ ئاو و هیچیشم پینه‌ده‌کرا.

رۆژی سیټه‌م که‌ته‌واو بوو به‌سه‌لاح و مه‌سه‌له‌هه‌تی هه‌موو لایه‌ک وا به‌باش زانرا کاکم دووکان بکاته‌وه، منیش له‌ماله‌وه‌دانه‌نیشم و له‌گه‌ڵ براده‌ریکدا به‌راسته شه‌قامه‌که‌ی بۆکاندا تا لای گاراج پیاسه‌یه‌ک بکه‌م و بگه‌ریمه‌وه، ئینجا له‌دووکانی کاکم دابنیشم با خه‌لکه‌که‌ ببینن که‌ ئیتر له‌ماله‌وه‌نیم و چیت‌ر زه‌حمه‌تی هاتن نه‌کێشن. پلانه‌که‌ بئ‌سوود نه‌بوو و ئه‌و لافاوه‌ی وه‌ستاند، به‌لام هەر سه‌عاتی دواتر له‌ماله‌وه‌ته‌له‌فونیان کرد و گوتیان میوانت هه‌یه‌ وه‌روه‌ مالی! که‌چووم، زۆرم پێخۆش بوو، لاویکی سیاسی خه‌لکی بۆکان بوو که‌من رێزی زۆرم لێ‌ده‌گرت و دوا‌یی چووه‌ ئیو کومه‌له‌وه‌ و وا بزانی ئیستا له‌گه‌ڵ حکمه‌تیسه‌کانه‌. گه‌لێک رێنومایی کردم و بارودۆخی بۆکانی له‌و سالانه‌دا که‌له‌زیندان بووم، بۆشی‌کردمه‌وه. گوتی ساواکیه‌کانی مه‌هاباد رۆژانی چوارشه‌مه‌ دین بۆ بۆکان و سه‌ردانی هه‌ندیک شوین ده‌کن و ناوی شوینه‌کانی پێ گوتم.

بۆ ماوه‌یه‌ک له‌بۆکان مامه‌وه، کارم نه‌بوو و له‌دووکاندا یارمه‌تی کاکم ده‌دا.

نەمدەزانی دەبێ چى بکەم و کار لەکۆى بدۆزمەو. لەبەرەوى بە حوکمی دادگای نىزامى مەحکوم کرابووم، ئیتر مافی گەرانەو و سەر ئیش و کاری دەوڵەتیم نەبوو و تەنیا دەمتوانى لە کەرتى تايبەتدا کار بکەم، کەرتى تايبەتیش لە بۆکان چى دەکرد! تەنیا دەکرا دووکاندارى بکەم و تەواو.

خاوارستان، پۆژیکيان کاک حەسەنى ئەيووبزادە لە تارانەو تەلەفۆنى بۆ دووکانى کاکم کردبوو و گوتبووى کاک جەلیلى گادانى دەلى کارىکم بۆ ئەنوەر دۆزیوەتەو ئەگەر پى خۆشە با بچ بۆ لام لە تاران قسەیهكى لى بکەين. دەسبەجى چووم. کاک جەلیل پەئىسى کارگوزىنى شىرکەتى «انبارهاى عمومى ايران» کۆنتراتچى ئىدارەى گومرگ، بوو. شىرکەتەکە لە تاران و خورەمشەهر و تەوریز و جولفا و چەند شوینى دیکەى ئىران لقی هەبوو. کاک جەلیل لە ئىدارەى ناوەندى شىرکەتەکە زۆر دەسپۆشستوو و جىگەى ریز بوو و سەرپەرشتى لقی شارەکانى دیکەشى دەکرد. زۆر بە مېهرەبانىیەو گوتى کام شارەت پى خۆشە هەلبێژرە، دەتئیرمە ئەوئ. من شتى وام بە خەونیش نەدەدى بکەنە سەرپشک بۆ کار و شوینى کار! تەوریزم هەلبێژارد و ئەویش حوکمی بۆ نووسیم. ئەو گەورەبىیەى کاک جەلیم هەرگیز لە بىر نەچۆتەو و ناچیتەو.

لە تەوریز ماوەى چەند سالیک کارم کرد، منیش بووم بە مودىرى ئىدارى لقی تەوریز و ئاغای مودىر کەرى نىر نەیدەکیشا. گومرگ بە شىوێ نەرىتى شوینى بەرتیل و دزى کردن بوو. من ئەو فىلانەم لەگەل نەبوو و مودىر عامیلیش ئەوێ دەزانی، منیان دەناسى و متمانەیان پێدەکردم، ديارە لەویدا کاک جەلیل دەورى گرنگى هەبوو. ئەو خۆى مرقۆئىکى پاک بوو و سونىدىان بە سەرى دەخوارد، منیش کە جىگەى برۆای ئەو بووم، بە هەمان چاوسەیر دەکرام و دواتریش ئەوهم پىشان دا. هەر بەگشتى مودىرانى شىرکەتەکە خەلکانى دەسپاک و بەشىکى بەرچاویان سیاسى و توودەبىيان لە تەیفى توودەبى بوون. لە هەموو ئەو ماوەیدا کە لە تەوریز کارم کرد، تاقە تەنیکم جگە لە حقووقى مانگانەم نەچوو گىرفانەو و لە حقووقەکەشم بەشىکیم بە قەرز دەدا بەکرىکارەکان و دەفەوتا و دەخورا. زۆر دژى

دزی و فزی بووم، هر که سی ئه و کارانه ی بگردایه دهرمده کرد. سی سالیکی لی مامه وه. جیگه ی دهردی دل و چاره سه ری کیشه ی هه مووان بووم. ته نیا دز و به رتیلخۆر خۆشیان نه ده ویستم، ئه وانیش له بهر فه زای گشتیی نیو کریکاران نه یانده ویتره فزه بکه ن و هه لویستیک دژ به من دهر بپرن. شیرکه تی ته عاونیی کریکارانم دامه زراند و تا من له وی بووم له هه لبژاردنی مودیری شیرکه ت ته عاونی دا که س خۆی کانید نه ده کرد له به روه ی به بوونی من که س دوو ده نگیشی نه ده هینایه وه. پیم خۆش نییه ئه وانه بلیم، به لام وهک ئه زمونیک باسی ده کم که ده کری له شوینیکی وهک گوومرگیش دا کار بکه ی و پاک بی. من وا بووم، به لام هیشتا نه ده گه ی شتمه پاک ی و بی خه وشیی کاک جه لیل و هه ندیکی دیکه له هاوکاره توو ده یی به کانم که گولخه نی گوومرگیان کرد بووه گولشه ن. دوا ی شو رشی ۱۳۵۷ جاریکیان له شه قامیکی تاران تووشی مودیره که ی پیشوومان بووم. له پیش دا راوه ستا و ماوه یه ک به واقووری سهیری کردم، ئینجا گوتی ئیوه نه سلی دایناسۆر بوون، فه وتان و نه مان، ئیستا برۆ بزانه له وی چ خه به ره!

له سه ره تای کار و ژیانم له ته وریز، هیشتا ترسی ساواکم هه ر له دل دا بوو، زۆر به پاریزه وه هات و چۆی خه لکم ده کرد و زیاتر به کاره که مه وه خه ریک بووم. ته نانه ت براده ریکی کوردم که پیشتر له تاران پیکه وه بووین و زۆرمان به شداریی خۆپیشاندانه کانی زانستگه کرد بوو، بانگی کردم ه مالی خۆی و گوتی که سی لی نییه، هه ر خۆم، به لام هه ر نه مده ویتره بچم و ده ترسام که سیکی ناپاک به هه واله که بزانی و ساواک ئاگادار بکاته وه و بگه ریمه وه به رده م ئاره ش و ره سوولی و ئاپۆلۆ! ئه و ترسه م هه بوو و پئی لی ده نیم. حه ق بووم یان نا، نازانم، به لام ئاوا بووم. ساواک هه ر له و ماوه که مه دا وا له بۆکان ده ژیا م، چاوترستی کرد بووم. جاریکیان پوورم نه خۆش بوو و جگه له دوکتۆر قادری شیخی که سی پین دوکتۆر نه بوو، چووم بۆ مالی دوکتۆر شیخی بیبه مه سه ر نه خۆشه که، هه ر له ده رگام دا، گوتیان له مال نییه و منیش گه رامه وه دوا وه. چه ند رۆژ دواتر بانگیان کردم ه ساواکی مه هاباد و پرسیا ری په یوه ندیی خۆم و دوکتۆر شیخیان لی کردم. ده یانویست بلین ئاگاداری

هه موو شتیك ههین، گه رچی كه موزور ده مزانی كی له و نزیك مالى دوكتور شیخییه چاوی پیم كهوت و ده بی هه ر ئه ویش راپورتی لیدابیتیم. دواى یه كدوو سال، ورده ورده هینزم هاته وه بهر و وره ی كار و قسه كردنم زیاتر بوو، به تایبته له گه ل چهند هاو كاری خوم كه له پله یه كی به رزی ریکخراوه بی دوو ریکخراوی چه پی ئیران دا بوون و رۆژانه پیکه وه كارمان ده كرد و شه وان هه ش ده چووینه مالى یه كتر.

راپه رینی سالی ۱۳۵۷

دواى ماوه ی سنی سالیك مانه وه م له ته ورین، نیشانه كانی شوپشی گه ل سه ریان هه لدا و بارودوخ گورا. رۆژی ۲۹ی به مهنی ۱۳۵۶ له نیو شاری ته ورین بووم كه خو پيشاندانه گه وره كه ی چله ی شاری قوم به ریه چوو و كوژرانی خه لك و سووتانی دووكانانم به چاوی خوم بینى. راسته وخو به شداریی خو پيشاندانی ئه و رۆژم نه كرد، به لام خو پيشاندانه رانم ده دیت و چهند كوژراویشم بینى كه له سه ر جاده و كوژانه كان كه وتبوون، برینداریشم بینى كه خه لك ده رگایان لى ده كردنه وه و ده یانبرده ژوورئ بۆ ئه وه ی نه كه ونه ده ست ئه رته ش و پولیس و ساواک. درهنگتر ده شچوومه سه فی خو پيشاندانه وه و ته نانه ت شه وان هه ده چوومه مزگه وتیک كه ده گوترا مه لاکه ی دژ به رژیم قسه ده كا.

له كو تایی یه كانی ته مه نی ساواکدا، جاریك له ساواکی ته ورینه وه بانگیان كردم. سه قز و سابلاغ كه م بوو، ئیستا نۆبه ی ساواکی ته ورینه ی هاتبوو! پرسیا ری سه رکاره ریکیان لى كردم كه دیار بوو مه ئمووری خو یان بوو و ده یانپرسی بۆچی ده رکراره. گوتم دز و به رتیل وه رگر و مله وره و مانه وه ی له به رژه وه ندیی شیركه تدا نییه. نه یانده ویست راسته وخو بلین نابی ده ری بکه ن، ده یانگوت فه قیره و قه رزداره و باش وایه ئاگایه كتان لى بی! گوتم ده چم و ده پرسم بزانه چیم بۆ ده كری، به لام هه ر نه مگپرایه وه سه ر كار، ئه وانیش دواى ماوه یه ك گوربه گور بوون و دام و ده زگایان پیچرایه وه. شوپش تو ماری ساواکی پیچایه وه و ساواکی ته ورین كه وته بهر هیرشی خه لك و گیرا. براده ریکى گه نجم كه له هیرش كردنه سه ر ساواکدا به شداریی كرده وو و

ده‌مانچه‌یه‌کیشی هینابووه ده‌ری. ده‌مانچه‌که‌ی دا به‌من، منیش دواتر برده‌مه‌وه بۆکان و دام به «کومیتیه‌ی شو‌رش»ی شاره‌که.

دوو رۆژ پێش سه‌رکه‌وتنی شو‌رش، چریکه‌ فیدائیه‌کانی خه‌لق له‌ ته‌وریز «هفته‌ همبستگی با خلق کرد»یان له‌ زانستگه‌ی ته‌وریز به‌رپه‌وه‌برد که له‌ فه‌زای ناسیونالیستی تورکی ئازهربایجان و شاری ته‌وریزدا هه‌نگاوێکی باش بوو. له‌وه‌ کاره‌دا راسته‌وخۆ به‌شداریم کرد، هه‌م چوومه‌ تاران و داوام له‌ چه‌ند که‌سی کورد کرد بێن و له‌ سالۆنه‌که‌دا قسه‌ بکه‌ن، هه‌م خۆم قسه‌م کرد.

رۆژی سه‌رکه‌وتنی شو‌رش، واته‌ ۲۲ی به‌همه‌نی ۱۳۵۷یش ژماره‌ی ۲۰ که‌سیک له‌ لایه‌نگرانی فیدائیه‌یان له‌ بۆکانه‌وه‌ هاتبوونه‌ ته‌وریز هه‌تا به‌شدارێ رۆی و په‌سمه‌که‌ بن، یه‌کیان شه‌هید مینه‌ی شیرخانی بوو. دوا‌ی ته‌واو بوونی به‌رنامه‌که‌ هه‌موویان پیکه‌وه‌ هاتنه‌ ماله‌که‌ی من. له‌وێ دانیشتبووین که‌ ته‌له‌فیزیۆن سه‌رکه‌وتنی شو‌رشی گه‌لی راگه‌یاند و هه‌موو پیکه‌وه‌ سه‌روودیکمان گوته‌وه‌ که‌ له‌ ته‌له‌فیزیۆنه‌وه‌ بلاو ده‌بۆوه‌.

رۆژیکی خۆش بوو، کئ پێی وابوو مه‌لای لابه‌لا شو‌رشه‌که‌ ده‌قۆزنه‌وه‌ و ده‌یکه‌ن به‌هی خۆیان، به‌لام با ئه‌وه‌ بلێم من ماوه‌یه‌ک پێشتر و له‌ رۆژی تاسووعای سالی ۱۳۵۷دا له‌ تاران بووم. له‌وه‌ رۆژهدا خۆپیشاندانیکی گه‌وره‌ دژ به‌ رژیمی شا له‌ تاران به‌رپه‌وه‌ چوو. منیش به‌شداریم تیدا کرد و له‌ گه‌رانه‌وه‌م دا بۆ ته‌وریز کاتی ده‌مگوت له‌ تاران مه‌لا و ئیسلامیه‌کان سه‌ره‌په‌تی هه‌موو کاره‌کانیان به‌ده‌سته‌، هاو‌رێ چه‌په‌کانم باوه‌ریان پێنه‌ده‌کردم. ئیمه‌ له‌ خه‌ون و خه‌یالدا بووین و ئه‌وان هاتن به‌روبووی زه‌حمه‌تی سالانی خه‌لک و ئیمه‌یان دزی و کردیان به‌هی خۆیان، رۆژاوا‌یی یه‌کانیش له‌ ترسی ته‌یاری چه‌پ یارمه‌تی ئه‌وانیان دا و خومه‌ینیان له‌ نه‌جه‌فه‌وه‌ برده‌ کوه‌یت و پاريس و له‌ویوه‌ به‌ فرۆکه‌ی تابه‌تی ئه‌یرفرانس هینایانه‌وه‌ ئێران، ئیستا ئه‌وانیش وه‌ک ئیمه‌ به‌ده‌ست مه‌لا و قاعیده‌و ماعیده‌وه‌ گیریان خواردوووه‌ و بۆیان قه‌مه‌تر نا‌کرین.

هه‌ر چۆنیک بێ، به‌ سه‌رکه‌وتنی شو‌رش و رووخانی رژیمی شاهیه‌تی، منیش وه‌ک زۆریک له‌ زیندانیانی سیاسی رژیمی شا، گه‌رامه‌وه‌ سه‌ر ئیش‌و‌کاری مامۆستاییم و داوام کرد له‌ تارانه‌وه‌ بمانێرنه‌وه‌ بۆ بۆکان. چوومه‌وه‌ بۆکان،

سەرھەتا وەك ئەندامیكی كۆمیتەى شۆرپشى شار لە كۆمیتەدا بووم، ئینجا بووم بە مامۆستای دەبیرستانى شەھید كەمال و كەموزۆر ھاوكات لەگەڵ ئەوانە، لەگەڵ جەرھىانى فیدائىيانىش كەوتم. ئیتر بەشوینىدا ھەلبژاردنەكان و كاندىداتۆرى من و شەپرى كوردستان و گۆرانى خەتى فكريى ئەكسەرىيەت و رۆيشتن بۆ تاران و خۆشاردنەو و گىرانى دووبارە و پاشانىش، پشت لە دۆست و ڤوو لە دۆژمن! ھەلاتن بۆ ئوروپا و حاوانەو لە بریتانیا. ئەو قوناغانە دەبنە كتیپكى پراپەرە و دیارە شوینیان ئیرە نییە، بەلام لە داھاتوودا حىكایەتى گىران و ۱۰ ڤۆژ زیندانى بووم لە ئیقینى سەردەمى خومەینىش دەنووسم.

شرح این هجران و این خون جگر این زمان بگذار تا وقت دگر

ئەنجام

من لە ھەلسەنگاندنى كارى زیندان و گىران و ئازاد بووندا ھەندىك بۆچوونم ھەيە كە لیڤەدا بەكورتى راياندەگەيەنم. وا ھەيە ئەنجام وەرگرتنەكانم بۆ ھەندىك كەس راست و بۆ ھەندىكى دىكە چەوت بنوینن، بەلام راست يان چەوت، بۆخۆم جىگەى قبوولن:

یەكەم، من لە ھەلبژاردنى رېيازى سیاسىدا دەورىكى ئەوتۆم نەبوو. كورد بووم، لە بنەمالەيەكى ھەژاردا گەورە ببووم، باوكم پېشتەر ئەندامى «ژ.ك» ببوو و كاكەم لە ڤووداوەكانى سالى ۱۳۳۱ - ۳۲ى ئىراندا وەك ڤۆژنامەفرۆشىكى چەپ بەشدارىيى كردبوو و بەھۆى ئەو ھەو ھەو ھەو ھەو زیندانەو ھەو. بارودۆخى سیاسى كوردستان و بۆكانى ئەو سالانە و زولم و زۆرى ئاغاوات و گوشارى حكومەت و ساواك، كتیپ و ڤۆژنامە خویندنەو ھەو، گویدانە رادیۆى وەك پەيكی ئىران، سەرھەلدانى شۆرپشى ئەیلوول و دەرچوونى ڤۆژنامەى كوردستان و كرانەو ھەو رادیۆى كوردى لە كرماشان ھەمووى بەسەریەكەو ھەو شوینیان لەسەر دانا بووم و بەرەو بىرى سیاسى چەپ و لە عەینى كاتدا بەرەو ناسیۆنالیسمى كوردىيان بردبووم و مەعجونیكى سەیریان لى

دروست کردبووم که نه‌مده‌زانی کیم و چیم دهوی، هر ئه‌وه‌ندهم ده‌زانی که ده‌بی دژ به‌و سیستمه دامه‌زراوه سیاسییه بوه‌ستم که له ئیزان‌دا سه‌قامی گرتبوو. ئه‌وه‌ش به پیوانه‌ی ساواک کردبوومیه که سیکسی سیاسی، گه‌رچی واش نه‌بوو و من نه‌تیگه‌یشتن و نه‌زانستی سیاسی هیچ‌کامیانم نه‌بوو.

دوو‌ه‌م، ته‌بعید کران و دوورخرانه‌وه‌ی به‌ناحه‌قم له کوردستان نه‌ک هر له سیاسته‌ دووری نه‌خستمه‌وه به‌لکوو هانی زیاتری دام رژی‌م ناخوش بو‌ی و دوژمنی بم. باوکم دوابه‌دوای ته‌بعیدی من نه‌خوش که‌وت و له دریزه‌ی‌دا کوچی‌دوایی کرد. من رژی‌می شام به‌هۆکاری ئه‌و مردنه‌ ناوه‌خته‌ی باوکم ده‌زانی، ئه‌و ته‌نیا ۵۳ سال ژیا.

سینه‌م، چوونی دانیسگا و نه‌فه‌س‌کیشان له فه‌زای نیوه ئازادی ئه‌وی‌دا ده‌ره‌تانی زیاتری بیرکرده‌وه و خویندنه‌وه‌ی پیدام و له هه‌لۆیست‌گرتنی دژ به‌رژیم‌دا قایمتری کردم. به‌شدار بوون له هه‌موو خۆپیشان‌دانیکی زانستگه و ده‌ره‌وه‌ی زانستگه وه‌ک ئیعتیساباتی ناسراو به‌شیرکه‌تی واحیدی ئوتوبوس‌رانی تاران و چله‌ی کوژرانی غوه‌لام‌ره‌زا ته‌ختی و هات‌و‌چۆی ئه‌نجومه‌نی فه‌ره‌نگی ئیزان و شوورپه‌وی و سووکه‌هاوکاری کردنیکی گوڤاری «خوشه‌ی» ئه‌حمه‌دی شاملوو و نووسین و ته‌رجه‌مه‌ی هه‌ندیک بابه‌ت له فارسی و تورکییه‌وه بۆ سه‌ر کوردی و بلاوکرده‌وه‌یان به‌ناوی خۆم یان ناوی خوازاوه له هه‌ندیک گوڤاری فارسیی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ی تاران‌دا، به‌ره‌می ئه‌و ته‌بعیده بوون و لام وایه ئه‌گه‌ر له کوردستان دوور نه‌خرا‌بابمه‌ته‌وه و له گونده‌کانی ده‌وروبه‌ری سه‌قز و بۆکان مامۆستا‌ییم بکر‌دایه‌ واهه‌بوو زۆریک له‌وانه‌ پوو نه‌ده‌ن.

چواره‌م، هه‌ندیک که‌سی وه‌ک کاکم و کاک سواره‌ی ئیلخانی‌زاده و دره‌نگتر، دۆست و براده‌ری چه‌پ له تاران، به‌تایبه‌ت له زانستگه، زیاتریان به‌ره‌و بیری چه‌پ بردم. له‌و کتیبانه‌ی که شوینی زۆریان له‌سه‌ر دانام «سیر تاریخ» ی «گۆردن چایل‌د» بوو وه‌رگیزانی فارسیی «احمد بهمنش» که کاک سواره‌ی پیدام و گوتی خۆت له‌و چوارچینه‌ به‌رته‌نگه‌ فکرییه‌ به‌ینه‌ ده‌ره‌وه که ئیستا تیندای.

پینجهم، له هه موو ئه و ماوه یه دا هیچ کاریکم جگه له کتیب خویندنه وه نه کرد. ئه گهر ساواک و به گشتی رژی می ئیران ئه و به ند و به سته یان له سه ر چاپه مه نی دانه نایه و ئازادییه ک هه بووایه کتیبم بخویندایه ته وه و جاسووسیان له سه ر دانه نایه م و بۆ خویندنه وه ی رۆژنامه یه کی ئاسایی وه ک «کوهستان» بانگی ساواکیان نه کردایه م و هه ره شه یان لی نه کردایه م، به و شیوه زه قه خۆم له به رانه بر ئه وان دا نه ده دیت و وا هه بوو نه بوو مایه ته ناحه ز و دژبه ری ئاشته وه نه بوویان. به گشتی بلیم، من بارو دوخ کردمییه سیاسی و هه ر دوو ته بعید و زیندانی کرانم دوور له دادپه روهری بوو، که س و کاریشم هه رکام به شیوه یه ک دوو که لی ئه م ئاگره یان به چاودا چوو.

شه شه م، به لام ئه وه ی خۆم بگریته وه، منیش له م ره وته دا بی هه له نه بووم. هه له یه کم ئه وه بوو خۆم و توانا و تا قهت و هیزی خۆم نه ناسیبوو و به گه نجییه تی ملم پیوه نابوو و لام وابوو به خۆم و چوار که سی دیکه ی وه ک خۆمه وه که به ده وری یه کتره وه بووین، ده توانین ئه مپریالیزمی جیهانی تیکومه کان بده یین. شه ری قیه تنام و گۆرانی سیستمی سیاسی له کووبا و کامبۆج و لائوس و به هیز بوونی بزووتنه وه ی چه پ و دیموکرات له ئوروپای رۆژاواش له م باوه ر به خۆبوونه دا هاندرم بوون.

حه وته م، وه ک خۆم باش نه ده ناسی، دوژمنیشم باش نه ده ناسی و هه ر ئه وه نده ی ده مدیت خه لکانیک ده گیرین و به ماوه یه کی که م له زیندان دینه ده ری، ئاماده یی ئه وه م له خۆم دا ده دیت منیش بۆ خزمهت به باوه ره که م ماوه یه کی ته مه نم به ختی زیندان چوون بکه م، به لام دلره قی و بی به زه بوونی دوژمنم نه هیئا بووه حیسابه کانمه وه و نه مه زانی وره و توانای من ده توانن تیکبشکینن و ته نانهت له ژیانم بیزار بکه ن. به دلنیا یی ئه گه ر زانیارییه کانی ئه و براده ره ویلۆن ژه نه نه بووایه له قۆناغی دواتری ئه شکه نجه و لیدان دا ناوی چه ند دۆست و هاوڕییه کی خۆم ده برد و ساواکیش رانه وه وه ستا له گرتنیان، واته ده بوومه باعیسی ئازار و ئه شکه نجه و زیندانی خه لکانیک که هه موویان دۆست و خزمی چاکی خۆم بوون. ته نیا به خت یارمه تی دام وام لی نه قه ومی ده نا من قاره مان و شیرکرۆژ نه بووم.

هه شته م، په یوه ندییه کی ریکخراوه ییم نه بوو و بۆ ئه و رۆژه ره شان ه ئاماده

نه کرابووم. که سیکی خورست بووم و به تاکه که سیش هه و دای ئالوزی ئه و هه موو کیشانه م بۆ نه ده کرایه وه. که سانیک که له بارودوخی ولاتانی ئیمه دا مه ترسیی به رهنگار بوونه وهی رژی میکی داپلوسینر ده گرنه ئه ستو وا هه یه سه رکه و تووتر یان پاریزراوتر بن ئه گهر په یوه ندییه کی ریکخراوه یی یان له پشت بی، که رچی هه ر ئه وهش وا هه یه بیته هوی ناسرانه وه و گیرانیان.

نۆهه م، که سیکی دل ساف و بی خه وش بووم و خه لکی دیکه شم وه ک خۆم ده دیت، له کاتیکدا یه ک له نزیکترین هاوړینیانی خۆم مه ئمووری ساواک بوو و مانگی دوو جار راپوړتی لی ده دام که درهنگر ئه سللی نامه کانی که وتنه دهستم. له ماوهی مامۆستای گوندی «سه را» دا یه ک له نۆکه رانی مالی سمایل ئاغای عه باسی که جاسووسیکی به ئه زموونی ساواک بوو و بۆ دهوره دیتن برابوو ئیسرا ئیلیش، هه میسه به دهورمه وه بوو و ته نانه ت به مایکرو فونی ژیر که واکه ی دهنگی تۆمار ده کردم و من له بهر خاوی و بی ئه زموونی ئه وانهم نه ده زانی له کاتیکدا ئه و رینگایه ی گرتبوومه بهر پیویستی به وه بوو بیانزانم و رهنگدانه وه م له بهرانبه ریان دا هه بی و به ساویله کی تینه که وم. ته نیا رهنگدانه وهی ئه و کاتم ئه وه بوو گوندی سه رای سه رجاده و ئاسووده یی ئه ویم گۆرییه وه و چوومه بوغده که ندی، به لام درهنگ ببوو و ساواک ئیتر دهستی له سه رم نه کرده وه و ئه و هاوړی فریوخواردوو وهی خۆمی کرده ملۆزم و ناریدییه گونده که ئاگای لیم بی، له کاتیکدا قوتابخانه ی بوغده که ندی تازه دامه زرابوو و ته نیا دوو پۆلی یه ک و دووی هه بوو، قوتابخانه ی گونده کانی دیکه به شهش پۆلیشه وه دوو مامۆستایان نه بوو و هه ر به گشتی تا ئه و ده مه له گونده کانی دهو روبه ری بۆکان قوتابخانه ی هیچ ئاوا یی یه ک نه بوو دوو مامۆستای هه بی!

دههه م، له ماوهی خویندنی زانکۆش دا دۆست و براده ری وام گرتبوون که جینگه ی متمانه نه بوون و یه ک له وان هه ر ئه و براده ره سنه یی یه بوو. من نه ده بووایه نامیلکه ی «ستاره سرخ» وه ر بگرم له به رووه ی ساواک به ر هگ و ریشه ی ریکخراوه که دا چوو بووه خوارئ. وه ریشم ده گرت ده بووایه له که سیکی به متمانه ی وه ر بگرم که به

تاقه یهك زلله‌ی ساواك ئه‌وی بوو و نه‌بوو سه‌باره‌ت به‌ من و كه‌سانی ديكه‌ نه‌یڵی و به‌ ئیستیراحه‌ت پالی لی‌ نه‌داته‌وه‌، واته‌ ده‌بووايه‌ لایه‌نه‌ سیاسیه‌كانم كه‌سانی چیگه‌ی برۆا و خۆراگر و سادق بن، ئه‌وه‌ش نه‌گونجاو نه‌بوو، به‌لام عه‌قل و تیگه‌یشتن و هه‌لسه‌نگاندنی بارودۆخی ده‌ویست كه‌ من نه‌مبوو.

یازده‌هه‌م، ئه‌گه‌ر جاریکی دیکه‌ بگه‌رێمه‌وه‌ سه‌ر ئه‌و ته‌مه‌نه‌ و ئه‌و ژیانه‌، گومانم نییه‌ هه‌مان پێگا هه‌له‌ده‌بژێرمه‌وه‌. نالی‌م شیرکروژ ده‌بم و چی ده‌که‌م. ئیستاش وانیم! ئه‌و ده‌م کتیی‌م ده‌خوینده‌وه‌ و ئه‌م جاریش هه‌ر ئه‌وه‌ ده‌که‌م. باوه‌رم به‌ پێبازه‌که‌م هه‌یه‌، خوازیاری دادپه‌روه‌ریی کۆمه‌لایه‌تی و به‌رانبه‌ری و یه‌کسانیم و دژی خورافات و ئایینم و له‌پینا‌و ئه‌و ئامانجان‌ه‌دا سه‌رله‌نوێ خه‌بات ده‌که‌مه‌وه‌، به‌لام به‌ ته‌نافی باریک و پواوی ئه‌و چه‌شنه‌ که‌سانه‌ ناچمه‌ چاله‌وه‌. نه‌ نامیلکه‌ له‌ خه‌لکی هه‌یچ‌پووچه‌ وه‌رده‌گرم و نه‌ له‌به‌روه‌ی دلی‌ فلانه‌که‌سم لی‌ نه‌ئیشی ده‌چم تفه‌نگی راو‌ بته‌قینم و ئیجازه‌ بده‌م راپۆرت‌م له‌سه‌ر بنووسن.

هه‌ر چۆنیک بێ، ژیا‌ن به‌تایبه‌ت له‌ سالانی لاوی‌دا به‌بێ هه‌له‌ نابێ و هه‌موو هه‌له‌یه‌کی‌ش ئاکامی نیگاتیفی خۆی هه‌یه‌. من هه‌له‌کانم کرد و سزایانم کیشا. به‌ هیوای ئه‌وه‌ی نه‌وه‌ی دوا‌رۆژی گه‌له‌که‌مان ئه‌و هه‌لانه‌ دووپات نه‌که‌نه‌وه‌ و پێبازی خه‌بات و خزمه‌ت به‌ خه‌لک به‌ هه‌له‌ی که‌مه‌تره‌وه‌ بپرن. کورد گه‌لیکی زولم لی‌کراوه‌ و باری که‌وتوو، ئه‌و هه‌ولانه‌ی وا ده‌بووايه‌ سه‌ده‌یه‌ک دووان پێش ئیستا بیدا و به‌ ئه‌گه‌ری زۆر له‌ دامه‌زراندنی ده‌وله‌تی نه‌ته‌وی‌دا سه‌رکه‌وتوو بێ، ئیستا ده‌یدا که‌ کاره‌کان گه‌لیک ئالۆز و ئه‌سته‌مترن و لی‌زانیی زۆری ده‌وی به‌ شه‌له‌شه‌ل له‌و زه‌له‌ بیینه‌ ده‌ره‌وه‌. من به‌و دوا‌رۆژه‌ پوونه‌ گه‌ش بینم و دل‌نیام خه‌باتی گه‌ل به‌روبووی له‌وه‌ زیاتری ده‌بی که‌ ئیستا هه‌مانه‌ و هه‌ر ئیستاش سه‌ره‌تاکانی له‌ باشوور و رۆژا‌وای کوردستان دیارن؛ باکووریش ئه‌گه‌ر ده‌ست له‌ په‌ره‌ستنی تاکه‌که‌س هه‌لب‌گرن کاره‌کانیان تا ئیستا باش بردۆته‌ پێشه‌وه‌.

ده‌مینیته‌وه‌ پۆژه‌ه‌لات. ئیمه‌ شپه‌رزه‌ و به‌ربلا‌وین. ئیستا ۳۰ سالی‌که‌ حیزب و ریک‌خراوه‌کانمان په‌یوه‌ندیی راسته‌وخویان له‌گه‌ل کۆمه‌لانی خه‌لک نییه‌ و له‌

دووره‌ولاتی، خویان ده‌ییرن و هه‌ر خۆشیان ده‌یدروون. ئەوه کاریکی مه‌ترسیداره و بۆشایی نیوان خه‌لک و حیزبه‌کان و یده‌چی گه‌لێک گه‌وره‌ بێ. ئیمه‌ ئەم مه‌سه‌له‌یه‌مان پێشتر ئەزموون کرد کاتی که رێبه‌رایه‌تی حیزبی تووده‌ی ئێران دوا‌ی ۳۵ سال گه‌رایه‌وه ئێران و نه‌یتوانی هه‌ل‌ومه‌رجی ولاته‌که به‌باشی بناسی، له‌ ئەنجام‌دا دروشمی «کیانووری»ی هه‌لگرت که ده‌یگوت «ئیمه‌ په‌یره‌وی خه‌تی ئیمامین»، واته‌ پێی وابوو ئەگه‌ر بچیته‌ ژێر عابای خومه‌ینییه‌وه ده‌توانی ورده‌ورده‌ بیگۆری یان له‌نیوی به‌ری و سیاسه‌ت و به‌رنامه‌ی خۆی زال بکا. رێکخراوه‌ کوردیه‌کان له‌ چوونه‌وه‌ی نیو ولاته‌دا ده‌بی وریا بن و نه‌هیلن به‌سه‌ر هه‌له‌ی هاوچه‌شن‌دا بکه‌ون، به‌تایبه‌ت که به‌داخه‌وه هه‌موویان چه‌کدارن و ئیمه‌ ئەزموونی تالی شه‌ری کۆمه‌له‌ و دیموکراتیشمان له‌ پشته‌. خه‌باتکارانی نیو‌خۆی ولاته‌ شاره‌زاتری بارودۆخه‌که‌ن تا ئیمه‌ی له‌ دووره‌ولاتی قه‌تیس ماو.

ئ‌وه کورته‌یه‌ک بوو له‌ به‌سه‌رهاتی دوو سال و چه‌ند مانگ زیندانم له‌ ئێرانی سه‌رده‌می په‌له‌وی‌دا. به‌ هیوای مسۆگه‌ری‌بوونی دادپه‌روه‌ری کۆمه‌لایه‌تی و مافی دیاری‌کردنی چاره‌نووس بۆ گه‌لی کورد.

هه‌لبژاردنه‌کانی سه‌ره‌تای شۆرشى ۱۳۵۷/۱۹۷۹ى ئىران له ناوچه‌ی بۆکان

له زنجیره‌یه‌ک وتاری سى به‌شى‌دا که مانگی نۆی ۲۰۱۱ له‌سه‌ر مالمپه‌رى پۆژه‌لآت/ بۆکان بلاو‌بووه، پیزدار تاهیر عه‌لیار هه‌ندیک بیره‌وه‌ریی خۆی سه‌باره‌ت به‌ رووداوه‌کانی بۆکان و هه‌لسوورپانی خۆی و حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئىرانى له‌ سه‌رده‌می پيش سه‌ره‌که‌وتنى شۆرشى سالی ۱۳۵۷ى گه‌لانی ئىران و ماوه‌یه‌ک دواى ئەوى له‌ بۆکان و ناوچه‌ی ده‌روبه‌ری گێراوه‌ته‌وه، که له‌ بارى زه‌مانیه‌وه‌ ماوه‌ی بۆشایی نیوان له‌ق بوونی چوارچێوه‌ی حکومه‌تى شا و سه‌قامگیر بوونی حوکمی مه‌لاکان له‌ ئىران و شه‌ر پى فرۆشتنى کۆماری ئیسلامی به‌ گه‌لی کورد ده‌گرێته‌وه.

له‌ بیره‌وه‌رییه‌کان‌دا، گێرانه‌وه‌ی رووداوه‌کان زۆر راست و سادقانه‌ نووسراون و ئەوه‌ش به‌ چه‌ند نیشانه‌یه‌ک ده‌رده‌که‌وئ: یه‌که‌م، کاتی باسی چوونی یه‌ک له‌ هاو‌پێانی فیدایی بۆ نیو ریزه‌کانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئىران له‌ ماوه‌ی شه‌ری یه‌که‌می کوردستان ده‌کا، من که‌ ناگاداری مه‌سه‌له‌که‌م، ده‌زانم راسته‌ و ئەم شته‌ رووی داوه‌ و که‌سه‌که‌ش ده‌ناسم. دووه‌م، له‌ باسی کۆبوونه‌وه‌کانی کۆمه‌لانی خه‌لکی بۆکان له‌ شار و دى له‌ ماوه‌ی چه‌ند مانگی پيش هه‌ره‌سى حکومه‌تى شا، هه‌روه‌ها کۆبوونه‌وه‌ حیزبیه‌کان و بریاره‌کان‌دا، نووسه‌ر ناوی هه‌ندیک به‌رپرسی حیزب ده‌با، که‌ هه‌موویان ماون و به‌شێکی زۆریشیان له‌ ده‌ره‌وه‌ی ولاتن، ئەگه‌ر حیسابه‌کان هه‌له‌ بوویان یه‌ک له‌و که‌سانه‌ وه‌جواب ده‌هات و نامه‌یه‌ک، وتاریک، شتیکی ده‌نووسی و بۆ مالمپه‌ریکی ده‌نارد، که‌ تا ئیستا شتی وا رووی نه‌داوه. سێهه‌م، له‌ راگه‌یاندنی هه‌والی هه‌لبژاردنه‌کانی سالی ۱۳۵۸ له‌ بۆکان‌دا، ئەوه‌ی گوتووێته‌ی راسته‌ و من که‌ ئەو ده‌م کاندیدایه‌کی ئەو هه‌لبژاردنه‌ بووم، شتیکی خیلافیان تیدا نابینم. جیا له‌و سى خاله‌، هه‌ر که‌سایه‌تى نووسه‌ر خۆی بۆ که‌سانیک که‌ ده‌یناسن جیگه‌ی متمانه‌یه‌ و قه‌له‌مه‌که‌شى پاکه‌. له‌سه‌ر بنه‌مای ئەم راستیه‌، بیره‌وه‌رییه‌کانی کاک

تا‌هیر ده‌بی با‌یه‌خی پین بدری و بو نووسینی میژووی ئه‌و سالانه‌ی ناوچه‌که، که‌لکی لی‌وه‌ر‌بگیرئ، به‌تایبه‌ت که نووسینه‌کانی دوورن له سووکایه‌تی و هیرش بو سه‌ر خه‌لکانی تر و ئه‌وه‌ش بو بازاری شیواوی قه‌له‌م و بیره‌وه‌ری گیرانه‌وه‌ی ئیستای کوردستان نیعمه‌تیکه!

له به‌شی سینهمی بیره‌وه‌رییه‌کان دا کاک تا‌هیر باسی یه‌که‌م هه‌لبژاردنی نوینه‌رانی په‌رله‌مانی ئیران له بوکان ده‌کا. من که یه‌ک له کاندیده‌کانی ئه‌و هه‌لبژاردنه بووم به باشم زانی تا ماوم ئه‌م زانیاریانه‌ی وا له‌و رووداوه‌م هه‌یه بنوسم و بیهیلمه‌وه، گه‌رچی وا هه‌یه زۆریک له‌و دۆست و برادر و هاورییانه‌ی وا له کاری ته‌بلیغات و هات‌و‌چۆی گونده‌کان دا بوون یا چاوه‌دییری سندووقی ده‌نگه‌کانیان ده‌کرد، گه‌لیک لایه‌نی نه‌بیسراوی مه‌سه‌له‌که له من باشتر بزائن، به‌لام هه‌ر چۆنیک بی منیش به‌ش به‌حالی خۆم به‌شیک له رووداوه‌کانم بینیه‌وه و وا هه‌یه زانیارییه‌کانم بی‌که‌لک نه‌بن.

دوا‌به‌دوای سه‌رکه‌وتنی شو‌رشی گه‌لانی ئیران له سالی ۱۳۵۷دا، دوو هه‌لبژاردنی گرنگی سه‌راسه‌ری له ئیران به‌ریوه‌چوون، که کوردستانی‌شان گرتبووه‌به‌ر: - هه‌لبژاردنی نوینه‌رانی مه‌جلیسی خیره‌گان (بو دانانی یاسای بنه‌رته‌ی نوئی ئیران)؛

- هه‌لبژاردنی نوینه‌رانی یه‌که‌م مه‌جلیس یا په‌رله‌مانی ئیران که ناوی کرابوو به «مه‌جلیسی شو‌رپای ئیسلامی».

یه‌که‌م هه‌لبژاردن، واته هه‌لبژاردنی مه‌جلیسی خیره‌گان له به‌هاری سالی ۱۳۵۸دا به‌ریوه‌بیرا. هه‌لبژاردنه‌کان له سه‌ر بنه‌مای ئوستانی بوون و خه‌لکی بوکان که شاره‌که‌یان به‌شیک بوو له ئازهر‌بایجانی رۆژاوا، ده‌بووا‌یه ده‌نگ به کاندیده‌کانی ئوستانی ئازهر‌بایجانی رۆژاوا بدن. کاندیده‌کان بریتی بوون له چه‌ند که‌سایه‌تی ناوداری کورد و ئازهری وه‌ک: نه‌مران دوکتۆر عه‌بدو‌رپه‌رحمانی قاسملوو، مامه‌غه‌نی

بلووریان و ههروهها ئیمام جومعهی دژی کوردی ورمی مهلا حهسهنی.

پیکخواوی فیدائیانی خهلق بریاری دابوو له ههلبژاردنهکه دا بهشدارای بکا و بهو بۆنهیهوه دهیانویست له لایه ن خویانهوه کاندیدی بۆ ئوستانی ئازهر بایجانی رۆژاوا دهسنیشان بکه ن. ستادی سازمان له مه هاباد بانگیان کردم بچمه ئه وئ.

نهمده زانی بۆچی، به لام چووم. چاوم به هاوپی محهمهد (بیهزاد که ریمی) کهوت. گوئی بریارمان داوه تو بکهینه کاندیدی سازمان بۆ ههلبژاردنی مه جلیسی خبیره گان. باوه ریم نه ده کرد. هه وئیکی زۆرم دا بریاره که هه لوه شیتنه وه. گوتم من کیم له به رانبهر ئه و که سانه دا بوهستم؟ کئ من ده ناسئ؟ کئ ئاماده ده بی دهنگ به و که سانه نه دا و به منی بدا؟ هه وئه کانم بئ ئاکام مانه وه و ههر چیم کرد سوودی نه بوو. ئه و دم له پیکخواهکانی ئوستانی ئازهر بایجانی رۆژاوا دا که سانی لیزان و لیها تووی وا هه بوون که من ده رکه وانیی ئه وانیشم پی ره وا نه بوو، به لام ههر چۆنیک بئ، بریار درابوو و ویده چوو گه رانه وهی نه بی؛ حوکمی حاکم و مه رگی مو فاجا ! بووم به کاندیدی پیکخواوی فیدائیانی خه لک له ئوستانی ئازهر بایجانی رۆژاوا و له رۆژنامه ی «کار» و ئه وراقی سه ر دیواره کان دا ته بلیغاتیکی زۆرم بۆکرا.

په یوه ندیی کورد و حکومه تی ناوه ندی دوا به دوای شه ری نیو شاری سنه گه لیک ئالوز و هه ردوولا له یه کتر در دۆنگ بوون، پژی می مه لاکان خوی له ری به رانی بزووتنه وهی گه لی کورد وهک قاسملوو و بلووریان ملام دابوو و ده یویست به بیانووی هه لبژاردنه وه بیانکیشیته تاران و له وئ ده سه سه ریان بکا. له لایه کی دیکه وه، له و دم مه دا هیزی ئه و تو یان نه بوو که بتوانئ به ره ره کانی گه لی راپه ریوی هه موو شار و گونده کانی کوردستان بکا، به ناچار لیگه رابوون هه لبژاردن له ناوچه که به شیوه ی ئاسایی به ریوه بچی و وهک پاشماوه ی ئیران نوینه ره هلبژیردرئ.

ئه نجامی هه لبژاردنه کان و ژماره ی دهنگه کانی ئه ر له رۆژنامه کانی تاران و رادیو و ته له فیزیون دا راگه یه ندرا.

ئاکامی کاره که، هه لبژاردنیکی راسته قینه ی بی فروفیل بوو له کوردستان که له میژووی سیاسی ئیران دا ده چوووه پال هه لبژاردنی یه که م په رله مانی دوای

مه‌شرووتییه‌تی ئیران له ۱۹۰۶ و ئیتر له ده‌وره‌کانی دواتردا ده‌ستیه‌ردانی ده‌سه‌لات و سه‌پاندنی مۆره‌کانی خۆیان، هه‌لبژاردنه‌کانی له‌گریژنه‌برد. له‌ناوچه‌کوردنشینه‌کان حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران و ریکخراوی فیدائییانی خه‌لق کاندیدیان ده‌سنیشان کردبوو، به‌لام کۆمه‌له‌که‌سی نه‌کردبووه‌کاندید و دلنیاش نیم‌ده‌نگیان به‌کام لایه‌ن دابج. جگه‌له‌حیزبه‌سیاسییه‌کان، له‌مه‌هاباد کاک‌ئه‌نوه‌ر ئیران‌زاده‌کوری نه‌مرعه‌بدوللا ئیرانیش وه‌ک کاندیدی سه‌ربه‌خۆ به‌شداریی هه‌لبژاردنه‌کانی کردبوو. ئاگاداری ژماره‌ی ده‌نگه‌کانی نیم، به‌لام ئه‌وه‌پیشاندهری دیموکراسی و راست و بی‌فیئ بوونی هه‌لبژاردنه‌که‌له‌کوردستانیک بوو که‌حیزبه‌سیاسییه‌کوردییه‌کان به‌رپۆه‌یان ده‌برد و له‌گه‌ل به‌شه‌کانی دیکه‌ی ئیران‌دا جیاوازییه‌کی زۆری هه‌بوو. له‌کوردستان هه‌موو که‌س ده‌یتوانی خۆی کاندید بکا بی‌ئوه‌ی ده‌سه‌لاتی حیزبه‌سیاسییه‌کان به‌رگریی کاره‌که‌یان لێ بکا.

نه‌مر دوکتۆر قاسملوو له‌هه‌موو ئوستانی ئازهره‌ربایجانی رۆژاوادا یه‌که‌م ده‌نگی هینایه‌وه، که‌له‌هی مه‌لاحه‌سه‌نی ئیمام جومعه‌ی ورمیش زیاتر بوو. ئه‌وه‌مستیک بوو له‌ده‌می رژیمی مه‌لاکان. حه‌سه‌نی دووه‌م و مامه‌غه‌نی سینه‌م که‌س هاتبوونه‌وه. ده‌نگی قاسملوو ئه‌گه‌ر هه‌له‌م نه‌کردبی گه‌یشتبوووه ۳۰۰ هه‌زار و زیاتریش. من ئه‌وه‌نده‌ی له‌بیرم بێ ۲۶ هه‌زار ده‌نگم پیدرا بوو. دیاره‌هه‌ندیک که‌س له‌ناوچه‌ی بۆکان منیان ناسیوه و ده‌نگیان به‌خۆم داوه، به‌لام پاشماوه‌ی ده‌نگه‌کان به‌بێ هیچ گومانیک هی ریکخراوی فیدائییانی خه‌لک بوو، واته‌ئه‌وان هه‌ر که‌سیکیان بکردایه‌ته‌کاندید، ئه‌م راده‌ده‌نگه‌ی هه‌ر ده‌هینایه‌وه. بۆ نمونه، دره‌نگتر چاوم به‌مامۆستایه‌کی ئازهری خه‌لکی شاری ماکو که‌وت که‌باسی هه‌لسوورانی خۆی و هاورپیکانی له‌ماوه‌ی هه‌لبژاردنه‌که‌دا ده‌کرد بۆ کۆکردنه‌وه‌ی ده‌نگ بۆ من، دیاره‌ئه‌و له‌لایه‌ن ریکخراوه‌که‌وه‌راسپێردرا بوو بۆ کاره‌که‌، ده‌نا من چی و ده‌نگی سه‌لماس و خۆی و ماکو چی!

هه‌لبژاردنی دووه‌م. ئه‌م هه‌لبژاردنه‌له‌کۆتایی‌یه‌کانی به‌هار و سه‌ره‌تای هاوینی هه‌مان سال، واته‌ ۱۳۵۸دا به‌رپۆه‌ چوو، ئه‌ویش هه‌لبژاردن بۆ یه‌که‌م مه‌جلیسی

شووړا، واته په رله مانی ئیران بوو. سه رله نوئ کرامه وه کاندیدی ریکخواوه که و سه رله نوئ که س گوئی نه دایه هات وهاوارم. ببوو به نه قلی مه لای کتیب سوور که خوینده واری نه بوو، به لام پییان دهگوت «مه لای و مه لای چاکیشی!» ئەم جار هه لېزار دنه کان ئوستانی نه بوو و له سه ر بنه مای شار بوو. من کاندیدی فیدائییانی خه لقی له بۆکان بووم. وهک له وتاره که ی کاک تاهیردا گوتراوه، بۆکان چوار کاندیدی هه بوو:

- نهمر مامۆستا هسه ن قزلی، له لایه ن حیزبی تووده ی ئیرانه وه؛
- نهمر سه ید ئه بوو به کری هیدایه تی، له لایه ن حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیرانه وه؛
- نهمر دوکتور جه عفه ری شه فیعی له لایه ن کومه له ی زحمه تکیشانی کوردستانه وه؛
- ئه نوه ر سولتانی له لایه ن ریکخواوی فیدائییانی خه لکه وه.

حزبی تووده ی ئیران کاری ته بلیغاتی ئه وتوی نه کردبوو و من که وهک مه لا کویره ی کاتی خه رمان، گونده کانم ده ته قاند و داوای ده نگم له خه لک ده کرد، هه موو جاریک ناوی هه ر سی کاندیده کانی دیکه م ده هینا و ده مگوت ئه وانیش کاندیدن و ده توانن ده نگ به یهک له ئیمه بده ن. خه لکی گونده کانی ده ورو به ری بۆکان ناوی سی که سیان بیستبوو، به لام ئاگاداری مامۆستا مه لا هسه ن نه بوون؛ حیزبی تووده ی ئیران چه کدار نه بوو و خه لکی زۆریشی به ده وروه نه بوون هه ر بۆیه ش بانگه وازی کاندیدکرانی مامۆستا زۆر بلاونه ببۆوه، ده نا که سایه تی خوی جیگه ی ریزی هه مووان بوو. وهک بیستوومه، مامۆستا خوی به و مه سه له ی کاندیدکرانه ی رازی نه بوو، به لام حیزب مه جبووری کردبوو.

به هه لسه نگاندنی ئیمه ی فیدائی، کاندیدی ئیمه یا کومه له هه لېزار دنه که ی بۆکانی ده برده وه. جاریک به هه لکه وت له مه هاباد چاوم به نهمر دوکتور شه فیعی که وت و باسی مه سه له که مان کرد، گوتی به بۆچوونی ئیمه، له ئیو شاری بۆکان دا تو ده بیبه یه وه، به لام له سه رجه می ده نگه کان دا ئیمه ده بیبه یه وه. دیار بوو حیسابه کانی ئه وان له هی ئیمه وردتر بوو، له به روه ی کاتی ده نگه کان پاگه یه ندران من له شاری دا وه پیش ئه و که وتبووم، به لام له سه رجه می ده نگه کان دا ئه و هه زار ده نگیشی له من

زیاتر بوو.

به لّام ئه‌وی له حیسابه‌کانی ئیمه و کومه‌له‌دا نه‌هاتبوو، حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران بوو. به بۆچوونی هه‌ردوو لّامان کاندیدی حیزب نه‌ده‌گه‌یشته تۆزی ئیمه‌ش، به لّام راسته‌قینه وا نه‌بوو و ئیمه ئاگاداری خۆشه‌ویستی حیزب له نیو کومه‌لانی خه‌لکی شار و گوندی ناوچه‌که نه‌بووین. دیارده‌یه‌کی دیکه که حیسابه‌کانی ئیمه‌ی تیکدا، ئه‌وه بوو نه‌مر دوکتۆر قاسملوو بۆ پشتیوانی کردنی شه‌هید سه‌ید ئه‌بووبه‌کری هیدایه‌تی سه‌فه‌ریکی بۆکانی کرد و له ستادیومی وه‌رنشی وتاری بۆ خه‌لک دا و داوای لێ‌کردن ده‌نگ به‌ کاک ئه‌بووبه‌کر بدن. ئه‌مانه بوون به‌هۆی پیشکه‌وتی به‌رچاوی کاندیدی حیزب و هیشتا هه‌لبژاردنه‌که ته‌واو نه‌بیوو، پیشمه‌رگه‌یه‌کی حیزب به‌ هاوڕێیه‌کی ئیمه‌ی گوتبوو به‌ تیسکه‌ی تفه‌نگیش ناگه‌نه‌وه ئیمه. قسه‌که‌ی راست بوو!

نه‌مر سه‌ید ئه‌بووبه‌کر زیاد له ۶ هه‌زار، نه‌مر دوکتۆر جه‌عفهر زیاد له ۴ هه‌زار و من زیاد له ۳ هه‌زار ده‌نگم هینابۆوه، به‌داخه‌وه ده‌نگ بۆ مامۆستای خۆشه‌ویست مه‌لاحه‌سه‌نی قزنجی گه‌لیک که‌م بوو. ئه‌و خۆی خوازیاری کاره‌که نه‌بوو و هه‌ولیکی بۆ نه‌ده‌دا، هینله‌ فکرییه‌که‌ی حیزبی تووده‌ی ئیرانیش له‌و بارودۆخه‌ی ئه‌و ده‌می ئیران دا لایه‌نگری نه‌بوو.

هه‌لبژاردنه‌که به‌وپه‌ری هیمنی و بێده‌نگییه‌وه به‌رپۆه‌بهر، نوینه‌رانی هه‌ر چوار حیزب و ریکخراوه‌کان له‌سه‌ر سندوقه‌کانی ده‌نگ بوون، جگه‌ له ورده‌گله‌یی که چۆنییه‌تی به‌رپۆه‌چوونی کاره‌کانی ده‌گرته‌وه، که‌س سکا‌لای له‌ فیلبازی و نادروستی کاره‌کان نه‌کرد و له‌ راستیش دا ئه‌وه‌نده‌ی له‌ بیرم بچ به‌ هه‌موو نوینه‌ره‌کانی ریکخراوی فیدایی گوترا‌بوو نه‌ فیلک له‌ کاره‌کان دا بکه‌ن و نه‌ مۆله‌تیش بدن که‌سی تر بیکا. دلنایام لایه‌نه‌کانی دیکه‌ش هه‌ر ئه‌م هه‌لوێسته‌یان هه‌بوو و ئه‌وه‌ش به‌ ئه‌نجامی کاره‌که‌دا ده‌رکه‌وت. به‌رپۆه‌بردنی ئه‌م هه‌لبژاردنه‌ بئ‌فیله‌ شانازییه‌ک بوو بۆ ده‌سه‌لاتی کوردی، که به‌بێ حزووری پۆلیس و ژاندرمه و پاسدار و مه‌ئمووری حکوومی وا به‌ ریک‌وپیکی ئه‌م کاره‌ مه‌زنه‌یان به‌رپۆه‌برد و حکومه‌تی ناوه‌ندیان بچ‌هیوا کرد. ئه‌وان به‌ ته‌مای ئالۆزی و کیشه‌ و شه‌ر و هه‌رای لایه‌نه‌کان له‌گه‌ل

یهکتر و له قاودانیان بوون. له هه‌موو شاره‌کانی کوردستان بارودۆخ هه‌ر ئه‌وه بوو که ئیمه له بۆکان دیتمان. چاوی ره‌شی ئه‌وان کال بووه‌وه و گه‌لی کورد سه‌رکه‌وت. دوا‌ی هه‌ر دوو هه‌لبژاردنه‌که، نوینه‌ر و پالیئوراوی کوردی له کامیاران و هه‌ورامانه‌وه تا ماکو، هه‌چکامیان نه‌چوون بۆ تاران و کورسییه‌کانیان به‌تال مایه‌وه. پ‌ژیم زۆر به‌ته‌مای ئه‌وه بوو که سانی وه‌ک دوکتۆر قاسملوو و مامه‌غه‌نی بکه‌ونه شوین کلاوی لار و به‌ناوی مه‌جلیس و کورسی و پله‌وپایه‌وه بچه‌به‌رده‌ستیان. دواتر خومه‌ینی جه‌للاد له وتاریکدا که ئیستا له‌سه‌ر یووتیوب هه‌یه‌ گوتی ئیمه چاوه‌پوان بووین بین و بیانگرین!

دیاره‌ له‌و قوناغه‌دا نه‌یانتوانی بیانگرن، به‌لام دواتر به‌ پیلانی تازه‌تر تو‌له‌ی خۆیان له‌ هه‌ندی‌ک هه‌ر له‌و نوینه‌ر و کاندیدانه‌ کرده‌وه. هه‌موومان به‌ چۆنییه‌تی شه‌هید کرانی دوکتۆر قاسملوو له‌ قیه‌ن ده‌زانین، به‌لام له‌و چوار که‌سه‌ی هه‌لبژاردنی په‌رله‌مان له‌ بۆکان، مامۆستای نه‌مر که‌سه‌نی قزلی ماوه‌یه‌ک دواتر له‌ گه‌ل پ‌یبه‌رانی دیکه‌ی حیزبی تووده‌ی ئێراندا ده‌ست به‌سه‌ر و له‌ زیندانی ئیقینی تاران پاش ئازار و ئیشاندنیکی زۆر گیانی به‌ختی ئازادی کرد و که‌سیش به‌ شوینی گۆپی نه‌زانی. «عطوفت اسلامی» له‌سه‌ر نه‌مر ئه‌بووبه‌کری هیدایه‌تیش به‌پ‌یوه‌ چوو، کۆماری ئیسلامی بۆمبایه‌کی نامه‌ی بۆ نارده‌ مالیان له‌ سوید، که‌ له‌ ده‌ستی‌دا ته‌قییه‌وه و زینتی زۆر به‌ ئه‌ندامانی له‌شی گه‌یشته‌، دوا‌ی ماوه‌یه‌کیش هه‌ر به‌و برینانه‌ شه‌هید بوو. دوکتۆر جه‌عفهری شه‌فیعیش له‌ پووداویکی ترۆمبیلدا له‌ باشووری کوردستان گیانی ئه‌سپارد. یادی هه‌رسێکیان به‌خێر بێ. ئیستا له‌و چوار که‌سه‌ هه‌ر من مام، نازانم له‌ نه‌خۆشی و بۆمبای کۆماری ئیسلامی کامیان زووتر زه‌فهرم پ‌ی‌ده‌به‌ن و که‌ی!

ئه‌وه‌ هه‌یکایه‌تی دیموکراسی و په‌رله‌مان و هه‌لبژاردن و یاسا بوو له‌ شارێکی کوردستانی بنده‌ستی کۆماری ئیسلامی؛ ئه‌وانه‌ش وا به‌ هیوا‌ی حکومه‌تی ئیسلامی له‌ عێراق و باشووری کوردستان، با خۆیان بۆ دیموکراسییه‌تی ئیسلامی ئاماده‌ بکه‌ن!

دهسته‌ی نوینه‌راتیی گه‌لی کورد

پیشکش به‌یادی نه‌مران:

شیخ عزیزه‌ددینی حوسینی، دوکتور عه‌بدوپرهمانی قاسملوو، مامه‌غنه‌ی بلووریان، بیهرروز سوله‌یمانی، دوکتور جه‌غفهری شه‌فیعی، مینه‌ی شیرخانی و سه‌دیقی که‌مانگه‌ر ئەندامانی گیان‌به‌خت‌کردوو و کوچ‌کردوو ی هه‌یه‌ت.

له‌هاوین و پاییزی سالی ۱۳۵۸ و دوا‌به‌دوای شه‌ری داسه‌پاوی ده‌سه‌لاتدارانی تاران و قوم‌به‌سه‌ر گه‌لی کورددا، هه‌ندیک له‌ئەندامانی «ده‌وله‌تی موه‌ققه‌ت»‌ی موه‌ه‌ندیس بازرگان گه‌یشتبوننه‌ئەم ئاکامه‌ی که‌پرسی کورد له‌ئیران له‌پریگه‌ی نیزامیه‌وه‌چاره‌سه‌ر ناکری و به‌سه‌لا‌حیان زانیوو و توو‌ویژیک له‌گه‌ل نوینه‌رانی کورد به‌ریوه‌بیری. که‌مترین سوودی ئەم کاره‌ئەوه‌ده‌بوو که‌لایه‌نی شه‌ره‌نگیزی حکومه‌ت ده‌رفه‌ت و ده‌ره‌تانی به‌خوداهاته‌وه‌ و ئاماده‌کاری بۆ شه‌ره‌کانی دواتری بۆ ده‌ره‌خسا. ئەوه‌نده‌ی ئیستا روون بۆته‌وه، خومه‌ینی و مه‌لاکان و ته‌نانه‌ت به‌شیک له‌ئەندامانی ده‌وله‌تی بازرگانیش له‌کاری و توو‌ویژ له‌گه‌ل کورددا جیدی نه‌بوون و باوه‌ریان به‌هیچ شتیک جگه‌له‌لیدان و سه‌رکوت و کوشته‌و‌پر نه‌بوو.

به‌گشتی، خومه‌ینی خو‌ی و زۆربه‌ی مه‌لا ده‌سه‌لاتداره‌کان له‌گه‌ل بیروکه‌ی و توو‌ویژ نه‌بوون و کاتیکیش که «داریوشی فرووه‌ر» هاته‌ناوچه‌ی سه‌رده‌شت و له‌گوندی بنوخه‌له‌ف چاوی به‌مامۆستا شیخ عزیزه‌ددین و مام‌جه‌لال و به‌رپرسیانی چه‌ند حیزب و پیک‌خراوی سیاسی کوردی پۆژه‌ه‌لات که‌وت، خومه‌ینی به‌کاره‌که‌یان رازی نه‌بوو و به‌گویره‌ی و تاریک که‌ئیستا له‌سه‌ر یووتیوب داندراوه، پیی گوتبوون ئەگه‌ر و توو‌ویژیشیان له‌گه‌ل ده‌که‌ن له‌پیشدا به‌هیزی سپایی ده‌وریان بگرن و گوشاریان بخه‌نه‌سه‌ر، جا‌قسه‌یان له‌گه‌ل بکه‌ن.

هه‌ر چۆنیک بی، هیلی فکری نیو ده‌وله‌تی کاتی له‌مه‌ر و توو‌ویژ له‌گه‌ل نوینه‌رانی گه‌لی کورد، بۆ ماوه‌یه‌ک سه‌رکه‌وت و دوا‌ی هاتنی فرووه‌ر بۆ کوردستان و

گه‌رانه‌وه‌ی بۆ تاران، تاقمیک له نوینهرانی ده‌ولەت که خۆیان به «هه‌یه‌تی چاره‌سه‌ری کێشه‌ی کورد» ناساندبوو و ئەوه‌نده‌ی له بیرم بێ له‌و سه‌رده‌مه‌دا به‌ناوی «هیأت حسن نیت دولت» ناو‌دی‌ر و بۆ وت‌وو‌یژ له‌گه‌ڵ نوینهرانی کورد دیاری کرابوون. ئەندامانی ئەو تاقمه‌ بریتی بوون له‌ داریووشی فروه‌هر که ئەو دەم وه‌زیری راویژکاری ده‌ولەت بوو، دوکتۆر سه‌حابی و موهه‌ندیس سه‌بباغیان دوو وه‌زیری دیکه‌ی کابینه‌ی بازرگان، هاو‌پێ له‌گه‌ڵ ئایه‌ت‌للا ئیشراقی زاوای خومه‌ینی و نوینهر و ده‌م‌راستی ئەو و چه‌ند فه‌رمانده‌یه‌کی سپای تاران و ئازده‌ربایجان.

هه‌یه‌ته‌که‌ داوای ده‌کرد چه‌ند که‌سیگیش وه‌ک نوینهرانی کورد ده‌سنیشان بک‌رین بۆ ئەوه‌ی هه‌ردوو لایه‌ن پێکه‌وه‌ دابنیشن و باسی کێشه‌کان بکه‌ن. ئەوه‌ی روانگه‌ی سه‌قه‌ت و ناته‌واوی ده‌ولەت و مه‌لاکان بوو بریتی بوو له‌وه‌ی هه‌ندیک مه‌لا و ریش‌سپیی شاره‌کانی کوردستان سه‌عاتیک دوو سه‌عات له‌گه‌لیان دابنیشن و به‌ شیوه‌ی ریش‌چه‌رمگی بارو‌دۆخه‌ کرژه‌که‌ خاوبکه‌نه‌وه‌ و ته‌نانه‌ت به‌رگری له‌ کاری چه‌کدارانه‌ی حیزبه‌ سیاسیه‌کانیش بکه‌ن. ئینجا لایه‌نی حکومه‌تیش هه‌ندیک به‌لێن وه‌ک کشاندنه‌وه‌ی هیزێ سپایی ده‌ولەت و چاکسازی ئابووری بدن و له‌ ماوه‌ی دانیشتیکیک و دووان‌دا به‌ خه‌یالی خۆیان کێشه‌ی نیوان کورد و ده‌ولەت چاره‌سه‌ر بکه‌ن، ئیتر مافی سیاسی بۆ گه‌لی کورد و خودم‌وختاری و شتی له‌م چه‌شنه‌ هه‌ر له‌ به‌رنامه‌یان‌دا نه‌بوو و ئاماده‌ی قسه‌ له‌سه‌ر کردنیشی نه‌بوون.

به‌هۆی ئەم روانگه‌ هه‌له‌یه‌وه‌، ده‌ولەت به‌وه‌ پازی نه‌بوو که‌ ریکخراوه‌ سیاسیه‌کان نوینهرایه‌تی گه‌لی کورد بکه‌ن و داواکارییه‌کانی کورد رهنگی سیاسی و نه‌ته‌وايه‌تیان پێ بدری، هه‌ر بۆیه‌ش ئاماده‌ نه‌ده‌بوون له‌گه‌ڵ نوینهرانی حیزب و ریکخراوه‌ سیاسیه‌کان دابنیشن. داواکاری ئه‌وان ئەوه‌ بوو هیچ که‌سیک به‌ناوی هیچ ریکخراوه‌یه‌که‌وه‌ به‌شداری و تو‌وو‌یژه‌کان نه‌بێ و لایه‌نی به‌رانبه‌ریان ته‌نیا «نوینهرانی کورد» بن به‌بێ په‌یوه‌ندیی ریکخراوه‌یی و ئەوه‌ش گرفتی سه‌ره‌کیی مه‌سه‌له‌ی وت‌وو‌یژی ده‌ولەت و کورد بوو له‌و برگه‌ تاییه‌ته‌دا.

لایه‌نی کورد له‌و کاتانه‌ و له‌و بارو‌دۆخه‌ی کوردستان‌دا ئەوه‌ی پێ وه‌رنه‌ده‌گیرا و

له راستیش دا پئیشنیاره که له وپه‌ری نه‌گونجاوی دا بوو که حیزبی دیموکرات و کۆمه‌له و فیدایی خۆیان له کاره‌که بکێشنه دواوه و چاره‌نوس بخه‌نه دهستی چهند مه‌لا و دوو‌کانداری ناسیاسیییه‌وه. ته‌نانه‌ت کاتیک که ئیسپرائیل له‌گه‌ل فه‌له‌ستینییه‌کان وت‌وو‌یژی ده‌ست پیکرد، نه‌یتوانی به‌سه‌ریان دا به‌سه‌پینی «فه‌تح» خۆی له کاره‌که بدزیته‌وه و چهند که‌سی نابه‌رپرس ریبه‌رایه‌تی و تو‌وو‌یژه‌کان بکه‌ن، دانیشتنه ناهه‌رمیییه‌کانی ئوسلو‌ش له‌لایه‌ن که‌سانیکه‌وه ده‌کرا که له په‌یوه‌ندی نزیکی فه‌تح دا بوون، هه‌ر ئه‌وه‌نده بوو، که وه‌ک عه‌ره‌فات و ریبه‌رانی فه‌تح ناسراو نه‌بوون. که ده‌لیم ئه‌م کاره‌ گونجاو نه‌بوو، دیاره له‌و بارودۆخه‌دا نه‌ده‌کرا، ده‌نا ئه‌گه‌ر به‌ره‌یه‌کی یه‌کگرتووی کورد هه‌بوایه و جیاوازی خه‌ت و بو‌چوون له‌ نیوان ریکخراوه‌کان دا که‌متر بوایه، وا هه‌بوو چهند که‌سی خۆشناوی وه‌ک مامۆستا شیخ عیزه‌ددین و مامۆستا مه‌لا که‌ریمی شاریکه‌ندی و خه‌لکانی سیاسی بخرایه‌نه‌ته پئیشه‌وه و حیزب و ریکخراوه‌ سیاسییه‌کان له پشت په‌رده‌وه ریبه‌رایه‌تی کاره‌کانیان بکرایه‌ن.

هه‌ر چۆنیک بی، ئه‌وه‌ی ئیمه‌ دره‌نگتر له‌ خومه‌ینی و خه‌لخالی و ره‌فسه‌نجانی و ئه‌وانی دیکه‌مان بینی، ئه‌وه ده‌سه‌لمینی که ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر ئه‌و مه‌رجه‌ش جی به‌جی بکرایه و ده‌وله‌تی بازرگانیش بو کاره‌که رازی بکرا، بالی شه‌رخوازی خومه‌ینی و چه‌مران و زه‌هیرنه‌ژاد و پاسدار و کومیته‌چی مه‌لا حه‌سه‌نی هه‌ر رازی نه‌ده‌بوون و به‌شیوه‌یه‌ک له‌ شیوه‌کان شه‌ریان به‌سه‌ر کورد دا ده‌سه‌پاند و کوشتاری نه‌غه‌ده و قارنی و قه‌لاتان و که‌لبه‌ره‌زاخانیا هه‌ر به‌ریوه ده‌برد؛ نمونه‌که‌شی ریزدار مو‌فتی‌زاده بوو که زۆریش به‌دل‌وداو له‌گه‌ل مه‌لاکان دا هاوکاری کرد و رووبه‌رووی هیزه‌ سیاسییه کورده‌کان ویتستا، به‌لام نه‌ک هه‌ر حیسابنکیان بو نه‌کرد و گرنیه‌کی پرسی کوردیان به‌دهستی ئه‌و نه‌کرده‌وه به‌لکوو به‌پنجه‌وانه له‌ زیندان دا پزاندیان و له‌ژیر ئه‌شکه‌نجی به‌رده‌وام دا شکاندیان. نمونه‌یه‌کی تر ئه‌م راستیییه‌ زه‌قه‌یه که ئیستا، که ریکخراوه چه‌کداره‌کانی کورد چل سالیکه له‌ رۆژه‌لاتی کوردستان چوونه‌ته ده‌ره‌وه و خه‌باتی چه‌کدارییان به‌کرده‌وه وه‌لا ناوه، به‌لام زنجیره‌ی ئیعدامی رۆله‌کانی کورد

ناپسیتتهوه و هەر ئه‌مرۆ، که ئه‌م وتاره دهنووسم، شه‌هید «فه‌ره‌اد تاروم» لایه‌نگری حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران له زیندانی ورمی ئیعدام کراوه. یادی به‌خێر بی. ئیتر حوسینی خزری و فه‌رزادی که‌مانگه‌ر و شیرینی عه‌له‌م‌ه‌وولی و سه‌دان لاوی خوینگه‌رمی تریشمان له بیر ناچیتته‌وه که هەر له‌م چه‌ند مانگه‌ی دوا‌ییدا که‌وتنه‌ به‌ر «عطوفت اسلامی»‌ی مه‌لاکانی حاکم.

کاتی که‌ ئه‌و وتووێژانه له ناوچه‌ی سه‌رده‌شت ده‌ستیان پینکرد من له تاران بووم، شه‌رپیش که وه‌ستیندرا و ولات ئه‌مین بوویه‌وه، گه‌رامه‌وه بۆکان، ئافه‌ره‌م! ماوه‌یه‌ک له بۆکان له ده‌فته‌ری ریکخراوی فیدائییانی ئه‌کسه‌رییه‌ت کارم ده‌کرد؛ رۆژیکیان له «ستاد»‌ی سازمانی فیدائییانه‌وه بانگ کرام بچم بۆ مه‌هاباد؛ چووم. پیشتر کاتی که پینان گوتبووم بيم به‌کانیدی مه‌جلیسی خیره‌گان و په‌رله‌مان، شه‌ری زۆرم له‌گه‌ڵ کردبوون که براله من ئه‌و که‌سه نیم و بۆ ئه‌وه نابم، به‌لام گوێیان نه‌دابووئ! ئیتر ئه‌م‌جاره هه‌یچم نه‌گوت. چاوم به‌به‌رپرسیانی «ستاد» که‌وت و پاشان کاک «مینه‌ی شیرخانی»‌م بینی که مه‌سه‌له‌که‌ی بۆ شی‌کردمه‌وه و یه‌ک‌دوو رۆژ دواتریش کاک «بیه‌رووزی سوله‌یمانی» له‌سه‌نه‌وه گه‌یشته مه‌هاباد. ئه‌م سه‌ی که‌سه‌مان وه‌ک نوینه‌رانی ریکخراوی فیدائییانی خه‌لق بۆ وتووێژ له‌گه‌ڵ نوینه‌رانی هه‌یه‌ته‌ی ده‌وله‌ت دیاری کرابووین.

هه‌مان رۆژ و پیش هاتنی بیه‌رووز، به‌پێی قه‌راری دانراو له‌گه‌ڵ کاک مینه‌دا له‌به‌نداوی مه‌هاباد چووینه دیداری داریوشی فرووه‌هر. من ناوی فرووه‌هرم له‌سالانی پیش ۲۸‌ی گه‌لاویژ و سه‌رده‌می حکومه‌تی دوکتۆر موسه‌ددیقه‌وه بیستبوو و شاره‌زای کار و کرده‌وی ئه‌و سالانه‌ی بووم، هه‌لوێستی سیاسی و دزایه‌تی ئه‌وم له‌گه‌ڵ بیری چه‌پ و پیشکه‌وتنخوازیش ده‌زانی، پینم سه‌یر بوو چۆن له‌گه‌ڵ ئیمه‌ی به‌کۆمونیست ناسراو داده‌نیشته و قسه‌ی له‌گه‌ڵدا ده‌کردین، به‌لام ژیانه و سیاسه‌ت و بارودۆخ وا هه‌یه ده‌یان گۆران به‌سه‌ر مرقۆدا به‌ینێ، که ئه‌وه

یه‌کیان بوو!

له دانیشتنه‌که‌دا فرووه‌ر خوئی وه‌ک مروؤئیکی ناو‌بژیکه‌ر پیشان ده‌دا که ده‌یه‌ه‌وئ کیش‌ه‌ی نیوان دوولایه‌ن چاره‌سه‌ر بکا، دوو لایه‌نیک که خوئی لایه‌نگری هیچ‌کامیان نییه، ته‌نانه‌ت له هیتانی ناوی خومه‌ینی‌دا ته‌نیا ده‌یگوت خومه‌ینی و یه‌ک جاریش «ئیمام خومه‌ینی» پینه‌گوت. هه‌ولئ ده‌دا پیمان بلئ که ئه‌م دهر‌فه‌ته‌له ده‌ست نه‌ده‌ین، له‌وت‌وو‌یژه‌کان‌دا زور رادیکال نه‌بین و پرکیشیی ئه‌وتو نه‌که‌ین که ببینه‌ه‌وئ شکست‌هیتانی مه‌ئموورییه‌ته‌که‌ی ئه‌و و به‌کورتی یه‌کیارچه‌یی ئیرانه خو‌شه‌ویسته‌که‌ی ئه‌و تیکنه‌چی.

من فرووه‌رم تا ئه‌م حانده، له‌وه‌ه‌لو‌یسته‌ی‌دا به‌که‌سیکی سادق و راست هاته‌پیش چاو، به‌لام له‌نیو قسه‌کان‌دا لیم‌پرسی گه‌لو ده‌یه‌ه‌وئ گرووی «کراس قاوه‌یی‌یه‌کان» زیندوو بکاته‌وه؟ گوتی نا. هه‌ستم کرد پرسیاره‌که‌ی پی‌خوش نه‌بوو، دواتریش که هاتینه‌دهر‌وه‌کاک مینه‌گوتی نه‌ده‌بو‌وایه‌ئه‌وه‌ی به‌چاودا بده‌یته‌وه. له‌راستی‌دا فرووه‌ر ئه‌و دم‌دووری ریش‌چه‌رمگی نیوان دوو‌به‌ره‌ی شه‌رکه‌ری ده‌بینی و پیی‌وا نه‌بوو ئیمه‌شاره‌زای رابردوو‌ه‌که‌ی هه‌ین. فرووه‌ر له‌سالانی ۱۳۳۱ - ۳۲ی حکومه‌تی موسه‌ددیق‌دا تاقمیکی له‌خه‌لکانی لاپره‌سه‌ن پیکه‌ینابوو که کراسی قاوه‌یی‌یان له‌به‌ر ده‌کرد و له‌هه‌ر کوئیه‌ک کوبوونه‌وه و خو‌پیشاندانی حیزبی تووده‌ی ئیران و به‌گشتی خه‌لکانی چه‌پ و پیشکه‌وتنخواز هه‌بو‌وایه، هیرشیان ده‌کرده‌سه‌ریان و به‌گوپال و دار‌سه‌روگوئیلایان ده‌شکاندن، به‌وانه‌یان ده‌گوت «پیراهن قهوه‌ای‌ها».

ئه‌م چاو‌پیکه‌وتنه‌سه‌ره‌تایه‌ک بوو بۆ ناسینی یه‌کتر. دوا‌ی رۆژیک و دووان، کاتی که نه‌مر بیه‌رووزی سوله‌یمانیش له‌سنه‌وه‌گه‌یشته‌جی. چه‌ند کوبوونه‌وه‌یه‌کمان له‌گه‌ل ئه‌ندامانی دیکه‌ی «هه‌یئه‌تی نمایه‌نده‌گیی خه‌لقی کورد»، واته‌جه‌نابی ماموستا شیخ‌عیززه‌ددین و نه‌مر دوکتور قاسملوو و کاک‌عه‌بدوللای موهته‌دی و به‌گشتی لایه‌نه‌کانی دیکه‌ی هه‌یئه‌ت، واته‌حیزبی دیموکرات و کومه‌له‌پیکه‌ینا. ئاماده‌یی‌یه‌کی باش بۆ پیشکه‌ش‌کردنی خواسته‌کانی گه‌لی کورد هه‌بوو، به‌لام هه‌موو هه‌ر

چاوه‌پوان بووین بزانین ده‌ولت و نوینه‌ره‌کانی چییان له پریسکه‌دایه و ده‌لین چی. فرووه‌ر گه‌رپایه‌وه تاران و دواى ماوه‌یه‌ک خۆی و موهه‌ندیس سه‌بیاغیان و دوکتور سه‌حابی که هه‌رسیکیان وه‌زیری ده‌ولته‌تی بازرگان بوون، هاتن بۆ مه‌هاباد. ئیمه‌ ئه‌و رۆژه له مالى مامۆستا شیخ عیزه‌ددین کۆبوونه‌وه‌مان هه‌بوو. کۆبوونه‌وه‌کانمان گيروگرفتی زۆری تیدا نه‌بوو و سه‌ره‌پای جیاوازی حیزبی و پوانگه‌ی تاییه‌تمه‌ندی ریکخراوه‌یی، هه‌موو لایه‌ک ده‌مانزانی چیمان ده‌وی و ده‌لین چی. له راستی دا نه‌ک هه‌ر ئیمه‌ ئه‌و چه‌ند که‌سه، به‌لکوو زۆریه‌ی گه‌لی کوردی رۆژه‌ه‌لات دواى ئه‌و شه‌ر و پینکدادان و ئیعدامانه‌ی خه‌لخالێ ده‌یانزانی چییان له ده‌ولت ده‌وی. دياره‌ کومه‌له‌ و دیموکرات هه‌رکام هه‌لوئستی قورس و قایمی خۆیان هه‌بوو که هه‌ندیک جار له‌گه‌ل هه‌لوئستی ئه‌ویتر یه‌کی نه‌ده‌گرتوه‌ و ئیمه‌ش دروشمی حکومه‌ته‌تی شووراپییمان هه‌لگرتبوو. ئه‌م جیاوازیانه‌ به‌لام له راده‌یه‌کی «مه‌عقول» نه‌ده‌چوو ده‌ری و له‌و قوناغه‌دا زیاتر «ته‌بابی» بالی به‌سه‌ر په‌یوه‌ندییه‌کانمان دا کیشابوو و جیاوازییه‌کان گه‌رچی هه‌ندیک جاریش خۆیان ده‌نواند، به‌گشتی شاردرابوونه‌وه‌.

ئیمه‌ی فیدائی، وه‌ک هیزیکی سیاسی سه‌رتاسه‌ری، قورسای خۆمان هه‌بوو، به‌لام له راستی دا جه‌ماوه‌رپیک ئه‌وتۆمان له کوردستان نه‌بوو و ئه‌وه‌ی ئیمه‌ی کردبووه به‌شیک له ده‌ستی وت‌ووێژ و له ژووره‌که‌دا له به‌رانبه‌ر نوینه‌رانی ده‌ولته‌تی دانابووین ته‌نیا بالانسی هیز له نیوان حیزب و ریکخراوه‌ سیاسییه‌کانی کوردستان و ئێران بوو. کومه‌له‌ ئیمه‌ی ده‌ویست بۆ ئه‌وه‌ی به‌ره‌ی چه‌پ له وت‌ووێژ له‌گه‌ل ده‌ولته‌دا به‌هیز بکا و به‌یارمه‌تی ئیمه‌ و مامۆستا، تاي ته‌رازووی خۆی له به‌رانبه‌ر حیزبی دیموکرات دا قورسای زیاتر پێ بدا. هه‌لسه‌نگاندنه‌که‌شیان زور هه‌له‌ نه‌بوو. له دانیشتنیکی هه‌ر چوار لایه‌نه‌که‌ی خۆمان که شه‌ویکیان له مالى موهه‌ندیس ئاريا له ده‌روه‌ی شاری مه‌هاباد پینکهات، کاک بیهرووژی سوله‌یمانی به‌ شیوه‌یه‌ک له‌گه‌ل نوینه‌رانی حیزبی دیموکرات تیکه‌وت و ده‌نگیان لیک به‌رز بۆوه که ئه‌و شه‌وه‌ نوینه‌رانی کومه‌له‌ که‌م تا زۆر هیچیان نه‌گوت، واته‌ قسه‌کانی ئه‌وانیش بیهرووژ کردی!

په‌یوه‌ندی نیوان نوینه‌رانی ده‌ولت و ئیمه‌ وه‌ک نوینه‌رانی گه‌لی کورد له رینگه‌ی

ئاغای باباتاھیری فرمانداری مه‌هاباده‌وه ددرار. هر ئه‌ویش پئی راگه‌یاندین که ئیواره‌ی هه‌مان رۆژی هاتنی نوینه‌رانی ده‌ولت، له فرمانداری مه‌هاباد کۆبوونه‌وه‌ی فرمی له نیوان هه‌ردوو لادا ده‌ست پیده‌کا و پرسى ئه‌وه‌ی کرد ئایا ئیمه‌ بۆی ئاماده‌ین؟ دیاره ئیمه‌ هه‌موو لایه‌کمان له‌میژ بوو ئاماده‌ بووین و ده‌مانزانی چی ده‌لێین و چی ده‌خوازین.

دوای نیوه‌رۆی دره‌نگی ئه‌و رۆژه، هه‌موومان چووینه‌ هۆلی دانیشته‌که‌ له فرمانداری مه‌هاباد و له‌ به‌ریکی میزیکى دريژ دانیشته‌ین که فرمانداری بۆی دیاری کردبووین. چهند ئه‌فسه‌ری ئیرانی رۆوبه‌روومان دانیشته‌بوون، به‌لام هیشتا وه‌زیره‌کان نه‌هاتبوون. له‌په‌ر هه‌والیان هینا که به‌رده‌رگای فرمانداری چه‌کداریکی فیدایى لێیه‌ و وه‌زیره‌کان ئاماده‌ نین به‌به‌رده‌م چه‌کداری کوردا بینه‌ ئیو فرماندارییه‌وه. من چومه‌ خواره‌وه‌ و تکام له‌ براده‌ره‌که‌مان کرد له‌وئ برۆا و کیشه‌که‌ له‌ ماوه‌ی چهند خوله‌کا دا چاره‌سه‌ر کرا.

وه‌زیره‌کان هاتن و رۆوبه‌رووی ئیمه‌ دانیشته‌ن. ژماره‌ی ئەندامانی هه‌یه‌ته‌ی کورد دوو که‌سیکی زیاد کردبوو و له‌ به‌ری ئیمه‌ به‌باشی جیگه‌ی دانیشته‌ن نه‌بوو. من که‌ له‌ خواره‌وه‌ی هه‌مووان دانیشته‌بووم، ناچار کورسییه‌که‌م برده‌ به‌ری پانتایی میژه‌که‌ و له‌وئ دانیشتم. ته‌رتیبی دانیشته‌که‌ به‌و شیوه‌یه‌ بوو: مامۆستا مه‌لا شیخ عیززه‌ددین و دوو یان سی که‌س له‌ ئەندامانی ده‌فته‌ره‌که‌ی، دوکتۆر قاسملوو و ئەندامانی حیزبی دیموکرات که‌ کاک ئەحمه‌دی قازیشیان له‌گه‌ل که‌وتبوو، کاک عه‌بدوللای موهته‌دی و ئەندامانی کۆمه‌له‌ که‌ یه‌ک که‌سیان لێ زیاد کرابوو و کاک بیهرووژی سوله‌یمانی و کاک مینه‌ی شیرخانی و من وه‌ک فیدائییانی خه‌لق.

سه‌ره‌تا، داریووشی فرووه‌هر قسه‌ی کرد و پێخۆشی خۆی له‌ پێکه‌وه‌ دانیشته‌نی دوو لایه‌ن ده‌ربری. قسه‌کان فرمی و که‌م‌نیوه‌رۆک بوون. پاشان مامۆستا هه‌ستایه‌ سه‌رپێ و دوای به‌خیره‌یتانی نوینه‌رانی ده‌ولت، ئەندامانی وه‌قدی کوردی یه‌که‌یه‌ک به‌ ناو راگه‌یاند و په‌یوه‌ندیی حیزبایه‌تیشیانی ناساند و گوتی ئیستا دوکتۆر قاسملوو وه‌ک وته‌بیژێ هه‌یه‌ته‌ی کورد قسه‌ ده‌کا. ئەندامانی هه‌یه‌ته‌ی ده‌ولت شێوازی

ناساندنه کانیان پێخۆش نهبوو و به گۆیرهی بریاری له پێش دا دراوی خۆیان یا به پێی ئه و پرێسایه ی وا له تاران بۆیان دیاری کرابوو، نه یانده ویست بکه ونه دۆخیکێ واوه که پرووبه پرووه که یان به پرپرسیانی حیزب و کۆمه له و فیدایی بن. ئه م هه لۆیسته له هه مان دانیشتن دا ده رکه وت.

دوا ی ئه م ناساندنه، نه مر دوکتۆر قاسملوو وه ک مرۆقیکی خاوه ن ئه زموونی سیاسیی دهستی به قسه کرد، نوینه رانی ده وله تی به خیر هینا و پێخۆشیی خۆی له به پرپوه چوونی وت و ویژده کان ده ربپی. ئینجا پرپی کوردی هینایه ئاراوه و دوا ی کورته باسیک له مه پر میژووی کورد، گه لیک پسپۆرانه له پیندا ویستی چاره سه ری پرپی کورد دوا و خۆش حالیی خۆی و نوینه رانی گه لی کوردی به چاره سه ری ئاشتیانی هه مه سه له که ده ربپی. من له و کاته دا که فرووه هر وتاری دا و درهنگتر دوکتۆر قاسملوو قسه ی هه لبژارده ی خۆی پێشکه ش کرد، قاسملوو وه ک مامۆستای قوتابخانه یه ک ده دیت و هه یئه تی ده وله ت له به رچاوم وه ک خویندکارانی که م ئه زموونی پۆلیکی قوتابخانه که بوون که مامۆستا ده رسیان داده دا! له راستیش دا راده ی به رز و نیوه رۆکی قسه کانی قاسملوو له چا و لایه نه که ی تر ده بی هه ستیکی وای به هه موو ئه و که سانه دابی که له ژووره که دا دانیشتبوون.

هه ر چۆنیک بچ، دوا به دوا ی قسه کانی نوینه ری کوردان، هه ر فرووه هر یا که سیکی دیکه له ئه ندامانی هه یئه تی ده وله ت (له بیرم نییه کامیان)، هه ستایه سه رپی و بی ئه وه ی ئاماژه یه ک به قسه کانی دوکتۆر قاسملوو و خواسته کانی گه لی کورد بکا و ئا و نایه ک بلی، ناره زایی خۆی له وه ده ربپی که نوینه رانی کورد سه ر به حیزبه سیاسییه کانن و گوتی ئیمه ئاماده نین له گه ل حیزبی سیاسی و خه لکانی ناسراو به په یوه ندیی حیزبی و ریکخراوه یی په وه وت و ویژ بکه یین و ئه وه ندیه ی له بیرمه، بۆ نمونه ناوی دووسی که سی هینا که یه کیان کاک یۆسفی که مانگه ر و ئه ویتریان منی هه چکاره بووم! ئه وه ش به پر واله ت له به ر ئه و هۆیه بوو که ئیمه هه ردوو کمان وه ک کاندیدی ریکخراوی کۆمه له و فیدایی بۆ هه لبژاردنی په رله مان دیاری کرابووین و ناومان له پرۆژنامه و رادیۆدا راگه یه ندرابوو. ئیتر هه ر ئه و که سه دوا ی قسه یه کی دووسی خوله کی، «پشوو» ی

را‌گه‌یاند و هه‌مووان له ژووره‌که چووینه دهره‌وه. وا ئه‌م پشوو‌ه چل سالی‌که دریه‌ژدی هه‌یه و حکومه‌تی ئیزان به‌تانگ و توپ و ته‌یاره و په‌تی سینه‌اره نه‌بی و توویژی له‌گه‌ل گه‌لی کورد نه‌کردوه. هه‌لوئیست گرتتی نوینه‌رانی ده‌وله‌ت شتیکی کوت‌وپر نه‌بوو و له‌پیشه‌وه بریاریان له‌سه‌ر دابوو.

هه‌ر چۆنیک بی، ئه‌وه بیانوو بووبی یان هۆکار، ده‌وله‌ت که پیشتریش نارەزایی له‌مه‌ر مه‌سه‌له‌ی و توویژی راسته‌وخۆ له‌گه‌ل حیزبه‌ سیاسییه‌کان دهربریبوو، خۆی له‌ و توویژه‌کان کیشایه‌وه و زۆری پینه‌چوو ده‌وله‌تی بازرگانی‌ش له‌ژیر نه‌عه‌ینی مه‌لاکان دا‌پلشایه‌وه و خرایه‌لایه‌وه. گه‌لیک لایه‌نی تاریک و نادیارای مه‌سه‌له‌که، دواتر پروون بۆوه و زانرا که لایه‌نی شه‌رخواز و له‌پیش هه‌موویان دا‌خومه‌ینی، به‌هیچ چه‌شنه‌ریککه‌وتنیک که ته‌سلیم و توانه‌وه‌ی کورد و چوونه‌ ژیر عابای ویلایه‌تی فه‌قیه‌ی تیدا نه‌بوویه‌ رازی نه‌ده‌بوون و بیکهاتنی به‌ره‌یه‌کی به‌هیزی یه‌کگرتووی سیاسی کورد به‌خواستی دیاری‌کراوی سیاسییه‌وه نه‌له‌ به‌رژه‌وه‌ندی ئه‌وان دا‌بوو و نه‌ دهره‌قه‌تی ده‌هاتن و نه‌ زهره‌قیه‌تی قبوولی ته‌نانه‌ت به‌شیک له‌خواستیه‌کانی گه‌لی کوردیان هه‌بوو. ئیتر وه‌ک بریاریکی له‌پیشه‌وه‌ دراو، خۆیان به‌هیچه‌وه‌ ماندوو نه‌کرد و کشانه‌وه‌ دواوه، تاران بگره‌هاتمه‌وه! ئیمه‌له‌ عه‌ینی بی‌باوه‌ری به‌ئیراده‌ و خواستی ده‌وله‌ت بۆ چاره‌سه‌ری پرسی کوردیش، هیشتا چاوه‌روانی هه‌لوئیستیکی وا توندوتیژ و پاشه‌کشه‌ی وا کوت‌وپرمان نه‌ده‌کرد، به‌لام دیتمان.

هه‌مان شه‌وه‌ هه‌ر سه‌ی وه‌زیره‌که‌ به‌ جیاجیا له‌گه‌ل مامۆستا شیخ عیززه‌ددین، نوینه‌رانی حیزبی دیموکراتی کوردستان و کۆمه‌له‌ دانیشتنیکی نافه‌رمیان کرد و ماوه‌یه‌ک له‌گه‌ل هه‌رکامیان دوان - دوانیکی دۆستانه‌ و غه‌یره‌ره‌سمی. به‌ ئیمه‌ش وه‌ک نوینه‌رانی فیدائییانی خه‌لق را‌گه‌یه‌ندرابوو که ده‌یان‌ه‌وه‌ی چاوپیکه‌وتنمان بکه‌ن. ئه‌وه‌یه‌که‌م هه‌ولی هه‌یه‌ته‌که‌ بوو بۆ جیاوازی خستن و تاک‌خستنه‌وه‌ی ئه‌ندامانی هه‌یه‌ته‌تی کورد له‌یه‌کتر و تیکشکاندن‌ی به‌ره‌ی یه‌کگرتوویان، به‌لام به‌ شیوازیکی دۆستانه‌! دواتریش ئه‌وه‌ هه‌لوئیسته‌ دووپات بووه‌وه‌ و نوینه‌رانی ده‌وله‌ت هه‌رگیز له‌گه‌ل کۆمه‌لی یه‌کگرتووی هه‌ر چوار لایه‌نی هه‌یه‌ته‌تی نمایه‌نده‌گی گه‌لی کورد

دانیشتیان نه کرد. بهرەى ئیمەش که گرفتى نیوخۆمان کهم نه بوو، ملمان بۆ دابردن و قەبوولمان کرد که هەرکام به تەنیاى له گەلیان دابنیشین. ئەو دەسکەوتیک بوو بۆ حکومەت و شکستیک بوو بۆ ئیمە. من دلنیاام ئەم کارەیان به گوێرەى به نامەیهک کرد، به لام دلنیا نیم ئایا فرووهەر ئاگادارى پلانهکه بوو یان نا؟!

کاتی که نوێنەرانی دەولەت هەمان شەو له فەرمانداریی مەهاباد به جیا جیا له گەل سێ لایەنهکهى دیکه دانیشتن، نۆرەى ئیمەش هات. فرووهەر و سهحابی و سهباغیان له ژووړیکى بچوو کدا له گەل نه مران بیهرووژى سوله یمانى و مینهى شیرخانى و من - وهک نوێنەرانی ریکخراوى فیدائییانى گەل - دانیشتن. ئیمە هەر شەش کهسمان له سهردەمى شادا که وتبووینه زیندان و سهحابی و کاک بیهرووژ له بهندیکی زیندانى قهسردا پیکه وه بوون، منیش لهو سالانهدا له زیندانى قهسر بووم، به لام بهندهکه م له هی ئەوان جیاواز بوو. هه ندیک باسى ئەو سالانهیان کرد و پرسیار و قسهى دۆستانه ی لهو چهشنه.

قسه کانمان به گشتى نافهرمى و تارادهیه کیش دۆستانه بوو. شتیکی سه رنج راکیش که له قسه کانیان له بیرم مابى ئەو ديه هه ولیان دهدا پیمان بلین لایه نیان نه رمتر بى، له بهر ئەو هی هه ندیک لایه نی ناچه زى وتووێژهکان له تاران گه لیک به ده سه لاتن و ئەو وتووێژانه یان ناوی که ئیمه ده یکه یین؛ ئیوهش نابى بیانوو بدنه ده ستیان. دياره ئەوان نه یانده گوت ئەوانه لایه نی شه رخوازن و تەنیا به «خه لکانى تر» ناویان ده بردن. سه باغیان گوتى ئەگەر ئیمه وهک ده ولەت بتوانین جارێک چاومان به ئیمام [واته خومه ینى] بکه وى، که سانی وا هەن که ده جار ده چنه لای. ئەو دەم لایه نه کانی نیو ده سه لاتى تاران بۆ ئیمه وهک ئەمرۆ ڤوون نه بوو، به لام ئیستا ده زانین ده ولەتى بازرگان دژبه ر و ناچه زى له نیو مه لاکان دا زۆر بوو و که سانی وهک ڤه فسه نجانى و خامنه یى و شه لاتى وهک هادى غه ففارى و شه رخوازی وهک چه مران له لای خومه ینى ده میان زۆر له پیشتر بوو و دواتر بۆ هه مووان ده رکه وت ئەوانه کین و چین. ته نانه ت شیتۆکه یه کی وهک خه لخالى له دیوه خانى خومه ینى دا گه لیک له بازرگان خۆشه و یستتر بوو، چ بگا به که سیکى وهک فرووهەر! قسه کانمان که متر له

سه عاتیکی خایاند و دواى نیوه شه و بوو ئه وان گه رانه وه شوینی حاوانه وه ی خوین له به نداوی مه هاباد و ئیمه ش گه راینه وه مالى. نوینه رانی ده ولت هه به یانی ئه و شه وه به هه لیکۆپتیر چوونه وه بو ورمی و له ویوه بو تاران.

دواى ئه م دیداره، ئیتر دانیشتنیکی فه رمی له نیوان دوو لایه نه که پیکنه هات، گه رچی مه ئمووریه تی هه یئه ته که ی تاران ته و نه ببوو و هه ندیک له ئه ندامانی هه یئه ته چه ند جاریکی تر سه ردانى مه هابادیان کرد. به لام له سه ر ریبازه که ی خوین رۆیشتن که بریتی بوو له وتووژی نافه رمی له گه ل لایه نه کان به جیاجیا، نه ک وه ک گشت.

له بیرمه سه فه ری دواىی که نوینه ری حکومه ت هاته مه هاباد، ئایه توللا ئیشراقی زاوای خومه یی به ته نیا بوو و دواتر زانرا ئه ویش وه ک خومه یی، لایه نیکی گه لیک توندوتیژ و دژبه ری وتووژه کان بووه. مه لا هاتبووه به نداوی مه هاباد. له کۆبوونه وه ی هه یئه ته که ی خویمان دا له سه ر پینشنیاری شه هید قاسملوو و موافه قه ی هه موومان بریار درا له به روه ی کابرا مه لایه و زاوای خومه یی، جه نابى ماموستا شیخ عیززه ددین وه ک که سایه تیبه کی ئایینی بجیته چاوپیکه وتن و به خیره یانی له شوینی نیشه جی بوونی، که به نداوی مه هاباد بوو. ئه م کاره کرا و دواتر یا له سه ر داواکاری ئه و یا خود سه لاهى حیزبى دیموکرات، نوینه رانی حیزبیش چوونه چاوپیکه وتن، ئیمه ئاگاداری چوینییه تیبی کاره که نه بووین.

کۆمه له ش بو ئه وه ی له کاره که دوانه که وئ، چوو و چاوپیکه وتن له گه ل کرد. ئیمه تا ئاورمان داوه هه مووان چووبوونه خزمه ت جه نابى ئایه توللا و هه ر ئیمه مابووین! جا ئیتر به په له په یاممان نارد و گوتمان دین بو دیداری موباره کی؛ کاریکی به ئاشکرا هه له.

ده ور به ری سه عات ۱۱ ی به یانی رۆژیک بوو چوینه به نداوی مه هاباد، ماوه یه ک دانیشتن که س پرسیارى لئ نه کردین! له پر دیمان مه لا هاته ده ری و ده یویست سواری ترۆمبیل بئ برۆا. چووین بو لای. له گه لمان زور به ئیحتیرام جوولایه وه، به لام گوته من ئاگاداری مه وعیدی دانیشتنه که نه بووم و داوای

لێبووردنیشی کرد، ئینجا سوار بوو و تیی قووچاند. وهک رۆژ لیمان پوون بوو درۆی دهکرد، زانیبووی، بهلام چاوپیکهوتنمانی به پتویست نهزانیبوو! ئەوان به نهغدی خۆیان گه‌یشتبوون و ئیمه‌یان چه‌ند پارچه‌ کردبوو، ئیتر هیزیکێ بچووکێ وهک فیدایی بایه‌خی بۆیان نه‌بوو!

به‌کورتی، سیاسه‌تی ئەوان بۆ بایه‌خ کردنی هه‌یه‌تی نوینه‌رایه‌تی گه‌لی کورد درێژه‌ی هه‌بوو و نه‌یانده‌ویست به‌هه‌ندمان وه‌ر‌بگرن، هه‌ر بۆیه‌ش خوازیا‌ری دانیشتنی دوو لایه‌نه‌ی خۆیان و هه‌رکام له‌ چوار لایه‌نه‌که‌ی ئیمه‌ بوون، له‌وه‌ش‌دا سه‌رکه‌وتن. هۆکاری سه‌ره‌کی سه‌رکه‌وتنه‌که‌یان دوو شت بوو: یه‌که‌م، مه‌ئموورییه‌ته‌که‌یان جگه‌ له‌و شیوازه‌ بۆ هه‌یچ شیوازیکی دیکه‌ دانه‌تاشرابوو و فرووه‌هر به‌خۆپایی خۆی ماندوو ده‌کرد، واته‌ ئه‌گه‌ر وا نه‌بووایه‌ ده‌گه‌رانه‌وه‌ تاران و ته‌واو! دووه‌م، ناکوکی نیوخۆی ئیمه‌ وه‌ک نوینه‌رانی کورد ده‌ره‌تانی سه‌رکه‌وتنی به‌و سیاسه‌ته‌ی ئەوان ده‌دا.

دوو لایه‌نی سه‌ره‌کی حیزبی دیموکرات و کۆمه‌له‌ روانگه‌یان له‌مه‌ر و تووپیژ تا راده‌یه‌کی زۆر له‌یه‌کتر جیاواز بوو و ئه‌وه‌نده‌ی حیزب به‌ره‌و چاره‌سه‌ری کیشه‌که‌ و پیکه‌اتن له‌گه‌ڵ حکومه‌ت ده‌رۆیشت، ئه‌وه‌نده‌ش سیاسه‌ته‌کانی کۆمه‌له‌ رادیکاله‌تر ده‌بوو و لایه‌نی نه‌رمی حیزبی به‌ «سازشکار» ده‌ده‌نا. ئیمه‌ی فیداییش هه‌لی فکریمان لانی‌که‌م له‌و خاله‌ تایبه‌ته‌دا هاوته‌ریبی کۆمه‌له‌ بوو. مامۆستا شیخ عیزه‌ددینیش، من شایه‌دی ده‌ده‌م هه‌ولێ زۆری بۆ ته‌بایی نیوان خۆمان ده‌دا و له‌ چه‌ند مه‌جال‌دا بۆ نمونه‌ هه‌ره‌شه‌ی له‌ ئیمه‌ی نوینه‌ری فیداییان کرد که‌ ئه‌گه‌ر یه‌ک نه‌گرین و سیاسه‌تمان له‌ ئه‌ندامانی دیکه‌ی هه‌یه‌ت (مه‌نزووری حیزبی دیموکرات بوو)، نزیک نه‌که‌ینه‌وه‌، پشتیوانی خۆیمان لێ درێغ ده‌کا. ئه‌وه‌ ئه‌و شته‌ بوو که‌ من ده‌مدیت، به‌لام ده‌گوترا که‌ مامۆستا دۆستایه‌تی قایمی له‌گه‌ڵ کاک سه‌لاحی موه‌ته‌دی هه‌یه‌ و له‌ هه‌لی فکری و ریبازی کۆمه‌له‌ نزیکتره‌.

من نه‌ دۆستایه‌تی شه‌خسی و نه‌ نزیکایه‌تی هه‌لی فکری ئه‌وم له‌ کۆمه‌له‌، پێ شتیکی سه‌مه‌ره‌ نییه‌، مامۆستا وه‌ک تاکه‌که‌س ده‌یتوانی و مافی خۆی بوو

له‌م یا له‌و هیلی فکری نزیکتر یا دوورتر بی. ئه‌وه دیارده‌یه‌کی ئاسایی‌یه و هه‌رکام له ئیمه‌ی نوینه‌ری ریکخراوه‌کانیش دیاره هه‌لوئیس‌ت و بوچوونی تاکه‌که‌سیمان هه‌بووه و ناتوانی جگه‌له‌وه بی، به‌لام کاتی باسی هه‌لوئیس‌تی سیاسی یا سه‌رۆکایه‌تی هه‌یه‌ته‌که ده‌کری ده‌بی بلیم مامۆستام نه‌دیت له هه‌چ دانیش‌تینکدا له به‌رانبه‌ر حیزبی دیموکرات و نوینه‌ره‌کانی‌دا بوه‌ستی یا دژایه‌تیان بکا، له‌سه‌ر ته‌له‌فۆن و له‌ وتاردانیش‌دا باوه‌ر ناکه‌م شتی ئه‌وتوی لی‌بینه‌رابی. ئیتر نازانم ئه‌م شیوه‌ناساندنه‌ی ئه‌ندامانی هه‌یه‌ته‌تی کورد به‌هه‌یه‌ته‌تی ده‌وله‌ت له‌یه‌که‌م دانیش‌تن‌دا، که‌بوو به‌هۆی ناره‌زایی لایه‌نی ده‌وله‌ت، هه‌ر خۆی کردی یا خواستی کۆمه‌له‌ و فیدایی بوو. من له‌ بیرم نییه‌ پرسینکی ئه‌وتو له‌نیو ئیمه‌دا هاتیته‌ ئاراهه‌، به‌لام نایشارمه‌وه ئه‌وه‌ی له‌هه‌لوئیس‌ت گرتنی ئه‌و ده‌می خۆم له‌بیره، ئه‌گه‌ر که‌سیک پرسسی پیکردبیتم، به‌دلیایی مۆری په‌سندم له‌سه‌ر کاره‌که‌ داناوه و پیم کاریکی به‌جی بووه!

هه‌ر چۆنیک بی نیازم ئه‌وه‌یه بلیم ئه‌گه‌ر مامۆستا وه‌ک هه‌زینکی بی‌لایه‌ن له‌نیو هه‌یه‌ته‌تی کوردا بگرینه‌ به‌رچاو، هه‌یشتا حیزبی دیموکرات دوو لایه‌نی دژبه‌ری هه‌بوو و کۆمه‌له‌ که‌خه‌لکیکی زۆری به‌ری باشوور و ناوچه‌ی سنه‌ و مه‌ریوان و هه‌روه‌ها ژماره‌یه‌کی زۆری پووناکییری کورد و غه‌یره‌کوردی له‌گه‌ل بوو به‌هاسانی ده‌یتوانی خه‌تی رادیکالی خۆی له‌نیو هه‌یه‌ته‌ته‌که‌دا به‌ره‌و پێش به‌ری و ئیمه‌ش وه‌ک فیداییان له‌ زۆر سیاسه‌ت‌دا، بۆ نمونه‌ هه‌لوئیس‌تی توندوتیژ به‌رانبه‌ر به‌ تاران، پشتگیریمان ده‌کردن.

راستییه‌که‌ی ئه‌وه‌یه خۆکشاندنه‌وه‌ی تاران له‌ وتووێژی جیددی، له‌ ئه‌نجامی ئه‌و دووبه‌ره‌کییه‌ی نیو ئیمه‌دا نه‌بوو، مه‌لاکان شه‌ریان ده‌ویست و کاتیان ده‌کری خۆیانی تیدا به‌هه‌یز بکه‌ن و پادگانه‌کان به‌ چه‌ک‌وچۆل بناخنن. ئه‌وان نه‌ له‌نیو هه‌یه‌ته‌تی نوینه‌رانی گه‌لی کورد و نه‌ کاتیکیش که‌ مامۆستا شیخ عه‌زه‌ددین یا چه‌ند که‌س له‌ ربه‌رانی حیزبی دیموکراتی کوردستان به‌ سه‌رۆکایه‌تی نه‌مر قاسملوو، له‌ قوم چوون بۆ چاوپیکه‌وتنی خومه‌ینی، روویه‌کی خۆشیان پێشان کورد نه‌دا، که‌

ئىستا بلین ئەگەر ئەو دەم خواستەکانى كۆمەلە و ئىمە رادىكال نەبووايه، پىكهاىتىك له ئاسۆدا دەردەكەوت، بەلام ئاشكرایە سىياسەتى يەكگرتوى هەيئەت دەيتوانى ئەو دەم و دواتریش كە شەر هەلگىرسایەوه، دەورىكى كاریگەرتر ببینى و هەلۆیستى كورد له بەرانبەر شەرخوازانی تاران و قومدا بەهێزتر بکا.

ماوهیهك دواتر، نوینەرانی تاران هاتنەوه مەهاباد، بەلام كۆبوونەویان له گەل ئىمە نەكرد و تەنیا دەقى نووسراوى هەندىك پىشنىاریان دایە يەك له رېبەرانی حیزبى دیموکرات كە تێیدا باس له «خودگەردانى» كرابوو نەك «خودموختارى» وەك سىستەمىكى سىياسى كە خواستى گەلى كورد له و قوناغە میژوویى يەدا بوو. دەیانگوت پى له سەر ناوێكەى دامەگرن و چاو له نیوهرۆكى بکەن.

دەقەكە دەسخت بوو و تەنانهت تاپیيش نەكرابوو. وا قاو بوو كە حیزبى توودەى ئێران نووسىبووى و دابوو یە دەولەت. نوسخەى دەقەكە فۆتوكۆپى كرا و لەنیو هەر چوار لایەنى هەيئەتى نوینەراییە تى گەلى كورددا دابەش كرا. بریار درا هەموو لایەنەكان سەرنجى نیوهرۆكەكەى بدن بۆ ئەوێ دواتر له زمان سەرجهمی هەيئەتەكەوه وەلامى پىوستى بۆ نامادە بكرى. ئەم گەلالەیه نەبووه هوى ناكوكى و دووبەرەكییهك لەنیو نوینەرانی كورددا لەبەر وهى نیوهرۆكىكى بەتال و پووچەلى هەبوو و نە هەر نیوهرۆك بەلگوو شیوازی نووسرانى بە دەسخت و پىشكەش كرانى ناتەواوى بە ئىمە وای دەگەياند كە دەولەت كەم تا زۆر پرسى كوردى بە هەند وەرنەگرتوو و لە بىرى چارەسەرى هێمنانەى مەسەلەكەدا نیه. وەلامى تۆ بۆ گەلالەیهكى وا ئىفلیج چ دەبى جگە له وهى بەداخه وه بى بۆ گوى نەبىستى لایەنەكەت و بى ئەنجام مانەوهى هەولەكانت لە پىتاو چارەسەرى هێمنانەى ناكوكییهكان.

بالیزەدا باس له گەلالەیهك بکەم كە وەك پىشنىارەكانى هەيئەتى نوینەراییە تى گەلى كورد پىشكەش بە دەولەت كرا. ئەو گەلالەیه له ۸ بەند پىكهاىتوو و بەندى هەشتەمى گەلالەكە ئىستا جىگەى مشتومبرى لایەن و حیزبە كوردییهكانە. گەلالەكە له راستىدا

دوای کۆبوونه‌وه‌یه‌کی چوار لایه‌نه‌ی هه‌یه‌تی نوینه‌رایه‌تی گه‌لی کورد له مه‌هاباد بریاری نووسران و ئاماده‌کرانی درا، بۆ ئه‌وه‌ی دواتر بدریته نوینه‌رانی ده‌وله‌ت. به‌شوینی دا من له‌گه‌ل کاک مینه‌ی شیرخانی چوومه‌وه بۆکان. ئه‌وه‌نده‌ی له بیرم بێ یه‌ک له ئه‌ندامانی غه‌یره بۆکانیی کۆمه‌له له‌گه‌ل کاک عه‌بدوڵلای موهته‌دی و ئه‌گه‌ر هه‌له نه‌که‌م، نه‌مر دوکتۆر جه‌عفهری شه‌فیعی به‌ ترومبیلی خۆیان هه‌مان رۆژ هاتن بۆ بۆکان و چوون بۆ مالی کاک عه‌بدوڵلا.

گه‌لاله‌که به‌گۆیره‌ی زانیاری من له‌و سه‌فه‌رده‌دا له بۆکان نووسرا، که‌س بیروپرای منی نه‌پرسی و ئه‌وه‌نده‌ی ئاگادار بێ کاک مینه‌ش به‌شداری مه‌سه‌له‌که نه‌بوو. کێ نووسی نازانم؟ ده‌وری کاک سه‌لاحی موهته‌دی له کاره‌که‌دا چه‌نده بوو؟ نازانم. چه‌نده له به‌رژه‌وه‌ندی کوردی رۆژه‌ه‌لات و هه‌یه‌تی نوینه‌رایه‌تی کوردا بوو؟ گومانم هه‌یه بوو. له‌به‌روه‌ی بوو به‌ هۆکاریکی ناته‌بایی و نیوان‌ناخۆشی و گه‌رای دووبه‌ره‌کی نه‌ک له‌نیو هه‌یه‌ته‌که‌ی ئیمه، به‌لکوو له‌نیو خه‌لکیش‌دا چاند، که چاوهروانیان ده‌کرد گه‌لاله‌ی پیشنیاره‌کانی ئیمه داخوازییه بانه‌رته‌ییه سیاسی و ئابووری و فره‌ه‌نگیه‌کانی کورد بخاته‌به‌رده‌می ده‌وله‌ت، نه‌ک خواستیکی سیاسی ئه‌وتو که تهنیا لایه‌نیکی سیاسی باشووری کوردستانی خۆش‌حال ده‌کرد. من دلنیام ئه‌و دهم ناره‌زامه‌ندیم له به‌رانبه‌ر ئه‌و ماده‌یه‌دا نه‌نواندوو، به‌لام ئیستا ده‌زانم که ئه‌و دهم باوه‌کوو که‌سیکی ئه‌وتو نه‌بووم پرسم پێ بکری، به‌لام وه‌ک ئه‌ندامیکی ئه‌و هه‌یه‌ته، هه‌له‌م کردوو ئه‌گه‌ر که‌م تا زۆر په‌سندی نووسران و پیشکesh‌کرانی ئه‌و ماده‌ه‌شته‌م کردبێ و بۆ ئه‌و هه‌له‌یه‌م داوای لیبووردن له‌گه‌لی کورد ده‌که‌م. ئیتر ئه‌وانه‌ی راسته‌وخۆ ئه‌م کاره‌یان کرد چه‌نده پێ له‌هه‌له‌ی خۆیان ده‌نین، ئه‌وه کاری ئه‌وانه نه‌ک من. ئیمه بریار بوو چاره‌سه‌ری کیشه‌یه‌کی میژوویی کوردی رۆژه‌ه‌لات له‌سیسته‌می تازه‌دامه‌زرای ئیتران بخوازین، کیشه‌یه‌ک که ئه‌وه‌نده‌ی سیاسی بوو، ئه‌وه‌نده‌ش ئابووری، سپایی و فره‌ه‌نگی بوو. ئیتر داواکاری له‌مه‌ر ده‌کردنی قیاده‌ی موه‌ققه‌ته‌ی پارتی دیموکرات شتی‌ک بوو که لایه‌نیکی سیاسی له‌باشووری کوردستان خوازیاری بوو و ئیمه نه‌ده‌بووایه کیشه‌ی ئه‌وانمان تیکه‌لاوی

خواسته سه‌ره‌کیه‌کانی گه‌لی کورد له پۆژه‌ه‌لاتی کوردستان بکردایه، ئه‌ویش به‌و شیعۆزه نائوسولویه و به‌ده‌رکرانی لایه‌نیکی په‌ناهی‌ناو بۆ ئێران که دواتر دیتمان چۆن ته‌قییه‌وه و قیاده‌ی موه‌ققه‌ته‌ی چۆن خسته‌ به‌ره‌ی ده‌وله‌تی ئێران و ئه‌و خه‌سار و زیانه‌ گه‌وره‌یه‌ی تووشی پێشمه‌رگه‌ی پۆژه‌ه‌لاتی کوردستان کرد که کردی. ئه‌وانه‌ی وا له‌ژێر ناوی یه‌کگرتوویی به‌شه‌کانی کوردستان و «کوردستانی گه‌وره‌» دا په‌سندی کاریکی نابه‌جیی وه‌ک ئه‌و کاره‌ی ئیمه‌ ده‌که‌ن یا له‌ سیاسه‌ت ناگه‌ن یا به‌ نیازیکی پاکه‌وه بۆ مه‌سه‌له‌که‌ ناچن.

ئێستا باشووری کوردستان به‌کرده‌وه‌ دالده‌ و په‌ناگه‌ی هه‌موو ئه‌و کوردانه‌یه‌ که له‌ به‌شه‌کانی دیکه‌ی کوردستان ئاواره‌ بوون و ریگه‌ی گه‌رانه‌وه‌یان لی‌براره‌وه، هه‌ر له‌ حیزبه‌ سیاسیه‌کانه‌وه‌ بگه‌ر تا رووناکبیری تاکه‌که‌س، به‌لام گه‌لۆ که‌س ده‌توانی چاره‌روان بێ حکومه‌تی هه‌رێم له‌ وتووێژ له‌گه‌ڵ حکومه‌تی ناوه‌ندی عێراق دا ماده‌ی ۸ بخاته‌ نیو گه‌لاله‌ی پێشنیاره‌کانیه‌وه‌ و بۆ نمونه‌ داوای ده‌رکرانی کۆمه‌له‌ یا حیزبی دیموکرات له‌ حکومه‌تی عێراق بکا؟ خۆ ئه‌وانیش له‌ نیو خۆیان دا گرفت و ناکۆکی و نیوان‌ناخۆشیان که‌م نییه‌ و هه‌رکامیان له‌ لایه‌نیکی نیو ده‌سه‌لاتی کوردی نزیکترن تا ئه‌ویتتر. من دووپاتی ده‌که‌مه‌وه، گه‌رچی ناحه‌زی هه‌لوێسته‌کانی قیاده‌ی موه‌ققه‌ته‌ به‌رانبه‌ر پرسسی کوردی پۆژه‌ه‌لات بووم، به‌لام راسته‌وخۆ ده‌ستم له‌ ئاماده‌کردنی ئه‌م گه‌لاله‌یه‌دا نه‌بووه، بۆ هه‌ر ئه‌م ده‌وره‌ ناراسته‌وخۆیه‌شم وه‌ک ئه‌ندامیکی هه‌یه‌ته‌که‌، پێ له‌ هه‌له‌ی خۆم ده‌نیم.

سه‌ره‌رای ئه‌و راستیه‌ی که‌ کوردستان یه‌ک‌ولاته‌ و خواستی گه‌لی کوردیه‌کیارچه‌یی و یه‌کگرتنه‌وه‌ی به‌شه‌کانیه‌تی، به‌لام دا‌برانی چه‌ند سه‌د سه‌له‌ له‌ یه‌کتر و که‌وته‌ به‌ر حوکمی چه‌ند حکومه‌تی جیاواز که‌ له‌ باری راده‌ی پێشکه‌وتی ئابووری و فره‌ه‌نگیه‌وه‌ گه‌لیک له‌ یه‌کتر جیاوازن، کێشه‌ و ئه‌رکه‌ سیاسیه‌کانی هه‌ر پارچه‌یه‌کی له‌ پارچه‌کانی تر جیاواز کردووه‌ و تیکه‌ل کردنی به‌زۆره‌ملی و میکانیکی خواست و داواکارییه‌کانیان جگه‌ له‌ ئالۆزتر کردنی کار، هه‌یچ سوودیک به‌ خه‌باتی ئه‌مپۆ و دواپۆژی گه‌لی کورد ناگه‌یه‌نی. هه‌رکات کێشه‌ی لایه‌نیک و پارچه‌یه‌کی کوردستان

پاگوئیزاوه‌ته نیو لایه‌نه‌که‌ی تر، کیشه‌که‌ گوره‌تر بۆته‌وه و ده‌سکه‌وت که‌متر. سه‌یریکی ده‌ستیوه‌ردانی رییه‌ران و ئەندامانی حیزبی دیموکراتی سه‌رده‌می کونگره‌ی دووه‌م له‌ کار و سیاسه‌ته‌کانی دوولایه‌نی ناکوکی پارتی و مه‌کته‌بی سیاسی بکه‌ین؛ هه‌روه‌ها ده‌وری پارتی دیموکراتی کوردستان له‌ سه‌رده‌می قیاده‌ی موه‌ققه‌ته و شه‌ریان له‌گه‌ل هیزه‌کانی حیزبی دیموکرات بگرینه‌ به‌رچاو و ئەنجامه‌ نه‌رینییه‌کانیان ببینن. ئینجا بروانینه‌ تیکه‌لاو کردنی کیشه‌ی کوردی باکوور له‌گه‌ل سیاسه‌ته‌کانی رۆژه‌لات دوا‌ی گیرانی به‌ریز عه‌بدوللا ئوجه‌لان که‌ ئەنجامی ئەوه‌ی لیکه‌وته‌وه به‌شیک‌ی به‌رچاو له‌ ئازهرییه‌کانیش سیاسه‌تی ره‌گه‌زه‌په‌رستانه‌ی تورکیا بو‌ دژایه‌تی‌کردنی پژاک ره‌چاو بکه‌ن و له‌وه‌ش بچنه‌ پیشه‌وه‌تر و ناحه‌زیی خۆیان له‌ به‌رانبه‌ر پژاک بکه‌نه‌ سیاسه‌تی دوژمنایه‌تی له‌گه‌ل گه‌لی کورد به‌گشتی. من ته‌نانه‌ت دژ به‌ دۆخی حیزبه‌ سیاسییه‌کانی رۆژه‌لات له‌ باشوور ده‌وه‌ستم، که‌ ماوه‌ی چه‌ند سه‌اله‌ چوونه‌ته‌ ژێر چه‌تری دوو حیزبی ده‌سه‌لاتداری باشوور و هه‌رکام چاره‌نووسی خۆیان به‌ یه‌کیک له‌ دوو‌حزبه‌وه‌ گرێداوه‌.

به‌ندی هه‌شته‌می داخواییه‌کانی گه‌لی کورد له‌ حکومه‌تی ناوه‌ندیی ئێرانیش شتیک بوو له‌ باب‌ه‌تانه‌. له‌ راستی‌دا، داخوایه‌ میژوویی‌یه‌کانی کورد بو‌ ناوه‌دانیی ئابووری و مافی سیاسی و فره‌هنگی په‌یوه‌ندییه‌کی به‌ ده‌رکردنی قیاده‌ و بارزانییه‌کان له‌ ئێران نه‌بوو و ئەم کاره‌ به‌داخه‌وه‌ به‌ هاندانی یه‌کیه‌تی نیشتمانی کرا. ئەوه‌نده‌ی بزانه‌م حیزب له‌گه‌ل ئەم خالی هه‌شته‌دا نه‌بوو، ده‌زانم کومه‌له‌ و هه‌روه‌ها ئیمه‌ وه‌ک فیدائییان له‌گه‌لی بووین. با هه‌موومان ئازایه‌تییه‌ی ئەوه‌مان هه‌بی پێ له‌ خه‌تای خۆمان بنیین، خه‌تایه‌ک که‌ له‌ درێژه‌ی خۆی‌دا دوژمنایه‌تی و دووبه‌ره‌کی و شه‌پی کورد و کوردی لیکه‌وته‌وه‌ و قیاده‌ی موه‌ققه‌ته‌ی کرده‌ هاوسه‌نگه‌ری پاسداری ئێرانی و گه‌لیک ده‌سکه‌وتی سیاسی کوردی رۆژه‌لاتی پێ پووچه‌ل‌کرایه‌وه‌. ئەوه‌ ده‌رسنکی گرنه‌گه‌ و ئەو حیزب و پیکخراو و تاکه‌که‌سانه‌ی رۆژه‌لات و ئیستا له‌ باشوورن ده‌بی به‌وردی لێی بروانن.

هه‌ر چۆنیک‌ بێ، حکومه‌ت که‌ ورده‌ورده‌ جی‌پێ‌ی خۆی له‌ پادگانه‌کانی کوردستان‌دا

قایم کردبوو و جاش و خۆفرۆشی زۆریشی له خۆی کۆکردبووه، به لاوازی ریزی کورد و کیشهی نیوان هیزهکانیشی دهزانی، خۆی بۆ شه‌ری کورد ئاماده دهکرد و ئیتر له سیاسه‌تی خومه‌ینی و توند‌روه‌کانی نیو حکومه‌تدا شوینیک بۆ ناشتی و ته‌بایی یا ته‌نانه‌ت وتووێژی رۆاله‌تیش نه‌مابوو، ئیتر مه‌سه‌له‌ی وتووێژ به‌ته‌واوه‌تی خرایه‌ لاوه‌ و هیرش بۆ سه‌ر شه‌ره‌کانی کوردستان له‌ چه‌ند لاوه‌ ده‌ستی پیکرد.

ئه‌نجام

ئێستا که‌ زیاد له‌ ۴۰ سال‌ به‌سه‌ر ئه‌و ئه‌زمونه‌دا راده‌برئ، هه‌سه‌نگاندنی من له‌ هه‌یه‌تی نمایه‌نده‌گیی گه‌لی کورد به‌و چه‌شنه‌ی خواره‌وه‌یه‌:

ئه‌زمونیک‌ی باشی ته‌بایی و یه‌کگرتویی هیزه‌ سیاسیه‌کانی گه‌لی کورد بوو و له‌ هه‌لومه‌رجی روه‌خانی حکومه‌تی شاه‌ی و هینشتا جیگیر نه‌بوونی حکومه‌تی مه‌لاکاندا هاته‌ گونجان. سه‌ره‌رای جیاوازی هه‌لوێست و بۆچوون، که‌ سه‌روشتی قۆناغیک‌ی ئه‌وتوی راپه‌رینی خه‌لکه‌، ده‌سه‌کوتی باشیشی هه‌بوو و حکومه‌تی ناچار کرد مل بۆ وتووێژ دابه‌رئ.

فیدائییان وه‌ک هیزیک‌ی سه‌رانسه‌ریی ئێران و ریک‌خراوه‌یه‌ک که‌ سیاسه‌ته‌کانی له‌ تاران داده‌په‌ژا، سیاسه‌تی سه‌رانسه‌رییان له‌ ئێران و هه‌لوێست لقی کوردستانیان هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه‌ له‌ گه‌ل یه‌کتردا جیاواز و ناته‌با بوو و دوا‌ی جیا‌بوونه‌وه‌ی «چریک‌های فدائی خلق» و به‌تایبه‌ت دوا‌ی دابه‌ش بوونی به‌سه‌ر ئه‌کسه‌رییه‌ت و ئه‌قه‌لییه‌تدا، سه‌رله‌شینه‌واوییه‌ک له‌ نیو ئه‌ندامانی لقی کوردستاندا پیکه‌اتبوو.

رېک‌خراوی فیدائییان له‌ کوردستان له‌وه‌ که‌مه‌ته‌مه‌نته‌ر و که‌مه‌ئه‌زمونته‌ر بوو ئه‌رکینکی گه‌وره‌ و گرانی وه‌ک به‌رنامه‌دانان بۆ چاره‌نووسی سیاسیی کوردی پێ بسپێردرئ، ئه‌ندامه‌کانیشی هه‌موو گه‌نج بوون و سه‌ره‌چاوه‌یه‌کی فکریی ئه‌وتۆیان له‌ به‌رده‌ستدا نه‌بوو که‌لکی لێ‌وه‌ر بگرن. وه‌ک دیاره‌ سیاسه‌ت و به‌رنامه‌یان له‌مه‌ر کوردستان له‌ سه‌ره‌چاوه‌یه‌کی وه‌ک کتیبی که‌م نیوه‌رۆکی «پرسی نه‌ته‌وایه‌تی» ی ستالین وه‌رده‌گرت، که‌ نه‌ک هه‌ر له‌ کوردستان و ئێران، به‌لکوه‌ له‌ روه‌سیای

سۆقیه‌تیش به‌پۆیه‌بردنی نه‌گونجاو بوو. ستالین نه‌نوسهر بوو، نه‌تیئوریسیهن و ئەم کتیبه‌ته‌نیا له‌بارودۆخی دیکتاتۆرییه‌تی سۆقیه‌تی ئەو دەمدا «کتیب» بوو، ئیتر په‌وتی کیشه‌ی له‌میژینه‌ی کورد له‌پۆژه‌ه‌لات به‌پییازی ئەوتودا بردن ده‌بی له‌که‌م‌به‌ختی گه‌لی کورد و ناشاره‌زایی لاوانی سه‌ره‌په‌ت به‌ده‌ست بپرسری!

به‌بۆچوونی من، ریکخراوه‌یه‌کی ئەوتۆ، ده‌کرا ده‌وری پاریژکار و هاوه‌نگاوی له‌گه‌ل و تووێژکه‌رانی کورد ببینی، به‌لام نه‌ده‌بووایه‌ وه‌ک لایه‌نیکی و تووێژکه‌کان به‌هینریته‌نیو هه‌یه‌ته‌که‌وه، که‌ دواتر به‌ره‌و سیاسه‌تیکی وا بپروا پژیمی خومه‌ینی به‌دژی ئەمپریالیست بناسی و کورد به‌«ضدانقلاب»! سیاسه‌تیک که‌بی‌گومان هیچ لایه‌نگریکی له‌نیو ئەندامانی کوردی ریکخراوه‌که‌دا نه‌بوو و له‌بیرمه‌نه‌مر بیه‌رووی سوله‌یسانی هاواری ده‌کرد و ده‌یگوت هه‌ر ئیستا پاسداره‌کان پینشمه‌رگه‌ی ئیمه‌ به‌تانگ و تۆپ ده‌کوژن، من چۆن به‌لایه‌نگره‌کانمان بلیم ئەوانه‌ی ده‌تانکوژن دژی ئەمپریالیست و دۆستی گه‌لن! به‌لام سیاسه‌تی ریکخراوه‌که‌ له‌تاران و له‌ژیر گه‌لی فاکته‌ری وه‌ک نفووزی حیزبی تووده‌ی ئیران داده‌رژا و لقی کوردستان نه‌یده‌توانی بۆ هه‌میشه‌ دژی سیاسه‌ته‌ گشتیه‌کانی ناوه‌ند به‌وستی، که‌ نه‌وه‌ستا و له‌ئهنجایدا تووشی هه‌ره‌س و به‌دناوی هات و خوینی ئەم هه‌موه‌ شه‌هیده‌شمان به‌با چوو.

مامۆستای به‌پیز شیخ عیززه‌ددین به‌پوانگه‌ی پوونی له‌مه‌ر داخوارییه‌کانی گه‌لی کورده‌وه، به‌حه‌ق ده‌بووایه‌ ئەندامی هه‌یه‌تی و تووێژ له‌گه‌ل ده‌ولت بی، به‌لام کاریکی باش نه‌بوو ده‌فته‌ری مامۆستا بکریته‌ ریکخراوه‌یه‌کی سیاسی و ده‌فته‌ره‌که‌ی به‌شداری هه‌یه‌تیکی نوینه‌رایه‌تی پیکهاتوو له‌حیزبه‌سیاسیه‌کان بکا و له‌وه‌ش خراپتر، ریباز و به‌رنامه‌ی کاره‌کانی کۆمه‌له‌هه‌لیسوورپینی. مامۆستا دره‌نگتر و به‌ماوه‌یه‌کی که‌م پیش کۆچی دوا‌ییه‌که‌ی به‌وه‌له‌یه‌ی زانیبوو و له‌وتووێژیکدا ئەوه‌ی راگه‌یاند. به‌بۆچوونی من ده‌وری مامۆستا ئەگه‌ر وه‌ک ده‌وری ئایه‌توللا سیستانی له‌عیراق بمایه‌ سوودی زیاتری بۆ خه‌باتی گه‌لی کورد ده‌بوو و ده‌یتوانی جیگه‌ی پرسیار و په‌نای هه‌موو ریکخراوه‌کان بی. هه‌ر چه‌نده‌ ماوه‌یه‌ک پاش ئەم پووداوانه، کورد ئەم ریگایه‌شی تاقی کردوه و نه‌مر مامۆستا مه‌لا که‌ریمی شاریکه‌ندی پیش تیرۆره

ناجوانمیرانه‌که‌ی ویستی وها ده‌وری‌ک بگێڕی و سه‌رنه‌که‌وت. به‌ئاشکرا حکوومه‌ت ئاماده‌ نه‌بوو سه‌ر بۆ خواسته‌کانی گه‌لی کورد دابنه‌وینی و هیچ نییه‌تیکی پاکی بۆ چاره‌سه‌ری پرسى کوردی نه‌بوو و به‌کرده‌وه‌ش هه‌نگاوێکی بۆ ئه‌م لایه‌نه هه‌لنه‌هیناوه. سه‌ره‌رای ئه‌م راستیه‌ش، ئیستا هه‌ندیک لایه‌ن هه‌ن که گه‌لی کورد تۆمه‌تبار ده‌که‌ن به‌وه‌ی شه‌رخواز بووبی و ڕیگه‌ی چاره‌سه‌ری ئاشتیانه‌ی کیشه‌که‌ی به‌ستبێ. زمان ماسوولکه‌یه، به‌هه‌ر لایه‌که‌دا به‌توێ ده‌گه‌ڕی، به‌تایبه‌ت زمانی سیاسه‌ت که تیکه‌لاوی به‌رژه‌وه‌ندییه و وا هه‌یه که‌م جار به‌ لایه‌نی راستدا بگه‌ڕی!

کۆمه‌له‌ گه‌رچی به‌ ژماره‌ی لایه‌نگر له‌ حیزب بچووکت‌ر بوو، به‌لام هه‌یزکی به‌رچاوی ڕووناکییرانی له‌گه‌ڵ بوو، که‌ ده‌یتوانی له‌جیاتى هه‌ول له‌پیناو به‌هه‌یزتر کردنی باری سپایی خوێ و خۆگه‌یانده‌ ڕیزی حیزبی چه‌کداری دیموکرات، وه‌ک هه‌یزکی سیاسى ده‌وری به‌رچاو له‌ وتووێژه‌کاندا ببینی و نه‌ک هه‌ر یاریده‌ده‌ری حیزب، به‌لکوو راستکه‌ره‌وه‌ی هه‌له‌ی کاره‌کانی ئه‌وانیش بێ. چه‌ق به‌ستنی زۆری ئه‌وان له‌سه‌ر هه‌یزی چه‌کدار و نارده‌نی ئه‌ندام و لایه‌نگرانی ڕووناکییری شار بۆ گونده‌کان و دوورخسته‌وه‌یان له‌ ژینگه‌ی ڕووناکییری، گه‌رچی له‌گه‌ڵ سیاسه‌تی حیزب و ڕیکخراوه‌ مائۆئیسستیه‌کاندا یه‌کی ده‌گرت‌ه‌وه‌ و کارێکی قانونمه‌ندی ئه‌و بیروباوه‌ره‌ بوو، به‌لام له‌گه‌ڵ هه‌لومه‌رچی ئه‌و ده‌می کوردستان به‌گشتی و سیاسه‌تی هاوکاری کردنی نیو هه‌یه‌تی نوینه‌رایه‌تی‌دا یه‌کی نه‌ده‌گرت‌ه‌وه‌. هه‌ول له‌پیناو به‌ده‌سته‌وه‌گرتنی «هه‌یژیمۆنی» و بوون به‌ هه‌یزی یه‌که‌می خاوه‌ن‌ده‌سه‌لات له‌ کوردستان، کیشه‌ی یه‌کیه‌تی و پارتیی هه‌ینایه‌ نیو سیاسه‌تی ڕۆژه‌لاتی کوردستان و له‌لایه‌کی تره‌وه‌ ئه‌وانی له‌ به‌رانبه‌ر حیزبی دیموکرات دانا. وه‌ک دیتمان، ڕووبه‌ڕووبوونه‌وه‌کان دره‌نگتر ته‌قینه‌وه‌ و ئاکامی چه‌په‌لی وه‌ک شه‌رپى براکوژیان لیکه‌وته‌وه‌. سیاسه‌تی پشتگیری له‌ فیدائییان و هاوردنیان بۆ نیو هه‌یه‌تی نوینه‌رایه‌تی، هه‌روه‌ها ده‌ورگه‌ی پارتییان له‌ «ده‌فته‌ری مامۆستا»شدا هه‌ر له‌سه‌ر ئه‌م پێ‌وشوینه‌ بوو و به‌داخه‌وه‌ هه‌چکام له‌م هه‌نگاوانه‌ له‌م قوناغه‌ تایبه‌ته‌دا خزمه‌تی

سه‌رکه‌وتنی وت‌وو‌یژه‌کانیان نه‌کرد.

حیزبی دیموکرات به‌حیسابی ژماره‌ی زوری لایه‌نگر و میژووی رابردووی خه‌باتیان له‌کوردستان، له‌هه‌سه‌نگاندنی هیزی کومه‌له‌وهک ریکخراوه‌یه‌کی پهره‌ئه‌ستین تووشی هه‌له‌هات. ئه‌وان سیاسه‌تی حیزبیان وهک سیاسه‌تی سه‌رده‌می کوماری کوردستان ده‌بینی، که‌تاقه‌هیزی ناوچه‌که‌بوون و ئه‌م راستیه‌یان له‌به‌رچاو نه‌گرت که‌له‌ده‌روه‌ی موکریانیش کورد هه‌ن و ده‌توانن بریارده‌ر بن. ئه‌و کۆپی کردنه‌له‌لایه‌ک له‌ناوچه‌کانی باشوورتری غافل کردن و کرماشان و ئیلام و تا‌پاده‌یه‌کیش شاری سنه‌یان له‌ده‌ست‌چوو، له‌لایه‌کیش حیسابیان بۆ هیزی گه‌وره‌ی کومه‌له‌نه‌کرد که‌له‌ده‌روه‌ی موکریان و ته‌نانه‌ت له‌موکریانیش به‌شیک‌ی به‌رچاوی خه‌لک و به‌تایبه‌ت لاوانی خوینده‌واریان له‌گه‌ل‌که‌وتبوون. ئه‌گه‌ر حیزب و کوماری کوردستان کاتی خۆی نه‌یان‌توانی له‌گوندی سه‌رای نیوان سه‌قز و بۆکان به‌ره‌و باشوور برۆن، هۆکاره‌که‌بوونی سپای سوڤیه‌ت و په‌یمانی پووس و ئینگلیزی سالی ۱۹۰۷ و ۱۹۱۵ بوو. له‌سالی ۱۹۷۹ دا‌گه‌لیک شت گۆرابوو که‌به‌داخه‌وه‌لانی‌که‌م به‌شیک‌یان له‌به‌رچاوی رېبه‌رانی حیزبی دیموکراتی کوردستان ون بوون. هه‌ر ئه‌وه‌ش بوو به‌هۆی رۆبه‌روبوونه‌وه‌یان له‌گه‌ل راستیه‌ک که‌بریتی بوو له‌چوونه‌نیو هه‌یه‌ته‌ی نوینه‌رایه‌تی وهک هاوپه‌یمانییه‌کی چوار لایه‌نه، که‌سی لایه‌نی له‌گه‌ل سیاسه‌ته‌کانی ئه‌ودا کۆک نه‌بوون (مامۆستا وهک تاکه‌که‌س نه‌ک وهک ده‌فته‌ره‌که‌ی له‌و حیسابه‌ده‌رده‌هاو‌یژم). حیزبی دیموکرات زیاد له‌هه‌موو هیزه‌سیاسیه‌کانی دیکه‌ی رۆژه‌ه‌لاتی کوردستان هه‌ولی چاره‌سه‌ری ئاشتیه‌یانه‌ی کیشه‌کانی له‌گه‌ل حکومه‌تی ناوه‌ندی دا، به‌لام له‌نیوخۆی کوردستان و له‌به‌رانبه‌ر هیزی ریکخراوه‌چه‌په‌کان، به‌تایبه‌ت کومه‌له‌دا ئه‌و سه‌رکه‌وتنه‌ی نه‌بوو که‌بتوانی وهک نوینه‌ری زۆرینه‌ی جه‌ماوه‌ر ده‌وری سه‌ره‌کی له‌سیاسه‌ته‌کانیش دا‌بگیرێ و له‌ئه‌نجام‌دا حکومه‌تی ناوه‌ندی مه‌جبوور به‌دانی مافه‌کانی گه‌لی کورد بکا.

سه‌ره‌پای هه‌موو ئه‌م لاوازی و هه‌له‌وپه‌لانه، پیکهاتنی «هیأت‌نایندگی خلق کرد» و کارپیکه‌وه‌کردنی چه‌ند لایه‌نی سه‌ره‌کی خه‌باتی سیاسی ئه‌و رۆژانه‌ی

رۆژهه لاتی کوردستان، دسکه و تیکی مهزن بوو و ئەزموونی پیکهاتنی دهتوانی بپیته چرایه کی روونکه رهوهی ریگا بۆ خهباتی دواپۆژی گهلی کورد.

له کۆتایی دا دهبی ئاماژه به چهند خالیک بکه:

ئا. ئەم یادداشتهانه تهنیا به یارمهتیی بیرهوهریی ئەو سالانه نووسراون و دلنیام دهبی ههلهیان تیکهوتیب، بهلام با خوینهر له یهک خال دلنیا بی: من به دستهقهسد ههولی گۆرانی هیچ راستییهکم نهداوه، لایهنم نهگرتووه و بۆ لای خۆم دانهتاشیوه، له سالیکی دواي ئەم رووداوانهوه، واته له چل سال بهرله ئیستاهه له ریکخراوی فیدائییانی ئەکسهرییهت هاتومهته دهروهه و چیتر ئەندامی هیچ ریکخراوهیهکی سیاسی نیم؛ دژایهتی و دوژمنایهتیشم نه لهگهله حیزبی دیموکرات ههیه نه لهگهله کۆمهله و نه لهگهله فیدایی، بهپهچهوانه لهگهله گهلیک ئەندامی لایهنهکان دۆستم؛ کهوابوو ئەگهر بهشیک له بیرهوهرییهکانم راست و تهواو نهبن تهنیا له بهر ئەوه بووه که له بیرم نهماوه یا لهوه زیاترم لینهزانیوه. با خهلهکانی دیکه ههلهکانم راست بکهنهوه. ههر بۆچوونیکیش لهم بارهیهوه ههبی و بگاته مالهپهری رۆژههلات / بۆکان به پینخۆشییهوه بهبی دهستیوهردان بلاو دهکریتهوه. له کۆتایی کاردا، ئامانج له نووسینی ئەم چهشنه یادداشتهانه زانیاری بهخشینه به کۆمهلهگا و بهتایبهت نهوهکانی داهاتوو، نهک رقهبهرایهتی و یهکتر پووچاندنهوه. جا ئەگهر وا بی که ئامانجی منه، من بینوسم یا کهس و کهسانی تر، به مهرجیک شیواندن و سووکایهتیی به لایهنه سیاسییهکانی تیدا نهبی، یارمهتیدهری خهباتی گهله و حهق وایه پیشوازیی لێ بکری.

ب. دواي دابهش بوونی ریکخراوی فیدائییانی خهلق بهسهردوو بالی ئەکسهرییهت و ئەقهلییهت دا، من لهگهله ئەکسهرییهت مامهوه. له نووسینی بابهتهکانی سهروهه دا ههندیک جار وا ههیه رووداوهکان له سهردهمی دواي ئەو دابهش بوونه دا روویان دابی و کهسایهتیهکان سهه به ئەم یا ئەو تهیار بووبیتن، بهلام من بهباشی میژووی رووداوهکانم له بیر نهماوه و ههر ئەوهنده دهتوانم بلیم که من خۆم سهه به ئەکسهرییهت بووم و ئەقهلییهت له دابین کردنی سیاسهتهکانی ئیمه له کوردستان دا دهوریان نهبوو، تهنا ته ناحهزی و نیوان ناخۆشیش له نیوان دا بوو که درهنگتر تا

پاده‌ی دژ به یه‌کتروه‌ستانیش چووه پیشه‌وه.

پ. هۆکاری دامه‌زراندنی ئەم باسه لێردها به‌شدار بوونی چوار که‌سی خه‌لکی بۆکان له‌نیو هه‌یه‌ته‌که و ده‌وری بۆکان له‌ وت‌وو‌یژه‌کان و هه‌روه‌ها نووسرانی که‌لاله‌ی پیشنیا‌ره‌کان به‌تایبه‌ت ماده‌ی هه‌شته‌می بوو. ئەندامانی بۆکانی هه‌یه‌ته‌ی نمایه‌نده‌گیی کورد بریتی بوون له:

- نه‌مر مینه‌ی شیرخانی، که له‌لایه‌ن فیدائییانی خه‌لقه‌وه ئەندامی هه‌یه‌ته‌که بوو؛
- نه‌مر دوکتور جه‌عه‌فری شه‌فیعی، که له‌لایه‌ن کۆمه‌له‌وه ئەندامی هه‌یه‌ته‌که بوو؛
- ریزدار عه‌بدو‌ل‌لای موه‌ته‌دی، که له‌لایه‌ن کۆمه‌له‌وه ئەندامی هه‌یه‌ته‌که بوو؛
- من ئەنوه‌ری سو‌لتانیش، که له‌لایه‌ن فیدائییانی خه‌لقه‌وه ئەندامی هه‌یه‌ته‌که بووم.

تییینی: ئەم وتاره له‌ ماوه‌یه‌که‌دا نووسراوه که نه‌مر مامۆستا شیخ عیزه‌ددین له‌ نه‌خۆشخانه‌یه‌کی ولاتی سوید که‌وتبوو و دواتر له‌وئ کۆچی‌دوایی کرد و له‌ گردی سه‌یوانی سلیمانی ئەسپارده‌ی خاک کرا. یادی به‌خیر بی.

پاشکۆکان:

۱. ئیمه‌یلی کاک برایم فه‌رشی:

دوای نووسرانی ئەم بابته و پیش بلا‌وبوونه‌وه‌ی، به‌ختی ئەوه‌م هه‌بوو که چه‌ند دۆست و براده‌ری شاره‌زا بۆچوون و زانیاریی خۆیان سه‌بارته به‌ پرو‌داوه‌کانی ئەو سالانه‌یان بنووسن و بۆمی بنیرن که لێردها سپاسیان ده‌که‌م. به‌شی زۆری بۆچوون و زانیارییه‌کانم ئامیته‌ی وتاره‌که‌ کردووه، به‌لام به‌ باشم زانی ئەم یادداشته‌ی خواره‌وه به‌ شیوه‌ی سه‌ربه‌خۆ بلا‌و بکه‌مه‌وه. یادداشته‌که ریزدار برایمی فه‌رشی، ریکه‌وتی ۲۰۱۱/۲/۲۱، له‌ کۆلنه‌وه نووسیویه‌تی، که لێردها سپاسی ده‌که‌م: «له‌به‌روه‌ی من له‌ جه‌ریانی شه‌ری سه‌ مانگه (سالی ۱۳۵۸)، له‌ شاخ به‌رپرسی ئینتشاراتی شاخه‌[ی کوردستانی سازمانی فیدائییانی خه‌لق] بووم، ئاگاداری هیندی‌ک پرو‌داو هه‌م که راسته‌وخۆ پیوه‌ندیی به‌ هه‌یه‌ته‌ی نوینه‌رایه‌تی خه‌لکی

کوردەوه ههیه...

دوای ئەو هی خومهینی له پاییزی سالی ۱۳۵۸ ههک فه‌رماندهی هه‌زه‌کانی نيزامی ئیران په‌یامی ئاشتبوونه‌وه له‌گه‌ل کورد و راگرته‌ی شه‌ر له کوردستانی راگه‌یاند و باس له وت‌وو‌یژ له‌گه‌ل کورد هاته‌ کایه‌وه، پرسیاریکی جیدی له‌ نیوان چریک و کۆمه‌له‌ هاتبوو‌ه ئاراوه، ئەویش نه‌بوونی ته‌رح و به‌رنامه‌ی خودموختاری له‌ لایه‌ن ئەم دوو سازمانه‌وه بوو. ئەوان ده‌یانزانی که‌ حیزبی دیموکرات گه‌ لاله‌ی ئاماده‌ کراوی هه‌یه و کۆمه‌له‌ و فیدایی له‌ دانیشتن له‌ گه‌ل حیزبدا ئە‌گه‌ر گه‌ لاله‌ی خویان نه‌بی، ده‌که‌ونه‌ ژیر هه‌ژمۆنی سیاسی و به‌رنامه‌ی حیزبی دیموکراته‌وه... ئەم دوو سازمانه‌ که‌ خویان به‌ نوینه‌ری زهمه‌ت‌کێشان ده‌زانی، که‌وتنه‌ خۆ بۆ گه‌ لاله‌ کردنی به‌رنامه‌ی سیاسی خویان بۆ کوردستان به‌ مه‌به‌ستی وت‌وو‌یژ له‌ گه‌ل حیزبی دیموکرات و حکومه‌ت. هه‌ر بۆیه هه‌ر دوو لا له‌سه‌ر ئە‌وه پیکه‌تیبوون که‌ هه‌تا هاتنی مه‌وعیدی کۆبوونه‌وه له‌گه‌ل حیزبی دیموکرات گه‌ لاله‌ی خویان بۆ خودموختاری ئاماده‌ بکه‌ن.

ئەو سه‌رده‌مه‌ رێبه‌رایه‌تی چریکی فیدایی و کۆمه‌له‌ و مامۆستا شیخ عیزه‌ددین له‌ گوندی شینی بوون که‌ گونډیکی کاول‌کراوی باشووری کوردستان بوو. له‌ مه‌قه‌ری سه‌رکردایه‌تی چریک فیدایی سێ که‌س دیاری کران بۆ نووسینی گه‌ لاله‌ی خودموختاری فیدایی: جه‌واد، مینه‌ی شیرخانی و که‌سیکی دیکه‌ که‌ له‌ به‌ر هۆکاری ئاسایش ناوی ناهینم. ته‌نیا سه‌رچاوه‌ که‌ له‌ به‌رده‌ستدا بوو کتیبی «ئیس‌تالین و مه‌سه‌له‌ی میلی» بوو. ئەو سێ که‌سه‌ هه‌رکام دوو رۆژ کاتیان هه‌بوو کتیبه‌که‌ بخویننه‌وه و گه‌ لاله‌ی خویان ئاماده‌ بکه‌ن. دوای خویندنه‌وه‌ی کتیبه‌که‌ هه‌ر سێکیان دانیشتن و له‌سه‌ر گه‌ لاله‌که‌ قسه‌یان کرد و کۆبه‌ندی بیروپرای هه‌رسیکیان بوو به‌ گه‌ لاله‌ی «خودموختاری به‌دست شوراها».

ئەم گه‌ لاله‌یه‌ به‌ ده‌ستی من له‌ چه‌ند نوسخه‌دا تایپ کرا، پاش ته‌واوبوونی گه‌ لاله‌که‌ به‌ پپی بریاری پێشوو ده‌بوو نوسخه‌یه‌ک به‌رم بۆ سه‌رکردایه‌تی کۆمه‌له‌. من چووم بۆ مه‌قه‌ری سه‌رکردایه‌تی کۆمه‌له‌ که‌ زۆر له‌ ئیمه‌وه‌ دوور نه‌بوو، کاتیک

گه‌یستمه شوینه‌که کاک عه‌بدو‌للا موهته‌دی، کاک سه‌لاح موهته‌دی و که‌سانی دیکه له‌به‌ر مه‌قه‌ره‌که پیاسه‌یان ده‌کرد، من نوسخه‌ی دووه‌می گه‌لاله‌که‌م دایه‌ده‌ست کاک عه‌بدو‌للا موهته‌دی. سه‌رکردایه‌تیی کۆمه‌له‌هر ئه‌و شه‌وه‌چه‌ند گۆرانکارییه‌کی سووکیان تیدا کرد و پوژی دواتر هر دوو سازمانی چریکی فیدایی و کۆمه‌له‌ی زه‌حمه‌تکیشان بوون به‌خاوه‌نی گه‌لاله‌ی خودموختاری. دواتر هر دوو سازمان گه‌لاله‌ی خویان به‌زمانی کوردی و فارسی له‌کوردستان بلاوکرده‌وه. ئه‌وه‌ی ئه‌م گه‌لاله‌یه‌چه‌نده‌سی لایه‌نی حیزب و کۆمه‌له‌ و چریکی له‌یه‌ک نزیک یان دوور خسته‌وه و یان له‌وت‌وو‌یژه‌کان‌دا چه‌نده‌شوینی له‌سه‌ر گه‌لاله‌ی گشتیی خودموختاری هه‌یه‌ته‌ی نوینه‌رایه‌تیی کورد دانا، ده‌بی ئیوه‌بزانن. ئه‌م گه‌لاله‌یه‌جیاوازه‌له‌گه‌لاله‌ی ۲۶ ماده‌یی و ۸ ماده‌یی و ۶ ماده‌یی که دواتر له‌لایه‌ن حیزبه‌سیاسییه‌کانی کوردستانه‌وه ئاراسته‌ی ده‌وله‌تی ئێران کران.»^۱

هه‌روه‌ک باس‌م کرد له‌کۆبوونه‌وه‌کانی لایه‌نه‌کان له‌گه‌ل یه‌کتر له‌شاخ، باسی نیوه‌روکی داخوازی هه‌ر لایه‌نیک به‌پیی به‌نامه‌ی حیزبی و سازمانیان کرابوو، به‌لام ئه‌گه‌ر هه‌له‌م نه‌کردبێ هیچ‌کام له‌به‌نامه‌کانی حیزبه‌کان نه‌بووه‌بنه‌ما و پایه‌بو داوای خودموختاری، له‌راستی‌دا کۆمه‌له‌ و فیدایی ئامانجیان ئه‌وه‌بوو، نه‌چنه‌ژیر قبوولی به‌نامه‌ی کلاسیکی حیزب، که پین وایه‌مه‌به‌ست له‌نووسینی گه‌لاله‌که‌ش هه‌ر ئه‌وه‌بوو، به‌و ئامانجه‌ش گه‌یشتن. گه‌لاله‌ی ۸ ماده‌ش که دواتر ئاماده‌کرا ره‌نگدانه‌وه‌ی زه‌قی به‌نامه‌ی لایه‌نیک نه‌بوو.

۲. وت‌وو‌یژه‌له‌گه‌ل هاشم سه‌بباغیان

ئه‌م وت‌وو‌یژه، «لوتفوللای مه‌یسه‌می» ئه‌ندامی جیا‌بو‌وه‌ی ریک‌خراوی موجه‌یدینی خه‌لق و خاوه‌ن ئیمتیازی گۆفاری «چشم‌انداز ایران» له‌گه‌ل «هاشم سه‌بباغیان» وه‌زیری نیوخۆی کابینه‌ی بازارگان و ئه‌ندامی هه‌یه‌ته‌ی ده‌وله‌ت له‌وت‌وو‌یژه‌له‌گه‌ل

۱. ئه‌م پروداوه دواتر بوو به‌مایه‌ی فکری، بو نووسینی شانۆنامه‌ی «خودموختاری یانی چی؟» که دواتر له‌لایه‌ن تیبی شانۆی لای بو‌کانه‌وه له‌پیرانشار، مه‌هاباد، بوکان، سه‌قز و سنه‌پیشکه‌ش کرا.

كوردە و له مالىپەرى «مەيسەمى دات. كام»دا بلاوبۆتەو، ئىنجا كاك قەرەنى قادرى وەيگىزپاوەتە سەر كوردى و له مالىپەرى خۆى (كوردستان پرىس، ۲۰۰۳/۷/۱۱)دا بلاوى كردۆتەو. سپاسى زۆر بۆ كاك قەرەنى و ھەرودھا بۆ مامۇستا گۆرانى خۆشەويست كە بۆى ناردم.

سەبباغیان لێردەدا ھەندىك راستى سەبارەت بە ھەلۆیستى دەولەتى شا بەرانبەر بە گەلى كورد دەخاتە ڤوو، كە لە سەردەمى دەسەلاتى خۆى و دەولەتى كاتى بازرگانیشدا وەك خۆيان مانەو و لە ئىستای ئىراندا بە زەقى و ئاشكرایىەكى زياترەو پەپرەو دەكرىن، ئەویش پەراویزكردنى كوردستان و مۆلەت نەدانە بە گەشەى ئابوورى و بەرگرى كردن لە دامەزرانى كارخانە و كارگە بۆ ئەوئەوى كرىكارى ناپسپۆرى كورد بەھەموو ئىراندا بلاو بكەنەو و ھىچ شوینىكى كوردستان ئاوەدانى و كۆبوونەوئەوى سەد كرىكار بەخۆیەو نەبىن. ئەم سیاسەتە پەپرەوكراو ئەگەر لە چوارچۆئەوى بەرنامە گشتىيەكانى حكومەتى ناوەندىدا سەیر بكرى دەزانرى لە سەردەمى وتووێژەكانى ھەيئەتى دەولەتیشدا سیاسەتىكى جىددى بۆ لابردنى ئەو بىعەدالەتییانە لە ئارادا نەبوو و كورد نە بە گەلەلەى ۶ مادەيى و نە بە ۸ و نە بە ۲۶ نەیدەتوانى لەگەل حكومەتىكى ئەوتۆ بگاتە ئەنجامى چارەسەرىكى ئاشتىخوزانەى كىشەكانى كە ھەم سیاسى بوون و ھەم ئابوورى و ھەم فەرھەنگى و ئىستاش ھەر ھەن!

ھاشمى سەبباغیان جىگرى سەرۆك وەزىران و وەزىرى نىوخۆى دەولەتى كاتى بوو كە بە «دەولەتى مەھدى بازەرگان»یش ناوى دەرکردبوو، ھەرودھا چەند پلەى ترى حكومەتى ھەبوو.

ئەوئەش دەقى بەشێك لە وتووێژەكە:

به‌شیک له بیره‌وه‌ریه‌کانی هاشم سه‌باغیان سه‌باره‌ت به کوردستان

پ: رووداوی پاوه که رووی دا، نایه‌تولاً خومه‌ینی ئەمری کرد که ده‌بی تا ۲۴ کاتژمیری تر ئەو رووداوه‌ کۆتایی پی بی. دواي رووداوی پاوه، ئەمریان کرد که هیزه نيزامیه‌کان به‌ره‌و سنه بکه‌ونه ری. له حالیکدا پارێزگاری هه‌لبژێردراوی ئیوه له وت‌ووێژ له‌گه‌ڵ رۆژنامه‌کانی نیوخۆ و دهره‌وه‌دا به‌ سه‌رسوپمانه‌وه‌ رایگه‌یاند: له‌ سنه شتیك نه‌قه‌وماوه، شه‌ر نه‌بووه، ئەم جارکیشانه‌ی شه‌ر بۆچی بوو؟

و: گوتم که ده‌نگ‌وباسی هه‌له‌یان ده‌نارد. خوالیخۆشبوو خومه‌ینی بریاریکی دابوو که زۆر گونجاو نه‌بوو. دوايي که گوتمان له‌ سنه خه‌به‌ریک نییه، به‌ریان پیگرت. به‌هه‌رحال، کاتی هه‌لبژاردنی هه‌یه‌تی نییه‌تپاکی نزیك بۆوه، ئیمه کومه‌له‌ پیشنیاریکمان هینایه‌ گۆرئ و له‌وانه‌ بوو که مه‌ترسی هه‌ره‌شه‌مان لی‌بکا. به‌هه‌رحال ئەو پیشنیاران‌ه‌ی که له‌و سه‌رده‌مه‌دا به‌ زه‌ینمان ده‌گه‌یشتن هینامانه‌ گۆرئ و پایه‌به‌رزترین به‌ریوه‌به‌رانیش ته‌ئیدیان کرد.

یه‌که‌م: هه‌یه‌تی نییه‌تپاکی له‌ ده‌وله‌ت‌دا هه‌لبژێردرا و وامان به‌ باش زانی که به‌هۆی رووداوی پاوه‌وه، دکتور چه‌مران له‌گه‌لمان نه‌بی. سه‌ره‌تا هه‌یه‌ته‌که‌ سنی که‌س بوون، په‌سندکراوه‌که‌ی هه‌یه‌تی ده‌وله‌ت ئەوه‌ بوو که ده‌سه‌لات به‌و هه‌یه‌ته‌ بدرئ به‌هۆی ئەوه‌ی که ئەنجومه‌نی شو‌رش له‌و برگه‌ زه‌مانیه‌دا رۆلی مه‌جلیسی ده‌گێرا، ئەم په‌سندکراوه‌ی هه‌یه‌تی ده‌وله‌تی په‌سند کرد و ئیمامیش ده‌سه‌لاتی خۆی به‌ نایه‌توللاً ئیشرافی دا، له‌به‌ر ئەوه‌ ئەو هه‌یه‌ته‌ له‌لایه‌ن گشت لایه‌نه‌کانه‌وه‌ ته‌ئید کرا و ده‌سه‌لاتی هه‌بوو، واته‌ قسه‌یه‌ک که له‌وئ کردبامان لایه‌نی قانونی هه‌بوو. وای له‌به‌ر چاو بگره، ده‌مانویست بۆ کارمه‌ندانی فه‌ره‌نگی ئیمکانات ئاماده‌ بکه‌ین، هه‌ر له‌وئ که په‌سندمان ده‌کرد، به‌ریوه‌ ده‌چوو. هه‌ر بوودجه‌یه‌ک که ویستبامان له‌به‌ر ده‌ستمان بوو، چونکه‌ نوێنه‌ری به‌رنامه‌ و بوودجه‌ش له‌گه‌ڵ ئیمه‌ بوو.

ناوی راسته‌قینه‌ی هه‌یه‌ته‌که‌ «هه‌یه‌تی تایه‌تی چاره‌سه‌ری کیشه‌ی کوردستان» بوو، به‌لام کورده‌کان ناوی «هه‌یه‌تی نییه‌تپاکی»یان لی‌ نابوو. ئیمه‌ش ده‌مانگوت نییه‌تیکی خراپ له‌ گۆرئ‌دا نییه‌ که ئیمه‌ هه‌یه‌تی نییه‌تپاکیی بین، به‌لام ئەوان سوور

بوون له سهر ئه وه و ئیمهش له وتووێژه کانیان دا بهردهوام ده مانگوت که ههیهتی تایبهتی چارهسهری کیشهی کوردستان و ئهوانیش دهیانگوت ههیهتی نیهتپاکی. پیش ئه وهی کارهکانی ئیمه دهست پین بکا، ئیعدامه نارهاکانی ئایه توللا خه لخالئ ئاگری نابوو. به بۆچوونی خۆی دهیویست بیانترستی، بۆ نمونه برابهک له بری برابهکی تر ئیعدام کرابوو. ئه و سهردهم کۆمونیستیهکان وینهی ئهویان له رۆژنامهکانی ئه و سهردهمدا چاپ کردبوو. بۆ شۆرش کاریکی گهلیک ناله بار بوو. ئه م کهسه سهقهت بوو و ئهویان به دارمهیت هینابوو و ئیعدامیان کردبوو. ژنهکهی بۆ شکایهت هاتبوو له هییهته، چونکه گوتبوومان هه کهسیک که دهخوای دهتوانی بی بۆ لای ههیهته که. هه ندیک له بنه ماله ی ئیعدامیه کانی دههاتن، دیمه نیکی غه مناک بوو. ئه و عه بای ئایه توللای ئیشراقی گرتبوو و دهیگوت: بۆچی ئابرووی کۆماری ئیسلامیتان برد، میژده کهی من سهقهت بوو و له وانه بوو دوو مانگی تر بۆ خۆی بمری. وا ویده چوو له ئاغاواته کانی وی بووبی. ئیوه به ئیعدامی میژده کهی من به هانه تان دایه دهست دوژمنانی ئیمه وه، چ وه لامیکتان بۆ خوا هه یه؟ ئایه توللا ئیشراقی گهلیک غه مگین بوو و داوای لیکرد سه بوور بی.

ههیهته که که چه بووه وی، یه که مین کاری که کردی ئه وه بوو، لیکیداوه که کیشهی کوردستان چیه و ریگا چاره کانی دهتوانن کامانه بن. ئه گه که میک بۆ دواوه بگه ریینه وه له سهردهمی پاشایه تیشدا کیشهی کوردستان هه بووه. کوردستانی له باری هیزی ئینسانیه وه توانایه کی به هیزی کریکاری هه بوو. یانی هیزی کورد له ته وای ناوچه کانی ئیراندا وه کوو باشترین کریکار و زهحمه تکیش کاریان ده کرد و خاوه نی وزه یه کی زۆر بوون. بۆ نمونه کاتیک که ده بووه زستان، له تاران کار دهست نه ده که وت، کوردهکان به ره وه به نده ره عه بیاس کۆچیان ده کرد، به داخه وه له کوردستان که تا ئه م راده یه هیزی خاوه ن توانای کاری هه بوو، دوو که لی شه ریکه یه کت لی نه ده دهیت. له چه بوونه وهی کوردهکان له کوردستان ده ترسان. له بواری ئاساییشه وه، گه لاله ی کوردستانیکی چه له سهردهمی شا له گۆری دا بوو. له ته وای ناوچه که دا کاریکی به ره مه ینه ر نه بوو که که لک له م هیزه وه ربگری،

تهنانهت کوورهخانهی خشتبرین که پیویستی به ژمارهیهکی که می کریکار هه بوو لهوئ نه بوو و له شوینی ترهوه وهکوو کرماشان خشتیان بو دینا.

واته کارناسهکانی سهردهمی «شا»ش پلانیان ئهوه بوو که هیزی کورد له کوردستان کو نه بیتهوه. کوردهکان له بواری خویندن دا خه لکیکی به رزن، له لایه نی ئامارییه وه له بواری جوړاو جوړدا پسپوریان هه یه و له سهرتاسه ری ئیران دا بلاو بوونه ته وه، به لام له خودی سنه و ناوهندهکانی کوردستان نه بوون. له هه یئه ته دا بهو فکره گه یشتین که ده بی له کوردستان به ئاراسته ی ئاوه دان کردنه وه دا هه نگاو بنیین. ده بی لهوئ کار بخولقینین و بو ئه م کارهش ده بی هیزی کوردی رابکیشین. بهو بو نه یه وه دا هاتی رۆژیک نهوت خرایه ژیر دهستی هه یئه ته که وه که گیروگرفتی مالیی نه بی. راستیه که ی کیشه مان نه بوو، کاتیک که ئیمه چووینه وئ، دنه له لایه ن هیزه چه په کانه وه دهستی پیکرد. تهنانهت جاری وا هه بوو دووسی رۆژیش گه مارو دهراین، به دندهان له لایه ن کومه له وه، هاتنه دهو روبه ری پاریزگای سنه و مانیان گرت. لیره دا ئیمه چاوه پروان بووین که ئاغای موفتی زاده له دهره وه کاریک بکا، به لام ئه و هاوکارییه کی وای نه کرد، له وانه یه چاوه پروانی ئه وه بوو بی که هه یئه ته که بچیته سهردانی. زۆرتر فرووه هر په یوه ندیی له گه ل هه بوو و بیرو بو چوو نه کانی ئه وی به ئیمه راده گه یاند. به هه رحال گیروگرفتمان زۆر بوو. یه که مین کاری که کردمان، گوتمان به ته مای خوا، زۆر به ئاسانی دهچینه نیو شار. ئه و کاره شمان کرد، شه وانه دهچووینه نیو شار، له چایخانه داده نیشترین و هر کام له ئه ندامانی هه یئه ته که له گه ل چه ند که سی تر ده رۆیشتن. بوچوونی ئیمه ئه وه بوو که خه لکی کوردستان متمانه یان به دهوله تی ناوه ندی، واته دهوله تی کاتی نییه. ئیمه ش ده مانگوت، که ده بی ئه و درزه نه هیلینه وه، ئه وان ده یانگوت که قسه زۆر بووه و کرده وه نییه، راستیان ده کرد، به لام ئیمه ده مانویست که کرده وه بنوینین.

یه که مین کاری که کردمان، گرووی ئایه توللا خه لخالیمان به ری کرده وه و هه رگیز ئیزنی ئه وه مان پینه دا بگه رپته وه وئ، تهنانهت چووبوو بو لای ئیمام خومه ینی و شکایه تی کردبوو که ده بی به توندو تیژی له گه ل کوردهکان رهفتار بکری، ئیمام

خومەینییش ئەچووه ژیر بارییهوه.

پ: لە نێوان قوم و سنهش لە هاتووچۆدا بوون؟

و: بەلێ، هەر جارێک که دههاتین، سههرتا دهچوینه لای ئیمام و راپۆرتی کار و کردهوهکانی خۆمان پێدهدا، راپۆرتهکان به نوسراوه نهبوون، راپۆرتمان به ههیهتی دهوڵت و ئەنجومهنی شۆرشیش هدا.

پ: له مامه له لهگهڵ پارتەکاندا به چ ئاکامیک گهیشتن؟

و: راپۆرتمان لهگهڵ ئیمام دهکرد و ئیزنی وتووێژمان لهگهڵ حیزبهکان لێ وهردهگرت. له پیکهاتهی ئەواندا، کۆمهله، شیخ عیززهددینی قوت کردبووه، دیموکراتیش ههروهها، ئاغای محهمهدهلی عموویی له لایه ن حیزبی توودهوه پردی پهیهندیی نێوان ئیمه و

حیزبی جۆراوجۆر وهکوو رزگاری، پهیکار، چریکه فیدایییهکان، کۆمهله و دیموکرات؛ ههروهها موجهیدینیش ههبوون. تا ئه و جیگهیهی که مهسعوود رهجهویان وهکوو پالیوراوی سهروککۆماری راگهیاندبوو (کۆتایی سالی ۱۳۵۸ بوو).

ئیمه یهکه بهیهک چوینه شاره جۆراوجۆرهکانی کوردستان، وردهورده سنه کهوته ژیر دهستمانهوه، ئاسایشمان ههبوو، بهلام شهوانه نهمانبوو، له لایه ن گرووپهکانهوه به شیوازی جۆراوجۆر تهقه له شوینی ئیمه دهکرا. خه لکی سنه متمانهیان به ئیمه کردبوو، ئیمه دهچوینه شارهکانی تر تا کاتیک روداوی مههاباد و کوژرانی سهروکی شارهوانیی دیاری کراو له لایه ن ئیمه وه، شه و دهچنه مالهکهی و سهری دهبرن که ئهوهیان بو ئیمه گرفتی نایهوه و لهسهرمان گران تهواو بوو.

پ: ههلوێستی گرووپهکان سهبارت به ههیهتهکه یهکهدهست نهبوو؟

و: له ههمووان نزیکتر له ئیمه حیزبی دیموکرات بوو به رێبهرایهتی قاسملوو؛ کۆمونیستهکان عیززهددینی حوسینیان کردبوو به رێبهری خۆیان، که ته نیا ئالایهک بوو له بهرانبهر ئیمه دا بهرزیان کردبووه و تهواو بهدهست کۆمهلهوه بوو. حیزبی دیموکراتیش دانی بهمه دا دینا، بهلام عیززهددینی حوسینی ئهوهی قبول نهبوو.

گیان به خت کردووان

پيشه کی

خوينه ری به پریزا!

دهزانم زولم و زوری داگیرکه ران و سه نندی روله هه لکه وتووهدکانی کورد له گه له که مان بو کورد دیاردهیه کی نه ناسراو نین. دهشزانم که سانیک که چوونه ته گوره پانی خه باتی سیاسییه وه چاویان له وه نه بووه و نییه که سیکی وهک من شینیان بو بگیزی و به شان و بالیان دا هه لبلج. ئه وه هه ستیکه ئیمه ی زیندووی سه ر خاک هه مانه و ده شبعی بمانبی که له به رانبه ر ئه و به خشنده بییه گوره یه ی گیان به خت کردووهدکانی گه له که مان دا سه ری ریز دابنه وینین و دووراو دووریش بی دهسته گولی خوشه ویستی پیشکهش به کیلی گوره پیروزه که یان بکهین.

له م به شه دا باس له دیارده ی شه هیدبوون له ریگای کوردستان ده کری و ئیمه ده بیینه دهنگی ئه و رولانه ی گه ل که دوژمن به خه یالی خو ی بیدهنگی کردن، به لام زایه له ی هاواریان ئیستاش و له داها توش دا له گویمان دا ده زرینگیته وه.

به شیک له و گیان به خت کردووانه هی ریکخراوی فیدائیانی خه لق له بوکان و ده وروبه رین. ئه و که سانه هاوشان و هاوری له گه ل پیشمه رگه ی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران و کومه له، چوونه ته سهنگه ری خه باته وه و هه ر له سهنگه ریش دا کوژراون یان گیراون و دواتر ئیعدامیان کردوون. گورانی دواتری سیاسییه تی ریکخراوه که و چوونه ده ری له کوردستان، نابی بیته هۆکار بو ئه وه ی ناوی ئه م خوشه ویستانه له بیر بکری. ئه وان به هه مان باوه ره وه خه باتیان کرد و گیانیان به خشی، که پیشمه رگه ی حیزبه کانی دیکهش بوویان، زولمیکی گه وره ده بی ئه گه ر گورانی سیاسییه تی ریکخراوه که له تاران بیته هۆکار بو ئینکاری خه باتی ئه وان و فه راموش کردنی یادی عه زیزیان.

شه هیده خوشه ویسته کانمان، یادتان به خیر بی!

چۆنیه تیبی گیان بهخت کردنی نهمر دوکتۆر قاسملوو

مهسهلهی وتووێژی نهمر عهبدوپرهمانی قاسملوو لهگهڵ مهئموورانی نێردراوی ئێرانی له نهمسا (ئوتریش) و شههید بوونی خۆی و هاوڕێیانی بهدهست تیرۆریستهکانی کوماری مهلاکان کارهساتیکه ههرگیز له بیرى کورد ناچیتهوه و هیواى تۆله و حهقسهندنهوهیان له دلی ههموو کوردیکدا بۆ ههمیشه دهمینێ.

بهداخهوه حیزبی دیموکراتی کوردستان (ههردوو بآلی)، بۆ ئەم کێشهیه و ههروهها تیرۆری میکۆنوس تووشی کهمکاری و بیعهمەلی هات و به شیوهی پیویست شوینی مهسهلهکانی نهگرت و یهکیهتیی نیشتمانیش که دوری ریحۆشکهری بهناو وتووێژهکهی بینیبوو، رهنگدانهوهیهکی له بهرانبهر کارهساتهکه نهواند.

جگه له راپۆرت و ههوال و وتاری بهربلاوی ئیرهوئهوی، تا ئیستاش تاقه کتیبیک که سهبارهت به رووداوهکه نووسرابی کتیبی نوینهریکی پهلهمانی ئوتریشه بهناوی «پیتر پیلچ» له حیزبی سهوز، که له سالی ۱۹۹۷دا نووسراوه و بهگویرهی بهلگهنامهکانی پۆلیس و وهزارهتی دهرهوه و دادپهروهیری ئوتریش، چۆنیهتیی تیرۆرهکه، ههلاتن و گیران و دیزه به دهرخۆنهکران و ناردهنهوی تیرۆریستهکانی بۆ ئێران له لایه ن دهولهتی ئوتریشهوه بهوردی و پۆژبهپۆژ و سهعاتبهسهعاتی تیدا ئاشکرا کراوه.

برای بهریزم کاک ههسه ن ئه یووبزاده کتیبه که ی وهرگیزراوه ته سه زمانی کوردی و بهم کاره ی قهره بووی به شیک له ته مه لئ و ته وه زه لئ ی ربه رانی حیزبی دیموکراتی کردۆته وه که ده یانتوانی ده یان کتیبی ئه وتۆی له سه ر بنوسن و به کوردی و فارسی و زمانانی دیکه بلاوی بکه نه وه. گه لۆ حیزب وه لامی میژوو چ ده داته وه؟ نه ک هه ر حیزبی دیموکرات، به لکوو هه موو ریکخراوه سیاسیه کان و که سایه تیه قه له م به ده سه کنیش.

پیتر پیلچ، «ئیسکورت به ره و تاران؛ د. قاسملوو چۆن به ره و مه رگ راکیش کرا؟»، وه رگێرانی له ئالمانییه وه: هه سه ن ئه یووبزاده، سال (؟)، شوین (؟)، ۳۱۱ لاپه ره، کوردی.

هه‌ندیک زانیاری سه‌بارت به‌گیران و گیان به‌خت‌کردنی مامۆستایان حه‌سه‌ن قزَلجی و عه‌لی گه‌لاویژ

مالپه‌ری «بی.بی.سی. فارسی» له مانگی یه‌که‌می سالی ۲۰۱۲ به‌ دواوه هه‌ندیک وتار و لیکۆلینه‌وه‌ی سه‌بارت به‌ میژووی ۶۰ سالی حیزبی تووده‌ی ئیران بلاوکردۆته‌وه.^۱ نووسه‌ری وتاره‌کان خه‌لکانی جیاوازن و سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی حیزب بۆچوونه‌کانیان به‌ هه‌له‌ دادهنی، به‌لام به‌شیکی به‌رچاویان بابته‌ی قورس و پر له زانیارین. دیاره‌ که‌سیک که‌ ئه‌م هه‌لسه‌نگاندانه‌ ده‌خوینته‌وه، ناكری سیاسه‌تی گشتی بنکه‌ی راگه‌یاندنی بی.بی.سی و حکومه‌تی بریتانیا و هه‌لوئستیان به‌رانبه‌ر ریکخراوه‌ چه‌په‌کانیش وه‌به‌رچاو نه‌گرئ.

خۆزگه‌ کاریکی هاوچه‌شن سه‌بارت به‌ میژووی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیرانیش به‌ریوه‌ ده‌برا و شاره‌زایان له‌سه‌ر سیاسه‌ت و کرده‌وه‌کانی حیزب له‌ ماوه‌ی نزیک به‌ هه‌مان ئه‌و سالانه‌ی حیزبی تووده‌ی ئیران، بابته‌یان ده‌نووسی. ته‌مه‌نی حیزبی دیموکرات و حیزبی تووده‌ زۆر له‌ یه‌کتر جیاواز نین.

هه‌ر چۆنیک بی، له‌ وتاره‌کان دا ئه‌وه‌ی کورد و بۆکان بگریته‌وه، هه‌ندیک زانیارین که‌ له‌ وتاری «ئیره‌ج موسه‌ددیقی» دا په‌نگی داوه‌ته‌وه. وتاره‌که‌ له‌ ژیر ئه‌م سه‌ردیژه‌دا بلاوبۆته‌وه: «هه‌وراز و نشیوی حیزبی تووده‌ی ئیران له‌ ده‌یه‌ی ۶۰ عدا: له‌ کامه‌رانیه‌وه تا ئیعدام».^۲

نووسه‌ر خۆی، به‌گویره‌ی هه‌ندیک شوینی وتاره‌که‌، دوور نییه‌ تووده‌یی یان کۆنه‌ تووده‌یی بئ و زانیارییه‌کی وردی سه‌بارت به‌ ناوی که‌سه‌کان و میژووی پووداوه‌کان هه‌یه، که‌ بۆ من گه‌لێک جیگه‌ی سه‌رنجن. ئه‌وانه‌ی خواره‌وه‌ به‌شیکن له‌و زانیارییه‌یه‌ سه‌بارت به‌ گیران و کوزرانی نه‌مران حه‌سه‌ن قزَلجی و عه‌لی گه‌لاویژ له‌ زیندانی کوماری ئیسلامی‌دا.

1. http://www.bbc.co.uk/persian/iran/2012/02/120222_110_mesdaghi.toudeh.party.shtml

۲. ده‌یه‌ی ۱۳۶۰ی ئیران که‌م‌و‌زۆر به‌رانبه‌ره‌ له‌گه‌ل هه‌شتا‌کانی سه‌ده‌ی بیسته‌می زاینی.

۱. سه بارهت به ماموستا حهسهن قزلیجی

«... له ۱۳۶۱/۱۱/۱۷ی ههتاوی [۱۹۸۳/۲/۶] زیاده له ۵۰ کهس له ئەندامانی رێبهرایهتی و کادری چالاکی حیزب به تۆمهتی جاسووسی گیران و له زیندانی کومیتە ی هاوبهش (تهو حید) ۱ کهوتنه ژیر ئەشکهنجه... له ناویاندا نوورهددین کیانووری، مەریه م فیرووز... و مهلا حهسهن قزلیجی ۲ و... بوون...»

که و ابو، بهگویره ی قسه ی نووسەر، ماموستا مهلا حهسهن دهبی له پوژی ۱۳۶۱/۱۱/۱۷ (۱۹۸۳/۲/۷) دا گیرایی. دیاره ئه و دەم ماموستا له تاران دهژیا و شوینی گیرانیشی هەر تاران بووه.

۲. سه بارهت به ماموستا عهلی گهلاویژ:

«... [۱۳۶۲/۲/۷ی ههتاوی [۱۹۸۳/۴/۲۷] له توپی عهمهلیاتیک له ژیر ناوی رهمزی «حه زهتی عهلی» دا ۱۷۰ کادری حیزب له تاران و ۵۰۰ کهسیش له شارهکانی تر [ی ئیران] به ناوی بهرگری له کودهتای سپایی گیران، که له ناویاندا ئیحسان تهبهری، فه رجوللا میزانی، ... عهلی گهلاویژ... یش بوون...»

واته ماموستا عهلی گهلاویژ له ۱۳۶۲/۲/۷ (۱۹۸۳/۴/۲۷) دا گیراوه. ئه ویش ئه و دەم له تاران دهژیا و هەر له ویش گیراوه.

«... [۱۳۶۲/۲/۱۰ی ههتاوی [۱۹۸۳/۴/۳۰] ئیعتیرافاتی ته له فیزیۆنی ئاغای کیانووری و ئاغای بیه ئازین که له ژیر ئەشکهنجه لێیان وەرگیرابوو، بلاو کرایه وه... له مانگی شه هریوهی ۱۳۶۳ دا ۲ نوورهددین کیانووری، ... عهلی گهلاویژ بهرپرسی کوردستان [ی حیزب] و... له ژیر توندوتیژترین ئەشکهنجه دا مه جبوور کران له میزگردیکی ته له فیزیۆنی دا به شداری بکه ن که بهرپوه بردنی له ئەستوی ئاغای عه موویی بهرپرسی په یوه ندییه گشتیهی کانی حیزب دا بوو.»

۱. ئەگەر ئەم کومیتە یه هه مان «کمیتە ضد خرابکاری» ی سه رده می په هله وی بن، له حه وشێ شارهبانی کوللی ئیران له نزیک مهیدانی توپخانه ی تارانه و من له سالی ۱۹۷۴ دا ماوه ی ۱۰۱ پوژ له وی گیرا بووم. زیندانی کومیتە، شوینی سه ره کیی ئەشکهنجه ی زیندانیان بوو.

۲. له دهقه که دا «قزلیجی» نووسراوه.

۳. ۱۹۸۴/۸/۲۳ تا ۱۹۸۴/۹/۲۲.

نوسه‌ر، رۆژی ئه‌و میزگی‌گرده‌ی ده‌سنیشان نه‌کردوو و گه‌لاویژ تیندا به‌شدار بووه و ته‌نیا گوتوو‌یه‌تی له‌ مانگی عی سالی ۱۳۶۲دا بووه، که‌ ده‌کاته ۱۰ رۆژ له‌ مانگی ۸ و ۲۰ رۆژ له‌ مانگی ۹ی سالی ۱۹۸۴ی زایینی.

«... له‌ مانگی ئابانی سالی ۱۳۶۶ له‌سه‌ر پێشنیاری به‌شیک له‌ ئەندامانی رێبه‌رایه‌تی حیزبی تووده، میزگرديک به‌ به‌شداری رێبه‌رانی گروهی چه‌په‌کان له‌ «حوسیتیه‌ی ئیفین» پیکهات که ۲۷ دانیشتی ۳ سه‌عاته‌ بوو؛ ۱۶ دانیشتیان تاییه‌ت به‌ حیزبی تووده و ۱۱یان تاییه‌ت به‌ گروهی چه‌په‌کانی دیکه‌ بوو... ته‌به‌ری و... گه‌لاویژ... تینان‌دا به‌شدار بوون.»

۳. ئە‌نجام:

«... چه‌سه‌ن قزلی [له‌ مانگی] میه‌ری ۳دا... و... عه‌لی گه‌لاویژ له‌ سالی ۱۳۶۶... له‌ ئە‌نجامی نه‌خۆشی و گوشاری زیندان و ئە‌شکه‌نجه‌دا، وه‌فاتیان کرد.»

نوسه‌ر هه‌روه‌ها ده‌نوسه‌ی:

«... له‌ به‌لگه‌نامه‌کانی حیزبی تووده‌دا هاتوو که‌ عه‌لی گه‌لاویژ له‌ سالی ۱۳۶۴ له‌ ژێر ئە‌شکه‌نجه‌دا کوژراوه‌ له‌ کاتیک‌دا که‌ تا نیوه‌ی دووه‌می سالی ۱۳۶۶ له‌ زیندانی ئیفین بووه و له‌ میزگردي رێبه‌رانی په‌شیمانی گروهی چه‌په‌کان له‌ حوسیتیه‌ی جه‌ماران به‌شداری کردوو...»

کورت‌ه‌ی قسه‌، به‌گوێره‌ی قسه‌ی نوسه‌ر، مامۆستا مه‌لا چه‌سه‌ن له‌ مانگی میه‌ری ۱۳۶۳ و مامۆستا گه‌لاویژ له‌ سالی ۱۳۶۶دا له‌ زیندانی ئیفین و له‌ ژێر گوشار و ئە‌شکه‌نجه‌دا گیانیان له‌ ده‌ست داوه‌. ئە‌گه‌ر حیساباتی نوسه‌ری وتاره‌که‌ راست بی، مامۆستا قزلی ته‌نیا سالیکی و هه‌شت مانگ له‌ زیندان‌دا ماوه‌ته‌وه‌ و پاشان شه‌هید

۱. = ۱۹۸۷/۱۰/۲۳ تا ۱۹۸۷/۱۱/۲۱ی زایینی.

۲. ناوه‌که‌ وه‌ک «گه‌لاویژه» نوسراوه‌.

۳. مانگی میه‌ری سالی ۱۳۶۳ی هه‌تاوی به‌رانبه‌ره‌ له‌گه‌ل ۱۹۸۴/۰۹/۲۳ تا ۱۹۸۴/۱۰/۲۲ی زایینی.

۴. سالی ۱۳۶۶ که‌موزۆر به‌رانبه‌ره‌ له‌گه‌ل ۹ مانگی سالی ۱۹۸۷ و ۳ مانگی سالی ۱۹۸۸ی زایینی.

بووه. ماوهی مانهوهی ماموستا گه لایویش له زینداندا، دهوروبه‌ری چوار سال و نیو بووه و پاشان ئیعدام کراوه. یادیان به‌خیر بی!

تیبینی: نووسه‌ری ئەم وتاره پیشتر وتاریکی دیکه‌شی نووسیوه که هه‌ر له مالپه‌ری «بی. بی. سی فارسی» دا بلاوکراوه‌ته‌وه. وتاره‌که له راستی دا لیسته‌یه‌که له ناوی ۱۰۳ ئیعدام‌کراوی حیزبی تووده‌ی ئێران له هاوینی سالی ۱۳۶۷ / ۱۹۸۸.د

گیان به‌خت کردووانی حیزبی دیموکرات له بوکان

مالپه‌پی «شه‌هید»^۱ مالپه‌ریکه له په‌یوه‌ندی شه‌هیدان‌دا؛ له خویندنه‌وه‌ی‌دا دهرده‌که‌وئ که مالپه‌ره‌که بو ناساندنی شه‌هیدان و سه‌رله‌پیناوانی ری‌کخراوه‌کانی حیزبی دیموکرات به‌ری‌وه ده‌چن. ئەم مالپه‌ره سه‌رچاوه‌یه‌کی باشه بو کاری توژی‌نه‌وه له رووداوه سیاسی - نی‌زامیه‌کانی حیزب و به‌گشتی روژ‌ه‌لاتی کوردستان له سه‌ره‌تای دامه‌زانی حیزبه‌وه تا ئەم‌رو و له راستی‌دا درێژه‌ی کاریکه که پیشتر نه‌مر که‌ریمی حیسامی به‌ده‌کردنی کتیییک له‌مه‌ر شه‌هیدانی حیزب سه‌ره‌تای دامه‌زاندبوو. هەر به‌و بۆنه‌یه‌شه‌وه، من عینوانی ئەم وتارهم به‌ناته‌واویی نووسی بو ئەوه‌ی سه‌رم له خوینەر نه‌شی‌واندی. هەر چۆنیک بی، لیسته‌که شه‌هیدانی هەر دوو ری‌کخراوی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و حیزبی دیموکراتی کوردستانی گرتوته خو.

لیسته‌که به‌گویره‌ی شار و ناوچه ری‌کخراوه، وه‌ک کرماشان، ئیلام، سنه، هه‌وشار مه‌هاباد، ورمی، ماکو و... له باسی هه‌رکام له شاره‌کانیش‌دا ناو و وینه‌ی ۳۰ که‌س له یه‌ک لاپه‌ره‌دا راگه‌یه‌ندراوه و کاتی که له‌سه‌ر ناوی که‌سیک کلیک بکری، ئەم تاییه‌تمه‌ندیانه سه‌باره‌ت به شه‌هیده‌که دهرده‌که‌ون: ناو، خه‌لکی کوئ بووه، له‌کوئ له‌دایک‌بووه، له‌کوئ شه‌هید کراوه، ری‌که‌وتی شه‌هید بوونی، چۆنیه‌تی شه‌هید بوونی، گلگۆی له‌کوئییه و سه‌ر به‌کام ری‌کخراوی حیزب بووه.

شه‌هیده‌کان هه‌موو به‌یه‌ک شیوه سه‌یر کراون و یه‌ک چه‌شنه زانیاریان له‌سه‌ر راگه‌یه‌ندراوه، واته پله‌وپایه‌ی ری‌کخراوه‌یی تیدا نه‌گیراوه‌ته به‌رچاو و به‌شان و بالی که‌سیک‌دا زیاد له‌ویتر هه‌لنه‌گوتراوه، ئەوه خو‌ی‌له‌خو‌ی‌دا کاریکی گه‌لیک باشه له‌به‌روه‌ی هه‌موو ئەو که‌سانه، له هەر پله‌وپایه‌یه‌ک‌دا بووبیتن، به‌نرخترین دیاری، واته گیانی خو‌یان پیشکه‌ش به‌باوه‌ره‌که‌یان کردووه و له‌وه‌دا که‌س له‌ویتر که‌متر

1. <http://shehid.com/bokan.php>

نییه، بەلام لەبەرودەى هەندیک لەو ناوانە بە نەخۆشى کۆچی دوایی یان کردوو، واتە نە ئێعدام کراون و نە لە شەردا شەهید بوون، دەکرا لە کۆتایی ئەم زانیارییه گشتییانەدا هەندیک زانیاری تایبەتمەند بۆ هەركام لەو کەسانە گردووکۆ بکری و لە سەرچاوەکانی دیکە وەرگیری بۆ ئەوەی خۆینەرانى دواڕۆژ باشتر ئەو کەسانە بناسن. ئەم کارە، بۆ نمونە بۆ ئەمر ئیبراھیم جیھانیدە (فەقی برايم) کراوە و زۆریش لە شوینی خۆی دایە.

شار و ناوچەى بۆکانیش لە لیستەکەدا شوینی تایبەتى خۆى هەیه. لە ۵ لاپەرەى تایبەت بە بۆکاندا ناو و وینەى ۱۴۸ کەس ڕاگەیهندراوە کە جگە لە چەند کەسیکیان کە بە نەخۆشى بەجیيان هیشتووین، ئەوانى تر هەموو هەر بەدەست ڕژیمی پەهلەوى و زۆربەیان بەدەست کۆمارى ئیسلامى شەهید بوون، واتە یا ئێعدام کراون یا لە شەردا شەهید بوون یا کەوتوونەتە بەر توپبارانى دەسلەلاتى زال یا لە هەموویان جی داختر، لە شەرى کۆمەلە و حیزبدا کوژران.

هۆکاری شەهیدبوونی هەندیک کەسیش وەک «پوودا» نووسراوە کە دەرناکەوێ چییە. گەلۆ ئەو پووداى ترومبیل و شتى هاوچەشنە یا شەهیدەکە یەک لە ۷۰۰ پینشمەرگە بى تاوانەى حیزبى دیموکرات و کۆمەلەیه کە لە هەشتا و نەو دەهەکاندا لە باشوورى کوردستان بەدەست جاش و بەکرێگىراوانى ئێران یا راستەوخۆ بە دەست پاسدار و بەسیجى دزەکردووی نیو کوردستان کوژران و حیزبە کوردییەکانى باشوورى کوردستان دیزە بە دەرخۆنەیان بە مەسەلەکە کرد. بەداخووە من نەتوانى قوربانىيانى ئەم بابەتەى دوایی لەنیو لیستەکەدا بدۆزمەو. هیوادارم ئەو کەمتەرخەمى من بووبى کە هەموو ناوەکانم یەک بە یەک نەپشکنیو، دەنا ناتەواوییهکی بەرچاو دەبێ ئەگەر ئەم تاوانە گەورەیه و ئەم راستییه زەقە لە خەلک بشاردریتەو.

خەلکینە! نزیک بە ۷۰۰ کەس لە ڕۆلەکانى ئێو، کە لە ریزی پینشمەرگەى حیزبە سیاسییەکانى ڕۆژەلاتى کوردستان دا بوون، لە باشوورى کوردستان بەدەست پاسدار و بەسیجى مەلاکانى ئێران یا بەکرێگىراوى خۆجیى ئەوان بى سەروشوین کراون.

ته‌نانه‌ت هه‌ندیکیان له‌لایه‌ن به‌پرسانی چه‌ند حیزبی باشووری کوردستانه‌وه راده‌ستی رژیمی ئیران کراونه‌ته‌وه و له‌ راستی‌دا پیتیان فرۆشراون! ئەنجامی کاره‌که‌ش ئیعدامی ئەو هه‌زارانه‌ بووه.

ئەوه راستییه‌کی میژوویی‌یه و ده‌بی کۆمه‌لانی خه‌لک لێی ئاگادار بن. هیوادارم به‌رپۆه‌به‌رانی مالپه‌ری شه‌هید که زه‌حمه‌تیکی زۆریان بۆ ئاماده‌کردنی زانیاری له‌سه‌ر ئەم هه‌موو شه‌هیده‌ کیشاوه، ئەگه‌ر تا ئیستا له‌به‌ر هه‌ندیک «مولاچه‌زه» ناوی ئەو شه‌هیدانه‌یان که به‌و شیوه‌ ناجوانمیرانه‌یه شه‌هید کراون، نه‌خستبیته‌ توویی مالپه‌ره‌که‌یانه‌وه، ئیستا بیخه‌ن؛ ئەگه‌ریش ناوه‌کان پراگه‌یه‌ندراون، ئەوا ئاماژه‌ی راسته‌وخۆ به‌و راستییه‌ تالانه‌ بکه‌ن که هه‌موومان پیتیان ده‌زانین و ئەگه‌ر نه‌یکه‌ن، ئەوا په‌رده‌پۆشی جینایه‌ته‌کانی سپای پاسداران و جاشی خۆجینی‌یان کردووه، ئەوه‌ش له‌ خه‌لکانی خه‌باتکار ناوه‌شیته‌وه.

هیوایه‌ کاریکی هاوچه‌شن له‌لایه‌ن براده‌رانی کۆمه‌له و حیزبه‌ سیاسییه‌کانی دیکه‌ی رۆژه‌لاتیشه‌وه بکری و ئەم بیده‌نگییه‌ سه‌رسامه‌ینه‌ سه‌باره‌ت به‌ جینایه‌تیکی وا مه‌زن بشکینن.

نامیلکه‌ی گیان به‌خت کردووانی کوردستان

نامیلکه‌ی شه‌هیدانی کوردستان^۱ نامیلکه‌یه‌که، ریزدار «په‌حمان نه‌قشی» ئاماده‌ی کردووه و کۆمه‌لیکه له زانیاری سه‌بارهت به ژماره‌یه‌کی زۆر له شه‌هیدانی حیزبی دیموکرات، که له سه‌رچاوه کوردییه‌کان (کتیب و پۆژنامه و گوڤار) وه‌رگیراون. بابته‌ی سه‌ره‌کیی کاری نووسه‌ر، پێبه‌ران و فه‌رمانده‌رانی هیز و جیگرانی ئه‌وان و به‌رپرسی کومیته‌کانی حیزبی دیموکراته، که به شیوه‌یه‌ک له شیوه‌کان، به‌گشتی له شه‌ه‌ری پژیی پهلوه‌ی و به‌تایبه‌ت کۆماری ئیسلامی دا شه‌هید بوون یا ئیعدام و تیرۆر کران؛ واته گه‌رچی نامیلکه‌که تایبه‌ت به ۱۰ی خاکه‌لیوه بلاوکراره‌ته‌وه، به‌لام شه‌هیدانی سه‌رکرده‌ی حیزب له سالانی پێشتر و دواتریشی گرتۆته‌به‌ر.

هه‌ندیک له وه‌سه‌نه‌ی وا له نامیلکه‌که‌دا ناویان هاتوه، که سانیکن که به نه‌خۆشی یا له دووره‌ولاتی کۆچی دوایی یان کردووه و هینانی ناوی ئه‌وان له نامیلکه‌که‌دا ده‌بی ته‌نیا له هه‌ستی خۆشه‌ویستی نووسه‌ره‌وه به‌رانبه‌ر به پێبه‌رانی له‌ده‌ستچووی حیزب سه‌ه‌ری هه‌ل‌دابی ده‌نا له‌گه‌ل عینوانی نامیلکه‌که‌دا یه‌ک ناگرێته‌وه که بریتیه‌ له «لیسته‌ی شه‌هیدان...» نمونه‌ی مه‌سه‌له‌که، هینانی ناوی ئه‌م نه‌مرانه‌یه له‌وه‌ی‌دا: حاجی بابته‌شخی سه‌یاده‌ت (له مائی خۆی) و مامه‌قاله‌ی ده‌بی‌اغی (له له‌نده‌ن) و سه‌ید سه‌لام عه‌زیزی (له به‌غدا)، به مه‌رگی ئاسایی کۆچی دوایی یان کردووه و زۆر که‌سی دیکه‌ی له‌م چه‌شنه‌ش.

ئه‌وه‌ی بۆ من سه‌رنج‌پاکێش بی ده‌سنیشان کرانی پۆژی ۱۳۲۵/۱۲/۲۵ (۱۹۴۷/۳/۱۴) وه‌ک پۆژی له سینداره‌رانی یازده شه‌هیده‌که‌ی شاری سه‌قزه. ئه‌و پیکه‌وته هه‌ندیک جیگه‌ی مشتومره‌ و به‌ته‌واوه‌تی پوون نییه، جا نازانم سه‌رچاوه‌ی زانیاری کاک په‌حمان له‌و باره‌یه‌وه چی بووه، گه‌رچی زۆریش ویده‌چی وابی.

1. http://www.giareng.com/babet2012/3/pdf/10y_xakeliwe.pdf

کاریکی گه لیک باشی نووسەر هینانی ناوی چوار ئه فسهره شه هیده که ی باشووری کوردستانه له لیسته که دا دیاره ئه و که سانه له لایه ن حکومه تی عیزاقه وه و به تاوانی راپه رین دژ به حکومه تی عیزاق ئیعدام کران، به لام هه ر چۆنیک بی، ئهم رووداوه دوی خزمه ت کردنیان به کۆماری کوردستان پرووی دا و کاریکی به جییه ناویان له لیسته ی شه هیدانی کۆمار هه لئه بویردری و یادیان ئاویته ی بیره وه ریی کۆمار بکری. ریکه وتی ئیعدامی چوار ئه فسهره که ۲۹ی جۆزه ردانی ۱۳۲۶ راکه یه ندراره و به رانبه ره زاینیه که شی به ۱۹ی مارس ی ۱۹۴۷ نووسراوه له کاتی که دا ئه و ۲۹ی جۆزه ردانه ده کاته ۱۹ی مانگی ژوئه ن، واته ۳ مانگ دواتر. ده بی هه له یه ک له ریکه وته که یا به راوردکارییه که ی دا پرووی دابی.

به لام له په یوه ندی بۆکان دا:

نووسەر ناوی نهمر عه لی به گی یه کشه وه ی له گه ل ۱۱ شه هیده که ی شاری سه قز خستوه و لیسته ی ناوه کانی کردۆته ۱۲ گه رچی له پروون کردنه وه دا گو توویه تی عه لی به گ «له تهنیشت حه وه گه وه ری بۆکان» له سیداره دراوه. پۆژی ئیعدامی عه لی به گیشی وه ک ۱۳۲۵/۱۱/۲۵ (۱۹۴۷/۲/۱۵) نووسیوه که له گه ل نووسراوه ی سه ر کیلی شه هیدا، یه ک ده گریته وه.

ژماره ۱۲ی لیسته ی ناوبراو باسی نهمر ئه حمه دخانی فارووقی (سالار سه در) ه که ده نووسی موعاوینی هیزی بۆکان و ناوچه [له کوماری کوردستان دا] بووه و له گه ل ۱۰ که سه که ی تر له پۆژی ۲۵ی ره شه مه (ئیسفه ند) ی ۱۳۲۵ (۱۹۴۷/۳/۱۴) له سه قز ئیعدام کراوه.

ئه وه ش ناوی چه ند که س له شه هیدانی دیکه ی ناوچه ی بۆکان له نامیلکه که دا: شه هید سه رگورد که ریم عه لیار له ۱۰ی پووشپه ری سالی ۱۹۸۵ شه هید کراوه. سه روان عه بدوللا ئه فشین فه رمانده ی هیزی به یان له ۱۳۸۰/۷/۴ له نزیک گوندی شیناوی له شه ر له گه ل رژی می ئیران دا شه هید بووه.

له لیسته که دا ناوی شه هیدان «عوسمان دادخا» و «محهممه د زولفه قادری» ش هاتوه که ویده چی خه لکی ناوچه ی بۆکان بن و من زولفه قادری به زولفه قاری

دهزانم، به لّام له بۆچوونه كه شم دلتيا نيم.

سه بارهت به نهر سهيد سه لام عهزيزى نووسراوه: له سالى ۱۹۶۶ له ئاوايى
«دونگوز»ى بۆكان له داىك بووه و له ۱۵ له سهه ۱۶ى مانگى ههوتى سالى ۱۹۹۹ له
به غدا كۆچى دوايى كردووه. يادى هه موويان به خيتر بى!

کتیبه‌ی نه‌ستیره‌گه‌شه‌کانی ری‌ی خه‌بات^۱

ئه‌وه‌ کتیبه‌ی تازە چاپه و نوسخه‌یم له ریگه‌ی دۆستیکی خوشه‌ویسته‌وه ده‌ست که‌تووه که لی‌رده‌دا سپاسی ده‌که‌م.

ئه‌ستیره‌گه‌شه‌کانی ری‌ی خه‌بات کتیبه‌ی ۴۲۶ لاپه‌ریه له ژیاننامه‌ی ۲۲۷ شه‌هیدی هه‌ر دوو «حزبی دیموکراتی کوردستان» و «حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران» له ناوچه‌ی بۆکان پیکهاتوو. به‌گویره‌ی نووسینی نووسه‌ر له سه‌ره‌تای کتیبه‌که‌دا، ئه‌وه‌ به‌رگی دوو‌هه‌می کتیبه‌که‌یه و پیشتر به‌رگی یه‌که‌می سه‌باره‌ت به‌ ژيانی ۱۳۰ شه‌هید نووسراوه و له سالی ۱۳۸۴/۲۰۰۵ دا بلاوکرداته‌وه (لاپه‌ره ۵). نووسه‌ر ده‌لی نه‌یتوانیوه ژیاننامه‌ی ۱۰ که‌سیکی دیکه‌ش له شه‌هیدانی حیزب له بۆکان بنووسی به‌هۆی ئه‌و راستییه‌وه که «له هیزه‌کانی دیکه‌دا [جگه له هیزی به‌یان] خزمه‌تیان کردوو». (هه‌مان لاپه‌ره).

به‌گویره‌ی ئه‌و ژماره و ره‌قه‌مانه‌ی سه‌ره‌وه، حکومه‌تی نگریسی کۆماری ئیسلامی له ماوه‌ی ده‌سه‌لاتدارییه‌تی خۆی دا ۳۶۷ لایه‌نگر و ئەندامانی حیزبی دیموکراتی شه‌هید کردوون که ته‌نیا خه‌لکی ناوچه‌ی بۆکان بوون، ئیتر خه‌لکی ئاسایی و ئەندام و لایه‌نگرانی ریکخراوه سیاسییه‌کانی دیکه‌ی کورد هیچ. هه‌موو ئەم کاره‌ساته‌ش له ناوچه‌یه‌کی بچووکي وه‌ک بۆکان له ماوه‌ی خه‌باتی چه‌کدارانه‌ی حیزبی دیموکرات‌دا، که وا هه‌یه‌ بتوانین بلێین له نیوان سالانی ۱۳۵۷ تا ئه‌و ده‌مه‌ بێ که سه‌رکردایه‌تی حیزب له کۆیه‌ نیشه‌جی بوو و به‌پێی په‌یمانیک که یه‌ک له حیزبه‌ سیاسییه‌کانی باشووری کوردستان له‌گه‌ل سپای پاسداران و ئیتلاعاتی ئێرانی به‌ست، ئیتر کاری چه‌کداریی ئەندام و لایه‌نگرانی حیزبی دیموکرات له نیوخۆی ئێران وه‌ستیندا.

من له خویندنه‌وه‌ی کتیبه‌که‌دا به‌داخه‌وه نه‌متوانی سه‌رنج بده‌مه‌ ریکه‌وتی شه‌هید

۱. برابم چوکه‌لی، «ئه‌ستیره‌گه‌شه‌کانی ری‌ی خه‌بات (ژیاننامه‌ی شه‌هیدان)»، بنکه‌ی بلاوکه‌ره‌وه (?)، ۱۳۹۱/۲۰۱۲، ۴۲۶ لاپه‌ره، کوردی.

بوونی هه‌موو ئەو کەسانە بۆ ئەوەی بزانی گەلۆ دوای مۆرکرانی ئەم پەیمانەیی یەک له حیزبە سیاسییەکانی باشووری کوردستان، دیسانە کە عەمەلیاتیک له لایەن حیزبەوه دژ بە کۆماری ئیسلامی کراوه یان نا، بەلام له ڕیگەی هه‌واله‌کانه‌وه ده‌زانی کاری وا ئەگەر کرابی، ده‌گمەن بووه و حیسابی بۆ ناکرێ، بەلام بەپێچه‌وانه، پاسدار و بەسیجی و جاشی کۆماری ئیسلامی له هه‌موو ئەو ماوه‌یه‌دا به‌شوین خه‌باتکارانی حیزبەوه بوون و له باشووری کوردستان، ژماره‌یه‌کی زۆریانی له مالی خۆیان یا له هات‌و‌چۆ و تەنانەت له ستادیۆمی فووتبال کاتی یاری کردنی‌ش شه‌هید کردوون. بەمه‌ ده‌لێن پەیمانێ ئیسلامی!

دیاره ئەگەر ئەوەی له کتێبه‌که‌دا گوتراوه بارو‌دۆخی حیزبیک بووبی له ناوچه‌یه‌کی بچووکێ وه‌ک بۆکان، ئیدی له‌ژێر سیپه‌ری قورسی حکومه‌تی جینایه‌تکاری کۆماری ئیسلامی‌دا چی به‌سه‌ر هه‌موو ئەو کوردستانه‌ هاتووه و چه‌نده‌ها هه‌زار کەس به‌ بۆمبارمان و ئێعدام و شه‌ری راسته‌وخۆ و که‌مین نانه‌وه و جاش نارده‌نه‌ سه‌ر، گیانیان به‌خت‌کردووه، وا هه‌یه هه‌رگیز به‌روونی نه‌زاندی، بەلام ژماره‌ی ده‌بی بگاته سه‌ده‌زار و زیاتریش. ئەوه ئه‌نفالیکێ بێده‌نگ و هه‌له‌بجه‌یه‌کی شاراوه‌ نه‌بی هێچی تر نییه‌!

کتێبه‌که‌، کاک برایم چووکە‌لی نووسیویه‌تی که‌ خۆی پێشمه‌رگه‌ی حیزبی دیموکراتی کوردستانه‌ و ژياننامه‌ی شه‌هیده‌کانیش هه‌ر ئەو پیکه‌په‌ناون، مامۆستا مه‌لاعه‌بدوللا حه‌سه‌ن‌زاده‌ش سه‌ره‌تای بۆ کتێبه‌که‌ نووسیوه‌. به‌گۆیره‌ی سه‌ره‌تای مامۆستا، نووسه‌ر، «پێشمه‌رگه‌یه‌کی له‌میژینه‌یه‌ و زۆر بیره‌وه‌ری به‌نرخێ له‌ ژیان و خه‌باتی شه‌هیده‌کان له‌ ناوچه‌ی خۆی، واته‌ بۆکان هه‌یه، له‌گه‌ل هیندیکیان مندالی گه‌رکه‌ بووه، هاو‌پۆل و هاو‌قوتابخانه‌ی به‌شیکیان بووه، بۆ زۆریکیان هاو‌ده‌وره‌ و هاوسه‌نگه‌ر و هاو‌پۆ و هاو‌پاز و تەنانەت بۆ هیندیکیان هه‌مووی ئەوانه‌ش بووه. که‌م نین ئەو شه‌هیدانه‌ی له‌ په‌نای خۆی شه‌هید بوون یان له‌ رێی نه‌خۆشخانه‌ و له‌ باوه‌شی خۆی‌دا گیانیان سپاردووه» (ل ۸).

کتێبه‌که‌ به‌ ژياننامه‌ی شه‌هیدان سه‌ید سه‌لامی عه‌زیزی ئەندامی ده‌فته‌ری سیاسی

حیزب (ل ۱۱ تا ۱۳) و سه‌رگورد که‌ریم‌عه‌لیار‌ئه‌ندامی‌کومیت‌ئی‌ناوه‌ندی‌حیزب (ل ۱۵ تا ۱۷) ده‌ست‌پیده‌کا، ئینجا ده‌گاته‌پیشمه‌رگی‌ئاسایی‌که‌به‌گویره‌ی‌پیتی‌ئه‌لفوبیتی‌ناوی‌یه‌که‌می‌شه‌هیده‌کان، به‌خوینه‌ریان‌ده‌ناسینی. به‌شیوه‌ی‌مام‌ناونجی، نووسه‌ر‌باسی‌هه‌ر‌شه‌هیدی‌له‌لاپه‌ره‌و‌نیوئیک‌دا‌کردوه‌و‌وینه‌یه‌کی‌زوربه‌ی‌زوریانی‌داناوه. ئینجا‌له‌کوئایی‌کتیبه‌که‌دا‌کوومه‌له‌ی‌وینه‌ی‌هه‌موویانی‌وه‌ک‌ئالبومیک‌له‌۷‌لاپه‌ره‌دا‌چاپ‌کردوه‌و‌پی‌رستینی‌له‌ناوی‌شه‌هیده‌کان‌پیکه‌ئیناوه.

وردبوونه‌وه‌یه‌کی‌که‌م‌له‌ژیاننامه‌ی‌شه‌هیده‌کانی‌بوکانی‌حیزب‌ئه‌م‌راستییه‌ده‌رده‌خا‌که‌زوربه‌ی‌هه‌ره‌زوریان‌خه‌لکی‌گونده‌کانی‌ده‌ورو‌به‌ری‌شار‌بوون‌و‌هه‌ر‌هه‌موویان‌له‌یه‌ک‌دیارد‌ده‌دا‌هاوبه‌ش‌بوون: هه‌ژاری! له‌لاپه‌ره‌۱۸‌ی‌کتیبه‌که‌به‌دواوه‌(دوای‌دوو‌شه‌هیدی‌ناوبراوی‌سه‌ره‌وه) بو‌هه‌رکام‌له‌شه‌هیده‌کان‌ئه‌م‌عیبار‌ه‌تانه‌نووسراون: «له‌بنه‌ماله‌یه‌کی‌ده‌سکورت‌و‌نه‌دار»، «له‌بنه‌ماله‌یه‌کی‌ده‌سکورت»، «له‌بنه‌ماله‌یه‌کی‌به‌ته‌واوی‌مانا‌هه‌ژاری‌کورد‌ه‌واری»، «له‌بنه‌ماله‌یه‌کی‌زه‌حمه‌تکیش»، «له‌بنه‌ماله‌یه‌کی‌فه‌قیر»، «له‌وپه‌ری‌بن‌به‌شی‌و‌ده‌سکورت»، «له‌هه‌ژارترین‌بنه‌ماله‌ی‌ئاوایی»، «له‌بنه‌ماله‌یه‌کی‌وه‌رزیز»، «بنه‌ماله‌یه‌کی‌ده‌سکورت» و... (ل ۱۸ تا ۳۲).

ئه‌م‌ره‌وته، که‌م‌وزور‌به‌هه‌مان‌شیوه‌تا‌دواین‌لاپه‌ره‌ی‌کتیبه‌که‌دریژه‌ده‌کیشی‌و‌خوینه‌ر‌تیده‌گا‌که‌پینگه‌ی‌چینایه‌تی‌پیشمه‌رگی‌کورد‌به‌گشتی، چینی‌خواره‌وه‌ی‌کوومه‌لگایه‌و‌ئه‌ندامانی‌ئه‌م‌چینه‌چه‌وساوه‌یه‌ن‌که‌بی‌عه‌داله‌تی‌چینایه‌تی‌ریخوشکه‌ر‌و‌ئاماده‌سازیانه‌بو‌خه‌بات‌دژ‌به‌سیسته‌م‌و‌حکومه‌تی‌چه‌وسینه‌ر، حکومه‌تیک‌که‌به‌ناوی‌ئه‌لالا‌نوینه‌رایه‌تی‌چه‌وسینه‌ران‌و‌زالمان‌و‌زورداران‌ده‌کا. هه‌ر‌ئه‌م‌هه‌سته‌و‌ئه‌م‌بیره‌ش‌ده‌یانباته‌سه‌نگه‌ری‌خه‌باتی‌نیشتمانی‌و‌نه‌ته‌وه‌یی‌یه‌وه‌و‌له‌راستی‌دا‌هه‌ر‌دوو‌ئه‌رکی‌نه‌ته‌وایه‌تی‌و‌چینایه‌تی‌پیکه‌وه‌به‌پیره‌ده‌بن.

نووسه‌ر‌سه‌رکه‌تووانه‌ناو‌و‌تایبه‌تمه‌ندی‌بنه‌ماله‌یی، ریکه‌وتی‌له‌دایک‌بوون، راده‌ی‌خوینه‌ه‌واری، ریکه‌وت‌و‌چوئیه‌تی‌و‌ته‌نانه‌ت‌هوکاری‌چوونه‌نیو‌ریزه‌کانی‌پیشمه‌رگی‌حیزب‌و‌راده‌ی‌به‌جهرگی‌و‌ئازایه‌تی، ناوی‌ئه‌و‌شه‌پانه‌ی‌که‌شه‌هیدان‌به‌شدارییان‌تیدا‌کردوه‌و‌دواین‌شه‌ر‌و‌پیک‌دادانیک‌که‌تیدا‌شه‌هید‌بوون، شوینی

شەپەکه و ناوی ھاوریانیان لەو دوایی شەپەدا ڕوون کردۆتەو و بە خوینەری ناساندوو.

قەلەمی نووسەر ڕەوان و شیرین و پڕ لە ڕیز و خۆشەویستی بۆ شەهیدەکان و ھاوسەنگەرەکانی خۆیەتی و لە راستی دا کتیبەکه، فەرھەنگیکی زانیارییە لەسەر ئەم بابەتە تاییبەتە، واتە شەپە پێشمەرگەیی کورد لەگەڵ کۆماری ئیسلامی.

نووسەر ھەندیک ناوچەیی دەورووبەری بۆکانی بە ناویک ناساندوون کە بۆ من تازە دەنوین، وەک «ناوچەیی ئەحمەدی کۆر»، «ناوچەیی فەرھادتاش»، «ناوچەیی پیرمەممەد»، «ناوچەیی ئالەشین» و... ویدەچیی ئەم ناوانە لەلایەن پێشمەرگەیی حیزب یان ھەر نووسەری کتیبەکهوە لەسەر شوینەکان دانرابیتن کە زۆریش بەپێی و جی دەنوین. من بەتاییبەت پێم خۆش بوو چاوم بەناوی «گوندی قالوئی موعینی» کەوت. لە ناوچەیی گەورکایەتی نیوان بۆکان و سەقز و سەردەشت و مەھاباد سێ گوند بەناوی «قالوئی» و ھەن کە ئەوئەندەیی من بزانی بەو شیوەیە دەناسرین: قالوئی زەندان، قالوئی شیخان و قالوئی ڕەسوول ئاغا، بەلام دیارە بۆ یادکردنەوی شەھید بوونی کاک عەبدوڵلای موعینی لە قالوئی لە سالێ ۱۳۴۸دا ئەم ناوەیان لە یەک لە قالوئیکان ناوە^۱ و ھەر چۆنیک بێ، بەلای منەو گەلیک پڕ بەپێست دەنوین. ئەگەر کورد سەرورەری و دەسەلاتی و لاتی خۆی ھەبێ، ئەم کارە بەپێی و جیانیانەش کەم نابن.

خوینەر بە خویندەنەوی کتیبەکه ھەست دەکا نووسەر بەشیکی جیانەکراوە بوو لەو شەپ و ئازایەتی و خەبات و پێشمەرگایەتیەیی و شەھیدەکان کردوویانە و ھەر بۆیەش لە ڕاگەیانندی ھەوألەکان دا گەلیک سەرکەوتوو. بەھیوای ئەوئەوی نووسەر، ھەر و ھا نووسەرانی دیکەیی نیو حیزبە کوردییەکان کاریکی ھاوچەشن بۆ ھەموو ناوچەکانی ڕۆژھەلاتی کوردستان بەریوەبەرن بۆ ئەوئەوی لەلایەکەو یادی ئەو خزمەتکارە دلسۆزانەیی نیشتمانی کورد زیندوو ڕابگیرئ و لەلایەکی دیکەشەو

۱. نەمزانی کامە قالووییە؟ یەکدوو سەرچاوەش گەرام بۆ ئەوئەوی بزانی شەھید عەبدوڵلای موعینی لە کامیەک لەو قالووییانە شەھید بوو، بەلام بۆم ساغ نەبۆو.

وهک به لگه بۇ جینایاتی رژی می کۆماری ئیسلامی له کۆر و کۆمه له جیهانییه کان دا که لکیان لی وهر بگیری. سه د بریا ئەم چه شنه کتیه به لگه نامه یی یانه له قوناغیک دا وهر بگه رینرایه نه سه ر یه کدوو زمانی نیونه ته وه یی وهک ئینگیزی و فهره نسی بۇ ئەوهی له دواپۆژدا بدرینه ریکخراوه نیونه ته وه یی یه کانیش^۱.

۱. قالوئیکان له ناوچه ی گهورکایه تیی مه هاباد، که وتوونه هه ل و هه لکه وتیکی سی گۆشه و وه کوو سی کۆچکه یه ک خو دهنوئین و بریتین له: قالوئ زه ندان (قالوئ بایزاغای)؛ قالوئ باسه و ده لان (قالوئ ره سواغای) و قالوئ شیخان (قالوئ عه ولاغای). وه کوو دیاره به پیی ملکایه تیی ناغانیان ناوی دووه میان به سه ردا براره. کاک عه بدولای موعینی و مینه شه م له داوئینی شاخی «هیلوئ» و له «دۆلی میره به گ» و له مووچه ی «ئه حمه دی که وازهره» شه هید بوون. ئەم مووچه و مه زرایه ملکي قالوئ زه ندانه و هه ر به و بۆنه یه وه له ئە ده بیاتی سیاسی دا قالوئ زه ندان به «قالوئ موعینی» ش ناو دیر کراوه.

ئەفسەرانى كورد و هەلۆیستیان له جەنگەى هێرشى هەمەلایەنە[ى سالى ۱۳۵۸]ى حكومەتى ئێران بۆ سەر خەلكى كوردستان

من له جەنگەى خۆیندەوهى كتیبی بیرەوه‌ریی ئەفسەران و کاربەدەستانی سەردەمی پەهلەوی دا بووم كه وتاریكى ریزدار سدیق بابایم له مایه‌پری «هەلۆیست» دا خۆیندەوه. ۱. كاك سدیق كاریكى گەلیك بەرپی وجینی كردوو كه ناو و یادى ئەفسەرانى شه‌هید و سەرفرازى گەله‌كه‌مانى زیندوو راگرتوو و ژياننامەى بۆ پیکه‌یناون. ئەو شه‌هیدانه و بنه‌ماله‌كانیان شایانى ریزلی‌گرتنى زۆرن، ئەوان دەیاننوانی ریبازى خەباتى نه‌ته‌وايه‌تى نه‌گرنه‌بەر، وه‌ك زۆریكى تر، سووك و سانا خەیانەت به‌گەله‌كه‌یان بكەن و ریز و قەدر و پوول و پارەى دوژمنى كورد و ته‌مه‌نى درێژتریشیان هەبى، به‌لام ژيانى هەلۆیانەیان هەلبژارد و چینه‌یان له سەرانگوێلكى قەلى پورەش نه‌كرد. ریز و خوشه‌ویستی رۆله‌كانى گەل بۆ یادى پیرۆزىان بى!

خۆیندەوهى ئەم بیرەوه‌رییانه له ته‌نیشته‌ بیرەوه‌ریی مرۆفكوژان و قەسابانى سەردەمی پەهلەوییه‌كان كاتى ته‌كمیل ده‌بى كه بیرەوه‌ریی مه‌لا و پاسداره شه‌لاته‌كانى رژیمی خومه‌ینى وه‌ك خەلخالى و حوسین بروجیردیشیان له‌گەل بى.

با ئەوانیش باس له «شاكاره‌كان»ى خۆیان بكەن و سەربورده‌ى مرۆفكوژی خۆیان له كوردستان بگێرنه‌وه و كۆمه‌لانى گەل ئەو جینایه‌تانه‌ى ئەوان له‌گەل خزمەت و له‌خۆبوردوویى رۆله‌ شه‌هیده‌كانى خۆیان به‌راورد بكەن و بزانه‌ ئیمه‌ له‌كوین و داگیركەرانى خاكمان له‌كوپى ئەم جیهانه‌ دوور له‌ عه‌داله‌ته‌ وه‌ستاون.

له‌ خۆیندەوه‌ى ژياننامەى شه‌هیده‌كان دا خۆینەر ده‌گاته‌ چەند ئاكامیكى سەرنج‌پراكىش:

زۆریك له‌ ئەفسەر و دەرجه‌دار و سەربازانى كوردی نیو سپای ئێران، هەر ئەوه‌نده‌ى سپایه‌كى نه‌ته‌وه‌یى پیکه‌اتوو، ده‌ستیان له‌ خزمەت‌كردنى حكومه‌تى

1. <http://www.helwist.com/Nuseran/Babay%20.S/2013/6%20%205%20%20Efseran%20Kurd.pdf>

ناوھەندى شۆردۆتەوھە و چوونەتە رېزى شۆر شەوھە. ئەم ديار دەيە پېشتەر لە شۆر شى ئەيلوولى باشوورى كوردستانىش دا بېنېمان و ئېستە لە كوردستانى سوورياس بەچا و دەبېنېن.

پېگەى چېنايەتى و كۆمەلایەتتى ئەو ئەفسەرە شەھيدانە ھەمەچەشنەيە. لە رەعیەتەوھە تا ئاغا و لە كاسبكارى وردەوھە تا تاجر و دەولەمەندى شارە كوردنشینەكان. ئەوھەش پېشاندەرى راستیەكى گرنكى سىياسىيە: بزاشى رزگارخوازى گەلى كورد بزاشىكى نەتەوھىيە و سەرانسەرىيە، واتە ھەموو چىن و توژەكانى گەلى گرتۆتەبەر؛ تەنانەت ھەندىك لەو ئەفسەر و دەرەجەدارانەش كە كورد نەبوون، بەلام لە پەيوھەندى كوردان دا بوون و بە رادەى مەزلوومىيەتى گەلى كورد و ھەقانىيەتى داواكارىيەكانىان زانىيوو، چوونە رېزى شۆر شەوھە.

وتارەكە سەرەتايەكى باشە بۆ نووسىنى كتېبى ژياننامەى ئەو شەھيدانە و كەسانىكى دىكەى كە وا ھەيە كاك سدىق لە كاتى نووسىنەكەى دا بە ھەواليانى نەزانىيى. ھىوادارم نووسەر درىژە بەو كارە گرنگە بدا و زانىارىيەكانى سەبارەت بە ھەركام لەو شەھىدە پىرۆزانەمان زياتر بكا بە شىوھەيك كە لە دوارۆژدا كتېبىكى پرلەپەرەى لى بەرھەم بى و زياتر شىاوى خزمەت و لەخۆبوردوى ئەم خۆشەويستانەى گەلەكەمان بى، ھەروھەا وەك بەشىك لە مېژووى سىياسىيە گەلى كورد لە دوارۆژدا كەلكى لىكۆلینەوھە لى وەر بگىرى.

شههیدانی ریکخراوی فیدائییانی خەلق (پاشان ئە کسەرییەت) له بۆکان

له ماوهی سالانی رهشی دهسهلاتی کۆماری ئیسلامی له ئێراندا، کوردستان و بهگشتی گهلی کورد زیاترین زیانی گیانی و مالیی لیکهوت و ناوچهکه له باری ئابورییهوه تووشی نشوستی و دواکهوتنیک هات که بهو زوانه قهرهبوو ناکریتتهوه. سیاسهتی ناپیروزی مهلاکان ئهوهندهی حیزبه سیاسییه کوردییهکانی گرتتهوه چهند قاتی ئهوهش ئاوقای خه لکی ئاسایی بوویهوه. شهڕ و بۆمباردمان و تیرۆر و ئیعدام و زیندان و شاربهدهری و مالویرانی و ئاوارهیی، تاچه مانگیگ دواي دهسهلاتسهندنه مهلاکان له سنهوه دهستی پیکرد و وردهورده هه موو شار و گوندهکانی کوردستانی ته نییهوه. له پاوه و مهریوان و کامیاران و سنه و بانه و سه قزهوه تا بۆکان و گوندی قهرهگۆل و کهلبه رهزاخان و سهوزی و سه رچناری سه ر چۆمی مه جیدخان، ئینجا مه هاباد و سه ردهشت و خانئ و نهغهده و قارنج و قه لاتان و لهویوه تا ورمئ و سه لماس و خۆی و ماکوئی نیو عه شیرهتی جه لالی، که شه هیدیکی وهک شیرین عه له مهوولی و چهندهها بی تاوانی دیکه ی لی کهوتهوه. شاری سنه ۲۴ رۆژ بۆمباردمان کرا، ته نیا له گوندی «نیه ر»ی سنه ۵۷ کهس بوونه ته قوربانیی سیاسهتی چه په لی رژی م و به شه ویک ۵۹ شهنگه لاوی بی تاوانی مه هابادی بی سه روشوین کران.

حیزبه سیاسییه کوردییهکان هه رکام لیسته یه کی دووردریژیان له ناوی شه هیدانی خویان به دهست کۆماری ئیسلامییه وه پیکهیناوه و ته نانهت ئه و لیسته یه بۆ حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بۆته کتیبیکی پر لاپه ره، به لام جگه له دوو حیزبی سه ره کیی دیموکرات و کۆمه له، ریکخراوی فیدائییانی خه لقیش له سه ره تای شوڕشه وه تا هاوینی ۱۳۵۹ و سه ره تای وه رچه رخی سیاسی ته که ی، هاوهنگاو و هاوخه باتی گه لی کورد بوو و له هه ر دوو بواری سیاسی و سپایی دا خه باتیکی به رفراوانی کرد، له پیناوه ئه م خه باته ش دا گه لیک شه هیدی پیتشکه ش به گه لی کورد کرد.

پینگه‌ی فیدائییانی خه‌لق له سه‌ره‌تای سالی ۱۳۵۸ ی هه‌تاوی (۱۹۷۹ ی زایینی) له بۆکان کرایه‌وه. چهنده‌فته‌پیشتر «ستادی فیدائییانی خه‌لق» له مه‌هاباد کرابۆوه. له سنه، شه‌هید بیهرروز سوله‌یمانی کادری ریکخراوه‌که، که تازه له زیندان هاتبووه ده‌ری «ده‌فته‌ر»ی سازمانی فیدائییانی به‌رپۆه ده‌برد، به‌لام له ناوچه‌ی موکریان که‌سیکی خوجینی ئه‌وتۆ نه‌بوو که له کۆنه‌وه له‌گه‌لیان بووبی و له سه‌رده‌می کورت‌ماوه‌ی ئازادی نیوان پروخانی رژیمی شا و خو‌قایم کردنی مه‌لاکان‌دا کاری ریکخراوه‌یی ناوچه‌که به‌ده‌سته‌وه بگری، دیاره شه‌هید مینه‌ی شیرخانی و چهنده که‌سی دیکه‌ی وه‌ک ئه‌وه‌بوون که پیش داندرانی «ده‌فته‌ر»ه‌کانی فیدائییان له کوردستان په‌یوه‌ندیان له‌گه‌لیان‌دا هه‌بوو، به‌لام به‌شیک له کاری به‌رپۆه‌بردنی ده‌فته‌ره‌کان له موکریان، له ئه‌ستۆی هاو‌رپییانی ئازهر‌بایجانی بوو، گه‌رچی تاک‌وته‌رایه‌ک به‌رپرسی فارسیس له ناوچه‌که هه‌بوون. ئه‌وان زیاتر له مه‌هاباد و بۆکان بوون.

هۆکاری به‌رپرس بوونی هاو‌رپییانی ئازهر‌بایجانی، جگه له نزیکیی مه‌ودای موکریان و ئازهر‌بایجان دوو شتی دیکه‌ش بوو: یه‌که‌م، لقی ئازهر‌بایجان و به‌گشتی ئه‌ندامان و کادرانی ئازهر‌بایجانی له ریکخراوی «چریک‌های فدائی خلق» و پاشان «فدائیان خلق»‌دا، خاوه‌نی جیگه‌وپینگه‌ی سه‌ره‌کی بوون و به‌شیکیی زۆر له هه‌لسو‌وراوانی ریکخراوه‌که له ئیران‌دا هه‌ر له رۆژی یه‌که‌می دامه‌زرانییه‌وه ئازهر‌بایجانی بوون. دووه‌م، هه‌ندیک خوینده‌وار و رووناکبیری ناوچه‌ی موکریان له شاره‌کانی ئازهر‌بایجان ده‌یانخویند یا کاریان ده‌کرد و ئه‌وه‌ش ببووه هۆی به‌ستنی په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل ریکخراوه‌که.

ئه‌وه‌ده‌م، واته له سه‌ره‌تای شو‌رشی سالی ۱۳۵۷‌دا، کاتی که هیشتا پینگه‌ی فیدائییان له بۆکان نه‌کرابۆوه، ریکخراوی فیدائییان له دانیشگای ته‌وریز زنجیره‌یه‌ک کۆبوونه‌وه و سیمیناری به‌ناوی «هفته‌همبستگی با خلق کرد» به‌رپۆه‌برد. ئه‌وه‌ده‌م من له ته‌وریز له «شرکت انبارهای عمومی ایران» کارم ده‌کرد و له رینگه‌ی هاو‌رپیه‌که‌وه هه‌والی به‌رپۆه‌چوونی ئه‌وه کۆبوونه‌وانه‌م پینگه‌یشت و هاو‌کاریم

کردن، چوومه تاران و کاک جهلیلی گادانیم بانگه‌یشتن کرد بی لهوی وتار بدا، مه‌لا غه‌فوری ده‌بیای له مه‌هاباده‌وه هات و شی‌عری خوینده‌وه، خوشم له ده‌سپیکی سیمیناره‌که‌دا وتاریکم له ژیر ناوی «هفته همبستگی با خلق کرد چرا؟» پیشکش کرد. له و سه‌رده‌مه‌دا من هیشتا په‌یوه‌ندییه‌کی راسته‌وخۆم له‌گه‌ل ریکخراوه‌که نه‌به‌ستبوو، به‌لام ده‌سته‌یه‌کی ۲۰ - ۳۰ که‌سی له لاوان و رووناکییرانی بۆکانی لایه‌نگری فیدائییان، که هاتبوون به‌شداریی کۆبوونه‌وه‌که بکه‌ن، له نیوه‌پراستی به‌نامه‌کان‌دا، واته‌راست له پوژی ۲۲ی به‌همه‌نی ۱۳۵۷ گه‌یشتنه‌ته‌وریز و هه‌مان پوژ له تاران شوپش سه‌رکه‌وت و پادگانه‌کان که‌وتنه‌ده‌ست خه‌لک، ئه‌وان هه‌موو له ماله‌که‌ی من بوون که ته‌له‌فیزیۆن سه‌رکه‌وتنی شوپش و پووخانی پژی می شای راگه‌یاند، ئیتر نه‌که هه‌ر میوانداریی من، به‌لکوو کۆبوونه‌وه‌که‌ی فیدائییانیش له زانستگه‌ تیکچوو و میوانه بۆکانییه‌کانیش به‌په‌له‌ گه‌رانه‌وه‌ بۆکان. تا ئه‌و پوژه جگه له سنه له هه‌یج شاریکی کوردستان لقی ریکخراوی فیدائییان نه‌کرا بووه.

هه‌ر چۆنیک بی، له ماوه‌ی دوو مانگ دوا‌ی سه‌رکه‌وتنی شوپش‌دا، له مه‌هاباد و بۆکان و سه‌قز و سه‌رده‌شت و بانه و نه‌غه‌ده و شنۆ لقی ریکخراوه‌که کرایه‌وه و ژماره‌یه‌کی به‌رچاو له خویندکار و مامۆستا و رووناکییرانی ناوچه‌که و به‌شیکیش کریکاری شار و وه‌رزیز و په‌شایی گونده‌کان له ده‌وری کۆبوونه‌وه و هه‌لسوو‌پان ده‌ستی پیکرد.

به‌داخه‌وه هه‌ر له‌و ماوه‌ کورته و له سه‌روه‌دی کرانه‌وه‌ی ده‌فته‌ری سازمان له بۆکان‌دا، شه‌ری یه‌که‌می شاری سنه سه‌ری هه‌لدا و تووی ناکۆکیی نیوان کورد و پژی می تازه‌ی کۆماری ئیسلامی چه‌که‌ره‌ی کرد، که دره‌نگتر شه‌ری پاوه و شه‌ری دووه‌می سنه‌ی لیکه‌وته‌وه و ورده‌ورده‌ پاشماوه‌ی شار و ناوچه‌کانی کوردستانیشی گرته‌وه؛ واته‌یه‌که‌م هه‌نگاوه‌کانی هه‌لسوو‌پانی سیاسی فیدائییان له کوردستان، له فه‌زایه‌کی پر شه‌ر و کیشه و هه‌را و دژایه‌تی خه‌لک و پژی می تازه‌دامه‌زراوی ئیتران‌دا هه‌له‌پندرایه‌وه و نه‌ئه‌ندام و کادری له شاره‌کانی تره‌وه هاتوو و نه‌لایه‌نگرانی خۆجیتی، ده‌ره‌تانی به‌خۆداهاتن و پیوه‌ندیی سیاسی له‌گه‌ل

کۆمه‌لانی خه‌لک و راگه‌یشتن به بارودۆخی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی کوردستان و ناسینی حیزب و ریکخراوه سیاسییه‌کان و که‌سایه‌تییه کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی ناوچه‌یان بۆ نه‌ره‌خسا. هه‌موو شت به چه‌ک و گولله و شه‌ر و پیکدادان ده‌ستی پیکرد و وه‌ک ده‌زانین هه‌ر به‌و دیاردانه‌ش درێژه‌ی کیشا، دۆخیکی نائاسایی که شوینی ته‌واوی له‌سه‌ر هه‌موو هه‌لسوورپانیکی دوارپۆژی ریکخراوه‌که له کوردستان دانا؛ به‌کورتی، کاری چه‌کداری وه‌ک دووانه‌یه‌ک له‌گه‌ل کرانه‌وه‌ی ده‌فته‌ره‌کانی ریکخراوی فیدائییان له کوردستان، له‌دایک‌بوو و تا دوا‌یین پۆژه‌کانی بوونی ده‌فته‌ر و ستادی سازمان له کوردستان له‌گه‌لی دا ژیا و به‌جینی نه‌ه‌یشت.

هۆکاری زۆر ئاشکرای ئه‌م هه‌لوێسته‌ش یه‌که‌م، رۆخی شه‌ره‌نگیزانه‌ی سیسته‌می تازه‌دامه‌زرای ئێران و به‌تایبه‌ت خومه‌ینی؛ دووه‌م، بارودۆخی کوردستان دوا‌ی گیرانی پادگانی مه‌هاباد و هه‌ولی کۆمه‌له بۆ ده‌ست به‌سه‌رداگرنتی پادگانی سنه و سه‌ره‌هلانی شه‌ری نۆ رۆژه‌ی سنه بوو، که دره‌نگتر به‌هۆی جینایه‌ته‌کانی خه‌لخاللی و زنجیره‌ی ئیعدامه‌کانه‌وه ده‌رفه‌تی ئاشتی و پیکه‌وه‌ژیانی نیوان گه‌لی کورد و مه‌لایانی تاران و قومی به‌ته‌واوه‌تی تیدا برد؛ سینهمیش چه‌ک‌خۆشه‌ویستی ئه‌ندامان و به‌ریوه‌به‌رانی ریکخراوه‌که بوو. له هه‌موو ماوه‌ی سالانی ۱۳۵۰ - ۱۳۵۷ و چه‌ند مانگی‌ک پیش کرانه‌وه‌ی بنکه‌کانی کوردستان، ریبازی چریکی و چه‌کداری سه‌ره‌که‌تیرین کار و هه‌لسوورپانی چریکه‌کان بوو و له ئه‌نجامی دا ژماره‌یه‌ک له کاربه‌ده‌ستانی رژیمی شا به‌ده‌ست ئه‌وان کوژرابوون و خۆشیان شه‌هید و زیندانییه‌کی گه‌لیک زۆریان له‌و پیناوه‌دا دا‌بوو. لایه‌نگرانی ریکخراوه‌که له کوردستانیش به‌ شیوه‌یه‌کی سروشتی له‌و پۆژانه‌دا به‌ره‌و ئه‌م هه‌لوێسته و ئه‌و سیاسه‌ته‌کشابوون. تووی ئه‌و بیروبۆچوونه له‌سه‌ر زه‌مینه‌ی کۆمه‌لایه‌تی ناوچه‌که، واته چه‌ک‌خۆشه‌ویستی میژوویی کورد، باشتری چه‌که‌ره کرد و سه‌ری هه‌لدا، ئیتر دۆم بی و کلاش بۆخۆی بکا! کورد بی و بچینه نیو ریکخراوه‌یه‌کی چه‌کداری چریکیه‌وه که تا ئه‌و دم ناو و ئیعتیباریکی زۆری له‌نیو کۆمه‌لانی خه‌لکدا هه‌بوو!

له ژێر کارتیکه‌ری گۆرپانکاریه سیاسیه‌کانی ئێران و هه‌روه‌ها نزیک‌بوونه‌وه‌ی به‌شیک له ئەندامانی ده‌فته‌ری سیاسیه‌ی ریکخراوه‌که له حیزبی تووده‌ی ئێران، له مه‌ودای سالانی ۱۳۵۸- ۱۳۶۰دا چهند «ئینشیعاب» له‌نیو ریکخراوه‌که‌دا رووی دا و له ئەنجام‌دا، نه‌ک هه‌ر ناوی ریکخراوه‌که، به‌لکوو هه‌لوێست و سیاسه‌ته‌کانیشه‌ی گۆرانی زۆریان به‌سه‌ردا هات. ئەو لقه‌ی وا منی له‌گه‌ڵ که‌وتبووم «ریکخراوی فیدائیه‌ی خه‌لق - ئەکسه‌رییه‌ت» بوو و ئەم یادداشتانه‌ش له راستی‌دا یادی شه‌هیدانی ریکخراوه‌که‌یه له بۆکان، گه‌رچی وا هه‌یه بیره‌وه‌رییه‌کانم ته‌واو نه‌بن و سه‌رده‌می پێش و دوای هه‌رکام له‌و دووفاقه‌ بوونانه‌م که‌م تا کورتیک لێ تیکه‌لاو بووبی. ئەگه‌ر ناوه‌کان یا میژووی رووداوه‌کانیش ده‌قاوده‌ق له‌گه‌ڵ راسته‌قینه‌ی سیاسیه‌ی و ریکخراوه‌یه‌ی ئەو ده‌م‌دا یه‌ک نه‌گرنه‌وه به‌قه‌سد و نییه‌تیک نییه و ته‌نیا ناشاره‌زایی و ناته‌واوی بیره‌وه‌رییه‌کانمه.

له‌و شه‌ره‌انه‌ی وا دوای شوێنی ۱۳۵۷ و کرانه‌وه‌ی ده‌فته‌ره‌کانی سازمان له‌ سه‌نه و سه‌قز و دره‌نگه‌ر له مه‌هاباد و به‌گه‌شتی کوردستان‌دا روویان دا، ئەندامان و لایه‌نگران و چه‌کدارانی فیدایی شان به‌شانی پێشمه‌رگه‌ی دیموکرات و کومه‌له له‌ شار و گوند له‌گه‌ڵ پاسداری شه‌رخوازی مه‌لاکان جه‌نگین و دوای گیرانه‌وه‌ی شاره‌کان له‌لایه‌ن ئه‌رته‌ش و پاسدارانه‌وه، ئاوی دیوی باشووری کوردستان بوون و له هه‌ر دوو لا، خوێنیان رژایه سه‌ر خاکی کوردستان. تا وه‌رچه‌رخانه‌که‌ی سالێ ۱۳۵۹ که له ئەنجامی‌دا هه‌موو بنکه و «ده‌فته‌ر»ه‌کانی فیدائیه‌یان له‌ شاره‌کانی کوردستان کۆکرانه‌وه و دوایین ده‌فته‌ریش که ده‌فته‌ری بۆکان بوو و تا ماوه‌یه‌ک به‌کراوه‌یه‌ی مابۆوه، دوای دووجار خۆپیشاندانی خه‌لک دژ به‌سیاسه‌ته‌ نوێیه‌که‌ی، به‌یه‌کجاری پێچرايه‌وه.

دوای داخرا‌نی ده‌فته‌ری بۆکان، مالی ئی‌مه، له راستی‌دا مالی دایکم، بۆ ماوه‌ی چه‌ند مانگ بوو به‌ شوێنی حاوانه‌وه‌ی ئەندامانی غه‌یره‌ بۆکانی و به‌رپوه‌چوونی

کاره‌کان و تهنانهت کۆنفرانسیسی سێ پوژدهی ناوچه‌یی فیدائییان له کوردستان له پاییزی ۱۳۵۹دا له ژێرخانی مالی ئیمه به‌په‌یه‌بیرا. له ئه‌نجامی ئه‌و کۆنفرانسه‌دا بریاری وه‌ستاندن یه‌کجاری کاری چه‌کدارانه دژ به‌ پژیمی ئێران، کوکرده‌وه‌ی چه‌ک و شارده‌وه‌یان ده‌رچوو و سێ که‌س به‌ نوینه‌رایه‌تی پیکخواوه‌که‌ نێردرانه‌ شاری سه‌قز که‌ ئه‌و ده‌م که‌وتبووه‌ ده‌ست پاسداره‌کانی خومه‌ینی، بو‌ ئه‌وه‌ی سیاسه‌تی وه‌ستانی کاری چه‌کدارانه‌ی پیکخواوه‌که‌ به‌ سپای پاسداران رابگه‌یه‌ن. ئه‌وه‌ دوایین بزمار بوو که‌ له‌ تابووتی خه‌باتی چه‌کدارانه‌ی فیدائییانی ئه‌کسه‌رییه‌ت له‌ کوردستان درا و به‌ شوینی‌دا ئیتر مانه‌وه‌مان له‌ کوردستان کاریکی نه‌گونجاو بوو و زۆربه‌ی زۆری ئیمه‌ په‌په‌یه‌ی شاره‌کانی ئێران، به‌تایبه‌ت تاران بووین و ئه‌وانه‌ش وا له‌ ناوچه‌که‌دا مانه‌وه‌، که‌وتنه‌ به‌ر رۆق و بوغز و هێرشێ ئه‌ندامانی پیکخواوه‌ سیاسیه‌کانی دیکه‌ی ناوچه‌ و خه‌لکیش که‌ له‌ ژێر هێرش و په‌لاماری پوژانه‌ی پاسدار و به‌سیجیی کوماری ئیسلامی‌دا بوون، ئه‌م سیاسه‌ته‌ نوێیه‌یان بو‌ هه‌زم نه‌ده‌کرا و دژمان ده‌وه‌ستان.

من هه‌ر لێره‌دا راستیه‌که‌ بو‌ میژوو ده‌درکینم: هه‌چکام له‌ ئه‌ندامان و به‌په‌یه‌به‌ران و کاربه‌ده‌ستانی خۆجییی کورد، له‌ وه‌رچه‌رخان و په‌چاوکرانی ئه‌م سیاسه‌ته‌دا ده‌ستیان نه‌بوو و تا ئه‌مروێش هه‌موویان په‌سندی سیاسه‌ته‌که‌یان نه‌کردوه‌. له‌ بیرمه‌ کاتی که‌ پوژنامه‌ی «کار»ی ئه‌کسه‌رییه‌ت به‌ تیتیری گه‌وره‌ ئه‌و سیاسه‌ته‌ نوێیه‌ی راگه‌یاند، نه‌مر به‌هرووزی سوله‌یمانی له‌ بوکان بوو و ده‌ینه‌راند و ده‌یگوت و پێشمه‌رگه‌کانمان له‌ ژێر بو‌مباردمانی پاسداردا له‌ سنه‌ ده‌کووژرین، من چۆن بچمه‌وه‌ و پێیان بلێم ئه‌م پژیمه‌ «ئینقلابی»یه‌؟ به‌هرووز تاقه‌که‌س نه‌بوو و زۆریک له‌ ئه‌ندامان و لایه‌نگرانی فیدائییان له‌ کوردستان وه‌ک ئه‌ویان بێر ده‌کرده‌وه‌، به‌لام پیکخواوه‌یه‌کی سیاسیی سه‌رانسه‌ری وه‌ک فیدائییانی ئه‌کسه‌رییه‌ت، بریاره‌کانی له‌ تاران ده‌درا و ده‌نگی لقی کوردستان و که‌یفیه‌تی ئه‌ندامه‌کانی به‌داخه‌وه‌ ئه‌وه‌نده‌ به‌رز نه‌بوو که‌ بتوانی به‌سه‌ر ئه‌وان‌دا زال‌بی. دیاره‌ «ئینشعب»یکی تازه‌له‌و سیاسه‌ته‌که‌وته‌وه‌ و به‌شیک له‌ کادر و ئه‌ندامان و

لایه نگران له گه‌ل «عه‌لی کشتگه‌ر» که وتن و له ئه‌کسه‌رییه‌ت جیا بوونه‌وه، که یه‌کیان کاک بیه‌رووز بوو

به‌لام سیاسه‌تی ئه‌کسه‌رییه‌ت نه‌گۆر مایه‌وه و لقی کوردستانی ریکخراوه‌که له ئه‌نجامی ئه‌و سیاسه‌ته، تیداچوو و ته‌نانه‌ت کار و خه‌بات و گیان به‌خت کردنی ئه‌ندامان و لایه‌نگرانه‌کانی به‌ئاگری هه‌مان سیاسه‌ت سووتا، به‌شیوه‌یه‌ک که ئه‌مپرو، له باسی ریکخراوی فیدائییانی خه‌لق (ئه‌کسه‌رییه‌ت) دا هه‌موو که‌س ته‌نیا باس له‌برگه‌ی دوا‌ی وه‌رچه‌رخانه‌که ده‌کا و خه‌باتی چه‌کدارانه و شه‌هیدبوونی ده‌یان پۆله‌ی قاره‌مانی گه‌ل که له‌پیزی فیدائییانی ئه‌کسه‌رییه‌ت دا گیانی خۆیان پیشکه‌ش به‌خاکی کوردستان کرد، له‌بیر ده‌بریته‌وه.

من که ئه‌م قسانه‌ ده‌که‌م نامه‌وی دیزه‌ به‌ده‌رخۆنه‌م کردبی و پاسته‌قینه‌ی زه‌قی نیو ریکخراوه‌که بشارمه‌وه و به‌رگی درۆیین له‌به‌ر پاستیه‌کان بکه‌م. له‌نیو ئیمه‌دا که‌م نه‌بوون ئه‌وانه‌ی وا بیروکه‌ی تووده‌ییان بوو و عالمانه‌ وه‌شوین سیاسه‌تی نویی ریکخراوه‌که که‌وتبوون، به‌لام هه‌چ ئاماریکم به‌ده‌سته‌وه نییه‌ بزانه‌م له‌ ریکخراوی کام شاری کوردستان و یه‌ک له‌وان بۆکان دا چه‌ند که‌س له‌سه‌ر کام بۆچوون و کام هیلی فکری بوون. ده‌زانه‌م له‌گه‌ل هه‌ر کام له‌ئینشیا به‌کان دا کۆمه‌لیک له‌هاورپیان ده‌رۆیشتن و جیا ده‌بوونه‌وه، ئه‌وه‌ش به‌واتای ناره‌زایی له‌به‌رانه‌ر سیاسه‌ته‌کان دا بوو، به‌لام ئه‌وانه‌ی وا مابوونه‌وه به‌گشتی ئه‌و که‌سانه‌ بوون که ئه‌و خه‌ته‌ فکریه‌یان په‌سند ده‌کرد.

من خۆم هه‌رگیز له‌گه‌ل کاری چه‌کداری دا نه‌بووم و ئیستاش هه‌ر نیم، که‌وا بوو به‌بی ئه‌وه‌ی پاکانه‌ بۆ خۆم بکه‌م و پاساوی پاستیه‌ک بده‌م، ده‌لیم من له‌گه‌ل ئه‌و هیله‌ فکریه‌ نوییه‌دا بووم که به‌سه‌ر ریکخراوه‌که‌دا زال ببوو و خۆی له‌کاری چه‌کدارانه له‌ کوردستان و له‌ ئیران ده‌کیشایه‌وه. له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش دا، ده‌زانه‌م گه‌لیک که‌سان هه‌بوون که له‌عه‌ینی وه‌فاداری به‌ ریکخراوه‌که، ئه‌م سیاسه‌ته‌یان نه‌ده‌سه‌لماند و به‌شیکیان له‌سه‌ر ئه‌م دوورپنیانه‌ وه‌ستان و گیانی خۆشیان به‌خت کرد.

به‌داخه‌وه هه‌چ ئاماریک به‌ده‌سته‌وه نییه‌ ده‌ریبا پژیمی مه‌لاکان چه‌ند که‌سی

له‌ په‌یوه‌ندیی ریک‌خراوی فیدائییان‌دا له‌ کوردستان ئیعدام کردووه، یاخود چه‌ند که‌سیان له‌ شه‌ر له‌گه‌ل رژی‌م‌دا کوژراون. ژیانی دووره‌ول‌اتیش ده‌ره‌تانی ئه‌وه‌ نادا له‌ نزیکه‌وه‌ هه‌ولی گردو‌کووی زانیاریی ئه‌وتو بدری.

ئهم‌ باب‌ه‌ته‌ی لی‌رده‌دا ده‌ینووسم، له‌ در‌یژه‌ی نووسینی می‌ژووی بوکان‌دایه‌ و به‌و پیتییه، به‌ شیوه‌یه‌کی ئاسایی بو‌ زیندوو راگرتنی ناوی ئه‌و کادر و ئه‌ندام و لایه‌نگرانه‌ی فیدائییانی ئه‌کسه‌رییه‌ته، که‌ ته‌نیا له‌ ناوچه‌ی بوکان به‌ده‌ستی رژی‌می جینایه‌تکاری خومه‌ینی شه‌هید کراون. من زانیاریم له‌سه‌ر بارودو‌خی شاره‌کانی دیکه‌ی کوردستان نییه‌ که‌ بتوانم لای‌که‌م لیسته‌یه‌ک له‌ ناوی شه‌هیدانی فیدایی بو‌نمونه‌ له‌ سنه‌ و سه‌قز و مه‌هاباد و شاره‌کانی دیکه‌ی کوردستان پیکینم، به‌لام‌ گه‌لیک هیوادارم که‌ خه‌ل‌گانی شاره‌زا له‌ شاره‌کانی دیکه‌ی کوردستانیش کاریکی هاوچه‌شن بکه‌ن و له‌ ئه‌نجام‌دا ده‌رکه‌وئ خوینی چه‌ند خه‌باتکاری سه‌رله‌پیناو ریزه‌کانی فیدایی پیتشکه‌ش به‌ خاکی کوردستان کراوه‌ و ته‌نانه‌ت دوا‌ی وه‌رچه‌رخانی نابه‌جیی سیاسه‌تی فیدائییان و پشت‌کردنه‌ کوردستانیشیان، چه‌ند که‌سیان له‌لایه‌ن رژی‌مه‌وه‌ گیران و له‌ تاران و شاره‌کانی دیکه‌ی ئیران ئیعدام کراون.

ده‌بی ئهم‌ راستیییه‌ له‌ بیر نه‌کری که‌ پیش کرانه‌وه‌ی ده‌فته‌ره‌کان ژماره‌یه‌کی به‌رچاو له‌ رووناکبیرانی کورد په‌یوه‌ندیان به‌ ریک‌خراوی «چریک‌های فدائی خلق» هه‌وه‌ هه‌بوو و به‌ کرانه‌وه‌ی ده‌فته‌ره‌کان، ئه‌وانیش هاوکاریی خویان له‌گه‌ل ده‌فته‌ره‌کان ده‌ست پیکرد. من له‌ بر‌گه‌ی پیتشوودا ئهم‌ راستیییه‌م نه‌گرتبووه‌ به‌رچاو و قورسایی زیاترم به‌ هاو‌پیتیانی نازه‌ربایجانی دابوو، که‌ بو‌چوونیکه‌ له‌جیی خوی‌دا نییه‌ له‌به‌روه‌ی ژماره‌ی ئه‌و کوردانه‌ی وا له‌ په‌یوه‌ندیی ریک‌خراوه‌که‌دا بوون یا له‌و په‌یوه‌نده‌دا گیرابوون، که‌م نه‌بوو و هه‌ر ئه‌وانیش بوونه‌ کۆله‌که‌ی دروست بوونی ده‌فته‌ر و بنکه‌کان له‌ کوردستان، واته‌ به‌بی هاتنی هاو‌پیتیانی نازه‌ربایجانی ده‌فته‌ره‌کان له‌ کوردستان هه‌ر ده‌کرانه‌وه‌. له‌ بیرمه‌ ماوه‌یه‌ک

پیش سه‌رکه‌وتنی شۆرشی ۱۳۵۷ له ته‌وریز چوومه زانستگه و له‌وی چاوم به هاورییه‌کی ریکخراوی فیدائییان کهوت که ئیستا له ئوروپا ده‌ژی و داوام لی‌کرد یارمه‌تی کرانه‌وه‌ی ده‌فته‌ری ریکخراوه‌که له کوردستان بدهن، به‌لام له‌به‌روه‌ی له کوردستان نه‌ده‌ژیام ئاگام له کاروبار و هه‌لسوو‌راوییه‌کانی ئه‌وی نه‌بوو و هه‌ر ئه‌وه‌ش بۆته هۆی ئه‌وه‌ی زیاتر سه‌باره‌ت به هاورییانی نازه‌ربایجانی بدویم.

حیکایه‌تی من له‌گه‌ڵ فیدائییان

من، که دوا‌ی زیندانی سا‌له‌کانی ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۳، له‌سه‌ر ئیش‌وکاری ده‌وله‌تی ده‌رکرا‌بووم، دوا‌به‌دوا‌ی شۆرش، واته له سه‌ره‌تای سا‌لی ۱۳۵۸ هه‌گه‌رامه‌وه سه‌ر ئیش‌وکاری پیشووم که مامۆستایی بوو له ده‌بیرستانه‌کانی تاران، به‌لام ته‌نیا رۆژیکم کار کرد و داوام کرد ب‌منیره‌وه بۆکان که له‌وی وه‌ک ئه‌ندامی «شوو‌رای ئینقلاب» ی شاره‌که هه‌لبژێ‌ردرا‌بووم. له بارودۆخی ئه‌و رۆژانه‌ی کوردستان‌دا، که داروبه‌ر‌دیش سیاسی بوو و هه‌موو که‌س لایه‌نگری له حیزبیک و ریکخراوه‌یه‌ک ده‌کرد، دیاره‌ منیش، به شیوه‌ی سروشتی، به‌ره‌و لایه‌نیک ده‌کشام.

وه‌ک هێلی فکری، له مائۆنیسم دوور بووم و بۆ لایه‌نگری کۆمه‌له‌ نه‌ده‌بووم، بیری چه‌پ و هه‌ندیکیش چه‌په‌وه‌یی خۆم نه‌یده‌هیشته‌ له‌نیو حیزبی دیموکرات‌دا جیگه‌م بێته‌وه. جا دوا‌ی گه‌رانه‌وه‌ی بۆکان، هه‌ر به‌یه‌که‌م داخو‌ازی و بانگه‌پشتن، به‌ره‌و ریکخراوه‌ی چریکه‌ فیدائییه‌کان چووم که تازه‌ ده‌فته‌ریان له بۆکان کردبووه. سه‌ره‌تا لایه‌نگریان بووم و پاشان بووم به‌ ئه‌ندام و هه‌ندیک به‌رپرسایه‌تیشم وه‌رگرت؛ واته له به‌هار و هاوینی سا‌لی ۱۳۵۹ دا ماوه‌یه‌ک به‌رپرسی ده‌فته‌ری بۆکان بووم و دوا‌ی داخرا‌نی ده‌فته‌ره‌کانی سازمان له شاره‌کانی کوردستان و گو‌رانی رێبازی چه‌کداری، بۆ ماوه‌ی دووسه‌ مانگیک له تاران بوومه به‌رپرسی شاخه‌ی کوردستانی ریکخراوه‌که، کاریک که له سه‌رم زیاد بوو و توانیم نه‌بوو، ئیتر گه‌لیک زوو خۆم کیشایه‌ داوه. له کۆتایی پاییزی هه‌مان سا‌ل و سه‌ره‌تا‌کانی زستانیش‌دا به‌ نامه «ئیستیعفا» م‌دا و به‌ته‌واوه‌تی له ریکخراوه‌که هاتمه‌ ده‌ره‌وه، واته سه‌رجه‌م،

ماوه‌ی ده‌وروبه‌ری سال و نیو یان دوو سال له‌گه‌ل ریک‌خراوی فیدائییان بووم. دوا‌ی چوونه تارانم له‌گه‌ل دوو خزمی خۆم و براده‌ریکی ئه‌وان‌دا به‌ترومبیل به‌شه‌قامیکی تاران‌دا ده‌رۆیشترین که پاسدار به‌ناوی «مونافیق»، واته‌ مو‌جاهیدی خه‌لقه‌وه‌ گرتیانین و بردیانینه‌ زیندانی ئیقین. ئه‌وانی تر‌گرفتی ئه‌وتویان نه‌بوو، به‌لام من ده‌ستم له‌ خۆم شو‌ردبوو و لام وا نه‌بوو ئیتر چاوم به‌ ده‌ری بکه‌و‌یته‌وه، به‌لام ئه‌و دم په‌یوه‌ندی ئه‌کسه‌رییه‌ت له‌گه‌ل پ‌ژیمی ئیران زور خراپ نه‌بوو و گرچی جاروباره ئیعدامیان ده‌کردین، به‌لام به‌گشتی له‌چاو ریک‌خراوه‌ سیاسییه‌ چه‌په‌کانی تر له‌گه‌لمان باشتر ده‌جوولانه‌وه. نامه‌نوسینی به‌رپرسی ریک‌خراوه‌که‌ کاری خۆی کرد و دوا‌ی ۱۰ رۆژ له‌گه‌ل سی که‌سه‌که‌ی تر‌دا ئازاد کرام، به‌لام منیان به‌ ئه‌سپاردنی قه‌باله‌ی مال ئازاد کرد.

هه‌ر چۆنیک بئ، با له‌وه زیاتر له‌ باسه‌که‌ لانه‌دم و بگه‌ریمه‌وه سه‌ر ئه‌سلی مه‌تله‌ب. له‌و ماوه‌یه‌دا که ریک‌خراوی چریکه‌ فیدائیییه‌کان و پاشان فیدائییانی گه‌ل (ئه‌کسه‌رییه‌ت) له‌ بوکان هه‌لسو‌ورانیان ده‌نواند من گه‌لیک هاو‌رپ‌ی و هه‌قال و براده‌ری چاکم بوون که ئیستاش شانازی به‌ هاو‌رپ‌یه‌تی و ناسینیان ده‌که‌م. ئه‌و ئازایه‌تی و له‌خۆ‌بوردوویی و خزمه‌تگوزارییه‌ی وا له‌و هاو‌رپ‌ییانه‌م دیت ئه‌گه‌ر بیهینمه‌ سه‌ر کاغه‌ز چه‌ند به‌رگ کتیبی ده‌وئ.

ئه‌و قسانه‌م به‌واتای ئه‌وه نییه‌ که هه‌ر که‌سیک هاتبووه نیو ریک‌خراوه‌که‌وه مه‌سووم و فریشته‌ بوو. ده‌زانم له‌ نیومان‌دا خه‌لکانی که‌ماوه‌ر و هه‌له‌په‌رست و ته‌نانه‌ت قاچاچی و فیلبازیش هه‌بوون. ئه‌و که‌سانه‌ به‌هۆی پۆپولیس بوونی هه‌ندیک له‌ ئیمه‌ و ریزگرتنمان له‌ کۆمه‌لانی زه‌حمه‌تکیشی خه‌لکه‌وه، خۆیان خزانده‌بووه نیو ریک‌خراوه‌که‌ و هه‌ندیکیان تا پله‌ی سه‌ره‌وه‌ی به‌رپرسییه‌تی ناوچه‌بیش هاتبوون. له‌ بیرمه‌ له‌ دوا‌یین مانگی داخرا‌نی ده‌فته‌ری بوکان‌دا من ده‌فته‌رم به‌جی هیتشت و گوتم تا فلانه‌که‌س - که به‌رپرسی‌داریی ریک‌خراوه‌که‌مان بوو - له‌و ده‌فته‌ره‌دا بئ

من سه‌ری پیندا ناکه‌م و هه‌رواشم کرد، به‌لام ماوه‌ی تۆرانه‌که‌ی من درێژه‌ی نه‌کینشا له‌به‌روه‌ی ده‌فته‌ر کۆکرایه‌وه و ئه‌و و من هه‌رکام به‌ رێبازی خۆماندا رۆیشتین!

من ئه‌م بابته‌ بۆیه‌ نانووسم هه‌رشه‌م کردبێته‌ سه‌ر که‌سینک و که‌سانیک؛ ده‌زانم من له‌ هه‌موویان ناته‌واوتر بووم، به‌لام قسه‌یه‌که‌ش بۆ دز کردبێ، نه‌ خائین بووم و نه‌ هه‌له‌په‌رست. به‌پێچه‌وانه‌، بۆیه‌ ده‌نووسم که‌ یادیکم کردبێ له‌ پێشمه‌رگه‌ و لایه‌نگر و ئه‌ندامانی پاک و بێگه‌ردی رێکخراوه‌که‌، ئه‌وانه‌ی وا له‌و سالانه‌ و ماوه‌یه‌ک دواتردا گیانی خویان پێشکه‌ش به‌ کوردستان کرد و بوون به‌ شه‌هیدی رێگای سوسیالیزم له‌ کوردستان. دیاره‌ رێبازی فکری ئه‌و سالانه‌ی رێکخراوی فیدائیان، به‌تایبه‌ت له‌ کوردستان دیاردیه‌که‌ی ئالۆز بوو و له‌ نیوان سوسیالیزم و ناسیۆنالیزمی کوردی‌دا قه‌تیس ما‌بوو. رۆوناکبیرانی ئه‌ندامی رێکخراوه‌که‌ به‌گه‌شتی هه‌لگری بیری چه‌پ بوون و هه‌ر به‌و ئامانجه‌ش له‌ ده‌وری رێکخراوه‌که‌ کۆببونه‌وه‌، به‌لام له‌ بارودۆخی ئه‌و ده‌می کوردستان و زه‌ق‌بوونه‌وه‌ی پرس‌ی نه‌ته‌وايه‌تی کورد، به‌تایبه‌ت به‌هۆی شه‌پی به‌سه‌رداسه‌پاوی رژیمی کۆنه‌په‌رستی کۆماری ئیسلامیه‌وه‌، کینشه‌ی نه‌ته‌وايه‌تی گه‌لی کورد ببوو سیاسه‌تی په‌یره‌و‌کراوی رۆژانه‌ و له‌ راستی‌دا جیاوازییه‌کی به‌کرده‌وه‌ له‌ نیوان پێشمه‌رگه‌ی چه‌کداری ئیمه‌ و پێشمه‌رگه‌ی کۆمه‌له‌ و دیموکرات‌دا نه‌بوو و هه‌ر سه‌ی رێکخراوه‌که‌، هه‌رکام به‌ راده‌ی توانا و ژماره‌ی ئه‌ندام و لایه‌نگر، به‌شداریی شه‌پ و به‌ره‌به‌کانی پاسدار و ئه‌رته‌شی کۆماری مه‌لاکانیان ده‌کرد. هه‌تائه‌و رۆژانه‌ش که‌ سیاسه‌تی رێکخراوه‌که‌ تووشی گۆران هات و خۆی له‌ شه‌ری چه‌کدارانه‌ کینشایه‌ دواوه‌، بۆ خه‌لکی ئاسایی کورد له‌ ناچه‌که‌، جیاوازییه‌کی ئه‌وتۆ له‌ نیوان پێشمه‌رگه‌ی ئیمه‌ و دوو رێکخراوه‌که‌ی دیکه‌دا نه‌بوو، به‌لام هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ی خۆمان له‌ به‌ره‌به‌کانی و خه‌باتی چه‌کداری کینشایه‌وه‌، حیسابه‌کان گۆران و خه‌لک به‌ چاوی دوژمن و ته‌نانه‌ت جاشی رژی‌م سه‌ریان ده‌کردین.

ئه‌وه‌ هه‌له‌یه‌ک بوو به‌سه‌ری‌دا که‌وتین و زیانی زۆریشمان له‌ پای‌دا بینی، به‌لام چ‌که‌رده‌ن؟ رێکخراوه‌یه‌که‌ی سه‌رانسه‌ری که‌ بریارده‌ران و سیاسه‌ت‌دانه‌رانی له‌ ده‌ره‌وه‌ی کوردستان بوون و به‌شیکیان که‌وتبوونه‌ ژێر کارتیکه‌ری حیزبی تووده‌ی

ئىرانەۋە و پروانىنى نابەجىتى ئەۋان لەمەر سىستەمى سىياسىي ئىران و باۋەريان بە دژى ئەمپىريالىست بوونى كۆمارى ئىسلامى لەلايەك و لاۋازىي فكري و تىئورىكى لى كوردستان و بەرز نەبوونى دەنگى سەربەخۇي بەرانبەر ئەو سىياسەتە لەلايەكى تر، گەيشتە ئەو كەتنەي وا پىيمان كرا و خوئىي پژاۋى لاۋەكانمان لەبەرچاۋى كۆمەلانى خەلك بە فيرۆ چوو.

هەر چۆنىك بى، پىش ئەم وەرچەرخانە و تەنانەت لە ماۋەي وەرچەرخانەكە و دواي ئەۋىشدا، ژمارەيەكى زۆر لە رۆلە قارەمانەكانى رىزەكانى فيدايى دژ بە پاسدار و سپاى كۆمارى ئىسلامى جەنگىن و خوئىيان بەختى ئەو رىبازە كرد. ژمارەيەكى زياتریش خۇيان و بنەمالەيان برىندار بوون يا توۋشى گىران و ئەشكەنجە و شاربەدرى هاتن يا بازرى و لاتان بوون يا مالىان پوۋخا و سووتا و داگىركرا يا ئىش و كارىان لە دەست چوو، كە ئەم شتانه و تەنانەت ئەو كەسانە لە هيچ سەرچاۋەيەك و لە هيچ حىسابىدا ديار نىن. ئەۋمانە سەربازانى ونى شۆرش و گەل بوون.

ديارە توئىزىنەۋە لەو ھەموو كارەسات و كوشتوبىر و مالوئىرانيانە لە تاقەتى ئەم بابەتە كورتهدا نىيە و من لىرە تەنيا باسى ھاۋرپىيانى شەھىدى رىكخراۋەكە دەكەم ئەۋىش لە بۆكان. بەداخەۋە ھىشتا ناۋى ئەو شەھىدانە بە شىۋەيەكى رىك و پىك گىردوگۆ و تۆمار نەكراۋە و كۆمەلانى خەلك ئاگادارى رادەي بەرزى ئەو فيداكارىيانەي ھاۋرپىيانى فيدايى نىن. ئەم تۆمار كردنە ئەركىكى گەلىك پىۋىستە و دەبى درەنگ يا زوو بەرپۆە بچى؛ كۆمەلانى خەلك دەبى بزىن كە شەھىد و قوربانىيانى رىكخراۋى فيدايىيان لە كوردستان لە بەراورد لەگەل شەھىدانى حىزبى دىموكرات و كۆمەلەدا نەك كەم نەبوۋە، بەلكو ئەگەر رادەي لايەنگران و ئەندامانى رىكخراۋەكان بگىریتتە بەرچاۋ، ژمارەي شەھىد و ئىعدامىيەكانى ئەو سەردەمەي فيدايىيان لە كوردستان وا ھەيە لەۋانى دىكە زياتریش بوۋىن.

من لىرەدا ھەول دەدەم لىستەيەك لە ناۋى شەھىدانى فيدايى لە بۆكان و دەۋرۋبەرى پىكىنىم و رىزى خۆم پىشكەش بە يادى پىرۆزى ئەۋان و پىشگاي

کەس و کاری نازیه تباریان بکەم، بە هیوای ئەو هی کاریکی هاوچەشن بۆ شەهیدانی شارەکانی دیکە کوردستان لە ئیلامەوێ تا ماکو بەرپۆه بچی و لای کەم ناوی عەزیزی ئەو گیان بەخت کردووانە لە لاپەرەکانی میژووی خەباتی گەلە کەماندا بمیێ. دیارە زانیاری و بیرەوهریی من لە دوورەولاتی و دوای ئەم هەموو سالانە، ناتەواون و زۆر وا هەیه بەشیک لە ناوەکانم لە بیر نەمان. خۆ ئەگەر یارمەتی هەندیک هاوڕیی خۆشەویست نەبووایە تا ئەم رادەیهی ئیستاش نەمدەتوانی بچمە پیشەوێ، دەستیان خۆش بی.

تکا لە خۆینەری ئەم بابەتە دەکەم ئەگەر ناو یا ژیا ننامە ی کەسانیک دەزانن، کە لە قەلەمی من کەوتوون یا بابەتی وا هەبی کە لە نووسینەکی مندا رەنگی نەدابیتەوێ یا بە هەلە رەنگی دابیتەوێ، با ئاگادارم بکەنەوێ؛ ئەوێ ئەرکی هەموو لایەکە، چ ئەوانە ی لایەنگری ریکخراوەکە بوون و چ کەسانی تر. ئەم شەهیدانە گیانیان لە رینگای خەلکدا بەخت کرد، حەق وایە خەلکیش لە بیریان نەکەن. وەرچەر خانی سیاسەتی دواتری ریکخراوەکە هیچ پەيوەندییەکی بە کەسایەتی لەخۆبوردو و خزمەتگوزاری ئەو شەهیدانەوێ نییە و حەق وایە نییە ئەم دوو مەسەلە یە تیکەل یە ک بکریێ.

ئەوێ لەم باسەدا دی ناوی بەشیک لە شەهیدانی «سازمان چریکهای فدائی خلق» و دواتر، «سازمان فدائیان خلق - اکثریت» لە ناوچە ی بۆکانە. بەشیک لەو شەهیدانە، وا هەیه لە دابەشبوونی ریکخراوەکە بەسەر «اکثریت» و «اقلیت» دا، سەر بە «اقلیت» بوو بیتن، بەلام من خۆم لەگەل ئەکسەرییەت بووم و ئاگادارییەکی ئەوتۆم لە کاری ئەقەلییەت نییە، ئامانجیشم ئەوێ نییە شەهیدی یەکیان بدزم و ببەم بۆ لایەکە ی تر! زانیارییەکەم هەر ئەوێ نەدە بر دەکا.

یادی ئەوان و هەموو گیان بەخت کردووانی رینگای رزگاری زەحمەتکیشان لە کوردستان بەخیر بی!

پیش دەسپیکی ناوەکان دەمەوێ بەشیک لە شیعی ریکی خۆم بنووسمەوێ، کە سالی ۱۹۸۷، کاتی لە خۆشخانە یەکی لەندن کەوتبووم گوتوومە. لەم شیعی رەدا

یادم کردووێه له چەند کەس لە گیان بەخت کردووانی فیدایی و هەلسووڕاوان و هەر وەها بەشیک لە کاری کۆمەڵایەتی و سیاسیی هاوڕێییانی فیدایی لە سەر و حەدی شۆڕشی ۱۹۷۹ی گەلانی ئێران دا لە بۆکان. شیئەرە کە دوور دڕیژە و لە هەندیک شوێن دا تەنزیکی نەرمیشی ئاویتە کراوە. من پووی شیئەرە کەم لە هاوڕێیەکی پیشووی ریکخراوە کە یە، بەلام ناویم نەهیناوە و بەناوی خوازراوەی «عەباس» هەو ناویم بردووێه کردووێه. لەبەر هۆکاری ئاسایش و هاتنی ناوی خەڵکانی زۆر، هینشتا سەر جەمی شیئەرە کە بلاونە کراوە تەو و ئەو یە کەم جارە کە بەشیکی بلان دەکەمەو:

چلۆنە کە یە کەت عەباسە پیرە؟
هەرا و بێنەوبەرە ی دویتت لە بیرە؟
لەبیرتە «سەر خورپێک» و «حەوزە گەورە»؟
لەبیرتە چۆن لە یە ک کۆبووین بە دەورە؟
لەبیرتە بارودۆخی ئەو زەمانە؟
هەرا و بێنەوبەرە ی ئەو سەردەمانە؟
لەبیرتە پۆژ لە شار و شەو لە دی بووین؟
لە هەر کوی گۆلمەزیک بووایە لەو بووین
لەبیرت ماوێ بەزم و پەزمی شاری؟
سوخی نرانی لە سەر یە ک دانە گاری!
و بەبیرت دینەوێ «شوورای مەحەللات»؟
چلۆن ریکتە خستنی کات و بی کات!
«خیا بانسی سەقر»، لای «حەوزە گەورە»
«قەلا» و «قوللە» و «کەمە رەندی» بە دەورە
لە «پشت خەندەک» هەتا «پردی میراوا»
لە «بەربەردان» هەوێ تا «کۆپیناوا»
پەنا و دال دە ی هەموو لایە ک بوو «شوورا»

هه‌موو کاری خه‌لک به‌و هه‌لده‌سووپرا...
 زراویان چووبوو زومپه‌ی تاجری شار
 له شووپرای خاوه‌نی ئەو چه‌شنه ئەفکار
 به‌لام جومله‌ی فه‌قیران و هه‌ژاران
 هه‌موو پرووت وپه‌جال و ده‌رده‌داران
 به‌سه‌ربه‌رزی له‌ریزی پاده‌وه‌ستان
 چ‌وه‌ستانی، بلی‌یه‌کیارچه‌هه‌ستان!
 گوشاری زۆر خراسه‌شانی شووپرا
 به‌لام شووره‌ی خه‌لک بوو دانه‌شووپرا!
 له‌بیرته‌ئیعیتسابی کووره‌خانه؟
 کریکارانی چه‌ند قه‌ننادیخانه؟
 کریکاری هه‌مام و شیرکه‌تی نه‌وت
 چلۆن مافی په‌وای خۆیان وه‌ده‌ست که‌وت
 ته‌نانه‌ت بو‌ کریکارانی بی‌کار
 «حه‌قی بی‌کاری» دانرا بو‌یه‌که‌م جار...
 ئەوانه‌هیممه‌تی تاقه‌که‌سیک نین
 وه‌یا خود‌حیکمه‌تی فریادپه‌سیک نین
 به‌روبووی په‌نجی چینیکی هه‌ژارن
 نه‌تیجه‌ی ده‌ردی خه‌لکی ده‌رده‌دارن
 چه‌ها‌عاره‌ق له‌رییان‌دا پزاهه!
 چ‌خوینهایه‌ک له‌پیناویان دراوه!
 «په‌شید» و «یوسف» و «وه‌ستا‌عومه‌ر» مان
 له‌ریی چی‌دا کرانه‌قۆچی قوربان؟
 وه‌یاخوینی «ته‌ها» و «یه‌عقووب» و «مینه»
 له‌سه‌رچی سووری کرد ئەم سه‌رزه‌مینه؟

دهبا کویر بم! ئەمن زیندووی له سەر خاک
ئەوانیش دەستەچیلە ی گۆل بە سەرپاک...

له درێژە ی بابەتە کەدا، به یارمه تیی ئەو زانیاریانە ی وا له چه ند دۆست و براده ری
دلسۆزم وەرگرتوون، کورته یه ک له ژیا نی شه هیدانی ریکخراوی فیدائیانی خه لق
له بۆکان و ناوچه ی ده وروبهری دهنوسم و سپاسی هه موو لایه کیان ده که م.
ده شزانی به بی یارمه تیی ئەوان نه بیره وهری من ئەوه ندە ی بر ده کرد و نه به گشتی
ئەو زانیاریانە م هه بوو که باسه که ی پێ برا زینمه وه. نووسراوه ی هاو پیمان له
ئێو دوو که وانۆ که «دا داناوه بۆ ئەوه ی له قسه و بۆچوونه کانی من جیاواز بن و
سه ره خۆیی بیرو پای هاو پیمان پاریزراو بی.

سپاسی زۆرم ئاراسته ی که س و کاری شه هیدان به تایبه ت ئەم زاتانه ی خواره وه
ده که م که به ده نگمه وه هاتن و سه ره پای تال و سویری وه بیره نانه وه ی رووداوی
دلته زینی ئیعدامی برا و که س و کار، زانیاری زۆریان سه باره ت به شه هیده کان بۆ
ناردم:

- خاتوو گه وه ره فه یزی، خوشکی نه مر سه یفوللا فه یزی

- پێزدار ئەمیر شیرخانی، برای نه مر مینه ی شیرخانی

- پێزدار جه عفر مه ردانه گی، برای نه مر عه زیز مه ردانه گی

- پێزدار نادر فه تخی، پوورزای نه مر عه زیز مه ردانه گی

هه روه ها سپاسی خۆم ئاراسته ی ئەم به پێزانه ده که م که له راستی دا ئەم باسانه
له سه ره بنه مای زانیاری ئەوان گه لاله و ئاماده کراون: برایانی خۆشه ویستم ره حیم
به هرام زاده، جه عفر رۆسته می، عومه ره حه میدی، محه ممه د حه میدی، د. کامران
ئەمین ئاوه و چه ند هاو پێیه کی دیکه.

بۆ روون بوونه وه ی هه ندیک لایه نی کاره کان به تایبه ت گیرانی هاو پیمان مینه ی
شیرخانی، جه واد و سه عید، به چاوپێکه وتنی راسته وخۆ یا به ته له فۆن زانیاریم له
هه شت که س له بهر پرسانی ئەو ده می ریکخراوی ئەکسه ربیه ت له کوردستان و

تاران وەرگرت، که به پیویستی دهزانم بیئوهی ناویان رابگهیهنم لیره‌دا سپاسی زۆری خۆمیان ئاراسته بکه‌م. من سه‌ره‌تا کاره‌که‌م گه‌لێک سووک و هاسان گرتبوو، به‌لام دواتر لِق و پۆپی زۆری لِق بۆوه و هه‌ندیک پرسیارم وروژاند که وه‌لام‌دانه‌وه‌ی ته‌واویان لیره‌دا گونجاو نابێ، به‌لام دلنایام دواتر شوینیان ده‌گیری و له‌ بیده‌نگی‌دا گوم نابن.

من به‌و یادداشتانه‌ نه‌مویستوه‌ قاره‌مان‌په‌روه‌ری و قاره‌مان‌سازی بکه‌م، ئە‌گه‌ر له‌ نووسراوه‌که‌دا که‌لک له‌ هه‌ندیک وشه‌ و سیفه‌تی قالبی وه‌رگیرایی، له‌ بنه‌مای ریز و ئیحتیراممه‌وه‌ بۆ ئه‌و گیان‌به‌خت‌کردووانه‌ی ریگی‌ای به‌خته‌وه‌ریی زه‌حمه‌تکیشان سه‌ری هه‌لداوه‌ و یاریم به‌ وشه‌ی قابغی و بی‌نیوه‌رۆک نه‌کردوه‌. من له‌ قوولایی دل‌مه‌وه‌ ئه‌م که‌سانه‌ به‌ سه‌ربازانی ونی شو‌رشی چینه‌یه‌تی و خه‌باتی گه‌لی کورد له‌ پیناو سه‌روه‌ری، یه‌کسانی و دادپه‌روه‌ریی کۆمه‌لایه‌تی ده‌زانم، ریزلی‌گرتنیشیان له‌و بنه‌مایه‌ سه‌ره‌ه‌لده‌دا. یادی ئه‌و قاره‌مانانه‌ وه‌ک له‌ دلی من‌دا زیندوه‌ له‌ سه‌ر رووپه‌ری میژووش زیندوو بێ! پیویست به‌ گوته‌ که‌ هه‌ندیک له‌و شه‌هیدانه‌ی وا له‌ خواره‌وه‌ ناویان دێ، پینش ئینشیعاب و دووفاقه‌ بوونی ریکخراوه‌که‌ شه‌هید بوون و وا هه‌یه‌ بۆ نمونه، ئە‌قه‌لییه‌ت یا لقه‌کانی دیکه‌ی سه‌ر به‌ بزوتنه‌وه‌ی فیداییش ناویان له‌ بلاو‌کراوه‌ی خۆیان‌دا به‌ینن. من ئه‌وه‌ به‌ کاریکی ره‌وا ده‌زانم و لام وایه‌ ئه‌وان رۆله‌ی گه‌لن نه‌ک ملک و مالی که‌سیک و لِق و فه‌رعیک! هه‌موو ریکخراوه‌کانی نیو بزوتنه‌وه‌ی فیداییان و نه‌ک هه‌ر ئه‌وان، هه‌موو کۆمه‌لانی گه‌ل ده‌توانن شانازییان پیوه‌بکه‌ن.

۱. هاو‌رپی یوسف کیشی‌زاده (ره‌فیق حه‌سه‌ن)

یه‌که‌م به‌رپرسی ریکخراوی چریکه‌ فیداییه‌کانی گه‌ل له‌ بۆکان و یه‌ک له‌ یه‌که‌م شه‌هیده‌کانمان بوو. سالانیکی زۆر له‌ زیندانی شادا مابۆوه. سه‌ری له‌ نیو کتیب‌دا بوو و شاره‌زایی تیئوریکی زۆر بوو. له‌ ماوه‌ی به‌رپرسایه‌تی ریکخراوه‌که‌ له‌ بۆکان هه‌ندیک کۆرسی تیئوریکی بۆ لایه‌نگران و خه‌لکی دیکه‌ دانا و به‌وه‌ زۆر دل‌په‌نج بوو که‌ سه‌انیکی زۆر ئاماده‌ نه‌بوون؛ من وه‌ک گوینگر و قوتابی به‌شداریی کۆرسه‌کانم

ده‌کرد. له‌کاری ریک‌خراوه‌یی‌دا‌گه‌لنیک‌جیددی‌و‌ورد‌بوو‌و‌له‌سه‌قامگیربوونی‌ده‌فته‌ری‌بوکان‌دا‌ده‌وری‌گرنگی‌بینی،‌هر‌له‌سه‌رده‌می‌ئو‌و‌کاک‌مینه‌ی‌شیرخانی‌دا‌کومیت‌هی‌جیاجیا‌بو‌به‌ریوه‌بردنی‌ئو‌رکه‌کان‌پیکهاتن،‌لایه‌نگران‌هان‌ده‌دران‌کتیب‌بخویننه‌وه،‌هه‌ولی‌په‌یوه‌ندی‌گرتن‌له‌گه‌ل‌ریک‌خراوه‌سیاسییه‌کانی‌دیکه‌ده‌درا‌و‌هاورپی‌حه‌سه‌ن‌له‌هیدایه‌تی‌ئو‌کارانه‌دا‌ده‌وری‌سه‌ره‌کیی‌ده‌بینی.‌ئه‌زم‌و‌ریک‌و‌پنکیی‌کاروباری‌ریک‌خراوه‌یی‌و‌ئو‌هی‌پیی‌ده‌گوترا «انضباط‌تشکیلاتی»‌لای‌ئو‌گه‌لنیک‌گرنگ‌بوو.‌به‌داخه‌وه‌به‌رپر‌سایه‌تییه‌که‌ی‌له‌ده‌فته‌ری‌بوکان‌گه‌لنیک‌که‌م‌ماوه‌بوو‌و‌دوای‌چه‌ند‌مانگیک،‌به‌ئه‌نجامیکی‌تراژیک‌کو‌تایی‌پنهات.

له‌هیرشی‌یه‌که‌می‌پاسداران‌بو‌سه‌ر‌شاری‌سه‌قز‌له‌مانگی‌خه‌رمانانی‌دا،‌۱۳۵۸‌دا،‌هاورپی‌له‌گه‌ل‌تیمیکی‌فیدائییان‌که‌پیکهاتبوو‌له‌هاورپییان‌یه‌عقوب‌ته‌قدیری‌(ره‌فقیق‌ئه‌میر)،‌عه‌زیزی‌مه‌ردانه‌گی،‌ره‌شید‌ئاهه‌نگه‌ری،‌عه‌بدو‌للا‌فه‌یزو‌للا‌به‌گی‌و‌هاورپییه‌کی‌دیکه،‌چوونه‌یارمه‌تی‌دانی‌خه‌لکی‌سه‌قز‌بو‌به‌رگری‌کردن‌له‌هیرشی‌پاسدار‌بو‌سه‌ر‌شاره‌که،‌هر‌له‌ویش‌له‌گه‌ل‌چه‌ند‌که‌سی‌دیکه‌ی‌وه‌ک‌شه‌هید‌ئو‌بوو‌به‌کری‌حه‌میدی‌دا،‌له‌به‌ره‌ره‌کانی‌له‌گه‌ل‌پاسداره‌کان‌شه‌هید‌کران‌یا‌گیران‌و‌خه‌لخالیی‌جه‌للاد‌ئیعدامی‌کردن.‌ته‌رمی‌ئو‌ویش‌وه‌ک‌زۆر‌به‌ی‌ئو‌که‌سانه،‌هیترا‌یه‌وه‌بوکان‌و‌له‌قه‌برستانی‌شاره‌که‌نیژرا.‌خه‌لخالیی‌له‌وه‌سه‌فه‌ره‌ی‌سه‌قزی‌دا،‌۲۰‌یا‌۲۲‌که‌سی‌ئیعدام‌کرد‌که‌هاورپی‌حه‌سه‌ن‌یه‌ک‌له‌وان‌بوو.‌شه‌لاتیکی‌پاسدار‌به‌ناوی‌حوسین‌بروو‌جیردی‌که‌له‌وه‌سه‌فه‌ره‌دا‌له‌گه‌ل‌خه‌لخالیی‌بووه‌له‌باسی‌جینایه‌ته‌کانی‌خه‌لخالیی‌دا‌ئامازه‌به‌و‌ئیعدامانه‌ش‌ده‌کا.

هاورپی‌حه‌سه‌ن‌به‌ئه‌سل‌خه‌لکی‌شاری «مشکین‌شه‌هر»‌ی‌ئازهر‌بایجان‌بوو،‌دایک‌و‌باوکی‌دواتر‌ده‌هاتنه‌بوکان‌و‌سه‌ری‌گلکۆکه‌یان‌ده‌دا.‌هاورپییانی‌بوکانی‌له‌گه‌لیان‌ده‌چوونه‌سه‌رقه‌بران‌و‌منیش‌جاریک‌له‌خزمه‌تیان‌دا‌بووم.

«هاورپی‌حه‌سه‌ن»‌ی‌خه‌لکی‌شاری‌مشکین‌شه‌هری‌ئازهر‌بایجان،‌قوتابخانه‌ی‌سه‌ره‌تایی‌و‌ناوه‌ندیی‌هر‌له‌وه‌شاره‌ته‌واو‌کردبوو‌و‌دوای‌وه‌رگرتنی‌دیپلۆم‌له‌زانستگای‌تاران‌له «دانشکده‌فنی - رشته‌راه‌و‌ساختمان»‌به‌خویندکار‌وه‌رگیرابوو.

له سه ره تاي په نجاكان دا له گه ل فیدائییه كان كه وتبوو. هه ره له سه ره ئه و بیرو باوه ره ش خرابووه به نديخانه. له زیندانی «ئیفین» مه سئوولی «به ند» ی سیاسی بوو. هه ره له و زیندانه ناسناوی «یوسف ئاپۆلو» پین به خشرابوو. «ئاپۆلو» ناوی نه و عیك ده زگای ئه شكه نه چه یه كه باز جووه كانی ساواکی شا له دژی به ندراره سیاسییه كان به کاریان ده هینا بۆ ئه وهی ئیقراریان پی بکه ن. گوایه، كه م كه س توانیویه تی به سه ره ئه م ئه شكه نه چه یه دا زال بی و هاوری حه سه ن یه كی له وانه بووه. زور له پۆله قاره مان و به نرخه كانی گه له كه مان له زیندان و له دهره وهی زیندان له نزیکه وه ئه م هاوړییه یان ده ناسی و یه ك له وانه، هاوړی نه مر و پۆله ی گه و ره ی گه له كه مان دوكتۆر جه عفه ری شه فیعی بوو كه دوا ییش له بۆكان دۆستایه تییان له گه ل یه كتر زور گه رم بوو.»

۲. هاوړی یه عقوب ته قیدری قز لجه مه یدان (ره فیق ئه میر)

ره فیق ئه میر خه لکی ته وریز و له هاوړیانی فیدایی بوو كه له فه له ستین دهره ی راهاتنی بینیبوو. ئه ویش له گه ل ره فیق حه سه ن هه ره له سه ره تاي دامه زرانی ریکخراوه كه دا ها تبووه بۆكان و له وئ به رپرسی کاروباری سپایی بوو. هه لسه و كه وت و ئینزیباتی ریکخراوه یی ئه میر بۆ ئیمه چیگه ی دهر سه وه رگرتن بوو. به داخه وه ماوه ی مانه وه و کارکردنی ئه میر له ده فته ری بۆكان كه م خایه ن بوو و گه یشته هه مان ئه نجامی تراژیک كه له باسی هاوړی حه سه ن دا گوترا.

له مانگی شه هریوری ۱۳۵۸ له گه ل تیمی یارمه تیده رانی فیدایی پیکه اتوو له خوی و هاوړییان یوسف کیشی زاده، عه زیز مه ردانه گی، ره شید ئاهه نگره ی، عه بدوللا فه یزوللا به گی و هاوړییه کی دیکه، چوون بۆ یارمه تی دانی خه لکی سه قز دژ به هی رشی پاسداران و له وئ كه وتنه بۆسه ی پاسدارانی خومه یینییه وه و شه هیدکران یا چه ند پۆژ دواتر به حوكمی خه لخالیی جه لاد تیره باران کران. یه عقوب له یه كه م هه نگاوه كانی چوونه نیو شاری سه قزدا له دهره وازه ی بۆكان كه وتنه بۆسه ی پاسدارانی خومه یینییه وه و به گولله ی ئه وان شه هید کرا.

باوکی ره فیق یه عقوب مرو فیکی مه زن و دۆستی کورد بوو. له کۆبوونه وه یه کی

جه ماوه ری فیدائییان له ته ورئیز، یادی شه هیدانی کوردستانی کرده وه و وهک شه هیدیکی شاری بۆکانی ناوی هیتنا.

۳. هاوری رهشید ئاههنگه ری

من خۆم زانیارییه کی ئه وتۆم له ژبانی هاوریی کوچ کردوو نییه. ته نیا ئه وه ندهم له بیره که ماوه یهک دوا ی شه هید بوونی هاوریی که مان له گه ل دوو که سی دیکه له به پرسانی دهفته ری بۆکان بۆ سه ره خوشی له به ماله ی به ریزیان چووین بۆ گوندی قه ره گوین، شه ویک له مالی باوکی شه هید رهشید میوان بووین و قورسای بیاری له دهس چوونی پۆله یه کی وا هه لکه وتوو مان له نیو کهس و کاری شه هیددا به باشی ههست پیکرد.

رهشید له وه گونده دا گه وه ببوو که «مام چه بیب قه ره گوینی» له ژیر که پر و ساباته که ی چیای «حاجی کیمی» میوانداری شو ر شگی رانی وهک شه ریفزاده و مه لا ئاواره و موعینییه کانی کردبوو، هه ر بۆیه ش، په یوهست بوونی ئه و به بزوتنه وه ی فیدایی نه سه مه ره بوو و نه به هه لکه وت پووی دابوو. چ که رده ن که ماوه ی خه باتی که مخایه ن بوو، هه ر زوو شه هید کرا و نه گه یشته قو ناغی له دایک بوونی ئه ستیره یه کی دیکه له ئاسمانی شو رشی گه لی چه وسا وه ی کورد، دهنه رهشید پاله وانی ئه م گۆره پانه بوو.

«هاوریی شه هید رهشیدی ئاههنگه ری خه لکی گوندی قه ره گوین له به ماله یه کی جووتیری زه حمه تکیش هاتبو وه دنیا. کاتی خومه نی فتوای جه هادی بۆ سه ر کوردستان ئیعلام کرد و ئه رته ش و سپای حکومه تی ئیسلامی هیرشیان هیتنا یه سه ر کوردستان، ئه م هاورییه له گه ل چه ند هاورییه کی دیکه [ی فیدایی]، بۆ به رگری له شاری سه قز ره وانه ی ئه و شاره کرا، هاورییکانمان بریتی بوون له: یه عقووبی ته قدیری (ئه میر)، یوسف کیشی زاده (حه سه ن)، رهشیدی ئاههنگه ری، عه زیزی مه ردانه گی و هاورییه کی دیکه. هاورییان رهشید ئاههنگه ری و ئه میر له شه ر و پیکدادانا شه هید کرابوون. هیتتا بوومه لیل بوو که پيشمه رگه ی کومه له گه رابوونه وه بۆکان و ئه و هه واله دلته زینه یان بۆ هیتاین. ئه و ده م مه قه ری کومه له

لە پەنا دەفتەرى ئىمە بوو.»

۴. ھاوړى عومەرى سالى (وہستا عومەرى بەننا)

«ھاوړى وہستا عومەرى بەننا لە بنەمالەيەكى زەحمەتکيش لە شارى بۇكان ھاتبووہ دونيا. باوکی وہستا عومەر، واتە کاک عەولا زەحمەتکيشيکی زۆر تەنگدەست و بىئەنوا بوو و لە قەپانى قاسمئانغا کۆل کيشيى دەکرد. ئەگەرچى ژيانیکی زۆر تال و نالەبارى ھەبوو، بەلام سەرەراى ئەوہش، پياويکی زۆر ږووخۆش بوو و لەنيو ھاوقەتارەکانيشي دا جيگای متمانە و ږږوا بوو و زۆر حورمەتيان دەگرت. ھاوړى وہستا عومەر ھاوړييەكى زۆر نزيکی من بوو و لە ھەرپەتى منداليیوہ لە قوتابخانە لە پۆليکدا بووين. بەداخوہ دەستەنگى و گوزەرانى ناخۆشى مالى ئەوان ئيجازەى پىنەدا لە قوتابخانە دەوام بکا و بەناچار بۆ پەيدا کردنى نان و يارمەتىدانى باوکی ھەژارى، ھەر لە سەرەتای منداليیوہ ږووى کردە مەيدانى کار و زەحمەت. لای وہستا محەممەدى ميعمارى بوو بە شاگرد بەننا و دواى چەند سالى بەھۆى زيرەكى و توانايى زەينییوہ، زۆر زوو توانى بىي بە بەننا و لەم بوارەدا شارەزايیەكى زۆرى پەيدا کردبوو.

دۆستايەتى ئىمە لە سەرەتای شۆرش و بەتايبەت دواى شۆرشى سالى ۵۷ ھەتا دەھات پتەوتر دەبوو. شەھيد عومەر يەك لەو كەسانە بوو، كە تيبينى سياسىي تەواوى ھەبوو و چون بۆخۆى لە ئۆردوگای کار و زەحمەتدا پيگەيشتبوو، دەيزانى چى دەلى و لەكوى قسە دەكا. دواى شۆرشى سالى ۵۷ كە لە بۇكان دەفتەرى ږيخراوى فيدايى كرايوہ، سەردانى دەفتەرى دەکرد و زۆريشى پيخوش بوو چەك ھەلبگرى، بەلام ئىمە پيمان گوت چاترە لەسەر كاروبارى خۆى بەردەوام بى و لە جيگای سروشتى خۆى دا بمينيتەوہ.

لە كۆتايى ھاوينى سالى ۵۸دا كە پيشمەرگەكانى فيدايى لەگەل پيشمەرگەكانى حدكا و كۆمەلە بۆ ئازادکردنەوہى شارى بۇكان ھيرشيان ھينايە سەر شارى، وہستا عومەريش وەك چالاكيكى نيو شار ھات بەفرياي پيشمەرگەى فيدايى يەوہ و ھەر لەسەر پردى ميراواوہ تا گەرەكى سامبەگى و لەويوہ كە بەرەو ھەمامەكەى حاجى

ئەھمەدەشاخە داكشايىن، عومەر وەكوو چاوساخىكى باش پىي نىشان دەداين و دىواربەدىوار و قوژىن بەقوژىن لەگەلمان بوو تا مزگەوتەكەى حاجى عەبدولكەرىم. بىر يار و ابوو لەوئو بە «گەرەكى ئازارشى» دا بەرەو گەرەكى سەرچوگە و دوايىش بەسەر مالە كۆنەكانى نەمر حاجى قاسمى كەرىمى و ھەمامى كۆنەدا بچىنە سەر ھەوزى بۆكان، كە لەناكاو و ھەستا عومەر پەنگى بە پوو نەما. لىم پرسى ئەو چىيە، عومەر بۆ وا بىن تاقەتى؟ جوابى پىنەدرايەو. گوللەى نامرۇقىكى جاش دللى گەرمى و ھەستا عومەرى لە لىدان خست.

بە ھەر جۆرىك بوو، بردمانە نىو ژوورى ھەوزەكەى پەناى مزگەوت و زۆرى پىنەچوو، بەھۆى قورسى برىنەكەى، مالاوايى لى كرىدىن. يادى زىندوو و پوچى شاد بى. خەلكى كۆلانەكە پۆل پۆل لىمان كۆدەبوونەو و وریان بەرز دەكرىنەو، پىمان راگەياندن ئەو شەھىدى خۆتانە، ھەق وایە بە پىز و ئىحترامى تايبەتەو بە خاكى بسپىرن... دواى ئەو ھى شار كەوتەو ھەست پىشمەرگە، چوونە خزمەت بىنەمالەكەيان.»

۵. ھاوپى عەبدوللا فەيزوللا بەگى

ھاوپى نەمر كاك عەبدوللا فەيزوللا بەگىش يەك لەو كەسانە بوو كە ھاوپى سالى ۱۳۵۸ / ۱۹۷۹، لە شەرى سەقز شەھىد كرا. ئەم چەند دىرەى خوارەو كە برادەرىك سەبارەت بە شەھىد عەبدوللا نووسىويەتى ھەموو ئەو زانىارىيانەن وا لىرە لە دوورەولاتى دەستم كەوتو: «كۆرى سالەخان بوو؛ باوكى زۆر ھەزار بوو. لە بۆكان تابلۆى سادەى دەكىشاو و بە خەلكى دەفرۆشت، ھەتا بلى ئىنسانىكى بەفەرھەنگ و بەئەدب بوو.»

۶. ھاوپى عەزىز مەردان بەگى

ھاوپى عەزىز لە بۆكان مامۇستاي قوتابخانە و لایەنگرى فیدائىيان بوو. لەگەل تىمى يارىدەدەرى فیدائىيان چوو بۆ شارى سەقز. لە دەروازەى شار پووبەرووى پاسدارى ئىرانى بوونەو و دەست و شانى بە گولە برىندار كران؛ دواى ئەم پووداوە ماوەى چەند سالىك زياتر نەژيا و لە ئەنجامدا بوو بە شەھىدى گيان بەختى

گه له که ی.

«هاورپی نه مر عه زیزی مهردانبه گی له م شه په ده [شه ری سه قز، هاوینی سالی ۱۳۵۸ / ۱۹۷۹] باسکی به گولله ی شه ستیر بریندار ده بی، به لام به ده ست دوژمن ناکه وی و به برینداری ده یه یئنه وه شاری بۆکان و دواتریش بۆ مو عالیجه له لایه ن ریکخراوی فیدائیه وه ده یئیرنه شاره کانی تر و ولاتیکی ئورووپاییش. ناوبراو هه ر له سه ر ئه م برینه قورسه که ناته بایی خستبووه سه ر جه سه تی، واته ناله باریی هات و چۆی خوین له نیوان دل و ده ستی دا پیکهاتبوو، سه ری نایه وه و به جی هیشتین.»
 ئه وه ش کورته یه که له ژیان و کاره ساتی بریندار بوون و کۆچی دوایی کردنی کاک عه زیزی نه مر له زمان کاک جه عفه ر مهردانبه گی برای و کاک نادر فه تحی پوورزایه وه:

«به ده ست پیکردنی شه ری سی مانگه له سه ر فتوای جیهاد له لایه ن خومه ی نییه وه بۆ سه ر کوردستان، سازمانی چریکه فیدائیه کانی خه لکی ئیران بوو به هاوبه شی شه ره که. له هاوینی سالی ۱۳۵۸ دا شه ر به گه رمی له نیو شاری سه قز له گه ران دا بوو. له یه کیک له وه شه رانه دا، که به داخه وه له سه ر زه یم نییه چ پوژیک بوو، به لام له ده ور و به ری سه عات ۱۲ ی شه و تیمیکی سازمان که بریتی بوون له ره فیق هه سه ن [یوسف کیشی زاده]، ره فیق ئه میر [یه عقوب ته قدیری]. کاک ره شیدی ئاهه نگه ری و هاورپییه کی تر، له سه ر ئه رکی سازمان به ماشینی ره وان شاد کاک عه زیز به ره و شاری سه قز وه ری که وتن. هات و چۆیه کی زور له به ینی بۆکان و سه قز دا هه بوو، هه ر له وه هات و چۆیانه دا خه به ره کان ئال و گوڤ ده کران. ماوه ی دوو سه عاتیکی پیچووبوو، که خه به ر هات تیمه که ی سازمان له ده روازه ی شاری سه قز که وتوته ناو که مینی کوت و پری پاسداره کانی خومه ی نییه وه و هه ر پینچ که سه که یان کوژراون. ئه م هه واله وه ک هه موو هه واله کانی تری ئه وکات له نیو شاردا بلا بووه و خه لکیکی زور له به رده م مه قه ری سازمان کۆبوونه وه.

من و براکانیشم که هه ر له شه ویوه و دوای رویشتنی کاک عه زیز له گه ل تیمه که، له ده ور و به ری مه قه ری سازمان له هات و چۆدا بووین، ئه و خه به ره مان پیگه یشت و

بۆ ئاگاداری زیاتر و خه بهری راستی ئه و رووداوه چووین بۆ نیو مه قهری سازمان؛ له وی رووبه پرووی ره وانشاد کاک همه ده مین شیرخانی بووینه وه. کاک مینه گوتی خه بهره که یه قین نییه، ئیوه برۆنه وه مالی و ئاگاداری ته له فۆن بن و خۆتان جواب بده نه وه با حاجی که ریم و «کووپه»، تا یه قین بوونی خه بهره که به هیچ نه زانن کاک مینه ش هه ر له زمانی کاک عه زیزه وه به دایکمی ده گوت «کووپه».

شه و درهنگ ببوو، چومه وه مالی و ته له فۆنه که م له لای خوم دانا، درهنگی شه و و ماندوو یه تی له خه وی کردم، له تاریک و روونی به یانی دا به هات و هاواری دایکم و خوشکه کانم وه خه بهر هاتم و یه قینم کرد که خه بهره که ده بی راست بی. هه موومان له هه وشه خرپووینه وه، دایکم هاواری ئه نوهر [ی برام] ده کرد که ماشینه که بیته ده بی بچین بۆ بیمارستان، عه زیز له سه قز بریندار بووه، له و نییه.

سوکنای یه ک به دلم دا هات و له گه ل براکان چاو ییکمان لیک کرد، به لام ئیمه ته و او یه قین نه بووین له راستی خه بهره که، هاوکات له گه ل چوونی ئیمه بۆ نیو بیمارستان، کاک عه زیزمان دیت که له دیوی عمه ل هینایانه دره ی و ئه وانه ی ئاگادارییان لی ده کرد گوتیان که جیی مه ترسی نییه و گولله له دهستی دراوه.

کاتی ک عه زیز هاته وه سه رخۆ، چۆنییه تی رووداوه که ی گێراوه.

ئه وان به گه یشتنه دره وازه ی شاری سه قز ده که ونه نیو که مینی ده سته یه ک له پاسداران و ته قه ده ست پیده کا. هه ر له یه که م ده سرپێژی کالیبر په نجای پاسداره کان کاک عه زیز بریندار ده بی و گولله له نیوه راستی قۆلی راستی ده در، به شیوه یه ک که ئانیشکی له گه ل گولله که دروا و قۆلی به پارچه ماهیچه یه که وه خۆ راده گری. له تیمه که، سه ی که سیان ده کوژرین [هاورپیان عه بدوللا، ئه میر و ره شید] و یه کیکی دیکه شیان ده گیری [هاورپ حه سه ن]. کاک عه زیز له نیو جوگه له یه ک دا خۆ حه شار دهدا تا ماوه یه کی پیده چی و به ئه هوه ن بوونه وه ی وه زعه که خۆ ده گه یه نیته سه ر جاده و خه لک ده بیین و ده یه ننه وه بۆکان.

له دوو لاوه هیرش بۆ سه ر بۆکان کرا و کاکه عه زیزمان بۆ مه هاباد راگو یست، چوار روژیک له مه هاباد ماینه وه؛ خه بهر هات بۆ بیمارستان که نه خۆشه کان ده بی

تهر بوو و ئیشی هەر دههات و عاجزتری دهکرد. ناچار به قاچاخی خۆمان به مههابادا کرد، لهسهه یارمهتی کردنی گهلیک خزم و ناسیاو و خه لکی به شه ره فی مههاباد، چهند چاوپیکه و تنیک له گه ل دوکتوره کان سازکرا و ئه وان هاتنه سهه ئه م باوه ره که برینه که له زووترین کاتدا ده بی دهرمان بکری، له بهروه ی مه ترسیی برینه وه ی دهستی هه یه. دوا ی ئه م هه مووه دهر به دهرییه ئه م خه به ره له دهر وونی هه مووماندا کاری کرد. حال و وه زعه که م به ته له فون به باو کم راگه یاند و ئه ویش دوا ی دوو پوژ هاته مه هاباد بو ته گبیرو را کردن له سهه وه زعه که.

به پی ئال و گو ریک که له سیاسه تی ته شکیلاتی سازمانی چریکه فیدائییه کاندا پیکهاتبوو، ئیتر هیهچ ئومیدیک به و سازمانه نه ما بوو. بریار هاته سهه ئه وه ی که یارمه تی له حیزبی دیموکرات وه ربگرین.

نامه یه کمان له لایه ن حاجی حسینی فاتحیه وه پی بوو بو کاک جه لیلی گادانی. خزم و ناسیاوی تریش هه بوون که هه ر کام له وان به نوبه ی خویان ئه و په ری یارمه تیان سه بهاره ت به خۆناساندنمان به حیزبی دیموکرات پیداین.

ده بوو به زووترین کات له شاری مه هاباد هاتاینه ده ری، هه ر له و پوژانه دا پيشمه رگه هاتبوونه وه نیو شار و به هوی ته قه و پیکادانی نیو شار هه موو که لین و قوژبنه کان گیرابوون، پی دهرچوونی قاچاخیش نه بوو. که سانیکی زور به و په ری له خۆبور دووی و ئینسانیه ته وه یارمه تیان داین که به داخه وه ناتوانم نیویان بینم، هه ر چهند، چهند که سیکیان له حیاتدا نین، پو حیان شاد بی، له لایه ن هه موو بنه ماله ی مه ردانه گییه وه ریژ و حورمه تی خۆمیان پيشکه ش ده که م.

له سهه بریاری هه موو لایه ک هاتینه سهه ئه م باوه ره که هه ر له پی سهرده شته وه به شیوه یه کی ئاسایی دهر که وین و ئه گه ر به ریان پیگرتین بلین ده چینه سهه شایی له سیاقو ل. من و کاکه عه زیز و هاو پی هه موو کاتیکم (کاک مه نسوور فه روخی) سواری مینی بووس بووین به ره وه سه ره ده شت. گه یشتینه باز په سیی دهر وازه ی پی سه ره ده شت، به ریان به مینی بووس گرت و خور په که وته دل هه موومان، جاشیک هاته نیو مینی بووسه که و به نیوچاوان گرژییه کی

توندەووە گوتی هەمووتان وەر نە خوارەو، نەمانزانی چۆن هاتینە خواری، نیو مینی بووسە کەیان پشکنی و جەماعەتە کەیان بە سەف کرد. دواى پشکنینی ژوورەو و چوونە سوراغی جەعبەى مینی بووسە کە و داویان کرد کە ساحیب بارەکان هەر کەسەى بى بۆ لای بارى خۆى. پاسدارىک چەند قەدەمىک دوورتر بە تەفەنگەو و پراوەستابوو چاوى لە وەزە کە دەکرد. بە ئیشارەتى دەست گوتیان ئەوانەى باریان نییە بەم لاو. لەو کاتەدا کاکە عەزیز لە نیوان جەماعەتى بى بار و بارداردا مابۆو، من خۆم ئاگام لى نەبوو، بەلام مەنسور ئاواى دەگىرتەو:

ئەو کاتەى کە ببووی بە دوو دەستەى باردار و بى بار، کاکە عەزیز بەنیو هەر دوو دەستەدا پێشاوی مینی بووسە کەى داو و بە بەر مینی بووسە کە لە دەرگای شۆفیرەو و خۆى بەنیو مینی بووسە کەدا کرد، کە هاتینەو نیو مینی بووسە کە دیتمان کاکە عەزیز لە جیى خوی دانیشتوو و مندالیکی لە باوەش دایە، چەند کەسیک کە مابوون، هاتنەو سەرى و مینی بووس وەرى کەوت.

چارەگە سەعاتیکی پێچوو هیچمان قسەمان نەدەکرد، کاکە عەزیز مندالە کەى هەر لە باوەشى خۆى دا راگرتبوو تا کوو دایکە کەى داواى مندالە کەى کرد و گوتی بمدەو بەبم با لەو زیاتر عەزیزەتت نەکا! شوکور نەجاتمان بوو و لەو کاتەو قسە دەستی پێکردەو و کاکە عەزیز گىرپایەو کە چەندە ترسابوو و لە ترسان سەرى داخستبوو بى ئەو و چاوى لە کەس بکا لەلای شۆفیرەو و خۆى بەنیو مینی بووسە کەدا کردبۆو. هەتا گوندی کیتکە هاتین و مینی بووسە کە لەو زیاتر نەدەرۆی. بە لەندەرۆیتریک، کە ئەویش هەتا قۆزلوی دەچوو، رۆیشتین و لەوى خۆمان بە قاوەخانە کەدا کرد.

حالا و هەواى ئازادى لە گەل هەموو جۆرە بۆنىک لە خۆش و ناخۆش تیکەل ببوو. نەفەسمان بە گەرمی قوت دەدا، سەر و چاومان گەش ببۆو، هات و چۆى ماشین لەو رێتەدا کە هەر بە دەست پێشمەرگەو بوو، کەم بوو یان ئەگەریش ببوایە هەر ماشینیک دەهات پر بوو. لای ئیوارە تراکتۆریک هات، گوتی کە هەتا قاوەخانە کەى زمزیران دەچى، بە تەقە و شەقەى تراکتۆر گەیشتینە زمزیران. کاک عەلى پێشکاری فرۆو جاویکی بە لەزەتى داینى و دواى کێشانی سیگاریک بەزووی هەموومان

خه‌ومان لیکه‌وت؛ ده‌میک بوو که ئا به و شیوه‌یه خه‌ومان لئنه‌که‌وت‌بوو!
به‌گه‌رم‌و‌گورپی له‌ میوانخانه‌ی حیزب و‌ه‌ریان‌گرتین. داوای چاوپیکه‌وت‌نمان له‌گه‌ل
کاک جه‌لیلی گادانی کرد. خه‌به‌ریان بۆ هیتاین که کاک جه‌لیل به‌زووی بۆ دیتمان
دی. داوای دوو رۆژ کاک جه‌لیل هات بۆ میوانخانه، ئه‌و نامانه‌ی که پیمان‌بوو
دامانی و‌ راسپارده‌کانیشمان پی‌گوت، جوابی داینه‌وه که داوای بیرورا گورپینه‌وه
له‌گه‌ل هاو‌پیتانی ده‌فته‌ری سیاسی وه‌لامان ده‌داته‌وه، له‌ هه‌مان کاتیش دا‌گوتی
که به‌سه‌ره‌ستی له‌ میوانخانه‌ ب‌میتینه‌وه، خو‌ عاجز نه‌که‌ین و‌ ئه‌ویش له‌ حه‌ولی به
ئه‌نجام گه‌یاندنی داواکه‌مان دا‌ ده‌بی.

داوای دوو‌ه‌وتوو به‌یانیه‌ک کاک جه‌لیل به‌خه‌به‌ری خو‌شه‌وه‌هاته‌وه، داوای
کرد که کاک‌ه‌زیز به‌په‌له‌ خو‌ سازکا، ده‌وروبه‌ری نیوه‌رۆ ده‌چی بۆ به‌غدا. په‌له‌ و
خو‌شی تیکه‌ل‌ببوو، سه‌عات دووی داوای نیوه‌رۆ هاتن له‌داوای و‌ به‌په‌له‌ سه‌روچاوی
یه‌کترمان ماچ کرد و‌ خواحافیز، خواحافیز!

من و‌ مه‌نسور داگه‌راینه‌وه‌ خواری بۆ لای مه‌نته‌قه‌ی مه‌هاباد که مه‌قه‌ری
یه‌کیه‌تی لاوانی حیزبی دیموکرات له‌وی بوو، ده‌ستمان کرده‌وه به‌ ته‌مریناتی خومان.
هه‌روا مانگیکی پینه‌چووبوو که خه‌به‌ر هات کاکه‌ه‌زیز گه‌راوه‌ته‌وه، ئه‌وه‌ له
شارۆچکه‌ی «واوان» له‌ مائی کاک‌ حوسین سه‌رده‌شتیه‌، که له‌ خزمه‌کانی خو‌مان
بوو. په‌روشی دیسان ده‌روونی داگرتین.

چووین بۆ دینتی کاکه‌ه‌زیز له‌ واوان. به‌ بر‌وای کاکه‌ه‌زیز هه‌موو شتیک ئاماده
بوو بۆ رۆیشتنه‌که‌ی؛ ده‌فته‌ری سیاسی حیزب بر‌یاری خو‌ی دا‌بوو بۆ به‌رپی‌کردنی، هه‌ر
بۆیه‌ش نارده‌بوویان بۆ به‌غدا، به‌لام وا‌ دیار بوو ئه‌و که‌سه‌ی به‌رپرسی پیوندیه‌کانی
ده‌روه‌ له‌ به‌غدا بوو، که‌یفی به‌ کاکه‌ه‌زیز نه‌هاتوو و‌ چه‌تی خستوته‌کاره‌که‌یه‌وه‌ و
گوتبووی که ئیمه‌ به‌ ژماره‌یه‌کی دیاری‌کراو ده‌توانین که‌س بۆ ده‌روه‌ بنیرین و
ئێستاش سه‌ره‌ناکه‌و‌یته‌ ئیوه، ده‌فته‌ری سیاسی خه‌به‌ری له‌ و‌قه‌ول‌وه‌راره‌ نه‌یه‌.
کاک‌ه‌زیز هۆی به‌رپی‌نه‌کرانه‌که‌ی له‌وه‌دا نه‌ده‌دی و‌ پی‌ی وابوو له‌به‌روه‌ی که
ئه‌و له‌نیو‌چریکه‌ فیدائیه‌کان دا‌ بریندار بووه، بۆته‌هۆی به‌رپی‌نه‌کردنی له‌لایه‌ن ئه‌و

به پر سه وه كه ئه و كات له به غدا ده سپرۆيشتوو بوو.

ناهومیدی دهروونی داگرتبوو، نهیده زانی چی بکا، بۆ کوی بچی، ماندوو ببوو، ئیشتی برینه که ی له سه رمای زستان دا گه لیک ئازاری دهدا. زه و قی نه مابوو، زۆری قسه نه ده کرد، ئه گه ر شتیکیشی ده گوت زیاتر باسی مال و مندالی ده کرد. خه به رمان نارد دایکم و حاجی هاتن، راوته گبیر هاته سه ر ئه وه کاکه عه زیز بۆ لای بۆکان به رنه وه و له وئ چاره یه کی برینه که ی بکه ن.

کاکه عه زیز ئه م جار به ره و بۆکان وه پیکه وت. ئه وه ئاخو جار بوو که کاکه عه زیزمان دیت. خه به رات ده هات که خه ریکی هات و چۆی دوکتوره کانه و له حه ولی چاره یه که دایه بۆ ساپیژ کردنی برینه که ی. دوا ی ماوه یه که ده بی به مامۆستای به شی هونه ریی قوتابخانه کان له بۆکان.

برینی کاکه عه زیز قه ت ساپیژ نه بۆوه، سه روینی ده ستی به ئالقه پیژ و دوولاییه که پیکه وه گری درابوون؛ ئیشتی ئه م برینه هه ر ئیشتی ئازار نه بوو، ئیشتی ئه و برینه له دهروونی کاکه عه زیزدا بوو هه تا ئاخوین کاته کانی ژیا نی ئازاری دا؛ برینیک بوو که هه یچ کاتیک ساپیژ نه بۆوه.

کاکه عه زیز له زستانی سا لی ۱۹۹۲ [۱۳۷۰/۱۱/۲۵] دا به هۆی گرفتی «ترومپوزه»، که له برینه که یه وه پیکه اتبوو، فه وتی کرد.

...کاک عه زیز له رۆژی ۱۳۳۱/۶/۲۶ ی هه تاوی [۱۳۵۲/۹/۱۷ ی ز] له بۆکان له دایک بووه، خویندنی سه ره تای و ناوه ندی هه ر له بۆکان ته واو کردوو، بۆ ماوه ی دوو سا ل له گوندی «ورچان» ی مه ریوان «سو پای دانیش» بووه، پاشان بۆته مامۆستای قوتابخانه کانی بۆکان. سا لی ۱۳۶۵ ی هه تاوی بۆته مامۆستای هونه ریی «کانوونی په ره ریشی فکری مندالان و میژمندا لان» ی بۆکان له به شی شانۆ و مووزیک دا. سا لی ۱۳۵۶ دا زه ماوه ندی کردوو، سی کوپ و کچیکی بووه، کچه که ی چه ند مانگی ک پیش ئیستا میژدی کردوو و کوپه کانیشی هاوسه ریان گرتوو. به داخه وه یه که له کوپه کانی به کاره ساتی کاره با گیانی له ده ست داوه.

«کاک عه زیز و ره فیق ئه میر و دوو که سی تر که ناوه کانیانم له بی نه ماوه به

ئوتۆمۆبیلیکی شه خسی بۆ به شداری کردن له شه ری سه قز له بۆکانه وه وه ری ده که ون. پیش گه یشتنه سه قز توشی چند که سیکی ئاشنا دهن و ئه رخه یانیان ده که ن که شار به ده ست پیشمه رگه وه یه و جیی هیچ مه ترسییه ک بۆ ئه وان نییه. ئه وانیش به تیرادیوییه وه به ره و ناوه ندی شاره که لی ده خوړن و له نا کاو ده که ونه که مینی پاسداره کان وه و به تیربار ده ستریزیان لی ده کری. ره فیق ئه میر و ئه وان تر شه هید دهن و کاک عه زیز که ته نیا قۆلی بریندار ده بی، خوی له جوگه له ی په نا شه قامه که دا ده شاریته وه و دوی ئارام بوونه وه ی بارودوخ له لایه ن خه لکه وه یارمه تی ده درئ و ده هینریته وه بۆکان.

تیرباره که ئیسقانی ئانیشکی وا له ت و کوت کردبو و که نه یده توانی دهستی به رز بکاته وه. دوی ماوه یه ک له لایه ن سازمانی چریکه فیدائییه کان وه ده نیردرئ بۆ ولاتی ئالمان و له وی دوکتوره کان پیی ده لئین چونکه برینه که ی زور تازه یه، نا کری ده سه توجی ئانیشکی مه سنووعی بۆ ساز که ن و ده بی ماوه ی سی مانگی راوه ستی. ئه ویش به و هیوا یه ی که دوی سی مانگی تر ده توانی بیته وه بۆ ئالمان، ده که ریته وه بۆ ئیران و دوی ئال و گو رپییه کانی بارودوخی سیاسی ئیران، به داخه وه ئه و هه له ی بۆ هه لنه که وته وه.

۷. هاوړی رهزا پیرانی

شه هید رهزا پیرانی خه لکی مه هاباد و ئه ندامی به شی ته بلیغاتی ریکخراوی فیدائییان بوو. دوی داخرانی ستادی سازمان له مه هاباد. له مه قه ریکی ریکخراوه که له گه ورکایه تی کاری ده کرد. له مانگی میهری سالی ۵۹ دا به ده ست که سیکی سه ر به حیزبی دیموکرات شه هید کرا. هاوړی به برینداری، له نیو جیبیکی سازمان دا هینرایه وه بۆکان، به لام به داخه وه پیش ئه وه ی بیگه یه ننه نه خو شخانه، بۆ هه میشه چاوی له سه ر یه ک دانا. براده ریک که هینا بوویه وه شاری، ده یگوت تا گه یشتینه سه ر جاده ی ئیسفالتیش هه ر زیندوو بوو و به داخه وه به رگه ی برینی گولله و خوین له به ر پویشتنه که ی نه گرت و گیانی ئه سپارد. ری و ره سمی به ری کردنی ته رمه که ی له بۆکان به ریوه چوو و ته رمی شه هید به هاو به شی هه ندیک ئه ندامی بنه ماله که یان و

به سروود خویندنه وهی لاوان به پڕی کرا. دواى ناشتنی تهرمه که هی هه ندیک که س وتاریان دا، که یه کیان کاک عومه ری چه میدی و یه کی تریان من بووم، ئە گەر هه له نه که م که سیکیش له لایه ن حیزبی دیموکراته وه وتاری دا، به لام کاره که کرابوو و زیانیکی گه وه له سامانی هه فالانی فیدایی که وتبوو، که به وتار و قسه قه ره بوو نه ده کرایه وه.

کاک رهزا، لاویکی هه لسووراو و بی فیز و زهحه تکیش بوو. ئه رک و کاری به شی «ته بلیغات» ی پیکخواه که ی به ریکو پیکی به رپوه ده برد و له کاره که ی خو ی دا گه لیک شارهزا و جیددی بوو. ئە ندامانی بنه ماله که شی که بۆ به پڕی کردنی تهرمی رهزا هاتبوونه بۆکان، خه لکانیکی خودان ریز و ریکو پیک بوون. جیگه ی خو یه تی هاو پڕیانی ستادی فیدائییان له مه هاباد و ئە وانه ی وا له نزیکه وه کاریان له گه ل کردبوو، سه بارهت به که سایه تی و چالاکییه کانی بابته تی تیروته سه ل بنووسن. به داخه وه زانیاریی من له سه ر هاو پڕی رهزا هه ر ئە وهنده یه.

پیزدار بیهزاد که ریمی له وه لامنامه یه کدا که بۆ رهخنه گرکی لقی کوردستانی ریکخواوی فیدائیانی نووسیوه و له ۱۸ ی مانگی یه که می سالی ۱۳۸۷ له مالپه ری فارسی «اخبار روز» دا بلاو بوته وه، باسی ئە و ره نجان ه ده کا که دوا ی به سترانی بنکه کانی ئە کسه ریه ت له کوردستان و ئاواره بوونی هاو پڕییان له شاره کانی تاران و ته وریز تووشی هاتن. له و ی دا ئاماژه یه کیشی به هاو پڕی رهزا کردووه، که بوو به قوربانیی ئە و سیاسه ته نوییه و نووسیویه تی:

«... ئە م هاو پڕیانه له کوردستان نه ک هه ر که وتبوونه ژیر گولله بارانی چه کی رهخنه، به لکوو لیره وه ی پوو به پوو ی رهخنه ی چه کیش ده بوونه وه و جاریک گه یشته ئە و شوینه ی که هاو پڕی له گیان بوردوو رهزا پیرانی تیدا کوژرا...»

۸. هاو پڕی سمکو یه زدان په نا

شو پره لاویکی بالا به رزی به جه رگ و ئازا، له فه یزوللا به گییه کانی روژه لاتی بۆکان بوو. کاتی له ده بیرستانی که مالی بۆکان ده رسم ده گوته وه، بۆ ماوه ی چه ند مانگیک شاگردم بوو. لایه نگری ریکخواوی فیدائییان بوو و له دابه ش بوونی ریکخواه که دا

له گهل ئه قه لیبهت کهوت. ده گوترئ له کاتی گیرانه وهی شاری بۆکان و هاتنه وهی پاسدار و ئه رته شدا ئازایه تیبی زۆری نواندیی، به لام له و سه رده مه دا له گهل ئه قه لیبهت کهوتبوو و ده بی ئه وان زانیاری زیاتریان له هه لسه و کهوت و چالاکییه کانی هه بی. به داخه وه من گه لیک کهم له ژیان و به سه رهاتی کاک سمکو ده زانم، به لام به خته وه رانه بنه ماله ی به پیزی ریگای شوپش و خه باتیان به رنه داوه و یادی ئه و زیندوو راده گرن.

۹. هاوړئ سه یفوللا فه یزی

لاویکی ریخراوی لاوانی پیشگام بوو، روح سووک و ئازا و له به ردلان. له یارمه تی دانی خه لکی شاری سه قزدا گیرا و خه لخالئ جه لاد ئیعدامی کرد. بۆ ئاگاداری له ژیان و کاره ساتی کوژرانه که ی په یوه ندیم به خاتوو گه وه هر فه یزی خوشکی شه هید سه یفوللا وه گرت و تکای زانیاریم لی کرد. به پیخوشییه وه گه وه رخانم به ره و پیری پیشنیاره کهم هات و ره شنووسی یادداشتیکی بۆ ناردم که به زمانی ئینگلیزی بۆ ریخراوه یه کی مافی مروقی ئاماده کردبوو. ئه وه ی له خواره وه دی و هرگیراوی هه لبژارده یه کی ئه و یادداشته ن. سپاسی زۆری گه وه رخانمیش ده که م:

«... شه ری نیوان پیشمه رگه و کوماری ئیسلامی له مانگی ئوگوستی ۱۹۷۹ دا له شاری سه قز سه ری هه لدا و له ئه نجامدا خه لکانیکی زۆر گیران و ئیعدام کران. براهه م «سه یفوللا» له و که سانه دا بوو که به لایه نگری کردنی ئوپوزیسیون تاوانبار کرا. سه یفوللا، که له سالی ۱۹۶۴ له دایک ببوو، ته مهنی ته نیا ۱۶ سالان بوو که خواره مه نی و ده رمانی بۆ پیشمه رگه کو ده کرده وه و بۆی ده بردنه به ره ی شه ر. له ماوه ی ئه و هه لسووپانه و له کاتیکدا خواره مه نی ده برد بۆ پیشمه رگه، له لایه ن پاسدار و به سیجییه کانه وه گه مارۆ ده درئ. به هیزی زه وینی و هه وایی ته قه له و له هاوړیکانی ده که ن. گولله وه باسکی ده که وئ، پاشان بی به زه یی یانه ماوه ی چهند مایلیک به سه ر خاک و خوئی ده ورو به ری شاری سه قزدا رایده کیشن تا ده یبه نه ناوه ندیکی سپایی له نیوه راستی شاری سه قز. له ئه نجامدا باسکی ده شکئ و هه موو

ئەندامی لەشی بریندار دەبن و شین دەبنەو.

له و سەر دەمدا «خەڵالی» له لایەن خومەینییه وە کرایه حاکم [ی شەرع] له سەقز و براکه میان به لەشی بریندار و دەستی شکاوه وە برده بەر دەمی. رەوتی دادگایه کی فەرمی به رێوه نه برا و کەس گوێی نه دایه چۆنییه تی گیرانه که ی و تەندروستی ئەندامی و دەروونی براکه م. له جیاتی ئەوانه لێی دەپرسن چیت کردووه؟ له وەلامدا دەلی من پشتگیری گەله که م دەکرد و خواردن و دەرمانم دەبرد بۆ پیشمه رگه. لێیان پرسى رېبه رى گەله که ت کتیه؟ گوتى دوکتور قاسملو. ئینجا خەڵالی به داریکی باریک دەسنیشانی لایه نیکى کرد و به سەیفوللای گوت بچیتە ئه و لایه و له وى بوەستى. ئەوه هەموو ئەو پرسیارانه بوو که لێی کرا.

رۆژیک له جه ژنی رەمەزانی ئەو ساله تێپه ریبوو و ئیمه هەر چاوه روانی سەیفوللا بووین تا بۆ جه ژن بگه ریته وه لمان، به لام هه والمان پیگه یشت که سەیفوللا گیراوه. له ماوه ی گیرانی دا ته نیا خوشکه که م چوو بۆ چاوپیکه وتنى له به روه ی بۆ پیاوه کانی بنه ماله جیگه ی مه ترسى بوو بچنه مولا قاتى، ئیتر نه مانه یشت باوکم و براکانى دیکه مان بچن بۆ سەقز.

خوشکم دواى گه رانه وه له سەقز داستانی چۆنییه تی گیرانی سەیفوللای بۆ بنه ماله که مان گیرایه وه. دلنیا نیم رۆژیک یا چه ند رۆژ له گیرانی براکه م تێپه ریبوو که هه والمان بۆ هات گوايه سەیفوللا ئازاد ده کرى. له به روه ی سهره تاي جه ژنى رەمەزان بوو. خوشکه گه وره که م دەسبه جی خواردنى دلخوازی ئەوی ناماده کرد و جل و به رگی تازه یمان هه لگرت و [له بۆکانه وه] به ره وه سەقز وه رپى که وتین. ئوتوبووسه که پر بوو له بنه ماله ی ئەو که سانه ی وا له سەقز گیرابوون. په رده یه کی خه مه یین له بیدهنگی به سه ر شاری سەقزدا کشابوو، ژنان به چارشییی ره شه وه به قه راغ جاده کان دا ده رۆیشتن، ئەستهم پیاویک ده بینرا. سەقز به لامه وه وه ک شاری ئەرواح ده چوو.

خوشکم په نجه ره ی ئوتوبووسه که ی کرده وه و هه والی تازه ی له خه لک پرسى. یه کیان گوتی دویشنه و ۲۰ که سیان ئیعدام کردووه. بۆ ماوه یه ک بیدهنگی

سه‌رسوورپه‌نین به‌سه‌ر هه‌موومان‌دا کشتا... دلنیا نه‌بووین ئایا سه‌یفوللاش له‌نیو ئیعدامییه‌کان‌دایه‌یان نا؟... به‌ره‌و پادگان‌ی شاره‌که رۆیشتین... هیتشتا له‌شوینیه‌که نزیک نه‌بووینه‌وه بارانی گولله‌مان به‌سه‌ردا باری. به‌بلیندگۆ گوتیان ئه‌گه‌ر نزیکتر بینه‌وه ته‌قه‌تان لی‌ده‌کری، ئه‌گه‌ر ده‌تانه‌وی کوره‌کانتان ببینن بچن بۆ مزگه‌وتی گه‌وره له‌نیوه‌پاستی شار. کاتی گه‌یشتییه‌ مزگه‌وته‌که به‌رده‌رگاکی پر بوو له‌خه‌لک، به‌نا‌رچه‌تییه‌وه باسی ئه‌و ۲۰ که‌سه‌یان ده‌کرد که شه‌وی پیشتر گولله‌باران کرابوون.

ده‌سه‌بجی له‌ئوتوبوسه‌که په‌ریمه‌ ده‌ره‌وه و به‌ره‌و مزگه‌وت هه‌لاتم. خۆم به‌نیو خه‌لکه‌که‌دا کرد. خه‌لک له‌قوربنیکی هه‌وشه‌ی مزگه‌وته‌که کۆبوونه‌وه. چاوم گێژا، جه‌نازه‌ی مردوو‌ه‌کانم بینی که سه‌هۆلیان به‌سه‌ردا کرابوو. به‌وردی سه‌یری ته‌رمه‌کانم کرد، ناسینه‌وه‌یان ئه‌سته‌م بوو ئه‌ویش بۆ یه‌کی وه‌ک من که ئه‌و ده‌م ده‌ورو به‌ری ۱۵ سالم ته‌مه‌ن بوو.

... بی‌ئوه‌ی کۆنترۆلی خۆم له‌ده‌ستم دابی، له‌ته‌رمه‌کان چومه‌پیشه‌وه. گه‌لیک ترسابوو... له‌ئه‌نجام‌دا ته‌رمی براکه‌ی خۆم دوزییه‌وه. من زۆر له‌براکه‌م نزیک بووم، زۆر جار ده‌هاته‌ شوینم و له‌قوتابخانه‌وه ده‌بیردمه‌وه مالی؛ له‌رێگا ده‌ستی ده‌کرده‌ملم. ده‌ست‌وپه‌نجه‌کانی زۆر له‌بۆم ئاشنا بوو... هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ی ده‌سته‌کانیم له‌نیو کۆمای جه‌نازه‌کان‌دا بینی ده‌سه‌بجی ناسیمه‌وه. ده‌ستیم ماچ کرد... سینگی کون‌کون کرابوو، ویده‌چوو ۱۰ - ۱۲ گولله‌یان پێوه‌نابی. هه‌روه‌ها نیشانه‌ی په‌تیش به‌سه‌رمیلیه‌وه دیار بوو. باسکی هیتشتا له‌گه‌چ گیرابوو. هاوارم کرد: ئه‌وه براکه‌ی منه! خۆشکه‌کانم له‌ده‌ره‌وه‌ی مزگه‌وت گوتیان له‌ده‌نگی قیژه‌ی من ببوو و به‌نازیه‌تباری له‌سینگی خۆیان دهدا... کاره‌ساته‌که رووی دابوو.

... سه‌یفوللا خوی‌ن‌گه‌رم و خۆشه‌ویست بوو، که‌سینکی عاقل و تیگه‌یشتوو بوو. گه‌لیک بنه‌ماله‌که‌ی خۆش ده‌ویست. ئه‌و خۆشه‌ویستییه‌ بۆ گه‌ل و نیشتمان چه‌ند به‌رابه‌ر بوو. سه‌ره‌پای ته‌مه‌نی که‌م، گه‌لیک وریا و هۆشیار بوو... له‌کاتی ئیعدام‌کران‌دا، ۱۶ سالی ته‌مه‌ن و قوتابی ده‌بیرستان بوو. ته‌رمی ئه‌و شه‌نگه‌لاوه‌مان

هینایه وه بۆکان و له گۆرستانی شاره که ناشتمان...»

خاتوو گه وهه کارێکی گه ورهشی کردوه به وهی ناوی ۱۹ که سی دیکه له وه خه لکانه ی بۆ نار دووم که له گه ل نه مر سه یفوللای برای له سه قز ئیعدام کران. ئه وانه ی خواره وه ناوه کانتن که هه موویان خه لکی شاری سه قز یا بۆکان و ده ور به ریانن:

ئه حمه د سهیدی، ئه بووبه کر حه میدی، قادر به هار، محه مه د بابامیری، په سوول ئه مینی، ناجی خورشیدی، که ریم په زایی، ئه نوهر ئه رده لان، عه لی فه خری، عه بدوللا به هرامی، سهید حه سه ن ئه حمه دی، محه مه د ده رویش نو قه رهی، که ریم شیرینی، ئه حمه د موقه دده م، جه لیل جه مال زاده، یوسف کیشی زاده، محه مه د غه فووری، تاهیر کاتبی و ناسر حه دادی. خۆزیا ژياننامه یه ک بۆ هه موو ئه م شه هیدانه پیکده هات.

۱۰. هاوړی حه سه ن حه سه ن زاده

قوتابییه کی لاوی خه لکی بۆکان و ئه ندامی ریکخراوی لاوانی «پیشگام» و مالیان له گه په کی قولله بوو. له ته قینه وهی ناو میتینگیکی سازمان له شاری مه هاباد له مانگی پووشپه ری ۱۳۵۸د شه هید بوو. جاشه کانی کۆماری ئیسلامی بۆمباکه یان ته قاندبۆوه. له بۆکان سه ره خۆشیمان بۆ دانا و خه لکیکی زۆر به شداریان تیدا کرد. به رپرسی ئه و ده می ریکخراوی حیزبی دیموکرات له بۆکانیش ئاماده ی سه ره خۆشییه که بوو.

باوکی شه هید حه سه ن مروفتیکی به ریز و به جه رگ و له به رده لان بوو، له بیرمه سه ره پای دهر د و داخی مردنی جگه رگۆشه که ی، له و مه جلیسی پرسه یه دا سه ره خۆشیی له ئیمه ده کرد.

۱۱. هاوړی قاسم مه عرووفی

ئه وه نده ی بزانه ئه م هاوړییه دواتر له گه ل فیدائیانی ئه قه لییه ت که وت. له بیرمه چوو بۆ شه ری پاسدارانی ئیرانی له جاده ی بانه - سه رده شت و له وئ شه هید کرا. ته رمه که یان دوا ی ماوه یه ک هیناوه بۆکان و له وئ ئه سپه رده یان کرد. من ته نیا یه کدوو جارم بینیبوو و ئه وه نده م له بیره لاوکیکی بالابه رزی قسه خۆش بوو و جارێکیان دووبه دوو پیکه وه له ده فته ری ریکخراوه که دانیشتبووین که باسی

به‌نامه‌کانی دواروژی ژیانی خوی بو کردم. به‌داخه‌وه گولله‌ی پاسداری مه‌لاکان دهره‌تانی وه‌دیبه‌تانی ئاواته‌کانی پینه‌دا.

۱۲. هاورئ عومر عه‌زیزنه‌ژاد

لاویکی بوکانی و لایه‌نگری فیدائییان بوو. هر له سه‌ره‌تاکانی سه‌رکه‌وتنی شوژش‌دا چووبووه شاری سنه و له‌وئ له بنکه‌ی ریکخراوه‌که له دانیش‌تئیک‌دا که زور که‌سی دیکه‌شی تیدا به‌شدار بوون، که‌سئیک گولله‌ی له ده‌ست دهرچووبوو و پیی کوژرا.

۱۳. هاورئ محهمه‌د حه‌یده‌ری موقه‌دده‌م (ره‌فیع سه‌لیم)

له مالپه‌ری فارسی «اخبار روز» و تاریکی کاک «سیامه‌ک بوکان»ی که ناویکی خوازراوه و هاوکاریکی پیشووی ریکخراوی فیدائییان له بوکانه به‌ناوی «یادی محهمه‌د حه‌یده‌ری موقه‌دده‌م (ره‌فیع سه‌لیم) به ریز بی!» بلا‌بوته‌وه. و تاره‌که به حه‌ماسه‌تئیکی شوژش‌گیرا‌نه‌وه سه‌باره‌ت به هاورئیه‌ک نووسراوه که له و سه‌رده‌مانه‌ی وا ئیمه له ریکخراوی فیدائییان له بوکان کارمان ده‌کرد، له تارانه‌وه هاتبووئه‌وئ و به‌ناوی «سه‌لیم»ه‌وه وه‌ک پیشمه‌رگه‌یه‌ک چه‌کی هه‌لگرتبوو.

من ئه‌و هاورئیه‌م باش له بیر نییه، به‌لام بوونی که‌سئیکی فارس‌زمان به‌ناوی «ئارتاک» یا «سه‌لیم» له ریکخراوی بوکان‌دا پشت‌راست ده‌که‌مه‌وه، زوریش ئاگاداری پله‌وپایه‌ی ریکخراوه‌یی نیم، ئه‌م وتووژه‌شم وه‌بیر نایه‌ته‌وه که به‌گویره‌ی وتاره‌که ده‌بی له‌گه‌ل به‌رپرسی لقی بوکانی ریکخراوی فیدائییانی کردبی، که زور وا هه‌یه من بووبیتم، به‌لام ویده‌چی راست بی، له‌به‌روه‌ی به‌باشی له بیرمه ئیمه ئه‌م هاورئیه‌مان چاک نه‌ده‌ناسی و نه‌مانده‌زانی چون و بوچی له تارانه‌وه هاتوته بوکان؟ به‌گشتی، چه‌شنه ئیحتیاتی‌ک ده‌کرا و ئه‌وه‌ش بی‌ریزی به هاورئ سه‌لیم نه‌بوو، به‌لکوو پنداویستییه‌کی سه‌ره‌کیی خه‌باتی چه‌کدارانه بوو و نه‌ده‌بووایه دهره‌تان به هه‌موو که‌س بدرئ بیته نیو ریکخراوه‌که و چه‌ک هه‌لبگرئ. له برگه‌ی چه‌ک‌دانانیش‌دا، چه‌ک له هه‌موو که‌س وه‌رده‌گیرایه‌وه و

لام وایه ئەم ھاوڕێیە راست دەکا له بەروەى ئاشکرایە دەبى داواى چەكدانان له ھاوڕێ سەلیمیش، وەك پێشمەرگەكانى تر، كرابى.

بیرەوهرییهكیشم له ھاوڕێ سیامەكى نووسەرى وتارەكە هەیه: ماوەى دوو سالیك داواى داخراى دەفتەرى بۆكان و رۆیشتنمان بۆ تاران و تەنانەت داواى ئەوەى له ئەندامییەتى رێكخراوەكە ئیستیغفام داوو، ھاوڕێ سیامەك له شونینىك چاوى بە ھاوڕێیەكى پێشووى دەفتەرى بۆكان كەوتبوو، دوو دانە كەپسوولى سیانورى پیدابوو و گوتبووى یەکیان بۆ خۆت و ئەوى دیکە بە بە ئەنوەر، ئەویش هاتە مالمەن و كەپسوولەكەى پیدام. من سیانورەكەم پى دیارییەكى بەنرخ بوو له بەروەى خۆم بە كەسیكى وا نەدەزانى بتوانم له بەرانبەر ئەشكەنجەى وەحشیانەى دەزگای ئیتلاعاتدا بۆ ماوێهەكى زۆر رابووستم و هیچ نەدرکینم. جا بە هەموو وجودمەوێ ئامادە بووم ئەگەر بین و بمگرن خۆم بەو كەپسوولە له چنگ ئەشكەنجە و ئیعتیراف و خۆدۆراندن و خەلك پێوێهەكردن و ئابرووچوون رزگار بكەم، بەلام كیشەكەم ئەو بوو له مالى تىمى و چرىكى دا نەدەژيام و له گەل دایكم و یەك له خوشكەكانم مالىكمان بەناوى دایكمەوێ بەكرى گرتبوو و ژيانىكى ئاسایى نیو خیزان و خزم و كەس و كارم هەبوو، حەبى سیانوریش له مالىكى وادا ئەستەم رادەگیرا و مەترسىی ئەوەى هەبوو بكەوێتە دەست منداڵەكانى كاكەم كە هەمیشە له مالمەن دا بوون یا تىكەل دەوا و دەرمانى مالى بى و كەسىكى بى تاوانى پى بكۆژى.

ماوەى دوو مانگىك بەدزى خەلكى مالهوێ له م گیرفان و لهو گیرفان دا رامگرت هەتا ئەوەى له ئەنجامى هەلە و بى ئىحتىاتى خۆم دا له گیرفانى كراسىكدا مابوو و خرابووێ نیو دەزگای جەشورەوێ و تا پى بزەنم، شۆرابوو و ئاسەوارى نەمابوو!

له وتارەكەى كاك سیامەكدا ئاماژە بە ناوى ھاوڕێ «ابراهیم طالبى زاده (سەید)» كراو. ئەو نەندەى بزەنم ناوى ئەو ھاوڕێیەمان «ابراهیم لطف الله زاده» یە نەك «طالبى زاده».

۱۴. ھاۋرئ تەھا پارسا

كاك تەھا نەمۇنە يەك بوو لە پاكى و مەروفايە تى. دەبى ئەم چەرخە چەوتە چەندە بسوورئ تا داكى نىشتەمان كەسىكى دىكە وەك تەھا پەروەردە بكا؟ خەلكى قەلاى رەسوولە سىتى سەر چۆمى مەجىدخان بوو. لىسانسى زمانى ئىنگلىزى لە زانكۆى تەورىز وەرگرتبوو و لە پۆلى دووھەمى قوتابخانەكانى بۆكان دەرسى زمانى ئىنگلىزى دەگوتەو. ھەركات دەھاتە دەفتەرى رېكخراۋەكە بەبى فىزى دەچوو لە بەردەرگا پاسەوانى دەدا. لە مېھەربانى و خۆش زمانى دا نەمۇنەى ھەر خۆى بوو و پېشمەرگە و ئەندام و لايەنگر ھەموو ئەوپەرى خۆشەويستى و ئىختىراميان بۆى ھەبوو.

لە كاتى داخرانى دەفتەرى ئەكسەرىيەت لە بۆكان و پۇيشتنى بەرپەرسان بۆ دەروەى كوردستان، ئەو لە بۆكان مايەو، پاشان مالى بردە مەھاباد و وەك بەرپەرسى رېكخراۋى بۆكانى ئەكسەرىيەت، لەوئ دەژيا، ھەتا دەستىكى چەپەل بەداخو و كوردىك، لە شارى مەھاباد بە دەمانچە ھېرشى كرده سەرى و ئەو دلەى وا بە خزمەت كەردنى گەل گەرم بوو سارد كەردەو. جەھل و دەمارگىرى و حىزب حىزبىن زىانى زۆرى لە گەلەكەمان و يەكپارچەبى رىزەكانى دا، ئەو ھەش زىانىك و خەسارىك و برىنىكى خۆشەو نەبووى دىكە.

لەمەر پەيوەندى سىياسى بكوژى كاك تەھا سى رىوايەتم بىستوو لە بەروەى لىرە لە دوورەولاتى و بىھەوالى دا ناتوانم ھىچكاميان بە دلنىايى ساغ بكامەو، لىيان بىدەنگ دەبم، بەلام ھەر سى رىوايەتەكە باس لە پەيوەندى بكوژ لەگەل رېكخراۋەكانى ئوپوزىسيۆنى رژىم لە كوردستان دەكەن و ئەو ھەش جىگەى داخە. تەھا پەيوولەيەكى مەسووم بوو، نە دەورى لە دانانى سىياسەتى ئەكسەرىيەت دا ھەبوو و نە لايەنگرى وەرچەرخانى سىياسەتەكانى بوو، ھەر بۆيەش دەردى شەھىد بوونى گەلىك گرانە و من ھەرچى دەكەم ناتوانم بزەنم بۆچى رېكخراۋەيەكى سىياسى لە كوردستان دەبى ئەندام يا لايەنگرىكى خۆى نارەبى جىنايەتىكى وا گەورە بكا. ھەر لە سەردەمى كوژرانى تەھادا، زۆرىك لە ئەندامان و لايەنگرانى ئەكسەرىيەت

له كوردستان دژ به سیاسهتی داسه‌پاوی کومیتە‌ی ناوه‌ندی و ده‌فته‌ری سیاسی ریک‌خراوه‌که وه‌ستابوون، به‌لام چ ده‌کرا و به‌کوژرانی ته‌های مه‌عووم چ ده‌گۆرا؟ من له‌سه‌ر ئەم خاله ئیستییک ده‌گرم: رینگای خه‌باتی گه‌لی کورد له پۆژه‌ه‌لاتی خاکه‌که‌مان گه‌لیک دوورودریژه و ئاسۆی پووناک زۆر نزیک نییه. ریک‌خراوه سیاسییه‌کانی کورد که هه‌موو یا زۆربه‌یان له ده‌روه‌ی ولاتن، ناکۆکی زۆریان له‌نیودایه و ئەم ناکۆکیانه هه‌ندیک جار گه‌یشتۆته قوناغی توندوتیژی دژ به یه‌کتريش. دوژمن واته رژیمی گه‌نده‌لی ئیسلامی و ئیتلاعاتی سپاش ئاگری ئەو دوژمنایه‌تی و دووبه‌ره‌کییه خۆش ده‌کا و له رینگه‌ی هه‌ندیک جاش و خۆفروشی وه‌ک قانعی‌فهرده‌وه یه‌کگرتوویی ریزه‌کانی گه‌ل لاواز ده‌کا و هه‌ولی سووکایه‌تی کردن به لایه‌نیک و هاندانی لایه‌نه‌که‌ی تر دژ به‌و ده‌دا بۆ ئەوه‌ی بیانگه‌یه‌نیته ئاکامی پیکدادان و شه‌ری براکوژی. ئەگه‌ر رێبه‌رانی سیاسی کورد وریا و وشیار نه‌بن و ئەم پۆحه‌چه‌په‌ل و غه‌یره شوپشگێرانه‌یه به‌رده‌وام بمینی، له دواپۆژی گه‌رانه‌وه‌ی هیزه‌کان بۆ نیوخۆی ولات، دوژمن و داگیرکه‌ر له بیر ده‌چنه‌وه و شه‌ری کورد و کورد ده‌ست پینده‌کا.

چاره‌ی سه‌ره‌کی بۆ به‌رگری له‌و پۆژه ره‌شه ئەوه‌یه هه‌موو لایه‌نه سیاسییه‌کان بۆ په‌یوه‌ندی‌گرتن له‌گه‌ل لایه‌نی تر هیللی سووریان هه‌بێ و که‌س نه‌توانی ئەو هیلله‌تیپه‌ر بکا، هیللی سووریش ده‌بێ شه‌ری کورد له‌گه‌ل کورد و کوژرانی کورد به‌ده‌ستی کورد بێ. به‌بێ پوانگه‌یه‌کی ئەوتۆ، له بارودۆخی به‌ربلاویی ریزه‌کانی گه‌لی کورددا، ئاکاری چه‌په‌لی وه‌ک تیرۆری کاک ته‌ها و کاک ره‌زا پیرانی دوویات ده‌بیته‌وه و گه‌ل له ریبازی راستیی خه‌بات چه‌واشه‌ ده‌کری، ئەوه‌ش هه‌چ ناویکی له‌سه‌ر دانانداری جگه له خه‌یانه‌ت به ئامانجه‌کانی گه‌لی کورد، جا هه‌ر که‌س و هه‌ر لایه‌نیک بیکا.

براده‌ریکم سه‌باره‌ت به‌هاوێی ته‌ها ده‌نووسی:

«کوشتنی کاک ته‌ها، کوشتنی موچه‌ببه‌ت و ئینسانیه‌ت بوو.»

د. کامران ئەمین‌ئاوه له په‌راویزی و تاریکدا که‌سالی ۲۰۱۰ به‌زمانی فارسی

لە مالىپەرى «اخبار روز»دا بلاوكراوۋەتەۋە، سەبارەت بە تەھاي نەمر ئەم دىرانەى نووسىۋە، كە من كىردوۋمەتە كوردى:

«نەمر تەھا پارسا يەك لە كادىرە خاۋەن ئەزموۋنەكانى بزووتنەۋەى چەپ و پىكخراۋى فېدائىيانى خەلق - ئەكسەرىيەت بوو، كە دوابەدۋاى گورانى ھەلوئىستى پىكخراۋەكە لە رۆژى چوارەمى مانگى جۆزەردانى ۱۳۶۱د لە شارى مەھاباد بەدەست كەسانىكى نەناسراۋ تىرۆر كرا. لە بنەمالەيەكى ۋەرزىر لە گوندى قەلاى رەسوۋلەسىتى ئەختاچى، لە ۴۵ كىلومىترى باكوورى بۆكان ھاتە جىھان. خويندىنى سەرەتايى لە گوندەكەى و ناۋەندى لە شارى ميانداۋاۋ كۆتايى پىھىنا. لە سالى ۱۳۵۰ زمان و ئەدەبى ئىنگلىزىيى لە زانستگەى تەۋرىز خويىند و لە سالى ۱۳۵۳دا بەھۆى ھاۋكارى كىردنى گروۋپى سىياسىي «آرمان خلق» گىرا و لە مانگى رەشەمەى سالى ۱۳۵۵دا ئازاد كرا، ئىنجا گەرايەۋە بۆكان. كاك تەھا ھەتا شۆرشى سالى ۱۳۵۷ى گەلانى ئىران لە «مەدرەسەى راھنمايى خاقانى» خەرىكى كار و گوتنەۋەى دەرسى زمانى ئىنگلىزى بوو. لە شۆرشى سالى ۱۳۵۷دا چالاكانە بەشدارى كرد و دۋاى سەرکەۋتنى شۆرش چوۋە نىۋو رىزەكانى پىكخراۋى چرىكە فېدائىيەكانى خەلقى ئىران. تا كاتى تىرۆرى ناجوامىرانەى لە مەھاباد، واتە تا رۆژىك دۋاى فەتھى خورپەمشەھر، يەك لە كادىرانى چالاك و خۆشەۋىستى پىكخراۋى فېدائىيان و خەلكى بۆكان بوو.»

يادى تەھاي خۆشەۋىستى ھەموۋ لايەكمان بەخىر بى!

۱۵. ھاۋرى ئىبراھىم لوتفوللازادە (رەفىق سەعېد)

ھاۋرىيەكى ئازەربايجانىي خەلكى شارى خۇى، لە ھاۋرىيانى كۆنى پىكخراۋى چرىكە فېدائىيەكان بوو، كە لە فەلەستىن راھىتانى سپايى پىكراۋو. ماۋەيەك دۋاى شەھىد بوۋنى ھاۋرىيە عقوب تەقدىرى (ئەمىر)، نىزدىرايە بۆكان و كرايە بەرپرسى سپايى دەفتەرى فېدائىيان لە شارەكە.

لە ماۋەى ژيانى بۆكان و دەفتەرى پىكخراۋەكەماندا، ھاۋرى سەعېد جىگەى رىز و خۆشەۋىستى ھەموومان بوو و بە ھىدى و ھىمنى و بىدەنگى و قەناعەت،

بهلام سووربوون لهسهر باوهږ و پینبازی سیاسی ناوی دهرکردبوو. تا کۆتایی کاری دهفتهری بۆکان ئهركی خۆی بهباشی بهپههبرد و دواى ئاشبهتال و رویشتنی کادر و ئەندام بۆ شارهکانی دیکه‌ی ئێران، هاوڤی سه‌عیدیش چوو بۆ تاران. خه‌سه‌له‌ته ئینسانیه‌کانی سه‌عید به‌سه‌ر گه‌لیک کیشه و جیاوازی‌دا زال ببوو که به‌نه‌بوونی ئه‌و خه‌سه‌له‌تانه ده‌یان‌توانی کیشه و گرفت بخولقینن. سه‌عید مامۆستای خووخده‌ی مروّفانه بوو و داخ و هه‌سه‌ره‌ت که ڤژیمی دژی خه‌لکی مه‌لاکان ئه‌م ده‌سته‌گوله‌ی لی‌سه‌ندین.

هاوڤی سه‌عید له‌ ساڵی ۱۳۶۱دا له‌گه‌ل شه‌هیدان مینه‌ی شیرخانی و جه‌واد له‌ دهره‌وه‌ی شاری ورمی گیرا و دواى مانگیک و دووان له‌ زیندانی ورمیوه‌ نێردرایه‌ زیندانه‌کانی تاران و له‌ زیندانی ئیقین به‌ده‌ستی مروّفکوژانی وه‌ک لاجوه‌ردی ئیعدام کرا. هاوڤی سه‌عید له‌ زیندان‌دا ڤوسوور مایه‌وه و نه‌ینیه‌کانی خه‌لکی به‌ دژی خه‌لک نه‌گوت.

۱۶. هاوڤی سه‌عید یه‌زدان‌په‌نا

پیشتر چه‌ند دێڤیکم سه‌باره‌ت به‌ نهمر ڤه‌شید یه‌زدان‌په‌نا (سمکو) نووسی و هه‌سه‌ره‌تی ئه‌وه‌م خوارد که زانیاریه‌کی ئه‌وتۆم سه‌باره‌ت به‌ ژبانی نییه. دیاره‌ ده‌زانم هاوڤی سمکو له‌گه‌ل بالی ئه‌قه‌لییه‌ت بوو و هه‌ر چالاکیه‌کی پاش دووفاقه‌ بوونی ڤیکخواه‌که‌ی کردبى، ده‌بى له‌ چوارچێوه‌ی سیاسه‌ت و کاری ئه‌وان‌دا سه‌یر بکړی، ئه‌م یادداشته‌نه‌ش بۆ به‌رپه‌رچدانه‌وه‌ی ئه‌و ڤاستیه‌ نین، به‌لکوو بۆ یادکردنه‌وه‌یه‌کن له‌ وه‌ک خه‌باتکاریک که له‌ په‌یوه‌ندی فیدائییان‌دا بووه.

لیزه‌دا ده‌مه‌وئ ئاماژه‌یه‌کی هاوچه‌شن به‌ نهمر سه‌عید یه‌زدان‌په‌نا بکه‌م که برا چکۆله‌ی کاک ڤه‌شید و درێژه‌ده‌ری ڤیگای خه‌باتی ئه‌و بوو. کاک سه‌عیدیش له‌گه‌ل ئه‌کسه‌رییه‌ت نه‌بوو و له‌گه‌ل بالیکی ڤیکخواوی فیدائییان‌که‌وتبوو که ناوی «پيروان هویت» بوو و له‌لایه‌ن «مه‌هدی سامیع»ی خه‌لکی ئیسفه‌هانه‌وه ڤیبه‌رایه‌تی ده‌کرا.

ئه‌وه‌نده‌ی بزانه‌م کاک سه‌عید که‌سایه‌تی دووه‌می ڤیکخواه‌که‌بوو و دواتر ڤینبازی خۆی له‌وان جیا کرده‌وه و به‌ره‌و کوردایه‌تی کشا و له‌ ئه‌نجام‌دا به‌ یارمه‌تی

چهند هاوړپیه کی کوردپه روهر «یه کییه تیی شوړشگیرانی کوردستان» ی بنیات نا که ئیستاش هر هیه، به لام به داخوه بوته قوربانیی هندی کیشه و له ئه نجام دا دوو فاقه بووه، هر دوو لقه کانیش له لایه ن دوو برای کاک سه عیده وه ربه رایه تی ده کرین.

به داخوه کاک سه عیدی شوړشگیر دوی دامه زانندی «یه کییه تیی شوړشگیرانی کوردستان» و هه لویست گرتن دژ به کوماری ئیسلامی، به ده ست به کریگراوئی کی پژی می مه لاکان له شاری سلیمانی تیرور کرا.

۱۷. هاوړی مینه ی شیرخانی

هه موومان له ماوه ی ته مه نمان دا خه لکانیکمان به که سایه تیی قورس و قایمه وه بینوه یا بیستوومانه که سه ریان له رپی باوهری خویان دا دانابی؛ ئه وه بو گه لیک ی وه ک کورد نه دیارده یه کی ده گمه نه و نه سه مه ره، به لام کاک مینه ی شیرخانی به پیوانه ی ژیان ی سیاسی گه لی کوردیش هه لکه وتیکی ده گمه نه. ئه وه ی مینه ی له ژورور زور که سه وه داده نا، باوهری قورس و قایمی بوو به و رپیازهی گرتبوویه بهر و ئاماده یی بو گیانفیدایی له ریگه ی دا.

له باری که سایه تیه وه مینه که سیکی مند و هیمن و له عینی کات دا جیدی و به کار و ئه رکیه وه به سترابووه. تاییه تمه ندیی که سایه تیه که ی مه جبووری ده کردی هه م خوشت بوئ، هه م ریزی لی بگری و هه م فرمانی به ریوه به ری. به کورتی بلیم، که م که س ده یوانی مینه بی!

خویندکاری زانستگه ی ورمی بوو و ماوه یه ک له زیندانی شادا ما بووه و له سه ره تایی شوړشی ۱۳۵۷ دا ئازاد کرابوو. هه روه ها له یه که م لایه نگرانی رپیازی فیدایی له بوکان بوو و په یوه ندی له گه ل ریخراوه که هه ر له سه رده می خویندن له زانستگه ی ورمیوه دهستی پیکردبوو و له یه که م که سان و له راستی دا کو له که ی سه ره کیی دامه زانی ده فته ری فیدائیان بوو له بوکان. من پیشت له بوکان نه بووم و به ختی ناسینی مینه نه بوو، کاتیکیش که گه رامه وه بوکان، ده فته ری ریخراوه که کرابووه و مینه، هیمن و بیده نگ، که م وزور له پشت به ریوه بردنی هه موو کاره کانی

ئەوئ دا بوو.

تەنانەت ئەگەر مەزلوومییەتی زیندان و شەھادەتی ژێر ئەشکەنجەشی نەبووایە، مینە وەک کەسایەتییهکی سیاسی کوردستان دەناسرا، بەلام ئازایەتی نیو زیندان و وەفاداریی بە خەلکی چەوساوە و داھاتووی خەباتی گەل، ھەرودھا دژایەتییی بێداد و نابەرانبەری چینایەتی کە خۆی لە خۆراگرییەکی دوور لە باوەر لە بەرانبەر ئەشکەنجەیی وەحشییانەیی زیندانەوانانی کۆماری ئیسلامی دا دەنواند، مینەیی کردە ئوستورویەکی لە ریزی کەسایەتییه مەزنەکانی کورد و گەلانی دیکەیی جیھان.

من مینەم گەلێک جار بینییوو، کارم لەگەڵ کردبوو و شانازیم بەوہ کردبوو کە بەرپرسی ریکخراوہیی و حیزبیم بی. مینە ئەھلی خۆ دەرخستن و نمایش نەبوو و زیاتر لە پشت کارەکانەوہ دەوہستا و ھیدایەتی دەکردن. کاتی کە ریکخراوہکە منی کردە کاندیدی خۆی بۆ مەجلیسی خبیرەگان و مەجلیسی شووړا، زۆرم پئی سەیر بوو و نەمدەزانی بۆچی ئەرکە کەیان نەخستبووہ سەر شانی مینە کە دەیان قات بۆ ئەو کارە لە من باشتر بوو؟ لام وایە دەبی پێشتر قسەیان لەگەڵ ئەو کردبی و نەیانتوانییی رازی بکەن کارەکە بگریتە ئەستۆ. ئەم بۆچوونەم بە بەلگەیکە پشت ئەستورە: تەلەفیزیۆنی مەھاباد بەرنامەیکە دانابوو بۆ تەبلیغاتی ئینتیخاباتی مەجلیسی شووړا یا خبیرەگان، کە ئەوہندەیی لە بیرم بی نەمران دوکتۆر قاسملوو و مامەغەنی بلووریانیش تینیدا بەشدار بوون. من چەند رۆژیک بوو بۆ کاری ریکخراوہیی چوو بوومە مەھاباد و لەو مالاھدا دەژیام کە بۆ مینە و بێھرووز بەکرئگیرابوو. بربار بوو مینە لەلایەن فیدائییانەوہ بەشداریی بەرنامەکە بی و شەویش باسی مەسەلەکەمان زۆر کرد، بەلام بەیانی کە ھەرسێکمان پیکەوہ لە مال چووینە دەرەوہ، ھەر لە ئیزگەیی تەلەفیزیۆن نزیک بووینەوہ، مینە خوداھافیزی کرد و گوتی تۆ بچۆ! ھەر چەندم ھەول دا برالە، بربار بووہ تۆ بەشدار بی و من ئامادەبیم نییە، گوئی نەدامی و گوتی ھەر ئەوانە بلێ کە دویشەو باسماں کرد. بەکورتی، مینە خۆپیشاندەر نەبوو، گەرچی منیش وا نەبووم، بەلام وام لێھات!

سێ کەسەکە بریتی بوون لە بێھرووز سولەیمانی، مینەیی شیرخانی و من. بێھرووز

له‌سنه‌بوو و هیشتا‌نه‌هاتبوو. مینه‌له‌مه‌هاباد‌بوو و کاری‌لیژنه‌سی‌که‌سییه‌که‌ی ئیمه‌به‌گشتی‌له‌ژیر‌دهستی‌ئودا‌بوو، هه‌ر‌ئه‌ویش‌چاوپیکه‌وتنیکی‌ریک‌خستبوو له‌گه‌ل «داریوش‌فرووه‌ر» نوینه‌ری‌ده‌وله‌تی‌بازرگان‌بو‌وت‌وو‌یژه‌کان‌که‌هه‌ردوو‌کمان‌پیکه‌وه‌چووین‌و‌له‌بینایه‌ی‌به‌نداوی‌مه‌هاباد‌چاومان‌پی‌که‌وت. مینه‌له‌قه‌کردن‌له‌گه‌ل‌فرووه‌ردا‌گه‌لیک‌زانایانه‌و‌سیاسییانه‌جوولایه‌وه. هه‌روه‌ها‌له‌ماوه‌ی‌چهند‌مانگی‌دانشتن‌له‌گه‌ل‌لقه‌کانی‌دیکه‌ی‌هه‌یه‌ته‌ی‌کورد‌و‌له‌سی‌چاوپیکه‌وتنی‌دیکه‌ی‌نوینه‌رانی‌ده‌وله‌ت‌و‌کوبوونه‌وه‌کانی‌سی‌که‌سی‌نیوخۆمان‌دا‌شاره‌زای‌که‌سایه‌تی‌قورس‌و‌قایم‌و‌خاوه‌ن‌پره‌نسیبی‌ئو‌بووم‌و‌گه‌لیک‌شتی‌لی‌فیربووم. ئه‌م‌په‌یوه‌ندییانه‌دواتریش‌دریژه‌یان‌کیشا.

له‌تاران‌برادرکی‌خۆشه‌ویست‌ئاپارتمانکی‌بچوکی‌بو‌داین‌کردبووم. من‌ئاپارتمان‌که‌م‌به‌جی‌هیشت‌و‌مینه‌له‌گه‌ل‌هاورپی‌و‌هاوسه‌ری‌خۆی‌دا‌ماوه‌یه‌کی‌که‌م‌له‌و‌ی‌دا‌ژیان، کاتیکیش‌که‌له‌کاری‌ریک‌خراوه‌که‌کشامه‌دواوه‌و‌خانه‌نشین‌بووم‌چهند‌جار‌سه‌ردانی‌مالمانی‌کرد‌و‌دلنه‌وایی‌گه‌رانه‌وه‌ی‌دامه‌وه، به‌لام‌من‌له‌بریاره‌که‌م‌پاشگه‌ز‌نه‌بوومه‌وه.

کاتیک‌که‌مینه‌له‌کو‌تایی‌یه‌کانی‌به‌هاری‌سالی‌۱۳۶۱‌دا‌له‌گه‌ل‌هاورپییان‌عه‌لی‌ره‌زا‌شان‌دیز (جه‌واد) و‌ئیب‌راهم‌لوتفول‌لازاده (سه‌عید) له‌نزیك‌ورمی‌گیرا‌و‌که‌وته‌ژیر‌ئه‌شه‌که‌نجه‌ی‌وه‌حشییانه‌ی‌پاسدار‌و‌ئیتلاعاتییه‌وه، ئه‌دره‌سی‌گه‌لیک‌که‌سان‌و‌یه‌ک‌له‌وان، منی‌به‌باشی‌ده‌زانی‌و‌هه‌موو‌زانباریه‌کی‌سه‌بارت‌به‌من‌هه‌بوو. من‌بو‌پاریزراو‌مانه‌وه‌و‌گیرنه‌که‌وتنم، منه‌تباری‌ئه‌وم‌و‌دریژه‌ی‌ژیانم‌له‌و‌رۆژانه‌وه‌تا‌ئه‌م‌رۆ‌به‌به‌ره‌می‌خۆراگری‌و‌باوه‌ری‌قایمی‌ئو‌ده‌زانم‌و‌سپاسی‌ده‌که‌م.

دیاره‌من‌که‌سیکی‌ئه‌وتۆ‌نه‌بووم، هاورپییان‌و‌به‌رپرسانی‌سه‌ره‌وه‌ی‌ریک‌خراوه‌که‌ش‌له‌ئه‌نجامی‌خۆراگری‌مینه‌دا‌پاریزراو‌مانه‌وه. مینه‌کادر‌و‌به‌رپرستی‌گرنگی‌ریک‌خراوه‌که‌بوو‌و‌خۆ‌به‌ده‌سته‌وه‌دانی‌ده‌یتوانی‌کاره‌سات‌بخولقینی. سلاوی‌لی‌بن‌که‌نه‌یه‌هیشت‌ئه‌م‌گه‌رده‌چه‌په‌له‌له‌که‌سایه‌تییه‌بی‌گه‌رده‌که‌ی‌بنیشی‌و‌گورگه‌کانی‌ئیتلاعاتی‌خومه‌ینی‌وه‌ربینه‌گیانی‌خه‌لکانیکی‌زۆر‌و‌بنه‌ماله‌یان

ئازیه تبار بکه ن.

به بۆچوونی من دهکری و دهبی دهیان شیعر و چیرۆکی حه ماسی سه بارهت به خووخدهی مرۆقانه و وهفاداری به باوهری شۆرشگیزانه و خۆراگری مینه له ژیر ئه شکه نهجی وهحشیانهی زیندان دا بنوسری و به سه رهاتی بیهته هه وینی رۆمانیکی گهره به نیوه رۆکی باوهر به خه لکی چه وساو ه و به ره رهکانی له به رانه ره ئه شکه نهجی جینایه تکارانی کۆماری ئیسلامی دا.

ئه وهی گوتم، ته نیا چه ند دیریک بوو له کتییکی پر لاپه ره ی ئازایه تی و گهره یی مینه ی شیرخانی. دایکی وه ته ن ده بی تووشی چ ئازاریک هاتی کاتی ئه م رۆله نازه نینه ی له ده ست چوو؟

براده ریکم سه بارهت به هاوړی مینه ده نووسی:

«به بۆچوونی من قه تللی کاکه مینه یه کیک له گهره ترین زهر به کان بۆ بزوتنه وهی کوردی بوو. کاکه مینه ئینسانیکی زۆر به ئیستیعاد له بابته سیاسی ته وه، ده قیق و قانیه بوو و ئه گهر ما بایه ده یوانی زۆر کۆمه ک نه فه قهت بۆ هه وادهکانی سازمان، به لکوو بۆ بزوتنه وهی کوردی بی.»

تکام له ریزدار جه عفه ری شیرخانی برای به ریزی کاک مینه کرد سه بارهت به کاکي زانیاریم بداتی. سپاسی زۆری ده که م که تکاکارییه که می قبول کرد، گهرچی ده زانم ئه وه بۆ ئه و زیندوو بوونه وهی داخ و کۆل و حه سره تی له ده س چوونی برا و مامۆستا و هاوړیه کی خۆشه ویست بوو. ئه وانه ی خواره وه کورته ی ئه و زانیاریانه ن وا له دوو ئیمه یلی مانگی شه شی سالی ۲۰۱۱ی کاک جه عفه ره سه بارهت به کاک مینه ی برای هه لگیراون:

۱. «له سالی ۱۳۳۱ له ناوچه ی بۆکان له دایک بوو. خویندی سه ره تایی و ناوه ندی له بۆکان ته واو کرد. کۆتایی خویندنه که ی هاوکات بووه له گه ل بزوتنه وهی چه کدارانه ی سالانی ۱۳۴۷ - ۱۳۴۸ و ئه وهش شوینی زۆری له سه ر بیروپا و بۆچوونی کۆمه لایه تی - سیاسی ئه و دانا. سالی ۱۳۵۰ له زانکۆی کشت وکالی ورمی وه رگیرا. سالانی ۱۳۵۱ - ۱۳۵۲ سه رده می گه شه سه ندنی بزوتنه وهی خویندکاریی

ئیران بوو و مینه که سته‌می نه‌ته‌وایه‌تی و چینایه‌تی سهر گه‌لی کورد و به‌گشتی زهمه‌تکیشانی ولاته‌که‌ی ناسیبوو، به‌هموو تواناوه له‌و بزوتنه‌وه‌یه‌دا به‌شداریی کرد و گه‌لیک زوو بوو به‌یه‌ک له‌ ریبه‌رانی بزوتنه‌وه‌ی خویندکاریی زانستگه‌ی ورمی.

سالی ۱۲۵۲ ساواک مینه‌ی له‌گه‌ل هه‌ندیک هاورپی خویندکاری دا‌ده‌ست به‌سهر کرد و خستییه ژیر لیپرسینه‌وه و ئەشکه‌نجه‌ی توندوتیژه‌وه، به‌لام جه‌للاده‌کانی ساواک نه‌یانتوانی هیچی پی بدرکینن، ههر بویه‌ش ناردیانه ئەشکه‌نجه‌خانه‌ی ئیقین له‌ تاران. له‌وئ بو ماوه‌ی چهند مانگ له‌ ژیر ئەشکه‌نجه‌دا رایانگرت، به‌لام نه‌یانتوانی سه‌باره‌ت به‌هه‌لسوورانی سیاسی هیچی لی بییسن، له‌ ئەنجام‌دا پاش دوو سال زیندان، ئازادیان کرد.

بو جاری دووه‌م له‌ سالی ۱۳۵۶ دا‌گیرا، به‌لام به‌ سهره‌له‌دانی راپه‌پینی کومه‌لانی گه‌ل و شکانی ده‌رگای زیندانه‌کان، ئەویش وه‌ک هه‌زاران زیندانیی دیکه ئازاد کرا. مینه‌ دوای شو‌رشی سالی ۱۳۵۷ ی گه‌لانی ئیرانیش بو چرکه‌یه‌ک له‌ خه‌باتی ریگای رزگاریی زهمه‌تکیشان و لابردنی سته‌می نه‌ته‌وایه‌تی کولی نه‌دا و نه‌وه‌ستا. دوای شه‌ری یه‌که‌می کوردستان له‌ سالی ۱۳۵۸ دا‌بوو به‌ به‌رپرسی ده‌فته‌ری ریخراوی فیدائیانی ئەکسه‌رییه‌ت له‌ بوکان و ئەندامی کومیته‌ی به‌رپوه‌به‌رایه‌تی لقی کوردستانی ریخراوه‌که له‌ مه‌هاباد و له‌ ماوه‌ی وت‌وو‌یژی نوینه‌رانی ده‌وله‌تی بازرگان له‌گه‌ل گه‌لی کوردا، وه‌ک ئەندامی ده‌سته‌ی نوینه‌رایه‌تی فیدائیانی ئەکسه‌رییه‌ت له‌ «هیأت نمایندگی خلق کورد» دا‌به‌شدار بوو.

مینه و دوو که‌س له‌ هاورپیکانی له‌ کاتی به‌جی هیشتنی ولات له‌ کوتایی یه‌کانی به‌هاری ۱۳۶۱ دا، له‌ ریگای چوون بو سهر سنووری تورکیا گیران. جه‌للادانی پ‌ژیم مینه‌یان ماوه‌یه‌ک له‌ زیندانی ورمی و ته‌وریزدا هیشته‌وه، ئینجا ناردیانه تاران و له‌وئ له‌ به‌ندی تووش و ئەسته‌می ۳۰۰۰ رایانگرت. وه‌ک خه‌باتکاریکی کۆلنه‌ده‌ر و کوردیکی شو‌رشگێر، مینه له‌ ژیر ئەشکه‌نجه‌ی وه‌حشییانه و توله‌ئه‌ستینه‌رانه‌ی زیندانه‌وانه‌کان دا‌راوه‌ستا و هیچ چه‌شنه ئەشکه‌نجه‌یه‌ک نه‌یتوانی ئیراده‌ی پۆلابینی

تیکشکینی و نهینییهکانی خه‌لک لای جه‌للادانی کۆماری ئیسلامی بدرکینی. له‌و په‌یامانه‌دا وا بۆ دهره‌وه‌ی زیندانی دهنارد، جه‌ختی له‌سه‌ر ئه‌وه‌ ده‌کرد که «من هه‌ر ئه‌و مینه‌یه‌ی پینشوو ماوم» به‌واتای ئه‌وه‌ی هه‌مان خه‌بانکاری ماندوویی نه‌ناسه‌ که بوو، له‌سه‌ر ئارمانجه‌ مرۆقانه‌که‌ی خۆی ماوه‌ و خۆی نه‌دۆراندووه‌.»

۲. مینه‌ له‌ ته‌مه‌نی میژمندالییه‌وه‌ عه‌لاقه‌یه‌کی زۆری به‌ سینه‌ما و شانۆ هه‌بوو، هه‌ر ئه‌وه‌ش هانی‌دا له‌ گرووپیکی تیئاتری‌دا به‌شدار بێ. له‌ سالانی ۱۳۵۱ - ۱۳۵۲دا له‌ سالۆنی سینه‌ما سه‌عه‌دی بۆکان شانۆیه‌ک پیشان درا به‌ناوی «ئاره‌شی که‌مانگیر»؛ له‌و شانۆیه‌دا مینه‌ ده‌وریکی به‌رچاوی هه‌بوو و شیعرێکی دیکه‌مه‌ کرد که‌ بینه‌ران گه‌لێکیان پینخۆش بوو و چه‌ند خوله‌کیک چه‌پله‌یان بۆ لیدا و ته‌شویقیان کرد.

هاورپێانی مینه‌ له‌ ده‌وره‌ی ده‌بیرستان بریتی بوون له‌ نه‌مر عه‌زیز مه‌ردانه‌گی، حسین سه‌رکار، عه‌زیز ئه‌بازه‌ری، عومه‌ر حه‌داده‌ی، مسته‌فا سو‌فی‌زاده‌ و... له‌گه‌ل هه‌موویان، به‌تایبه‌ت عه‌زیز مه‌ردانه‌گی‌دا نیوانی خۆش بوو.

مینه‌ زۆر ئه‌هلی مو‌تاله‌عه‌ بوو و زیاتر رۆمان و کتیبی سادقی هیدایه‌ت، ده‌وله‌ت‌ئابادی، شاملوو، سه‌مه‌دی بیه‌ره‌نگی و عه‌زیز نه‌سینی ده‌خوینده‌وه‌. قه‌له‌میکی گه‌لێک جوانی بۆ نووسین هه‌بوو و شیعرێ زۆری ده‌زانی، خه‌تیشی خۆش بوو. یه‌ک له‌ نووسه‌رانی رۆژنامه‌ی دیواری ده‌وره‌ی ده‌بیرستانی خۆی بوو.

مینه‌ پێوه‌ندیکی باش و به‌ ئیحتیرامی له‌گه‌ل دایک و بابه‌دا هه‌بوو و نیوانی له‌گه‌ل منیش ئاسایی و باش بوو، ئامۆژگاریی زۆری ده‌کردم و زۆریشی هان ده‌دام کتیب بخوینمه‌وه‌. به‌داخه‌وه‌ له‌به‌ر هۆکاری ئاسایش هیچکام له‌ ئه‌ندامانی بنه‌ماله‌ی ئیمه‌ و ئه‌وه‌نده‌ی بزانه‌ بنه‌ماله‌ی ناده‌رخانه‌ی هاوسه‌ری له‌ پڕۆسه‌می ئیزدیواجه‌که‌ی‌دا به‌شدار نه‌بوون.

چه‌ند رۆژێک له‌ گیرانی مینه‌ تێپه‌ر ببوو، که‌ هه‌والی گیرانه‌که‌ی به‌ بنه‌ماله‌ی ئیمه‌ راگه‌یه‌ندرا. من چووم بۆ ورمی و له‌وێ چاوم به‌ هاوڕێیه‌کی سه‌رده‌می زانکۆی که‌وت و چۆنییه‌تی گیرانی ئه‌و و جه‌واده‌ی بۆ باس کردم.

له‌ ئه‌نجام‌دا و کاتی که‌ مینه‌ی خۆراگر هیچ نه‌ینییه‌کی ریکخراوه‌یی لای جه‌للادانی

پژیمی خومه‌ینی نه‌درک‌اند، له دوایین پوژده‌کانی مانگی خه‌رمانانی ۱۳۶۴ د‌هاوړی له‌گه‌ل چه‌ند که‌سی دیکه له هاو‌خه‌باته‌کانی ئی‌عدم کرا.»

پرسی گیرانی مینه، جه‌واد و سه‌عید

سه‌بارت به هه‌ندیک لایه‌نی کیتشه‌ی گیرانی هاو‌پریان مینه، جه‌واد و سه‌عید، له ماوه‌ی دووسه‌ی مانگی ر‌ا‌بردودا له‌گه‌ل کاک جه‌عف‌ری شیرخانی، برای به‌پیزی کاک مینه و نه‌ندامیکی به‌پیزی ب‌نه‌ماله‌ی هاو‌پړی جه‌وادا قسم کرد، زانیاریم وه‌رگرت و بو‌چونم گو‌پیه‌وه. به شوین ئه‌وان‌دا به ته‌له‌فون یا پو‌وبه‌پوو قسم له‌گه‌ل ئه‌م که‌سانه کرد:

- نه‌ندامیکی هه‌یئه‌تی سیاسی ئه‌و ده‌می فیدائینی ئه‌کسه‌ریبه‌ت؛

- دوو نه‌ندامی کوردی لقی کوردستانی ر‌یک‌خراوه‌که؛

- نه‌ندامیکی غه‌یره خو‌جیبی لقی کوردستان؛

- ئه‌و هاو‌پریه‌ی وا له کاتی گیرانی سی که‌سه‌که‌دا له‌گه‌لیان بو؛ هه‌روه‌ها له ر‌یگه‌ی ته‌له‌فون و ئیمه‌یله‌وه له‌گه‌ل هه‌شت که‌سی دیکه له هاو‌پریان پیشووی ر‌یک‌خراوه‌که له مه‌هاباد و بو‌کان په‌یوه‌ندیم گرت.

کاک جه‌عف‌ری به‌ر‌یزیش راسته‌وخو په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل ئه‌م که‌سانه گرت:

- دوو که‌س له ب‌نه‌ماله‌ی به‌پیزی خو‌ی و کاک مینه؛

- به‌ر‌پرسیکی پیشووی ستادی ر‌یک‌خراوه‌که له مه‌هاباد؛

- به‌ر‌پرسی لقیکی ر‌یک‌خراوه‌که له ورمی.

له ئه‌نجامی په‌یوه‌ندییه‌کانیش‌دا ئا‌گاداری چو‌نیه‌تی بو‌چو‌ونه‌کانی ئه‌وانی کردم. واته، سه‌رجه‌م بو‌پنکه‌پتان و ئاماده کردنی ئه‌م یادداشته‌نه، پرسیار له ۱۹ که‌س کراوه. به‌داخه‌وه‌م که ده‌لیم دوا‌ی هه‌موو ئه‌و پرس‌وجو‌یانه نه‌متوانیوه سه‌ره‌ه‌ودای که‌لافی ئالوزی ئه‌م گیرانه بدو‌زمه‌وه. ویده‌چی که هاو‌پړی شه‌هیده‌کانمان له زیندانش ده‌راویکی روونیان له مه‌سه‌له‌که نه‌بو‌وبی یا ئه‌گه‌ریش بو‌وبیتیان تا ئیستا نه‌زان‌دراوه لای که‌س درک‌اندیتیان.

لە و پەرس و جۆیانەدا کە من کردوومە بۆم دەرکەوتوو کە هەندیک لایەن مەسەلە کە بە شێوەیەکی شەخسی و تاکە کەسی سەیر دەکەن و خەیانەتی کەسیکی تاییەت بە ھۆکاری گیرانە کە دەزانن، لە کاتی کە بەرپرسیانی سەرەوێ رێکخراوە کە ئەم کێشە یە لە چوارچۆیەکی گەورەتری سیاسەتەکانی ئەکسەرییەت و پەيوەندییەکانی ئەو سەردەمیان لە گەڵ کۆماری ئیسلامی دا دەبینن و زۆر لە گەڵ ئەمەدا نین کە تاکە کەسیک بە ھۆکار بناسن، بەلام هیچکام لەو دوو لایەنە لە بۆچوونی خۆیان دانیان نین و کێشە «هەلکەوت» و «پرووداوی چاوەڕوان نەکراو» و «هەلە ی بچووی ھاوڕێیان کە بوویتە سەبەبی ئەم خەسارە گەورە یە» ش نادنە داوہ.

بە گۆیەری ئەم زانیارییانە ی وا کەوتوو نەتە دەست من، بریار بووہ سەعات ۱ی داوی نیوہرۆی رۆژیکی پینج شەممە^۱ بە ترومبیلێک کە بەرپرسیکی قیادە ی موەققەتە ی پارتنی دیموکراتی کوردستانی باشوور بۆیان دا بین بکا، لە ورمیوہ بچن بۆ گوندی راژان و لەویوہ بەرەو ئوروپا برۆن، بەلام ترومبیلە کە درەنگ کەوتووہ و لە کاتی خۆی دا نەھاتۆتە شوینە کە. ئەوانیش لە فەلە کە ی مو دەرریس لە شار ی ورمی جیبیکی کریکیشیی ئاساییان بە کرێ گرتووہ و وەر ی کەوتوون. ئەو جیبە لە نیوان راژان و ورمی دا کریکیشی کردووہ و لیخوڕە کە ی مۆلەتی ئەم ھات و چۆیە ی ھەبووہ.

لە سەر جادە ی «بەند» و زۆر نزیک لە شار، بازگە یەکی پشکنینی پاسداران راییگرتوون. ئەو بازگە یە «کاتی» بووہ و پینشتر لەو شوینە دا نەبووہ، کە ئەوہ خۆ ی پرسیار دەخولقینی. لیخوڕی جیبە کە ش بارزانی بووہ و دەمانچە یەکی پین بووہ کە گوا یە لەو سەردەمە دا مۆلەتی ھەلگرتنی بە ھەندیک لە ئەندامانی قیادە دراوہ. ئەو پاسدارە ی وا راییگرتوون، داوی کاغەز و ئەوراقی ئیجازە ی دەمانچە کە ی لە لیخوڕی ترومبیلە کە کردووہ ئەویش پینی نەبووہ. گوتوو یەتی دەمانچە کە ت رادە گرین و برۆ و ئەوراقە کە ت بەینە تا بتدەینە وە، بەلام ئەو قبوولی نە کردووہ. لە حەیس و بە یسی

۱. بە داخە وە ریکەوتی رۆژی گیرانە کە روون نییە، بەلام بە دانیایی لە کوتایی یەکانی بە ھار تا نیوہ راستی ھاوینی سالی ۱۳۶۰ ی ھەتاوی دا بووہ.

ئەم قسانەدا، باس لە پوول و پارە کراوە و جەواد بە فارسی گوتووێت «بەش بگو پولشو من میدم». ئیتر کابرای پاسدار بە فارسی قسەکردنی ئەودا گومانی لێکردوون و خستوونییەتە بەر پرسیار و پشکنین. لە پشکنینەدا کیفیکیان بە دەست جەوادەوێ دیوێ که پارەیه‌کی تێدا بوو و ئەوێش پاسدارەکی زیاتر گومانای کردوو. ئەنجامی ئەم پرسیار و پشکنینە گەشتووتە گرتن و ناردنیان بۆ زیندانی ورمی و قەومانی کارەساتەکه.

لەم ڕووداوەدا سێ کەسەکه گیراون، بەلام ئەو هاوڕێ کوردە و ڕینومیان بوو و ڕیار بوو بیانگەیه‌نیتە ڕاژان، لە پششەوێ ترۆمبیلەکه دانیشتوو و حیسابی خۆی لەوان جیا کردۆتەو، لە پرسیار و وەلامدا گوتووێت دەچیتە مالی خۆشکی خۆی لە ڕاژان، ئەوێش بۆتە هۆکاری بەربوون و ڕویشتنی.^۱

لەم ڕووداوەدا چەند پرسیک سەرھەلەدەن:

گەلۆ کەسیک ڕاپۆرتی ڕویشتنی ئەوانی بە ئیتلاعاتی سپای پاسداران داو و ئەوانیش لەو شوێنە بۆ ناوێتەو؟ ئەگەر بوو، کێ بوو؟ هەر لە بەرپرسی ئەو دەمی ڕیکخراوی ئەکسەرییەت لە ورمیوێ تا کەسانیکێ دیکە و ئاگاداری ئەو سەفەرە بوون، تا هاوڕێی ڕینومیان، تا کەسانی دەوروبەری پارتي دیموکرات و تەنانەت تا لیخوری ترۆمبیلەکه... بەلام کێ و کامیان و بۆچی؟

گەلۆ ڕیکخستنێ سەفەریکی ئەوتۆ بەو شیوێ، بە ترۆمبیلی کرێ و بەو ڕیگایەدا بۆ کەسانیکێ واپلەبەرزێ ڕیکخراوەکه، لەجێی خۆی دا بوو؟

گەلۆ پشکنینی پاسدارەکان بەهەلکەوت بوو و هاوڕیکانی ئیمە بوون کە خۆیان بۆ پرسیار و وەلامەکان ئامادە نەکردبوو؟

گەلۆ کیفی پوول و فارسی قسەکردنی جەواد بۆتە هۆکاری گومان لێکرانیان؟

وەلامیکێ ڕوون بۆ هیچکام لەو پرسیارانە نییە. ئەوێ ئاشکرایە و لە قسەیی بەرپرسیانی سەرەوێ ڕیکخراوەکه دەردەکەوێ، ئەوێهە که:

۱. ئەم زانیاریانەم لە هەمان ئەو هاوڕێیە وەرگرتووێ کە لە ترۆمبیلەکهدا گەلیان بوو.

ئا. بریاری سه‌فه‌ری جه‌واد بۆ ئوروپا له‌لایه‌ن هه‌یه‌ته‌ی سیاسیی ریک‌خراوی ئە‌کسه‌رییه‌ته‌وه‌ دراوه‌، که‌ جه‌واد خۆی یه‌ک له‌ ئە‌ندامه‌کانی بووه‌ و له‌ کاتی بریار‌دانیش، له‌ دانیش‌تته‌که‌دا ئاماده‌ بووه‌.

ب. چۆنییه‌تی رۆیش‌تته‌که‌ و رینگای کوردستانیش جه‌واد خۆی هه‌لییژاردووه‌؛ رینگای رۆیش‌تته‌ دهر له‌ ورمیشه‌وه‌ پێشتر چه‌ند جار تاقی کراوه‌ته‌وه‌.^۱

پ. هه‌لیژاردنی هاو‌پێیان مینه‌ و سه‌عید وه‌ک به‌رپرسانی سه‌ره‌کیی ریک‌خراوه‌که‌ له‌ کوردستان، یه‌که‌م بۆ یارمه‌تی‌دانی جه‌واد و دووه‌میش بۆ دوورخستنه‌وه‌یان له‌ مه‌ترسیی گیران له‌ نیوخۆی ئێران بووه‌.

له‌ ماوه‌ی ئە‌م پرس‌وجۆیان‌ه‌دا ئاگادار کرامه‌وه‌ که‌:

که‌سیک به‌ناوی عه‌لی، به‌رپرسی ئە‌و ده‌می ریک‌خراوی ئە‌کسه‌رییه‌ت له‌ ورمی، که‌ خویندکاریکی زانکۆی کشت‌وکالی ورمی و خه‌لکی باکووری ئێران بوو، دوو جار له‌لایه‌ن ئیتلاعاتی سپای پاسدارانه‌وه‌ گیرابوو و خیرایه‌ک به‌ردرا‌بوو؛ ته‌نانه‌ت یه‌ک له‌و گیرانانه‌ی خۆی به‌ ریک‌خراوه‌که‌ رانه‌گه‌یان‌دبوو! ئە‌و که‌سه‌، به‌یانی رۆژی گیرانی هاو‌پێیان له‌گه‌لیان بووه‌ و ده‌سه‌جی به‌ ماوه‌ی سه‌عاتیک دوا‌ی گیرانیان به‌ هاو‌پێیه‌کی ریک‌خراوه‌که‌ی گوتووه‌^۲ «هه‌رسیکیان گیران!» گوايه‌ ئە‌و شه‌خسه‌، واته‌ «عه‌لی» ئیستا جیگری وه‌زیریکی کابینه‌ی ئە‌حمه‌دی‌نه‌ژاده‌ له‌ تاران!^۳

برایه‌کی ئە‌و هاو‌پێیه‌ی وا له‌ کاتی گیرانی سی‌که‌سه‌که‌دا له‌گه‌لیان بووه‌، پاسدار یا‌که‌سیکی نزیک به‌ دام‌وده‌زگای ده‌وله‌ت بووه‌ له‌ ورمی، به‌لام ئە‌گه‌ر ئە‌و که‌سه‌ ده‌ستی له‌ کاره‌که‌دا بووبی، چۆنی به‌ هه‌والی ئە‌م رۆیش‌تته‌ زانیوه‌؟

وه‌ک ئە‌گه‌ریک، دوور له‌ عه‌قل نابێ ئە‌گه‌ر بیر له‌وه‌ بکریته‌وه‌ ئایا که‌سانیک له‌ پله‌ی خواره‌وتری ئالقه‌ی قیاده‌دا، که‌ ئاگاداری مه‌سه‌له‌که‌ بوون، هه‌والیان به‌ ئیتلاعات دابن!

۱. ئە‌مه‌م له‌ که‌سیکی نزیکي بنه‌ماله‌ی جه‌واد بیست.

۲. ئە‌م هاو‌پێیه‌ ئیستا له‌ دهره‌وه‌ی ولات ده‌ژی.

۳. له‌ هه‌واله‌ دلنیا نیم، به‌لام له‌ چه‌ند سه‌رچاوه‌م بیسته‌وه‌.

دوای هه‌موو ئه‌وانه‌ش، به‌رپرسیانی سه‌ره‌وه‌ی ئه‌کسه‌رییه‌ت لایان وایه که به‌هۆی په‌یوه‌ندیی نزیک‌ی سیاسه‌ته‌کانی ئه‌کسه‌رییه‌ت له‌ کۆماری ئیسلامییه‌وه، له‌و سالانه‌دا ئه‌گه‌ر ئیتلاعات بیویستایه‌ جه‌واد بگری، ده‌یتوانی و پینویستی به‌و شانۆگه‌رییانه‌ نه‌ده‌کرد.

مه‌سه‌له‌یه‌ک که جینگه‌ی بیر له‌کردنه‌وه‌یه ئه‌وه‌یه جه‌واد ماوه‌ی چوارپینج سال‌ دوای گیرانه‌که‌ی له‌ زیندان‌دا مایه‌وه و له‌و ماوه‌یه‌دا ئه‌ندامانی بنه‌ماله‌که‌ی خۆی گه‌لیک جار چاویان پینی که‌وت. هه‌والی دوو یا سێ چاوپیکه‌وتنی ئه‌ندامانی بنه‌ماله‌ی کاک مینه‌ش هه‌ر هه‌یه. نه‌ مینه و نه‌ جه‌واد له‌و چاوپیکه‌وتنه‌دا دوور یا نزیک ئاماژه‌یه‌کیان به‌ هۆکاری گیرانی خۆیان نه‌کردوه. به‌داخه‌وه نه‌متوانی په‌یوه‌ندییه‌ک له‌گه‌ل بنه‌ماله‌ی هاوڕێ سه‌عید به‌ستم و پرسیاره‌که‌یان ئاراسته‌ بکه‌م، به‌لام ویناچی ئه‌وانیش زانیارییه‌کی ئه‌وتۆیان بووبن، ده‌نا به‌ شیوه‌یه‌ک له‌ شیوه‌کان، شه‌خسی یا ریکخراوه‌یی، ده‌گه‌یشه‌وه که‌سیک له‌و ۱۹ که‌سه‌ی وا بۆ نووسینی ئه‌م یادداشته‌نه په‌یوه‌ندییان پێوه‌کراوه.

ئه‌وانه‌ ریوایه‌تی چه‌ند که‌سیک له‌ به‌رپرسیانی ریکخراوی فیدائییانی ئه‌کسه‌رییه‌ت و ئه‌وانه‌ن وا له‌ سه‌رده‌می گیرانی ئه‌و سێ که‌سه‌دا سیاسه‌تگێڕ یا لای‌که‌م ئاگاداری سیاسه‌ته‌کانی ئه‌کسه‌رییه‌ت بوون. هه‌چکام له‌و که‌سانه‌ی وا من قسه‌م له‌گه‌ل کردوون یا زانیاریه‌م له‌وه‌رگرتوون به‌راشکاوی و بێ‌گومانییه‌وه نه‌یان‌توانیوه هۆکاری گیرانی هاوڕێیان رابگه‌یه‌نی، ئه‌وه‌ش خه‌سه‌له‌تی ئه‌و چه‌شنه‌ رووداوانه‌یه که به‌داخه‌وه هاسان نییه «هۆکاری بێ‌گومان»یان بۆ بدۆزێته‌وه.

به‌گوێره‌ی ئه‌زمونی من له‌ ماوه‌ی ئه‌و پرس‌و‌جۆبانه‌دا، که‌سانیک که‌ شاره‌زایی که‌متریان له‌ مه‌سه‌له‌که‌ هه‌یه، له‌نیۆ هه‌موو ئه‌گه‌ر و ئایا و ئیحتیماله‌کان‌دا زووتر و هاسانتر یه‌کیکیان هه‌لبژاردووه و بۆ نمونه‌ تاکیکیان به‌ تاوانبار زانیوه، به‌لام که‌سانیک که‌ به‌رپرسیایه‌تی سیاسه‌ت‌دانانی ریکخراوه‌که‌یان به‌ ده‌ست بووه و ئاگاداری سیاسه‌تی پۆژ و په‌وتی گشتیی کاره‌کان و په‌یوه‌ندیی ریکخراوه‌که‌ له‌گه‌ل کۆماری ئیسلامی بوون، وا به‌ تێرادیوی و راشکاوی بریار ناده‌ن و

که متر له گه‌ل ئه‌م بۆچوونه یه‌ک لایه‌نانه‌دان. ئه‌وان مه‌سه‌له‌که به‌هه‌لکه‌وتیک یا هه‌له‌یه‌کی حیسابه‌کانی هاوڕێ جه‌واد ده‌زانن و ده‌لێن ده‌یان که‌س له‌ به‌رپرسیانی رێکخراوه‌یی ئیمه‌ له‌و سالانه‌دا گیران و به‌ردران؛ په‌یوه‌ندیی که‌م و زۆریشمان له‌گه‌ل ده‌زگای حکومه‌تی هه‌بوو؛ ئیتر ئه‌گه‌ر بیانوو یه‌ستایه‌ بمانگرن پێویستی نه‌ده‌کرد له‌سه‌ر رێگه‌ی به‌ندی ورمی له‌سه‌رمان راوه‌ستن، له‌ تاران و زۆر شاری دیکه‌ش به‌ شوینی هه‌ندیک له‌ به‌رپرسیانی ئیمه‌یان ده‌زانی و ئه‌گه‌ر بیانوو یه‌ستایه‌ ده‌یانگرتین، وه‌ک دوا‌ی سا‌لی ۱۳۶۵ و گۆرانی سیاسه‌ت و هه‌لگرته‌ی دروشمی ڕوو‌خاندنی ڕژیم، گرتیانین و ئیعدامیشیان کردین.

دیاره ئه‌م بۆچوونه، هه‌ندیک راستی تێدایه، به‌لام زۆریش ته‌واو نییه‌ له‌ به‌روه‌ی له‌ ماوه‌ی سا‌لانی ۱۳۶۲ - ۱۳۶۵ یشدا ژماره‌ی ئیعدامیه‌کانی فیدائییان که‌م نه‌بووه و ڕۆژنامه و بلا‌وکه‌وه‌کانی ئه‌کسه‌رییه‌ت له‌ ماوه‌ی نیوان سا‌لانی ۱۳۶۰ - ۱۳۶۵ دا هه‌والی چه‌نده‌ها شه‌هیدی ئه‌کسه‌رییه‌تیان راگه‌یاندوووه که له‌ زیندانی کۆماری ئیسلامی دا ئیعدام کران؛ به‌تایبه‌ت کاتێ مه‌سه‌له‌که په‌یوه‌ندیی به‌ هاوڕێیانی کوردستانه‌وه په‌یدا ده‌کا، هه‌ندیک زیاتر له‌ راستی دوور ده‌که‌وتیه‌وه.

لام وایه‌ بکری نمونه‌ بۆ هه‌ر دوو بۆچوونه‌که به‌پنډرێته‌وه:

- لایه‌نیک ده‌توانی بلی ئه‌ی بۆچی هاوڕێیه‌کی وه‌ک «رضی تابان» و زۆریکی

دیکه‌مان هه‌ر له‌و سالانه‌دا ئیعدام کران؟

- لایه‌نه‌که‌ی دیکه‌ش ده‌توانی نمونه‌ له‌ گیران و ئازادکرانی چه‌ند که‌س له

به‌رپرسیانی سه‌ره‌وه‌ی رێکخراوه‌که یا ته‌نانه‌ت هاوڕێیانی کوردستانیش به‌پنډرێته‌وه،

که‌یه‌کیان من خۆم بووم و له‌ کۆتایی یه‌کانی سا‌لی ۱۳۶۰ دا بۆ ماوه‌ی ۱۰ ڕۆژ

له‌ تاران گیرام و به‌هه‌ولی رێکخراوه‌که به‌ردرام. دیاره‌ من له‌ پله‌ و پوتبه‌ی

رێکخراوه‌یی دا ئه‌ندامیکی سا‌کار زیاتر نه‌بووم، به‌لام هه‌ر به‌حیسابی به‌رپرسیایه‌تیم

له‌ کوردستان ده‌یانتوانی رامبگرن و ئیعدامیشم بکه‌ن، که‌ نه‌یانکرد. خه‌لکانی گه‌لیک

گرنگتریش هه‌بوون که‌ گیران و ئیعدام نه‌کران، ئازادیش کران.

به‌لام یه‌ک خال هه‌یه‌ که‌ دوور نییه‌ له‌م په‌یوه‌ندییه‌دا کارتی که‌ری هه‌بووی

ئەوېش ئەوھى كه‌ ئەو سى ھاوړېيە دەچوونە دەرەوھى ولات. بۇى ھەيە ئىتلاعاتى سىپاى پاسداران تا كاتېك كه‌ بەرپرسانى ئەكسەرييەت له‌ نيوخوى ولات و له‌ بەر دەستى خويان دا بوون، كاريان بەسەريانەوھ نەدابووبى و لىيان‌گە‌رابېتن، بەلام كاتى كه‌ زانبيتيان وا ھەيە بالندەكان له‌ قەفەز دەرچن، گرتوويانن و نەيانھېشتووه برؤنە دەرەوھ.

خالى لاوازى ئەم بۇچوونەش دەكرى ئەوھ بى كه‌ بلين باشە ئەوان چؤنيان دەزاني كه‌ ئەو سى كه‌سە بۇ كاريكى رېكخراوھىيى ناچنە راژان و بەپېچەوانە، ولات بەجى دەھيلن؟ واتە ئەم زانبارييە ھەرگيز نەدەكەوتە دەست پاسدارى ورمى ئەگەر ھاوكارىكيان له‌ نيو رېكخراوھەدا نەبووايە، كه‌ ئەوھش دەمانگە‌رېنيتەوھ نيو بازنەى يەكەمى ئەگەرەكان و خەيانەتى نيوخوىيى تاكه‌كەس له‌ رېكخراوھەدا.

ئەوھ زنجيرىكى دريژە له‌ ئالقه‌ى زورى بۇچوون و ئەگەر و ئەمما. بەداخەوھ پەيجوىيى من له‌وھ زياتر نەچووه پېشى و سەرەراى ھەولى زورى خۆم و ھاوكارى كردنى كاك جەغفەر و ژمارەيەكى زور له‌ دؤست و برادەر و ھاوړى و بەرپرسى رېكخراوھەكە، نەمتوانى ئالقه‌ى سەرەككىي ئەم زنجيرە بدؤزمەوھ يا بۇچوونىكى روون لەسەر مەسەلەكە دەرېبېرم و بەراشكاوى كارەكە بە لايەكدا بخەم.

له‌ كوتايىدا، ئەگەر مافى دەرېبېرنى بۇچوونى شەخسىم ھەبى، رووداوھەكە وەك دەرەنجامى ھەلەى ھەر سى ھاوړېكە، بەتايبەت ھاوړى جەواد و پەلەكردن و بى‌ئىحتياتى خويان دەبينم. من پېشتر خەسلەتى پەلە و ھەلەشەبېم له‌ كه‌سايەتېي ھاوړى جەواددا بينبېوو و دەزمانى رۇحىكى جەسوور و ئازا و خۇپېدادەر و كەم‌ئىحتياتى ھەيە. وەك نموونەيەك بۇ پەسندى بۇچوونەكەشم ئامازە بە رۆژى رۆيشتنى ھاوړى جەواد له‌ بۆكان دەكەم؛ يەك‌دوو سال پېش گيرانيان، واتە له‌ كاتى داخرانى دەفتەرى بۆكاندا.

ئەو دەم جەواد له‌ بۆكان له‌ مالى مينە دەژيا و كاتېك كه‌ دەفتەرى بۆكان داخرا بۇ ھەندىك كاروبارى رېكخراوھىيى كه‌لك له‌ مالى ئيمە وەردەگيرا، جەواديش زۆربەى رۆژەكان لەوى بوو. كاتى ئىتر ھاوړىيان له‌ كوردستان دەستيان كرد بە

رۆیشتن، نۆبهی جەواد هات. جەواد له رۆژی رۆیشتن دا دەمانچەیهکی لهگەڵ خۆی برد و هەر کارێکمان کرد خۆ لهو مەترسییە نەدا، بە قسەیی نەکردین. من دلنیا بووم دەمانچەکەیی ئەگەر بەشیک بۆ داکوکی کردن لهگەڵ خۆی دەبرد، بەشیکیی زیاتر بۆ ئەوەی بوو له رۆوبەر و رۆوبوونەوهی پاسدار و مەترسی دەست بەسەر بوون دا خۆی پێ بکوژێ. جەواد کەسێکی بەجەرگ و ئازا و لەخۆبوردو بوو و دوور نییە هەر ئەم ئازایەتیەش بووبیتە هۆکاری بێئیحتیاتی و گیرخواردنیان. له عەینی کات دا کە ئەو قسانە دەکەم، ئەگەری خەیانەتی «عەلی» بەپرسی ریکخراوی ئەکسەرییەت له ورمیش ناتوانم له بەرچاوم ون بکەم. هەلە یان راست، ئەوه بۆچوونی منە و بەلگەشم بۆ سەلماندنی نییە!

هیوادارم پەنجووییەکانی دواتری بنەمالەیی بەرپرسی هەر سێ شەهیدەکە له لایەک و هەولێ بەرپرسی ریکخراوەکەش له لایەکی ترهوه بێئەنجام نەمێنەوه و له دواپۆژدا تیشکی زیاتر بکەویتە سەر مەسەلەیی گیرانی ئەو سێ خەباتکارە مەزنە و بزوتنەوهی نەتەواپەتی کوردیش بۆ خەباتی دواپۆژیی خۆی لهو کارەساتە دلتهزینە دەرس وەر بگری.^۱

لیڕەدا یادیک دەکەم له هەندیک هاوڕێیی بەئەمەگی ریکخراوی فیدائییان کە له پیناوا باوەریان دا شەهید بوون. هەندیک لهو هاوڕێییانە خەلکی شارەکانی دیکەیی کوردستان یا خود ئێران بوون، بەلام راستەوخۆ یا ناراستەوخۆ پەیوهندیان لهگەڵ دەفتەری فیدائییان له بۆکان هەبوو و من بە شێوهیەک له شێوهکان کارم لهگەڵ کردوون و ناسیومن. دیارە تایتلی باسەکەم نەگۆریوه دەنا زۆریهیی ئەو کەسانە بۆکانی نەبوون و

۱. بەختەوه رانە خاتوو «رۆقیە دانشگەری» هاوسەری بەوهفای هاوڕێ جەواد مانگی ماریسی ۲۰۲۱ کتیبیککی سەبارەت بە ژێانی هاوسەرەکەیی نووسیوه و له ئالمانیا بلای کردۆتەوه، کە پرسسی گیرانی جەواد و دوو کەسەکەیی دیکە بەشی هەرە زۆری کتیبەکەیان پیکهیناوه، بەلام له ویش دا هۆکاری سەرەکی گیرانەکەیان روون نەبۆتەوه. بێ: رقیە دانشگری (فران)، «بە یاد آن پرواز زندگی و مرگ علیرضا اکبری شانديز»، کتاب آيدا، بوخوم، آلمان، بهمن

له بۆکانیش شههید نهکراون، بهلام له په یوهندی بۆکان دا بوون و یادکردنه وه یان بۆ من به ریوه بردنی که مترین ئه رکه به رانیه به وان و که سایه تییه خه باتکاریان. ههندی که له شههیدانه که سانی که بوون که پیشتر هات و چۆی دهفته ری بۆکانیان کردوه و من له کۆبوونه وهی ریخراوه یی دا له گه لیان بووم، ریزم گرتوون و خۆشم ویستوون و ئیستاش به پیویستی دهزانم به شه به حالی خۆم ناویان و یادی خۆشه ویستیان زیندوو رابگرم.

۱. هاوری بیهروز سوله یمانی

هاوری بیهروز له یه کهم که سانی که بووه که له کوردستان له گه ل بزوتنه وهی فیدائییان که وتوو، هه ر له وه په یوهندی شه دا گیراوه و له زیندان دا هاودمی ریبه رانی سه ره کیی بزوتنه وه که وهک جه زه نی و پوویان بووه. له هاتنه ده ری زیندانیان دا بیهروز له سه ر ریباری خۆی ماوه ته وه و یه کهم دهفته ر و بنکه ی فیدائییان له کوردستان، پیش کرانه وهی ستادی سازمان له مه هاباد، به دهستی ئه و و هاوریکیانی له شاری سنه کراوه ته وه.

بیهروز که سایه تییه کی جیددی و خاوه ن بر وا و له خۆبوردوو بوو. من چه ند جار له بۆکان و مه هاباد بینومه، له کۆبوونه وهی ریخراوه یی دا له گه لی بووم، له بۆکان هاتوته مالم، له مه هاباد کاتی له گه ل هاوری مینه ی شیرخانی له مالی که دا ده ژیان چه ند رۆژ له لایان ماومه ته وه و دوا ی داخرانی دهفته ره کانی فیدائییان له کوردستانی کاتی که هه ردوو کمان له تاران بووین، هات و چۆی مالمی کردوه.

له و بیره وه ریپانه ی وا له سه ر بیهروزم هه یه ئاماژه به چه ند خالیکیان ده که م: شاری سنه که وتبووه ده ست پاسداری خومه ینی و بیهروز له بنکه کانی ده ورو به ری شاری سنه ده ژیا. جاری که بۆ ئه رکی ریخراوه یی هاتبووه مه هاباد و بۆکان. هاوسه ر و کور ه بچوو که که شی له سنه وه هاتبوونه دیتنی. هه ردوو لایان ئه و رۆژه گه یشتبوونه بۆکان و له مالی ئیمه بوون. ئه و شه وه کۆبوونه وه یه که له مالی یه که له هاوری کمانمان پیکه دهات و هه ر بۆیه ش دوا ی نانخواردن چوینه ئه و ی. کۆبوونه وه که دریژه ی کیشا، من دوا ی نیوه شه وه گه رامه وه مالی، به لام بیهروز له و ی مایه وه و نزیکه ی هه موو

شهووهکهی له کۆبوونهوهیهکی دیکهدا تیپه پ بوو، که پنیویست نهبوو من تینیدا بهشدار بم، ههه بۆیهش چوومهوه مائی، دایکم و هاوسههری کاک بیهرووز به خه بهر بوون و چاوههروان مابوونهوه. دایکم زۆری پی ناخۆش بوو که بیهرووز نهگهه رابۆوه لای ژن و منداله کهی، دهیگوت له سههه ههه عه قیدهیه کن که یفی خۆتانه، به لām ئه و ژن و منداله چ گونا هینکیان کردووه؟ با سه عاتیک له لایان دابنیشتایه. به یانی زوو بیهرووز به شوین کاریکی خیرای ریکخراوهی دا رۆیشته بۆ لای گه ورکایه تی و بۆ چه نه خوله ک نه بی چاوی به هاوسههه و منداله کهی نه که وته وه، ئه وانیش دواتر گه رانه وه بۆ سه نه. بیهرووز هیه چ کهس و هیه چ په یوه ندییه کی نه ده خسته پینش باوهه رکه ی و ئه رکه و کاری ریکخراوهی خۆی.

کاتی چووبوینه تاران، بیهرووز له گه له ئه کسه رییه ت نه مابوو و ئه ندامی دهفته ری سیاسی ریکخراوی کیشته گه رییه کان بوو، به لām به حوکمی دۆستی دهاته ماله کهی منیش. کللیکی ماله کهم پی دابوو که ههه کات ویستی بیته ژووره وه. براده ریکی ریکخراوهی سهه به ئه کسه رییه ت که ئیستا له ئالمانیا ده ژی به ژن و منداله وه له تاران بوو، له باری دارایی په وه دۆخی له ئیمهش خراپتر بوو. کهس نه بوو تمه نیکمان بۆ خه رجی رۆژانه بداتی، جا ئه ویش به ژن و منداله وه ده ردی له ئیمه گرانتتر بوو. باسی مه سه له کهم بۆ بیهرووز کرد. دهستی برد و بریک پاره ی ده رهینا و دایمی بیده مه براده ره کهم، منیش دامی. پیم سه هیر بوو، ئه و له ریکخراوه که دا نه مابوو و له باری سیاسیشه وه له گه لمان نا کوک بوو، وه کی دیکه چاوی له وه ه ژاری و ناته واوییه ی هاو ریکه مان - که دهیناسی - نه قوو چاند و مه سه له که ی نه خسته پشت گوئی. بۆ بیهرووز دیواری بهینی ریکخراوه که ی ئیمه و خۆیان دیواریکی شووشه یی بوو و له ویدیو په بی ده ره تانی و هه ژاری هاو ریکه مانی ده بیینی. ئه و دیواره بۆ زۆر کهسی دیکه دیواریکی کۆنکریت و پۆلایین بوو که تهیری بالشکاو ی بیران پیندا ئاودیو نه ده بوو!

۲. هاوړی علی پهزا ئه که به ری شان دیز (په فیک جهواد)

چه نه د مانگیک دوا ی کرانه وه ی ستادی سازمان له مه هاباد و زه ق بوونه وه ی

هەندیک ناتەبایی ئایدیۆلۆژیک لای ئەندام و لایەنگرانی رێکخراوەکە لە کوردستان که لە زەلی نێوان ئینترناسیۆنالیزمی سوسیالیستی و ناسیۆنالیزمی کوردی چەقیوون و نەیانده‌توانی خۆی لێ رزگار بکەن، کومیتە‌ی ناو‌هەندی فیدائییان بۆ بە‌هێز کردنی رێکخراوەکە لە‌باری تیۆریک و دەرکردنی بلاوە‌ی تیۆرییەکی وەک «رێگای گەل»، ئەندامێکی هە‌یئەتی سیاسی خۆی نارده کوردستان.

ئەو کەسە، هاو‌پێ‌عه‌لی‌رە‌زا ئە‌کبە‌ری شاندین، خە‌لکی مە‌شە‌ه‌د بوو کە بە «رە‌ف‌یق جە‌واد» دە‌ناسرا. لە ماو‌ه‌ی مانە‌و‌ه‌ی جە‌واد لە مە‌هاباد مە‌یو‌ه‌ه‌ندییەکی ئە‌وتۆم لە‌گە‌ڵی نە‌بوو و تە‌نیا چە‌ند جارێ‌کم بینیبوو، بە‌لام کاتێ‌ کە پاسدار مە‌هابادیان گرتە‌و‌ه و ستادی سازمان لە مە‌هاباد داخرا، جە‌واد هاتە بۆ‌کان و لە مائی کاک مینە‌ی شێ‌رخانی دە‌ژیا. دوا‌ی داخرا‌نی دە‌فته‌ری فیدائییان لە بۆ‌کانیش، مائی ئیمە کە‌متاکور‌تیک وە‌ک ئۆ‌فیس و ئیداره‌ی رێکخراوە‌کە‌ی لێ‌هاتبوو و بە‌شیک لە کارە‌کان لە‌وێ بە‌رپۆ‌ه دە‌بران، هاو‌پێ‌جە‌وادیش زۆر جار‌ان بە پۆ‌زا دە‌هاتە ئە‌وێ. لە کۆ‌تایی‌دا، کاتێ ئیمە هە‌موو و‌رده‌ورده خە‌ریکی بلاو‌ه‌کردن بووین و دە‌چووین بۆ تاران و شارە‌کانی تر، جە‌وادیش لە دوا‌یین کە‌سە‌کان بوو کە کوردستانی بە‌جێ‌هێشت. ئە‌و پۆ‌ژە‌ی کە لە بۆ‌کانە‌و‌ه بە‌ره‌و تاران دە‌رپۆ‌یشت، یە‌ک‌دوو هاو‌پێ‌ی دیکە‌شمانی لە‌گە‌ڵ بوو. دە‌مانچە‌یە‌کی لە‌گە‌ڵ خۆی برد، هەر کارێ‌کمان کرد ملی‌دانە‌برد دە‌مانچە‌کە لە‌گە‌ڵ خۆی نە‌با. رێگا پر مە‌ترسی بوو، بە‌لام جە‌واد م‌رۆ‌ف‌تیکی بە‌جەرگ بوو، دل‌نیام چە‌کە‌کە‌ی بۆ کوشتنی کە‌س لە‌گە‌ڵ خۆی نە‌دە‌برد و بۆ‌یە‌ی بوو ئە‌گەر تووشی مە‌ترسییە‌کی جیددی وە‌ک گیران بە‌دە‌ستی پاسدار و جاش بێ، کۆ‌تایی بە ژیا‌نی خۆی بە‌ینی.

سەر‌ه‌پای ئە‌م ئازایە‌تی و بە‌جەرگییە، دە‌گوت‌ری کە لە زیندان و لە‌ژێر ئە‌ش‌کە‌نجە‌دا شکابێ و خۆی دۆ‌راندبێ. مە‌ه‌والی نزی‌کم سە‌بارەت بە‌و مە‌سە‌لە‌یە نییە، بە‌لام بە درۆشی ناز‌نم لە‌بەر‌و‌ه‌ی لە زۆر سەر‌چاو‌ه‌م بیستوو‌ه. برادەرێ‌کی خۆ‌شە‌ویستم لە‌م پە‌یو‌ه‌ندییە‌دا بۆی نووسیوم:

«یە‌کێ لە کورە‌کانی ورمێ [ی رێکخراوی فیدائییانی ئە‌کسە‌رییەت] کە لە زیندان

بهردرا بوو گوتبووی جهواد هه موو شتیکی گوتوو. ئه وهندهی من بیسیبیم شهید مینهش دهبی ئه وهی به کهسیک گوتی.»

من خۆم له سه ر ئه م قسانه ئیستیکی دهگرم. جهواد سه ره رای هه موو ئه و قسه و ناوونیتکانه، گه لیک نهییبی پاراست که نا کرئ لیره دا باسیان بکرئ، به لام یه ک خال له په یوه ندیی خۆم دا هه یه که ده توانم ده سنیشانی بکه م. جهواد ئا دره سی ماله که ی منی له تاران ده زانی و هات و چۆی کردبوو، منیش که له ریکخراوه که جیا بپوموه و تا دره نگانیکی زۆر به هه والی گیرانیم نه زانیبوو. ئه گه ر ئه و بیویستایه به راستی خراپ بی و به ته و اهه تی لایه نی درنده کانی کوماری ئیسلامی بگرئ، سووک و هاسان دهیتوانی هه م ئا دره سی منیان بداتی، هه م له گه لیان بی و ماله که یان پیشان بدا، به لام ئه وهی نه کرد و منی پاراست و بۆ هه میشه منه تباری خۆی کرد. ده زانم له م په یوه نده دا که سانیکی زیاترو گه لیک له من گرنگتر هه بوون که جهواد ئه وانیشی پاراست.

با ئه وهش بلیم کاتی که سیسته می سیاسی له کۆمه لگایه کدا ئه هریمه نی و نامرۆقانه بوو، گونجاو ده بی بتوانی له فریشته شهیتان دروست بکا. دیاره تا قهت و خۆراگری خه لکانیش هه موو له یه ک راده دا نییه. براده ریکی خۆشه ویست سه بارهت به کۆتایی کاری جهواد له زیندان ئه م دیره نی بۆ نووسیوم:

«تاوانی ئه و مرۆف شکاندنه ده که ویته ئه ستوی درنده کانی کوماری ئیسلامی که هه رگیز حورمه تیان بۆ مرۆف دانه ناوه.»

دیاره بۆ چوونی براده ره که م و پا کانه کردنی من باری سه رشانی جهواد و هیه چ که سیکی دیکه سووک ناکه ن و هیه چ په له یه ک بۆ که س ناشۆنه وه. ریبازی خه بات پر له مه ترسییه و ریبوار ده بی یا خۆی لی لادا یا بۆ به رز و نزمییه کانی ئاماده بی. له کۆتایی دا با ئه وهش بلیم که هاوړی جهواد دوا ی رۆیشتنمان له کوردستان و چوونمان بۆ تاران، له گه ل هاوړی «رۆقیه دانیشگه ری» یه ک له ژنه چریکه ناو داره کانی سه رده می خه باتی چه کدارانه ی «چریکه فیدائیه کانی گه ل» په یمانی ژن ومیریدی به ست و بی هه ست و خوست شاییه کی بچوکیان له تاران ریکخست، که منیش به ختی ئه وه م هه بوو تینیدا به شدار بم. به داخه وه دوا ی شاییه که زۆری پینه چوو

جه‌واد گیرا و هر‌ئو گیرانه بوو که نازادیی به شوین‌دا نه‌هات و جه‌لادانی خومه‌ینی ئه‌ویشیان له زیندانی ئیقفین ئیعدام کرد.

۳. هاوړی عومه‌ر به‌رایی

هاوړی عومه‌ر به‌رایی (مام‌عه‌لی) له بنه‌ماله‌یه‌کی زه‌حمه‌تکیش له سه‌قز له‌دایک ببوو. مام‌وستای بیرکاری بوو له شاری سه‌قز. که‌وتب‌وو په‌یوه‌نده‌وه له‌گه‌ل ده‌فته‌ری بۆکانی ریک‌خراوه‌که‌ش. ئه‌وه‌ی سه‌بارت به‌و هاوړی لیژان و زانایه له بیرم بی سه‌رده‌میکه که له‌گه‌ل هاوړپییانی تر له چیاکانی باشووری کوردستان ده‌ژیاين و ئه‌و یه‌ک له‌و که‌سانه بوو که به پوو‌خو‌شی و قسه‌خو‌شی و گورانی خو‌ش گوته‌وه، باری ژیاينی سه‌خله‌ت و ئه‌سته‌م و پر له‌مه‌ترسیی ئه‌وی لئ سووک ده‌کردین. سه‌ره‌پای ئه‌سته‌م بوونی بارودو‌خی ژیاين، من هیچ کات نه‌مدیت بزه له‌سه‌ر لیوی عومه‌ر بتوری، هر ئه‌وه‌ش وره و هیزی ده‌دایه زور که‌س و یه‌ک له‌وان من. به‌دیتنی هاوړی عومه‌ر و هه‌لسوو‌پاوی و وره‌به‌رزی و پیکه‌نینه‌کانی، تو شه‌رمت ده‌کرد نه‌ک هر له ته‌نگ‌وچه‌له‌مه‌کانت بدویی، ته‌نانه‌ت لای خو‌شت بیریاين لئ بکه‌یته‌وه. سه‌رچاوه‌ی ئه‌و خه‌سه‌ل‌تانه و ئه‌م وره‌به‌رزییه، بنه‌مای پته‌وی باوه‌ر، هیوا به‌ دوارو‌ژی چه‌وساوانی ولاته‌که‌ی، مل‌دانه‌واندن بۆ ئه‌رک و کاری ریک‌خراوه‌یی و تا راده‌یه‌کی زوریش پیگه‌ی چینایه‌تی هاوړی عومه‌ر بوو.

هر ئه‌و باوه‌ره به‌هیزه کاریکی کرد که کاتی زوربه‌ی هاوړپیاين باشووری کوردستانیاين به‌جئ هیش‌ت و گه‌رانه‌وه ولات یا چوونه ولاتانی ده‌ره‌وه، ئه‌و له کوردستان و لای یه‌ک له هیزه سیاسییه‌کانی باشوور مایه‌وه و وه‌ک پیتشمه‌رگه‌یه‌کی گیانفیدا خزمه‌تی گه‌لی هه‌ژاری کوردی کرد تا ئه‌وه‌ی بۆمباردمانی هیزه‌کانی سه‌ددام له‌گه‌ل هاوړپیه‌کی نزیک‌ی خو‌ی (عارف خه‌لیفه‌زاده) دا شه‌هیدی کردن.

۴. هاوړپیاين عارف خه‌لیفه‌زاده (مام‌خدر) و ره‌زا خه‌لیفه‌زاده

هاوړی عارف خه‌لکی سه‌قز بوو. په‌یوه‌ندیی به بۆکانه‌وه ده‌گه‌پایه‌وه پو‌ژانی کو‌چ و ره‌وی خه‌لکی سه‌قز دوا‌ی هاتنه‌وه‌ی پاسداری دژی خه‌لک بۆ شاره‌که.

ئەو دەم بەشیکی زۆر لە بنەمالە سەقزییەکان لە مالى خەلکی بۆکان حاوانەو و بەشیکیشیان لە ستادیۆمی وەرزشیی شار لەژێر چادردا دەژیان. بنەمالەى کاک عارف لە مالى کاکم بوون و ھەر لەویو ھەودای ناسیایى و دۆستایەتیمان سەرى ھەلدابوو. بەداخەو ھەر لەو ماو ھەودا کورتەدا برا گەورەى کاک عارف بەھوى پیکادارانى ترومبیلەو ھە جادەى سەقز و بۆکان گیانى خوى لە دەست دا. ئەو ھەندەى بزەنم ناوى پەزا بوو و لایەنگرى فیدائىیانیش بوو. وا ھەیە کاک عارفى برا چکۆلەش لەژێر کارتیکەرى ئەودا بەرەو ریکخراوى فیدائىیان کشابى.

من ھاوړى عارقم لە چیاکانى برادۆست لە باشوورى کوردستان ناسى. ئەویش و منیش و زۆر کەسانى دیکە بۆ ماو ھەیک لەوئى گیرسابووینەو. عارف ناوى خوى نابوو «مام خدر». لاویكى خوینگەرم و ھەلسووړاوا کە سەرەراى کەم تەمەننەى کەى، ھەموو لایەک ریزیان دەگرت و خۆشیان دەویست. لەگەل کاک عومەر بەراى کە پریکیان لەژێر دار بەرپوویەکی کۆنەسال دروست کردبوو و تینیدا دەژیان. دواى رۆشتنى من و زۆرىكى دیکە لە ھاوړىیان، ھاوړى عارف لەگەل کاک عومەر لەوئى مانەو و بەداخى زۆرەو ھەوتنە بەر بۆمباردمانى سەددام و شەھید بوون.

ئەو دەم من گەرابوو ھەوتە تاران و لەگەل دایک و خوشکەمدا پیکەو دەژیاين. دایكى دلشکاو و رۆلەکوژراوى کاک عارف ھاتە مالمەن و گەلیک گریا. دەویست کورەکەى بگەریتەو و دەگوت لە تاران دەتوانم بیشارمەو و بیحاوینمەو. بەداخەو من پەيوەندىیەکم لەگەل ریکخراو ھەکە نەمابوو و بە ماو ھەیکى کەم دواى ئەم چاوپیکەوتنە ھەوالى شەھیدبوونى عارقم پیکەبەشت و ھىچ نەکرا بۆ گەرانەو ھى. دایكى عارف پىش مردنى کورى دوو ھەمى گەلیک پەشنىو و نارەحەت بوو، داخوا دەبى بە بیستنى ھەوالى مەرگى کورى دوو ھەم چى لى بەسەرھاتى. کى بەو ھەموو ئازار و دەردە دەزانى کە گەلەکەمان و بنەمالەى کى مەزلوومى ھەک خەلیفەزادە تووشى ھاتن؟ ئەگەر خواىەک ھەبى دەبى ھەلینەگرى.

۶ ھاوړى عەبدوللا کەرىمى

کورەلاویكى خویندەوارى خەلکی سەقز و لایەنگرى ئەکسەرییەت بوو. لە

بنکه یه کی ریکخراوه که له دهو روبری شنو و نه غه ده بوو. هاورییه کی خوی تفتهنگی یوزی پاك کردبووه گولله ی له دهست دهرچووبوو، به داخوه گولله وه بهر ئه ویش که وتبوو و نه خواسته کوژرابوو.

ستادی سازمان له مه هاباد هه والی کاره ساته که ی به ته له فون به من له دهفته ری بوکان راگه یاند و جه نازه که شیان نارده وه بوکان. هه والمان دا به که سوکاری هاوریی له دهس چوو؛ دایک و خالی کاک عه بدوللا ئه وه دم یا له بوکان بوون یا له سه قزه وه هاتن، جه نازه که یان وه رگرت و ئه وه نده ی له بیرم بی له بوکان ئه سپارده یان کرد. کاره که بوو به هوی خه م و که سه ریکی زور بومان، له بهروه ی شوپه لاریکی ریکخراوه که مان به دهست هه فالیکی خومان گیانی له دهست دابوو، به لام چ که رده ن؟ خه ساره که به هه لکه وت پووی دابوو و نه ده گه رایه وه.

دایکی شه هید به پوون کردنه وه کانی ئیمه رازی نه بوو و راگه یاندنیکی نووسی و به دیواره وه ی دا و تینیدا هیرشی کرده سه ر ئیمه. هه ر چوئیک بی دایکیکی پوله کوژراوی دل بریندار مافی خوی بوو له سه ر پووداویکی وا دلته زین ره خنه ی زور له وه توندتریش له ریکخراوه که بگری، له بهروه ی کاره که هه یچ مه نتیکیکی تیندا نه بوو و نه ده بووایه پوو بدا.

۷. هاوریی ئه بوو به کر چه میدی

هاوریی ئه بوو به کر کوپی هه مزاغای چه میدی و برای بچووی کاک عومه ری چه میدی بوو. لایه نگری فیدائییان نه بوو، له گه ل کومه له ش نه که وتبوو و حاله تیکی سه ره خۆ له ریکخراوه کانی پاراستبوو، به لام وه ک بیر و هه لوئیس، چه پ بوو. گوايه به ته مای دامه زراندنی ریکخراوه یه ک له کوردستان بوو، به لام گولله ی خه لخاللی جه لاد دهره تانی پینه دا.

هوکاری هینانی کاک ئه بوو به کر لیره دا یه که م ریزلی گرتنی شه خسی منه له که سایه تیبه کی پیشکه و تنخواز که جیگه ی ریزم بوو، دووه م ئه و راستیبه ی که ئه و له گه ل پینج که س له ئه ندام و لایه نگرانی فیدائییان له هاوینی سالی ۱۳۵۸ دا پیکه وه بو یارمه تی دانی خه لکی شاری سه قز له بوکانه وه چوونه ئه وئی، به لام هه ر

لە دەروازەى شارى سەقزدا كەوتنە بۆسەى پاسدارانى خومەینییهو، دوو كەسیان لەجىدا شەهید کران (یەعقوب تەقدیری و رەشید ئاھەنگەرى)، یەکیان بە بریندارى گەرپا یەو بۆکان (عەزیز مەردانبەگى) و یەکیان (یۆسف کیشىزادە) لەگەل ھاوړى ئەبووبەکردا گیران و لەگەل ۱۸ کەسى دیکەدا بە حوکمی خەلخالى مرۆڤکوژ لە سەقز ئیعدام کران.

ھاوړى ئەبووبەکر پیشینە یەکی پرونى سیاسىی ھەبوو، لە سەردەمى حوکمی پەهلەوىدا چەند سال كەوتبوو زیندانەو و بە پروسورى ھاتبوو دەرى. کۆمۆنیستىكى خاوەن برۆا، لایەنگرى زەحمەتکیشان و چەوساوان و دۆستى ھەموو پیشکەوتنخوازانى شارەكە بوو. وەك كەسایەتیش مرۆڤىكى خوینگەرم و لەبەردلان بوو.

باشم لە بیرە ھەر لە سەرەتای شۆرشى سالى ۱۳۵۷ی گەلانى ئىراندا كیژۆلە تاقانەكەى لە جادەى كەمەربەندیى بۆکان كەوتە بەر تانكرىكى نەوتكیش و گیانى لە دەست دا، بەلام ھەر ئەوئەندەى لیخوړى كرماشانى لۆرییەكە داواى لیوووردنى لى کرد، بە دلفراوانییهكى دوور لە باوەرەو چاوى لەو تاوانە گەرەیه پۆشى و نەیهیشت كابرأ بكەویتە زیندانەو. دلى ئەبووبەکر دل نەبوو، دەریا بوو. ھەموو ئەندامانى بنەمالەى بەرپىزى كاك ئەبووبەکر بە ژن و پیاووە خەباتكار و شۆرشگىر بوون.

بەیانى رۆژى شەممە ۲۹/۱۰/۲۰۱۱ راپۆرتىكى بەلگەنامەى (مركز اسناد حقوق بشر ایران) كە رىكخراوہیەكى مافى مرۆڤى ئىرانى لە دەروەى ولاتە، لە بیچمى كتیبىكى ئەلەكترۆنى بەناوى بیرەوہرییە سەرسامهینەكان: ئیعدامى سالى ۱۹۷۹ی كوردان لە لایەن كۆمارى ئیسلامییهو و بە زمانى ئینگلیزى لە مالىپەرى رىكخراوہكەدا بلاوبووە. راپۆرتەكە پەسند و پشتراست كەردنەوہى ئەو جینایەتەنەى كۆمارى مەلاكەنە كە بەشىكى كەمى

له نووسینه‌کانی منیش‌دا هاتوو و به شیوه‌یه‌ک په‌یوه‌ندی به و نووسینانه‌وه هه‌یه. کتیبه‌که سه‌رچاوه‌یه‌کی به‌لگه‌مه‌ند و حاشاه‌لنه‌گره سه‌باره‌ت به کوردکوژییه‌کانی کوماری ئیسلامی ئیران له رۆژه‌لاتی کوردستان له ماوه‌ی سالی‌یه‌که‌می دامه‌زانی‌دا.

لایه‌ره ۲۷ تا ۳۱ی کتیبه‌که باسی ئیعدامه‌کانی سه‌قزه و تیتیدا که‌لکی زۆر له هه‌مان ئه‌و راپۆرت‌ه‌ی گه‌وه‌رخانمی فه‌یزی، خوشکی نه‌مر سه‌یفوللا فه‌یزی وه‌رگیراوه که من باسم کردوو. گه‌وه‌رخانم له وه‌لامی داواکاریی من‌دا لوتفی کردبو و پیش به‌پێ‌کردنی راپۆرت‌ه‌که‌ی بۆ ئه‌و ریکخراوه ئیرانییه، نوسخه ره‌شنوو سه‌که‌ی بۆ من ناردبوو.

راپۆرتی گه‌وه‌رخانم له‌گه‌ل راپۆرتی کاک ره‌ئووف که‌عبی سه‌باره‌ت به ئیعدامی دوو خوشکی په‌رستاری خۆی واته نه‌مران شه‌هلا و نه‌سرین که‌عبی، به‌شی سه‌ره‌کی باب‌ه‌تی سه‌باره‌ت به شاری سه‌قزیان له و کتیبه‌دا پیکه‌یناوه. کتیبه‌که ناوی ۹ ئه‌فسه‌ر و ۱۱ که‌سی سیفیلی راگه‌یاندوو که خه‌لخالی له ۲۸ی مانگی گه‌لاویژی ۱۳۵۸ (ئاگوستی ۱۹۷۹) له شاری سه‌قز ئیعدامی کردن.

لیسته‌ی ناوه‌کان، جگه له سه‌یفوللا فه‌یزی، کاک ئه‌بووبه‌کری حه‌میدیشی گرتۆته‌به‌ر گه‌رچی له‌جیاتی حه‌میدی به «سه‌مه‌دی» ناوبراوه، به‌لام ناوی هاوپی حه‌سه‌ن (یوسف کیشی‌زاده)ی تیدا نه‌هاتوو و به بۆچوونی من هۆکاره‌که‌ی ئه‌وه بووه که هاوپی حه‌سه‌ن کورد نه‌بوو له کاتیک‌دا رسته‌ی په‌یوه‌ندی‌دار به‌و ۱۱ ئیعدامیه‌یه له کتیبه‌که‌دا باس له «ئیعدامی ۱۱ کورد» ده‌کا.

مالپه‌ری ریکخراوی «مرکز اسناد حقوق بشر ایران» به دوو زمانی ئینگلیزی و فارسی وتار بلاو ده‌کاته‌وه، به‌لام راپۆرتی جیگه‌ی باسی ئیمه‌ته‌نیا به‌ زمانی ئینگلیزی له‌سه‌ر مالپه‌ره‌که‌یان ده‌بیندری که جیگه‌ی خۆیه‌تی بکریته‌ کوردی و فارسیش.

لایه‌ره ۲۷ تا ۳۱ی کتیبه‌که له په‌یوه‌ندی ئیعدامه‌کانی شاری سه‌قزدا به‌ و ناوی ئیعدامیه‌کانی سه‌قزیشی تیدا راگه‌یه‌ندراوه.

له راپۆرتەكەدا ناوی «ئازەرکەشب دارایی» کۆریکی میژمنداالی بۆکانیش وەك یەك له ئیعدامکراوهکانی دەستی خەڵخالی له شارێ سەقز راگەیه‌ندراوه (لاپەرە ۲۸). من كه چاوم به هه‌واله‌كه كهوت هه‌ستم كرد ده‌بێ هه‌له‌یه‌ك له ناوه‌كه‌دا رۆوی دابی و به‌حیسابی وێچوویی ناوه‌كه‌ بێرم بۆ «ئازەرگۆشه‌سب» چوو، كه‌ ناوی بنه‌ماله‌یه‌کی به‌ریزی بۆکانییه. یارمه‌تیم له‌ دۆست و برادر خواست و له‌ ئەنجامدا توانیم به‌ ته‌له‌فۆن قسه‌ له‌ گه‌ل رێزدار رەحمان ئازەرگۆشه‌سب بکه‌م كه‌ ئیستا له‌ كانادا ده‌ژی. به‌خته‌وه‌رانه‌ كاك رەحمان دانیای كردم كه‌ هێچ كه‌س له‌ بنه‌ماله‌ی ئه‌وان تووشی كاره‌ساتی ئیعدام نه‌هاتوه‌، به‌لام رۆون‌کردنه‌وه‌یه‌کی سه‌بارت به‌و ناوه‌ پێدام كه‌ لی‌ره‌دا بۆ ساغ‌کردنه‌وه‌ و رۆوناکی خستنه‌ سه‌ر راگەیه‌ندراوه‌ی کتیبی «مرکز اسناد حقوقی ایران» ده‌ینوسم. كاك رەحمان گوتی:

«ئهو رۆژه‌ی وا ته‌رمی شه‌هیده‌ ئیعدام‌کراوه‌کانی سه‌قزیان هینایه‌وه‌ بۆکان، نه‌مر دوکتۆر جه‌عه‌فر شه‌فیع‌ی له‌سه‌ر بلێنگۆی شاره‌داریی بۆکان ناوی شه‌هیده‌کانی خوینده‌وه‌ و داوی له‌ كه‌س و كاره‌کانیان كرد بۆ ناسینه‌وه‌ی جه‌نازه‌كان بچن بۆ مزگه‌وتی حاجی عه‌بدولكه‌ریم. له‌ نیو ئه‌و ناوانه‌دا كه‌ دوکتۆر خویندییه‌وه‌ یه‌كیشیان «ئازەرگۆشه‌سب» بوو. ئیمه‌ به‌په‌له‌ و ده‌ته‌پێ چووین بۆ مزگه‌وته‌كه‌ و ته‌ماشای جه‌نازه‌كانمان كرد. كه‌سی ئیمه‌ی تێدا نه‌بوو و وا بزایم ناوه‌كه‌مان به‌هۆی هاوشیوه‌بوونی یه‌ك له‌ ئیعدامییه‌كان له‌ گه‌ل براهه‌ك له‌ براکانی ئیمه‌، راگەیه‌نرابوو.»

به‌گۆیره‌ی ئه‌م رۆون‌کردنه‌وه‌یه‌ی كاك رەحمان ده‌بێ ناوی «ئازەرکەشب دارائی» به‌هه‌له‌ نووسرابی و كه‌وتیبته‌ نیو ناوی شه‌هیده‌كانه‌وه‌، به‌لام ئه‌م ناوه‌ جیگری چ ناویکی دیکه‌ کراوه‌ رۆون‌نییه‌. ژماره‌ی ئیعدام‌ کراوه‌کانی رۆژی ۲۸ گه‌لاویژی ۱۳۵۸ی سه‌قز ئه‌وه‌نده‌ی زانرابی، ۲۰ كه‌س بووه‌ و سه‌رچاوه‌کانیش هه‌ر وایان راگەیاندوه‌وه‌. له‌ لیسته‌ی «مرکز اسناد...»یشدا ناوی نه‌مر یۆسف کیشی‌زاده (رفیق‌حه‌سه‌ن) رانه‌گه‌یه‌ندراوه‌، به‌لام ناوی «ئازەرکەشب دارائی» لێ زیاده‌ کراوه‌ و ئه‌گه‌ریک ئه‌وه‌یه‌ ئه‌م ناوه‌ له‌ پاستی‌دا هه‌مان «کیشی‌زاده» بی. هه‌ر چۆنیک بی

ژمارەى ۲۰ شەھىدەكەى شارى سەقز لە راپۆرتەكەشدا وەك خۆى ماووتەو و
ھەمان ۲۰ كەسە.

۱۱. نەمر عەبدوللا فەيزى

براگەرەى ھاوړى سەيفوللا فەيزى (ژمارەى ۹ ئەم لیستەىە)یە، كە بە برینداری
گیراوه و ئەشكەنجە كراوه و بەداخووه پاشانیش كەوتوتە بەر «عطوفت اسلامی»
خومەینى و خەلخالى ئیعدامى كړدووه.

راپۆرتەكە سەبارەت بە شەھید عەبدوللا دەنووسى:

عەبدوللاى براى سەيفوللاش لە سالى ۱۹۸۰دا ئیعدام كرا. گەوھەرى فەيزى
[خوشكى عەبدوللا]، ھەلس و كەوتى پر سووكايەتتى [پاسدارەكان] لەگەل براكەى و
كوژرانى بى بەزەبى يانەى ئەوى لە بیره:

«بەبى لىپرسىنەو ە يا دادگايى كران، پاسدارەكان پلاكاردى «ضدانقلاب» و
«ملحد»يان نووسى و بە مىلى زیندانىيان دا ھەليانواسى، ئینجا بەسەر شەقامەكانيان دا
ھینان. خەلكى راووستاوى قەراغ شەقامیان مەجبور دەكرد تەماتە و ھیلکەى پيس،
بەرد و دار و شتى تر بە براكەم و ھاوړیکانى دا بدەن. بەو شیوہى، حكومەت
كەلكى نابەجیى لە خەلكى بى تاوان وەر دەگرت و برايان دەكردە دوژمنى برا.

دواى ئەوہى براكەم و ئەوانى تر ئەم ھەلس و كەوتە پرسووكايەتتییان لەگەل
كرا، ئیتر ھەوالم نىیە و نازانم چۆن كوژران، بەلام كاتى كە تەرمەكان ھینرانەو
بۆكان، گەردنى براكەم بەتەواوتى ھەلبرابوو و ناوہوہى لەشى دەرکەوتبوو.
دیمەنەكە ئەوئەندە ترسناك بوو، كە من ھەر لەوى بوورامەوہ.»

ئەوہ بەسەرھاتى كورتى شەھیدى دووھەمى بنەمالەى فەيزى و یەك لە ھەزاران
شەھیدى دەستى كۆمارى جینایەتكارى ئىسلامییە.

۱۲-۱۳. نەمران سەرۆك و جیگرى سەرۆكى بەنداوى بۆكان

لە سالانى سەرەتای شەرى كوردستان دا، كۆمارى ئىسلامى كەلكى لە گەلىك
شیوازی نامرۆقانه دژ بە گەلى كورد و پۆلەكانى وەرگرت كە تا ئیستاش لەسەرى
بەردەوامە. ھەر لە بۆمباردمانى شارى سنەوہ تا تۆپ و خۆمپارەبارانى مەھاباد،

قەتلى عامى قارنى و قەلاتان و كەلبەرەزاخان، گرتن و ئىعدام و شاربەدەرکردنى بىنەمالەكان و مال و دووكان سووتاندن و كوشتنى دژبەرانى سياسى و وەئەستوى پيشمەرگە خىستنى كارەكە و... بەگشتى ھەر شىوہىەكى نائىنسانى كە شوقىنىست و رەگەزىپرستانى ولاتانى تر پيش ئەوان كەلكيان لى وەرگرتىبون.

يەك لەو شىوازە ناجوامىرانەيە ئاوالەكردنى دەستى شەلات و چەقۇكىش و مروۇقكوژى شارەكانى دەورووبەرى كوردستان بوو بۇ تالان و بېرۇ و چەپا و گرتن و كوشتنى نەك ھەر چالاکانى سياسى، بەلكوو خەلكانى ئاسايى و خزمەتگوزار و زەحمەتكىش و تۆمەتبار كردنى «ضدانقلاب!» بەو تاوانانە. لەم بوارەدا پاسدار و بەسىجىي ھەندىك شار بە ھاندانى سپاي پاسداران و بەرنامەدانانى ئەوان، چەند نموونەيەكى چەپەلى جىنايەتبان خستە روو، كە مروۇف تەنانەت قىزى لە باس كرنىشيان دەبىتەوہ.

يەك لەو جىنايەتانەى كە لەسەر جادەى ميانداو بۇ بۇكان كرا، راگرتنى ترۆمبىلى سەرۇك و جىگرى سەرۇكى بەنداوى بۇكان و پاشان كوشتنى ھەردووكيان و بەجى ھىشتنى تەرمەكانيان لە قەراغ جادە بوو. ئەم دوو كەسە روژانە بە ترۆمبىل لە بۇكانەوہ ھات و چۆى ئوفىسى بەنداو كەيان لە ميانداو دەكرد، ھەر لەو ھات و چۆيانەش دا بوو، كە دەستىكى چەپەل شەھىدى كردن. جىنايەتكارەكان سەرۇكى بەنداويان ھىنايە خوارەوہ و داوايان لە جىگرەكەى كرد بروت، بەلام جىگرى جوامىر قبولى نەكرد و گوتى تا ھاورىكەم نەدەنەوہ دەست نارۆم. جىنايەتكارەكان، كە بەرنامەى دارژاويان بۇ تىرۆرەكە ھەبوو، ھەر لەوى ھەردووكيان كوشتن و لە ھەمان شوينىش بەجىيان ھىشتن. ئەم دوو قوربانىيە بى تاوانە نە ئەندامى حىزىيك بوون و نە كارىكيان دژ بە كۆمارى ئىسلامى كردبوو. ئەوہى لىيان وەشاپوہ خزمەت بوو و بەرپۆبەردنى رىك و پىكى كاروبارى ئىدارى لە بەنداوى بۇكان ئەویش لە سەردەمى ئالۆزى و بشىوى و شەر و پىكدادانى پيشمەرگە و ھىزى دەولەت لە ناوچەكەدا.

من لەمىژە تامەزرۆى نووسىنى بابەتىكى تىرۆتەسەل سەبارەت بەو تراژىدىيە

دلته‌زینهم، به‌لام جارئ ده‌ست راده‌گرم و تهنیا کاریک که ئیستا ده‌یکم ئه‌وه‌یه
رپیز و حورمه‌تی خۆم پیشکەش به‌گیانی پیرۆزی ئه‌و دوو بی‌تاوانه‌مه‌زلوومه و
جوامیریبه‌که‌ی کاک قادری خۆشه‌ویست بکه‌م.

شه‌هیدانی تر

به‌داخه‌وه‌ زانیاری من له‌سه‌ر ئه‌م جینایه‌تانه‌ی رژییم، گه‌لینک که‌مه و ناتوانم
به‌وردی باسی کاره‌ساته‌ خولقاوه‌کانی ده‌ستی پاسدار و به‌سیجی بکه‌م. ده‌زانم
بی‌گوناهانیک‌ی زۆری دیکه‌ هه‌ن که «عطوفت اسلامی» ئه‌وانیشی گرتۆته‌وه و به
ده‌ست رژییمی مه‌لاکان ئیعدام کراون، به‌لام جگه‌ له‌ هه‌ندیک زانیاری سه‌رپیتی هه‌یچ
به‌ده‌سته‌وه‌ نییه و به‌ناچار بیده‌نگه‌یان لی‌ده‌که‌م.

دۆست و برادر باسی دوو هاو‌رپی ریک‌خراوی ئه‌کسه‌رییه‌ت له‌ تیکانته‌په‌ی
هه‌وشار (تیکاب) یان بۆ کردووم که ناوی یه‌کیان «ناسر...» بووه‌ هه‌روه‌ها مه‌نسوور
خوسره‌وی خه‌لکی مه‌هاباد و مه‌للیب چابوک و کئ‌وکئ... تهنیا کاریک‌یش که له‌ ده‌ستم
دی ئه‌وه‌یه‌ رپیزی خۆم پیشکەش به‌گیانی پاکی ئه‌وان و دلی‌ برینداری بئه‌ماله‌که‌یان بکه‌م،
که ده‌یکه‌م.

پاش هیرشی سپای ئیران بۆ سه‌ر سه‌قز له‌ گه‌لاویژی ۱۳۵۸، لاویکی ۱۵ ساله‌ش
به‌ناوی ئه‌حمه‌د جۆلابی ئه‌قده‌م که لایه‌نگری حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران
بوو و له‌گه‌ل چهنده‌که‌سیک له‌ بۆکانه‌وه‌ نان و خوارده‌مه‌نیی بۆ خه‌لکی سه‌قز
بردبوو، پاش گیرانی به‌ ئه‌مری خه‌لخالئ ئیعدام کرا.

باسی دوو شه‌هیده‌ لاوه‌که‌ی خۆپیشاندانی سه‌ره‌تای شۆرش‌ی سالی ۱۹۷۹ی بۆکان
به‌ده‌ست مه‌ئموورانی رژییمی شا (نه‌مران که‌مال حه‌میدی و محه‌مه‌د به‌هرامی) ده‌رفه‌ت و
ده‌ره‌تانیک‌ی دیکه‌ی ده‌وی، به‌لام کوژرانی کاک ئه‌نوه‌ر، برا گه‌وره‌ی که‌مالی شه‌هید
له‌ رپگه‌ی «آذرشهر» ده‌نگتر له‌ سه‌رده‌می ده‌سه‌لاتی کۆماری ئیسلامی دا‌قه‌وما.
به‌داخه‌وه‌ ئه‌وه‌م وه‌ک بیره‌وه‌رییه‌کی لیل له‌ میتشک‌دا ماوه و ده‌بی که‌سانی دیکه
له‌سه‌ری بنووسن.

شههیدی دیکهش له م شاره نازیهتباره زورن و گهلیک هیوادارم له دوارپوژدا بتوانم یادیک له شههیدانی هه موو ریکخواه سیاسیهکان بکهه. له راستی دا کاتی دهستم بهو کاره کرد رادهی بهربلاوی جینایهتهکانی رژییم نهدهزانی و دهمويست سووک و سانا یادیک له چهند کهس هاوپی و هاوپیخواهیی پیشووی خوم بکهه، بهلام ئیستا و دواي پرسوجو و پیشکینی سهراچاوه، رادهی مهزلوومیهتی ئهوه خهلهکهه بۆ دهکهوتوووه، بههیوام دواتر دهست بدهمه کاریکی گهوهتر و بهلگهی جینایهتکارییهکانی رژییم و رادهی نازیهتباریی بنهمالهکان له بۆکان و کوردستان بهگشتی بینمه سهراکاغهز. دیاره ئهوه کاری زیاتر و دهرفهتی فراوانتری دهوی.

یادی هه موو گیان بهختکراوانی گهلهکهه مان به دهست سیسته می نامرۆفانهی کۆماری ئیسلامیهوه بهخیر بی!

من ئهه بابتهانهه له چوارچیوهی ئامادهکاری بۆ نووسینی میژووی شار و ناوچهی بۆکان دا نووسیوه و بهو بۆنهیهوه دهبوایه لیکۆلینهوهکانم لهو مهودا بهرتهسکهی بۆکان دا قهتیس بهیلمهوه، که ههرواشم کرد، بهلام هیوادارم کهسانی تر ههنگاویکی لهوه ریکوپیکتر بۆ سهههههه شههیدانی فیدایی له پوژههلاتی کوردستان ههلیننهوه و نههیلن ناوی ئهوه شههیده گیان بهختکردوانهی گهلهکهه مان له میژوودا ون بن. زۆربهی ئهوان له سهردهمییدا شههید کران که هیشتا سیاسهتی ریکخواههکه له بهرانبهر کۆماری ئیسلامی دا نهگۆرابوو و ئهوانیش وهک پاشماوهی هاوپیکانیان به باوهری قوولی خهباتهوه بهرانبهر به رژییمی خومهینی وهستان و گیانیاان بهخت کرد. ههه بۆیهش پیویسته ناویان له تهنیشت شههیدانی ریکخواه سیاسیهکانی دیکه دابندری و وهک شههیدانی جوولانهوهی گشتگری کۆمونیستی له کوردستان سهیر بکریین. ئهه رکیکی ئهوتو له درێژهی خۆی دا ئاسۆیهکی بهرفراوانتری دهبی و تهنیا ریکخواهیهک و دووان ناگریته بهه، واته دهبیته میژووی خهباتی شاریک و گهلیک. منیش لیته

بەدواوہ قۇلى لى ھەلدەمالم و بەلگە بۇ نووسىنى بابەتتىكى ھەمەلايەنى ترى ئەوتقۇ كۆدەكەمەوہ.

بەداخوہ زانىارىيى من تا ئىستا لەوہ زياتر بېرى نەكردووہ و ژيانى دوروہ ولاتيش دەرفەتى بەرەو پيش بردنى زياترى كارەكەم پى نادا. لىرەدا جارېكى دىكە رېزى خۇم بۇ يەكەكى ئەو شەھيدانە و بنەمالەي بەرېزىان دووپات دەكەمەوہ و لە كۇتايى كارەكەمدا بە يارمەتتى چەند كەس لە دۇست و برادەرانى خۇشەويستەم چەند وتارىك دەھىنمەوہ كە خەلگانى دىكە سەبارەت بەو كەسانەيان نووسيون و زووتر لە سەرچاوى جىاوازدا بلاوكراونەتەوہ. ھەر لىرەدا بلىم كە ئاگادارى ھەندىك بابەتى چاپكراوى دىكەش ھەم كە دوو كەس لە ھاوړپىيانى پيشووى رېكخراوہكە نووسيويانن و لە پۇژنامە يا مالپەرەكاندا بلاويان كرددونەتەوہ، بەلام بەھوى ئەو راستىيەوہ كە ئىجازەى دووبارە بلاوكردنەوہ يانم نىيە چاويان لى دەپۇشم.

ھەرۈھالەو ماوہىدا ھەولم داوہ بەلكو و بتوانم وىنەى شەھىدەكانىش كۇبكەمەوہ و لىرەدا بيانھىنم. بەداخوہ ئەو ھەولەم زۆر سەركەوتو و نەبوو و جگە لە وىنەى شەھىد بىھرووز سولەيمانى كە دۇستى خۇشەويستەم كاك ئەمىر لوتقوللانەژادىان بۇى ناردووم، تەنيا وىنەيەكى شەھىد مىنەى شىرخانىم لە پۇژنامەيەكدا دەست كەوتووہ و ھىچى تر.

وا لىرە، لە دوو بەشدا وىنە يا وتارى سەبارەت بە شەھىدان مىنە، ئىبراھىم لوتقوللانزادە، عومەر بەرايى و عارف خەلىفەزادە دەھىنمەوہ كە لە چەند ژمارەى پۇژنامەى ھەفتانەى «اكثريت» ئورگانى رېكخراوى فېدائىيانى ئەكسەرىيەتدا بلاو كراونەتەوہ.

ئەوہش وىنە و بابەتى سەبارەت بە نەمران مىنەى شىرخانى، ئىبراھىم لوتقوللانزادە، عومەر بەرايى و عارف خەلىفەزادە:

وینه‌ی شه‌هید مینه‌ی شیرخان‌ی؛ وه‌گیراو له رۆژنامه‌ی «اکثریت» ژماره ۹۱.

۳۰/۱۰/۱۳۶۴ ی هه‌تاوی، ل ۶

چهلین سالگرد تشکیل جمهوری خودمختار کردستان گرامی یاد! این شعله همواره گرم و سوزنده خواهد ماند

بقیه از نسخه اول بخشی از روند سرکوب جنبش ملی دیمکرانک در ایران بود- کتاب جنبش ملی کردستان بسته تک‌ریمه و تنها فصل دیگری از آن آغاز شد. فصل آتش در زیر خاکستر. این آتش بارها زبانه کشید و با شعله‌هایی همچون شریف‌زاده و محبتی فرورفتگی و سوزندگی خود را عیان ساخت. بالاخره شعله‌ها دامن‌گستر شدند و بعد از انقلاب ۵۷ سرتاسر کردستان را در بر گرفتند.

ارتجاع محکم در قالب رژیم جمهوری اسلامی بسیار کوشیده است جنبش ملی در کردستان را سرکوب سازد. این رژیم با کهنه‌ای جوانانی به شلاق گرد حمله‌ور می‌شود. دیده‌ایم که چاکونه بر غرق‌ناو و چرخاره می‌ریزد و رویشاها را به سوخت می‌بلندد. اکنون بی‌ش از شن سال است که کردستان سرکوب می‌شود اما از با نسی افتد. ارتجاع در این رژیمه نیز تاریخاً کودتای از آن است که در پیامد این جنبش با وحشیانه‌ترین نوع سرکوب نیز از با در آمدنی نیست. اقتضای موقعی جنبش ملی خلق کرد چه در ایران و چه در ترکیه و عراق بارها از سوی مرتجعین کوشیده به عنوان پیام‌ها عبر این نهفتن چش گرفته شده است اما هر بار خنده‌های پیروزی دشمنان با اورچگاری دوباره خروش خلق به آه و آه‌وسی تبدیل شده است.

در برابر سرکوبگران جمهوری اسلامی که با بت‌کوبی همه اشکال فریب و سرکوب (به عقابلی باطل)

ژینه‌نمان و شاعر

ژینه‌نمان! دیمان هاتیه‌وه سه‌ره‌مان
 دیمسک هه‌تیی دیمان له‌سه‌ره‌مان
 به‌سۆزێ زۆبان بێسۆی ده‌گی سس
 به‌گرتۆوه و باگوت لاسمێل ده‌گی قه
 دێنۆبمان ده‌به‌ستی به‌ به‌فر مه‌سوود
 له‌سه‌ر بێسارمان هه‌له‌ده‌نی ژنۆوه
 بپروشه و سۆز و گه‌مه‌به‌هکات
 نه‌ب و تومسان و هه‌موا بێسه‌هکات
 بێ بیه‌وه هه‌زاران لاسار و نامۆز
 گۆژنه و هه‌لاسه‌ت و له‌وز و چه‌چۆچۆز
 که نۆ تشریفلێ ناسه‌ده‌سێف دێش
 دێی گه‌لی کۆوده داده‌خوڕدێش
 مانسین و پێسه‌گی بێسه‌تایی نیه
 به‌سه‌سه‌د و سه‌نۆله عیلاجی جیه
 به‌هه‌مه‌چی که‌هێ چه‌ژێن باری
 لایه‌نی کۆوده ده‌گانه‌ شاری ؟

دو چهلین سالگرد ی ربه‌ی دنان یاد فرزند دلیر خلق کرد، فدایی خلق محمدامین شیرخان‌ی گرامی یاد!

په‌ی ئاره‌ی بوته‌ هه‌دی و هه‌تێ خه‌وه‌ و گه‌یه‌ن
 تاسه‌ نه‌ واته‌ وه‌ له‌ ده‌لی مێله‌ تاوه‌ ژیه‌ن

به‌ شه‌هیدان و نه‌ی نه‌ی باسته‌ت گه‌یه‌ت
 به‌ر که‌ ئه‌مان نه‌سه‌ ده‌اند و ده‌زقله‌ب ملت زنده‌ اند

بهره‌زاری حکومت خۆده‌مختار در کردستان چه‌ل سال است که بگی از ملایم الهام شاعران و هنرمندان کرد به‌ شمار می‌رود. ما به‌ مقابله‌ت فرا رسیم؟ همین؟ چهلین سالگرد تشکیل جمهوری مهاباد، شهری را که "همین" شاعر برجسته‌ خلق کرد در زمان استقرار این جمهوری در تقابلش از آن سروده است، در اینجا درج می‌کنیم. این شعر کلتوری شاعر است با پیامی که بر این شاعر کرد سبیل جمهوری است و اینک هم سبیل جمهوری خودمختار است و هم انقلاب سرتاسری.

در بالاتین کردی در زیر ترجمه ربه‌ ده‌ان درج شده است.

باد قه‌ر و ستم و افر و نشاند
 ملوان به‌ باکردم، اما سه‌ره این باد و کولاک
 آرزوی می‌شگی کرد و لاسۆ به‌ آرودم
 در روزی از روزهای من
 خلق کرد با سه‌ر بلندی، بوچ جمهوری را به‌ افرات
 اکنون دیگر روزگار کرده‌است
 کرد رنگ آردگی را به‌ چشم می‌بفند

شاعر:
 چان من ده‌ ای تو ببادا ایه‌مین ماه
 که چانیه‌ خسته‌ باز آمدی
 قدمت مبارک باشد
 و ئیووژ در قدمت
 روزهای تو، روزهای چش بزرگ ماست
 شام تو، در مان همه‌ در ده‌ای ماست
 شادمانیم که اساله‌ به‌ یار ما در زمستان سر بر آورده
 است
 مرک بر دشمنان کرد و کردستان!

هرگز به‌ شه‌ نخواهد رسید
 ستم‌دگان بی‌ توشه‌ و آذوقه‌ می‌مانند
 وزیر بار قهر گه‌ش می‌کنند
 به‌ر این دو به‌با گان به‌ سه‌ر به‌ماری می‌افتند
 بی‌ سه‌ر ستار و آرو و در مان
 قدمت به‌ شتون است ای ماه کولاک و مه
 که تنه‌اره آردت درد و انده‌ و است

چهلین ماه:
 شاعر، به‌ر ایه‌ خانه‌ خرابان و وزان‌گان می‌مانی؟
 دیوانه‌ ای، خراب آلوده‌ ای، چشم بر جهان بسته‌ ای؟
 سگر نه‌ی بی‌ که‌ در جهان چه‌ می‌گردد؟
 مگر نشیده‌ ای که‌ چه‌ پیش آمده‌ است؟
 چرا علیه‌ من زبان به‌ طعنه‌ می‌گشایی
 مگر نمی‌دانی ای بی‌خبر که‌ من اسال
 همه‌ را با دینوی بر آفتاب آزادی آوردم
 و همه‌ را با دشمنانی، شادی؟
 نسیم من که‌ وزیدن گرفت

نهمین ماه و شاعر

شاعر:
 دوباره بازگشتی ای به‌مین ماه!
 با آن همه‌ سوز و حسرت
 سرایت کردتشان می‌کنند
 بویان و کولاکان بی‌ توشه‌ مان می‌سازد
 راه‌ها را سد می‌کنی
 و در ادامه‌ ها، به‌مین ماه ایه‌ بلشتن در می‌آوری
 دوباره بازگشتی با ریش شاموژ و ستم، مه و کولاکت
 یاد سوزنده‌ و ترفان آفته‌ت و موی آفته‌ت
 نقتت به‌ یار است
 با قوتت است و لر زین و چه‌چانیدین
 آفتابه‌ که‌ سر می‌دسی
 دل هر کردی از هر اسی می‌لرزد
 در اینجا نه‌ مایندگی اریم نه‌ چاده‌ آفتاله‌ ای
 دشمنان در بر اهر سرماسته‌ است
 با است و قاطر، و دستبانی ما

وتار سه‌باردت به‌شه‌هید بوونی هاو پنیان مینه‌ی شیرخانی، ئیبراهیم لوتفوللازاده (سه‌عید) و محمه‌دی شیروودی؛ روژنامه‌ی «اکثریت» ژماره ۸۵، ۱۱/۹/۱۳۶۴ (۱۹۸۵/۱۲/۲)، ل ۱.

دوشنبه ۱۱ آفری ۱۳۶۴ برابر ۳ دسامبر ۱۹۸۵
هیساه ۶۰۰۰ ریال سال‌دوم - شماره ۸۵

خمینی جانشین خود را برگزید

در روز شنبه مفقده گشته در مطبوعات دولتی تهران اعلام شد که مجلس خبرگان آلله حکمیت مجلسی ملتظری را رسماً به عنوان جانشین خمینی و ولی فقیه پس از مرگ خمینی برگزیده است.
در همان حال ۶۱ که انتخابات برای برگزیدن اعضای مجلس خبرگان آغاز شده بود، همه می‌دانستند که اصلی ترین، مهم ترین و تعیین حال مشاوران این رتبه ای مجلس، تصمیم گیری پیرامون امر جانشینی خمینی است. در همان زمان نیز نامزد اصلی ولایت عهدی خمینی، حسینعلی ملتظری بشمار می‌آید. اما برای برگزینی او مخالفت های جدی نیز وجود داشت. بر زیمه درگیری های میان دستجات رفیع در حکومت و پیرامون آن، آشکار بود که ملتظری به آسانی نتواند تراست عیای ولایت عهدی خمینی را بر دوش افکند. حضور کلیاتگانی و "بات نظام" دیگر به مثابه رفیق از جمله موانع برگزینی ملتظری شده می‌شوند. این مانع از آن رو اهمیت می‌یافت که این افراد در سلسله مراتب دستگاه روحانیت جای بالایی داشتند. عده ای از خبرگان و گروهی از حکومتگران از طریق "شورای امری" دفاع می‌کردند و خواستار بودند که ملتظری تنها به عنوان عضو از این شورا برگزیده شود. اما ملتظری نیز پشتیبانان نیرومندی داشت. در میان این پشتیبانان علاوه بر شخص خمینی که مصلحت اندیشانه می‌تواند نظر خود را بیاورد درصده ۱۳

سنت دیگر از مسئولین و اعضای سازمان فدائیان خلق ایران (اکثریت) تیرباران شدند
فدایی خلق محمد امین شیروانی، فرزند دلاور خلق کرد به شهادت رسید

در موج کشتاری که رژیم نیکبار خمینی بر ما تحمیل کرده است، سه تن دیگر از فدائیان خلق به جوجه اعدام مبرده شدند. بنامه گزارشات واصله در این موج کشتار رفیق محمد امین شیروانی (رفیق مینه) کادر برجسته سازمان ما و عضو مہات نامیده‌ی خلق کرد در سالگرد با دولت در سال ۵۸، رفیق ابراهیم لطف‌الله زاده (رفیق سید) کادر بر سابق سازمان و مبارز بیکسر در راه آمان خلق کرد رفیق محمد شهودی سرفول کشفیات سازمان در نهر مروان کردستان توسط جلاخان رژیم جمهوری اسلامی تیرباران گردیدند.
رفقا شیروانی، لطف‌الله زاده و شهودی از جمله کسانی بودند که در صفوف سازمان ما در راه خودمختاری خلق کرد، سال‌های درازی بیکسر کردند. هر سه آنان از چند سال قبل در سیامه‌های رژیم جمهوری اسلامی زندانی می‌شدند و تحت دستانه‌ترین شکنجه‌های جلاخان خمینی تسلیم نشده‌یوه آزمان‌های و لای‌القیه کارگردان شده‌اند.
رفیق مینه و لطف‌الله بر سابقه این است که مبارزاتی را در همه ۵۰ علیه رژیم شاه آغاز کرده بود. او که توسط ساواک دستگیر و زندانی شده بود با

اعلامیه‌ی کمیته مرکزی سازمان فدائیان خلق ایران (اکثریت)
شهادت فدایی بالیاخته‌ی وز سینه‌ی محمد رضا غبرالی عضو مشاورات سیاسی کمیته مرکزی سازمان

در روستاهای کشور چه می‌گذرد؟

مشت نمونه خروار

مضمون اکثر رفیق به انقلاب (روایح) دغدغانی چنین است: زمین داران بزرگ با انکار هر نوع ارگانهای سرکوتر رژیم باژ می‌گردند. مارتوت دغدغان با کفر و سر تمیزه و زنده باج داده می‌شود. زمین‌های معادله شده در جریان انقلاب معدود در اختیار بهره‌کشانی قرار می‌گیرد که انقلاب آنها را گریزانده بود و اکنون ثابت و تازشار. در روستاها یکی دیگر از ندادهای مامیت

مصاحبه ۲۲ اثریت: با رفیق فرید احمد مزدک دیوال سازمان دموکراتیک جوانان افغانستان

جوانان افغان، شریک‌ارای تحکیم دستاوردهای انقلاب شکوهمند شور

کثور افغانستان با انقلاب شکوهمند شور جوان شده است. مردم این کشور دست رهبری حزب دموکراتیک خلق می‌روند تا تمام قورده گهر بازمانده از قرون و اعصار را بپوشند و برزاندند و افغانستان نوین، افغانستانی آباد و آزاد ای بریزند.
در بیکار شریک که مردم افغانستان طبعه اثرار، این بساداران پهلوی ما و بیشتر ما انجام می‌دهند، جوانان خلق سابق اکثری ایها می‌کنند. جوانان بیشتر در سازمان دموکراتیک جوانان افغانستان متشکل گردیده‌اند. آنان شیروانی انقلابی را با دانش مبارزاتی و لاترین خصال مینم دستانه عجیب کرده به شهودی چنان رژیم آر تبدیل شده‌اند که با ماندن‌ها شده انقلابی از آن در وخت فرو رفته‌اند. جوانان افغانستان این

- در این شماره:
 - * نتایج دیدارژنو
 - * دیدگاه‌های نظری کاراچف
 - درصده ۱۲
 - * عوادت‌رایه روژ مبارزه علیه رژیم جمهوری اسلامی قیدل کنیم!
 - درصده ۱۱

شهادت
شیری از رضا مفقودی
درصده ۲

جاودان باد خاطر شهیدان به خون خفته خلق!

وتار سه بارهت به شههیدان عومهر به راییی (مام عهلی) و عارف خهلیفه زاده (مام

خدر): پوژنامهیی «اکثریتی» ژماره ۲۲۹، ۱۳۶۷/۷/۲۵ (۱۳۶۷/۱۰/۷۱).

شهادت دو فدائی کرد

پیی تاوی بوشه هیدی وهتن شیون وگرتین شمیدان وطن را نیازی به زاری و شیون نیست تا مرن لهوانه واله دلی میله تانهوین زیرا که آنان در دل منت جاودانه زنداند.

همه برایی گوهری والا

درباره وطن ما کردستان، منور زخمهای سالها دیکتاتوری شاهان التیام نیایتمه بود که در اولین بهار آزادی، تهاجم از زمین هوا با تانک و توپ و شپاره و راکت آغاز شد. شهرها، روستاها و انسانها در خاک و خون غلتیدند، وحشیگری ارتشی و پاسدار و سپیچی و حکامانی چون خلخالی به اوج خود رسید، مردم گروه گروه قتل عام شدند، جوانان دسته دسته به پای جوخهای اعدام روانه گشتند و چنین بود که فجایع قارن، قتلان و حوسین مامه شکل گرفت و جوانان کرمانشاه، سنهج و میباد در دستهای اعدام شدند، جوانان سهدای مردم، عزیزترین رفقای مام بخون گری میانی، شلیخی، تقدیری، کشی زاده، شیری خانی، احمدزاده، پیرانی، پارسا، شهبانی، تا میجاها و خلیفه زاده ما دهها و دهها فدائی دیگر شیی است وحشتناک، صدای توپ از طرف پادگان شیریگان قطع نمی شود، در این شب تاریک زیر نور مینورها هر مرگتی پیدا است، غروش بشیه در صفحه ۶

رسیدند، از دست دادن این دو نماینده رزمنده برای سازمان ما و هرآنکس که با خصوصیات آنها آشنا بوده است، بسیار دردناک است. ما اندوه تقدان این رفقای دلیر را جانمایی نبرد با سرکوبگران خلخالی می سازیم و خاطره آنان را جاودانه عزیز می داریم.

سازمان ما در روزهای گذشته دو تن از مبارزین فداکار و فرمان خوشی را از دست داد، رفیق فداکار و فرمان «عمر برایی» (مام علی) و فدایی غلن «عارف خلیفه زاده» (ماوری عارف) در منطقه کردستان، در جریان حملات رژیم جنایتکار صدام حسین به شهادت

اطلاهیبه دیرخانه کمیته مرکزی سازمان فدائیان خلق ایران (اکثریت)

درباره برگزاری پلنوم شهریورماه ۶۷

اصلاحاتی مورد تصویب قرار داده و قرار انتشار آن را صادر کرد. در این گزارش تحولات اخیر در اوضاع کشور و سمت آن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و از تیرهای که می توانند یک جبهه وسیع با هدف سرنگونی رژیم، تأمین دمکراسی و تضمین صلح مبارزه کنند، صریحانام برده شده است. پلنوم همچنین فعالیت هیات سیاسی در فاصله دو پلنوم را مورد نقد و بررسی قرار داد و با صدور قطعنامه هایی درباره برخی از مهم ترین مسائل و ورخداهای زندگی درون سازمان طی یک سال اخیر اظهار نظر کرد.

تزارتوی بود: - بررسی گزارش هیات سیاسی به پلنوم کمیته مرکزی درباره اوضاع سیاسی کشور و مواضع ما. - اتخاذ تصمیمات ضروری در رابطه با تدارک برگزاری نخستین کنگره سازمان. - پلنوم پس از بحث روی گزارش هیات سیاسی «پیرامون اوضاع سیاسی کشور و جهان» آن را با

پلنوم کمیته مرکزی سازمان فدائیان خلق ایران (اکثریت) در نیمه دوم شهریور ماه سال جاری تشکیل گردید و با درود بر خاطره رفیق کبیر انوشیروان لطفی و رفقا فرامرز صوفی، عمر برایی و عارف خلیفه زاده و یاد و در دیگر شهدای فرمان سامان و جنبش، کار خود را آغاز کرد. دستور کار پلنوم شهریور ۶۷ به

پیام کمیته مرکزی سازمان
به اعضا و هواداران سازمان در خارج از کشور
در صفحه ۲

پیام بنویسه کمیته مرکزی حزب کمونیست عراق
و جبهه نیروهای ملی و دمکراتیک کردستان عراق
کشتار جمعی خلق کرد عراق را محکوم می کنیم
در صفحه ۲

شیلی: مبارزه با پینوشه ادامه دارد

خواست که این طریق و شیوه بدیع در فروپاشی یک دیکتاتوری از کشوری آغاز شود که در آن، منزوی ترین و منفورترین دیکتاتور در سطح جهان، حکومت میکند. پیروزی ایزورسیون شیلی در همه پرسی ریاست جمهوری، بزرگترین شکستی است که پینوشه، دیکتاتور این کشور از هنگام کودتای خونین خود در ۱۵ سال پیش، تحمل شده است. در هرصورت قرار بود به رژیم که «بشرعیت دمکراتیک» بخشید و ضربه مرگباری به پیروزی او وارد آورد، به خود رژیم ضربه کاری وارد کرد. بقیه در صفحه ۹

پینوشه، دیکتاتور شیلی، در شرایطی که در تاریخ شاید بی سابقه باشد، ناچار شد شکست خود را در فرآیندومی بپذیرد که خود ترتیب داده بود تا از مردم برای ادامه حکومت ننگین اش را بای بگیرد. شکست دیکتاتوری ناشیستی شیلی در فرآیندومی، آن هم در شرایطی که همه امکانات تبلیغاتی و سرکوبگرانه اش را برای پیروزی بسیج کرده بود، پیروزی بزرگ دمکراسی نه تنها در شیلی، که در مقایسه بین المللی است. مردم شیلی، این بانگ است. بشریت را فریاد کردند: «مهر دیکتاتورها به سر رسیده است!» چنان ها، دستخوش تحولات دوراسازی است. تقدیر چنین

کاهش بهای نفت و بحران اضافه تولید

مقاله حاضر می گوشتا تصویریی از وضعیت فعلی حاکم بر بازار جهانی نفت، بحران اضافه تولید اوپک و مشکلات اصلی اوپک در اجلاس آتی آن ارائه دهد. بهای نفت در بازارهای جهانی این کلاه در لحظه فعلی، در مقام مقایسه با آغاز سال میلادی حاضر، بیش از ۳۰ درصد کاهش یافته است. با در نظر گرفتن نرخ تورم در سطح سالی نفت، باید گفت که بهای نفت اینک به کمتر از بهای ۱۵ سال قبل رسیده است. اضافه تولید نفت کشورهای عضو سازمان کشورهای صادر کننده نفت (اوپک) که اخیراً در پی تصمیم جدید همبستان سعودی، بازم بقیه در صفحه ۳

درآمد ارزی ناشی از تولید صادرات نفت در کنار «اقتیارات خارجی» از مهم ترین عوامل تأثیرگذار در روند بازسازی اقتصادی و عمرانی جمهوری اسلامی به حساب می آید. دانی خود و با بهایو به راه انداختن حول درآمد ارزی نفت می گوشتا نقش «اقتیارات خارجی» را مسکوت نگذارد. پی گرفتن مسائل اقتصادی مربوط به جمله دنبال کردن لحظه به لحظه وضعیت تولید و صورت نفت در بازارهای جهانی از نهایت درجه اهمیت برخوردار است. در پاسخگوی به این ضرورت هستی،

پیشروانی کاروکاسبی له بۆکان

رووداوێهکانی ئەمڕۆی ژیان، بۆ سبەینی دەبنە میژوو. کەسیک که خۆی بە میژوونووسینی کوردستانهوه خەریک دەکا، ئەرکی تەنیا ئەوه نابێ که بگەریتەوه بۆ ماد و زەردەشت. هەر ئەم شار و گوندانەیی که ئیستا تێیاندا دەژین خۆیان خاوەنی پارێدوویەکی ئەرک و کار و خەباتی کۆمەلایەتی، ئابووری، سیاسی و فەرەهنگین که دلسۆزانی نیشتمان هەرکام له هەر شوێنیکهوه دەتوانن و دەبێ هەولێ تومارکردنی رووداوێهکانیان بدەن و بۆ نەوهی دواپۆژیان بەجێ بهێلن. میژووی هەمەلایەنەیی جیگەیی باوهری کوردستان له دواپۆژدا کاتی دەنوسری که سەرجهم ئەم زانیارییه بچووکانه کۆ ببنەوه و جەمسەرەکانیان بدرێنە دەم یەک.

لێرەدا هەول دراوه ناوی خاوەن کەسب و کارانی ۱۲۲ پیشەیی جیاگیایی بۆکان و هەندیک گوندی دەوروبەری پارێزری و بە داهاوتوانمان رابگەیهنری. ئەم ناوانه بهگشتی هی سەدهی بیستەمن و هاوکارانی بهرێزی من له نووسینی یادداشتهکانیاندا تەنیا توانیویانە بگەرینەوه بۆ ئەو سالانه که خۆیان کەسهکانیان بینیی یان له کەس و کاری خۆیانیان بیستیی. ئەم کەسانه هەموویان یان له تەمەنی مندان یا له من کەم تەمەنترن و له ئەنجامدا تاکوتەرا نەبێ وا هەیه نەتوانبێ ئاور له پارێدووی پیش سەدهی بیستەم بدریتەوه. دەزانم ئێمه له دەرەوهی ولات ئەوهنده زیاترمان له دەست نەدههات، بەلام هیوادارم خەلگانی نیوخۆی کوردستان به یارمەتی باوک و باپیریان ئەم سنوره زەمانییه بکێشنه دواترەوه و بیبەنەوه سەر سالانیکی زووتریش.

پیشه کی

ناسین و ناساندنی پیشره‌وانی کار و پیشه و سہنعت له بۆکان له په یوه ندیی میژووی ئابووری ناوچه که و به گشتی ئابووری کوردستان دا گرنگایه تیی زۆری هه یه. سه ره له دانی پیشه سازی دهوری سه ره کی بینوه له جیابونه وهی ژیان کونباوی سه رده می فیئودالی و گه یشتن به شارستانییه ت و دیاردهی نوی سه رمایه داری. باش وایه هه ر بیره وه رییه ک له و بابته وه هه بی، له لایه ن هه ر که سیکه وه بی، زووتر تومار بکرین و بنووسریته وه دنا هه ر پوژیک زیاتریان به سه ردا تیپه ری و اهه یه به شیک له زانیاری و بیره وه رییه کان له بیر بچنه وه و بفه وتین.

به داخه وه له دووره ولاتی ده رتانی ئه وه نییه پرس و جو ی پیویست له سه ر بابته که بکرئ و ئه وان هه ش و له ده ره وه ی ولاتن زۆر به یان گه نج و لاون و ئه و رابردوه دوورانه یان له بیر نییه. هیوا زیاتر به و که سانه یه و له نیوخوی ولات ده ژین و زهوق و خواستی ئه م چه شنه لیکولینه وان هه یان هه یه؛ گه رچی ئه سته م بوونی ژیان له لایه ک و گوشاری زۆری سیاسی و ئه منیه تیی رژیمی مه لاکان له سه ر خه لک، ئه م ده رتانه یان بۆ هه مووان به رته نگ کردۆته وه.

دیاره ده سنیشان کردنی هه ندیک له و پیشره وان هه ئه سته مه و و اهه یه ئیتر له گونجان نه یه. بۆ نمونه یه که م ئاشه وان کئ بووه؟^۱ یه که م دارتاش یا به رگدروو

۱. مامۆستا محهمه دعلی قه رده اغی له به رگی نۆه می کتیبی «بووژاندنه وه ی میژووی زانیانی کورد له ریگه ی ده سخته کانیانه وه» دا دهنووسی: پیشه ی ئاشه وان یه که م پیشه سازی کوردستان بووه.

يا به قال و كووتال فرۆشى بۇكان كى بوون؟ ئەمانە ئەستەمە بزائرين، به لام يەكەم فيتەر، واتە ميكانيكى ترومبيل يا يەكەم كتييفرۆش و يەكەم كەمپيوته رفرۆش و تەلهفون فرۆش و... به و رادەيه له تاريكى دا نين.

من بهش به حالى خوم له م بواره دا هەولتيك دەدەم، به لام كارە سەرەككيبەكەي دەميينيته وه بۆ خوينه رانى بابەتەكە ئەگەر بيانەوي بە ناردنى زانيارىي وردتر دەوله مەندى بكەن، دەنا دەبى كارەكە بۆ نووسە رانى دواپۆژى ميژووى بۇكان دا بنين.

۱. ناش و ناشهوانی

ناشی ئاو: دهگوترئ یه کهم پیشه سازی له کوردستان دا ناشهوانی بووه. دوور نییه ئەم پیشه یه له بۆکانیش که وتیته پیش هه موو پیشه یه کی دیکه وه، به لام که ی و چۆن و کئ، نازانم.

له بۆکان به بیره وه ربی من دوو ناشی ئاو هه بوون که ههردووکیان له سهردهمی لاییه تی من دا، وهستان و چی دی کاریان نه ده کرد: «ناشی خانم» و «ناشی باشی».

ئهو ناوانه له کوپوه هاتبوون؟ خانم کئ بوو؟ ناشی باشی یانی چی؟ ئه وهش نازانم. ته نیا دهزانم ههردوو ناشه که پیشتر به ئاوی هه وزه گه وه ره گه راون. ناشی خانم له باکووری شار و له خوار ته ته قه به رده کانی لای دوخانیات هه لکه وتبوو و ئهو جوگه له ئاوهی هه وزه گه وه ره که به نیو شاردا دههات و به ره وه عه لیا باد دهچوو، ناشه که شی پیده گه را. ناشی باشی له خوار باغی ماموستا شیخ هه سه نی کارمی، واته له پشت ده بیرستانی که مال له قوولایی یه که دا هه لکه وتبوو که دواتر بوو به بیستانی کاک مته لیب و ئهو جوگه یه ی به سه ردا سوار بوو که له هه وزه گه وه ره وه به نیو مالی فه رنیا و قز لجی دا دههاته خوارئ و به کۆلانه که دا، به ره وه چۆمی ده کشا.

ناوی هیچکام له ناشهوانه کان نازانم و ناشزانم وه ک ملک، ملکی کئ بوون گه رچی دوور نییه وه ک پاشماوهی ملک و ماله کان هی سه رداره کان و پاشان هی په ناهی و ئینجا هی ئاغاواتی ئیلخانی زاده بوو بیتن. زانیاریه کی دیکه له سه ر بابه ته که نییه و گه لیک به پیویستی دهزانم که سانی دیکه له نیوخوی ولات شوینی بگرن و پرس وجوی خه لکانی به سال اچووی بۆ بکن. چۆنییه تی کار کردنی ناش، بیراز، سه عاتی کار، هه قدهستی ناشهوان، ناوی ناشهوان و کریکارانی و گه لیک بابه تی دیکه هه ن که ده بی روون بکریته وه.

ناشی ئاور: له سهردهمی مندالی من دا ناشیک له بۆکان دامه زرا که به ماتووری میکانیکی کاری ده کرد و پیی دهگوترا ناشی ئاور. یه کهم ناشی ئاور له خوار

دەرمانگای کۆن و نزیک مائی حاجی حەمە پەحیم خانی دادخوا دانرا و وا بزانی هەر هی ئەویش بوو. دەرنگتر ئاشی پەحمانی سالمی دانرا، که له نیوان مائی برایم ئاغای ئیلخانی زاده و دوخانیات، واتە که متاکورتیک پووبە پرووی نەخوشخانە ی کۆنی بۆکان هەلکەوتبوو. دەزانم دواتر ئاشی گەورەتر وەک ئاشی کاک پەشیدی سالمی له بۆکان دانراون، بەلام زانیارییەکم لەسەریان نییە.

کاک جەعفەری مەردانبەگی بۆی نووسیوم:

«هەوێن ئاشەوان که له ئاشی باشی و ئاشی خانم ئاشەوانی دەکرد، بە بیرەوهری دایکم، کاک شەنگە ی مورادی ناسراو بە شەنگە ی ئاشەوان بوو. ئاشی عەلی که شاوهرزی و ئاشی حاجی حەسەنی عەلی زاده له خیابانی میراوا، ئاشی حاجی کەرمی له یلی پوور له جاده ی میانداوا، ئاشی سەید محیدین حوسینی له جاده ی سەقزیش هەر ئاشی ئاور بوون.»

۲. دارتاشی

دارتاشی یا نەجاری، پیشەسازییەکی کۆن و لەمیژینەیه که بی گومان وەک ئاشەوانی و بەرگدرووی و ئاسنگەری، گەلیک زوو له بۆکان پەیدا بووه و تەنانەت له هەندیک گوندی دەوروبەری شاریشدا دارتاش هەبوون. هۆکارەکی دەبی ئەو پەيوەندە بی که دارتاشی بە کەرەسە ی کشت و کالەوه هەیه تی و جووتیز بۆ کاری جووت و گا پیوستانی بە نیروئاموور و کەلەوه و شتی هاوچەشن هەیه. گەرچی دەرگای هەندیک ماله هەژار چەپەر بووه و پیوستی بە دارتاش نەبووه، بەلام ماله دەوله مندترەکان، بەتایبەت له شاری دا، دەرگا و پەنجەرەیان ویستووه و هەر بۆیهش دارتاشی دەبی یەک له پیشەسازییەکانی سەرەتا بووبی له شار و ناوچەکه. بە بیرەوهری من، ئەم وەستا دارتاشانە ناوی زۆریان هەبوو: وەستا عەولای قەرەگوینز، سەید شوکرە، وەستا تەها، وەستا پەسوول و وەستا بیلال. ماوه یەکیش «مسروب» ناویکی ئەرمەنی دووکانیکی هەبوو که له وی دا کاری دەکرد و دەیانگوت

گهلیك وهستایه و له بهر گران بوونی دهسكردهكانی، ته نیا ئاغاوات دهیانتوانی بیانكړن. دواتر گهلیك نه چاری ديكهش سهريان هه لدا، به هایی یه کی خه لکی میانداوایش كه له دست راونانی عه جهه له میانداو هه لاتبوو، له بۆكان گیرسایه وه و ماوه یه ك دارتاشی كرد، پاشان بوو به وینه گر.

كاك جه عفر مهردانبه گی سه بارهت به دارتاشهكانی بۆكانیش ئه م دیرانهی

نوسیهوه:

«وهستا بایزی ئیسماعیل پوور ماله كهی له كوچهی بهر بهردان، روبه رووی باغچه كهی حه مه رده سوولی گلینه بوو، هه وه ل دووكانی نه چاری وهستا بایز له یه كیک له هۆدهكانی مالی عه لی میره به گدا بوو پاشان كه كاروباری باشتر بوو له ته نیشته مالی باپیرم ئاغا برایم، له مهیدانی كافرۆشهكان، كه پاشان بۆ به مالی عه ولای بارام ئاغا، گیرساوه. زور وهستای دارتاشی شاری بۆكان حاصلی رهنجی ئه ون، وهك وهستا سمایلی ئیسماعیل پوور، وهستا قادری كه ریزه، مه شهوور به دهرویش قادر و وهستا فهتاحة سوور. حاجی مسته فا نه چاریش زور دارتاشی کی لیوه شاهه بوو.»

كاك رهحیمی به هرامزاده، كه ناوی به شیک له و دارتاشانهی سه ره وه ئه و بۆی نوسیهوم، باوکی خوی دارتاش بوو و له م چهند دیرهی خواره ودها باسیکی كورتی وهستا سه عیدی باوکی و وهستا ره سوولیکمان له بۆكان بۆ دهكا. كاك رهحیم به حیسابی قسهی سه زاری خه لك، مسروبی ئه رمه نی به مه سرووف ناو ده بات:

«باوكم وهستا سه عید، خه لکی ئاواپی كركړه ی فه یزوللابه گی، نه چاری له خزمیکی خومان به ناوی «وهستا ره سوول كورپی شامحه ممه د» فیر ببوو، كه به ئه سل خه لکی گوندی باخچه ی فه یزوللابه گی بوو و له بۆكان نه چاری ده كرد. وهستا ره سوول هه رچه نده نه خوینده وار بوو شتی زور هونه رمه ندانه ی ساز ده كرد و ئه و بییشه كه و میزه ی ئه و دروستی ده كرد بۆ ئه وه ده بوو له مووزه بیاریزین. وهستا ره سوول سه ره رای وهستایه تی خوی سه ری له کاری وهستا مه سرووفی ئه رمه نی دانیشتووی بۆكان كه دووكانی له په نای حه مامی كاكاغا بوو، سوور ده ما. وهستا

مهسرووف له وئاخرییانهدا پیر ببوو و تاقهتی کاری قورسی نه مابوو و جارجار تهخته نه ردیکی ساز دهکرد. وهستا رهسوول به هۆی کاری سیاسییه وه ماوهیه که له زیندانی تهو ریز بوو. نازانم ئه وه چ سالیکی بوو، به لام باو کم دهیگوت له گه ل حسینی فاتحی گیرابوو.»^۱

کاک رهحیم ههروهه ئاماژهی به هانتی «هه جیجیه کان» ی هه ورامان بۆ ناوچهی بۆکان کردوو، که به گوێرهی پیشه یانه وه دهکرێ لیره دا ناویان ببهین باوه کوو له ناوچهیه کی دیکه ی کوردستانه وه دههاتنه ئه وئ و به رهه می دارینی ئاماده کرایی خویان دهفرۆشت. ئه وهش یادداشته که یه تی سه باره ت به هه جیجیه کان ی هه ورامان له ناوچهی بۆکان، به سپاسی زۆره وه بۆ یارمه تی و زانیارییه کان ی:

«له هه ورامانه وه ئینسانی زهحمه تکیش و زۆر به ئه وهب دههاتنه گونده کان ی بۆکان و ئارده توویان دهفرۆشت. زۆرجار ئه وه ورامیانه که وچک، ته شی، شانهی دار بۆ قژ شانیه کردن، شانهی خوری و شتی تری له دار دروست کرایی بۆ فرۆش له گه ل خویان دینا. به وه ورامیانه یان دهگوت هه جیجی. خه لکی پوولیان نه بوو، بۆیه ئه م کالایانه یان له گه ل شتی تر دهگو رپیه وه. به زۆری، هه جیجیه کان شته کان یان به کو ل دهگیرا. کاتی ئارده توویان دهفرۆشت هاواریان دهکرد: «ئارده توو، وه خوری، وه موو، وه رۆحه شکاو»؛ له وه سالانه ی دوایی دا ته نانه ت که وش ی جیریشیان وه رده گرت. هه جیجی یان ئه وه شتانه ی خویان هاورد بوویان به سه ر شان یانه وه بوو یان ئه وانه ی وه ریانه گرت. که وابوو به رده وام شان و پیل یان له ژیر باری گران دا دهینالاند. من قه تم نه بیستوو ه ئه وانه کیش ه یان ساز کرد بی یان فیلیان له خه لک کرد بی. خه لکیش زۆریان ریز لی دهگرتن.»

۱. دیاره ده بی سالانی دوا ی کو ده تایی ۲۸ گه ل او یژی سالی ۱۳۳۲ بوو بی. گه رچی دواتریش چه ند شه پۆلی گرتنی خه لکی کو رد به تابه ت ئه ند ام و لایه نگرانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران له سالانی ۱۳۳۸ و ۱۳۴۲ دا گه یشتنه ناوچه که. نه مر کاک حسینی فاتحی ماوهیه که به رپرسی لقی حیزب له بۆکان بوو.

۳. ئاسنگەرى

ئاسنگەرىش لەو پىشەسازىيە كۈنانەيە كە دەبىن لە زوۋوۋە لە شاردا ھەبوۋىي و ئاسنگەرانى خۇجىيى كەرەسەي كشتوكالىيان دروستكردىي و بە خەلكيان فرۇشتىي. بۇ نمونە، داس و مەلەغان و چەقۇ و چەكوش و شتى لەو چەشنە. «داسى نەزەر» لە نىۋ خەلكدا گەلىك مەشھور بوو و دەبىن لە پەيوەندىي بنەمالەي نەزەردا بوۋىي كە دواتر ناسناۋى «نەزەرى» يان پىدرا بوو. من باسى داسى نەزەرم لە بەيتە كوردىيەكانىشدا بىستوۋە.

لە تەمەنى مندا، ئاسنگەرەكان رىزە دووكانىكيان لە خوار قەپانى ھەمەدەمىن ئاغاۋە بەرەو لاي چۆمى، ھەبوو كە ژمارەيان لە پىنج و شەش كارگە زياتر بوو. يەكيان ۋەستا...؟ كاۋەيى و ئەۋىترىيان ۋەستا سەئىدى نەزەرى بوو، بەداخەۋە ناۋى ئەۋانى دىكەم لە بىر نىيە. ئاسنگەرىكىش لە خىابانى كۆن رۋوبەروۋى دووكانى بەقالىي مالى محەمەدى و فاتحى ھەبوو.

ۋا بزىنم كەرەسەي كارخانەيى عەجەمستان، كارى ئەۋانىشى لەقۇلۇق و كەمبەرەو كىردىبوو، داس و مەلەغانىك كە تاجرەكان لە عەجەمستانەۋە دەيانھىنا و دەيانفرۇشت، ھەرزانتىر بوون و ھەر بۆيەش برەۋيان سەند و كەلكى ئەۋانى خۇمالىيان برى.

كاك نادىرى فەتحى ئەم چەند دىرەي خوارەۋەي لە پەيوەندىي ئاسنگەرىكى دىكەي بۆكانىدا بۇ نووسىوم:

«باۋكى ئەمجەدى ئەمىن زادە، كە بەداخەۋە ناۋەكەيم لە بىر نەماۋە، دەبىتە مامى ئاغاى ئەمىن زادەي مامۇستاي قوتابخانە، ئاسنگەرىكى زۆر كۆنى بۆكان بوو.»

كاك جەغفەر مەردانبەگىش ئەم دىرەنەي نووسىون:

«ۋەستا ھەسەنى بەسرى، باۋكى كاك عەلى بەسرى؛ ۋەستا ھىسنى پادىار باۋكى كاك عەبوۋى پادىار لە تەنىشت دووكانى ماماغا سەئىدى نەزەرى دووكانىيان بوو. ھەرۋەھا ۋەستا عەۋلاي ئاسنگەر لە گوزەرى كۆن دووكانى بوو.»

۴. تهنه که سازی

هه‌له‌بی‌ساز له بۆکان هه‌ندیک که ره‌سه‌ی وه‌ک سه‌تل و ئه‌فتاوه و ئاوپاش و شتی له‌و چه‌شنه‌یان دروست ده‌کرد یا بنیان له‌ ئه‌فتاوه ده‌گرت‌وه یا قوری و تهنانه‌ت کاسه و ده‌وری و ژیرپیا‌له‌ی شکاویان هه‌ل‌ده‌به‌سته‌وه. مالی هه‌له‌بییه‌کان (وه‌ستا ره‌شید و وه‌ستا...) و هه‌روه‌ها سه‌ید ته‌ها و دره‌نگ‌تریش سه‌ید محیدینی تهنه‌که‌ساز، ناویان هه‌بوو.

کاک چه‌عفه‌ر مه‌ردانه‌گی ده‌نووسن:

«ته‌نه‌که‌سازه‌کانی کۆنی بۆکان دوا‌ی مامه‌ ره‌شیدی هه‌له‌بی، بریتی بوون له: وه‌ستا عه‌ولا وه‌یسی مه‌شه‌وور به‌ عه‌به‌ته‌نه‌که و وه‌ستا رۆسته‌می تهنه‌که‌ساز و وه‌ستا سه‌عیدی قاسم‌زاده مه‌شه‌وور به‌ سه‌عیده‌ته‌نه‌که، زاوای کاک ئه‌سه‌عیدی حه‌قیقه‌ت، وه‌ستا مه‌مه‌ده‌شه‌ل مه‌شه‌وور به‌ ئاغاسی (گۆران‌بیژ)یش هه‌ر تهنه‌که‌ساز بوو.»

کاک برایم فه‌رشی بۆی نووسیوم:

«رۆسته‌می تهنه‌که‌ساز که مرۆفیکی سه‌نه‌تکار و هونه‌رمه‌ند بوو، که‌شتی به‌ چکۆله‌یی ۱۵ هه‌تا ۲۰ سانتی‌مێتر دروست ده‌کرد، فتیله‌ی بۆ داده‌نا و به‌ نه‌وت کاری ده‌کرد، که فتیله‌که‌ت هه‌ل‌ده‌کرد که‌شتیه‌که به‌ره‌و پینشه‌وه ده‌چوو.»

۵. هه‌مام‌چییه‌تی

نازانم چ سالیک یه‌که‌م گه‌رماو یا هه‌مامی عموومی له‌ بۆکان کراوه‌ته‌وه، به‌لام به‌ بیره‌وه‌ریی مندا‌لیم، تاقه‌ یه‌ک هه‌مام له‌ شاره‌که‌دا هه‌بوو که پێیان ده‌گوت «هه‌مامی قاسم‌ئاغا» و دواتر ناوی «هه‌مامی کۆن»ی لێ‌نرا. شوینه‌که‌ی که‌م‌وزۆر رۆوبه‌رۆوی هه‌وزه‌گه‌وره و ده‌رگا‌که‌ی له‌ کۆلانی گه‌ره‌کی مامۆستا شیخ هه‌سه‌نی کازمی و حاجی قاسمی که‌ریمی‌دا بوو.

هه‌مامه‌که‌ به‌ شیوه‌ی سه‌رده‌م خه‌زینه‌ بوو؛ به‌ ملک، ملکی مالی ئاغا‌کانی

بۆکان (وا هییه ملکی قاسم ئاغای موته دی بووبن) که به ئیجاره ددره به خه لک. حه مامه که، «توونچی» هه بوو. ئاوی خه زینه، که له جوگه یه کی حه وزه گه وره وه بوی ده چوو، لهو توونه دا گهرم ده کرا. توونچیش بۆ ئه و مه به سته، کای رزیوی ده رژانده ئیو توونه که وه.

به یانان زوو هی پیاوان بوو، پاشان ده بووه هی ژنان، ئینجا دوا ی عه سر و ده مه و ئیواره دیسان ده بووه هی پیاوان. هه ندیک جار حه مام «قورغ» ده کرا، واته تاییه ت به مالیک یا که سانیک ده کرا، که دیاره ده بی ده وله مند بوو بیتن. قورغ کردن زیاتر بۆ رپ و ره سمی وه ک شای و هینانی بووک بۆ حه مام بوو و به و پنییه به گشتی حه مام بۆ ژنان قورغ ده کرا.

دوو یا سی ده لاک له ئیو حه مامه که دا کاریان ده کرد و خه لکیان ده شوورد. که سیکیش فوته ی بۆ خه لک ده هینا. به داخ وه ناوی ئه و که سانه م له بیر نییه و پیویسته هه ر له ئیجاره داره کانه وه تا توونچی و کریکار و به رپرس و ده لاک ی ژن و ده لاک ی پیاو هه موویان ناویان تومار بکری. ئای بۆ هی ممه تداریک!

به ته نیشته ئه م حه مامه وه حه مامیکی بچوو کتر هه بوو به خه زینه یه کی بچوو که وه. ئه وه حه مامی جووله که کان بوو و دوا ی رۆیشتنیان له بۆکان (۱۳۲۹)، ئه ویشیان دایه دم حه مامه که ی دیکه و گه وره یان کرده وه.

وا بزانه له ده وره بیری سالی ۱۳۳۵ دا بوو، که حه مامیکی نمره له لای حه وزه گه وره و نزیک مزگه وتی جامع کرایه وه که هی حه مه ده مین ئاغای ئیلخانی زاده بوو و به ناوی کوره که ی خویه وه ناوی «نادر» ی له سه ر دانا بوو. ئه مه، یه که م حه مامی نمره (خسوسه ی) له بۆکان بوو و وا بزانه م ۵ نمره ی هه بوو و خه لک زوریان په سند ده کرد، ته نانه ت حه سه ن زیره ک له چه ند گورانی سه رده می رادیق به غدادا، باسی حه مامه که و ره شیدی رۆسته م پاله وانی کردوه که به سه ری دا راده گه یشت.

دوا ی ئه و، له ده وره بیری سالی ۱۳۴۱ دا، حه مامی که یخوسره وی و پاشان حه مامی محه ممه دیان و ئینجا حه مامی حاجی شاخه کرانه وه.

کاک جه عفه ر مه ردان به گی له م باره یه وه بوی نووسیوم:

«هه وه لێن کهسانیک که [به بیرى ئه و] له هه مام کاریان ده کرد، بریتی بوون له: عه لی هه مامچی باوکی کاک هه مه ساله و کاک عه ولای مه شهوور به باوک مردوو (خۆشنوود)، کاک هه مه حسین جانالی مه شهوور به هه مه حسینى ده لال، عه بووی فه قى بۆکانی مه شهوور به عه بووی نه نی، کاک هه مه ساله ی بۆکانی، وه ستا محه ممه دی ئه لیا س وه ند و هه یده ره عه جه م.

ژنانی هه مامچیش وه ک داده زارا فه ته لی زاده، داده زوله یخا جه عفه ری و داده مریه مه کۆله.»

من خۆشم «کاک عه لی و کاک محه ممه دی ناوه» م له بیره، که ده لاک بوون و له هه مامی نادر و هه مامی کاکا غای که یخوسره وی کاریان ده کرد.

۶. به ننا یی

گه لیک باله خانه ی بازرگان و ده وه مه ندی قه دیمی بۆکان وه ستا و به ننا ی ئازهر با یجانی دروستیان کردوون که له ته ورێز و زه نجان هه ده یان هینان، به لام بۆکانیش به ننا ی ناو به ده ره وه ی هه بوون. به بیره وه ریی من، سه ییدی به ننا، واته سه یید عه بدولقادی قوره ییشی، برای سه یید سدیق و حاجی سه یید هه مه سالهی قوره ییشی، یه ک له وانه بوو؛ کابرایه کی کورته بالا و جیگه ی ریزی خه لک، که دوو کچ و کوریک یی بوون. سه یید محه ممه د (سه ی هه مکه) ی کور ی له تیرتاش له باکووری ئیران له کارخانه ی جگه ره کاری ده کرد.

به ننا یه کی دیکه هه بوو که ناوی وه ستا قه فار (غه ففار) بوو و میردی داده عیسمه تی خزمی ئیمه ش بوو. من داده عیسمه تم باش له بیره، مالی له پشت مالی کاک عه لی به سری و نزیک مالی سه یید هه کیمی تووتنچی بوو، به لام ئه و ده مه ی من وه بیرم دئ، وه ستا قه فار نه ما بوو.

دره نگز وه ستا هه مه ساله، وه ستا محه ممه د میعماری، وه ستا قادر میعماری، وه ستا شیخ ئا غایی، وه ستا جه عفه ره یله کورد، وه ستا ره حمان عه سه که ری و وه ستا

په‌حیم شه‌وه‌کی ناویان هه‌بوو. دیاره ئه‌مانه هه‌موو ناوه‌کان نین و ده‌بی زۆریان له قه‌له‌م‌که‌وتیتن.

ئه‌م که‌سانه‌ش وه‌ک که‌چکار ناویان هه‌بوو: وه‌ستا محهمه‌د، وه‌ستا قادر، وه‌ستا عادل شه‌هسواری، وه‌ستا ئه‌حمه‌د ئه‌حمه‌دیان، وه‌ستا قادر کوری په‌سوول دمه‌ک و وه‌ستا عومه‌ر سه‌قزی.

۷. پیلادروون

له‌گوزه‌ریکی باریک و کورتی نیوان خیابانی کۆن و تازه‌دا پینچ شه‌ش دووکان هه‌بوون؛ ئه‌و گوزه‌ره پینستر په‌یوه‌ست ببوو به‌گوزه‌ری خه‌یا‌ته‌کانه‌وه، به‌لام خیابانی تازه‌لیکی داب‌ببوون و ئه‌میان لی‌تهریک که‌تبۆوه. دووکانداری ئه‌و گوزه‌ره پیلادی پیاوانه‌یان دروست ده‌کرد و ده‌یانفرۆشت (دلنیا نیم پیلادی ژنانه‌شیان دروست‌کردبی یان نا؟). پیلادوه‌کان گه‌لیک قورس و قایم بوون، ژیریان لاستیکی چه‌رخ‌تری ترومبیل و سه‌ریان چه‌رمیکی سووری قایمی گا‌بوو، گوله‌به‌عاسته‌م ده‌بیری! له‌شاری‌دا، پینیان ده‌گوت که‌وشی دیهاتی و مندالانی شاریش وه‌ک گه‌وره‌کان پینیان خۆش نه‌بوو له‌پیی بکه‌ن. سالیکیان باو‌کم جووتیکی بو کریم، به‌لام زۆری پی‌قه‌لس بووم و نه‌مه‌دو‌یست له‌پینی بکه‌م، مندالانی هاوته‌مه‌ن گالته‌یان پی‌ده‌کردم.

که‌وش‌درووه‌کان به‌گشتی مالی «که‌فشدووزی» بوون، واته‌کاک یوسف و میرزا حه‌مه‌په‌سوول و میرزا حه‌مه‌په‌شید. که‌سیک یا دووانی دیکه‌ش له‌هه‌مان گوزه‌ردا ئه‌م کاره‌یان ده‌کرد که‌ناویانم له‌بیر نییه، ده‌لیی یه‌کیان میرزا غوه‌لام بوو.

ئه‌م کاره‌ خۆمالیه‌به‌به‌رانبه‌ر که‌وشی ریک‌وپیکتر و پاراوه‌تری ته‌وریز و تاران‌دا رقه‌به‌رایه‌تیی بو‌نه‌ده‌کرا، به‌تایبه‌ت کاتی که‌که‌وشی ماشینی (کفش ملی!) هات، که‌هه‌م جوانتر و هه‌م تا پاده‌یه‌کیش هه‌رزان بوو، ئیتر ورده‌ورده ئه‌وانیش کاریان له‌که‌می دا و یه‌کیان بوو به‌که‌وش‌فرۆش و له‌تاران و ته‌وریزه‌وه که‌وشی

دینا و به داخه وه له ئەنجامدا دووکانی کهوشدروون له بۆکان پیچرایه وه. هه مان به لای به سه ره خه یات، واته به رگدرووی شاریش دا هات، که به هۆی گرنگایه تیی کاری ئه وانه وه به جیا باسی ده که م، به لام سه مه ره ئه وه یه قالی ده سچن، واته فه رش له به رانبه ر فه رشی ماشینی دا خۆی گرت و له ره ونه ق نه که وت. ره نگه ئه وه به هۆی پشتیوانیی ده ره وه ی ولات و مشتته ریی فه رشی ئیران له ئوروپا و ئەمریکا بووی.

هه ره ها ئه م که سه نه ش بۆ که وش درووی ناویان هه بوو: وه ستا هه بیبوللا سالی، وه ستا قادر سالی، مه لا ناسح شافعی، وه ستا هه مه سالی هه قپوور، وه ستا شه ریف باوکی ئاغای رامش، وه ستا هه مه ره شهید، وسوو (یوسف) و خاله کاکه ی عه زیزنه ژاد.

ئه م که سه نه ش که وش فرۆش بوون، واته پیلای ئاماده یان له ته وریز و دره نگتر له تاران هه وه ده هینا و له بۆکان ده یان فرۆشت: مامه خه سه ره و مراد به گی، حاجی هه سه ن یوسفی، کاک هه مه ره سه وول سالی، محه مه د عه زیزنه ژاد. کار و ئه رکیکی دیکه ش هه بوو که دیاره ئیستاش هه ره هیه ئه ویش پینه چیه تیه، واته چاک کردنه وه و دروونه وه و ژیر تیکردنه وه ی که وش ی خراپ بوو. من به داخه وه ناوی پینه چیه کانم له بیر نییه. کاک جه عفه ر مه ردانه گی ده لی ته حسین و باوکی دووکانی پینه چیه تیان هه بوو، که له سه ر خوړینک جیران دووکانی عه لی هه له بی بوو.

۸. فه رش و ته ون و خومگه ری

له بۆکانی سه ره ده می مندالی من، هونه ری به ره چنن له ده ور به ری بۆکان هه بوو، به لام کاری ته ونی فه رش و مافووره یا نه بوو یا که م بوو و ناوی که سیک یا مالکی تایبه تم له بیر نییه مافووره یان چنن، به لام فه رشی هه وشار له بن گوئی بۆکان، ناوبانگی گه لیک زۆری هه بوو. له ریگه ی کاک برامی فه رشیه وه ده زانم که

میرزا محهمه‌دی باپیری، واته باوکی حاجی‌علی‌فهرشی، سه‌ره‌تا له‌حه‌مامیان و دیوه‌خانی‌ئاغواتی‌ئیلخانی‌زاده و پاشان له‌بوکان‌داری‌ته‌ونی‌بووه و وا‌ه‌یه‌یه‌که‌م‌که‌س‌بووبی‌که‌فهرشی‌گه‌وره‌ی ۲ میتر له ۳ میتر و سئی‌له‌چواری‌له‌بوکان‌چنییی. میرزا محهمه‌د و بزانه‌خه‌لکی‌ته‌وریز‌بوو و ناسناوی «فهرشی»‌ی‌بنه‌ماله‌که‌یانیش‌ه‌ه‌ر‌له‌و‌کار و پیشه‌یانه‌وه‌هاتووه.

کاک‌برایم‌فهرشی‌زانیاریه‌کی‌زوری‌له‌سه‌ر‌میرزا‌محهمه‌د‌بو‌ناردووم‌که‌لیزه‌دا‌به‌سپاسی‌زوره‌وه‌رایانده‌گویم:

«له‌سه‌ر‌باپیرم:

به‌میرزا‌محهمه‌دی‌ته‌وریزی‌مه‌شهوور‌بوو،‌ه‌ه‌ر‌به‌و‌ناوه‌فهرشه‌کانی‌ئیمزا‌کردووه‌و‌له‌کتیبی‌میژووی‌فهرشی‌ئیران‌دا‌ناوی‌هاتووه.

فهرشه‌کانی‌ئو‌له‌باری‌نه‌خشه‌و‌ره‌نگ‌و‌په‌رداخت‌و‌لایه‌نی‌هونه‌ری‌مه‌شهوور‌بوون،‌یه‌ک‌له‌فهرشه‌کانی‌به‌پیی‌وته‌ی‌کاک‌تاهیر‌ئیلخانی‌زاده‌له‌ریگای‌مه‌حموودئاغاه‌ناردراوه‌بو‌شیخیکی‌نه‌قشبه‌ندی‌له‌ه‌هورامان‌و‌ئویش‌خه‌لاتی‌پاشای‌موسلمانانی‌کردووه‌(که‌ده‌بی‌سولتانی‌عوسمانی‌یا‌خود‌پادشای‌سعوودی‌بووبی).

بنه‌چه‌کی‌بنه‌ماله‌که‌یان‌ته‌ونگه‌ر‌و‌ته‌ونچی‌بوون‌و‌ه‌ه‌ر‌ئیس‌تاش‌فهرشی‌ئو‌بنه‌ماله‌یه‌له‌ته‌وریز‌له‌ژیر‌ناوی‌«اصمعی»‌دا‌به‌ناوبانگه.

ناوی‌ته‌واوی‌باپیرم‌میرزا‌محهمه‌د‌فهرشی‌بووه‌که‌دواتر‌کراوته‌فهرشی. باپیرم‌له‌سابلاخ‌ه‌روه‌ها‌له‌به‌شی‌فه‌یزوللا‌به‌گی‌و‌حه‌مامیان‌فهرشی‌چنیوه،‌به‌لام‌کاتی‌که‌هاتوونه‌بوکان‌وازی‌له‌و‌کاره‌هیناوه.

باوکم [حاجی‌علی‌فهرشی] تا‌ته‌مه‌نی ۲۰ سالی‌له‌گه‌ل‌باپیرم‌دا‌ه‌م‌فهرشی‌چنیوه‌و‌ه‌م‌نه‌خشه‌ی‌کیشاوته‌وه،‌دواتر‌ئویش‌وازی‌هیناوه؛‌چه‌ند‌فه‌رده‌فهرشی‌دیواری‌ده‌ستجی‌باوکم،‌که‌زورتر‌وه‌ک‌تابلو‌ده‌چن،‌ئیس‌تاش‌لای‌کاکم‌ماون.

میرزا‌محهمه‌د‌ه‌م‌خوی‌نه‌خشه‌ی‌کیشاوه،‌ه‌م‌پیاده‌ی‌کردووه‌و‌ه‌ه‌میش‌له‌دروست‌کردنی‌ره‌نگ‌و‌به‌ن‌ره‌نگ‌کردن‌دا‌به‌شداریی‌کردووه.‌له‌بیرمه‌باوکم

زۆربەى هەره زۆرى گيا و پهنگ و دەرمانى ناوچهى کوردستانى دەناسى، هەم ئەو بەشەى که وهک دەرمان بەکار دەهیندرا و هەم ئەوانەش که پێوندی به دروستکردنى پهنگه وه ههبوو.

باپیرم و بابم که هاتونه بۆکان وازیان له پیشه‌ى فه‌رش هیناوه.

که‌ره‌سه‌کانى دروستکردنى فه‌رش هى باوکم و باپیرم مابوو، ئەگەر نه‌فه‌وتابن، من خۆم بینیبووم، ته‌نانه‌ت داوام له باوکم ده‌کرد فه‌رم کات، هه‌رچه‌ند قبوولى کرد، به‌لام نه‌کرا، دواتر چووم له‌لای مامى باوکم له ته‌وریز فه‌رى ته‌ونگه‌رى بووم، به‌لام قه‌ت به‌کارم نه‌هینا.»

جیا له‌و که‌سه ده‌گمه‌نانه، به‌گشتى هه‌تا سه‌روه‌دى شو‌رشی ۱۳۵۷ و کاتى که خه‌لكى گونده‌کانى هه‌وشار هاتنه بۆکانه‌وه، کارى فه‌رش‌چنین له بۆکان باو نه‌بوو. هه‌ر له‌و په‌یوه‌ندیه‌دا ده‌بى بلیم به‌ دُنیاى که‌سانیک کارى ته‌ون و مافووره‌چینیان کردووه و من نایاناسم. ئەوه‌ش به‌و نیشانه‌یه‌دا ده‌لیم که له بۆکانى سه‌رده‌مى مندالیى منیش دووکانى خومگه‌رى «حاجى خمگه‌ر»ى باوکى کاک غه‌فوور و حسینی ئاشناگه‌ر هه‌بوو و حاجى خمگه‌ر که به‌داخه‌وه ناوى بچووکیم له بیر نییه، به‌نى فه‌رشى له دووکانه‌که‌ى دا په‌نگ ده‌کرد و له ده‌روه‌ه هه‌لیده‌خستن ویشک بینه‌وه. دیاره ئەو هه‌موو سه‌اله‌ خومگه‌رى کردنه، بۆ که‌سانیک بووه که له مالان‌دا ته‌ونیان کردووه و دُنیاى ده‌بى خه‌لكى زۆر هه‌بن که ئەو که‌سانه بناسن.

ئێستا ۳۲ سه‌لیک دواى کوچى ئەو خه‌لكه‌ى هه‌وشار بۆ بۆکان، فه‌رشى بۆکان ناوبانگى ده‌رکردووه و ته‌نانه‌ت هه‌ناردەى ده‌ره‌وه‌ى ئێران ده‌کری. حه‌ق وایه ناوى پیشه‌روه‌انى کاره‌که و ئەوانه‌ى وا له هه‌وشاره‌وه هاتنه بۆکان، بۆ میژوو تۆمار

۱. فه‌رشى هه‌وشار نه‌قشه و ته‌رحى ناسراوى خۆى هه‌یه و له بیرمه سه‌الى ۱۳۴۲ که ته‌بعید کرابووم بۆ ئەراک، قالیچه‌یه‌کم هه‌بوو وا بزاتم مالى خالم پێیان‌دابووم. له‌وى له‌به‌ر بئ‌پوولى فرۆشتم! کابرای کریار فه‌رش‌فرۆشیک بوو هاته مالى و هه‌ر ئەوه‌نده‌ى چاوى پێى که‌وت گوتى ئەوه فه‌رشى هه‌وشاره ئەگه‌ر جووته‌که‌یت هه‌بى به‌وه‌نده و ئەوه‌نده لیت ده‌کرم، به‌لام لینگه‌که به‌ته‌نیا هه‌چ ناهینى و به‌و فه‌یله به ۲۰۰ تمه‌ن له چنگى ده‌ره‌ینام! زۆرم پێ سه‌یر بوو له ئەراک باسى فه‌رشى هه‌وشاریان ده‌کرد.

بکه‌ین، به‌لام به‌داخه‌وه من له دووره‌ولاتی هیچم له ده‌ست نایه و ده‌بی خه‌لکانی دیکه هیممه‌ت بکه‌ن.

دوای حاجی خمگەر، وه‌ستا سمایل باوه‌مین (که‌ریمی)، سه‌یزاده خاتون خمگەر، وه‌ستا ره‌شید چوارچاؤ (کاروانسه‌رادار) و داده‌ئامین خمگەر (هاوسه‌ری کاک په‌حمان سنجوو).

له په‌راویزی باسه‌که‌دا بلیم کاکم، وه‌فا، بۆ یه‌که‌م جار فه‌رشی ماشینی هینایه بۆکان و له دوو‌کانه‌که‌ی‌دا ده‌یفرۆشت. وا بزانه‌ ئه‌وه سالانی ۱۳۴۸ - ۴۹ بوو.

۹. ددانسازی

یه‌که‌م ددانسازی بۆکان له سه‌رده‌می مندالی من‌دا کاک عه‌بدوپ‌ره‌حمانی ددان‌ساز (پۆسته‌می) بوو، که دیاره‌ ده‌بی به‌ که‌ره‌سه‌ی زۆر سه‌ره‌تایی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ کاره‌که‌ی له‌ مالی خۆیان‌دا به‌پۆه‌بردبێ. بۆ پرسپاری ئه‌وه‌ی پیش وه‌ستا عه‌بدوپ‌ره‌حمان، باوکی یا چ که‌سیکی دیکه له بۆکان ددان‌سازی کردووه، وه‌لامم نییه، به‌لام وا هه‌یه خه‌لکانیکی زۆر هه‌بن ئه‌وه بزانه‌ بۆ نمونه، کاک عه‌بدوپ‌للا پۆسته‌می کوری وه‌ستا عه‌بدوپ‌ره‌حمان.

دواتر «میکائیل»ی ئه‌رمه‌نی و کابرایه‌کی به‌پیزی ئاسۆری، که ناویم له بیر نه‌ماوه، دوو‌کانی ددان‌سازیان کرده‌وه. پاشان چهند که‌سی خه‌لکی بۆکان و براده‌ریکی مه‌هابادیش هه‌ر کاری ددان‌سازیان ده‌کرد. من خۆم چوممه‌ته لای دوو که‌سیان، به‌لام به‌داخه‌وه ناویانم له بیر نه‌ماوه.

باش وایه وه‌لامی پرسپار سه‌باره‌ت به‌ چۆنییه‌تی عیلاج و ده‌رمان و کیشان و پ‌کردنه‌وه و که‌ره‌سه‌ی کاره‌که‌ و راده‌ی حه‌قه‌ده‌ست و شتی له‌و چه‌شنه‌ش وه‌ر‌بگیریته‌وه و بزاندری کێ، که‌ی و چۆن کاری ددان‌سازی له بۆکان و گونده‌کانی ده‌وروبه‌ری کردووه.

دره‌نگتر، ئه‌م که‌سه‌نه‌ش دوو‌کان یا دیده‌نگه‌ی ددان‌سازیان هه‌بوو: مه‌لامه‌حمه‌د بانه‌یی، کاک مه‌حموود بانه‌یی، ... ئه‌یووبی خه‌لکی سابلاغ، وه‌ستا حه‌بیب زاهیدی،

مهممه دعه بدولقاردی، ... زولفه قاری، سه لاج مهردانبه گی و شوعله زاهیدی (هاوسه ری کاک سه لاج).

کاک ره حیم به هرامزاده له باسی گوندی «کرکره» ی به شی فیزیوللابه گی دا ئەم چه ند دێره ی بۆ نووسیوم که وهک هه میشه ته نزیکه شیرین له نووسینه که ی دایه:

«پیاویکی کرماشانی سالی جارێک دههات، ددانی خه لکی خراپ دهکرد و رووکیشی زیڤی به سه ردا دهکیشا. دوا ی ئەوه ی کاره که ی ته واو ده بوو، به ددان زیڤی دهگوت چکی بکه نه! ئەوسا خۆی دهیگوت: «فره قه شهنگه!»

۱۰. چه رچییه تی

چه رچییه تی له و کارانه یه که میژووی دهگه رپته وه بۆ گه لیک زوو. نه بوونی دووکان و بازار له گونده کان و بوونی پیداو یستی خه لک بۆ کرینی هه ندیک شت، به تایبه ت ژنان، که که متر ریگیان که وتوته نیو شار، ئەو ئیش وکاره ی خولقاندوو ه. چه رچی وشه یه کی کوردی نییه و وا بزانه تورکی بی. له ئازهره بایجانیش چه رچییه تی هه بووه و شه هریار له حه یده ربابادا باسی بنیشت و نه باتی سپی چه رچییه کان له گونده که ی خویان دهکا. چه رچی به گشتی شت و مه کی سووکی خویان له سه ر خوانچه یه ک داده نا و به شریتیکی له ملی خویان دهکرد ئینجا به کۆلانه نا دا دهگه ران و هه رای بنیشت و نوقل و شتی وایان دهکرد.

له بۆکان چه رچییه کی زۆری جووله که هه بوون که به گونده کان دا گه راون. دواتر ئەم کاره موسولمان کردوویانه ته پیشه و له وانه یه کیان «سهیدی خه رازی» (سهید حه سه نی به دهوی) بوو که به کۆلانه کانی نیو شاردا دهگه را و بنیشت و نوقل و مووروو و زهنگیانه و بازنه و شتی له و چه شه نی دهفرۆشت، جا نازانه سهری گونده کانیشی ده دا یان نا؟ سهیدی خه رازی له جیاتی خوانچه، چه رخیکی وهک کالیسکه ی مندالانی هه بوو، که شت و مه که که ی له سه ر ئەو داده نا و دهیگه ران. چه رچییه کی دیکه ی خاوه ن ناو له بۆکان سهیده چکۆل بوو، که پاشان له بهر دووکانی حاجی حه مه ره شید مهممه دیان بۆتکه یه کی دانا و عه تر و موورووی دهفرۆشت.

کاک رحیم به هرامزاده بوی نووسیوم:

«ورده واله فرۆش بۆ فرۆشتنی شانە، ئاوینه، دەرزی، دەرزیله، سابوون، بنیشتی ئەمریکایی و... دەهاتن بۆ کپه کپه. له هه مووان ناسراوتر «حسهین چه رچی» بوو که خۆی مالی له تیکانته په بوو. حسهین چه رچی زۆر ئینسانیکی گالته چی بوو. بۆ کووتال فرۆشتنیش پیاویکی کورته بالا، که ناوی «حه مه پخی» بوو دههات بۆ کپه کپه. له بیرم نه ماوه ئەو کاک محهممه ده خه لکی کوئ بوو.»

۱۱. زین دروون، کورتان دروون و نالبه ندی

ئەم پیشانە هی سه رده میک بوون که خه لک و به تایبهت ئاغاواتی ده ور به ری شار ئەسپ و چاره ویتیان هه بوو. ئەمانه هه موو، به په یدا بوونی ترۆمبیل و تراکتۆر، ورده ورده له مۆد که وتن^۱.

ئەوهی له بیره وه ری می من دا بی، تاقه یه ک دووکانی زین دروون له بۆکان هه بوو که کاک عه زیز سه راج (ته حریریان) به ری وهی ده برد. کاک عه زیز، هه روه ها دوو برای، که مامۆستای قوتابخانه کانی بۆکان بوون، له مه هاباده وه هاتبوونه بۆکان و له وی نیشه جئ ببوون. دووکانی کاک عه زیز له سه ر خیابانی تازه له نیوان بانکی سادات و میلی ئیستا، له شوینیکدا بوو که دواتر بوو به دووکانی «خشکشویی وفا». وا هه یه پیش ته مه نی من، دووکانیکی زیاتری زین دروون له بۆکان هه بووی. دیاره زین بۆ ئەسپ و ماین دروست ده کری و گویدرێژ و ئیستر کورتانیا لئ دهنری. کورتان دروه کانی بۆکانیش هاوړی له گه ل نالبه نده کان، له مه یدانیکدا کو ببوونه وه که پئی ده گوترا مه یدانی کا یا مه یدانی کافرۆشه کان. شوینی مه یدانه که جیگایه ک بوو که له قه پانی قاسم ئاغاوه به ره و رۆژه لات ده رۆیشتی و راست پیش گه یشتن به خیابانی سه قز، گوړایی یه ک هه بوو که به ده ور ییه وه دووکان

۱. سهیره لی ره له ئوروپای ماشینی دا، به پیچه وانه، ئەسپ هه م زۆره و هه م ماقوله. به له ندهن ده لین پیتته ختی ئەسپی دنیا! له هه موو گوند و شاریکی بریتانیا ئەسپ به خێوکردن و ئەسپ سواری له وپه ری بره وی خۆی دایه. دیاره به شیکیش بۆ کی به رکی که لکیان لئ وه ره گیرئ و دراوی زۆریان پئی په یدا ده کری.

بوو. دووکانهکان زۆریان هی نالبه‌ند و کورتان‌دروو و کافرۆش بوون، دووکانیکی به‌قالیشی لی‌بوو، که هی باوکی کاک که‌ریمی سالمی بوو. نالبه‌نده‌کان هر له نیو‌ئو مه‌یدانه‌دا و لاخیشیان نال ده‌کرد. له نالبه‌نده‌کان ته‌نیا میرزا چه‌مه‌حه‌سه‌نی نه‌علبه‌ندیم له بیره. تییینی: زۆربه‌ی زۆری ناوی ئو و خاوه‌ن پیشانه‌ی وا له‌م به‌شه‌دا ناویان هاتوو، ریزدار چه‌غه‌ر مه‌ردانبه‌گی بۆی نارووم.

۱۲. لیفه‌دروون

له لیفه‌درووی سه‌رده‌می خۆم ته‌نیا ئه‌حه‌م‌دخان، کاک چه‌مه‌ساله‌ی کوری کاک قادر (قاله‌ سی‌سه‌ر)، هه‌روه‌ها ده‌رویش سه‌دیقی چه‌غه‌ریم له‌ بیرن. ئه‌حه‌م‌دخان به‌رگ‌دروو بوو، به‌لام لیفه‌درووییشی ده‌کرد، به‌لام جگه‌ له‌ بیره‌وه‌ری من، هه‌ندیک وه‌ستای لیفه‌درووی دیکه‌ش هه‌بوون، که ئه‌وه‌ ناوه‌کانیانه: وه‌ستا‌عه‌ولا‌غه‌وسی (عه‌به‌خمه‌)، وه‌ستا‌عه‌ولای لیفه‌دروو (دووکانه‌که‌ی له‌ مه‌یدانی ئارد بوو)، وه‌ستا ئه‌حه‌م‌دی لیفه‌دروو له‌ خیابانی سه‌قز.

به‌ شیوازی نه‌ریتی، لیفه‌ له‌ ژووریکی گه‌وره‌ یان دووکان یان له‌ ده‌ره‌وه‌ی دووکان له‌ گۆرایی‌یه‌که‌ راده‌خرا، نیوئاخنی لۆکه‌ (په‌مۆی تیده‌خرا و به‌ ده‌ست ته‌قه‌لی لی‌ده‌دا. ئه‌و دهم هیشتا لیفه‌ی کارخانه‌یی له‌ عه‌جه‌مستان و چین و تورکیاوه‌ نه‌گه‌یشتبوه‌ ولات و ئه‌م کاسبییه‌ش وه‌ک زۆر کاسبییی دیکه‌ به‌ بره‌و بوو، به‌لام له‌ به‌رانبه‌ر هیرشی به‌ره‌می هاوردی لاه‌کی دا خۆی بۆ نه‌گیرا و له‌ که‌می و لاوازیی دا. نازانم ئیستا پاشماوه‌یه‌کی ماوه‌ یان نا؟

۱۳. هه‌لالاجی

بۆ کاری لیفه‌دروون و هه‌روه‌ها بۆ دروونی که‌وای پیاوان و کلۆنجه‌ی ژنان پیویست به‌ لۆکه‌ی شی‌کراوه‌ هه‌بوو. نه‌مبیس‌توو له‌ لۆکه‌ به‌ بۆکان به‌ره‌م هاتبی و هه‌میشه‌

هەر لە تاران و تەوریزەووە هاورده کراوە. لۆکە لە بیجمی ئاسایی خۆی دا بۆ لیفە و کەوادروون نەدەبوو و دەبوایە کەسێک شی بکاتەو.

شی کردنەوێ لۆکە کاری هەللاج بوو. من تاقە یەک هەللاجم لە بیرە لە مالهەکی خۆی دا هەللاجی دەکرد و بە مندالی لۆکە ی دووکانی بام بۆ دەبرد، ئینجا یەکدوو پۆژیک دواتر دەچووم شی کراوەکەیم دەهیناوە. کارگی کاری وەستای هەللاج ژیرخانیکێ تاریکوتنۆک، بەلام گەورە بوو، کە کاری ئامادە ی هەرکام لە مشتەرییەکانی لەلایەکی ژیرخانەکە دا دەنا. کاتیک کە دەچووم لۆکە ی دووکانی باوکم بەهینمەو، بە دەست ئاماژە ی بە کۆمایەک دەکرد و دەگوت هۆو هی میرزا عەبلایە! بەداخەو ناوی هەللاجەکەم لە بیر نەماوە، بەلام مالیانم لە بیرە لە سەرویی مالی کاک برایمی تورکی کورێ «وەلیەترک»ووە بوو، لە نزیک مالی حاجی حەمەسالی محەممەدی.

کاک جەعفەر مەردانبەگی ئەم دێرانە ی خوارەووە ی بۆ نووسیوم:

- «وەستا حەمەدەمین ناسراو بە مینەهەللاج باوکی کاک عەبوو و کاک عوسمان هەللاجی، یەک لە هەللاجەکانی بۆکان بوو. دەرویش سەدیق جەعفەری هەم هەللاج و هەم لیفەدروو بوو. وەستا برایم شوکرو للاًهی، باپیرم (واتە باوکی دایکم)، ناسراو بە ئاغا برایم، دووکانەکی لە تەنیشت دووکانی میرزا حسین مەجیدی یەک لە کۆنترین هەللاجەکانی بۆکان بوو، جاروبار لەگەل کاک نادر فەحی کورێ پوورم و براکانم دەچووین بۆ دووکانی بابەگەورە، ئاھەنگی دار هەللاجییەکەمان زۆر پێخۆش بوو و ئەم چەند خەت شیعرەمان لەگەل دەگوتەو: «پیم هەللاجی، چوومە مالی مام حاجی، مام حاجی لە مال نەبوو، هیلکە وروونیان لیتابوو، بەشی ئیمە نەمابوو!»

۱۴. جۆلایی

دەزانم کاری جۆلا، تەنینی بووزوو و چینی جاجم و بەرمال و پۆپەشمین بوو. وا هەیه ئیستاش هەر وابی. ئەو سەنەتیکە لە پیش شوێشی پیشەسازی دا لە

ئوروپاش باو بووه، به لّام ئەوان به شوینی دا دەزگای بهرهمهینانی پیشکه وتویان دروست کرد و جۆلاییان له کۆمه لگای خویان دا کرده میژوو؛ له کاتیک دا ئیمه یه هه ژار له ژیر دهستی داگیرکهردا ئەمرۆش هه ر تاقه سه نعه تی کووتالمان جۆلاییه! من ناوی جۆلاکانی بۆکانم له بیر نییه، به لّام سه دان دهست بووزووی دهسکردی ئەوانم بینوه ریگه یان که وتوته دووکانی بهرگدرووی باوکم که رانک و چۆغه ی بۆ خه لک لی دروست کردوون. له بۆکانیش ویرای گوندهکانی دهووبه ر جۆلایی دهکرا. کاری جۆلایی به «مه رهن» دهکری. مه رهن، موو یا کولکی چه شنه بزنیکه، که جیاوازه له خوری، به لّام وا هه یه له زمانی فارسی دا له گه ل خوری جیاواز دانه نری وهک ئەو، هه ر «په شم» ی پی بگوتری. کاک ره حیم به هرامزاده بۆی نووسیوم: «له جۆلایی دا، ئەوهنده ی له بیرم بی، ته نیا بۆ پۆپه شمین و بووزوو کولکیان به کارده هینا. بزنی چه شنیکیان موویان هه یه و چه شنیکیان کولک. به وانه ی کولکیان هه یه ده لّین بزهنه مه رهن.»

کاک چه عفه ر مه ردانبه گیش ناوی ئەم جۆلایانه ی بۆکانی بۆ نار دووم: «سه ید ئەحمه د قوره یشی ناسراو به سه یدی جۆلا باوکی سه ید عه لی قوره یشی؛ سه ید چه مه سالحی هاشمی باوکی سه ید ئەسه عه دی هاشمی و وه ستا بایزی جۆلا (ئیسماعیل پوور) که نه جاریشی ده کرد.»

۱۵. خوری: (شتنه وه، له شانهدان و رستن)؛ بادانی دهسره و پیچ، گۆلدۆزی، چینی گۆرهوی و کلاو، سه رکلاوه چینی، تاسکلاوی ژنان

خوری رستن، کاری تایبه تی ژنان بووه و ژنی هه ژار که له ماوه ی مانه وه ی نیومال دا دهیان ئەرک و خزمهت و کاری له سه ر شان بوو، له کاتی به ریگادا رۆیشتنیش یا ته شی رستوه یا دهسره و پیچ و میزه ری پیاوانی باداوه! ئەم گۆرانیه ی ماملی باس له و دیارده تاله دهکا: «... به دهسره بادانی دهچنه وه مالی!»

کاک چه عفه ر مه ردانبه گی ئەم دێرانه ی خواره وه ی له په یوه ندیی خوری رستن و

پیشۆل بادانی پیچ و میزهری پیاوان له بۆکان بۆ نووسیوم و ئەم ناوانه ی دەسنیشان کردوون:

«ننه نهخشین محهمه دی، خیزانی ئاغا رهزا مهراغهیی باوکی مامه رهشید و مامه سالح (ساله رهش): سه یزاده هاجهر، خیزانی سهید همه سالی قه ساب؛ ههروهها مالی حاجی محهمه دی کارهش له گه ل کاک عه ولای برای، که هه وشه و هه ساریکی گه وره یان بوو و دایم ژن و کچه کانی خه ریکی خوری شتته وه و له شانهدان و رستن بوون، دووکانه که شیان جیرانی کاک عه لی خاتوون و میرزای نهجهف بوو؛ ننه شیرین حسینی خه سووی حاجی سهید قادری عه للاف و نهنکی خیزانم له کاری ته شی رستن دا زۆر به ناوبانگ بوو.

خات گو له ندای خیزانی ئاغا برایم، مه هاره تیکی باشی له پیچی پیاوان دروست کردن و پیچ بادان بوو و ناوبانگی به شیوه یه ک له نیو خه لکی بۆکان درچوو بوو که زۆریک له وه که سانه ی وا له گه ل کۆت و پانتۆل پیچیان ده به ست، لای خاتوو گو له ندای سفارشیان ده دا. ههروهها ده سره ی بچووکی له رهنگی جۆراوجور دروست ده کرد که پیاوان له په نا پیشتین قایمیان ده کرد یا بۆ ویشک کردنه وه ی ده ست وچاو به کاریان ده هینان. زستانان که کاری هه للاجی که م بوو، باپیرم به نیو چایخانه کان دا ده گه را و ده سکرده کانی ئەوی ده فرۆشت.

خات بووکی (مریه م مه ردانه گی) خیزانی کاک عه ولای سه لیم به گ، له دروست کردن و پیشۆل بادانی میزهر، ههروهها له گولدۆزی دا گه لیک وه ستا بوو. قه دیم که له مالان قه دری زۆر له رادیو ده گیرا، داوایان له خات بووکی ده کرد گولدۆزییه کی جۆان بۆ سه ر رادیو و هه ندیک جاریش بۆ سه ر تاقه یا بۆ سه ر یه غدان یان بۆ په رده ی په نجه ره که یان دروست بکا.»

۱۶. حەسیرچین، باوەشینى حەسیر

هەر کاک جەعفەر بۆى نووسیوم:

«حاجى زوله‌یخا، مالەكەى له پشت مەزگەوتى بچووك و جیرانى مالى حەمەكەرىم سەرايى بوو. حاجى زوله‌یخا له چه‌شنىك گىای ویشك، كه له گەلای دارخورما دەچوو، باوەشینى بۆ كه باباخانه دروست دەکرد كه دەسكەكەى له دارى قامیش بوو. باوەشینەكان زۆر سووك و خۆشەدەست بوون و ئیمە، كه دووكانى كه باييمان بوو،^۱ كه لكمان له و باوەشینانە وەر دەگرت.

حاجى زوله‌یخا، له پەنا ئەم كارەدا، رەژى، واتە زوخالیشى دەفروشت هەر چه‌لەنگەى به ۱۲ قران.»

۱۷. تەقیلە و كلاًوى پیاوان؛ دەسكیش و سەرکلاو و گۆرهوى مەرەز؛ تاسكلاًوى ژنان

ئەو ئەركىكى هەمەگیر بوو و هەموو ژنىك له مالى دا تەقیلەى پیاوان و گۆرهوى و دەسكیش و سەرکلاو و پوزەوانەى ئەوانى دەچنى، جا مێرد بووايه يا برا يا دەسگیران. هەندىك كەسیش وەك كارى بازارى دروستیان دەکردن و دەیانفرۆشتن. دووكانى تايبەت به و چه‌شنە بەرھەمانە نەبوو و بەگشتى، كچان و ژنان دەسكردەكانى خۆيان يا له دووكانى خزم و دۆست و ناسیاو دادەنا بۆيان بفرۆشن يان دووكاندار بەنرخىكى كەم لى دەكړين و دايدەنان بۆ فرۆشتن. ئەم كارانە پیاوان نەياندەكرد يا من نەمبىست بىكەن.

بەلام كارىك كه ژن و پیاو هەردووك دەیانكرد، دروستکردنى كلاًوى ژنان بوو. ئەو هیان پىویستى به چنن و شتى وا نەدەكرد و ساكارتر بوو. له بۆكان حاجى عەلى كلاًودروو (پۆستەمى) خۆى و هاوسەر و كچه‌كانى كلاًویان دەدوورى. كاك رەحیم خزرى، كاك حسین محەممەدیان و دایكى منیش، له مالى خۆيان كلاًوى

۱. كاك جەعفەر كۆپى حاجى كەرىم مەردانەگىيه كه خۆى و پيش ئەویش باوكى، له بۆكان هەم قەساب بوون و هەم كەبابچى.

ژنانیان دروست ده‌کرد و له دووکانان دایانده‌نا بۆ فروشتن.

کلاوی ژنان له قالبیکی مقه‌بیا پیکده‌هات که ئاسته‌ره‌که‌ی چیت بوو و پروه‌که‌ی مه‌خمه‌ری سوور، ئینجا به پووله‌که و زه‌نگیانه و «ئیفراج» ده‌یان‌رازانده‌وه، ژنه ده‌وله‌مه‌ندیش خویان زیریان لی‌ده‌نا یان پیتیان‌دا هه‌لده‌واسی. ئیفراج یا ئیفراج نازانم چ وشه‌یه‌که، به‌لام ده‌یان چه‌شنی هه‌بوو و له ته‌وریز و تاران‌وه ده‌یان‌هینا بۆکان و به توپ و به میتر ده‌یان‌فروشت. دووکانی حاجی قادری نه‌زه‌ری مه‌رکه‌زی فروشتنی ئه‌م شتانه بوو و دوا‌ی کوچی‌دوا‌ی حاجی قادر، رابیع‌خانمی خیزانی دووکانه‌که‌ی به‌پیره‌ ده‌برد.

له دروست‌کردنی کلاوی ژنانه‌دا، کاکم و من و خوشکه‌کانم یارمه‌تیی دایکمان ده‌دا؛ هه‌ر بویه‌ش که‌م‌وزۆریک ده‌زانم چۆنی دروست بکه‌م. ره‌نگه هه‌ر ئه‌وه‌ش بووبیتته هۆکار بۆ ئه‌وه‌ی دوا‌ی خۆشاردنه‌وه و رۆیشتنمان له کوردستان، کاتی له تاران ده‌ژیاين، له‌گه‌ل دایکم و خوشکم بووکه‌په‌رۆ (عه‌رووسه‌ک)مان دروست ده‌کرد و ده‌مانفروشت؛ ژیاينی چه‌ند سالمان له تاران به‌و کاره به‌پیره‌برا. من کاره‌که له کاک عومه‌ری حه‌میدی فیز بووم که ئه‌ویش له تاران بوو و ماوه‌یه‌ک هه‌ر ئه‌م کاره‌ی ده‌کرد.

۱۸. سرکه و ترشیات و مره‌بیا

دانانی سرکه و ترشیات، هه‌روه‌ها دروست‌کردنی مره‌بیاش هه‌ر ئه‌رکی ژنان بوو. هه‌ندیک کار وه‌ک خاوین کردنه‌وه و پیگه‌یاندنی «مووسلی»، گه‌لیک زه‌حمه‌ت بوو. له هه‌ندیک مال هه‌رمی به‌ترش و کاله‌ک به‌ترشیان دانه‌نا. نه‌مبیس‌توو هه‌ر ئه‌م مره‌بیا‌یان فروشتن، به‌لام مالی مام نه‌سروللا هه‌بوون که پاییزان سرکه‌ی ئاماده‌یان به مالان ده‌فروشت بۆ ئه‌وه‌ی بتوانن ترشیاتی پین دابنن. هه‌ر ئه‌وان ترشیاتیان ده‌فروشت.

کاک جه‌غه‌ر مه‌ردانه‌گی ده‌لی: «خات بووکی (که باسم کرد)، له په‌نا کاری

گولڈۆزی و شتی وادا، پاییزان له مالی خوی سرکهشی دادنا و پاشان دهیکردنه بۆتلهوه و دهیفرۆشتن.»

۱۹. ماستفرۆشی

ئهوهش یهك له ئهرك و كارهكانی ژنان و كچان، بهتایبهت ژن و كچی خهلكی گونده نزیكهكانی دهووروبهری بۆكان بوو، گهلیكیش زهحمهت و ناخۆش. بهیانی پیش تاوکهوتن، كیتهله و جام و قابلهمهی ماست لهسهر سهرا یا به دهستهوه، له ئاوییهكانهوه وهری دهكهوتن و دههاتنه بۆكان. ماستهكانیان له خیابانی كۆن له رووبهرووی گوزهری كهوشدرووهكان دادنا و به دیارییهوه رادهوهستان.

كریار، كه ههموویان پیاو بوون، دواي چهنهلیدان و كړین، پنیان عیب بوو كیتهله ماستهكه ههلبگرن و بیبهنهوه مالی خویان. جا ژنه دیهاتی ههژار دهبوایه دیسان ماستی گۆرین ههلبگرن و بکهویته شوین جهنابی کریار، كۆلان به كۆلان برۆ تا بیگهیهنیه مالی کابرای کریار. ئینجا لهوی ماستیان بهتال دهکرد و زهرفهکهیان دهدایهوه دهستی. ههنیک جاریش ماست دهسبهجی بهتال نهدهکرا و زهرفهکه برۆی دوايي له شوینیکی وهك دووکانی کابرای کریار یا دووکانی ناسیاویکی ههردوو لا دادنا بۆ ئهوهی فرۆشیار برۆی دوايي لهوی ههلبگرن.

ئهوه شیوازیکی كۆنی كړین و فرۆشتن بوو، بهلام كۆمهلگای ئهوه دهمی بۆكان ههرئهوهی له ههلهدهسوورا. لایهنی باشی کارهکه ئهوه بوو كه خهلكهکه دهست و دلپاک و داوینپاک بوون. من ههرگیز نهمیستهوه له وهاتوچۆیانهدا كچیک و ژنیکی گوندی ئهزیهت کرابی یا قاپ و قاچاغی له زهوت کرابی و شتی لهم چهشنه.

۲۰. نان کردن

نان کردن بهعام، کاری ژنان بوو. له سهردهمی مندالیی مندا نزیك به ههموو كهسی خهلكی بۆكان له مالی خوی دا تهنووری ههبوو و نانی مالی خوی دهکرد.

ههندیك ژنی زحمه تکیش هه بوون که دهچوونه مالان و نانه که یان بۆ دهکردن، له بهرانبهردا «دهسته وارهیەک» نان و پارهیەکی که م و هه ویر بشیلن، ئینجا به یانی گهلیک زووی بوو و دهبووایه شهوی پیشتر بچن و هه ویر بشیلن، ئینجا به یانی گهلیک زووی پوژی دواپی پیش تاوکه وتن بچن سهری هه ویر بدن، تهن دوور بکه نه وه و پاشان گونتکگرتن و نان پیوه دان و...

له ههندیك مالیشدا نان بۆ فرۆشتن دهکرا. فرۆشتنه که شی هه کاری کچان و ژنان بوو. ئه وان «دهسته وارهیەک» ی گه وره ی نانیان دهنه سهر سه له یان تهخته یه کی دریز و به سه رما یان گه رما، دههاتن له سه ر خیابانی کۆن، پوو به پووی گوزه ری که وش فرۆشه کان، هاوپی له گه ل ماست فرۆشه کان، به ریز راده وه ستان و نانه که شیان له به رده می خۆیان دهنه نا. کپیار، که زۆر به یان کارمه ندی غهیره خۆجیتی یا ماله هه ژاری بی ده رته تان و بی تهن دوور بوون، لیان ده کپین و ده یان برده وه. ئه گه ر زۆریان لی بکریایه ن هه ر فرۆشیار ده بووایه بۆیانی هه لگه ری و بیباته وه مالیان. زۆر به ی زۆری ئه م زانیاریانه ی سه ره وه م سه باره ت به که سه کان، له به ریزان په حیم به هرامزاده و جه عفه ر مه ردانه گی وه رگرتوه.

۲۱. نانه وایی

له سه رده می مندالی و لاوییه تی مندا، له بۆکان نانه وایی نه بوو. هۆکاره که ی وا هه یه ئه و راستیه بی که خه لک به گشتی له مالی خۆیاندا تهن دوور یان هه بوو و نانیان ده کرد، نان کپینیش نه که هه ر باو نه بوو، به لکوو کاریک بوو لای خه لک هه ندیک سووکیشی دهنه ند. تهنانه ت ئه گه ر نان له مالی دا نه بووایه له ده روجیران قه رز ده کرا و پوژیک دواتر که نان ده کرا، قه رزی ماله جیران به زیاده وه به نانی گه رم ده درایه وه. هۆکاریکی دیکه شی ئه وه بوو که ئه و دم جگه له و نانی «له واش» ه، که له باشووری کوردستان پیی ده لین نانی هه ورامی و خه لکه که پیی راهاتیوون، نه له شار و نه له گونده کانی ده وروبه ری بۆکاندا هه یچ نانیکی دیکه نه ده خورا.

وا بزایم له سه ره تایی سالانی چل (ی ئیران) دا بوو نانه وایی به کی نانی «سه نگهک» له دوو کانه کانی پاسازی قورده ییشی دا کرایه وه، به لام ته مه نیکی دریزی نه بوو و به ماوه یه کی که م، له بهر پیشوازی نه کردنی خه لک، داخرا.

له سالی شوڤشی ۱۳۵۷ به دواوه، بارو دوخ گوڤا و ورده ورده ته ندوور له مالان هه لگیرا و پروو کرایه نان کرین. ئیتر هه ر نانه واخانه بوو ده کرایه وه و دلنیام ئیستا چه ند جوڤر نان له بۆکان به ره هم دی. له بیرمه کاکم له دوایین سه فه ری دا بۆ له نده ن به ته ما بوو کاتی گه رایه وه کارگای «نانی فانتیزی» له بۆکان بکاته وه، که من گوتم کاریکی زه حمه ته و زورت ماندوو ده کا. ئیتر که وته بیرری ئه وه ی ریتستوورانی پیتزا بکاته وه، کردیشیی وه، به لام کاری بۆ نه کرد و ناچار گوڤری و کردی به چله وکه بابی. ئه وانه ی خواره وه ناوی هه ندیک نان په ز، نان فروش و نانه واخانه دارن له بۆکان: مالی خاله کاکه؛ داده هاجر له گوزه ری کۆن نانی ده فروشت؛ خات توحفه جیرانی کاک نادر فه تحی بوو؛ خات مه نیج له گوزه ری کۆنه بوو؛ نانه واخانه ی حاجی سه ید قادری عه للاف له خیابانی ئامووزش و پهروه رش؛ حاجی عه بلای نانه و (عه زیز ئامان)؛ کاک سه عدوون؛ مام سه یده له خیابانی سه قز و ده رویش قادری فه رامه رزی له کووچه ی مه ردانه گی.

۲۲. به فره چال و به فر فرۆشی

له چله ی زستان و سه رماو سوڵدا له داوینی خواره وه ی ناله شکینه و سه رووی خانووبه ره ی فره نه گیان و ستادیومی فوتبالی ئیستا، هه ندیک کهس به فریان کۆده کرده وه و ده یان کرده چالکی به تایبه ت هه لکه نراو بۆ ئه م کاره وه و سه ریان به کا داده پۆشی، ئینجا خاک و خۆلشیان به سه ردا ده کرد.

دوای گه رم بوونی هه وا، خاوه نی به فره چاله کان ده چوون به مشار به فره که یان ده بری، باری گویدر یژیان ده کرد و ده یانه ینا نیوشار بۆ ئه وه ی ئیواران به خه لکی بفرۆشن. کرپار ده بوو ده سه ره ی خۆی پی بی و ئه و به شه به فره ی وا ده یکرپی

بیخاته دەسمالەوه و به په له بیگه یه نیتته وه مالی بۆ ئه وهی زوو نه تویتته وه.
له مالەوه به فر دهخرا نیو ئاو یان دۆوه، به لام زۆر جار به فرده که خاوین و سپی
نه بوو و ده بوو بیشویه وه که به و کاره نیوهی ده بوو به ئاو و ده پویشته! ئه و به فره
بۆ دروست کردنی به ستهنی له دووکانی به ستهنی فرۆشیش که لکی لئ وه درده گیرا.
شیوانیکی دیکه ش بۆ سارد کردنی دۆ هه بوو. ئه وانهی مالیان له سهر جۆگه ئاو یک
بوو، له شوینی ته نکایی جۆگه که کیتله یه کی دۆیان دهنه چه قی ئاوه که وه و لئی
ده گه ران هه تا ئیواره. ئه و دهم ده چوون ده یانهیناوه و ده یانخورا ده وه. به و کاره،
دۆیه که ته و او سارد نه ده بوو، به لام له هیهچ باشتر بوو. ئه م کارانه به گشتی، ژنان
ده یانکرد. کیتسه یه ک که ئه م کاره هه ییوو ئه وه بوو که سهری کیتله کانیاان به
کووتالیک ده پچاوه که به هاسانی ئاویشی تیوه ده چوو. ئه و دهم پلاستیک وه ک
ئیسنا باو نه بوو.

بۆ ماوهی چهند سال، ئه و دهمه ی وا مالمان له گه ره کی مالی ئیسماعیل زاده و
حه بیب زاده له سه رووی حه وزه گه و ره و مزگه وتی جامع بوو، دایکم کیتله
دۆی له ئاوی ئه و جۆگه یه ده خست که له حه وزه گه و ره وه به ره و پۆژه لات و
باشووری شار ده پویشته و دوا ی تیپه ربوون به مالی حه بیب زاده و حه بیب سه قزی
(سوهرابی) دا، له کۆلانی به رده رگای مالی میرزا عه لی کامه لایی سهری ده ردینا.
ئیمه راست له و به رده رگایه ی مالی کامه لایی کیتله دۆمان له ئاو ده خست؛ خه لکانی
دیکه ش هه مان کاریان ده کرد و جاری وا هه بوو حه وت هه شت کیتله دۆ له ئاوه که دا
بوو. نه مبیسته وه که سیک ده ست له کیتله یه مالی خه لکی دیکه بدا یا لئی بخواته وه.
دۆ نرخیکی وای نه بوو و خه لکیش وه ک ئیسنا چا و چنۆک نه بوون!

درهنگتر، له سالانی چلی ئیرانی دا، کارخانه ی سه هۆل له نزیک گۆلی مه ردان به گ
دانرا و ئیتر ئیداره ی بیهداشت به رگری له کاری به فره چال کرد و وه ستاندی.
سه هۆلی کارخانه که گه لیک خاوینتر بوو له به فری به فره چال.

له شاره گه و ره کانی ئیران و بۆ نمونه له شوینی وه ک تاران که به فر که م
بوو، ئاویان له ژیرخانیکی نسیر و دووره هه تاو ده کرد و لئی ده گه ران له سه رمای

زستان دا به ته و او هتی بیبهستی و جه ره بابه بدری، ئینجا له هه واخۆشی دا ده یانبیری و ده یانفرۆشت. من له ته وریز چاوم به شوینیکی وا که وتوو له نزیک ئه و مزگه و ته ی وا له کۆن دا، ئه حمه دی که سه ره وی پیش نویژی ببوو.

ئه وهش ناوی هه ندیک به فرفرۆشی بۆکان:

ئه حمه دی مامۆستا هاوینان له بهر چایخانه ی عه ولای خات خاوه ر به فری ده فرۆشت؛ ئه حمه د عه ده هه ر له بهر دوو کانه که ی خۆی؛ کاک عه زیزی لاتان جیرانی عه لی میتر (چابوک) له بهر دوو کانه که ی مامۆستا مه لا هادی به فری ده فرۆشت؛ پوره فاتم مه حموودنه ژاد دایکی مینه سه قزی له بهر هه وزه گه وره به فری ده فرۆشت، هه ره ها کاک مه جیدی به ستنی فرۆش (مه جید ئه ندازه) به داشقه که ی به نیو کۆلان دا ده گه را و هاواری ده کرد: وه رن به رن به فری چالان، سپی وه ک سینگی کیژان، له زه ت به رن له دۆی پر له قه زوان!

۲۳. قه نادای

له بۆکان یه کدوو «قه نادایخانه» یا «کارگه ی قه ندریزی» هه بوو که قه ندی کلۆیان دروست ده کرد. نه مر حاجی قاسمی که ریمیش کارگه یه کی «قه ندریزی» ی له سه ر هه وزه گه وره و پووبه رووی خوړینک هه بوو که چه ند رۆژ دوی کۆده تای ۲۸ گه لاویژی ۱۳۳۲ کاتی که بابنۆکه ری ئاغا کاکان مالی ئه و و عه لی میره به گیان ئاگر تیه ردا، قه نادایخانه که شیان لئ سووتاند و له کار خست. کارگه که ی حاجی قاسم، ئاژیر یا سووتیکی هه بوو که نیوه رۆ و ئیواره له کاتی ته واو بوونی کاردا، لئ دهر دا و کریکار به شوینی دا ده ستیان له کار ده کیشایه وه. ئاگام له ژماره ی کریکاره کانیان نییه.

قه نادایخانه یه کی دیکه ش له نزیک گاراژ بوو که وا بزانه می مالی په زایی یه کان (حاجی ئه حمه دی کاخان) بوو. دواتر یه کدوو کارگه ی دیکه ش له بۆکان کرایه وه وا بزانه یه کیان می مالی ئه مینی بوو.

یه‌ک شتی دیکه‌شم له بیره. له سالانی مندالی من‌دا دایکم له مالی خومان و بۆ مه‌سره‌فی ناومال، به‌شه‌کر (یا خاکه‌قه‌ند؟)، قه‌ندی که‌له‌ی له قالب دهدا و پاشان دایده‌نا ویشک بیته‌وه. دیاره‌ده‌بی ئه‌م کاری قهند دروست‌کردنه له مالانی دیکه‌ی بۆکان و شاری دیکه‌ی ناوچه‌که‌ش‌دا کرابی، به‌لام له که‌سی دیکه‌م نه‌بیستووه. هه‌ر به‌گشتی له سه‌رده‌می کۆماری کوردستان‌دا یه‌ک له‌گرفته کۆمه‌لایه‌تی - ئابوورییه‌کانی ناوچه‌که، نه‌بوونی قهند و شه‌کر بوو به‌شیوه‌یه‌ک که کاتی رېبه‌رانی کورد له سه‌فه‌ری دووه‌می باکو‌گه‌رانه‌وه، هه‌رکام تیه‌ک قه‌ندیان به‌خه‌لات پیندا‌بوون.

با له‌کۆتایی‌دا، شتیکی خۆش سه‌باره‌ت به‌قه‌ننادیخانه‌ی لای گارجی بۆکان بگێرمه‌وه:

من مندال بووم دوو جارم دیت تاقمیکی هونه‌ریی ئازهر‌بایجانی هاتنه بۆکان، به‌رنامه‌ی گۆرانی و ره‌قسیان هه‌بوو و خه‌لک ده‌یانگوت «خانم ده‌تیری» هاتووه، واته خانمی ده‌سالان! خانم ده‌تیریش چ خانم ده‌تیری، ره‌نگه‌ منداله‌که‌شی له ده‌سالان زیاتر بووبی! ئه‌و دهم سالۆن و شوینی نمایش له بۆکان نه‌بوو. ئاگادارم که لای‌که‌م دوو جار هه‌ر له‌وه‌ قه‌ننادیخانه‌یه‌ی لای گارج به‌رنامه‌یان به‌رپۆه‌برد. جاریکیش ده‌سته‌یه‌کی هونه‌ریی ئازهر‌بایجانی هاتبوون و له‌قاوه‌خانه‌ی نه‌مر که‌ریمی خات زینه‌ت، که له پشت چوارپیی ئه‌سکه‌نده‌ری هه‌لکه‌وتیوو، نمایشیان دهدا و خه‌لک به‌پوول ده‌چوونه ژووری سه‌یریان ده‌کرد. ژنیان له‌گه‌ل نه‌بوو، یه‌ک له‌پیاوه‌کان خۆی کردبوو به‌ژن و به‌رنامه‌ی ئیجرا ده‌کرد. من هیچکام له‌وانه‌م به‌چاو نه‌بینی له‌به‌روه‌ی مندال بووم، به‌لام ده‌مبیسته‌وه و خانم ده‌تیریشم ده‌دیت که هیچ نه‌بووایه، جاریک به‌سه‌ر شه‌قام‌دا ده‌هات و خۆی ده‌نواند، له‌شکرکی منداله بۆکانیش به‌شوینییه‌وه! ئه‌وه چه‌شنه‌ته‌بلیغات کردنیک بوو بۆ به‌رنامه‌که‌یان.

سالۆنی ده‌بیرستانی بۆکان دره‌نگتر، وا بزانه‌م ده‌ورو به‌ری سالی ۱۳۳۶ - ۳۷ له سه‌رقه‌لا له‌لای باکووری رۆژاوا‌ی حه‌وشه‌که دروست‌کرا، که دواتریش رۆخوا و نه‌ما، ئینجا سالۆنی ده‌بیرستانی که‌مال بوو به‌شوینی کۆبوونه‌وه و وتاردان و

به پڕیوه بردنی شانۆگه‌ری و شتی وا.

ئه‌وه‌ش ناوی چه‌ند که‌سی دیکه له‌وانه‌ی وا له‌ کاری قه‌ننادیخانه‌دا بوون:
 ره‌حیم ئه‌سلانی باوکی شه‌هید جه‌عفر ئه‌سلانی، کاتیک که وه‌رشکست بوو
 کاک جه‌لیل ئه‌مینی له‌جیاتی قه‌رز دوو‌کانه‌که‌ی هه‌لگه‌رته‌وه؛ کاک موشر قه‌ندساز
 (موشره‌که‌چه‌ل) له‌ مه‌یدانی کافرۆشان؛ ره‌شید عه‌بدوللاهی له‌ شه‌هره‌کی سه‌نعه‌تی؛
 میرزا عه‌بدوللا فه‌تی؛ مینه سه‌قزی له‌ شه‌هره‌کی سه‌نعه‌تی؛ کاک محه‌مه‌د کوپی
 کاک حه‌مه‌شه‌ریف (خه‌یاتی نه‌وین) له‌ گوندی قولقوله‌ی گه‌ورکایه‌تی کارگایه‌کی
 قه‌ندی دامه‌زراندبوو و دانیشتوانی گونده‌کانی ده‌وروبه‌ر پیویست نه‌بوو بۆ قه‌ند و
 شه‌کر هات‌و‌چۆی شار بکه‌ن.

۲۴. تۆشه و شیرینی‌په‌زی

شیرینیات و غو‌رابی له‌ ته‌و‌ریزه‌وه ده‌هاته بۆکان و ده‌فرو‌شرا. چه‌ند که‌س ئه‌م
 کاره‌یان کردووه که به‌داخه‌وه من له بیرم نییه کئ بوون. کاکم له‌ سالی ۱۳۳۷ -
 ۱۳۸ دا دوو‌کانی به‌سته‌نی و پالووده و شیرینیاتی دانابوو و له «قه‌نادی ریکس»ی
 ته‌و‌ریزه‌وه شیرینیاتی ده‌هینا و ده‌یفرو‌شت، جاریکیش من له‌گه‌لی چووم بۆ ته‌و‌ریز و
 به‌ چه‌ند سندوق شیرینیاته‌وه گه‌راینه‌وه! یه‌که‌م که‌سانیک که له بۆکان شیرینی و
 تۆشه‌یان دروست کردبێ، «براده‌ران» و کاک قادری برای حه‌مه سه‌قزی بوون:

براده‌ران، دوو برای تورکی ئازهری بوون، دوو‌کانیکیان له بۆکان کردبووه و قه‌ند و
 شیرینیات و ئه‌و چه‌شنه شتانه‌یان تیدا ده‌فرو‌شت و خو‌شیان به‌شیکیان دروست
 ده‌کرد. دوو‌کانه‌که‌یان له‌سه‌ر شه‌قامی تازه له‌ نیوان قه‌پانی قاسم‌ئاغا و چوارپی
 ئه‌سه‌که‌نده‌ری‌دا بوو. دوو‌کانی کاک قادری برای محه‌مه‌د سه‌قزی له‌ شوینی
 دواتری بانکی میلی، واته‌ دوو‌کانه‌کانی ئیسماعیلی‌دا بوو. دره‌نگتر، واته‌ چه‌ند
 سالیک دوای ئه‌وان، سه‌ید سمایی که‌ریمی که پێیان ده‌گوت سه‌یدی قه‌ننادی و
 خه‌لکی سه‌نه بوو، له‌ دوو‌کانه‌کانی مالی کۆچه‌ری، نزیک بانکی سادراتی ئیستادا

دووکانیکي گه‌وره‌ی شیرنیات‌په‌زیی دانا؛ ناوی دووکانه‌که‌ی «گل‌سرخ» بوو. هه‌رسیکی ئه‌و که‌سانه له شاره‌کانی ده‌وروبه‌روهه هاتبوون و خو‌جییی نه‌بوون. له سه‌رده‌می مندالیی من‌دا خات فاتم، دایکی براییانی قادرزاده له ماله‌که‌ی خو‌ی‌دا شیرنیاتیکي سپی دروست ده‌کرد که پیتیان ده‌گوت که‌شکی نقول. ژنیکي میهره‌بان له‌گه‌ل مندالان، که شیرنیات‌که‌ی له‌سه‌ر که‌شه‌فیک داده‌نا و کوره‌کانی به‌کولان‌دا ده‌یانگتیرا. هه‌ندیک جار ئیمه ده‌چووین له ماله‌وه لیمان ده‌کری.

ئه‌وه‌ش ناوی هه‌ندیکي دیکه له‌و که‌سانه‌ی وا له کاری شیرنی‌په‌زی‌دا بوون: محی‌دین که‌ریمی جه‌وان، دووکانه‌که‌یان له‌سه‌ر کووچه‌ی چه‌وزی بوو؛ مه‌رحومی، کاک فه‌تاح و کاک عه‌لی ئیبراهیمیان (کوره‌کانی خه‌لیفه)؛ خالید خوسره‌وی کوری نه‌مر کاک عوسمان خوسره‌وی (عوسمانه‌کویر)، که له‌گه‌ل عوسمان بوداقی‌دا شه‌ریک بوون و دووکانه‌که‌یان له فه‌له‌که‌ی سه‌قز له ژیرزه‌مینیک‌دا، زور پاک‌و‌خاوین و مینگه‌ی ئیواره‌ی لاوانی بۆکان بوو؛ دوا‌ی مردنی سه‌ید سمایل که‌ریمی (سه‌یدی قه‌نادی)، کوره‌کانی واته سه‌ید موختار و سه‌ید به‌همه‌ن کاره‌که‌یان در‌یژه پی‌ده‌دا؛ مه‌حموود سولتان‌نه‌ژاد (سوولی)؛ عه‌لی دارمال و محه‌مه‌دی برای دووکانه‌که‌یان له ته‌نیش‌ت شاره‌بانی بوو؛ هه‌روه‌ها شیرینی‌په‌زیی براده‌ران (براییانی قادرزاده) که دووکانه‌که‌یان ته‌نیش‌ت سه‌لمانیی چه‌مه‌گیل‌گیله بوو. ئه‌و براده‌رانه جیا‌وازه له براده‌رانی ئازه‌ریایجانی که له سه‌ره‌وه‌تر با‌سم کرد.

۲۵. ده‌رمان‌فرۆشی و شکسته‌به‌ندی

له کۆن‌دا جووله‌که‌کان ده‌رمان‌فرۆشی و عه‌تاری و شکسته‌به‌ندیان کردووه. له سه‌رده‌می من‌دا جه‌راح و شکسته‌به‌ند هه‌بوون و عه‌تاریش هه‌ر هه‌بوون و خه‌لک بۆ داو‌ده‌رمان ده‌چوونه لایان. میرزا چه‌مه‌که‌ریم که‌ریمی باوکی کاک هاشم و کاک عه‌بدو‌ل‌لا و کاک عومه‌ر و کاک جه‌عه‌فهری که‌ریمی ناو‌دارترینیان بوو. پووره شه‌رافه‌تی هاوسه‌ری میرزا چه‌مه‌که‌ریمیش هه‌مان کاری بۆ ژنان ده‌کرد.

شکسته‌به‌ندیش هه‌بوون و یه‌کیان له‌لای قه‌پانی حه‌مه‌ده‌مین‌ئاغا دووکانی هه‌بوو، به‌ به‌ر کاره‌که‌یه‌وه شکسته‌به‌ندیشی ده‌کرد. من لاقم له‌جی چوو بوو ئه‌و هینایه‌وه جی؛ وا بزنام ناوی حاجی مه‌لا حه‌مه‌ده‌مین مه‌لاجامی بوو. هه‌روه‌ها حاجی ده‌رویشی ئه‌مجه‌دی و خاتوو جه‌مین خیزانی حه‌یبب عه‌جه‌م له‌ خیابانی سه‌قزیش کاری شکسته‌به‌ندیان ده‌کرد.

نازانم له‌ سه‌رده‌می جووله‌که‌کان دا جگه‌ له‌ عه‌تاری ئایا شتیگ به‌ناوی ده‌رمانخانه یا ده‌وافرۆشی هه‌بوو یان نا. ئه‌گه‌ر نه‌بووبی، ئه‌وا، یه‌که‌م دووکانی ده‌رمانفرۆشی کاک برایمی مورادی کوپی وه‌له‌ده‌بگ داینا، که‌ ناویشی «داروخانه‌ مرادی» بوو. دووکانه‌که‌ی کاک برایم، سه‌ره‌تا له‌ نزیک دووکانی پارچه‌فرۆشی حاجی ئه‌حمه‌دی پۆسته‌می و خه‌پازی کاک سه‌عید که‌له‌کانی و پووبه‌پووی دووکانی به‌رگه‌رووی باوکم بوو، پاشان چوو پووبه‌پووی خوړینک و حه‌وزه‌گه‌وره.

ده‌رنگتر، کاک ئه‌حمه‌دی وه‌یسی (ئه‌حمه‌دی ده‌رمانگا)، ده‌واخانه‌یه‌کی له‌ کۆلانی لای موسافیرخانه‌ی کاک که‌ریمی خات زینه‌ت دانا.

دوای ئه‌وان شیخه‌ی دوافرۆش پووبه‌پووی بانکی سادات و دووکانی کاکم، «داروخانه» یه‌کی کرده‌وه و بۆ ماوه‌ی چه‌ند سال له‌ بۆکان هه‌ر ئه‌و که‌سانه‌ ده‌وا و ده‌رمانیان ده‌فرۆشت.

ئینجا کاتی که‌ دوکتۆر محه‌مه‌دی که‌ریمی کوپی میرزا حه‌سه‌نی برای حاجی بابه‌خان، خویندنی ته‌واو کرد و گه‌رایه‌وه بۆکان و ده‌واخانه‌یه‌کی له‌ پووبه‌پووی گوزه‌ری خه‌یاته‌کان کرده‌وه، ئیتر به‌ حوکمی ده‌وله‌ت ده‌واخانه‌کانی دیکه‌یان داخست؛ میرزا برایم بوو به‌ تاجری تۆک، شیخه‌ی دوافرۆش بوو به‌ کتیبفرۆش و کاک ئه‌حمه‌دی ده‌رمانگاش پیشتر کۆچی‌دوایی کردبوو.

ده‌واخانه‌ی دوکتۆر محه‌سین وه‌حیدی کوپی ئیمام جومعه‌ش پووبه‌پووی بیمارستان بوو.

۲۶. کووره خانه

له بۆکان کووره خانه ی خشتی سوور (ئاجور)، نه بوو و خشتی سووریان له شاره کانی دهووبه ره وه دهینا. یه که م کووره خانه وا بزانه هی مالی زیایی یه کان بوو، که له سالانی په نجا دا له گوندی «قازلیان» ی نزیک بۆکان، دانرا. دواتر، خه لکان تر کووره خانه ی دیکه شیان دانا.

کاری کووره خانه زهحه ته تی زۆر بوو و خه لکیکی زۆر له گونده کان و ته نانه ت له نیو شاری بۆکانه وه له بهر بیکاری و نه بوونی ئیش و کار له کوردستان، سالانه ده چوونه شاره کانی عه جه مستان و له وی زولمی زوریان لی ده کرا. وا بزانه ئیستاش هه روه ها بی.

۲۷. بلووکی سمیت

ئه م کاره گه لیک درهنگ له بۆکان سه ری هه لدا. بلوکی سیمانی له کارگه یه کی بچووکا دروست ده کرا و دیواری پی داده نرا. نازانه یه که م کارگه ی بلووکی سمیت له بۆکان کی داینا، به لام ده زانه له سالی ۱۳۵۲ - ۱۳۵۳، کاکم کارگه یه کی ناماده ی بلووکی له که سینک کری که دوور نییه مامی ئایه توللا مه هدی که پرپووی بووی که دوا ی سالی ۱۳۵۷ بوو به سه روکی په رله مانی ئیران و ئه و ده م له بۆکان ته بعید بوو. کاکم چه ند سال خاوه نایه تی کرد و براده ریکی کوردی له سه ر دانابوو که هه لیده سووراند. کارگه که له لای ئاشی ئاوری حاجی حه مه ره حیم خانی دادخوا بوو، که پاشان فرۆشرا به که سینکی دیکه.

عه لی حه سه ن عه سه کر (عه سه که ری) هه م موزائیک و هه م بلووک ساز بوو و کارگا که ی له سه ر حه وزی هه لکه وتبوو؛ قادری باوه مین بلووک سازییه که ی پرپووی مالی قادری بارام ئاغا و حه مامی محه ممه دیان بوو.

هه موو ئه م ناوانه ی وا له کۆتایی هه رکام له و ئیش و کارانه ی سه ره وه دا هاتوون، کاک جه عفه ر مه ران به گی بۆی نووسیوم. کاک جه عفه ر هه روه ها له باسی مامی

مه هدی که پرووی دا دهنووسی:

«کاتی که له سه رده می شادا ته بعید کرابوو بۆ بۆکان، مامه که ی کارگهی موزائیک و بلووک سازی له ئاشه کۆنه که ی داخواه دانابوو و دوا ی سه رکه وتتی شوپشی گه لانی ئیران هه موویان چوونه وه تاران. ئه و مامه ی کورپکی بوو به ناوی ئه سفهر که براده رم بوو و به داخه وه پازده سال له وه پیش له تاران خوی کوشته.»

۲۸. مه یخانه و مه شرووب فروشی

مه شرووب فروشی یا عاره ق فروشی و مه یخانه چیه تی له بۆکان، سه ربوورده ی وه ک مه شرووبه که خوی، خوشه! به شیک له مه شرووب فروشه کانی بۆکان له سه ره تادا مه لا و فه قی و سه ید بوون! ئه گه ر باوه ر ناکه ن گو ی بده نی:

ئه وه نده ی بیره وه ری ی چه ند ده یه ی پیش ئیستا ئیجازه مان پی بدا، ده زانین که یه که م عاره ق فروشه کانی بۆکان جووله که بوون، ئه وان هه ر خویان له مالی دا شه رابیان ناوه ته وه و عاره قیان دروست کردوه، هه ر له ماله وه ش فروشتوویانه. نه مبیستوه جووله که له بۆکان مه یخانه یان بووی مه گه ر خه لکانی به ته مه نتر له من ئه وه یان بینیی، دهنه هه رچی بووه هه ر له ماله وه بووه.

دوا ی کوچ کردنی جووله که کان بۆ ئیسرا ئیل (سالانی ۱۳۲۸ - ۱۳۲۹)، من له سالی ۱۳۳۲ دا مه یخانه یه کم له لای قه پانی حه مه ده مین ئاغا و نزیک دووکانی حاجی عه لی فه رشی ده دیت که خه لگ ده چوون و له وئ هه م خواردنیان ده خوارد و هه م مه شرووبیان ده خواردوه. نازانم خاوه نی مه یخانه که کئ بوو، به لام نابئ دۆزینه وه و زانینی زه حمه ت بی. خه لکانی به ته مه نی شاره که ده بی ئه وه باش بزائن.

له ده ور به ری سالانی ۱۳۳۵ دا «مه لا ئه حمه دی حیسامه ددینی» پیاله فروشییه کی له دووکانه کانی مالی حاجی سالی حه ریری له نزیک گارج کرده وه، که چه ند سالی ک کاری کرد. کاک سالی کورپی مه لا ئه حمه د له قوتابخانه ی بۆکان هاو پۆلی ئیمه بوو. (گه لیک دره نگتر، له سالانی ده ور به ری ۱۳۵۰، کاک سالی ش له ده ور به ری ناشی

حه مه ره حیم خان مه یخانه یه کی بچو و کی کرده وه و من جاریکیان له گه ل خزمیکی خو مان دا چوومه ئه وئ.

دوای مه لا ئه حمه د، کاک عه بدوللا فه تحی، که له کاری شاره بانى دا نه مابوو، له گه ل کاک حه سه نى برای مه یخانه یه کی بچو و ک و که بابییان له دوو کانه کانی مالى حه بیب زاده له په نای شاره بانى دا کرده وه، وا بزانه سه ره تا قه سابی بوو و پاشان بوو به که بابی و مه یخانه. ئینجا دووسى سالی ک دواتر رایانگواسته بینایه ی میرزا عه بدولکه ریمی هه مزه یی له سه ره حه وزه گه وره، شوینیکی گه وره، که هه م موسافیرخانه و هه م مه یخانه بوو. حه وشیکی خو شی هه بوو و جوگه یه کی پر له ئاوی حه وزه گه وره دوای تیبه ربوون به مالى میرزا حه مه که ریمی که ریمی و عه لی حه له بی دا، ده گه یشته ئه وئ و پاشان له شه قامی سه ره کی سه ری دهر دینا و به ره و ئه وسه ری شار، لای دوخانیاتی تازه و ئاشی خانم دهر ویشته. کاک عه بدوللا ی خاوه نى مه یخانه که، که سیکی پیزلی گیراو و قسه خوش بوو.

کاتی ساختمانی روو به رووی حه وزه گه وره له سه ره خیابانى سه ره کی سازکرایه وه و بوو به دهرمانخانه ی میرزا برایمی مرادی و رادیو فرۆشی عه لی حه له بی، له ژیرزه مینه که ی دا که دهرگای ده که وته کولانى مالى که فشدووزیبه وه، «سه ید حه مه ده مینی که ریمی» مه یخانه ی دانا. شوینیکی خوش به جوگه له ئاویکی خوره وه که وا بزانه لقیکی خو پینک بوو. هاوینان فینک و خوش و بابه تی عاره ق خوارده وه! سه ید حه مه ده مین مروقیکی پیزلی گیراو ی شاره که و سه ری له نیو سه ران دا دیار بوو. کاک نادر فه تحی دهنووسن:

«زور جار له گه ل باو کم ده چوومه ژیرزمینه که ی سه ید حه مه ده مینی که ریمی و ئه وه ی زورم بو سه رنج راکیش بوو، جیا له فینکی ژیرزه مینه که، حه وزیکی چکوله ی لى بوو که نه قه (باقو) و ماسیی جوراوجوری تیدا بوو.»

مینه زیره ک برای حه سه ن زیره کی هونه رمه ندیش، له دوو کانه کانی حاجی حه مه ره حیم خانى دادخوادا که ئه و ده مانه ده که وته دوایین به شی شه قامی سه ره کی له لای باشوور، واته به ره و سه قز، راست له شوینی پیش مه یدانى لای

نهخۆشخانهی شیروخورشید، موسافیرخانه و مهیخانهیهکی دانا، که نازنم ناوی چی بوو، بهلام سالانیکی زۆر بهرپوهی برد. شاگردی کاکه مینهش فهقی پیتشوی حوجرهی مزگهوت بوو، کهسینکی قسهخۆش و خوینگهرم، که وا بزائم دهرسی دوازده عیلمهکهشی تهواو کردبوو، بهلام مهلایهتی نهدهکرد. مشتهری مهیخانه، ئه و برادرهیان ههر به فهقی بانگ دهکرد: «دا فهقی گیان نیوقاپمان عارهقی مەراره بۆ بیته!»

ئینجا قاوهخانه و مهیخانهی عهبهسالار (میناپوور) بوو، که وا بزائم له سینهماوه دوور نهبوو. عهبهسالار دووکانهکهی به کرێ دابوو به حوسینی همهشهل (کهبابچی ناوداری مههابادی)، ئهویش کردبووی به مهیخانه.

له بهشی باکووری شهقامی سههرهکیی شار بهرهو עליاباد و راست پووبهپووی بهزینخانهی حهیبزاده، «نهغدالی» عهجهم مهیخانهیهکی کردهوه که تهمهنی کورت بوو لهبهروهی شۆرشی سالی ۱۳۵۷ گهیشتی و به هاتنهوهی ئهرتەش و سپای مهلاکان، مهشرووبخواردنهوه له دووکان و مهیخانهوه راگوێزرایه نیو مالان؛ حافظ گوتهنی: «پنهان خورید باده که تعزیر می‌کنند!»^۱

درهنگتر، ئه م مهیخانانهش کرانهوه:

له سهروهوی بیمارستان، پهحماني دادخوا مهشرووبفروشی و به قهولی ئهمرویی رێستوورانیکي زۆر خاوین و شیک و باشی سازکردبوو به ناوی کوئنتینانتال.

له دهرهوهی شار، له خوارهوهی پردی میراوا له بهر باغی ههمزههیش مهیخانهیهکی خنجیلانه ساز کرابوو که محهمهد میراوايي و پهسوول باینجان کاریان له سههر

۱. دواي شۆرش، مهلاکانی ئیزان دهسهلاتیان سهند ئیتر ههر ئهوهنده بوو، تری خواردنیان قهدهغه نهکرد! دهنه ئادار بهسههر پاداری مهیخانهوه نهما و ئیتلاعاتی سپای پاسداران، بهگوێزهی سیاسهتی دارژاوی ماموستاکی قوم و تاران، ههشیش و تریاک و هیروئینیان لهجیاتییان رژانده کوردستانهوه. بۆکانیش له ئهنجامی ئه و سیاسهتهدا تیوه تلا و گهلیک لاوی ههژار به تهپکهی مهلاي عهجهمهوه بوون و کهوتنه کولانان. ماموستاکان خواردنهوهی ئابجۆیان پی حهرام بوو، بهلام هیروئین و شیشه و تریاک له لایان عهینی «ئیسلامی نابی محهمهدی» بوو له بهروهی نهیارهکانیان، واته گهلی کردی پی گیرۆده دهکرا.

ده‌کرد، ناوی مه‌یخانه‌که ئاوابوو: «ئەمشەو بخۆوه و به‌یانی پوول بده!» له ئاکامدا که‌سه‌کان وەرشکه‌ست بوون و مه‌یخانه‌ش داخرا!

دوای سالی ۱۳۵۷ و ئەو ماوه‌یه‌ی وا شاری بۆکان له دەست پێشمەرگەدا بوو، له دەرەوه‌ی شار چەند مەشرووب‌فروشییه‌کی دیکە‌ش کرابوونە‌وه: له رۆبه‌رووی کولتە‌په، شووینیک به‌ناوی سه‌نگ‌شکه‌ن که «مە‌مه‌سه‌عید که‌له‌وان» و «خالید خەلی و به‌لی» ئیداره‌یان ده‌کرد.

له بن پردي میراوا مه‌یخانه‌یه‌ک بوو سه‌ید کامیل نیزامی و عه‌بوو مه‌سعوودیان به‌پێوه‌یان ده‌برد.

له پاسازی په‌نا بانکی سادرات که دووکانی به‌رگدرووی کاک مە‌مه‌مه‌دی نه‌وین و قاوه‌خانه‌ی کاک رەحمانی لی‌بوو ئە‌که‌به‌رئاغای عیبادیان، که پێشتر ئاشپه‌زی مسافرخانه‌ی پارس (مسافرخانه‌که‌ی کاک عه‌بلاً فه‌تحي) بوو، دووکانیکی بچووکی کرده‌وه که هه‌م ساندویجی بوو و هه‌م مە‌شرووبیشتی تیدا ده‌فروشت.

سه‌رنج‌پاکیش له‌و میژوو هه‌م‌کورتی مە‌شرووب‌فروشییه‌ی بۆکاندا ئە‌وه‌یه که مە‌شرووب‌فروشه‌کانی سه‌ره‌تای کار له بۆکان، که‌سانی جیگه‌ی پیزی خه‌لک بوون و خاوه‌ن‌ملکه‌کانیش که دووکانیان پێ به‌ئیجاره‌ ده‌دان، تاجری ماقوولی شار و حاجی و خاوه‌ن ئیمانی وه‌ک حاجی سالی‌ه‌ی هه‌ریری و حاجی برایمی هه‌بیب‌زاده و میرزا عه‌بدولکه‌ریمی هه‌مزهیی بوون. به‌کورتی، مە‌شرووب که له‌باری ئایینییه‌وه هه‌رام بوو، له‌باری کۆمه‌لایه‌تیه‌وه قیزوبیزی لی‌نه‌ده‌کرا و ئە‌وه گه‌لیک جیاوازه له‌و عه‌قڵیه‌ته‌ی وا به‌سه‌ر شاره‌کانی دیکه‌ی دەرەوه‌ی کوردستاندا زال بوو. بۆ نمونه، له شاریکی گه‌وره‌ی وه‌ک ته‌وریز، کاری مە‌شرووب‌فروشی به‌گشتی یا به‌ده‌ست ئە‌رمه‌نییه‌کانه‌وه بوو یان موهاجیر، واته ئە‌وانه‌ی وا له ئازهربايجانی باکووره‌وه هاتبوون یا گه‌رابوونە‌وه. له هه‌ندیک شوینی دیکه‌ی وه‌ک قوم و مە‌شه‌هد ناوه‌یتانی مە‌شرووبیش باسی‌سه‌ر بوو. ئە‌وه یه‌ک له‌و تاییه‌تمه‌ندیانه‌یه، که کوردستانی پێ پێناسه‌ ده‌کری، واته ته‌حه‌ممول کردن و ریزگرتن له که‌سانیک که وا هه‌یه تو له‌گه‌ل باوه‌ر و رێبازیاندا نه‌بی، به‌لام کاریشت به‌کاریان نه‌داوه و رقه‌به‌رییان ناکه‌ی.

مه‌لاکان له ماوه‌ی ۳۲ سالی رابردوودا، به‌تایبەت له کوردستان سیاسه‌تیکیان په‌یره‌و کردووه که ئەو ته‌حه‌ممول و ریز له ناحه‌زگرتنه‌نەمینى و جیگه‌ی خۆی بداته‌ دژبه‌ری و رق و کینه و نه‌فره‌ت له ناحه‌زی بیروباوه‌ر، به‌شیوه‌یه‌ک که دواى ئەم سیسته‌مه‌نگریسه‌چه‌په‌له‌ش، وا‌ه‌یه‌ی زۆری پى بچى تا ده‌رگا بکه‌وێته‌وه‌ سه‌ر گریژنه‌ی جارن. دوژمنایه‌تی و دژبه‌ری سازدان له‌ نیوان کۆمه‌لانی خه‌لکدا به‌ هه‌ر ناویک و بۆ هه‌ر ئامانجیک بى، جینایه‌ته‌ دژی مرو‌قايه‌تی.

۲۹. شه‌ربه‌تی میژوژ

پیش هیزشی به‌ره‌می عه‌جه‌مستان بۆ سه‌ر ناوچه‌که، سى چه‌شن خواردنه‌وه‌ی سارد له‌ بۆکان و ده‌وروبه‌ری‌دا هه‌بوو:

ئاو، که‌ خواردنه‌وه‌ی ئاسایی هه‌موو شوین و ولاتیکه و له‌ هاوین‌دا به‌ به‌فر

سارد ده‌کرا (به‌فراو)...

«دۆ» که‌ له‌ زۆربه‌ی مالانی شار و دى‌دا به‌ره‌م ده‌هات و ئەگه‌ریش که‌سیک نه‌بیووايه، به‌خۆرایى له‌ مالى ده‌روجیران و خزم و که‌سوکاری وه‌رده‌گرت. له‌م سالانه‌ی دوايى‌دا، که‌سیک که‌ دۆی به‌تام و له‌زه‌تی ده‌فرۆشت، کاک‌عه‌ولای خوسره‌وى ناسراو به‌عه‌به‌ی دۆ براى کاک‌عوسمان و کاک‌ره‌حمانى خوسره‌وى بوو. بیساته‌که‌ی له‌ نیوان دووکانى مه‌لامه‌مه‌د (مه‌لاسه‌بيله) و «چله‌وکه‌بایی مه‌می»‌دا بوو و جاروباره به‌ خیابانیش‌دا ده‌یگیژا...

شه‌ربه‌تی میژوژه‌رەشکه، که‌ له‌ میژوژى سه‌رده‌شت ده‌گیرا، به‌ به‌فر سارد ده‌کرا و به‌ خیابان‌دا ده‌یانگیژا و ده‌یانفرۆشت. پیم‌وايه له‌ سه‌رده‌می پیش‌مندا وه‌ستا ره‌حیمی نه‌زه‌ر (نه‌زه‌ری) فرۆشتوو‌یه‌تی و کاکم له‌ په‌خشانه‌ شیعری «بیری رابردوو»‌دا باسی ده‌کا. پاشان کاک‌ئه‌حمه‌د عه‌ده له‌ کووپه‌یه‌کی شیره‌داری ده‌کرد و ده‌یگیژا. ئینجا ئه‌حمه‌دی مامۆستا هه‌مان کاری ده‌کرد.

ئوه‌ دیاره‌ کاری هه‌واخۆشیی هاوین و به‌هار بوو. له‌ وه‌رزه‌کانى دیکه‌دا کاک

ئەحمەدى مامۇستايە رەلماسى دەكولاند و ديفرۇشت. كاك ئەحمەد دەش گەنمە شامى دەبرژاند و لەگەل گولقەند دەيفرۇشت. گولقەند تۆپەلە يەك بوو بەقەدرایی چنگى مرۇف، لە گەنمە شامى و شەكراویكى خەستى سوور دروست دەكرا، واتە گەنمە شامىيەكەى پى شىرىن دەبوو و دەنكەكانىشى پىكەو دەنووساندن. ئىستا لە ئوروپاش گەنمە شامى شىرىن دەكرى و دەفرۇشرى، بەتايىبەت لە سىنەماكان دا، بەلام تۆپەلكەى لى دروست ناكەن. ئەوەى كە تۆپەلكە بى و من دىبىتم، شتىكى ئىتاليایى يە عەنىو بىللا گولقەندى ئىمە، بەلام ئەمیان شتى دىكەى جگە لە گەنمە شامىشى تىكەلاو، وەكوو گولەبەرۇژە و تووكولەكە و كشمىش و شتى وا.

۳۰. پىپسى كۇلا

گوايە بۇ يەكەم جار كاك قادرى نەزەرى (قالەكویر) سەندووقىكى پىپسى كۇلاى بۇ فرۇشتەن هیناوەتە بۇكان، جا چاك نەفرۇشراو، چى؟ ئىتر شوینی نەگرتوو. ئەو دەم دووكانى پالوودە و بەستەنى فرۇشى كاك لە پەناى دووكانى كاك قادر بوو. پالوودەمان لە مالاو دەروست دەكرد، واتە دایكەم و من و خوشكەم دروستمان دەكرد، ئىنجا من دەمبەرد بۇ دووكانى كاكەم و ئەویش دەيفرۇشت، بەلام بەستەنى دروست كەردن، بەفرى دەویست و كاكەم لە مالى كاكەم بەدوللايەك دروستى دەكرد و دەيھىنا بۇ فرۇشتەن كە وا بزەنم بەفرۇشیش بوو؛ ئەو كاكەم بەدوللايە پى دەگوترا عەبەزىقاو. پىش كاكەم، كاك سەئید و كاك مەمەد كەلەكانى بەستەنىیان دروست دەكرد. ئەوان مندالى خات خاتونە كورد بوون و لە هەوشار و ئەولایانەو هاتبونە بۇكان. ئىوارانى هاوین بەستەنىیان دىنا لای حەوزەگەرە و دەیانفرۇشت. لە بىرمە كاك مەمەد بەستەنىيەكەى هەلدینا و كىشى پىدەدا و دەگوت «كىشى ئى تا بەغا!» دواتر كاك قادر براى مەمەد سەقزى بەستەنى فرۇشى كەردەو، ئىنجا سەید سولى و زور خەلكى دىكە.

كاكەم لە دووكانى خۇى دا، شىرىنات و لىمۇناد، هەرەها خواردەنەو یەكەى لە

تەوریزەو دەهینا و دەیفروشتت که پێیان دەگوت «فۆلکان»؛ هینشتا پێسی جگە لەو یەک سندوقە ی کاک قادری نەزەری، نەهاتبوو بە بازاری بۆکانەو. کاکم پێسی کردە باو و هەموو جاری دەیان سندوقی ۲۴ دانەیی پێسی لە تەوریزەو دەهینا و دواى فرۆشتن، شووشەکانی بۆ دەبردنەو. دواى ماوەیەک کۆکاکۆلا و کانادادراى سەریان هەلدا و وا بزانی کە سێکی دیکەى وەک مەلا ئەحمەدی حیسامەددینی یا یەکیکی تر لە لای گاراج و دووکانی بەستەنی فرۆشی سەید سولی دەیفروشتن. ئەو دەم بەرەمی کارخانەى کانادادراى بە پێنج شەش رەنگ و تام هەبوو، یەکیان پێیان دەگوت «جینجڕ ئەیل» کە ئیستاش لە ئوروپا هەیه و تامی زەنجەفیلی دەدا. بازاری بۆکانیش وەک پاشماوەی شارەکانی تر بەتال بوو و جگە لە شەربەتی میژوهرەشکە هیچی دیکەى لى دەست نەدەکەوت، هەر بۆیەش، بەداهووە ئەم بەرەمه ئەمریکاییانە لەویش وەک زۆر شوینی دیکەى جیهان، زۆر زوو جیگای خۆیان کردەو و فرۆشران، شتە خۆمالی و خۆجیتی یە سروشتیەکانیش خۆیان لە خەلک شارەدو.

۳۱. فیشەکەشیتە و نارنجەک

باسی حاجی قادری نەزەریم کرد دیتم بئینسافییه لە دەسپێشخەری ئەو مروڤە لە کاری دووکانداری دا نەدویم. کاک قادر وردەوالەى وای دەفرۆشت کە کەسى دیکە لە بۆکان نەیبوون. ئیمە منداڵ بووین و بۆ شەوی نەورۆز «زەرنیخ و کلوریات» مان لى دەکړی، تیکە لاومان دەکرد و لەگەل چەند دانە ورکە بەردی سپی، کووتالیکمان تیدەئالاند و بە دەزوو دەمانبەست. ئەو نارنجەک بوو و کاتی لە زەویمان دەدا، دەتەقی. حاجی قادر کە ئەو دەم حاجی نەبوو و کاک قادریان پیدەگوت، ئەو شتانەى لەگەل فیشەکەشیتە دەفرۆشت. فیشەکەشیتەى لە تەوریزەو دینا یا خۆی لە مالهو دەروستی دەکردن، نازانم، بەلام نارنجەک هەر لە مالهو لە بۆکان دروست دەکرا. دواى فەوتی حاجی قادر، دووکانەکە خانمی هاوسەری دەیگێرا و وا بزانی کورپەکانی

کاری نارنجک و فیشه‌که‌شینه‌یان دریژه پیدا.

تیبینی: زور ناو و ته‌فسیلاتی ئه و که‌سانه‌ی وا له سه‌روه‌دا ناویان هاتووه،
برایان نادر فه‌تسی، ره‌حیم به‌هرام‌زاده و جه‌عفر مه‌ردانه‌گی بویان نووسیوم،
ده‌ستیان خوش بی.

۳۲. دووچه‌رخه

له باشووری کوردستان به دووچه‌رخه ده‌لین «پاسکیل» که شی‌وازیکه له وشه‌ی
«بایسیکل»ی ئینگلیزی به‌واتای خاوه‌نی دوو دانه چه‌رخ یا تابه. له بۆکانی قه‌دیم و
وا بزانه‌م به‌گشتی له موکریانیش له سه‌ره‌تای په‌یدا‌بوونی دووچه‌رخه‌دا، «که‌ر
ماشین»یان پی‌گوتووه.

بی‌گومان یه‌که‌م که‌رماشین که‌گه‌یشته‌یه‌ بۆکان هی‌ عه‌لی‌خانی سه‌رداری
موکری بووه. عه‌لی‌خان له‌ تفلیسی پیته‌ختی گورجستانی سه‌ر به‌ پروسیای تزاری
ده‌رسی ده‌خویند، کاتی له‌ سه‌ره‌تا‌کانی شه‌ری یه‌که‌می جیهانی، واته‌ له‌ سالی
۱۹۱۴دا حه‌مه‌حوسین‌خانی باوکی به‌ده‌ست فه‌رمانده‌ی سپای عوسمانی له‌ مه‌راغه
ئیع‌دام کرا. عه‌لی‌خان که‌راهه‌وه‌ بۆکان و مه‌هاباد و بوو به‌ جیگری باوکی، واته
کرایه «سه‌رداری موکری». له‌ گه‌رانه‌وه‌ی پروسیادا، عه‌لی‌خان دووچه‌رخه‌یه‌ک و
کامی‌راهه‌کی وینه‌گری له‌گه‌ل خوی هینابوو و به‌و پینه‌ بۆ یه‌که‌م جار له‌ سالی ۱۹۱۴،
دووچه‌رخه‌ گه‌یشته‌ته‌ بۆکان.

تا ئیره‌ی کاره‌که‌ هاسان بوو. گرنگ ئه‌وه‌یه‌ بزاندری دوا‌ی عه‌لی‌خان کئ و که‌ی
دووچه‌رخه‌ی هه‌بووه و سواری بووه؟ هه‌روه‌ها کئ یه‌که‌م دووکانی فرۆشتن یا
چاک‌کردنه‌وه‌ی دووچه‌رخه‌ی له‌ بۆکان‌دا کردۆته‌وه. من له‌ سه‌رده‌می مندالیی خۆم‌دا،
قادر و عه‌بدو‌ل‌لای ده‌باغی، کورانی وه‌ستا که‌ریم، هه‌روه‌ها ره‌حمانی خزری و
کابراهه‌کی ئازهر بایجانیم له‌ بیره، به‌لام پیش ئه‌وان کئ بووه؟ ئه‌وه‌ ده‌بی شوینی بگیری و
پروون بکریته‌وه.

کاک پەحمیم بەھرامزادە بۆی نووسیوم:

«کاک قادری دەبباغی له سەردەمی ئێمەدا دووکانی دووچەرخە فرۆشیی هەبوو و خۆشی تەعمیری دەکردن. لەگەڵ فرۆش و تەعمیر، دووچەرخەیی بەکریش دەدا. دووکانهی له پەنای حەوزی مزگەوتی بازار بوو.»

کاک جەعفەر مەردانبەگیش دەنووسی:

«شاگردەکانی وەستا کەریم، واتە خالم «عەولای ئاغا برابم» و پەحمانی خزری و محەممەدی ئەحمەدی شوینی کارەکیان گرت، کە دوو کەسەکی دوایی ئیستا لە بۆکان دووکانی دووچەرخەفرۆشییان هەیه، بەلام کاک عەولای خالم بوو بە خەیات و بەرگی ژنانی دەروو. هەرودها حاجی حەمەسالەیی پەحمانی ناسراو بە پەحمان دووچەرخە دووکانهکی پوو بەرووی کارخانەیی بەرقی قەدیم و وەستا مەحموودی دووچەرخەساز (پەحمانی)ش دووکانی له خیابانی دادگا بوو.»

۳۳. وینەگری (عەکاسی)

گویا عەلیخان سەردار له گەڕانەووی تفلیسدا، کامیرایەکیشی لەگەڵ خۆی هیناوه. من خۆم پێم وابوو نەمر سمایلخان فەپروخی کە خزمایەتی لەگەڵ مالی سەردار هەبوو، هونەری وینەگری لەو فیز بوو، بەلام کاک مەنسور فەپروخی کۆپی سمایلخان دەلی و نەبوو و له تەوریز له ئەرمەنییەکی فیزی وینەگرتن بوو. دیارە زانیاری ئەو تەواوترە و دەبی بپوا بەو بکەین.

هەر چۆنیک بی، بیگومان میژووی عەکاسی له بۆکان بە سمایلخانەو بەستراوه. سمایلخان له سەردەمی کۆماری کوردستاندا مالی له تەوریز بوو و هەر لەوی عەکاسی کردوو. وینەیهکی زۆری کەسایەتییه کوردەکانی ئەو سەردەمه، کە ئیستا لێرەولەوی چاپ دەبن، ئەو هەلیگرتون.

سمایلخان درەنگتر له بۆکان دووکانی وینەگری کردوو و پاشان برابمخان کۆپی بۆ ماوهی سالانیکی زۆر تاقە وینەگری بۆکان بوو. دووکانهکی له نزیک

گارج پووبه‌پووی مزگه‌وتی بازار بوو. من چهند وینه‌ی کونی سه‌رده‌می قوتابی بوونم هه‌ن که برام‌خان هه‌لیگرتوون. برام‌خان له‌لای هاجه‌ره‌خاتوونی خیزانی یه‌که‌مییه‌وه خزمایه‌تی له‌گه‌ل ئیمه‌هه‌بوو.

له‌سالانی دواتردا چهند دووکانی وینه‌گری له‌بوکان کرایه‌وه که به‌داخه‌وه ناوی هیچیانم جگه‌له «قوربان‌زاده» له‌بیر نییه. ئه‌و قوربان‌زاده‌یه، دارتاشینکی عه‌جه‌می میانداو بوو و دوی ئه‌وه‌ی له‌میانداو پاره‌دوی به‌هایی یه‌کانیان نا، چهند که‌سیکیان پوویان کرده کوردستان و له‌مه‌هاباد و سه‌قز و بوکان دامه‌زران. له‌کوردستان که‌س کاری به‌هایی نه‌داوو و ئازار نه‌ده‌دران. دووکانی قوربان‌زاده له‌دووکانه‌کانی مزگه‌وتی جامع‌دا، لای حه‌مامی نادر بوو. خه‌لک نه‌ک هه‌ر به‌هایی یان نه‌ده‌بوغزاند، به‌لکوو دووکانی مزگه‌وتیشیان پی به‌ئیجاره‌ده‌دان! ئه‌وه جیاوازی گه‌وره‌ی کۆمه‌لگای کورده له‌گه‌ل کۆمه‌لگای گه‌لانی دراوسی.

قوربان‌زاده دوی ماوه‌یه‌ک له‌پر، بوو به‌وینه‌گر و له‌هه‌مان دووکانی مزگه‌وت‌دا ده‌ستی به‌عه‌کاسی کرد. ده‌لین کاک عوسمانی حه‌میدی لینی پرسویه «ئای قوربان‌زاده، چۆن بوو له‌دارتاشیه‌وه بازت دا بۆ عه‌کاسی؟» ئه‌ویش به‌کوردیی زاراوه‌ی تورکی وه‌لامی داوه‌ته‌وه: «به‌شه‌ر گابیل ته‌ره‌گگییه...!»

کاک ره‌حیم به‌هرام‌زاده سه‌باره‌ت به‌وینه‌کیشه‌کانی بوکان ده‌نووسی:

«له‌دووکانه‌کانی کاکاغای که‌بخوسره‌ی له‌نزیک دووکانی نه‌جاری مسروبی ئه‌رمه‌نی دوو برای ئه‌رمه‌نی دووکانیکی عه‌کاسییان هه‌بوو. ناوی دووکانه‌که «عه‌کاسی برادران ثانی» بوو. ئه‌م دوو برایه‌ زۆر جوانچاک بوون و ویتیرینی دووکانه‌کشیان به‌عه‌کسی خۆیان رازاندبووه. دوو براکه زۆر له‌یه‌ک ده‌چوون و دوور نییه‌ لفه‌ودووانه بووبیتن. ئه‌م دووکانه دوی یه‌ک‌دوو سال نه‌ما.»

له‌م سالانه‌دا وینه‌گری باش له‌بوکان په‌یدا ببوو. ئه‌وه ناوی به‌شیکیانه که کاک

۱. کاک جه‌عه‌ر مه‌ردانه‌گی نووسیویه‌تی: «قوربان‌زاده، نیوی «نورالله قوربان‌زاده‌ی میانداوی» یه، له ۱۳۱۳/۷/۳ له میانداو له‌دایک‌بووه، ناوی باوکی حاجی حوسینی بانه‌یی، به‌ره‌گه‌ز کورده، به‌لام دایکی خه‌لکی میانداووه، زۆربه‌ی خزمه‌کانی له‌بانه‌ده‌ژین.»

جه عفر بۆی ناردووم: «مه رحوومی تهها ئیره می، زاوای کاک حه سه ن فه تی (عه کاسی هۆلیوود)؛ ره سوول ده بیاغی، سه لاح خوسره وی، عومه ر باپی ری، که سیکی گه نجیش بو، که به داخه وه ناوه که یم له بیر نه ماوه له وه رمیوه هاتبوو له دوو کانه کانی کاکاغا که یخوسره وی دا عه کاسی ده کرد.»

۳۴. کتیب و رۆژنامه و که ره سه ی نووسین

ئه وه ی وا به فارسی «نوشت افزار» و به عه ره بی «قرطاسیه» ی پیده گوتری. له کۆن دا جووه کانی بۆکان خه ریکی فرۆشتنی بوون، به لام دوو کانی تایبه تمه ند به و بابته نه بو، به لکوو ئه و شتانه له گه ل که ره سه ی خه پازی ده فرۆشران. دوا ی رۆیشتنی ئه وان و به بیره وه ری من، میرزا حه مه ره سوولی ئیسماعیل زاده و کاک عه بدوللای برای، له دوو کانیکی نیو قه یسه ری کۆن دا ئه م شتانه یان ده فرۆشت و من به باشی شوینی دوو کانه که شیانم له زارکی مهیدانی خه یاته کان له بیره. دواتر که خیابانی تازه لیدرا، دوو کانی مالی ئیسماعیل زاده هاته پای قه پانی قاسم ئاغا و وا بزانه ئیستاش هه ر له وین. له هه مان دوو کان دا، رۆژنامه و کتیبیشیان ده فرۆشت. دیاره کتیب که متر ده فرۆشرا مه گه ر کتیبی ده رسی. ئه وه ی وا زیاتر هه یانبوو، که ره سه ی نووسین، واته قه له م و کاغه ز و ده فته ر بوو له گه ل رۆژنامه کانی تاران.

ده رن گتر له سه ره وحه دی سالانی ۱۳۳۰ دا کاکم عومه ر سو لتانی (وه فا)، دوو کانیکی رۆژنامه فرۆشیی کرد وه که له په نای دوو کانی باو کم له نیوان بانکی سادراتی ئیستا و قه پانی قاسم ئاغا له سه ر خیابانی تازه. ئه وه به که م دوو کانی رۆژنامه فرۆشی بوو له بۆکان. دوا ی کۆده تای ۲۸ ی گه لاویژی ۱۳۳۲ کاکم هه ر له سه ر فرۆشتنی رۆژنامه گیرا و دوا ی ئازاد بو نیش نه یویرا به ره و رۆژنامه فرۆشی بچیته وه له به ره وه ی به که فاله ت ئازادیان کرد بوو و بۆ ماوه ی زیاد له ۱۰ - ۱۲ سال، هه ر ساله ی جار یک و دووان ده یان برده دادگای نیزامی له ور می.

دوا ی ماوه یه ک کاکم دوو کانیکی کتیب و «نوشت افزار» فرۆشیی له دوو کانه کانی

مالی حاجی حه‌مه‌سالچی محه‌مه‌دی له‌ نیوان بانکی میلی و سادراتی ئیستادا کرده‌وه و دوا‌ی چه‌ند سالیک له‌گه‌ل کاک که‌ریم سالمی خزمان‌دا بوو به‌شهریک. ئینجا چوو بۆ سه‌ربازی و دوو‌کانه‌که بوو به‌هی کاک که‌ریم.

دواتر، وا بزانه‌ چه‌ند سالیک پیش شو‌رشی سالی ۱۳۵۷ی گه‌لانی ئیران، مه‌لا محه‌مه‌دی تاهیرنا‌زهر (مه‌لاسه‌بیله) و مه‌لا ... کتیب‌رۆشیان کرده‌وه، ئیجا شیخه‌ی ده‌وافرۆش دوو‌کانی ده‌رمان‌فرۆشییه‌که‌ی خوی کرده‌ کتیب‌رۆشی و دوا‌ی ئه‌و کاک که‌ریم سالمی دوو‌کانی کتیب‌رۆشییه‌که‌ی خوی بۆ سوله‌یمانی کوری به‌جی هینشت و له‌ نزیک ستادیومی فوتبال دوو‌کانیکی دیکه‌ی کرده‌وه. من ئه‌مانه‌م به‌چاو نه‌بینیوه له‌به‌روه‌ی دوا‌ی رۆیشتنم له‌ بۆکان، واته‌ سالی ۱۳۵۹ بوون و ته‌نیا له‌ خه‌لکم بیستوون. ده‌بی ئه‌م‌رۆ دوو‌کانی دیکه‌ی له‌و چه‌شنه‌ له‌ بۆکان‌دا زۆر بی، بۆ نمونه‌ من ناوی کتیب‌رۆشی میرزا به‌نگین سالحیم بیستوه.

سه‌باره‌ت به‌ میرزا به‌نگین، کاک ره‌حیم به‌هرام‌زاده‌ ده‌نووسی:

«میرزا به‌نگین خه‌لکی گونده‌کانی فه‌یزوللا‌به‌گی بوو. ئه‌و پیشتر له‌گه‌ل مه‌لا که‌ریمیک به‌ شه‌ریکی کتیب‌رۆشیان له‌لای مالی حاجی شه‌هاب کرده‌وه. وا بزانه‌ دوو‌کانه‌که‌شیان هه‌ر له‌ حاجی شه‌هاب به‌ کرئ‌گرتیوو. مه‌لا که‌ریم مه‌لای مزگه‌وتی گوندی باخچه‌ی فه‌یزوللا‌به‌گی بوو، به‌لام وازی له‌ مه‌لایه‌تی هینا و له‌ بۆکان بوو به‌ کتیب‌رۆش. ئه‌گه‌ر باشم له‌ بیر بی میرزا به‌نگین خزمانیه‌تی له‌گه‌ل مه‌لا که‌ریم هه‌بوو. پاش ماوه‌یه‌ک مه‌لا که‌ریم وازی له‌ کتیب‌رۆشیش هاورد، دوو‌کانه‌که بوو به‌ هی میرزا به‌نگین و هاته‌ په‌نای شاره‌بانی. میرزا به‌نگین کتیبی تازه‌ی ده‌فرۆشت و کتیبی کۆنی خه‌لکیشی ده‌کری و ده‌یفرۆشته‌وه. جگه‌ له‌وه‌ کتیبی به‌کریش دها و من زۆر پۆمانی جینایی فارسیم له‌و به‌کرئ‌گرتوو و خویندومه‌ته‌وه. میرزا به‌نگین به‌رله‌ شو‌رشی ئیسلامی ماوه‌یه‌ک گیرا و نازانه‌م ئه‌و گرتنه‌ له‌سه‌ر چی بوو. یه‌کیک له‌ هاوپه‌روه‌نده‌کانی کو‌یخا ئه‌حمه‌دی حه‌سار بوو.»

۳۵. بانک

یه کهم بانکیک له بۆکان کرابیتته وه «بانک صادرات و معادن ایران» بوو، که له سهر جیگای ئیستای لقی سهرهکی بانکه که هه لکه وتبوو، واته له ژیر قه لای سهردار و له دوو کانه کانی حاجی سمایل ئاغای ئیلخانی زاده دا. ساله که یم له بیر نییه، به لام وا هه یه ۱۳۴۱ - ۴۲ ب.ئ. به ماوه یه کی کهم دواى ئه و، «بانک ملی ایران» له دوو کانه کانی ئیسماعیلی دا کرایه وه و به شوین ئه ودا «بانک سپه» له فه له که ی گاراژ و دوو کانه کانی هریری دا، ئینجا «بانک کشاورزی» له مهیدانی کافرۆشه کان. من هیچی ترم له بیر نییه، به لام وا بزانه بانکی تیجارهت له پووبه پووی بانکی سادراتی ئیستا و بانکی مهسکه ن له فه له که ی میاندا و، دراوسی قاهه خانه ی رهحمانی قادری و ههروه ها یه کدوو بانکی کهرتی تایبه تیش له بۆکان کرابیتته وه، که من ناوه کانیان نازانم.

۳۶. بیمه (دلتیایی)

بیمه کردنی مال و دووکان له بۆکان باو نه بوو، به لام ترومبیل به حوکمی یاسا ده بووایه بیمه بکری و زۆربه ی خه لکیش دهیانکرد. نازانم بیمه ی ترومبیل له کوی دهکرا، ده بی له شاره کانی دهورو بهر کرابی. ناشزانم له بۆکان کئ بۆ یه کهم جار مال و دووکانی خه لکی بیمه کردوو، به لام ئاگادارم که کاکم له سه رهتای سالانی ۱۳۵۰ دا نوینه رایه تیی شیرکه تیکی بیمه ی هه بوو و تاکوته رایه ک خه لکیش مال و دووکانیان له لا بیمه ده کرد. سه یر ئه وه بوو خۆی بیمه ی دووکانه که ی خۆی تازه نه کردبووه، کاتی که که پسه و لیکى گاز ئاگری گرت و هه موو شتی نیو دووکانه که ی سووتا، هیچیشی له بیمه وه پینه برا!

۳۷. رادیۆفرۆشی و که ره سه ی دیکه ی نیومال

به بیرى من یه کهم رادیۆفرۆشی بۆکان کاک عه لی حه له بی بوو. سه رهتا دووکانه که ی له خیابانی کۆنه، نزیک گوزهری که وشدروو هکان و پووبه پووی دووکانی مالی

محهممهدی بوو. ئه و دم رادیو له میژ نه بوو گه یشتبووه ناوچه که و به باتری کاریان ده کرد. چه شنه رادیویه که هه بوو که میرزا عه لی ده فرۆشت، نازانم کاری کو ی بوو، به لام له جیاتی باتری، به نوت کاری ده کرد؛ چرایه کی نه وتیشی پین هه لده بوو که له نیو هۆده که دا هه لیانده واسی! کاک عه لی که ره سه ی دیکه ی وه ک یه خچالی نه وتی مارکی «بوش» و چراتور و شتی له و چه شنه شی ده فرۆشت. هه ندیک له و که ره سانه به باتری ترومبیل کاریان ده کرد و باترییه که شیان به تراکتور شارژ ده کرانه وه!

دواتر دووکانی کاک عه لی چوو ه سه ر حه وزه گه وره، په نای ده واخانه ی مرادی و پووبه پووی خوړینک. کاک محهممهدی برای کاک عه لیش، دووکانی چاک کردنه وه ی ئه و که ره سانه ی هه بوو. هاوکات یا به ماوه یه کی که م دوا ی ئه و، کاک عه لی کامه لایی رادیوی ده فرۆشت و چاکیشی ده کرده وه. کاک حه سه نی کوری کاک عه لیش که هاوپولی قوتابخانه ی من بوو، دوا ی باوکی دووکانه که ی هه لده سو وړاند.

دره نگتر و له ده ورو به ری سالانی ۱۳۴۲ دا کاکیشم دووکانی فرۆشتنی ئه و که ره سانه ی کرده وه، دوا ی ئه ویش کاک غه فور ئاشنا گه ر. دواتر، کاک خه لیل عابید رادیو فرۆشی و رادیو سازی ده کرد و کاک عه ولا و کاک عه بووی مام عه بدوللاش رادیو فرۆش و رادیو ساز بوون.

رادیو فرۆشی گه رۆکیش هه بوو. یه کیان عه لی کوچه ری (عه لیه سه وور) بوو، که رادیوکانی له باوه ش ده گرت و به سه ر شه قامه کان دا ده گه را و ده فرۆشتن.

۳۸. ته له فیزیون

پیش ئه وه ی بوکان بکه ویته ژیر پۆششی ته له فیزیونی ده وله تیبیه وه، کاکم به هوی ئانتینیکی به رزه وه له مالی خو ی دا ده نگ و هه ندیک رهنگی لیلی سه ر ته له فیزیونی وه رده گرت و جاریک سه روکی شاره بانی و چه ند به رپرسی دیکه، به ناو بو ته ماشای ته له فیزیون، به لام له راستی دا بو کونترولی مه سه له که، چوو بوونه مالی بزانه چ کانالیک و هی چ ده وله تیک ده گری! وا بزانه ئه وه سالی ۱۳۵۰ بوو، گه رچی دلنیش نیم وا

بووبی. هەر چۆنیک بئ هەر ئه‌ویش یه‌که‌م فرۆشیاری ته‌له‌فیزیۆن له بۆکان بوو، کاک عه‌لی هه‌له‌بی و کاک غه‌فووری ئاشناگه‌ریش به‌ شوین ئه‌ودا ته‌له‌فیزیۆنیان هیتا.

برای عه‌لی هه‌له‌بی، عه‌بدوڵلای هه‌له‌بی، هه‌م ته‌له‌فیزیۆنی ده‌فرۆشت و هه‌م ته‌عمیری ده‌کردن. براهیکی دیکه‌یان، واته‌ محه‌مه‌دیش هه‌ر کاری چاک‌کردنه‌وه‌ی رادیۆ و ته‌له‌فیزیۆنی ده‌کرد، به‌لام که‌ره‌سه‌ی کاره‌باشی ده‌فرۆشت. دوا‌ی سا‌لی ۱۳۵۰ دوو که‌س به‌ناوی محه‌مه‌د له‌تیی و عوسمان جه‌به‌لی ئه‌ده‌م، که‌ یه‌که‌مین ئیستگای رادیۆی بۆکانیش هه‌ر ئه‌و داینا، به‌ دووقۆلی دووکانیکی ته‌عمیری رادیۆ و ته‌له‌فیزیۆنیان دانا.

۳۹. ده‌زگای فۆتۆکۆپی

ئه‌وه‌ش له‌ سا‌لی ۱۳۴۰ و ئه‌و کاتانه‌دا، کاکم هینای به‌ بۆکان دا. بۆ ماوه‌ی چه‌ند سا‌ل که‌سی دیکه‌ ئه‌و کاره‌ی نه‌ده‌کرد و پرمینی باشی هه‌بوو. به‌تایبه‌ت که‌ هه‌ر به‌ سا‌لیک و دووان دوا‌ی ئه‌وه، ئیسلاحتی ئه‌رزى کرا و خه‌لکی گونده‌کان کۆپی ناسنامه و عه‌ریزه و شتی وایان زۆر بوو و ده‌هاتن بۆ کۆپی کردنیان. ده‌زگاکه‌ ئه‌گه‌ر تیکچوا‌یه، ده‌بوو ته‌له‌فۆن بکا که‌سیک له‌ ته‌وره‌ریزه‌وه‌ بئ چاکى بکاته‌وه‌. دره‌نگتر براده‌ریکی میان‌دوا‌ویش ته‌عمیری ده‌کرد و وا بزانه‌م عه‌لییه‌شه‌لی سینه‌ماش هه‌ر چاکى ده‌کرده‌وه‌.

دوا‌ی چه‌ند سا‌ل، نه‌مر مه‌لا هادی ئه‌فخه‌م‌زاده له‌ دووکانی په‌نا‌ی ما‌له‌که‌ی خۆی دا ده‌زگایه‌کی فۆتۆکۆپی دانا و پاشان میرزا عه‌لی... (عه‌ریزه‌نوس) و خه‌لکانی دیکه‌ش هه‌مان کاریان کرد، به‌لام ناوی که‌سی دیکه‌یانم له‌ بیر نییه‌.

برایان جه‌عه‌فری مه‌ردانه‌گی، په‌حیم به‌هرام‌زاده، نادر فه‌تحی و کامران ئه‌مین‌ئاوه‌ نه‌ک هه‌ر به‌شیکی زۆر له‌ ناوی ئه‌و کاسبکارانه‌ی سه‌ره‌وه‌یان بۆ نار‌دووم، به‌لکوو هه‌ندیک له‌و بیره‌وه‌رییانه‌ش که‌ لیره‌دا په‌نگیان داوه‌ته‌وه‌، هه‌ر هی ئه‌وانه‌.

۴۰. که‌ره‌سه‌ی کاره‌با (به‌رق)

یه‌که‌م ماتووری به‌رق وا بزنام له سالی ۱۳۳۷ یا ۳۸ (۱۹۵۸ - ۱۳۵۹) دا هاته بۆکان. کابرایه‌کی فارس کارخانه‌که‌ی دامه‌زراند که به «ئاغای موهه‌ندیس» بانگیان ده‌کرد و ته‌نیا چه‌ند مانگیک له بۆکان مایه‌وه تا خه‌لک گوته‌نی «کارخانه‌ی به‌رق»ی وه‌رپه‌خت. بینایه‌کی بچووکیان بۆ ماتوره‌که دروست‌کرد که له نیوان ده‌رمانگای پینشو و چه‌مامی که‌یخوسره‌وی، له‌سه‌ر شه‌قامی سه‌ره‌کیی شار و به‌رده‌م مالی حاجی حسینی قوره‌یشی هه‌لکه‌وتبوو.

سه‌ره‌تا به‌رقی سه‌ر شه‌قامیان کیتشا، ئینجا خه‌لکیش ده‌یانکری و به‌و شیوه‌یه به‌رق هاته مالانیشه‌وه. کابرای موهه‌ندیس به‌رق له‌گه‌ل کاکم ببوو به‌ دوست و هات‌وچۆی دوو‌کانه‌که‌ی ئه‌وی ده‌کرد، له بیرمه‌ پیی گوت بۆچی له دوو‌کانه‌که‌تا دا که‌ره‌سه‌ی به‌رقیش نافروشی، ئه‌وه بره‌وی زۆری ده‌بی، ئینجا لیسته‌یه‌کی بۆگرت و ئه‌ویش چوو له ته‌وریز هینانی (ئه‌وه دم دوو‌کانی کتیب و رۆژنامه‌ی هه‌بوو). هه‌ر له‌و مانگانه‌دا و پینش کاکم، کاک‌عه‌لی کامه‌لایی و کاک‌مه‌مه‌دی هه‌له‌بی و ئه‌گه‌ر هه‌له‌نه‌که‌م کاک‌عه‌لی هه‌له‌بیش هه‌ر ئه‌م که‌ره‌سانه، واته‌سیم و پریز و کلیل و ته‌قسیمی به‌رقیان هینا و فروشتیان.

دوای رۆیشتنی کابرای موهه‌ندیس، تیکنیسیه‌نیک هات بۆ چاوه‌دیری ماتوره‌که، که به‌ فارسی قسه‌ی ده‌کرد، نازانم فارس بوو یان تورک، به‌لام خه‌لک هه‌ر پییان ده‌گوت موهه‌ندیس، ناوی فیرووزی بوو و تا سالی شو‌رش‌ی ۱۳۵۷یش هه‌ر له‌وی مابوو، ئیتر نازانم دوای ئه‌و چی لیتهات.

یه‌که‌م بۆکانییه‌ک که خه‌ریکی کاری به‌رق بوو و ببوو به «سیمبان» و به‌سه‌ر دارچرا به‌رقه‌کان دا هه‌له‌گه‌را، کاک‌حسینی ئاشناگه‌ر (حسینی حاجی خمگه‌ر، برای بچووکی غه‌فووری ئاشناگه‌ر) و کاک‌سادقی کامه‌لایی بوون. کاک‌حسین به‌داخه‌وه له‌سه‌ر دارچرا به‌رقیک به‌رق‌گرتی و کوشتی. کاک‌سادق هاو‌پۆلی قوتابخانه‌ی من بوو و ده‌پازده‌ سالیکی پینش ئیستا کۆچی دوایی کرد. ئه‌مانه‌ خزمه‌تکاری خه‌لک و

به پێوه بهری کارێک بوون که ئهو دهم گرنگایه تییه که ی ههست پینه دهکرا، به لām ئیستا ده زانری چیه.

دواتر ئه م که سانهش کاری سیمکهشی و سیمبانیان دهکرد: په سوول به په له، په حمانی حاجی نه ژاد، برام په زایی، په سوول په سوول نه ژاد، عه ولای سه ناعه تی و یه حیا ئه حمه دی.

۴۱. قهوان و شریته فرۆشی

قهوان یا سه فحه له گه ل گرامافون گه لیک زو و گه یشتوته بۆکان و له قاوه خانه کان دانراون. سه فحه ی مه لا که ریم و کاویس ئاغا و سه یید عه لی ئه سه غه ری کوردستانی و ئایشی خان و... بۆ نمونه، له قاوه خانه ی حه مه حسینی خات سافیه (په وشه نفکر) له سه ر حه وزه گه وره و پووبه پووی خورپنک، سه فحه یان لیداوه. گوايه نه مر سه یید عه لی ئه سه غه ری کوردستانی له سه ر پێگای چوون بۆ مه هاباد له بۆکانیش لای داوه و له و قاوه خانه یه دا گۆرانی گوتوه. ئه وه ی باسی ده که م هی سالانی دوا ی شه هریوه ری ۱۳۲۰ و سه رده می کۆماری کوردستانه، به لām نه مبیستوه له و سالانه دا کهس یا که سانیک سه فحه یان له بۆکان فرۆشتی. دیاره هه رچییه ک من نه مبیستی به واتای ئه وه نییه که هه ر نه بووه!

شریت و زه بتی سه وت (موسه جه له)، ئه گه ر هه له نه که م، له ده ور به ری سالانی ۱۳۳۸ - ۱۳۳۹ دا له بۆکان په یدا بوون. ئه وانیه ی و سه ره تا ئه و ده زگایانه یان ده فرۆشت، عه لی حه له بی و میرزا عه لی کامه لایی بوون. دواتر کاکم (وه فا) و غه فووری ئاشنا گه ریش هاتنه ئه م گۆره پانه وه.^۱ یه که م سه فحه و شریتی و بزانه حاجی عه لی

۱. یادداشتیکی کاک جه عه فر مه ردا نه به گی: «بیره وه ری من له گرام و سه فحه ی ۳۳ ده ور: له ئه سل دا باو کم هه ر قه ساب بوو، به لām دره نگه ر که باب فرۆشتنیسه له دوو کانه که ی زیاد کرد، میز و سه نده لی تازه ی لی دانا و ته نیا گرامافونی که م بوو. پۆژیکیان شاعیری هه میشه زیندوو، عومه ر سولتانی (وه فا) به به ر دوو کان دا هات، باو کم گوتی عومه ر! گوتی: به لی کاکه! باو کم گوتی: کور په کان داوا ی گرام ده که ن. کاک عومه ر گوتی: «جافه» بنیره با دانه یه کتان بۆ بنیرم (کاک عومه ر له زمان داده عاتییه ی خیزانییه وه به جافه بانگی ده کردم).

فهرشی و عه‌لی حه‌له‌بی فرۆشتوو‌یانه، به‌لام له بیرمه کاکیشم له سالانی ۱۳۴۱ - ۱۳۴۲ ده‌فحه‌ی ده‌فرۆشت. کاک محهمه‌دی حه‌له‌بیش که کاری چاک‌کردنه‌وه‌ی رادیۆ و زه‌بت و ته‌له‌فیزیۆنی ده‌کرد، سه‌فحه و شریتی ده‌فرۆشت. دره‌نگتر، ئەحمه‌د سه‌راییی و ئینجا عه‌به‌چکۆلی هونه‌رمه‌ندیش دوو‌کانی شریتی‌فرۆشییان دانا و به‌گشتی خه‌لکیکی زۆر به‌و کاره‌وه‌ خه‌ریک بوون.

وا بزانه‌م سی. دی دره‌نگتر و به‌ئه‌گه‌ری زۆر، له شه‌سته‌کان (هه‌شتا‌کانی زایینی) دا، له بو‌کان په‌یدا بو.

کاک برایم فهرشی له‌م باره‌یه‌وه‌ بۆی نووسیوم:

- «باوکم زۆرتر له ته‌ورێزه‌وه سه‌فحه‌ی کوردی و فارسی و ترکی ده‌هینا، ئەوه پینش ئەوه بوو که من بچمه مه‌درسه، هه‌روه‌ها هه‌ر ئەو دهم زه‌بتیشی هه‌بوو که یه‌که‌م جار کربووی له موسافیرخانه‌ی هوما‌یوون له‌گه‌ل حاجی که‌ریمی مه‌ردانه‌گی له‌و موسافرخانه‌یه شریتیکیان پر‌کردبووه که جه‌فه‌نگیاتی نیوان خۆیان بوو. دواتر هه‌ر ئەو زه‌بته بوو به‌هۆی ئەوه‌ی حسینی نه‌ورۆز (شاعیر)، عه‌لی که‌ردار (به‌یت‌بیژ)، حاجی که‌ریم مه‌ردانه‌گی (ده‌نگخۆش)، خالم، محهمه‌د پیروتی (حیکایه‌تخوان)، حاجی ئەحمه‌دی که‌یخوسره‌وبه‌گ (قسه‌خۆش) و که‌سانی دیکه، شه‌وانه هه‌تا نیوه‌شه‌و کۆده‌بوونه‌وه و ئیتر شیعرخویندنه‌وه و گۆرانی و حیکایه‌ت و قسه‌ی خۆش بوو ده‌گوترا، هه‌ر هه‌مووشیان زه‌بت ده‌کران. ئەو شه‌وانه بۆ من فیه‌ستیقای هونه‌ر و فره‌هنگی کوردی بوو.»

له خۆشییان، له پیش کاک عومه‌ردا خۆم گه‌یاندنه‌ دوو‌کانه‌که‌ی، به‌لام ئەحمه‌د زبیل ریگای نه‌دام بچمه نیو دوو‌کان! کاک عومه‌ر له پیش‌دا چوو‌بووه بانکی سادرات و نزیکه‌ی چاره‌گه سه‌عاتیکی پینچوو تا هاته‌وه، به‌لام ئەو چاره‌گه سه‌عاته لای من چهند کاتژمیر بوو! کاک عومه‌ر له‌گه‌ل گرامه‌که سه‌فحه‌یه‌کی تازه‌ی حه‌سه‌ن زیره‌ک به‌ ناوی «نه‌مام نه‌مام»‌یشی به‌خۆراییی پیندام، گرامه‌که مارکی «تینپاز» بوو و زۆریشی کار کرد. له‌بیرمه که‌لاسی هه‌شت یان نۆ بووم، ئەو گرامه هه‌ر مابوو، ئیواران له‌گه‌ل هاوریم کاک برایم فهرشی له مالی ئیمه یان له مالی کاک برایم گویمان له شیعره‌کانی شاملوو له‌نیو گۆرانییه‌کان به‌ ده‌نگی فره‌هاد و داریوش ده‌گرت.»

۴۲. شۆفیری

زۆر وا ههیه یه کهم لیخۆرپی ترۆمبیل له بۆکان ئهرمهنی یا ئازهربايجانی بووبیتن. یه کهم ترۆمبیلیکیش گهیشتبیتته بۆکان، دهبی بارهه لگر و تانکییری نهوت بووبی و پاشان جیپ، ئینجا سهواری و درهنگتر تراکتور و کۆمباين.

ههندیك ئاغای وهك قاسم ئاغای موهتهدی و ئاغواتی گوندهکانی دهووروبهری بۆکان یه کهم کهسانیک بوون که ترۆمبیل (بهگشتی جیپ) یان کرپوه و شۆفیریان بۆ گرتوون. مالی سهیدی زهنبیلیش جیپیان هه بوو و ماوهیهک شۆفیریکی عه جه م بۆی لی دهخوړین. به شیک له و ئازهربايجانیانهی ئیستا نیشته جیپی بۆکان له په یوه ندیپی ترۆمبیل لیخوړین و چاک کردنه وهی دا هاتوونه ته ئه وی و گیرساونه ته وه. گرنگه ناوی یه کهم شۆفیره کان بزاندري و تومار بکری. دهگوتری که «ئه کبه ر ئاسۆری» ی ئازهربايجانی زاوای نه مر حه سه ن زیرهک، هه وه ل که س بووه که له بۆکان ماشینی باریی لیخوړیپی.

کاک ره حیم به هرامزاده بۆی نووسیوم:

«میرزا عه لی عه بدوللازاده شۆفیری قاسم ئاغای موهتهدی بوو. گوايه میرزا عه لی له سالانی ۱۳۴۶ - ۴۷ له پیوه ند له گه ل شه پی چه کداری کوردا گیراوه. میرزا عه لی دواتر له به نداوه که ی بۆکان کاری ده کرد و شۆفیری ئیداره ی «آب و برق» بوو.»

من خۆشم کاک عه لیم له سه رده می شۆفیری کردن بۆ قاسم ئاغا و دواتریش دا به باشی له بیره، مروفیکی هیدی و هیمن و بی ئازار بوو.

۴۳. ته عمیرکاری (فیته ری) ی ترۆمبیل

ئه وه نده ی بزانه ئه م کارهش سه ره تا به ده ست ئازهربايجانی و ئهرمه نییه کانه وه بووه، به لام ناوی که سیان نازانه. ته نیا «نیعمهت» م له بیره که دووکانی ته عمیراتی هه بوو له نزیک گاراج. گرنگه بزاندري کام بۆکانی بۆ یه کهم جار چۆته ئه م بواره وه و دووکانی کردۆته وه و له کام شوین و که ی؟

له م دوایی یانه دا، وه ستا خالد به هاری، وه ستا سمایلی نیکفال (ئازهری)، ئه حمه د

ئیسلامی و همه فابریک وهستای تهعمیرکاری ماشین بوون له بۆکان. فرۆشتنی که رهسهی ترۆمبیلیش خۆی بواریکی جیاوازه و له په یوهندی کاری سه ره وه دایه. کئ یه کهم دووکانی «قه ته» فرۆشیی ماشینی له بۆکان کرده وه؟ من ته نیا عه بدوللا ده بباغیم له بیره که له نزیک گاراج دووکانی هه بوو، هه ره ها کاک عه ولای ئاسه ف له دووکانهکانی دادخوادا قه تهی ماشینی ده فرۆشت، به لام پیش ئه وان و دوی ئه وان کئ بوون؟ نازانم.

به هه مان شیوه، ئاگاداری کاری په نچه رگیری و پۆن گۆپینی ماشینی نیم. ده زانم کۆپیکی نابینای عه جه م له بۆکان دووکانی گۆپینی پۆنی ماشینی بوو، به لام چۆن کاری ده کرد و چۆنی پۆن ده گۆپی، نازانم.

۴۴. گاراجداری

گاراج یا گاراجی سه ره کیی بۆکان هی همه ده مین ئاغای ئیلخانی زاده بوو، وا بزانه دوواتر قاسم ئاغای موته دیش گاراجی کرده وه. یه ک له یه که مین گاراجدارهکانی بۆکان میرزا مه محمودی غهوسی باوکی کاک عه بدولخالق و کاک محهمه دی غهوسی بوو و پاشان میرزا عه لی به هرام پوور بوون، واته من ئه وانهم له بیره. کئی دیکه پیش ئه وان و دوی ئه وان؟ نازانم. تاجر و دووکانداری بۆکان که باریان بۆ ده هات چه ند باره لگریکی هه ژار هه بوون که عه مبالی گاراجیان پیده گوتن. ئه وان باره کانیان له کۆلیان دها و ده یانبرد بۆ خاوه نه که ی. درهنگتر، واته ۷ - ۸ سالیک پیش شوړشی ۱۳۵۷ چه رخیان دروست کرد که باره که یان پیی ده برده شوینی خاوه نه که ی، ئه وه هه ندیک باشتر بوو و ئه وه زه حمه ته ی نه بوو که به شان هه لیان بگرتایه.

گاراجی بۆکان هه ره ئه وه بوو که له لای رۆژاوی مهیدانی گاراج هه لکه وتبوو!

۱. میرزا مه محمود مروقیکی خوینده واری بالابه رز و له سه ره خو بوو. له وه رزی زستاندا به میوانی بانگ ده کرایه مالان و له وی کتیبی وه ک شانامه و ئه سه که نده رنامه و شتی وی ده خوینده وه. من چه ند جارم له مالی خۆمان بینیبوو. خزمایه تییه کی دوریشمان له گه ل یه کتردا هه بوو.

ئوتوبووسی تهوریز و شارهکانی دیکهش لهوئ رادهوهستان، ماشینی بارهه لگریش هه ر لهوئ باریان لی دادهگیرا. دهفتهری فرۆشتنی بلیتیش هه ر لهوئ بوو. سهید عهلی قورهبیشی بلیتی دهفرۆشت و دههاته نیو ئوتوبووسهکان و موسافیری دادهمه زراند. کهسیکی دیکه ی که له کاری گاراج دا بوو، ... مه لا مهحموودی بوو که بهداخه وه ناوی تهواویم له بیر نییه.

ناوی عه مبالهکانی گاراجیشم هه ر له بیر نییه و سه د بریا کهسانی دیکه ناوهکانیان تۆمار بکردایه ن یا به منیان رابگه یاندایه با دواتر له بابته که ی زیاد بکه م. له م دوایی یانه دا چه ند گاراجی تازه ش کرابوونه وه:

گاراجی محهمه د پاللاهوانی، گاراجی حاجی عهلی په زایی، گاراجی حه سه ن ئاغای قادری له پیگای سه قز و گاراجی ره حمان حسین زاده.

۴۵. قه پانداری

له بۆکان دوو قه پان هه بوو که کاروباریان برهوی زۆر بوو و له راستی دا وهک دلی ئابووری شاره که سهیر دهکران: قه پانی قاسم ئاغا له بهری پۆژه لاتی شه قامی سه رهکی و قه پانی حه مه ده مین ئاغا له بهری پۆژاوا ی شه قامه که، پووبه پرووی یه کتر. کاری سه رهکی قه پانه کان کیشانی دانه ویله و به گشتی گه نم و جو و نوک بوو بۆ عه للافه کان. خه لکی گونده کان گه نم و دانه ویله یان ده هینا و به عه للافیان ده فرۆشتن و له سه ر ئه و دوو قه پانه ده یان کیشان. قه پاندار هه بوون که قه پانه که یان به قۆنته رات هه لده گرت و له و کاری کیشانی دانه ویله یه دا حه قده ستیکیان بۆ خۆیان هه لده گرت. بیستوومه نه مر عه بدوللا ئیرانی له قوناغیکی ژینانی دا له بۆکان، قه پانی به قۆنته رات هه لگرتووه، به لام ناوی که سی دیکه نازانم. «به رقه پان»، واته ده ورو بهری شوینه که هه میشه قه ره بالغ و پر هه را و گرمه بوو. ماشین له ولاره تر راده وه ستا، به لام داشقه و بارهه لگر و فرۆشیار و کرپار و قه پاندار هه را و زه لازه لایه کیان بوو که له هه یچ شوینیکی دیکه ی بازاردا، وینه ی نه بوو.

دواتر، ئەم که سانهش قه پانه کانیان به ریوه دهبرد: میرزا برایم مه جیدی، کاک
حه مه ره سوول داباشی (وه فادار)، حاجی تورکه (حه ممه د کازمی) و حه سه ن خانی
تاهیری.

۴۶. عه للافی

بوکان له باری کشت و کاله وه ناوچه یه کی به پیژه و به تاییه ت گهنم و جو و نوکی
زوره. عه للاف که سانیکن که گهنم له گوندییه کان ده کړن و ده نیئر ن بو شاره کانی
تر و له ووی ده یفرۆشن. بوکان عه للافیکی زوری هه بوون، به لام به داخه وه ناویانم له
بیر نییه. ده بی ئەو ناته واوییه ی کاره که ی من که سانی دیکه پری بکه نه وه.

مامۆستا هه ژار له چیشتی مجیوردا کاتی له سه رده می ژیانی خوی له بوکان
دهدوی، باسی شه ریکایه تی خوی له گهل حسینی فاتحی و عه بدولکه ریمی خات
شه وکعت (هه مزه یی) ده کا و ده لی پیکه وه گهنمیان کړیوه و فرۆشتوویانه ته وه و
خیریان کردوه. به و حیسابه مامۆستا هه ژار له سه رده می لاوییه تی دا له بوکان،
عه للاف بووه.

عه للافه کان له هاوین و سه ره تاکانی پاییزدا، گهنم و جویان له گوره پانیکی گه وره ی
پشت قه پانه کان رۆده کرد و شه قلیان لی ده دا. کوگای دانه ویله له گوره پانه که دا زور
بوون و نه مبیسته وه که س ده ست له کوگای خه لکی دیکه بدا. کامیون یا ماشینی
باره لگر رۆژانه ده هاتن و عه مبال گهنم و جویان به گونی (ته لیس) له کول ده دا و
له کامیونه کانیان وه سه رده خست.

کاک نادر فه تحی ده نووسی: «باپیرم ئەحمه د فه تحی و براهی برایم فه تحی که
شه ریکش بوون، عه لافی کونی بوکان بوون.»

ئه وهش ناوی چهنده للافی دیکه ی بوکان که کاک جه عفری مه ردا نه گی بوی
نووسیوم: حاجی سه ید قادری عه للاف (حسینی)، حه مه چکول (دیهه ندی)، حه سه نی
بایزئاغا (ره حمانی)، مه لا ره حمان ماجیدی، سه ید حسین تووتنجی، عه به کیله که وه یی

(که‌ریمی)، عومەر شیخی و حاجی فه‌تحوڵلا موقتە‌دی‌ری و براب‌یم مورادی. ئە‌م که‌سانە‌ی خوارە‌وە‌ش له بۆ‌کان ئار‌د‌فرۆ‌شی‌یان دە‌کرد، که ئی‌ش‌و‌کارێ‌که به‌ تە‌نیش‌ت عە‌للای‌یە‌وه: حاجی قادری حسی‌ئی، مە‌لا حە‌مە‌دە‌م‌ین عە‌زیز‌ی، حاجی که‌ریم له‌یلی پوور، سە‌ید براب‌یم بە‌رزنجی، کاک سە‌عدوون مام سە‌یدە، تو‌راب‌خانی فه‌یزو‌للا‌بە‌گی، حاجی مستە‌فا ئی‌سماعیل‌زادە و حاجی عە‌ولا عە‌زیز‌نامان.

۴۷. بە‌قالی

گومان نی‌یە ئە‌و یە‌که‌م دوو‌کانانە‌ی وا له‌ گوندیک بە‌ناوی بۆ‌کان‌دا کراب‌یتنە‌وه، دە‌بی خوار‌دە‌مە‌نی‌یان فرۆ‌شت‌ین، بە‌لام که‌ی و ک‌ی؟ ئە‌ستە‌مە‌ بزاند‌ری. یە‌که‌م هە‌نگاو‌ه‌کان دە‌بی به‌ فرۆ‌شت‌نی دانە‌ویڵە و پۆ‌ن و شیرە‌مە‌نی دە‌ستی پیک‌رد‌ب‌ین. کاک «رە‌شیدی سپی‌ه‌ری» ناوی س‌ی که‌سی پ‌ی گوتووم که بە‌گوێ‌رە‌ی قسە‌ی ئە‌و، واتە له‌ سە‌ردە‌می مندالیی ئە‌ودا دوو‌کانی بە‌قالییان هە‌بوو: «مام نە‌سرول‌لای فەر‌ه‌جی (مامە‌ نە‌شی باوکی کاک عە‌بدو‌للا فەر‌ه‌جی)، مام هە‌باس گە‌دۆ‌ل و مام سو‌لتان (یا دە‌رویش سو‌لتان). کاک رە‌شید دە‌لی دوو‌کانی هە‌رس‌یک‌یان له‌و گوزەر‌دا بوو که دوات‌ر قاو‌ه‌خانە‌ی که‌ریمی خات زینە‌ت و دە‌واخانە‌ی ئە‌حمە‌دی دە‌رمان‌گا و دوو‌کانی س‌دی‌قی خات ناز‌دار له‌وئێ‌رە‌وه.»

دەر‌نگ‌تر، دە‌رویش سو‌لتان دوو‌کانە‌که‌ی پ‌اگواست و هاتە‌ سەر‌ خیا‌بانی تازه‌ له‌و شو‌ینە‌ی که ه‌یشتا حاجی س‌مای‌ل‌ئا‌غای ئی‌لخانی‌زادە ئە‌و دوو‌کانانە‌ی دروست نە‌کرد‌بوو وا بوو به‌ بانکی س‌ادرات و دوو‌کانی کاکم. دە‌رویش سو‌لتان دراو‌سی‌ی مالی ئی‌مە‌ بوو و من به‌ مندالی هات‌و‌چۆ‌ی مالیانم زۆ‌ر کرد‌وو. یادی به‌خیر ب‌ی خات خاتوونی ژنی یە‌که‌می وه‌ک دایک وابوو بۆ‌م. دە‌رویش سو‌لتان دە‌رویشی قادری بوو و هاوینان له‌ سەر‌بانی ماله‌که‌ی دە‌فە‌ی لی‌دە‌دا و زی‌ک‌ری دە‌کرد. هە‌روه‌ها باخ یا باخ‌چە‌یە‌کی‌شی هە‌بوو له‌ دوا‌ی دە‌رمان‌گای ئاشی حە‌مە‌رە‌حیم‌خان.

له‌ سە‌ردە‌می ئی‌مە‌دا ئە‌م که‌سانە‌ به‌قالی عوم‌دە‌ی بۆ‌کان بوون، دیارە‌ گە‌لیک

کهسی دیکهش به کاره که وه خه ریک بوون، به لام نه من له بیرمه و نه رهنگه هاسانیش بی ناوی هه موویان لیره دا بنووسری:

حاجی سهید برایی قورهیشی، حاجی ههسه نی محهمه دی، کاک حوسین و کاک عهلی محهمه دیان، مالی ئیسماعیلی، مه لا محهمه دی شیخی، کاک حه مه که ریم دهورانی و...

۴۸. ویشکه فروشی

ئه م پیشهیه له راستی دا هه ر به قالیه، به لام بابته تی که متری تیدا ده فروشری وهک نوک و له په و برنج و توو و شتی له و چه شنه، هه ر بویه ش سه رمایه یه کی که متری دهوی. زوریک له کاسب و دووکانداره بچو که کانی بوکان به و که سبه وه خه ریک بوون، بو نمونه مه رحومی میرزا ئه سه دوللا غوه لامعه لی له لای قه پانی قاسم ناغا دووکانیکی وای هه بوو. ناوبراو خوینده وار و مه لا و زانا و شاعیر بوو، به لام له به روی مه لایه تیی نه ده کرد بو به ریوه بردنی ژیان دووکانیکی له و چه شنه ی دانابوو و له بهر بی فیلی و راستگویی دوی ماوه یه ک وهرشکست بوو. ده لین گوایه مشتته ری که هاتوته بهر دووکانه که ی و پرسویوه تی ئه ری مام میرزا ئه و له په یه زوو ده کولئ یان درهنگ؟ گوتوویه تی به خوی باو کم هه ر له به یانییه وه تا نیوه رو له سه ر ناگری دانئی، هه ر ناکولئ! دیاره مشتته ریش ئه وه بیسی دهروا و پروو ده کاته دووکانیک که به دروش بی هه ر له په ی خوش کولئ بده نی.

کاک مه ولوود، کاک قادر و کاک عه لی عه بدولقادی که دووکانیان پروو به پرووی حه وزه گه وه بوو؛ کاک که ریم حوسین پوور، که ئه ویش دراوسی دووکانی کاک مه ولوود بوو؛ کاک ئه رکان له خیابانی کونه؛ قازی عه لی ئیبراهیمی هه ر له خیابانی کونه؛ میرزای سولتانی له نزیک حه وزه گه وه و نزیک موسافیرخانه ی میرزا عه بدوللای فه تخی و زور که سی دیکهش دووکانی ویشکه فروشیان هه بوو.

۴۹. کووتال فرۆشی

کووتال فرۆش یا پارچه فرۆشهکان، بازارگانانی سهرهکی و دهوله مه ندانی دهسرۆیشتووی شارهکه بوون. له کۆندا، کووتالیان له ههمه دان و زه نجان و دواتر له ته وریز و تاران دهکړی و له بۆکان به خه لکی شار و گوندیان دهفرۆشته وه. کړیاریان نهک هه ر ژن و پیاوی تاکه کهس بوو، به لگوو بهرگدروهکانی بۆکانیش کووتالیان به قهرز لئ وهردهگرتن بۆ ئه وهی له ماوهی به هار و هاویندا جل و بهرگی کوردی پئ بدروون و به ئامادهی له دووکانهکانیان دایینن بۆ ئه وهی له کاتی حاسلی پاییزدا گوندنشینهکان بین و لئیان بکړن. ههروه ها زۆریک له کووتال فرۆشهکان جنسیان به سه له م ده دایه گوندنشینهکان؛ سه له م کردن، واته فرۆشتنی کالا به قهرز و به نرخى زیاد له رادهی ئاسایی؛ واته وهرزیری فلانه گوند کالای له دووکانداره بۆکانییه که دهکړی و له بری پاره، کاغه زیکى بۆ مۆر دهکرد که له کاتی حاسلدا ئه وهنده ته غار گه نمی بداتی؛ نرخى گه نمه که که متر له وه دهقه بلا که ئه و پۆژه له بازاردا دهفرۆشرا. ئه وهش له راستی دا چه شنیک سوود و به هره وهرگرتن بوو به کلای شهرعییه وه، ئه و چه شنه مامه له یه ده بی ئیستاش هه ره به ی.

کووتال فرۆشهکانی بۆکان به بیرى من له نئو قه یسه ریه که دا دووکانیان بوو و دواى لئدرانى خیابانى تازه و پووخانى قه یسه رى هاتنه سه ر خیابانى تازه و زۆربه یان جگه له سئ یا چوار کهس، ئه وانى تر به گشتى له به رى پۆژاواى خیاباندا، که ملکى قاسم ئاغا بوو، دووکانیان کرده وه. دووکانى سئ چوار که سیکیشیان که وته به رى پۆژه لاتى شه قامه که واته به شى مالى حاجى سمایل ئاغا و همه ده مین ئاغا. وه بیرم نایه که سیان دووکانى له سه ر خیابانى کۆن بووبى مه گه ر پئش بیره وه ریبى من.

دووکان کردنه وهی به یانى و داخستنى ئیوارانى بۆکان، به پئى سه عات و کات نه بوو. هه ر له شه به قى به یانییه وه هه تا پۆژاوا و تارىکان، دووکان دهکرایه وه. جا به زستان ماوه یه کى که م و به هاوینان ماوه یه کى زیاتر. کاتی نیوه پۆ زۆربه ی خه لک

یا دووکانیان داده‌خست یاخود کورپی گهنجیان له‌وی دادنا و خوین ده‌چوونه‌وه بو مال. ئە‌وه‌نده‌ی له بیرم بی دوانیوه‌پۆیانی جومعه دووکان داده‌خران.

ژنان، جگه له ژنانی دینهات نه‌ک هه‌ر دووکاندار نه‌بوون، به‌لکوو بو کپینی شت‌ومه‌کیش نه‌ده‌هاتنه بازار. دره‌نگتر ئە‌م شتیوازه گوڤا و ورده‌ورده له کوتایی‌یه‌کانی پژیمی شایه‌تییه‌وه ژنانیش ده‌هاتنه بازار بو کپینی شت‌ومه‌ک و هه‌روه‌ها دووکانداری ژنیش په‌یدا بوون. ره‌وته‌که به‌تاییه‌ت دوا‌ی شوڤرسی ۱۳۵۷ به‌ته‌واوه‌تی گوڤا و ژنان ده‌وریکی به‌رچاوتریان له ئابووری شار و گه‌رانی بازاردا بینی چ به کپینی کالا و چ وه‌ک دووکاندار و بازرگان.

ئ‌وه ناوی به‌شیک له کووتال‌فرۆشه‌کانی بو‌کانه:

حاجی سه‌ید هه‌مه‌ساله‌ی قوره‌یشی، حاجی سه‌عید، حاجی محه‌مه‌د په‌رشید، میرزا محه‌مه‌د و کاک برام محه‌مه‌دیان، حاجی هه‌مه‌ساله، حاجی قادر و حاجی سمایی محه‌مه‌دی، حاجی ئە‌حمه‌د و حاجی عه‌لی په‌زایی، حاجی هه‌سه‌ن‌به‌گ و میرزا عه‌بدو‌للا سامبه‌گی، حاجی ئە‌حمه‌د، میرزا عه‌لی و میرزا محه‌مه‌د په‌سته‌می، حاجی بایز و حاجی عه‌بدو‌للا ئیسماعیلی، حاجی سه‌ید سمایل و سه‌ید محیدین حسینی، حاجی هه‌مه‌په‌رشید و میرزا هه‌سه‌نی عه‌لی‌زاده، حاجی باب‌ه‌خان و میرزا هه‌مه‌ساله‌ کهریمی، حاجی بابا، میرزا محه‌مه‌د، میرزا ناجی و میرزا په‌حیم زیایی، حاجی برام و حاجی مسته‌فا هه‌بیب‌زاده، سو‌فی محه‌مه‌د، میرزا عوسمان و کاک سادق هه‌بیب‌زاده، میرزا عه‌بدو‌لخالقی که‌فاشی، حاجی ساله‌ ره‌شیدبه‌گی، میرزا په‌سوول ئە‌سلانی، میرزا جه‌لیل ئە‌مینی، میرزا محه‌مه‌د خالندی، حاجی محه‌مه‌د په‌ستم‌زاده و...

۵۰. خه‌پازی و عه‌تاری

له راستی‌دا من نازانم جیاوازی خه‌پازی له‌گه‌ل عه‌تاری چیه و کامیان چی ده‌فرۆشن که له دووکانی ئە‌وی دیکه‌یان‌دا نییه؟ ده‌زانم هه‌ندی‌ک له جووله‌که‌کان

پیش ئهوهی ولات بهجی بهیلن، دووکانی خهپازی یا عهتاری (جهمالیات)یان بووه، بهلام پیشتر چی؟ کی یهکهه بووه و کهی؟ چییان فرۆشتوو؟ بوی ههیه عهتر و دهرزی بهرۆک و مووروو و زهنگیانهی کچان بهشینک بووبن له بابتهکان، بهلام بهشینکی تریان به دلناییی کهرهسهی بچووکى مال وهک کاسه و دهوری و ئیستیکان و نالبهکی و سهماوه و چرای گرسۆز و چرا تۆری و شووشه چرا و ئەم شتانه بووه. ههروهها عهتار گياوگژ و دهرمانی نهخۆشیان فرۆشتوو. له کوردستان و ئەوهندهی بزانه له ئیرانییدا عهتارهکان، چازان و پزیشکیش بوون و دهرمانی نهخۆشیان کردوو. له بۆکانی سهردهمی مندا سهعید و محهمهد کهلهکانی، حهمهدهمینهسوور، عهبدوللا مسگهری و گهلیک کهسانی دیکه خهپازی فرۆشیان ههبوو، بهلام داوهدهرمانیان نهدهفرۆشت.

ئهوهی زیاتر به کاری دهرمان کردن و دهرمان فرۆشتنهوه خهریک بوو، حاجی عهبدوللای کهریمی و دواى ئەو میرزا حهمهکهریمی کورپی بوو. مام میرزا گهلیک خۆشمهزهر و قسهخۆش و لهبهردلان بوو، گهلیک تهجروبهی ژيانی ههبوو و زۆری کتیب و ئەفسانه و حیکایهتی کۆن خویندبووه و زهینیکی هونهرئافهیرینی ههبوو و وهک داستان و پروداوی نیو کتیبهکانی دهگوتهوه، خۆیشی بابتهی دهئافران و لیتی زیاد دهکرد. مام میرزا و شهرافهتخانمی هاوسهیری، واته پوره شهرافهت ههردووکیان دهرمانی نهخۆشیان دهکرد، مام میرزا له دووکان و بۆ پیاوان، پورهشهرافهتیش له مالهوه بۆ ژنان. وا ههبوو ژنانی گوندنشین بچنه دووکانی مام میرزا و دهرمان لهویش وهربگرن. دووکانی میرزا حهمهکهریم له بهری حهمهدهمین ئاغا لهسهه شهقامی تازه بوو، له نیوان دووکانی محهمهدهی و دووکانی قورپهیشی لهسهه گوزهری کهبابی برایمی نهوبهختی.

کهسیکی دیکه به کاری فرۆشتنی گزوگیا و دهرمانی نهخۆشهوه خهریک بووبی، حاجی عهلی فهپشی بوو. حاجی عهلی له کاروکاسبیدا به تهواوی مانا کهسیکی پیشهنگ بوو. گهلیک کاری هاوکات بهیهکهوه دهکرد و دووکانهکهی له راستی دا سههاری مارومیرووی تیدا بوو، واته ئەگهه بچوایهی بۆ ههچ شتیک پهکت

نه‌ده‌که‌وت! له په‌یوه‌ندیی فروشتنی گژوگیا و داوده‌رمان‌دا کاک برایم فه‌رشی سه‌بارت به باوکی ئاوی بۆ نووسیوم:

«له بیرمه باوکم زۆربه‌ی هه‌ره زۆری گیاوگژی ناوچه‌ی کوردستانی دهناسی که بۆ رهنگ کردنی به‌ن و دهرمانی نه‌خۆش به‌کار ده‌هاتن؛ هه‌م ئه‌و به‌شه‌ی که وه‌ک دهرمان به‌کار ده‌هینرا و هه‌م ئه‌وانه‌ش که پێوندییان به‌ دروست‌کردنی رهنگه‌وه هه‌بوو. وا هه‌یه‌یه‌که‌م که‌س له بۆکان ئه‌و بووبی که گیاوگژی دهرمانی و خۆمالیی سوننه‌تی هه‌بووبی. باش باشم له بیره‌ خه‌لک ده‌هاتن و باسی ژانی سه‌ر و زگ و گرفتگی دیکه‌یان ده‌کرد، ئه‌ویش له‌و گیایانه‌ی ده‌دانی و پێشی ده‌گوتن چۆنی به‌کار بێنن. قه‌ت نه‌مبینی که‌سیک گله‌یی هه‌بی له‌و کاره‌ی ئه‌و. به‌ ده‌گمه‌ن خۆشی دهرمانی پزیشکی ده‌خوارد.»

کاک ره‌شید سپیهریش ناوی عه‌تاره‌ قه‌دیمییه‌کانی بۆکانی به‌و شیوه‌یه‌ بۆ نووسیوم:

«سه‌عید و محهمه‌د که‌له‌کانی، سه‌ید حه‌سه‌نی بده‌وی ناسراو به‌ سه‌ید حه‌سه‌نی خه‌رازی؛ سه‌ید ره‌حمانه‌چکۆل له‌ کۆلانی خه‌یاته‌کان؛ مینه‌ حه‌ته‌م (حه‌مه‌ده‌مینی مه‌ردانه‌گی)، ره‌حیم و که‌ریمی به‌هرامی مه‌شه‌هور به‌ شه‌می؛ عه‌ولا قورمیشی ناسراو به‌ عه‌ولا دایه‌مان، حه‌مه‌سه‌اله‌ی مامه‌حمه‌د، عه‌زیزی میعماری کوری وه‌ستا ئه‌حمه‌د، عه‌به‌مه‌لا خه‌لکی کانی عه‌لییه‌گرده، میرزا ره‌حیمی یه‌نگی‌که‌ندی، که باوکی چووبوو بۆ سلیمانی؛ کورانی ره‌شید ناسکی (ره‌حمان و ره‌حیم)، حاجی حه‌مه‌ره‌سوولی که‌ریمی ناسراو به‌ په‌پووله.»

کاک جه‌عفه‌ر مه‌ردانه‌گیش ده‌نووسی:

«حاجی مینه‌ی مه‌ردانه‌گی مام له‌ پیش‌دا دووکانی خه‌رازی بوو، پاشان هه‌مان دووکان بوو به‌ سه‌رتاشخانه‌ و شوینه‌که‌شی رووبه‌رووی دووکانی کاک عومه‌ری وه‌فا بوو.»

۵۱. بهرگدروون (خه یاتی)

مهسه لهی بهرگدرووه کانی بۆکان دووردریژه و له عهینی کاتدا گه لیک گرنگیشه. ژمارهی بهرگدرووه کانی شار، چه ندرقات له بهرگدرووی مه هاباد و سه قز و شاره کانی دراوسی زیاتر بوو. ئەم ژماره زۆره، دهوړیکي گه وره ی کومه لایه تیی به خه یات و شاگرد خه یات دابوو، که له ژوور هه موو خاوهن پیشه کانی دیکه وه بوو. بۆ نمونه، دارتاش و ئاسنگر ئەم جیگه و پیگه کومه لایه تیه یان نه بوو که ئەوان بوویان، پیگه یه ک که له بره گی سالی ۱۳۳۲ دا بوو به هیزیکي سیاسی و له راپه رینی خه لکی بۆکان دژ به ئاغا کانا دا دهوړی پیشه نگي و رپه ریه تیی بینی. رپه رانی ئەسلیی بزووتنه وه ی سالی ۱۳۳۲ ی بۆکان زۆرئیکان خه یات بوون: حاجی قاسم که ریمی، میرزا حه مه رئه ئووفی حافزه لقوړئان، حسینی ته های، حسینی مه جیدی و... بۆچی وابوو؟ بهرگدرووی بۆکان له چی نارازی بوون و دژ به کئ دهوستان؟ به بۆچوونی من بۆ وه لام دانه وه ی پرسیاره کان ده بی بگه رپینه وه بۆ بنه ماکانی باوه ری سیاسی که سایه تیه به رچاوه بهرگدرووه کان و هۆکاری هه لویست گرتیان. سه ره تای خه باتیان له کوپوه دهستی پیکرد و بۆچی؟

من مهسه له که له سیاسه تی ره زاشایی به رانه بر به گه لانی نیشته جیی ئیران و که مایه تیه نه ته وایه تیه کان دا ده بینم، سیاسه تیک که عه ینووبیللا کۆپی کراوی سیاسه ته کانی ئاتاتورک بوو له تورکیا. جیاوازیی دوو کهسه که له مه دا بوو که ئەو، سه ره وری و گه وره یی به تورک ده دا و ئەم به فارس؛ به لام شیوازی کار و به رپوه بردنی سیاسه ته کانیان یه ک بوو و جیاوازییان ئەگه ر هه بووایه، بچووک بوو. به شیک له سیاسه ته کانی ره زاشا له پیناو دهسته به ر کردنی هیزیکي زالی مه رکه زی دا، تواندنه وه ی که مایه تیه نه ته وایه تیه کانی ئیران و یه ک له وان، کورد بوو له نیو فارسه کان دا. زمانی کوردی ته نانه ت قسه پیکردنیشی له قوتابخانه و ئیداره کان دا یاساخ کرابوو؛ میژوونووسی فریوخواردوو یا به کرئ گیراو، میژووی کوردیان ده گۆری و به کلکی فارسه کانیانه وه ده به ست؛ جل و به رگی کوردی به

پاده‌ی زمانه‌که‌ی قاچاخ بوو؛ ژاندرمه‌ی عه‌جه‌م نیفه‌کی پانتۆلی پیاوانیان ده‌بری، پیچ و کلاویان له‌سه‌ر لاده‌بردن و پشتینیان له‌ پشتی ژنان ده‌کرده‌وه. هه‌مووان ده‌بووایه کلاوی په‌هله‌وی و دوولینگه‌ی له‌ تارانوه هاتوو بکه‌نه جیگری جل‌وبه‌رگی ئابا و ئه‌جدادیان.

له‌ بارودۆخیکی ناله‌باری ئه‌وتۆدا، به‌رگدرووی کورد زیاترین زیانی تووش ده‌هات. ئه‌وان نه‌ ده‌یانزانی و نه‌ ده‌یانه‌ویست جل‌وبه‌رگی عه‌جه‌می بدروون. ته‌نانه‌ت تا ته‌مه‌نی لاوییه‌تی منیش که براده‌ریکی خه‌یاتی مه‌هابادی له‌ بۆکان ده‌ستی به‌ دروونی کۆت و شه‌لوار عه‌جه‌می کرد، له‌ بۆکان دا که‌سیک نه‌بوو ئه‌و به‌رگه‌ بدرووی. خه‌یاته‌کان، که به‌ شیوه‌ی سروشتی زیاترین زیانیان له‌و سیاسه‌ته‌ی ره‌زاشا ده‌بینی، له‌ ریزی پینشه‌وه‌ی نه‌یاران و ناحه‌زانی سیاسه‌ته‌که‌ش وه‌ستا بوون.

نه‌ریتی دژایه‌تی‌کردنی حکومه‌تی ناوه‌ندی که له‌نیو کوردا دیارده‌یه‌کی گشتییه، بۆ به‌رگدرووه‌کانی کوردستان ببوو به‌ کیشه‌یه‌کی پینشه‌یی و ئابووری. سیاسه‌ته‌که‌ هه‌موویانی که له‌لا ده‌کرد و مشتهرییه‌کانیانی له‌ ده‌ست ده‌سه‌ندن. ئه‌وه به‌ته‌نیایی به‌س بوو بۆ به‌رگدرووی بۆکان که به‌بی ئه‌وه‌ش وه‌ک به‌شیک له‌ کۆمه‌لگای کوردی، دژبه‌ری حکومه‌تی ناوه‌ندی بوون. ئه‌م نه‌ریته سیاسییه‌ی به‌رگدرووی بۆکان بۆ دژایه‌تی‌کردنی حکومه‌تی ناوه‌ندی، بنه‌مای ئابووری هه‌بوو و من ئه‌م بنه‌ما ئابوورییه به‌ ماتۆری جوولانه‌وه‌یه‌ک ده‌بینم که له‌ سالی ۱۳۳۲ له‌ نیو خه‌یات و شاگرد خه‌یاتی بۆکان دا سه‌ری هه‌لدا. دیاره ژماره‌ی زۆری خه‌یات و شاگرد خه‌یاته‌کان لێره‌دا ده‌وریکی گرنگی ده‌بینی و هیزیکی زیاتری پینده‌دان. به‌بی ئه‌وه‌ش، شاگرد خه‌یاته‌کانی بۆکان گه‌لیک یه‌کگرتوو بوون و له‌ ماوه‌ی شه‌ش مانگی سال‌دا هه‌فته‌ی رۆژیک له‌ باغه‌کانی ده‌وروبه‌ر و سه‌ر چۆمی شاره‌که‌ کۆده‌بوونه‌وه، سه‌یران و «زیافته‌»یان ریکه‌ده‌خست و به‌ ته‌بایی و خۆشی له‌گه‌ل یه‌کتر پرایانده‌بوارد، هه‌ر ئه‌وه‌ش ریزه‌کانیانی پته‌وتر ده‌کرد. به‌بیره‌وه‌ریی من، ئه‌م که‌سانه‌ی خواره‌وه له‌ بۆکان به‌رگدروو بوون:

میرزا هه‌مه‌ره‌ئووف (هه‌مه‌ره‌ئووف مه‌لا حه‌سه‌ن)، میرزا حسین ته‌هایی، باوکم

(میرزا عەبدوڵلا سولتانی)، مام غەنی پیران، میرزا حەمەحەسەن...، میرزا حسین و میرزا سمایل مەجیدی، وەستا رەحمان بابامیری (عەلی زەردان)، وەستا عەبدوڵلا قەرەگوینز، حاجی محەممەد شاقولی (محەممەدزادە) و براکەیی، حەمەسالاھیی شاویژدی، عومەری خونچە (سەلیمی)، حەمەرەسوولی کاکەللا، وەستا عیززەت، وەستا عەزیز دۆینە (مورادی)، وەستا ئەحمەد...، وەستا مەحمود برای رەسوولی سولەیمان، رەحمان سوفازادە (شاعیر) لەگەڵ براکەیی، وەستا عەبوو شەوبەخێر و...

ئەم کەسانەش کۆت و شەلواریان دەدروو:

میرزا مارف حەسەنیانی (خەیاتیی لۆکس): میرزا محەممەدی کا حەمەشەریف (خەیاتیی نوین): حسین کوردپوور؛ تاهیر ئاسەف و عەلی نەورۆز (خەیاتیی مۆدی ئامریک).

۵۲. ماشین فرۆشی

دوای ئەوەی ترمبیل و تراکتور بوون بە بەشیک لە ژبانی رۆژانەیی خەلک، وردەوردە دانیشتوانی شار و ئاغاواتی دەورووبەری بۆکانیش بۆ هاتوچۆ و کاروباری کشتوکال، ماشین و تراکتور و کۆمباینیان کۆری و درەنگتریش هەندیک کەس لە شار و دێ بوون بە خاوەنی مینی بووس و ئوتوبووس و ماشینیی باری. سەرەتا تەنیا ماشینیی جیب و لەندەرۆوێر دەکردرا، بەلام هەندیک لە ئاغاواتی نیو شار و هەبوو ماشینیی سەواریشیان هەبی.

خەلک بۆ کۆپینی ماشین دەچوونە شارەکانی دەورووبەر و بەگشتی تەوریز، بەلام دواتر هەندیک کەس لە بۆکانیش نوینەرایەتییی فرۆشی ماشینیان وەرگرت. حاجی عەلی فەرشی یەک لەو کەسانە بوو، پاشان سێ تاجری بۆکانی (حاجی حەمەرەشید محەممەدیانی، حاجی عەلی رەزایی و عەلی کەشاوەرزێ) نوینەرایەتییی کۆمپانیای جیبیان وەرگرت؛ دوای ئەوان ئیتر خەلکانی دیکەش هاتنە کارەکەو و تەنانەت لە

بیرمه کاکم له سالی ۱۳۵۷ راست پیش شوږشی گهلانی ئیران دووکانی که رهسه ی مالی پچایه وه و سه واریه کی وهک رینو یا شتیکی له و چه شنه ی دهرؤشت. ده زانم زور که سی دیکه ش له کاری فرؤشتنی ماشین دا بوون، به لام به داخه وه ناویان نازانم، به لکوو ئه وانه ی ده زانن ئه م ئه رکه راپه رینن.

کاک برایمی فهږشی له م باره یه وه بوی نووسیوم:

- «بۆکان عه مباری دانه ویله ی ئازهر بايجان بوو، به شتیکی زور له گه نم و جو ی ئه م ئوستانه له بۆکان به ره هم ده هات، گواسته وه ی سهدان و بگره هه زاران تون گه نم و جو و گه نمه شامی و چه وه ندهر و... له ديهاته وه بۆ بازاری گه نم ی بۆکان و پاشان راگواستنیان بۆ شاره کانی دیکه ی ئیران، نیازی جیددی به ماشین ی بارکیشی له بۆکان و ناوچه که دهرده خست، ئه م کاره تا ئه و رۆژه ی ماشین ی گاز هینرایه بۆکان به که ل و عه رابه، ولاغ و تریلی تراکتور جی به جی ده کرا. باوکم له سالانی پیش ۱۳۵۰ سی ماشین ی گاز ی رووسی و تراکتوریک ی رۆمانی هینایه بۆکان، دواتر له سه ر پیتشنیاری نوینه رایه تی ته وریزی ماشین گه لی رووسی، حاجی عه لی فهږشی نوینه رایه تی ماشین ی گاز و ماز و واز و ماشین ی سه واری ماسکوچ و ماتورسیکلیتی ئیژی رووسی هینایه بۆکان. گالیری ماشین ی ماسکوچ و ماتورسیکلیت له دووکانیکدا بوو له خیابانی نزیك هوز و مزگه وتی بازار که راست رووبه رووی دووچه رخه سازیه که ی قادر ده باغی بوو. گاز و واز و ماز له دووکانه کانی سه ر خیابانی سه قز ته نیشت مالی خومان راده گیرا که پیشتر کارگای دؤشاو دروست کردن بوو. دوا ی حاجی عه لی کۆمه لیک له حاجیه کانی دیکه ی بۆکان ماشین ی گازیان کرئ و ده یاندا به کرئ بۆ راگو یستی گه نم و جو یان بۆ خیز و به رد و قسل کیشان و که ره سه ی دیکه ی مال دروست کردن و که ل و په لی دیکه. له و سه رده مه دا کاری شوږیری باوی خو ش بوو. ئه و ماشینانه ته نانه ت بۆ گواسته وه ی گه نم ده چوونه ناوچه ی هه وشاریش.»^۱

۱. حاجی عه لی فهږشی که ده چوو بۆ سه فه ر هه میشه به شتیکی تازه وه ده هاته وه، رادیو، گرامافون، زه بتی سه وت، ته له ویزیون، بادبزن، دووچه رخه، که ره سه ی نیومال و زور شت که

کاک رحیم به هرامزاده سه بارهت به تراکتور و هانتی بۆ ناوچه که ئەم دیرانهی خوارهوی نووسیوه. له بهروهی له یادداشته که دا باس له «که لک وەرگرتنی تراکتور» کراوه نهک فرۆشتنه که ی که بابتهی ئەم به شهیه، به باشم زانی له پهراویزدا بیهیتیم: ۱

ئیمه له بۆکان نهماندیتیبون. له یه کینک له و سه فه رانه دا به دوو مینی بووسی (قابتی قاشدی) و دوو شۆفیری ئازهری و کرماشانی گه رایه وه بۆکان. کابرای کرماشانی به ژن و منداله وه هینابوو به بۆکان که دواتر وهک دۆستی به ماله یی ئیمه یان لیهات. له وه دهوره یه دا کاک چه سه نی برام له گه ل کابرای کرماشانی یه ک له مینی بووسه کانیا ن به ده سه ته وه بوو و سه فه ری هه موو شوینیکیا ن ده کرد، کاک چه سه نم ده یگیراوه، رۆژیکیا ن نه مر چه سه ن زیره ک له بۆکان سواری مینی بووسه که ی ببوو، هه ر چه ند داوا ی کرئی لئ نه کرابوو، به لام گو تیبوو «چه سه ن گیا ن له جیا تی پوول گورانی تا ن بۆ ده لیم». هه ر ئەو ده مه یه که سه ر گورانی «یاللا شۆفیر» ی بۆ گو تیبوو، جا نازا نم ئە وه یه که م جار بووه یان پیتشتریش گو تیبوو.

۱. «له کاتیکدا ته نیا که ره سه یه کی نو بی کار کردن که جووتیاران به کاریان ده هینا «فه رغون» بوو که جیگای سه وه ته و ساقووری بۆ رشتنی خۆ له میش و په ین و پال گرتبووه، ئاغا کانی ناوچه تراکتوریا ن بۆ کاری کشت و کال به کار ده هینا. ئە وه هندی من بیستوومه عه زیزخانی کرمانج (عه زیزبه گی یاسیکه ند) یه که م که س بووه که له ناوچه ی بۆکان تراکتوری کرپوه. نازا نم ئەم قسه یه چه نده راسته، به لام ئە حمه دخانی «ترکاشه» به رله ئاغا کانی «کرپه» تراکتوری هه بوو. ئەم تراکتوره به فارسی له سه ری نووسرابوو: «تراکتر اشتاهیر ساخت اطریش». سه ید عه لی شۆفیری ئەو تراکتوره بوو. ده یانگوت ئەم تراکتوره ۶۸ ئە سه په. زۆر جار ئەم تراکتوره به کرپه دا ده رۆیی و ئە گه ر تریلی به دوا وه بووا یه له دوا وه خۆمان به تریلیه که دا هه لده واسی. پاشان له «تیکانه ته په» وه تراکتوری مالی حه مه خانیان بۆ کاری مالی حاجی عه بدوللا خان ده هاورد بۆ کرپه. شۆفیری ئەو تراکتوره حه مه ره شه یدی کوری حه مه خان (برای سه یفوللا) بوو. پاشان کو ره ئاغا کانی کرپه رش تراکتوریا ن لیده خو بی. ئەم تراکتوره رش هه ر به ره می ئوتریش بوو. ئەم تراکتوره گاسن و دیسکی بۆ جووت کردن و دیسک بۆ گیره کردن و تریلیشی بۆ بارکینشان هه بوو. زۆر جار خه لک به و تراکتوره ده چوون بۆ بۆکان. زستانان هه لکردنی تراکتور زۆر زه حمه ت بوو و خه لکی پالیان پینوده نا و جاری وابوو هه تا نیوه ی ریگای ساروو قامیش به پال پینوه نا ن ده یانبرد و هه لئه ده بوو. ماوه یه ک پیاویکی «چه ردا ورو» شۆفیری ئەو تراکتوره بوو و عه به شۆفیریا ن پینده گوت. وا بزا نم مالی حاجی عه بدوللا خان پاشان نیوه ی تراکتوره که یان کرپبوو. سالانی دواتر بۆ دروینه وه ی گه نم «کۆمبا ین» ده هات بۆ کرپه. نازا نم ئەو کۆمبا ینه هی کئ بوو و له کو تپوه ده هات. یه که م جار که هات کو ته زه وییه کی مالی حاجی عه بدوللا خانی دووریه وه که له سه ر ریگای باخچه بوو. ته واوی خه لکی به ژن و منداله وه ها تیبوو بۆ سه یری ئەو کۆمبا ینه. کۆمبا ین ده رۆیی و ته لیسی گه نمی دووردا و به شوینیکدا، که وهک جیگای خلیسکین وابوو ده هاته خواره وه. له و سالانه دا خه لکی دیکه هه ر به شیوه ی نه ریتی کاری وه رزیری خویان ده کرد و زۆر به ی زه وییه کانی ئە وانیش له شوینی ئاسته م بوو و هه ر تراکتور و کۆمبا ینی تینه ده که وت. کاتی ته گه ری تراکتور په نچه ر ده بوو شۆفیر خویان په نچه رگی ریا ن ده کرد. ئەم تراکتوره ده سگایه کی پۆمپی هه بوو که به پاش تراکتوره وه وه سل ده کرا و تیو بی ته گه ره کانیا ن پئ با ده کرد.»

کاک جه عفر مهردانبه گیش ئه م ناوانه ی خواره وه ی بۆ نار دووم که سالانیکی درهنگتر له بۆکان بونگای ماشین فرۆشیان کردۆته وه: «حه سه ن ئاغای شه هامة (بونگای شه هامة): سوله یمان بی باک، حه سه ن شه بدیز و عه لی موقته دیری.»

۵۳. فه رش فرۆشی

له بۆکان و ده ور به ری به ره و لاکیش به ره م ده هات و به و هویه وه ده بی سات و سه ودای ئه م دوو به ره مه ش له بازاردا باو بووین. مافوره فرۆشی ئه و سه رده مانه کئ بووه؟ نازانم. درهنگتر، فه رش، واته قالئ گه وره وه ک سئ له چوار و دووله سئ میتیش له شاره کانی دیکه وه ده هینرایه بۆکان و له وئ ده فرۆشران.

من به داخه وه ناوی فه رش فرۆشه کانی بۆکانم له بیڕ نییه، به لام ده زانم کاک فه تحوللا (فه حه سه نی) و مه شه دی نه قی عه جه م دوو له و که سه انه ن که دووکانی فه رش فرۆشیان هه بوو. ئه گه ره له نه که م کاک حه سینئ نازه ری (حه سینه کۆل) یش دووکانی فه رش فرۆشی هه بوو. هه روه ها کاک حه سینئ غوه لامه لیش دوای خانه نشین بوون له ئیداره ی په روه رده و چه ند سال پئش کۆچی دوایی به که ی، دووکانیکی بچووکی فه رش فرۆشی به ریوه ده برد.

ئه وه ش ناوی چه ند فه رش فرۆشی دیکه ی بۆکان که کاک جه عفر مهردانبه گی

دیاره ئه وانه ی کاک ره حیم نووسیونی به شی رۆژه لاتئ بۆکان و ناوچه ی فه یزوللا به گی ده گرنه وه. له وه لامی پرساری من دا سه باره ت به ریکه وتئ هاتئ تراکتۆر بۆ ناوچه ی فه یزوللا به گی، کاک ره حیم گوئ که ده بی دوای ئیسه لاحتئ ئه رزی ۱۳۴۱ و سه رده میک بووین که ئیتر بیگاری له سه ر گوندنشینه کان هه لگه یابوو و ئاغاوات پیوستیان به هیزکی نوئی کار هه بوو بیکه نه جیگری هیزی کاری بیگاری. من خۆشم له سالانی ده ور به ری ۱۳۳۵ دا له بیرمه کابرایه کی ئه مریکایی له گه ل کۆمباین و تراکتۆریک هاتبوو بۆکان و ده یویست چۆنییه تئ کاری کۆمباین پیشانی خه لک و ئاغاوات بدا به هیوای ئه وه ی بیانکرن. له مه زرایه کی گه نمئ خوار ده رمانگای ئه وکات گه نم و وینجه، به کۆمباینه که دروویانه وه و وینجه که یان کرده باقه و له وئ دایاننان؛ قاسم ئاغای موهته دیش له وئ وه ستا بوو و ویده چوو کاره که له سه ر بانگه یشتن یا لای که م به ئاگاداری ئه و کرابئ. له بیرم نییه که ی و کام بۆکانی بۆ یه که م جار کۆمباینی کری، به لام ئه گه ره له نه که م کاک ره حمانئ سالمی بوو. کاک ره حمان له و کارانه دا پئشه نگ بوو.

نووسیونی:

«کاک حهسه ناسراو به «حهسه نه دووگه» له تهنیشت قاوهخانهی عهولای خات خاوهر؛ کاک حامید ئه فحه می؛ پاشان باوکم (حاجی کهریم مهردانه گی) که دوا ی قهسابی، دووکانی فهرش فرۆشی دانا؛ کاک برایم تورکی، کاک قادر مهردانی و عهولای شوکروللاهی.»

۵۴. قاوهخانه

قاوهخانه له کوردستان و ولاتانی دهوور بهری دا شوینیکی گرنگی کۆبوونه وه و سازبوونی په یوهندیی کۆمه لایه تییه و دهوری «پاب» و «بار» له پۆژاوا دهبینی. جگه له دانیشتن و چایی خواردنه وه، قاوهخانه شوینی هه ندیک یاریی وهک نه ردین (تاو له) و دۆمینه یه و له شهوانی مانگی ره مه زان دا هه ندیکیان تا درهنگ وهخت و کاتی پارشیو ئاواله ن. کاریکی دیکه ی قاوهخانه دار ئه وه بوو چایی یان بۆ دووکانی دووکانداره کانی دیکه ده برد، واته هه ر کهس میوانیکی بهاتبایه ته دووکان بانگی چایی یان بۆ ده کرد.

ئه وهنده ی بیستیتم پیش ئه وه ی خیابانی تازه لی بدری، قاوهخانه ی حه مه حسینی خات سافیه رووبه رووی حه وزه گه وه ره بووه و له نیو بازارپیش دا قاوهخانه ی کاک حه مه ره سوولی... (که حه مه سووریان پیده گوت)، دوو ده رکی هه بوو که یه کیان له خیابانی تازه و ئه ویتتر له خیابانی کۆنه ده کرایه وه. کوری ئه و کا حه مه ره سووله ش (وا بزانه ناوی مته للیب بوو) ماوه یه ک بۆ کارکردن چوو بوو بۆ گه رمیان (واته کوردستانی باشوور) و له گه رانه وه دا قاوهخانه یه کی دیکه ی له سه ر خیابانی تازه کرده وه، که چه ند چه شنه چایی ده فرۆشت وهک چایی ترش، ئه وه کاریکی نو یخوازانه بوو، به لام بۆی نه گرت و به ماوه یه کی کهم داخرا. قاوهخانه ی «کاک مسته فا و کاک حه مه ساله ی میقرازی» ش له لای قاوهخانه که ی کاک حه مه ره سوول بوو. هه ر له و نزیکه قاوهخانه یه کی بچوکی دیکه هه بوو، که به داخه وه ناوی خاوه نه کهیم

له بیر نه‌ماوه.

کاک مه‌حموودی نازهری که قسه‌خۆش بوو. قاوه‌خانه‌که‌ی له‌لای ناشی حاجی
حه‌مه‌ره‌حیم‌خان، مینگه‌ی لاوان بوو. گه‌لێک قاوه‌خانه‌ی دیکه له شوینی جیاجیای
شاره‌که‌هه‌بوون که من له بیرم نه‌ماوه و له‌وانه قاوه‌خانه‌ی مه‌لا عوبه‌یدیلا کانی
سیرانی و عه‌به‌سالار بوون.

کاک ره‌شید سپه‌ری ئەم یادداشته‌ی خواره‌وه‌ی بۆ نار دووم:

قاوه‌چییه‌کانی بۆکان:

۱. کاک قادر زاوای مه‌لا عه‌ولای بابی ره‌شید و فه‌تاحی شی‌خه‌ر و باوکی
خالیدی وه‌حیدی، له‌نیو قه‌یسه‌ری جووه‌کان^۱ قاوه‌خانه‌ی بوو.

۲. کاک هه‌مه‌سووری باوکی مه‌للیب و یۆنسه‌که‌ره و وه‌هاب، که برای حاجی
بایزی ئیسماعیلی بوو، قاوه‌خانه‌که‌ی له به‌ینی دووکانی میرزا عه‌ولای سولتانی و
حاجی که‌ریمی مه‌ردانه‌گی‌دا بوو. مه‌للیبی کوری کاک هه‌مه‌سالی ۱۳۳۱ هه‌لات
بۆ باشووری کوردستان. قاوه‌خانه‌که‌ دوو ده‌رکی بوو، ده‌رکی نیو خیابانی کۆن
به‌ره‌یوانی بوو و مشتته‌ری لی‌داده‌نیشتن

۳. قاوه‌خانه‌ی کاک فه‌تحو‌لای مه‌رزینگی به‌خۆی و کاک حسین و هه‌سه‌نی
برای هه‌لده‌سوورا.

۴. له به‌ینی دووکانی مالی ره‌سوولی که‌ریمی و حاجی که‌ریمی قه‌ساب‌دا
قاوه‌خانه‌یه‌کی دیکه هه‌بوو هی کاک مسته‌فا و کاک هه‌مه‌ساله‌ی میقرازی بوو.

۵. له خیابانی کۆن له سه‌ر کۆلانی مالی عه‌زیزی سالمی و عه‌بلای سالمی و
حسینی سالمی، قاوه‌خانه‌ی مه‌لا ره‌حمانی وه‌حیدی^۲ بوو؛ دوایی کاک هه‌مه‌سولتان
موشانده‌ری لی‌ کری که‌ ئه‌ویش فرۆشتی به‌ کاک هه‌مه‌ره‌سوولی سوولی فرۆش.

۶. رووبه‌رووی هه‌وزه‌گه‌وره و خورپینک، قاوه‌خانه‌ی کاک هه‌مه‌حسینی ره‌وشه‌نفر

۱. ئەوه‌یه‌که‌م جاره‌ ده‌بیس‌م که قه‌یسه‌رییه‌که‌ی بۆکان به قه‌یسه‌ری جووه‌کان ناو‌بیرێ.

ده‌بی پرسیا‌ری زیاتری ئەو مه‌سه‌له‌یه‌ بکری.

۲. مه‌لا ره‌حمان پاشان بوو به بانگیژی مزگه‌وت.

مه شهوور به حه مه حسینی خات سافیه هه لکه وتبوو. ئیواران خه لک له وی داده نیشتن و کهسانی وهک عه ره بعه لی قه ساب گۆرانییان ده گوت، به تاییه ت جحیله کان له وی کۆده بوونه وه. ژنانیش پاش ته واو بوونی کاری مال، ده هاتن بۆ سه ر خورپینک به جه ره و گۆزه ئاویان ده برده وه مائی.

۷. له کوتایی خیابانی کۆن، قاوه خانه ی که ریمی خات زینه ت بوو. ئەوی وهک موسافیرخانه وابوو، شۆفیر و غه واره له وی ده خه وتن.

۸. قاوه خانه ی مام به ها، که له سه ر قاوه خانه که ی مه لا محه ممه دی شیخی هه لکه وتبوو.

۹. قاوه خانه ی کاک مه حموود حه ساری له ته نیشته دووکانی کاک قادری نه زه ری.

۱۰. عه ولای «مام ره حیم هه له» دووکانه که ی له په نا دووکانی ده رویش عه ولای نه زه ری و قازی عه لی دا بوو. ئەو عه ولای مام ره حیمه له گه ل «محه ممه دی مه لا عورووس»^۱ هات و چۆی شاری سلیمانییان ده کرد. پاش چه ند سالی ک گه رانه وه بۆکان و عه ولای مام ره حیم رووبه رووی قاوه خانه ی مام به ها، چله وکه بابییه کی دانا، به لام بۆی هه لئه سووړا و فرۆشتی به ساله ی حه قپوور.

ئه م عه ولایه و محه ممه دی مه لا عورووس و حسینی مه رزینگی و سه ید حه سه نی هاشمی کورپی سه ید مه تله لیب^۲ و سه ید محه ممه دی کورپی سه ید ته های ته نه که ساز ده چوون بۆ سلیمانی. عه ولا له وی ببوو به شاگرد قاوه چی.

ئه وهش ناوی چه ند قاوه خانه و قاوه چی که کاک جه عفر مه ردانه گی بۆی ناردووم:

«قاوه خانه ی کاک عه لی مه ردانه گی ناسراو به عه لی دۆشاو پیکه وه له گه ل مام به ها له دووکانه کانی مزگه وتی بازاردا؛ قاوه خانه ی مه لا عوبه یدیللا جیرانی حاجی قادری محه ممه دی؛ قاوه خانه ی مه لا حه مه ده مین له قه پانی قاسم ئاغا؛ قاوه خانه ی

۱. مه لا ره ئیس (?).

۲. حسینی مه رزینگی و سه ید حه سه ن کورپی سه ید مه تله لیب پاشان بوون به گرووبانی ئه رته ش و سه ید حه سه ن دره نگتر سه ری له ساواکی مه هاباد دره هیتا.

حاجی برایمی عه‌بدوللاپوور له قه‌پانی حه‌مه‌ده‌مین‌ئاغا؛ قاوه‌خانه‌ی حاجی فه‌تحو‌للا مه‌ردانی له قه‌پانی قاسم‌ئاغا؛ قاوه‌خانه‌ی میرزا‌علی‌ئه‌س‌راری و مام‌عه‌ولا‌نزیک شاره‌بانی؛ قاوه‌خانه‌ی کاک‌ره‌حمان‌تووتنچی له پاسازی بانگی میلی.»

۵۵. که‌باب‌خانه

له‌کۆن‌دا، له‌بوکان‌شتیک‌به‌ناوی‌ریت‌تووران‌هر‌نه‌بوو و خوارد‌مه‌نبی‌ئاماده‌ی بازار‌بریتی‌بوو له‌که‌باب و که‌لانه و یه‌ره‌لماسی‌یا‌په‌تاته‌ی‌کولاو. که‌لانه‌یان‌به‌نیو بازار‌دا‌ده‌گیرا. ئه‌مانه‌همووی‌بو‌نه‌هار، واته‌بو‌خواردنی‌نیوه‌رۆ‌بوو. دوا‌ی‌سه‌عات ۲ - ۳‌ی‌دوانیوه‌رۆ‌ئیت‌ر‌دووکانی‌که‌بابیش‌داده‌خرا. به‌شی‌به‌رچاوی‌مشته‌ری‌که‌بابچی‌کانیش‌خه‌لکی‌گونه‌کان‌بوون‌که‌به‌یانان‌بو‌شت‌ومه‌ک‌کرین‌ده‌هاتنه‌بوکان و ئیواران‌ده‌گه‌رانه‌وه. دیاره‌خه‌لکی‌شاریش‌هر‌کرپاری‌که‌باب‌بوون، به‌لام‌زیاتر‌پیاوان‌که‌بابیان‌ده‌خوارد، له‌به‌روه‌ی‌ره‌سم‌نه‌بوو‌ژنان‌له‌مال‌بینه‌ده‌ر و له‌دوو‌کانیک‌دابنیشن‌خواردن‌بخۆن. ژنانی‌خه‌لکی‌گوند‌که‌ده‌هاتنه‌شار، به‌پیچه‌وانه، ده‌چونه‌قاوه‌خانه و که‌باب‌خانه‌ش. ئه‌وان‌خه‌لکانیکی‌حه‌یا‌به‌خۆ‌بوون‌که‌به‌جل‌وبه‌رگی‌کوردی و به‌بی‌چارشیو‌ده‌هاتنه‌شار، جا‌نازانم‌ئیت‌تاش‌ئه‌م‌ئازادییه‌یان‌ماوه‌یا‌مه‌لای‌لابه‌لا‌ئه‌وانیشی‌بردۆته‌ژیر‌کفنی‌ره‌شه‌وه.

پیش‌ئه‌وه‌ی‌کاره‌با‌بگاته‌بوکان و ماوه‌یه‌کی‌باش‌دوا‌ی‌ئه‌ویش، که‌بابچی‌کان‌یه‌خچالیان‌نه‌بوو و هر‌بۆیه‌ش‌که‌بابه‌کانیان‌هی‌همان‌ئه‌و‌رۆژه‌بوو‌که‌ده‌یانفرۆشت.

من‌خۆم‌که‌باب‌خانه‌ی‌برایمی‌نه‌وبه‌ختی و حاجی‌که‌ریمی‌مه‌ردانبه‌گی و ئه‌حمه‌دی‌جیهان و «ده‌رویش‌مازوو» له‌بیره. کاک‌جه‌عه‌فر‌مه‌ردانبه‌گیش‌ئه‌م‌ناوانه‌ی‌بو‌ناردووم: «ه‌وه‌ل‌که‌باب‌خانه‌ی‌بوکان‌دوا‌ی‌باوکم (حاجی‌که‌ریمی‌مه‌ردانبه‌گی)، کاک‌حه‌مه‌ده‌مین‌فهرامه‌رزی‌بوو، پاشان‌برایم‌نه‌وبه‌خت و ئه‌حمه‌دی‌جیهان‌که‌پیکه‌وه‌شه‌ریک‌بوون.»

۵۶. سوولی یا جهرگ و دڵ فرۆشی

فرۆشتنی جهرگ و دڵ و گورچیلەى برژاویش هەر له کۆنەوه له بۆکان باو بووه. خەلکی بۆکان به سه‌رجه‌مى ئەو شتانە، واتە جهرگ و دڵ و گورچیلەى برژاو دەلێن «سوولی» که نازانم چ وشەیه‌که.^۱ سوولی فرۆشتن یا له دووکاندا ده‌کرا یا له‌به‌ر دووکانی که‌سیکی دیکه وه‌ک ده‌سفرۆشی.

ئەوه‌ی له بۆکان باو بوو و له شارەکانی دیکه‌ی ده‌ورو به‌ر نه‌ده‌بینرا ئەوه بوو که «زمان»ی مه‌ر و بزنیشیان به‌ شیشه‌وه ده‌کرد و وه‌ک جهرگ و دڵه‌که ده‌یانبرژاند. ئەم کاره له عه‌جه‌مستان نه‌ده‌کرا، له‌به‌روه‌ی ئەوان زمانیان ده‌کولاند و وه‌ک به‌شیک له سه‌روپی ده‌یانفرۆشت، واتە نه‌یانده‌برژاند.

من له سوولی فرۆشه‌کانی بۆکان کاک ره‌حمان چاوشینم له بیره. «ده‌رویش مازوو»ش سوولی فرۆشیی ده‌کرد. کاک ره‌شید سپیهری ناوی کاک ره‌سوولی میرزا (حه‌سه‌ن‌زاده) و کاک مینه‌ی ئەلیاس (مه‌رزینگی) و کوره‌کانی، واتە ده‌رویش مازوو و قادر هه‌روه‌ها برایمی نه‌وبه‌ختیشی پی گوتوم. کاک هه‌مه‌ساله‌یه‌کیش شاگردی برایمی نه‌وبه‌خت و قه‌دیم بۆکانی بوو.

۵۷. ریستووران و چله‌وکه‌بابی

ئەوه له بۆکان دیارده‌یه‌کی گه‌لیک تازه‌یه. ریستووران له بۆکانیش وه‌ک عه‌جه‌مستان له چله‌وکه‌باب و چله‌وخۆرشتدا خۆلاسه‌ ده‌بۆوه و نه‌مبیس‌توو خوارده‌مه‌نی کوردییان تیدا فرۆشتی. یه‌که‌م چله‌وکه‌بابیه‌کان له ده‌ورو به‌ری گاراج و له په‌یوه‌ندی موسافیر و هات‌وچۆکه‌ردا سه‌ریان هه‌لدا. راستیه‌که‌ی ئەوه‌یه‌ من نازانم یه‌که‌م چله‌وکه‌بابی کێ له بۆکان داینا، به‌لام ئەوه‌ی له بیره‌وه‌ری مندا بی، چله‌وکه‌بابی مه‌می برای شه‌نگه له نزیک مزگه‌وتی بازار، شوینیک بوو که

۱. کاک ره‌شید سپیهری ده‌لی وا هه‌یه‌ وشه‌ی «سوولی» له زمانی جووه‌کانی بۆکانه‌وه بۆ ئیمه‌ ماپیته‌وه.

ئوتوبوس و ماشینی دیکهش له بهر ده می دهوستان و موسافیر و شوڤیر له وئ خواردنیان ده خوارده. خه لکی گوندهکانی ده وروربه ریش هه ده چوونه ئه وئ، گه رچی وا هه یه زیاتر هه که بابیان خوارده بی.

دواتر چله وکه بابی هوما یون له نیو مهیدانی گارج و چله وکه بابی حه مه ساله ی شافیعیش کرانه وه. چله وکه بابییه کیش له ته نیشته دووکانی کاک برایمی فه رپروخی هه بوو. له مه سالانه ی دوا بییش دا که کاکم له تارانه وه مالی هاتیووه بوکان سه ره تا یه که مه دووکانی پیتزافروشی دانا، به لام خه لک پیشواز بیان لی نه کرد، ئیتر ئه ویش کردی به چله وکه بابی.

۵۸. سه روپی

له سه رده می مندالی من دا بوکان دووکانی سه روپی یا که له له پاچه فروشتنی لی نه بوو و خه لک له مالان دروستیان ده کرد و ده یان خوارده. خوش کردن و پاک کردن سه روپی کاریکی ئه سته م بوو و هه موو کارهکانی جگه له خواردن له سه ر شانی ژنان بوو! سه روپیش وهک ئاو گوشت و چیشتی دیکه، له قه دیدما شه وانه ده خورا، هویه که شی ئاشکرا بوو: ده بووایه کابانی مال له به یانییه وه خه ریکی ئاماده کردن و کولاندنی بی هه تاکوو ئیواره.

به لام له عه جه مستان سه روپییان به یانان ده خوارده و ئه مه نه ریته وا بزانه ئیستا گه یشتیته بوکانیش. یه که مه دووکانی سه روپی کولاو له بوکان، له ده وروربه ری سالانی ۱۳۴۵ دا له پاساژه بچو وکه که ی میرزا عه بدوللای شه ره فکهندی له روو به رووی گارج کرایه وه. وا بزانه خاوه نه که ی نازه ر بایجانی بوو. ئیستا ده بی ژماره ی دووکانی سه روپی زور بی و یهک له وان کاک «ئه بوو به کر جه به لی ئه قده م» ه له خیابانی سه قز.

۵۹. ساندویچی

تا ئێه دهمه‌ی من له بۆکان بووم، واته تا سالی شوپشی گهلانی ئیران (۱۳۵۷) له بۆکان ساندویچ فرۆشی نه‌بوو یا ئە‌گەر بووبی من لێی ئاگادار نه‌بووم. دیارده‌ی ساندویچ و خواردنی خیرا، له‌ په‌یوه‌ندی کاروباری ئیداری و موسافیر و چوونی سینه‌ما و شتی ئە‌وتۆدایه، واته کاتیک که خه‌لک سه‌رقالی ئیش‌وکارن و ناپه‌رژینه ئە‌وه‌ی بچنه‌وه مالی یا بۆیان ناگرێ له‌ رێستووران دابنیشن و به‌ ئیستیراحه‌ت خواردن بخۆن؛ ئە‌وه‌ش له‌ بۆکان هاوڕی له‌ گه‌ل گه‌وره‌بوونه‌وه‌ی شار، ورده‌وورده‌ سه‌ری هه‌لدا.

ده‌بی یه‌که‌م ساندویچ فرۆشی بۆکان هه‌ر له‌ په‌یونیدی ئە‌م دیاردانه‌دا کرابێته‌وه. کاک برایمی فه‌رشی ئە‌م چهند دێره‌ی له‌ په‌یوه‌ندی یه‌که‌م دووکانی ساندویچی بۆکان بۆ نووسیم:

«داداش و بنه‌ماله‌که‌یان له‌ بۆکان سه‌وزیخانه و سه‌وزیفرۆشیان هه‌بوو، زۆر جار له‌ دووکانه‌که‌ی، که‌ نزیک قه‌پانی قاسم‌ئاغا بوو، قسه‌مان ده‌کرد و رۆژیکیان باس له‌ ساندویچی کرا و نییه‌تیکی وای باس کرد که‌ من زوو به‌لینی هاوکاریم پێدا. ئە‌و بوو که‌ یه‌که‌م ساندویچی بۆکانی [سالی ۵۴ - ۵۵] له‌ په‌نا دووکانی براکانی سه‌ی سوولی دامه‌زراند، من زۆر جار به‌خۆرای کارم بۆ ده‌کرد و ئە‌م کاره‌م به‌ پێشکه‌وتن ده‌زانی. نانی ساندویچ له‌ بۆکان نه‌بوو، جاروبار له‌ میانداوه‌وه ده‌هینرا، له‌ بۆکان هه‌ر نانی له‌ واش به‌کار ده‌هینرا و هه‌ر ده‌بووه‌ بابۆله‌که‌ی خۆمان. خۆراکی ساندویچ که‌متر سۆسیس و کالباس و زۆرتر جه‌رگ و میتشک و کوتلیت و شامی‌که‌باب، سالاد ئۆلویه ... بوو. دووکانه‌که‌ ببوو به‌ شوینی کۆبوونه‌وه‌ی لاوان. پیم‌وایه‌ خیری زۆری نه‌بوو و دوايه‌ کۆکرایه‌وه، که‌ی؟ له‌ بیرم نییه‌ و ره‌نگه‌ ئە‌و ده‌م من له‌ بۆکان نه‌بووبیتم.»

دیاره‌ دواتر ساندویچییه‌کی زۆر له‌ شاردا کراونه‌وه‌ که‌ به‌داخه‌وه‌ من ناوی هه‌یچ دووکان و خاوه‌نیکی نازانم، به‌لام کاک جه‌غفه‌ر مه‌ردانه‌گی ئە‌م ناوانه‌ی بۆ

نووسیوم: «وهستا ئه‌کبه‌ر له پاساژی ئیسماعیلی، حه‌سان عه‌باس‌زاده و حسین سالمی.»

۶۰. پیتزایی

کاکم له دوایین سه‌فه‌ری له‌نده‌نی‌دا، کاتی که هیشتا هه‌ر مالی له تاران بوو و دووسی سالی‌ک پيش کۆچی دوايي‌یه‌که‌ی، که‌وته بیری ئه‌وه‌ی له بۆکان دووکانیکی پیتزایی بکاته‌وه. پیکه‌وه چووینه دووکانی براده‌ریکی پیتزاییم له ناوچه‌ی هامرسمیث له له‌ندن و وه‌ستای کاره‌که بۆ ماوه‌یه‌ک چۆنییه‌تی دروست‌کردنی پیتزای پيشانی کاکم دا. له گه‌رانه‌وه‌دا، کاره‌که‌ی وه‌ریخست و به‌و شیوه‌یه بۆکان بوو به‌خواه‌نی یه‌که‌م پیتزایی. دواي یه‌که‌دوو مانگ به‌ته‌له‌فۆن پیی گوتم که کاره‌که نه‌یگر تووه و ئیتر شوینه‌که‌ی کرد به‌چیشخانه و چله‌وه‌که‌بابی؛ ئه‌وه‌ و بزانه‌ سالی ۲۰۰۵ بوو. خالی گرنگ له‌په‌یوه‌ندی کاره‌ تازه‌که‌ی کاکم‌دا ئه‌وه‌ بوو که خواره‌مه‌نی کوردیشی ده‌فرۆشت، بۆ نمونه من ریکلامیکی دووکانه‌که‌یم له رۆژنامه‌یه‌کی کوردیی چاپی سنه‌دا بینی که ته‌بلیغاتی بۆ «سه‌نگه‌سیر» کردبوو. ئه‌م کاره به‌گشتی خه‌لکی دیکه‌ نایکه‌ن و ورده‌ورده‌ خه‌ریکه‌ خواردنی کوردی به‌ته‌واوه‌تی له‌بیر ده‌چیته‌وه‌ یان لای‌که‌م رووی بازاری نامینی، له‌کاتی‌که‌دا خواره‌مه‌نی تورک و هیندی و میکزیکیش وه‌ک هامبرگری ئه‌مريکایی رییان له‌ کوردستان که‌وتوه‌.

گوایه‌ دواتر گه‌لیک دووکانی پیتزایی کراونه‌ته‌وه‌، به‌لام به‌داخه‌وه‌ ناوی خاوه‌نه‌کانیان نازانم.

۶۱. ته‌لار

ته‌لار یان تالار یان سالۆن، بریتییه‌ له‌ هۆلی گه‌وره‌ بۆ به‌ریوه‌بردنی میوانی و جه‌ژن به‌تایبه‌ت شایی و ماره‌یی. قه‌دیم که ژماره‌ی دانیش‌توانی شار و گونده‌کان که‌م بوون، شایی له‌ مه‌یدان یا گۆرایی‌یه‌کی نیو دئ گیراوه‌ و هه‌موو خه‌لکی گوند تییدا

به‌شدارییان کردووه، واته پێویست به بانگهێشتن و لێ‌گیرانه‌وه نه‌بووه. له بۆکانی کۆنیش شاییی له ده‌ورووبه‌ری چه‌وزه‌گه‌وره‌یان له باخچه‌یه‌کی نزیک شار گیراوه. له سه‌رده‌می ئیমে‌دا شاییی له‌نیو چه‌وش و چه‌ساری مالی بووک و به‌تایبه‌ت زاوا ده‌گیرا و شایه‌ر و گۆرانیییژ داوه‌ته‌که‌یان ده‌گیرا.

ته‌لار و جه‌ژن و میوانیی ته‌لار تاییه‌ت به‌شاره‌گه‌وره‌کان بوو و له شوینی وه‌ک بۆکان شتی وا نه‌بوو. به‌هاتنی مه‌لا بۆ سه‌ر حوكم و سه‌پاندنی سیاسه‌تی نامرۆقانه‌یان به‌سه‌ر خه‌لكی هه‌ژاری كوردستان‌دا، گه‌لێك نه‌ریتی باش فه‌وتان و نه‌مان. ئیتر له ترسی هێرش و ئه‌زیه‌ت كردن و گرتنی پاسداری عه‌جه‌م خه‌لكه‌كه‌ شایییان له مالی خۆیان‌دا نه‌ده‌گرت و ده‌بووايه‌ بچنه‌ شوینی وه‌ك ته‌لار، كه‌ گوايه‌ یه‌ك به‌ شوین یه‌ك‌دا له بۆکان كراونه‌ته‌وه‌.

هۆكاریکی دیکه‌ی په‌رسه‌ندنی ئه‌م دیارده‌یه‌، وا هه‌یه‌ ئه‌وه‌ بێ كه‌ باروڤۆخی ئابووری خه‌لك باشتر بووه‌ و دابونه‌ریتی عه‌جه‌م خزاوته‌ نیو كۆمه‌لگه‌مانه‌وه‌ و ئیتر ئه‌و شاییی و جه‌ژنه‌ نه‌ریتییه‌ كه‌ دوور بوو له ئیفا‌ده‌فرۆشی و نمایش، شوینی خۆی داوه‌ به‌ ته‌شرفاتی ناپیویست و له ئه‌نجام‌دا به‌ قه‌رزو قۆله‌ش بێ ده‌بێ جه‌ژنی گه‌وره‌ له ته‌لار بگیری و میوانان له‌وئ به‌رئ بکری‌ن. دیاره‌ ئه‌م دیارده‌یه‌ ئه‌گه‌ر له هه‌ندیک پوانگه‌وه‌ خراپیش بووبی، له‌و لایه‌نه‌وه‌ باش بوو كه‌ ژنان له خزمه‌ت كردن و زه‌حمه‌تی چیشته‌لێنان و میوان به‌رئ كردن ده‌كه‌وتن، ئه‌وه‌ش هه‌نگاوێکی گه‌لێك باشه‌ بۆ پێشه‌وه‌.

برایان براین فه‌رشی، په‌شید سپی‌هه‌ری، په‌حیم به‌ه‌رام‌زاده و جه‌ع‌فه‌ر مه‌ردانه‌گی هاوکارم بوون له‌م به‌شه‌دا.

٦٢. ماست و په‌نیرفرۆشی

هه‌ندیک دووکانی به‌قالی و ویشكه‌فرۆشیی بچووک هه‌بوون كه‌ ماست و په‌نیریان له خه‌لكی گونده‌كان ده‌كړی و به‌ كړیاری خه‌لكی شاریان ده‌فرۆشته‌وه‌. ماسته‌كان هه‌ر

به جامی ئه‌وانه‌وه به کریار ده‌فرۆشران، ئینجا کریار جامه ماسته‌که‌ی ده‌برده‌وه مائی، له‌وی به‌تالیان ده‌کرد و ده‌یه‌یناوه بۆ دووکانداره‌که، که ئه‌ویش بیداته‌وه به خاوه‌نه‌که‌ی، به‌لام په‌نیر به‌گشتی دوو جۆر بوو: په‌نیری سه‌لک، که تازه بوو و ته‌نیا خوی‌ی لئ ده‌درا و ده‌خورا و په‌نیری کووپه، که دوا‌ی ئه‌وه‌ی ورد و تی‌رخوینیان ده‌کرد، له کووپه‌یه‌که‌دا ده‌یان‌ش‌یلا و سه‌ری کووپه‌که‌یان پۆن و چه‌وری لئ ده‌دا بۆ ئه‌وه‌ی هه‌وا‌ی تی‌وه‌نه‌چی و خراپ نه‌بێ، ئینجا ده‌یان‌خسته چالیکه‌وه و هه‌لیانده‌گرت له زستان‌دا ده‌ریب‌ینن و بیخۆن. دووکاندار به‌ عاده‌ت کووپه‌یه‌کیان ده‌شکاند و ورده‌ورده به‌ خه‌لکیان ده‌فرۆشت. من خۆم په‌نیرم له کووپه‌ کردووه و شینالومه. له به‌هاردا «لۆرک» یش هه‌بوو جاروباره ده‌فرۆشرا، به‌لام نه‌مدی که‌س «فرۆ» بفرۆشی. له ماست و په‌نیرفرۆشه‌کانی بۆکان ته‌نیا ده‌رویش سولتان و سه‌ید حسینی عارم له بیره، به‌لام کاک ره‌شید سپیهری لیسته‌ی چه‌ند ناوی دیکه‌شی بۆ نار دووم. ئه‌و گه‌لیک له من شاره‌زاتری ئه‌م بواران‌یه:

«ماست و په‌نیرفرۆشه زۆر قه‌دیمییه‌کانی بۆکان: ده‌رویش سولتان و مام نه‌سروللای فه‌ره‌جی (مامه نه‌شی) و هه‌باس گه‌دۆل. دره‌نگ‌تریش ئه‌م که‌سانه: مام ئه‌حمه‌د ناسراو به‌ ئه‌حمه‌د کولیره؛ میرزا عه‌زیزی حه‌قیقه‌ت؛ مام برامی فاتحی پووبه‌پووی دووکانی حاجی حه‌مه‌ساله‌ی محه‌مه‌دی له خیا‌بانی کۆنه؛ قازی عه‌لی پووبه‌پووی دووکانی موباره‌کی؛ سو‌فی حه‌مه پووبه‌پووی دووکانی براده‌ران؛ سو‌فی ره‌حمانی کاره‌ش له په‌نا‌ی دووکانی حاجی محه‌مه‌دی دۆشاو؛ سو‌فی حه‌سه‌ن پووبه‌پووی دووکانی عه‌به‌قه‌له‌وه؛ حه‌مه‌که‌له‌وان له‌لای مزگه‌وتی بازار و عه‌لییه‌که‌چه‌ل ژن‌برای عه‌بدوللا کيله‌که‌وه‌یی.»^۱

۱. هه‌ر له‌م په‌یه‌ه‌ندییه‌دا کاک ره‌حیم به‌ه‌رام‌زاده نووسیویه‌تی: «په‌نیری پیسته‌ش هه‌بوو، به‌لام له بۆکان و ده‌وروبه‌ری باو نه‌بوو. ره‌نگه ئه‌وه به‌ره‌می ناوچه‌ی کویستان‌نیر [وه‌ک مه‌نگورایه‌تی] بووبێ. په‌نیری پیسته‌ ده‌بوو له جی‌گای فینک رابگیرایه. له‌به‌ر نه‌بوونی کاره‌با و یه‌خچال په‌نیریان له ئه‌شکه‌وتی فینک‌دا راده‌گرت. هه‌موو خه‌لکی گوند و ته‌نانه‌ت چه‌ند گوند په‌نیریان ده‌برده ئه‌و شوینه و که‌س‌یک‌ش ئاگای لێی ده‌بوو. به‌ شوینی راگرتنی په‌نیریان ده‌گوت «کونه‌پیسته» [کولین]. ئه‌و که‌سه‌ی ئاگای له په‌نیری پیسته‌ ده‌بوو ناویکی هه‌بوو، که به‌داخه‌وه له بیرم نه‌ماوه (پیسته‌وان؟).

۶۳. خوی فرۆشی

پیش ئهوهی خوی و ئههویه (بههارات)ی نیو پاکهت و قوتوو بینه بازارى بۆکانهوه، بهگشتى خوییان به ماشینی بارى (لۆرى) له گۆلى ورمیوه دههینا، له نیو دووکانیک ههلیاندهپرشت و خهلكى شار و گوندیش دهچوون به «پووت» یا «سیه» (که چهند گرهمیك له ۲ کیلو زیاتر بوو)، دهیانکری و به سهتل یا به چارهکه و جهوال دهیانبردهوه مالى. خوییهکه له دهريا دهگیرا و زۆریش سپى و خاوین و جوان نهبوو، دهنکهکانیشی درشت بوو، ژنان له مالهوه دهیانهارى.

له دهوروبهرى سالی ۱۳۴۵دا بوو که شیرکهتى «صدف»ى تاران نوینهرایهتیی بهرهمهکانى خوی دایه کاکم و ئیتر وردهورده ئه و چهشنه شتانهی (وهک خوی و ئالهت (ئیسپوهت) وزهدهچیوه و...ى قوتوو و پاکهت بوو به باو و شوینی شیوازی سوننهتیی کارهکهیان گرتهوه، که پیشتر به تهلیس له دووکانی بهقالی دادهنران و لهوی دهکرانه کاغهزی پۆژنامه و شتی واوه و دهبرانهوه مالان.

من دووکانی حاجی ئهحمهدی ئاسنگهرم له بیره، که له خیابانى کۆن بوو و خوی فرۆشیی دهکرد، بهلام کاک رهشید سپههری ئه م ناوانهشى بۆ نووسیوم: «مام ئهحمهدی خهلیلی باوکی سمایل و محهمهدی داشقهچی؛ محهمهدی حاجی رهشیده کیوره له مهیدانى ئاسنگهران. مام رهسوول شیلاناوی له خیابانى کۆنه؛ رهحمانی رهحمهت له دووکانهکانی کهفاشی دا و کاک سهعید له پهنا مالى مامهنهشى.»

کاک برایم فهرشى له م بارهیهوه نووسیویهتى:

«له کۆلانهکهی دووکانی ئهحمهدی دهرمانگادا دوو برا ههبوو خوییان دهفرۆشت، رهنگه ئهوانه کۆنترین خوی فرۆشى بۆکان بووبیتن، ناوهکانیانم له بیر نهماوه.»

کاک رهحیم بههرامزادهش دهنوسی:

«خوی زهر دواتریش ههر دهفرۆشرا و بۆ ههویر شیلان به کاریان دههینا یا به ئازهلیان دها. حاجی ههبیوللای کوری رهشیدهسور له خیابانى سهقز له پهناى

کارپژ و قاوه‌خانه‌که‌یان‌دا دووکانی خوئی‌فرۆشی هه‌بوو و زۆر‌به‌ی ک‌پ‌یاره‌کانی خه‌لکی گونده‌کان یا نانه‌واکانی بۆکان بوون.»

۶۴. م‌ریشک و قه‌ل‌فرۆشی

م‌ریشکی ماشینی له‌سه‌رده‌می مندالیی من‌دا ورده‌ورده‌ په‌یدا بوو. پیتستر ته‌نیا م‌ریشکی ئۆرگانیک و هیلکه‌ی ئۆرگانیک هه‌بوو که پ‌ییان ده‌گوترا م‌ریشکی کوردی و هیلکه‌ی کوردی. م‌ریشک‌فرۆش که‌سانیک بوون که دانه‌یه‌ک و دووان م‌ریشکیان له‌قه‌فه‌زیکی بچووک‌دا داده‌نا یا لاقیان ده‌به‌ستنه‌وه و له‌سه‌ر زه‌وی له‌قه‌راغ شه‌قام زیاتر له‌ده‌وربه‌ری قه‌پان ده‌یان‌فرۆشتن. هه‌ر له‌ویش له‌جۆگه‌ی سه‌ر شه‌قامه‌که‌سه‌ریان ده‌ب‌پ‌ین و ده‌یان‌دا ده‌ست مشت‌ه‌ری. ئه‌وه‌که‌سه‌بیک‌ی بچووک بوو که تا ئیستاش هه‌ر ماوه‌ و خه‌لکانی که‌م‌داهات پ‌ییه‌وه‌ خه‌ریک ده‌بن.

قه‌ل یا قه‌له‌موونه‌ش بالنده‌یه‌کی خۆمالییه‌ و له‌هه‌وای سارد و شوینی سارد و کو‌یستانی‌دا گه‌شه‌ده‌کا. له‌رابردوودا قه‌ل‌یش به‌زیندوویی ده‌هین‌رایه‌سه‌ر شه‌قام و ده‌فرۆشرا؛ ئه‌وه‌هی وهرزی پاییز و زستان بوو، ده‌نا له‌گه‌رمای هاوین‌دا، که‌قه‌ل لاواز و که‌نه‌فته، سات‌وسه‌وای پ‌ینه‌ده‌کرا و نه‌شده‌خورا. له‌به‌روه‌ی قه‌ل گرانتر له‌م‌ریشکه‌ و گه‌وره‌تریشه، هه‌موو که‌س بودجه‌ی ک‌پ‌ینی قه‌لی نه‌بوو، جا له‌سه‌رده‌می مندالیی من‌دا هه‌ندی‌ک که‌س قه‌لیان ده‌کوشته‌وه‌ و ده‌یان‌کرده‌چ‌ه‌ند به‌شه‌وه‌هه‌ر به‌شه‌ی نیو‌سیه‌ (هه‌ندی‌ک له‌کیلۆ زیاتر) یا ۷ دره‌م (هه‌ندی‌ک له‌نیو‌کیلۆ زیاتر)، له‌سه‌ر که‌شه‌فیک‌یان داده‌نا و به‌قه‌یسه‌ری یا شه‌قام‌دا ده‌یان‌گ‌پ‌را، خه‌ل‌ک‌یش ل‌ییان ده‌ک‌پ‌ین.

به‌داخه‌وه‌جگه‌له‌کاکم که‌له‌سه‌رده‌می پ‌یش رۆژنامه‌فرۆشی‌دا چ‌ه‌ند مانگ‌یک له‌سه‌ر سینی قه‌لی ده‌فرۆشت، ناوی که‌سم له‌ب‌یر نییه‌له‌م که‌سه‌به‌دا بووین، به‌لام ده‌زانم و دیتبووم خه‌لکانی دیکه‌ش هه‌بوون ئه‌م کاره‌یان ده‌کرد. کاک ره‌شید سپ‌پ‌ه‌ریش ناوی ئه‌م که‌سانه‌ی خواره‌وه‌ی وه‌ک م‌ریشک‌فرۆش بۆ نارووم: «مه‌مه‌دی عه‌ولا ئیترانی، بایزی جووچک‌فرۆش، حه‌مه‌شه‌ریفی جووچک‌فرۆش، سه‌یغه‌جه‌م، قاسم نه‌ع‌لبه‌ندی و

محه ممه دی شاریکهندی زاوی عیسمه تی زهنبیل.»

۶۵. کارگه‌ی دروست کردنی دۆشاو

دۆشاو شیله‌ی کشمیش یان خورمایه و له‌و شوینانه‌دا به‌ره‌م دی که تری و خورمای زۆر بی. بۆکان به بیره‌وه‌ری من تری و کشمیشی وای نه‌بوو بکریته دۆشاو، خورماش هه‌ر هیچ. هه‌ندیک له تاجره‌کان ده‌چوون خورمای نیو‌ه‌سیریان له ئابادان و شاره‌کانی دیکه ده‌کری و به کامیۆن له ریگی کرماشانه‌وه ده‌یانه‌ینا بۆکان. دیاره‌ ئه‌مانه خورمای تازه نه‌بوون که تا بگه‌نه بۆکان بترشین، به‌لکوو خورمای هه‌ندیک ویشک (یابس) بوون. له بیرمه من ئه‌و سالانه‌ی وا ته‌بعیدی ئه‌راک کرابوووم (۱۳۴۲ - ۳) جارێکیان حاجی هه‌سه‌نی محه‌ممه‌دیان دوا‌ی کرینی خورما، له‌سه‌ر ریگی گه‌رانه‌وه‌ی ئابادان هاته‌ ئه‌راک و له‌وئ سهردانی منی کرد. دیاره خورما له تاران و ته‌وریزیش هه‌ر ده‌کردرا.

کاک ره‌شیدی سپیهری ئه‌م ناوانه‌ی خواره‌وه‌ی وه‌ک که‌سانیک بۆ ناروووم که له بۆکان دۆشاویان گرتوو یان فرۆشتووینا:

«حاجی عه‌لی فه‌رشی که کارگای دۆشاوی خورمای هه‌بوو؛ حاجی شنۆیی له خیابانی میراوا دۆشاوی له چه‌وه‌نده‌ر ده‌گرت و حاجی مینه‌ی عه‌لی به‌گ که دۆشاوی کووله‌که و تری ده‌فرۆشت و زۆریش خۆش بوون.»

حاجی عه‌لی فه‌رشی به‌گوێره‌ی قسه‌ی کاک برایمی فه‌رشی یه‌که‌م که‌س بووه که خاوه‌نایه‌تی کارگایه‌کی دروست کردنی دۆشاوی له بۆکان کردبێ: «باوکم له بۆکان یه‌که‌م کارگای دروست کردنی دۆشاوی خورمای دامه‌زراند له ته‌نیشته‌ مالی خۆمان له خیابانی سه‌قز که نزیک قولله‌ بوو. من خۆم ئه‌و کارخانه‌یه‌م و شیوه‌ی دروست کردنی دۆشاوم له‌و کارگایه‌ بینوو. حاجی ئه‌حمه‌دی مه‌رزینگی کرابوو به‌رپرسی شوینه‌که. خورما له ته‌وریز یان له قه‌سری شیرین یان یه‌کسه‌ر له خوزستانه‌وه به‌ ماشینی گه‌وره‌ ده‌هینرایه بۆکان. پێم‌وایه دۆشاوی ناوچه‌ی

بۆكان و شارەكانى دىكەش لەو كارگايەو بەرھەم دەھات، دەنكە خورماكان دوايە خەلك دەھاتن دەيانبەرد و تەسبىحى دەنكەخورمايان لى دروست دەكردن. ئەگەر ھەلەم نەكردبى دواى بۆكان لە شارى «بناو»ى نازەربايجانىش كارگايەكى وا ھەبوو، نازانم لەبەرچ ھۆيك ئەو كارگايەى بۆكان داخرا. دەبى ئەو سالاىى بەرلە ۱۳۴۰ بى كە ئەلبەت زۆرىش ئەرخەيان نىم، ئەوئەندە دەزانم من زۆر مندال بووم و دەچووم سەبىرى كارگاكەم دەكرد. كەلوپەلى كارگاكە تا ماوئەبەكيش دواتر ھەر مابوو، بەلام دوايە نازانم چىيان لى بەسەرھات.»

كاك برايم ھەندىك زانىارىي سەبارەت بە شىوازى دروستكردى دۇشاوىش لە كارگاكەى بۆكان بۆ نارووم كە بە سپاسەو لە پەراوئىزدا دەيانھىنم.^۱

۶۶. گياوگژى كوئىستان

لە وەرزى بەھاردا ھەندىك گياوگژى سروسىتى لە چىاكانەو دەھىنرايە بۆكان و دەفرۆشران. يەكەم شتى بەھار كە دەبىنرا و ھەندىك جارىش دەفرۆشرا، گولەگەزىزە بوو كە لەژىر بەفرى نالەشكىنە و چىاكانى دەوروبەرى شار سەرى دەردەھىنا. ديارە ئەو زۆر كەم بوو، بەلام ھەشبوو. ئەوئەبە شوىن گەزىزەدا

۱. «دروستكردى دۇشاو بەو شىوئەبە بوو: لە پىشدا دانە بە دانە ناوك (پىشە)ى خورما بە دەست لە گۆشەكەى جيا دەكرايەو. ھەموو ئەو خورمايە دەكرايە ناو ھەوزىكى سىمانىي چوارگۆشە، كە قەوارەكەى دوو مېتر لە سى مېترىك دەبوو، پاشان بە چەشنىك پىمەپەرى تايبەت كە دەم تەسك و درىژ بوو، خورما ورد دەكر، دواتر يەكدوو كەس چەكەمە لە پىن كە تايبەت بەو كارە بوون، خورماكەيان بە لاق ھەلدەشىلا، دواى ئەوئەبە خورما بە چاكى ھەلدەشىلا، سەرچەم خورماكە دەرژايە نىو تيانەيەكى خې بە گەورەيى ژوورىكى سى لە چوار مېتر، لەژىر ئەو تيانەيەدا ئاور دەكرايەو، نازانم ژىر تيانەكە تەندوور بوو يان بە ئاورى گاز گەرم دەكر؟ ئەو خورمايە كە بە نىسبەتتىكى تايبەت ئاوى تىدەكر، ھىندە دەكولا تا وەستاكار كە زۆرەيان عەجەم بوون لىنى رازى دەبوو، دواى ئەوئەبە دۇشاو لەو تيانە گەورەو لە رىگاي شىرەو دەرژايە نىو تىخەلە يان كووپەى زۆر گەورە بە گەورەيى بالاي كەسىك و تەنگەى چەند كەسىك بە يەكەو. دۇشاو لەو زەرفانەدا كە لە گلەسورە لە دەروى كوردستان دروستكرابوون، دەمانەو و سارد دەبوونەو، دوايە ئەو دۇشاو دەرژايە نىو تەنەكەى تايبەت و زەرفى دىكەو بۆ فرۆشتن. پىموايە دۇشاو دروستكردى لە ھەموو فەسلىكدا نەبوو.

دههات «شنگ» بوو و گيلاخه و قازياخه و كهنگر و كارگ و ريواس. هه نديك گياي ديكه ي كوستانيش هه بوون كه له بۆكان دهست نه ده كه وتن و له كوستانه كانى مهنگورايه تى و گه وركايه تيبه وه دههئيرانه بۆكان وهك بيزا و مه ندى و...
 ئه وانه به گشتى گونديه كان ده يانه ئينه كانه بۆكان و هه ر به چاره كه و جه وال ده فرۆشراى يا ده درانه دووكاندار و ئه وان به خه لكيان ده فرۆشته وه. من ناوى كه سىكى تايبه تم له م په يوه نديه دا له بير نيه.

كاك ره شيد سپيهرى دهنوسى: «له وهرزى به هاردا ئه م گيايانه يان له ديته تى ده وروبه رى شاره وه دهه ئينا به بۆكان: گيلاخه، كهنگر، قازياخه، شنگ، ترشوكه، پنگه، بزنه ريشه، سيره ميترگه، كوزه له، گيلم به باغى، پرپره، قوقميش سه لمكه و ئه سپه ناغ. ئه و گيايه كيويانه له چپاكانى كانى شوقاقان و قهره مووساليان و قارنجه و قه لا و حاجياوا و سريلاوا و ساروو قاميش زۆر شين ده بوون.

ئه م گيا كوستانيانه شيان له گوندى گه نمان و مووسى و برايم خه سار و سارده كوستانه وه دهه ئينا بۆكان: كارگى كه ما، هه لژ، بيزا، كوراده، مه ندى، قوون سوور، لووشه، سيره خاسه، سيره كوكه، ريواس و قه زوان. قه زوان و بيزا و مه ندى زۆر خو شن بۆ ترشيات.»

۶۷. ده لال (ده سفروشى لىباس)

جلوبه رگى ئاماده برىتى بوون له و جلوبه رگه عه جه ميبه كونانه ي وا له عه جه مستانه وه دهه ئيرانه بۆكان و له وى به خه لكانى كه م داها ت ده فرۆشراى. ئه م كاره ده وريكى زۆرى بينى له چه سپاندى جلوبه رگى عه جه مى و جيگير كردنى له شوينى جلوبه رگى كوردى. ئه وانه ي دهه ئيرانه بۆكان زياتر كۆت (چاكه ت) و بالته بوون، شه لوار يا دوولينگه كه متر دههات و خه لك جگه له قوتابى و فه رمانبه رى ئيدارات، خو يان له وه ده پاراست كه دوولينگه له پى بكه ن. ته نانه ت تاجره كان كه ده چوون بۆ تاران يا ته وريز تا كاتيك كه به ره و گاراج وه رى ده كه وتن بچن سوارى

ماشین بن و برۆن، هر جل‌وبه‌رگه کوردییه‌که‌یان له به‌ردا بوو. گۆرانکارییه‌کان له کۆت (چاکه‌ت)ه‌وه ده‌ستی پیکرد و ماوه‌یه‌ک بی‌وه دیارده‌یه‌کی ئاسایی که پانتۆلی کوردی و کۆتی عه‌جه‌می له‌به‌ر خه‌لگدا ببینی. دواتر پانتۆلیش بوو به‌شه‌لوار له کۆتاییه‌کانی پژییمی شادا ئیتر بۆکانیش وه‌ک شاره‌کانی دیکه‌ی کوردستان کۆت‌وشه‌لوار له‌پیی زۆر تیدا ده‌بینرا و ژماره‌ی زۆری به‌رگدرووی کۆت‌وشه‌لوازی له‌سالانی پیش شو‌پرسی ۱۳۵۷دا ئه‌م راستییه‌به‌باشی ده‌رده‌خه‌ن. پیشتر له‌بۆکان تاچه‌یه‌ک به‌رگدرووی کۆت‌وشه‌لوازی هه‌بوو (خیاطی لوکس) و دواتر بوو به‌دوان (خیاطی مد آمریکا)، به‌لام دره‌نگتر لای‌که‌م سی‌یان چواری دیکه‌شی لای زیاد بوو. جل‌وبه‌رگی ئاماده‌به‌عاده‌ت ده‌سفرۆش ده‌یانفرۆشت. ده‌سفرۆش به‌سه‌ر شه‌قامدا ده‌هات و هاواری کالاکه‌ی خۆی ده‌کرد، به‌لام لای‌که‌م یه‌ک دوو‌کانم له‌بیره‌که‌کاک‌که‌ریم (دوایی حاجی که‌ریم)یک له‌ته‌نیشت دوو‌کانی باو‌کم له‌سه‌ر شه‌قامی تازه‌کردبوویه‌وه و تیدا جل‌وبه‌رگی کۆنی ده‌فرۆشت. کاک‌ه‌سه‌نیکیش که‌به‌«ه‌سه‌نه‌دوو‌گه» ناسرابوو ده‌سفرۆشی جل‌وبه‌رگی کۆن بوو.

وه‌ک بیستومه، له‌قه‌دیدا جووه‌کانی بۆکان کاری ده‌سفرۆشیی جل‌وبه‌رگیان کردوه، به‌لام نازانم له‌وه‌سه‌رده‌مه‌شدا هه‌ر جل‌وبه‌رگی عه‌جه‌میان فرۆشتوه یان هی کوردی، به‌ئه‌گه‌ری زۆری هه‌ر کوردی بووه، دهنائوه‌و ده‌م عه‌جه‌م ئاوا نه‌خزابه‌وه نیو ژیانی رۆژانه‌ی خه‌لکه‌وه. دره‌نگتر و دوای شو‌پرسی ۱۳۵۷ بۆکان بوو به‌ناوه‌ندیکی گرنگی کرین و فرۆشتنی جل‌وبه‌رگی ده‌ستی دوو (که‌به‌تانا‌کۆرا ناوه‌دبرا) و ئه‌وه‌نده‌ی بزانه‌م ئه‌م ره‌وته‌تا ئه‌مرۆش درێژه‌ی هه‌یه. به‌داخه‌وه ناوی که‌س یا که‌سانیک که‌له‌م کاره‌دان، نازانم.

۶۸. جل‌وبه‌رگی ئاماده

نیاز له‌م به‌شه، جل‌وبه‌رگی کۆن نییه، به‌لکوو کۆت‌وشه‌لوار و مانتۆ و کراس و تیشیرت و بلوز و شتی وایه، که‌له‌تاران و ته‌وریزه‌وه ده‌هینرانه بۆکان و به‌خه‌لک

(زیاتر به گه‌نج و لاو و قوتابی) ده‌فرۆشران. ئەم کاره تا سەردەمی شۆرشی ۱۳۵۷ برەوی ئەوتۆی نەبوو و بۆ نمونە، له بیرمه کاکم له دووکانەکە‌ی‌دا به تەنیشت بابەتی دیکەوه تاکوتەرایەک دەیفروشتن؛ گەرچی یەک له‌وانە، کراسی «مەخمەلیان» بوو که به رادەیه‌کی دوور له باوەر دەفرۆشرا. وا بزانی کاک غەفووری ئاشناگەریش هەر ئەو شتانە‌ی دەفرۆشتن. دواتر و له سالانی دوا‌ی شۆرش‌دا ئەم کاره برەوی تەواوی پەیدا کردوو و بەتەواوەتی شوینی داناوەتە سەر کاری بەرگرووی کورد که توانای کێبەرکێی له‌گە‌ڵ کارخانە‌ی گەورە‌ی تاران و تەوریز و لەم دوا‌ی‌یانە‌ش‌دا، چین و هۆنگ‌کۆنگ نییە. له باری کۆمە‌لایە‌تیش‌ه‌وه ئەم کاره بۆتە هۆی ئەو‌ه‌ی جل‌وبەرگی کوردی له نیو‌لاو‌ه‌کانمان‌دا پاشە‌کشێ بکا. دیاره ئەوه‌ جه‌بری زەمانە و خەتای کەس نییە، کە‌س‌یش ناتوانی له‌و بارودۆخ‌دا که ولاتە‌کە‌مانی تێدا‌یه بەرگری لێ بکا. من له‌نیو‌کە‌سانیک‌دا که ئیستا به‌و کە‌س‌ه‌وه خەریکن تەنیا ناوی برایانی مە‌مە‌دی (کاک مە‌مە‌د و کاک یونس) دە‌زانم.

بریا خاوەنی ئەو کە‌س‌بو‌کارانە به تەنیشت شت‌ومە‌کی لاو‌ه‌کی و خاریجی‌ه‌وه هەندیک دە‌س‌کردی خۆ‌مالێشیان بفرۆشتایە، وە‌ک سەر‌ک‌لاو و گۆرەوی و دە‌س‌کێشی پیاوان و کراس و کلاوی ژنانی کورد و نە‌یان‌هێشتایە نە‌ریتی چینی ئەو بە‌ره‌مانە له ولاتە‌کە‌مان‌دا ب‌فەوتی.

۶۹. دە‌س‌فرۆشی دیکە: تە‌س‌بیح‌فرۆش ...

گە‌لێک خە‌لکانی بێ‌ئیش‌و‌کار که توانای کاری فە‌له‌بیان نە‌بوو یا خود له وەرزی زستان‌دا که کاری بێنا و ساختمان دە‌وه‌ستا، له پای قە‌پان یا شوینی دیکە‌ی سەر شە‌قامە‌کان وردە‌واله و سە‌عات و تە‌س‌بیح و شتی وایان دە‌فرۆشت. ئەوه‌ هی بارودۆخی خراپی ئابووری و نە‌بوونی کار و کاسبیی رێ‌ک‌و‌پێ‌که و تا ئە‌م‌رۆش نە‌ک هەر درێژە‌ی هە‌یه بە‌ل‌کوو به‌ چە‌ند قات زیادیشی کردوو، بە‌داخ‌ه‌وه ناویکی تاییەت بۆ بواری ئەم کاسبییە نازانم.

۷۰. گۆره‌وی و سه‌رکلاو و به‌ره‌می ده‌سچنی دیکه

له رابردودا، گۆره‌وی و پووزه‌وانه و ده‌سکیش و سه‌رکلاوی پیاوان له موو یان مه‌ره‌ز ده‌چنرا و ژنان بۆ که‌س و کاری خۆیانیاں ده‌چنین، وا هه‌بوو چه‌ند دانه‌یه‌کی زیادیشیاں بچنیا‌یه و بیانفرۆشتایه‌ن. له هه‌ندی‌ک دووکان ئه‌و باب‌ه‌تانه ده‌ست ده‌که‌وتن، به‌لام دواتر به‌ره‌می کارخانه‌کانی ئیسفه‌هان و یه‌زد و تاران هه‌مووی له بره‌و خستن و ئیستا ئه‌گه‌ر مابیتیشن له گیانه‌لادان. کیشی کوردستان و بۆکانیش وه‌ک به‌شیک له‌و، ئه‌وه بوو که خۆی له‌گه‌ل بارودۆخه تازه‌که نه‌ده‌توانی پیک‌بخا، له‌به‌روه‌ی نه‌ سه‌رمایه‌ی وا گه‌وره‌ی تیدا بوو، نه سه‌رمایه‌داری بیرتیژ که بتوانی په‌وتی دواپۆژی بازار بناسی، نه ده‌ره‌تانی دابه‌ش‌کردن و ناردنی به‌ره‌م بۆ ده‌روه‌ی کوردستانیاں هه‌بوو. له ئه‌نجام‌دا، ئه‌م به‌ره‌مه خۆمالییا‌نه خیرایه‌ک له به‌ران‌به‌ر به‌ره‌می عه‌جه‌مستان و ده‌روه‌ی ولات‌دا چۆکیان دادا و فه‌وتان.

کاک په‌شید سپیهری له‌م باره‌یه‌وه بۆی نووسیم:

«به‌شی زۆری ئه‌م به‌ره‌مانه، قه‌دیم له حه‌وته‌بازاری رۆژانی شه‌مه‌مه و یه‌کشه‌مه‌مه‌دا ده‌فرۆشران. فرۆشیاریان کچان و کورانی ته‌مه‌ن ۱۰ تا ۱۲ سال بوون. دواتر حاجی وه‌ستا عه‌لی کلاودروو له دووکانی خۆی، سه‌رکلاو، کلاوی پیچ، ده‌سه‌ره‌ی گۆلدۆزی، تاسکلاوی ژنان، ده‌سرازه‌ی مندالان، به‌رمال، پۆپه‌شمین، جاجم، گۆره‌وی و زه‌نگالی ده‌فرۆشت.»

۷۱. سه‌لمانی پیاوان

سه‌رتاش، ده‌للاک یا سه‌لمانی ئه‌و که‌سانه بوون که سه‌ر و پدینی پیاوان و کورانیان ده‌تاشی یا فارس گوته‌نی «ئیسلاح» یان ده‌کرد. دواتر دووکانی ئه‌م که‌سانه ناوی «ئارایشگا» یان لی‌نرا، که وشه‌یه‌کی فارسییه. لام وایه زووتر و پیش سه‌رده‌می ئیمه‌مانان ئه‌و که‌سانه له حه‌مام سه‌ر و ریشی خه‌لکیان تاشیوه و هه‌ر ئه‌وانیش کیسه‌کیشیا‌ن کردووه بۆیه‌ش پینان گوتوون ده‌للاک.

هەر چۆنیک بێ، له سهردهمی مندالیی مندا دووکانی سهلمانی هه بوون و پیاوان و کوران بۆ «ئیسلاح»ی سهر، دهچوونه ئهوی. سهلمانیی ئهوه دهمانه شیواز و مؤدی جیاوازیان یا نهدهزانی یا خه لک لێی نهدهخواستن، له بهروهی سهروسمیالی هه موو کهسیان وهک یهک رینکده کرد! دووکانی سهلمانی، ته نیا شوینی ئاوینه که نه بێ، دهوواندهور به وینهی رهنگیی روه بهرگی گۆقاری فارسی، وهک ته رهقی و ئاسیای جهوان و ئیتلاعاتی ههفتهگی داده پۆشرا.

ئیمه که مندال بووین و له قوتابخانه دهمانخویند نه یانده هیتشت قژی سهرمان درێژ بێ و ده بوو بیکهینه «مهخمه ری» که وا بزانه نمره ۳ ماشینی سهرتاشی بوو. باوکم منی ده نارده دووکانی کاک هه مه گیلگیله له سه ر خیابانی تازه، روه به روهی دووکانی کاکم و کتییفرۆشییه که ی کاک که ریمی سالمی. وام له بیره که هه قدهستی ئیسلاحی سه ر ۵ قران بوو. درهنگتر که گه و ره ببووم و له ده بیرستان ده رسم ده خویند، کابرایه کی عه جه م له دووکانه کانی حاجی بایزی ئیسماعیلی دا «ئارایشگا» یه کی کرده وه که گه نج و لاو دهچوونه ئهوی و منیش دهچووم، وا بزانه نرخه ئه وه گرانتتر و کاره که ی هه ندیک «ئه مرۆیی» تر بوو، واته له ویی سیاسه تی «مهخمه ری» حکومه تی نه ده کرد!

کاک ره شیدی سپه هری له ژیر سه ر دیتری «سهلمانییه قه دیمییه کانی بۆکان» دا ئه م ناوانه ی بۆ نار دووم: «حه سه ن سهلمانی خه لکی ساین قه لا، دووکانه که ی له په نا دووکانی عه بلای مام ئه حمه د بوو و سه رتاشی و خه ته نه ی مندالانی ده کرد، جار و باره ش له ئیو بازاردا ده سوو راوه و هه رای سه رتاشینی ده کرد؛ مه سهوود سهلمانی له جیگا دووکانی محه مه دی نهوین دا بوو و پاشان چوه دووکانه کانی لای قه له که ی قازی؛ عه لی فه هه ندیژ سهلمانییه کی خه لکی ته ورێز و کرینشینی مالی سهید حه مه ده مینی قه ساب بوو؛ مینه پشی دوو کوپ و کچیکی بوو به ناوی هوشه نگ و مه سهوود دووکانه که شی له په نا ره شیدی ئاغاره زا بوو دوایی فرۆشتی به سهید عه لی پارسا؛ عوسمان و ئه بوو به کری کورانی مینه حه ته م؛ مینه سهلمانی باوکی یونس؛ عه لی کوپی محه مه دی کیسه کیش (کاکه لا)، مه شه دی ئه کبه ر باوکی

غوه‌لامه‌لال له په‌نا قه‌ننادییه‌که‌ی برایمی په‌زایی؛ محه‌مه‌ده‌که‌ره (که‌ریمی) کوری
عه‌به‌شین و مسته‌فا میعماری که ئیستا له فینالند ده‌ژی.»

کاک جه‌عفر مه‌ردانبه‌گیش ئەم ناوانه‌ی نووسیوه: «مه‌رحوومان کاک عوسمان و
کاک ئەبووبه‌کر مه‌ردانبه‌گی، مینه سه‌لمانی، کاک عه‌لی ئەفشین.»

ئه‌وه‌ش هه‌وایی سه‌لمانییه‌ک له بوکان که کاک برایم فه‌رشی بۆی نووسیوم:
«له‌ته‌نیشته دووکانی باوکه دووکانیکی سه‌لمانی هه‌بوو، کابرا ئەرمه‌نی بوو و
کوریشی ده‌زانی، ئەو هه‌ر له دووکانه‌که‌ی دا ده‌ژیا دووکانه‌که‌ی دوو به‌ش بوو،
که به‌په‌رده جیا ده‌کراوه و خۆی له پشت په‌رده‌که ده‌ژیا، ... میسیۆ دوو سه‌ری به
پینج قران ده‌تاشی. دوو سه‌ری من و زینده‌یاد کاک سه‌هنم وه‌به‌ر ماشینی میسیۆ
ده‌که‌وت. میسیۆ که‌سیکی رووخۆش و به‌ته‌مه‌ن بوو. نازانم چی به‌سه‌ر هات. دوا
ئه‌و سه‌ید عه‌لی پارسا دووکانه‌که‌ی کرده پارچه‌فرۆشی، دوا ئه‌و میرزا غه‌فووری
ناشناگه‌ر جیی گرت‌ه‌وه.»

۷۲. نارایشگای ژنان

ئه‌وه‌ش دیاره‌یه‌کی نوییه. پێشتر، رازاندنه‌وه و ئارایشی ژنان له سوراووسپاویکدا
خۆلاسه‌ده‌بووه که یا ژنانی خزم و دۆست و هاوڕی بۆ که‌سه‌که‌یان به‌پۆیه‌ده‌برد
یان هه‌ر ژنانی کرێکاری هه‌مام ده‌چوونه‌مالان و ئاراشیان ده‌کردن.

له‌بیرم نییه‌یه‌که‌م ئارایشگای ژنان که‌ی له بوکان کرابیته‌وه، به‌لام به‌دنیایی
ده‌زانم له‌ده‌وروبه‌ری سالی ۱۳۴۰ و له‌نیو مالی که‌سه‌که‌دا بوو نه‌که له‌دووکان و
شوینی وا گشتی. هه‌نیشته‌ژنانی بوکان ئەم سه‌ره‌خۆیی‌یه‌یان نه‌بوو بچن بۆ
دووکانیکی ئارایش کردن. له‌کو‌تایی‌یه‌کانی پژی می‌شا و پێش شو‌رشی ۱۳۵۷دا،
ورده‌ورده‌بارودۆخه‌که‌باشتر ببوو و تابلۆی ئارایشگای ژنان به‌سه‌ر ده‌رگای
هه‌ندیک ماله‌وه‌ده‌بینرا، گه‌رچی هه‌نیشته‌ئارایشگای سه‌ره‌خۆ له‌دووکان و شوینی
گشتی‌دا نه‌بوو. دره‌نگتر مه‌سه‌له‌که‌گۆرا و ئیستا زۆر ئارایشگای ژنان له‌بوکان

هه ن.

کاک جه عفر مهردانبه گي ئەم کهسانه ی وهک خاوهنی ئارایشگای ژنان دهسنیشان کردوه: «ئارایشگای مهنیژره خوښنوود؛ ئارایشگای تارا (زهمانه مهردانبه گي)، ئارایشگای شههلا عابید.» ههروهها کاک جه عفر ئەم خاله گرنه گهشی وهبیر هیتاوینه تهوه: «له کۆن دا، دهم وچاوه لگرتنی ژنان باو بوو. ئەم کهسانه دهچوونه مالان بۆ دهم وچاوه لگرتن: داده ئایشی هه مامچی و داده زارا.» ئەوانه ی هه نیه ی ژنانیان هه لده گرت پنیان ده گوتن: هه نیکه ر.

۷۳. مامانه کانی بۆکان

له رابردوودا مامان (قابیله ی) دهرس خویندوو و خاوهن مه درهک له بۆکان یا گونده کانی ده ورهبه ری دا نه بوو. وا بزانه یه که م قابیله ی نوپیاو له دوا ی سا لی ۱۳۴۱ - ۴۲ له بۆکان پهیدا بوو که خانمیکی تیگه یشتووی خاوهن شه خسیه تی خه لکی مه هاباد بوو، هه ر له بۆکانیش میردی کرد و له وی گیرسایه وه.

پیشتر، ئەم ئه رکه هه ندیک له ژنانی خاوهن ئەزموون به رپوه یان ده برد و یه ک له وان یادی به خیر بی، «نه نی» دایکی کاک که ریمی خه یات و نه نکی کاک عه بووی فه قی که ریمی بوو، که له گه ره کی ئیمه ده ژیا. نه نی له سه رده میکا که من دیتبیتم، ژنیکی به ته مه نی خوښ قسه بوو و خه لکی شار ریزی زوریان ده گرت. من گه لیک جار به میوانی له ما لی خو مان بینیبووم و من له سه ر دهستی ئەو له دایک ببووم. من جگه له و، که سی دیکه نانا سم.

به لام کاک ره شییدی سپیهری ئەم ناوانه ی بۆ نار دووم: «پوره نه نی دایکی که ریمی خه یات که ما لیان له پشت ما لی میرزا عه لی کامه لایی بوو؛ پوره ئامینه ی ژنی ده رویش سه یاد له گه ره کی کیله شین؛ داده ئایشی دایکی عومه ری خه یات له گه ره کی تالوار؛ ئەش ره فی هاوسه ری ئەحمه د مه له وان له گه ره کی به ره بردان؛ پوره زوله یخا له گه ره کی قه بران؛ داده خاتوون هاوسه ری مسته فای دالاندار له گه ره کی

زاخه‌کان و پوره‌ه‌لیمه‌ی خودا‌که‌ره‌می له‌گه‌ره‌کی خانه‌قا.

۷۴. کیسه‌کیش و کریکاری‌ه‌مام

له‌ه‌مامی پیاوان‌دا له‌بوکان، جگه‌له‌ه‌مامچی و تونچی، دوو‌چه‌شنه‌کریکار هه‌بوون: ئەوانه‌ی وا خزمه‌تی خه‌لگیان ده‌کرد و فوته‌یان بۆ ده‌هیتان و ئەوانه‌ی وا کیسه‌ی خه‌لگیان ده‌کیشا. کاک‌جه‌عفر مه‌ردانه‌گی ئەم ناوانه‌ی له‌و په‌یوه‌ندییه‌دا بۆ نارووم که‌دیاره‌هی سه‌ره‌تا‌کانی کارنین و هی ماوه‌ی ته‌مه‌نی خوین که‌له‌من‌گه‌لێک که‌مه‌نتره‌:

«کاک‌عه‌لی و کاک‌مه‌مه‌دی ناوه‌، عه‌لی‌ه‌مامچی باوکی کاک‌ه‌مه‌ساله‌ و کاک‌عه‌ولای مه‌شه‌وور به‌باوک‌مردوو (خۆشنوود)، کاک‌ه‌مه‌حسین جانی ناسراو به‌ه‌مه‌حسینی ده‌لال، عه‌بووی فه‌قی که‌ریمی مه‌شه‌وور به‌عه‌بووی نه‌نی (که‌کۆنه‌هاوړی و هاوگه‌ره‌کی و هاو‌پۆلی قوتا‌بخانه‌ی منیش بوو)، کاک‌ه‌مه‌ساله‌ی بوکانی، وه‌ستا مه‌مه‌دی ئەلیاس وه‌ند، هه‌یده‌ره‌عه‌جه‌م و هه‌سه‌نه‌که‌ر، (که‌خه‌ته‌نه‌ی کورانی‌شی ده‌کرد.»

هه‌روه‌ها کاک‌ره‌شیدی سپیهری ئەم ناوانه‌ی بۆ نووسیوم که‌وا هه‌یه‌له‌یه‌ک شوین‌دا له‌گه‌ل لیسته‌ی کاک‌جه‌عفر ته‌واو یه‌ک نه‌گرنه‌وه، «کاک‌قادی ئەلیاس، مه‌مه‌دی کاکه‌لال، کاک‌ره‌سوول یه‌نگیجه‌یی، هه‌مه‌ساله‌ی برای هه‌مه‌حسینی ده‌لال، عه‌لی خاله‌ناوه‌ و هه‌یده‌ره‌عه‌جه‌م.»

۱. کاک‌برایم فه‌رشی ئەم بیره‌وه‌رییه‌ی سه‌باره‌ت به‌کاک‌عه‌بووی فه‌قی بۆ نووسیوم: «کاک‌عه‌بوو قسه‌خۆش و جه‌فه‌نگی بوو، به‌یانیه‌کی زوو له‌گه‌ل کاکم‌چووین بۆ هه‌مام، دانیشتبووین بۆ نۆبه‌ی کیسه‌ع. ق. مامۆستایه‌کی قوتا‌بخانه‌، هات و چاوهروان بوو نۆبه‌ی بێ، کاک‌عه‌بوو رووی تیکرد و گوتی پرسیاریکت لی‌ده‌که‌م ئەگه‌ر جوابی دروست بده‌یه‌وه ئەوه نۆبه‌بریت بۆ ده‌که‌م، مامۆستا‌که‌قبوولی کرد، کاک‌عه‌بوو پرسى: «باوکی کوره‌کانی هه‌زرتی عه‌لی نیوی چی بوو؟» کابرا هیندیک بیری کرده‌وه و کوتی وه‌لا عه‌بوو ئەو ده‌رسه‌مان قه‌ت نه‌خویندوه‌! ده‌روبه‌ر له‌قاقای پیکه‌نینان دا، کاک‌عه‌بوو کوتی باشه‌ئوه‌ت نه‌زانی پرسیاریکی هاسانترت لی‌ده‌که‌م: باوکی کوره‌کانی حاجی عه‌لی فه‌رشی ناوی چی بوو؟ مامۆستای گورین چاویکی له‌کاکم‌کرد و کوتی ئەوه‌ده‌زانم، حاجی عه‌لی!»

کاک رهشید ئەم ناوانهشی وهک «فۆتهگیر»ی حه‌مام بۆ ناردووم: «محیدینی برای محه‌مه‌د ناسراو به هه‌یاس و محه‌مه‌دیک که شۆره‌تی نازانم و عه‌بدو‌للا که ریمی.»

۷۵. که‌ره‌سه‌ی وهرزش

ئه‌مه، کار و کاسیبیه‌کی تازه‌یه و به بیره‌وه‌ریی من شتی وا له بۆکان نه‌بوو. وا بزانه‌م کاک عه‌بدو‌للا مسکه‌ری له‌م دوایی‌یانه‌دا هه‌ندیک شتی وهرزشی ده‌فرۆشت. ره‌نگه ئیستا له دووکانی فرۆشتنی جل‌وبه‌رگی ئاماده‌دا له بۆکان، هه‌ندئ که‌ره‌سه‌ی وهرزش وهک جل‌وبه‌رگی وهرزشیش بفرۆشری، به‌لام ئاگادار نیم دووکانی سه‌ریه‌خۆی شت‌ومه‌کی وهرزشی هه‌یه یان نا؟

کاک جه‌عفر مه‌ردانه‌گی ئەم دوو ناوه‌ی وهک فرۆشیاری که‌ره‌سه‌ی وهرزش له بۆکان بۆ نووسیوم: «برایم مه‌ردانه‌گی و عوسمان تووتنچی.»

۷۶. شووشه‌بری و شووشه‌فرۆشی

کاک جه‌عفر مه‌ردانه‌گی له په‌یوه‌ندیی باسه‌که‌دا خالیکی گرنگی ده‌سنیشان کردووه، کاتی ده‌نوووسی: «ئه‌و کات هه‌ر نه‌چاره‌کان شووشه‌یان ده‌فرۆشت.» ئینجا ئەم ناوانه‌شی نووسیوه: «وه‌ستا عومه‌ری شووشه‌بر، وه‌ستا قادر، وه‌ستا سمایی مه‌حمودی و وه‌ستا ره‌حمانی شووشه‌بر.»

کاک ره‌شید سپهریش ئەم ناوانه‌ی بۆ نووسیوم: «وه‌ستا مسته‌فای نه‌چار، وه‌ستا ته‌های نه‌چار، وه‌ستا ره‌حمانی نه‌چار، وه‌ستا سووره و وه‌ستا ره‌حمانی شووشه‌بر. من خۆم، له شووشه‌بری بۆکان ته‌نیا حاجی مسته‌فای نه‌چاریم له بیره.»

۷۷. گه‌چ و ئاهه‌ک و سمیت و خشت و ئاسن و داری ساختمان

له‌بیرمه‌ جارانه‌که‌سیک که مالی دروست ده‌کرد یا سنه‌یی گوته‌نی مالی ده‌ناوه، ئیواران کاتی دووکان داخران، دووکانداری دۆست و ناسیاو سه‌ردانی شوینه‌که‌یان ده‌کرد و

هەر کهس پینشنیاریک و په‌خنه‌یه‌کی دهرده‌بری. مالی خه‌لک به‌گشتی له دوو قات تینه‌ده‌په‌ری. یه‌که‌م بینای سی قات که دروست‌کرا وا بزانه له سالانی ۱۳۵۰دا له پووبه‌پرووی نه‌خوشخانه‌ی شیروخورشید، هی کاک مینه زیره‌کی برا‌گه‌وره‌ی حه‌سه‌ن زیره‌ک بوو. ئیستا وا بزانه بینای وا له بوکان زورن.

که‌ره‌سه‌ی ساختمان به‌گشتی له‌لاوه ده‌هینرا، به‌لام وا بزانه ئاهه‌کیان له بوکانیش دروست ده‌کرد. هه‌روه‌ها چه‌ند سالیک پیش شو‌رشی ۱۳۵۷ مالی زیایی کووره‌خانه‌یه‌کی خشتی سووریان له قازلیان دانا. کاریته و تیره‌گی داره‌پای مالیش هه‌ر له دارستانه‌کانی بوکان و ده‌وروبه‌ری به‌ره‌م ده‌هات. سالانی ۱۳۳۰ - ۱۳۴۰ کابرایه‌کی ئه‌رمه‌نی و یه‌کی ئازهری داری قورغ و دارستانه‌کانی بوکان و ده‌وروبه‌ریان ده‌کری و به‌ماشین ده‌یانبردن بو عه‌جه‌مستان.

له بوکان چه‌ند دووکان هه‌بوون که به‌شیک له که‌ره‌سه‌ی بیناسازیان ده‌فرۆشت، له‌وانه یه‌کیان نه‌مر مه‌لا عه‌بدو‌للای حه‌سار بوو که دووکانه‌که‌ی له سه‌ره‌تای کولانی جووه‌کان پووبه‌پرووی دووکانی کاکم بوو. یه‌کی دیکه‌شیان حاجی فه‌تو‌للای موقته‌دیری بوو. ده‌زانه کاک عه‌لی ئیسماعیل‌پووریش دوی خانه‌نشینی له کاری مام‌وستایی، ئاسن‌فرۆشی ده‌کرد.

کاک جه‌عفر مه‌ردانه‌گی ئه‌م ناوانه‌ی وه‌ک فرۆشیاری «مصالح ساختمانی» بو ناردووم: «کاک قادر که‌ریمی، کاک قادر باوه‌مین، میرزا حسین فاتحی، کاک فه‌تولا فاتحی، میرزا عه‌ولای فه‌تعی، حاجی مسته‌فا مه‌عرووف به‌ حاجی سووتاو و په‌سوول نه‌جاری.»

۱. مه‌لا عه‌بدو‌للای حه‌سار له سه‌رده‌می کۆماری کوردستان‌دا هاو‌رپی خه‌بات و دۆستی مام‌وستا هه‌ژار بوو، له به‌ره‌و موکریان‌دا هه‌ژار ده‌لی: «ئه‌م‌جهد و قازی، مه‌لا ریشی حه‌سار/ کئ به‌داخ و کوله‌ بو ره‌نجی خه‌سار؟» که مه‌لا ریشی حه‌سار هه‌ر ئه‌م مه‌لا عه‌بدو‌للایه‌یه، ئه‌م‌جهد مه‌لا ئه‌م‌جهدی عوسمانی و قازیش قازی کاکه‌حه‌می قزلجییه.

۷۸. بهردتاشی

ئەو بهردانهی وا له بۆکان دییتم به زۆری، بهردی ئاههکین. وا ههیه له گوندهکانی دهووبه بهردی دیکهش دهست بکهون، بهلام بهردتاش له بۆکان بهگشتی لهسه بهردی ئاههکی که بهردی سپی پیدهگوترا کاریان دهکرد چ بۆ پایهی دیواری ساختمان و چ بۆ دروستکردنی حهوز و لیواری جۆگه و کیلی قهبر بی.

وهک بهردتاش له بۆکان، من تهنیا کاک عهلی عهسکه ریم له بیره، بهلام کاک رهشید سپیهری ئەم زانیاریانهی له په یوهندی مهسه له کهدا بۆ ناردووم. دوو کهسی یه که میان برای کاک عهلی عهسکه ری، واته کورانی حهسه ن عهسکه رن: «سه عید عهسکه ری، رهحمان عهسکه ری (زۆرجار دهچوونه شاره فارس و تورک نشینه کان دهنه له بهر مالی ساحتی کاره که بهردیان دتاشی. له م دوایی یانه شدا له پهنا حه مامی مه رمه پ کارگه یه کی بهردتاشی و خشتی سمیتیان دانابوو)؛ عه بدوللا باپیری، عوسمانی وهستا محیدین (پووبه پرووی زیندانه گه وره که ی ئیستا بهردی دتاشی) و محهمه دی باپیری که له بهر مالی خویان پووبه پرووی مالی کاک حه مه ی نستانی پوور کاری ده کرد.»

کاک جه عفه ره مردانه بگیش ئەم دوو ناوه ی بۆ نووسیوم: «وهستا خالیدی عهسکه ری و وهستا محهمه د فرههنگ، که له پشت حه مامی کۆن کاریان ده کرد.»

۷۹. مۆدنه و سه بیله

من نازانم تووتن و جگه ره له که یه وه ریگه یان که وتوته ناوچه ی ئیمه، بهلام لای که م ده بی ۲۰۰ سالیک بی که تووتن له ناوچه که مان به ره م دی. مۆدنه و سه بیله و قهنده (قهنه) له په یوهندی تووتن و جگه ره کیشان دان. سه بیله شتیکه وهک پیپ. قهنده دریژه و ته نانه ت هه ندیک جار کابرای قهنده کیش خوی دهستی پیناگا هه لی بکا

۱. وهک ده بیندری لیره دا ناوی چوار کهس، واته عهلی، سه عید، رهحمان و قادر خالیدی عهسکه ری وهک کورانی حهسه ن عهسکه ر و بهردتاشی بۆکانی هاتوون. هیوادارم هه له له ناوهکان نه که وتی.

ھەر بۇيەش لە رابردودا ئاغاواتى دەسپۇيشتوو كەسايەتتەكان بەناوى قەندەچى يا قەندەدار ھەبوو كە ئەم ئەركەيان بۇ راپەرئى!

لە بۇكان ھەر لە كۆنەو كەسانىك ھەبوون كە مۇدەنيان لە داريان گل دروست كوردوو و فرۆشتوو يانە. لە سەردەمى مندا حاجى عەبدوللای نەزەرى و ھەروھە مەلا مەمەدى تاهيرئازەر كە بە «مەلا سەبىلە» ناودەبرا، لە تەنیشتە مزگەوتى بازار دووكانىكى بچووكى ھەبوو تىندا ھەم كىتپى دەفرۆشت، ھەم دەرسى قورئانى بە مندان دەگوتەو ھەم سەبىلە و مۇدەنى دروست دەكرد دەيفرۆشتن.

سەبارەت بە دوو كەسە و كەسانىكى دىكەى بەو كاروھە خەرىك بوون كاك رەشىد سېپھەرى ئەم دېرئانەى بۇ نووسىوم:

«حاجى عەبدوللای نەزەرى لە ھەموويان كاروانتر بوو. چەقۇ و خەنجەر و مۇدەنى داركەوتى دروست دەكرد و دەستى چاك كوردنەو ھەى چەكى گەرمىشى ھەبوو. ناوبراو سەرەتا لە خىيابانى كۆن و لە شوپىنكى نىزىك دووكانى حاجى ھەسەنى مەمەدى كە دواتر بوو بە ھى كاك غولەلام، دووكانى ھەبوو، پاشان چووھە دووكانىكى بچووكى نىوان شەقامى كۆن و تازە. مامۇستا مەلا مەمەد تەنيا سەبىلەى دروست دەكرد؛ ھەمەدەمىنى سەيزادە لە پەنا مالى ھەسەنى نەورۇز سەبىلەى دروست دەكرد و عەبەچەقۇش مۇدەنى و سەبىلە و چەقۇى دروست دەكرد.»

كاك برايم فەرشى كە ماوھەكە قوتابى مامۇستا مەلا مەمەد بوو، لە كىتپى ئەلىكترۇنىكى «سەفەرى خەيالى بۇ بۇكان» (سالى ۱۳۶۴) دا بابەتتىكى ھونەرى و رازاوى سەبارەت بە دووكانەكەى مامۇستا، كەسايەتتى خۆى و سەبىلە دروست كوردنەكەى نووسىوھە كە من بە سپاسوھە لە پەراويزدا دەيھىنم:^۱

۱. «توونىيەتى زۆرى بۇ ھىتابووم، لە بەردەركى مزگەوتە چكۆلە راولەستا بووم، چاوم بە كىتپەكان دا دەخشانە، دەمنەى جوراجور بە شكلى كەلەباب و تاوس و شتى دى بەرچا و دەكەوت، ئېرە دووكانى بانگىيژە دەنگ خۆشەكەى بۇكانە. پىش بوومەللى بەيانى ئەو كاتەى كە ھەموو كەس لە خەودان، دەنگى مەلا مەمەد بەرز دەبىتەو، موناجاتى بەرەبەيان

به سیاسیی زۆرهوه بۆ برایان برابرم فه‌رشی، ره‌شید سپیهری، جه‌عفر مه‌ردانبه‌گی و

سۆفی و سه‌ید و حاجی و نوێژکه‌ر به‌ره‌و مزگه‌وت بانگ ده‌کا، شه‌یره جوانه‌کانی له‌گه‌ل ده‌نگی خۆش، خه‌وی منداله‌کان شه‌یرینه‌تر ده‌کا. ده‌گینه‌وه باوکی مه‌لا مه‌مه‌د یه‌که‌م بانگبێژی ده‌نگ‌خۆشی ناوچه‌ بووه، کاتیک له‌ هه‌مامیان بانگی ده‌دا له‌ بۆکان خه‌لک به‌ره‌و مزگه‌وت ناوا ده‌بوون.

چوومه‌ پیش و سلّوم کرد، زۆر به‌رووخۆشی وه‌لامی دامه‌وه، ده‌ستی له‌ نیو جامیک دابوو، قوره‌که‌ی خۆش ده‌کرد، هیندیکی له‌ به‌ری ده‌ستی داده‌نا، تۆزیک کایه‌ی پیده‌کرد، ئه‌وجا وه‌ک په‌یکه‌رسازیکی ماهیر، شکلی پیده‌دا، به‌ داریکی زه‌ریف وه‌ک نه‌ققاش خه‌ریکی گله‌که‌ ده‌بوو، ئه‌وی داده‌نا داریکی پانتری هه‌له‌گه‌رت دیسان خه‌ریک ده‌بوو، هیندی پینه‌ده‌چوو، مراوییه‌ک، که‌له‌بابیک، تاوسیگ زیندوو زیندوو له‌نیو ده‌ستی ده‌هاته‌ده‌ر، دوا‌ی ئه‌وه‌ ده‌منه (مۆدنه) که‌ ته‌واو ده‌بوو، دایده‌نا وشک بینه‌وه، پاشان ره‌نگی ده‌کرد.

مامۆستا کتیبی کوردیت هه‌یه؟ سه‌یریکی کرد، به‌بێ مه‌لییه‌وه‌ کوتی: «ته‌ماشاکه‌ بزانه‌ هه‌یه!» چاوم گیرا وتم: مامۆستا هه‌چ نابینم. وتی: «ده‌ی کاکه‌ کاتیک نابینی یانی چی؟» وه‌بیر خۆم و کوره‌ لاره‌که‌ی لای سینه‌ما که‌ وتمه‌وه، کوتم: نازانم یانی چی! تۆزیک شه‌له‌ژا، نیوچاوانی تیگنا، به‌ تووره‌یی یه‌وه‌ کوتی: «یانی نییه‌ کاکه‌» مۆدنه‌یه‌کی که‌له‌بابی هه‌لگه‌رت ده‌ستی کرد به‌ ره‌نگ کردنی، زۆر به‌ سه‌لیقه‌ ره‌نگی ده‌کرد. راوه‌ستا بووم. سه‌یرم ده‌کرد. مه‌تق له‌ داروبه‌رد بێ، له‌ منه‌وه‌ نه‌ده‌هات، وه‌بیر زه‌مانی مندالی که‌ وتمه‌وه، کاتیک که‌ باوکم لیم تووره‌ ده‌بوو. خه‌ریکی کاری خۆی بوو، جارجاره‌ به‌ زبیه‌وه‌ ته‌ماشایه‌کی ده‌کردم، نیوچاوانی ورده‌ورده‌ گه‌ش بووه، هه‌روا که‌ ئیشی ده‌کرد وتی: «خه‌لگی کوتی؟»

به‌په‌له‌ کوتم: سه‌ری خۆت مامۆستا به‌رموو نیوچاوانی من چی لی‌نووسراوه‌؟ بزیه‌کی هاته‌ سه‌ر لی‌و: «کاکه‌ خۆ من فالگیر و ره‌ممال نیم!» بۆم گیراوه‌ که‌ له‌ به‌یانییه‌وه‌ چه‌ند که‌ره‌تیا‌ن لی‌پرسیووم، باسی کابرای رانک و چۆغه‌ له‌به‌ر، باسی قاله‌مه‌ره‌، باسی لاره‌که‌ی لای سینه‌ما. نیوچاوانی ته‌واو گه‌ش ببوو. وتی: «کاکه‌ شه‌اره‌که‌ خنجیلانه‌یه‌ هه‌موو که‌س یه‌کتر ده‌ناسن، جا ئه‌وه‌یه‌ کابرای میوان به‌رچاوه‌.» باشه‌ مامۆستا له‌ کورده‌واری دا ریز له‌ میوان ده‌گرن ئه‌تۆ... نه‌یه‌یشت قسه‌که‌م ته‌واو که‌م کوتی: «له‌ کورده‌واری دا میوان خۆشه‌ویسته‌، پتی له‌سه‌ر چاوانه‌، به‌لام رووی پیاوی خراپ ره‌ش بێ، چه‌ند رۆژ له‌وه‌ پیش له‌سه‌ر کتیبیک به‌ناوی فری‌فری قه‌ل فری له‌ سابلاخ په‌ندیکیان پیدام که‌ بۆم ناگیردریته‌وه‌، دوا‌ی له‌ زیندان کردن و چه‌رمه‌سه‌ری به‌ره‌لایان کردم، پینان کوتم نابێ کتیبی کوردی بفرۆشی.»

به‌گاله‌ کوتم: «مامۆستا پیت وایه‌ ئه‌م قه‌له‌ره‌شه‌ بفری؟ بزیه‌یک هاته‌ سه‌ر لی‌وی. چه‌ند کتیبیم لی‌وه‌رگرت و خواحافیزیم کرد. له‌سه‌ر یه‌ک له‌ کتیبه‌کان ناوی شه‌فیعیم به‌رچاوه‌ که‌وت مامۆستا مه‌لا عیسه‌مه‌ددین شه‌فیعی شاعیری کورد، شه‌یره‌ی به‌ فارسی و کوردی و عه‌ره‌بی هۆندۆته‌وه‌.

مه‌وله‌وی فارس ده‌لی:

وز جدائی‌ها شکایت می‌کند

بشنو از نی چون حکایت می‌کند

مامۆستا مه‌لا عیسه‌مه‌ددین شه‌فیعی شاعیری کوردی:

بیدلان را عاقبت بی‌حاصلی است

مشنو از نی، ناله‌اش از بیدلی است

رہحیم به هرامزاده که له م به شه دا هاوکاریان کردم.

۸۰. مسگه ری

له راستی دا نازانم گهلوق کاری مسگه ره له بۆکان دروست کردنی که ره سه ی مسی بوو یا هر سپی کردنه وه و چاک کردنه وه یان. به بیره وه ری من، عه جه می زهنجان هات و چۆی بۆکان و گونده کانی ده ور و به ریان ده کرد و مه نجه ل و ئاوگه ردان و مه جۆمه و که و گیر و ئەفتاوه و له گهن و شتی ئەو چه شنه یان ده فرۆشت. نازانم مسگه ره کانی بۆکانیش خۆیان هه مان ئەو که ره سانه یان دروست ده کرد یان نا؟ به لام ده نازانم ئەوانه یان سپی ده کرده وه. ناوی مسگه ره کانیشم له بیر نییه جگه له حاجی ئەحمه دی مسگه ری. وه ستا ره حیمی مسگه ریش ناوی زۆری هه بوو و عه بدوللای مسگه ری کوری ئەو، دوو کانی عه تاری هه بوو، واته مسگه ری نه ده کرد، جا نازانم محه ممه دی کوری مسگه ره بوو یان نا؟

کاک ره حیم به هرامزاده ئەم دیرانه ی خواره وه ی له باسی کاری مسگه ری له ده ور و به ری بۆکان دا بۆ نووسیوم:

له سه رده می مندالیی من دا یه ک یا دوو دوو کانی مسگه ری له خیابانی کۆن هه بوون. یه کیان هی حاجی ئەحمه دی مسگه ری بوو. مسگه ره له بۆکان به گشتی قاپ و قاچاغی مالانی سپی ده کرده وه یا ئەفتاوه ی کون و شتی ئەوتۆی چاک ده کرده وه. نه مزانیوه له بۆکان که ره سه ی مسی دروست کرابی، ئەگه ریش بووبی من ئاگام لپی نییه. که ره سه ی مسی عه جه می زهنگان (زهنجانی ئیستا) ده یانه ینا و له شار و گوند به خه لکیان ده فرۆشت.^۱ هه موو سالیکی کاتی به هار، مسگه ره بۆ سپی کردنه وه ی قاپ و که وچک و مه نجه لی مس ره وویان له گونده کان ده کرد. مسگه ره پیش سپی کردنه وه،

بشنو از من شور عشقم در سر است ناله عاشق نوائی دیگر است

۱. زهنگانی ته نانه ت له جهنگه ی شه ره کانی شوژی ئەیلوولی باشووری کوردستان دا له گونده کانی باشووری کوردستان بوون و شت و مه کیان ده فرۆشت! پیشمه رگه یه ک که له مه هاباده وه چوو بووه یارمه تی دانی شوژی له باشوور، ئەوه ی بۆ گێرامه وه.

قاپ و کهوچکی به زیخ دەساوی و ژهنگی لی دەکردهوه و پاشان ئەگەر باشم له بیر بی به «قه لایی» پروکیشیان دەکرد. بۆ خاوین کردنهوهی مهنجەل هەندی خیزیان له بن مهنجەلهکه پۆده کرد و کوته چه رمیکیان له سه ر خیزه که داده نا. شاگرد مسگەر ده چووه نێو مهنجەلهوه و دەستی به دیواره وه دهگرت له سه ر چه رمه که به چپ و راست دا خۆی با دەدا. بۆیه کورد دهلی: «ئەوه سه وه تهیه و سه نعت، مسگەری نییه و قوون بادان!» ههروهها: «له زهنگانه وه هه موو سالی چه ند کهس بۆ مهنجەل و قاپ و کهوچکی مس فرۆشتن، دههاتن بۆ گوندی «کپرکه». ئەوان شته کانیان به قه رز ده فرۆشت و پاییزان بۆ قه رز کۆکردنه وه دههاتنه وه. هه ر کهس بیگووتایه نیمه و ناتوانم قه رز بده مه وه، ده چوون له مالی دایانده کوتا. کابرای قه رزدار هه ر جوړیک بووایه قه رزه کهی ده دانه وه و ئەو سی چوار که سه ی له مل خۆی ده کرده وه. بۆیه ئەگەر که سیک بۆ سه ندنه وهی قه رز زۆری بۆ قه رزدار ده هی نا ده یانگوت کاکه واز بیزه خۆ تۆ زهنگانی نیت! ئەو زهنگانیان له یادداشته کانی خۆیان دا ژماره یان به حیسابی رۆمی [رۆمی؟] ده نووسی. هه ر چه نده ئی مه قه رزدار نه بووین باو کم رۆژیک بۆ نانی نیوه رۆ یه کیک له وانە ی هی ناوه بۆ مالی و وتی ئەو ژمارانه فیزی کۆپه که م بکه. من ئەو کات ژماره ی رۆمی له یه که وه تا ده فی ر بووم.»

کاک ره شید سپیهری ناوی سی کهس له مسگه ره قه دیمییه کانی بۆکانی به و شیوه یه نووسیوه و بۆی نار دووم:

«وه ستا ره حیمی مسگه ری، زرباوکی سه ی د محیدی نی ته نه که سان، له سه رووی قه سابییه که ی ره حمان چاوشین دووکانی هه بوو و مهنجەل و ته شت و ئەفتاوه و له گه نی سپی ده کرده وه و سه تل و ئەفتاوه ی ته نه که شی دروست ده کرد. ئەویش له دوای هه ره سی راپه رینی سالی ۱۳۳۲ی خه لکی بۆکان هه لات بۆ باشووری کوردستان و پاش چه ند سال گه راپه وه و له گه ل ئەسه ده ی کۆپی به هۆی نه خۆشی و نه دارییه وه گیانی له ده ست دا. یادی به خیر بێ. وه ستا محه ممه دی مسگه ری، له سه رووی دووکانی پینه چیبه تی خه له سه دتمه نی دا مسگه ری ده کرد. ئەویش له گه ل عه بلای برای، قاپ و مهنجەل و که ره سه ی مسی دیکه ی سپی ده کرده وه. دواتر ئەم دوو برایه

دووكانەكەيان فرۆشت بە وەستا سمايلى تورك كە كترى و سەماوهرى تەنەكەى دروست دەكرد. وەستا محەممەد دووكاننىكى دىكەى لەپەنا شىرىنى فرۆشسىيەكەى برادەران كرى. ئەو كات دىنئاي نايلىون نەبوو، ھەر مەنجال و تاوہ و كەوگىرىكى مس بەرگەى زىاد لە بىست سالى دەگرت، تەنيا دەبوو سىپى بكرىنەوہ.»

۸۱. جۆشكارى

ئەوہ سەنەتتىكى تازەيە و لەمىژ نىيە لە بۆكان سەرى ھەلداوہ (وا ھەيە ۵۰ سالىك بى). جۆشكارى بەگشتى پەيوەندىيە بە ئاسن و كاروبارى خانووبەرەوہ ھەيە.

كاك برايم فەرشى لەم پەيوەندىيەدا بۆى نووسىوم:

«ئەوہى بە بىرى من بى مەشەدىيەكى تازەرى كە ناویم لە بىر نەماوہ لە دەورى فەلەكەى خوارى [فەلەكەى گاراج]، دووكانى جۆشكارى ھەبوو و پاشان ھىدى ھىدى بەشىك لە نەجارەكان وەك حاجى مستەفای نەجارى بەرەو دروست كردنى درگا و پەنجەرەى ئاسن چوون و جۆشكارىش بوو بە بەشىك لە كارى ئەوان. ھەر حاجى مستەفا چەند شاگردى ھەبوو كە يەكيان تارانى بوو، كورپى خالى مېنىش «عەبدوللا پىرۆتى» و چەند كەسى دىكە كارىان لا دەكرد و دوايە ھەر كام لەو كەسانە دووكانى خۆيان كردهوہ. بەرلە مەشەدى و دواى سالى ۱۳۵۷ ئاگادارى كارەكە نىم.»

كاك رەشىد سېنھەرى دەنووسى:

- «وەستا سمايلى تورك كە تەنەكەسازى دەكرد، دووكانى جۆشكارىشى دانا، بەلام ئەو وەستا ئازەرىيانە كاتى كە شۆرشى سالى ۱۳۵۷ دەستى پىكرد ھەموويان گەرەنەوہ شارەكانى خۆيان.»

۸۲. پەنچەرگىرى

ئەوہ پىشەيەكە و بزائم لە سالانى ۱۳۳۰دا لە بۆكان سەرى ھەلدا. سەرەتا كاتى ئىش و كار كەم بوون، تەعمىركارەكان كارى پەنچەرگىرىشيان بەرپۆە دەبرد، بەلام

دواتر دووکانی تایبهتی بۆ کرایهوه و خه لکانیک پییهوه خه ریک بوون. به داخه وه ناوی په نچه رگیرهکانی بۆکان نازانم.

۸۳. نالبهندی

نالبهندی پیشهیهکی کۆنه و به دلتیایی له خه لکی ئیستای بۆکان کهس له بیرى نییه و نازانی یه کهم نالبهندهکانی بۆکان کى بوون. شوینی پیشه ی نالبهندی له بۆکان له مهیدانی کافرۆشهکان له نیوان خیابانی کۆن و خیابانی سه قزدا بوو، به لام وا بزانه نالبهند له گوزهری ئاسنگه رهکانیش هه بوون. کاتی ئه سپ و ماین و ئیستر له بۆکان و دهوروبه ری له که میان دا، ئیتر دووکانی نالبهندهکانیش ورده ورده داخران و نه مان. له نالبهندهکانی سه رده می مندالیم ته نیا ناوی میرزا همهحه سه نی نه علیه ندیم له بیره.

کاک برام فه رشی ئاماژه ی به و دیره ی سه ره وه ی من کردوه که نووسیومه: «وا بزانه نالبهند له گوزهری ئاسنگه رهکانیش هه بوون.» هه ره ها گوته یه تی: «ته نیا شوینی نالبهندهکان مهیدانی کافرۆشهکان بوو. له وه مهیدانه چهند نالبهندی لى بوو، نال له ته وریره وه دههات و دهزانه باوکم نالی بۆ دههیتان، له بیرمه چهند جار من خۆم له گه لى بووم له گوزهری نال فرۆشهکانی بازاری ته وریز، فرۆشیارانی نال له وه گوزهره، به زاراوهیهکی جیاوازی ئازهره ی قسه یان دهکرد. من خۆم زۆر جار له مهیدانی کافرۆشان پاسپارده ی باوکم دهگه یانده ئه و چهند نالبهنده ی بۆکان، زۆر جاریش نالم دهبرد بۆ ئه و نالبهندانه، ئه لبهت به چه رخی تایبهت. زۆر جار راده وه ستام و سه یری ئه و نالبهندانه م دهکرد که زۆر لیزانانه نالی ئه سپ و گویدریژ و ئیستریان دهکرد، به داخه وه ناوی ئه و دوو نالبهنده قسه خۆش و بۆکانی گوته نی خوین شیرینانه م له بیر نه ماوه.»

۸۴. کاروانسه‌راداری

بۆکان شوینتیکی نیورپینانه و هات‌وچۆی زۆری به‌سه‌ره‌وه‌یه. هات‌وچۆی خه‌لکانی نیوخۆی ئیران و خه‌لکی سه‌رسنور یان ئەوپه‌پی سنور له باشووری کوردستان، هه‌روه‌ها هات‌وچۆی نیوان کرماشان و سنه و سه‌قز له‌گه‌ل ئازهر بایجان به‌گشتی له‌رینگه‌ی بۆکانه‌وه به‌رپوه ده‌چی. ئەوه له‌لایه‌ک و هات‌وچۆی خه‌لکی گونده‌کانی ده‌وروبه‌ر بۆ بۆکانیش له‌لایه‌کی دیکه، هه‌ر له‌کۆنه‌وه بۆته هۆی دروست بوونی هه‌ندیک کاروانسه‌را و «خان» که میوانیان تیدا حاواوه‌ته‌وه.

له‌ بۆکانی قه‌دیم و سه‌رده‌می پینش کرانه‌وه‌ی هوتیل و موسافیرخانه، هه‌ندیک ماله‌بوون که میوانداری موسافیر و ریبوار و چۆداریان ده‌کرد. ئەو شوینانه ده‌بوویه جیگه‌ی تایبه‌ت بۆ مرۆف و ئەسپ و مه‌رومالاتی موسافیران هه‌بی که وا هه‌بوو له‌ گونده‌کانی ده‌وروبه‌ر و ته‌نانه‌ت شاره‌کانی دیکه‌وه ده‌یانیه‌تا «بازاری حه‌یوان» له‌ بۆکان یا به‌ بۆکان‌دا تپه‌ر ده‌بوون و ده‌یانبرده‌ بازارێ قه‌باغه‌ندی له‌ نزیک میانداو.

کۆترین بیره‌وه‌ری له‌سه‌ر کاروانسه‌راکانی بۆکان وا هه‌یه له‌وه‌سه‌فه‌رنامه‌یه‌دا هاتی که نه‌مر مسته‌فا ته‌یموورزاده‌ بازرگانی سه‌قزی سه‌باره‌ت به‌ سالانی نیوان ۱۲۹۳ تا ۱۳۰۴ی هه‌تاوی نووسیویه‌تی و تیندا باسی سه‌فه‌ریکی خۆی له‌ سه‌قزه‌وه بۆ ته‌وریز ده‌کا و ده‌لی: «له‌گه‌ل کاروانی سه‌رداری بۆکان له‌ سه‌قزه‌وه چووم بۆ بۆکان و شه‌وه له‌ کاروانسه‌رای سه‌ردار مامه‌وه...» هه‌ر له‌وئ‌دا ده‌لی بۆکانی ئەو ده‌م «ته‌نیا یه‌ک قاوه‌خانه، یه‌ک قه‌سابخانه و یه‌ک که‌بابخانه‌ی هه‌بوو» (برواننه کتییی «وحشت در سقز»، نشر شیرازه، تهران ۱۳۸۰ / ۲۰۰۱، لاپه‌ره ۱۹ - ۲۰).

دیاره‌ من ئەو سه‌رده‌مانه‌م له‌ بیر نییه و هه‌ر بۆیه‌ش ده‌بی ئەم کاره‌ی من ده‌یکه‌م لاوه‌کانمان له‌ بۆکان بیکه‌ن و بچنه‌ لای خه‌لکانی به‌سال‌اچوو و بیره‌وه‌رییه‌کانی ئەوان تۆمار بکه‌ن ده‌نا من لیره‌وه‌ جگه‌ له‌ بیره‌وه‌ری خۆم چیترم پیناکری.

من مالی ره‌شیده‌سوورم له‌سه‌ر خیابانی سه‌قز رۆبه‌ر رۆوی دوخانیاتی کۆن به‌باشی له‌ بیره‌ و ته‌نانه‌ت جاریکیش له‌گه‌ل باوکه‌م یان کاکم له‌وئ‌ چووینه‌ سه‌ردانی

عەلى شای زەمبیل. ھەروەھا مالى کاک قادر (قالەسى سەر)ى كۆنە دراوسىيى ئىمەش شويىنىك بوو كە ھەندىك لە ئاغاواتى بەگزاڧە دەھاتن و لەويى دەمانەوہ.

كاک رەشىد سىپىھرى ئەم زانىارىيانەى لە پەيوەندى بابەتەكەدا بۇ ناردووم:

«لە بۇكان لەجىياتى موسافىرخانە، كاروانسەرا ھەبوو؛ كاروانسەراكانىش شىوازى چىنايەتتىيان بوو؛ بۇ نموونە، مالى مام رەشىدەسور (رۈوبەپرووى دوخانىياتى كۆن لەسەر خىيابانى سەقز)؛ مالى فاتمەخانم (لە كۆلانى مالى پالەوانى) و مالى باوھەمىن (لەسەر خىيابانى سەقز) جىگاي ئاغاوات و دەولەمەندان بوون. ئەم كاروانسەرايانەى خواروەش فەقىرنشىن بوون:

ئاغاي قالەچاوشىن (لە كۆلانى مالى سەيدى بەننا)؛ سوڧى رەحمان (لە كۆلانى مالى حاجى بايزى ئىسماعىلى)؛ مەمەد بەردەزەردى (لە كۆلانى مالى رەزايى يەكان)؛ ھەسەن بەگى مىردى خات رىحان (لە لای مالى حاجى زولەيخا)؛ رەشىدى يۆسفى (لە خىيابانى مىراوا رۈوبەپرووى مالى كاک كەرىم جۇلا باوكى كاک ھەمەەلى)؛ رەحمان سنجوو (لە كۆلانى مالى ھەقىقى)؛ رەشىد چوارچاوا (لە لای مالى كاک فەتووللاى قاوھچى)؛ خەلە گەورك (لاى مالى مەھموودى ھەيدەرى)؛ خەلە سەدەتمەنى (لە كۆلانى مالى ئەسكەندەرى)؛ رەشىد باوكمردوو (لاى مالى رەسوول گلىنە)؛ ئەھمەد رەشەگۆشت (رۈوبەپرووى پشت خەندەك)؛ مام عەللىيەكوپىرە لە كۆلانى سەيدەشەلە؛ ئەھدەجەم لە كۆلانى مالى فاتمە بىوھژن (رۈوبەپرووى مالى خەجى كلورەش)؛ مام رەشىدى باوكى عەبەكەچەل (لە كۆلانى مالى فاتحى)؛ مەلا دووژنە (لە كۆلانى مالى سامبەگى) و كاک ھەمەكەرىم لە گەپەكى قەبران.»

كاک برايم فەرشىش بۆى نووسىوم: «دىوار بە دىوارى مالى ئىمە، واتە لە پشت مالان، كاروانسەرايەك ھەبوو بەناوى كاروانسەراى «كەيكاس» كە دەرگاگەى لەسەر خىيابانى سەقز نەبوو و لە پشت مالان بوو، مالەكەى ئىمە دەرگايەكى دەكەوتە سەر خىيابانى سەقز و دەرگايى دووھەمى دەكەوتە سەر ئەو كۆلانەى پشت مالان. كاروانسەراى كەيكاس شويىنىكى تايبەت بوو، جگە لە كاروانچى و خەلكى گوندەكانى دەوروبەر، زۆربەى ئەو كەسانەى وا ورچ و مەيموونيان ھەلدەپەپراند و

کاری سهیروسه مه رهیان ده کرد ده هاتنه ئهوی و هه ره له حهوشی کاروانسه را ورچ و مهیموونیان هه لده په راند. پوژی به نامه که به دههول خه لک ئاگادار ده کرا و ئه و پوژه حهوشه که پر ده بوو له خه لک. ئیمه و زور مندالی دیکه ده چووینه سه سه ربانی مالی خویمان و ماله کانی ده ورو بهر و سهیری به نامه که مان ده کرد.

کاروانسه رای دووهه م ده که وته کولانی مالی بریانی ئه سه که نده ری، ئه و کاروانسه رایه ناوی کاروانسه رای «خله سه دتمه نی» بوو، شتیکی تاییه تی ئه و کاروانسه رایه ئه وه بوو که وشتری شی راده گرت، له بیرمه جاریک هه ره له و کاروانسه رایه وشتریکی نه خوش یان برینداریان سه ره بری و گوشته که بیان دابه ش کرد، ده گوترا گوشتی وشتر شیرینه. هه م که یکاوس و هه م خله سه تمه نی دوو مرقفی به ریز بوون و هه رکیان له بیره وه رییه کانی من دا جیگای خویمان هه یه.»

۸۵. کا و وینجه فروشی

ئه م که سه به په یوه ندیی هه یه به مه رومالات و چودارییه وه. له بوکان هه ندیک دووکان له مهیدانی کافروشان هه بوون کا و وینجه یان به و موسافیرانه ده فروشت و اتفاقی حه یوانیان لی ده بر. له گونده کانه وه کا و وینجه یان به گیسه ده هینا مهیدانی کافروشان، له دووکانه که دا هه لیانده پشت و دووکانداریش ده یفروشتن.

خه لکی نیوشار هه روه ها بو قوره کاری و گرتنه وه ی گله سه ووره بو سواغی سه ربان و دیوار، پیوستیان به کا ده بوو و هه ندیک که سه ده چوون له و شوینه ده یانکری. من به داخه وه ناوی هه یچ که سم له بیر نییه که به و پیشه یه وه خه ریک بووبی.

۸۶. بازاری حه یوان

بازار شوینیکی گه وره ی بازرگانی و کرین و فروشتن بوو له بوکان. له که یه وه بوکان ببووه خاوه نی ئه م بازاره؟ نازانم، به لام به هوی سروشتی بوکان و هه ل و هه لکه وتی ده بی پیشه یه کی چه ند هه زار ساله ی ناوچه که بووبی. له سه رده می مندالی

منهوه تا کاتی که له بۆکان رۆیشتووم، تهنانهت له ماوهی شه‌پ و ئالۆزیش‌دا بازاری هه‌فتانه‌ی حه‌یوان له به‌شی رۆژه‌لاتی بۆکان، واته‌ ناوچه‌ی «پشت خنده‌ک» (نیوان زاخه‌کان و قه‌برانی کۆن) هه‌ر کراوه‌ بوو.

ئه‌وه‌نده‌ی بزانه‌ خاوه‌نی ئه‌و بازاره‌ حه‌مه‌ده‌مین‌ئاغای ئیلخانی‌زاده‌ بوو،^۱ که‌ پیاو یا نوینه‌ره‌کانی، له‌ کرپن و فرۆشتنی هه‌ر سه‌رئیک حه‌یوان باجیکی دیاری‌کراویان له‌ خه‌لکه‌که‌ (وا بزانه‌ فرۆشیار) وه‌رده‌گرت. هه‌ندیک جار بازاره‌که‌ به‌ قۆنته‌رات ده‌درا به‌ که‌سانیک و ئه‌وانیش داهاته‌که‌یان بۆخۆیان هه‌لده‌گرت.

بازاری حه‌یوانی بۆکان له‌ سه‌رده‌می مندالی و لاوییه‌تی من‌دا رۆژانی چوارشه‌مه‌ له‌ گۆرایی‌یه‌کی به‌رینی پشت خیابانی سه‌قز له‌و شوینه‌ی وا پێشتر ئاماژه‌م پێکرد، به‌رپه‌وه‌ ده‌چوو. ئه‌و مه‌ئموورانه‌ی ئاغا‌کان که‌ به‌ کاروباری بازاره‌که‌ راده‌گه‌یشتن و کومیس‌یۆنیان له‌ فرۆشیاری حه‌یوانه‌کان وه‌رده‌گرت، یه‌کیان ره‌شیدی رۆسته‌م پاله‌وان و کوره‌که‌ی (کاک محه‌مه‌دی پاله‌وانی) و میرزا حه‌مه‌ده‌مینی ره‌شید ناسکی بوون. دیهاتی هه‌میشه‌ به‌ده‌ست مه‌ئمووری ئاغا‌کانه‌وه‌ زاله‌یان بوو و تهنانهت ئه‌گه‌ر له‌ ریگا و پێش‌گه‌یشتنه‌ نیو بۆکانیش مه‌روما‌لاتیان بفرۆشتایه‌ مه‌ئمووره‌کان ده‌گه‌یشتنه‌ سه‌ریان و ئه‌و سه‌دا چه‌نده‌یان لێ‌ده‌سه‌ندن که‌ له‌نیو بازاره‌که‌ له‌ خه‌لک ده‌سه‌ندرا.

کاک ره‌شید سپه‌هری له‌م په‌یوه‌ندییه‌دا بۆی نووسیوم:

«بازاری حه‌یوان هه‌تا له‌ ده‌ست حه‌مه‌ده‌مین‌ئاغا دابوو پیاوه‌کانی ئه‌و باجه‌یان وه‌رده‌گرت، که‌ بریتی بوون له‌: مینه‌ی ره‌شید ناسکی، مامه‌ندی میراوا [مامه‌ندی ئه‌حمه‌د گه‌رمینی]، مینه‌چاوشین و عه‌زه‌ی رابه‌. ئه‌وانه‌ زورجار له‌ خه‌لگیان ده‌دا. کاتی بازاره‌که‌ به‌ ئیجاره‌ درا، له‌جیاتی چوارشه‌مه‌، رۆژی یه‌ک‌شه‌مه‌یان کرد به‌ رۆژی بازار. ئیجاره‌دار ره‌شیدی رۆسته‌م پاله‌وان بوو له‌گه‌ل محه‌مه‌د و عه‌لی

۱. به‌گوێره‌ی هه‌والی کاک ره‌شید سپه‌هری، قاسم‌ئاغای موهته‌دیش بۆ ماوه‌یه‌ک بازاریکی دیکه‌ی بۆ کرپن و فرۆشتنی حه‌یوان داناوه‌، به‌لام که‌م‌خایه‌ن بووه‌ و دوا‌ی ماوه‌یه‌ک وه‌ستیندراوه‌.

کوپری. هه تا ماوهیه که مینهی مام رهشیدیشیان له گهل بوو، له دوایه چهند لاوی بوکانییان به کری گرت له گهل محهمه د و علی باجه که یان کو ده کرده وه. پاشان که بازاره که گه شهی کرد شه ممشی هاته سهر.

باجی نازه له کان جیاوازیی هه بوو، کهل پینچ تمهن، گا و جوانه گا سی تمهن و کاوپ و گیسکیش سهری پینچ قران بوو. جگه له سات وسه ودای حه یوان، له نیو بازاره که دا هه موو کهل و په لیک پیوستی خه لکی گونده کان وه که لیبایی حازری خه یاته کان ده فروشرا. لانکه و دسراره و دسرهی گولدوژی و پیچ و کلاو، که ژنان له مالی ریشوویان بو هه لده به ستن یا ده یانچنین، هه روه ها گه لیک جوژی خوراک و سارده مهنیشیان ده فروشت، زوریک له وانه مندالی ده دوازه ساله ده یان فروشت. هه ره له وی مه شه دییه کی عه جه م داری ده فروشت بانگی ده کرد: ئه م داره خوش داره، هه مه دان داره! به لام داره په لکی میانداو بو!

۸۷. چوداری

چودار به که سینک ده گوتری که مه رومالات بکری و بفروشی. به حیسابی بوونی بازاره هه فتانهی حه یوان له بوکان و هه روه ها بازاریکی دیکه ی هاوچه شن له گوندی قه باغکه ندی میانداو، ئه و که سبه له بوکان و ده وره بهری بره وی هه بووه و چودار له شاره کانی دیکه شه وه هاتوونه ته بوکان. ته نانه ت کاروانی مه ر و مانگا له بازاره ی حه یوانی شاری بوکانه وه بو شاره کانی عه جه مستانیش، وه که تاران و ته ورین، هه میشه به ریوه بووه. له بیره وه ری مندالی مندا تاقه چودار کاک حه بیب سه قزی (سهرابی) یه که دراوسی مالمان بوو و له گهل کاک عه بدولای کوپری دا هاوپول و هاوپری بووین.

کاک رهشید سپنهری بوی نووسیوم:

«له هه ر چوار لای بوکانه وه ده هاتن بو بازاره که و حه یوانیان ده کری و رایانده گواستن. کاک حه بیب سه قزی به ره و سه قز و کرماشانی ده بردن، تورک و فارس به ره و ته ورین و

تارانين دەبردن. چەند تورکيتكى ميانداوايش ھەر چۇدار بوون و ھەيوانيان دەكرى، بەلام كوردە چۇدارەكان بریتی بوون لە مچەى قەباغكەندى، كا ھەمەكەريم و كاك ھەيبب. ئەوان دواى كړينى مالات، بە لەو ھەر، بەرەو شوينى خۇيانيان دەبردن. ماشينى لۇریش تاكو تەرايەك دەھاتە بۇكان، ھەيوانيان لى دەدا و دەيانبرد.

۸۸. دەبباغى يا پيسته خۇش كردن

دەبباغى بە خۇش كردن، واتە خاوين كردنەو ھى پيستهى ھەيوان (بەگشتى كەل و گاوگول و مەپ) دەگوترى. كاريكى ناخۇشە و شوينى كارەكە پرە لە بۇنى ناخۇش. من لە دەرەو ھى تاران و لە نزيك قوتابخانەيەك كە دەرسم تيدا دەگوتەو ھە كارگەى دەبباغيم بينيو ھە نەمدەزانى لە بۇكانيش كارى دەبباغى كرابى تا ئەو ھى كاك برايم فەرشى ئەم يادداشتەى بۇ ناردم:

«پيشەيەكى ديكە كە لە بۇكان بوو، پيسته خۇش كردن و پيسته فرۇشتن بوو، ھەموو ئەو كەسانەى ھەيوانيان دەكوشتەو ھە، پيسته كەيان دەفرۇشت بەو كەسانەى كە پيستهيان خۇش دەكرد، پيسته بە تال و قشقە و خوي خۇش دەكرا و لەبەر خۇرەتاو دادەنرا بۇ ئەو ھى بۇن نەگرى، دواتر لە تەوريز و ھەمەدان و شارەكانى ديكەو ھە دەھاتن و بارى ماشينيان دەكرد و دەيانبرد، يەكيك لەو كەسانەى كە ئەم كارەى دەكرد مرقۇئىكى ئاشناى باوكم بوو كە ناو ھەكەيم لە بىر نەماو ھە، شوينى ئەو كارە مالىك بوو كە بە ملكايەتى ھى باوكم بوو. شوينەكەى خيابانى كۇنە، ديوار بە ديوارى دووكانى ھەولای ئىسماعيل پوور و پوبەرووى خوشكشويى ھەمەسالەى شاویردى بوو. من زۇرجار كارى خۇش كردنى پيستم لەو مالە كە ھەك ھەمباريش كەلكى لى و ھەردەگيرا بينيبوو. ئەم مالە ھەمبارى خورما، پپواز، پەتاتە (يەرەلماسى)، شووشەى چرا لامپا و لەنتەر و گرسۆز و چراتۆپ و چراى ئەمريكايى بوو. جەنابم ھاوینان ئەگەر لە بۇكان بووايم، دەبوومە كارگەرى دووكانى باوكم و لەو ھەمبارەو ھە ئەو شتانەم دەگويستەو ھە بۇ دووكان و زۇرجاريش شتومەكى

مشته‌رییه‌کانی باوکم ده‌برد بۆ کاروانسه‌راکان و گاراجه‌کان، بۆ ئه‌و کاره‌ش چه‌رخ‌ی تاییه‌ت هه‌بوو که کاره‌که‌ی هاسان ده‌کرده‌وه.^۱

برایان ره‌شید سپیهری، برایم فه‌پشی و ره‌حیم به‌ه‌رام‌زاده‌هاوکارانی ئه‌م به‌شه‌ی باب‌ه‌ته‌که‌ بوون.

۸۹. زی‌رینگه‌ری

یه‌که‌م زی‌رینگه‌ره‌کانی بۆکان کئی بوون؟ جووه‌کان؟ کئی؟ که‌ی؟ ئه‌وانه‌ هاسان نین بزاند‌ری. به‌گویره‌ی زانیاری من ۳ که‌س له ۷۲ دووکانداری جووله‌که‌ی بۆکان پیتش سالی ۱۳۲۸ (سالی کۆچ کردنیان بۆ ئیسرائیل)، زی‌رینگه‌ر بوون، به‌لام ناوه‌کانیان چی بووه، نازانم. دوا‌ی رۆیشتنی ئه‌وان کئی ئه‌و کاره‌ی کردووه؟ زی‌رینگه‌ره‌کانی ئیستای بۆکان کین؟

کاک ره‌شید سپیهری، که سه‌رچاوه‌یه‌کی ده‌وله‌مندی زانیارییه‌ له‌سه‌ر بۆکان، ئه‌م لیسته‌ دورود‌ریژه‌ی زی‌رینگه‌رانی بۆکانی له‌ کۆنه‌وه‌ تا ئیستا بۆ ناردووم: «له‌ جووله‌که‌کان: یوسف له‌نیو‌قه‌یسه‌ری، هه‌م پارچه‌فرۆش و هه‌م زی‌فرۆش بوو؛ دینی جووش به‌هه‌مان شیوه‌ کووتال‌فرۆش و زی‌فرۆش بوو. مووشی نه‌سیم‌ی کووتال‌فرۆشیش به‌هه‌مان شیوه‌.

به‌لام کورده‌ زی‌فرۆشه‌کان:

حاجی حه‌مه‌ره‌شیدی عه‌لی‌زاده، میرزا حه‌سه‌نی عه‌لی‌زاده، حاجی عه‌لی‌ره‌زایی، مه‌حمود جه‌عفه‌ری مه‌شهوور به‌خوله‌، که‌ریم تورک، عومه‌ر عه‌بدولقادری، سه‌ید حه‌سه‌ن به‌رزنجی (خه‌لگی چاوان [عه‌لیاباد])، ره‌حمان قووله‌ری، فه‌تاح ئیبراهیمی، عه‌لی ئیبراهیمی، حوسین تازه‌کار، که‌یه‌هان به‌هایی، عه‌لی براخاس، حه‌سه‌ن ئازه‌ری و عه‌بدوللا ئازه‌ری.

۱. حاجی عه‌لی به‌خورایی کاری پینه‌ده‌کردم و پوولی ئه‌و کارانه‌ی ده‌دامی، هاوینان له‌و ریگایه‌وه‌ پوولیکی چاکم ده‌سه‌ت ده‌که‌وت. باوه‌ر ناکه‌م که‌سیکی دیکه‌ له‌ بۆکان پارهی کاری به‌ مندا‌له‌کانی خۆی دابن. گه‌رچی ره‌نگه‌ بووبیتیش، به‌لام من نه‌ دیتم و نه‌ بیستم.

لهو زیپینگه رانه، سێ کهسیان کاری زیپینگه ری، واته دروست کردنی گواره و بازنه و گهردنبه ندیان ده کرد: که ریمه تورک، مهحموودی جه عفه ری و عومه ر عه بدولقادی.»

کاک جه عفه ر مهردانبه گیش که هه میشه به لیسته یه کی دوورودریژ له نزیکه ی هه موو بابه ته کان دا هاوکاری کردووم، ناوی ئه م زیپینگه رانه ی نووسیوه: «که ریم به هرام به گی، که ریم ئاغای خه لکی ته ورین، ره حیم به هرامی، حاجی مه ممه د ئامانی که ریزکه ن، که ریم که ریمی (که ریمه سوور)، مه ممه دئه مینی برای جه لیل ئه مینی، حاجی برام ئازه ری و عه بدوللا ئازه ری.»

۹۰. قه سابی

سه باره ت به میژوولکه ی قه سابی و قه سابه کانی بۆکان من هیچم له و دیرانه باشتر پی شک نایه که کاک جه عفه ر مهردانبه گی نووسیویه تی و بۆی ناردووم. کاک جه عفه ر خۆی کوره قه سابه:

«ئه و جوهری که مامم [حاجی عه بدوللا مهردانبه گی] بۆی باس کردم، باپیره م خه سره وه به گ هه ولین قه سابی بۆکان بووه. له بهر قه پانی قاسم ئاغا کووچه یه ک بوو که ده چوو ه سه ر خیابانی میرئاوا، له نیو ئه و کووچه یه دا، کاسبکاران به دروست کردنی که پر و دانانی شت و مه ک کاسیبیان ده کرد. با وجودی ئه وه ی که ساحیبی ملکی بۆکان بووین ئه و که پره مان پی برابوو،^۱ دۆوا ی ماوه یه ک کاک ره حمان چاوشین و کاک ره حمان هه نگوین له په نا باپیره م که پری قه سابی ده که نه وه، دوا ی فه وتی باپیره م، باو کم کاره که ی باوکی خۆی دریژه ده دا.

ئه و کات بۆکان گه وره نه بوو، رۆژی دوو حه یوان سه رده بپرا، پاشان که پادگان و ژاندرمه ری هاته نیو بۆکان و بیمارستان سازکرا داواش زور بوو، رۆژانه ده سه ر مه ر یان بز ن سه رده بپرا. ئه و کات سه للاخ خانه نه بوو، هه ر که س له حه وش ی

۱. گوندی بۆکان پیش سه ردار عه زیزخان ملکی تایفه ی «خه لکی» و «مهردانبه گی» یه کان بووه.

مالی خوی کوشتاری دهکرد و ئیمهش له هه وشه ی پشته وه که ده که وته بهر مالی مهرحومی علی میره بهگ کوشتارمان دهکرد. پاشان به هیمه ته به خشداری بۆکان ئاغازی سالاری له سالی ۱۳۳۷ هه تاوی سه لالاخانه له لای بهر بهردان دروستکرا، که ته نیا هۆدهیه کی بوو. ورده ورده قهسابی زۆر بوو و هۆدیه کی دیکه یان دروستکرد، هۆدهی هه وهل ته نیا بۆ مه پ و کاور و بز و هۆدهی دووه م بۆ گا و که ل و گوێلک.

قهسابه کانی بۆکان بریتی بوون له: حاجی که ریم مهردانبه گی، کاک هه مه پ ره سوول عه تری، حاجی عه بدوللا مهردانبه گی، کاک هه مه ده مینی ئه لیا س (فه رامه رزی)، کاک په حمان چاوشین و کاک په حمان هه نگوین، که هه یوانی بچووک، واته مه پ و بزنیان ده فرۆشت. قهسابه کانی هه یوانی که ورهش بریتی بوون له: حاج مسته فا سو فی، کاک محیدین سو فی و حاجی یوسف محه ممه دی.

ئهم که سانهش وهک شاگرد یارمه تیی باوکمیان ده دا: مهرحوومان کاک هه سه نه کویری گۆرانیبیژ و دمبه گژهن، کاک عه و لا چکۆلی دمبه گژهن، کاک عه به ده رژی گۆرانیبیژ، کاک علی ئه که به رپوور مه شهوور به عه ره بالی، سه یید هه مه ده مینی شکسته به ند، که جیرانی خۆمان بوو و کاک ره سوول باینجان. له و چه ند که سه، سییان بوون به هۆنه رمه ندی گۆرانیبیژ و موسیقار.»

کاک برایم فه رشی ناوی عه ره بالی قهسابی وه بیر هیئاومه ته وه و سه بارهت به و سه یید هه مه ده مینه ی وا کاک جه عفه ر باسی ده کا یادداشتیکی نووسیوه که ده بی له به شی دواتر دا باسی بکه م، ئه ویش باسی شکسته به نده کانی بۆکانه.

۹۱. شکسته به ندی

کاک برایمی فه رشی نووسیویه تی:

«سه یید هه مه ده مین ناویک هه بوو که له قه پانی قاسم ئاغا دووکانی هه بوو، کاری شکسته به ندیشی ده کرد. من مشتته ریی شکسته به نده کانی بۆکان بووم، وهک حاجی

دەرویش، سەید حەمەدەمین و کەسانی دیکە لە دیهاتەکان وەک حاجی مەحمودی قوولەر... پێشەوی شەستەبەندی گەریگ بوو، حاجی شەیخ گۆل و پیرمەحمەدی بوغەداغیش کە «چاک» بوون و خەڵک دەچوونە زیارەتیان، ئەرکی چاککردنەوی شکستەشیان لە گەردن بوو!

۹۲. سەللاخ خانە (کۆشتارگا)

کاک جەعفەر مەردان بەگی باسی سەللاخ خانەیی بۆکانی کردووە، کە دەزگایەکی سەر بە شارەداریی بۆکان بوو و وا بزانم لە دەیهی ۱۳۳۷دا لە پێشت دوخانیاتی تازە (بەر بەردان) دروست بوو. کاک جەعفەر بەهۆی کاری قەسابی باوکییەووە راستەوخۆ ئاگاداری کاری سەللاخ خانەیی بۆکانیش بوو:

«لە سەللاخ خانە کەسانی کۆشتاریان بۆ قەسابەکان دەکرد بەبێ پوول. لەجیاتی پوول مابەقی کۆشتارەکە وەک تەرافی گۆشتەکە کە مەخسوسە کەباب بوو یان سەرپێی یان جەرگ و دل و گورچیلەیان هەڵدەگرت. ئەو کەسانە بریتی بوون لە: کاک پەسوول حەسەن زادە (سوولی)، کەریمی رەحمان چاوشین، کاک برایمی نەوبەخت، کاک سەلح نەوبەخت و دەرویش حەسەن ئەلیاس.

ئەو کەسەش کە ئەرکی ئاگالی بوونی سەللاخ خانە و پاک و خاوینبی شوینە کە لە ئەستۆ بوو، ناوی کاک حسین کۆچەری برای کاک عەلییە سوور بوو. کاتیک کە گۆشتەکە دەهاتە بەر دووکانی قەسابەکان و پێش فرۆشتن، کاک حسین لە لایەن شارەدارییەووە دەهات مۆریکی لێ دەدا و تمەنیک و دەردەگرت. پاشان ئەم کارە لە خودی کۆشتارگا دەکرا و لە لایەن شارەدارییەووە کاک مەحمەد فاتحی کۆری میرزا حسین فاتحی (میزدی پوورم) بۆ ئەم کارە دامەزرا.

۹۳. پێست و رێخۆڵە فرۆشی

پێشتر باسمان لە پێستەخۆش کردن، واتە دەبایە کردووە، بەلام پێستە و

پىخۆلەفروشتىن كاريكى سەربەخۇى جياوازە، واتە بازارگانى كىردن و كرىن و فروشتىنى پىستە و پىخۆلەيە. كاك جەغفەر مەردانبەگى ئەم ناوانەى لە پەيوەندىي كارەكەدا بۆ ناردووم: «كاك مستەفا نەوبەخت، كاك قادر باوەمىن، كاك عەلى پىتى (حەدادى)، كاك حەمەرەسوول ئادەمى، كاك حەمەسەرپووت و حەمەرەسوول عەزىزبەگى.»

كاك رەشىد سېئەرىش ناوى ئەم كەسانەى وا پىستە و پىخۆلەيان دەكرى و بەپىيان دەكرى بۆ تەورىز و تاران، بەو شىئەيە بۆ نووسىوم: «مستەفا نەوبەخت، كەرىم و رەسوول كورانى فاتم بىئەژن، يۆسفى حەسەن سەرشىن، رەحمانى رەشىد ھاجەر، عەلى چاوشىن (پىحانى)، رەحمانەكەچەل (بەنگى)، كەرىمەشىن، حەمەى عەبەزلە براى عەلىيەكوئىر، مەممەد زىندەباد، رەسوولەچكۆل و حاجى رەھىم سووتاو، كە پىستە و پىخۆلە و خورىيان دەكرى.»

۹۴. تەرەبارفروشى

بارفروش يا تەرەبارفروش بە عومدەفروشى ميوە و سەوزە دەگوترى. لە بۆكان بارفروشەكان لەو خىيابانەدا بوون كە لە چوارپىي ئەسكەندەرىيەو بەرەو مىراوا دەروىشت.

بەگوئىرەى نووسىنى كاك جەغفەر مەردانبەگى، تەرەبارفروشەكانى بۆكان برىتى بوون لەم چەند كەسە: «مىرزا رەحمان بەھرامى، ئەحمەدى سەيد سوولى، عەلى بووغلى، سەيد جەلال حسىنى (سەيدە)، سەيد حەمەدەمىن حسىنى (مىنەپشى).

۹۵. ميوەفروشى

لە رابردوى بۆكاندا ميوە زياتر لە بەھار و ھاویندا دەھاتە بازارپەو، بەلام ھەندىك ميوەى وەك ترى دەكرایە مىلاق و لە پايىزى درەنگىشدا دەخورا.^۱ ھۆكارى

۱. ترىيان لە ژىرخان و شوپىنى نە زور سارددا بە مېچەو ھەلەدەواسى و بۆ زىستانيان

مهسهلهكه ئهوه بوو كه ئهوه دهم يه خچال بۆ راگرتنى ميوه نه بوو و ههروهها ريگاي شاره دووردهسته كانيش ئه وهنده كراوه نه بوو كه شتى وهك پرتهقال و ليمۆيان لئوه بهين. له مالاندا به شهوى زستان زياتر كشميش و گويز و بادام و تووگوله به پوژه دهخورا. له سهردهمى منداليى مندا كالهك و شووتى بۆ شهوى زستان ههلهندهگيرا، پهسميك كه له ههنديك شوينى عهجهمستان باوه.

درهنگتر، ههنديك كهس له هات وچۆى تهووريز و شارهكانى ديكه دا ميوهيان دههينا و دهيانفرۆشت، بۆ نمونه كاكم ههنا و پرتهقالى له ويوه دههينا و له دووكانى شيرينى فرۆشيه كه دا دهيفرۆشتن؛ برادهرانى عهجهميش هه ميوه و ايان دهفرۆشت. دواتر دووكانى سهربهخۆى ميوهفرۆشيش كراوه كه من تهنيا كاك سديقى ئهسكهندهريم له بيهه.

كاك جهعفر مهردانهگى، بهلام ناوى خهلكانيكى زياترى بۆ ناردووم: «كاك سديقى ئهسكهندهرى، كاك عهلى خاتوون، حاجى عهينى ئازهرى و كاك محهمهدى حاجى شنۆيى.»

ههروهها كاك برايم فهپشى ئه م ناوهى له ناوهكان زياد كردووه و نووسيووه: «حاجى حهمهكهله وانيش له سهه خيابانى سهههكى، له چوارپي ئهسكهندهرى له شانى دووكانهكهى كاك سديقى ئهسكهندهرى، بهلام له و بهرى خيابانى مزگهوت، ميوه و سهوزهى دهفرۆشت.»

۹۶. ئاجيل فرۆشى

ئاجيل واته پسته و بادام و فندق و تووگولهكه و... له كوندا بهو شيويه له بۆكان نه بوو. گويز و بادام و تووگولهكه و تووگوله به پوژه و كشميش و شتى وا بهتهنيا

ههلهدگرت، بهوهيان دهگوت ميلاق كه وا بزانه وشهيهكى توركييه (له بانه پي دهلين «ترى تويو»). بيستوومه له ههنديك شوينى كوردستان وهك ههوامان ترييان به شيويهكه تايهت هه به سهه لهقهوه له ژير خاكدا شاردهتهوه و بۆ زستانيان هه لگرتووه. ئهوه شيوازهه نه بيستووه له بۆكان له كار كرابي.

له دووکانی ویشکه‌فرۆشی‌دا ده‌فرۆشران و خه‌لکانی ده‌وله‌مهند وه‌ک شه‌وچه‌له‌ی شه‌وانی زستان ده‌یانخوارد، به‌لام ئاجیلیان پینه‌ده‌گوترا. ئەوه‌ی شیوازی ئیستیای ئاجیلی ئیرانی هه‌بێ دره‌نگتر، واته‌ دوا‌ی سالی سیه‌یه‌کانی ئیران سه‌ری هه‌لدا و له‌ شیرینی‌فرۆشی و قه‌نادی‌دا ده‌فرۆشرا. له‌ شاری گه‌وره‌تری وه‌ک ته‌وریز دووکانی تاییه‌ت به‌ ئاجیل‌فرۆشی هه‌بوو، به‌لام له‌ بۆکان نه‌بوو. نازانم ئیستا له‌ بۆکان ئاجیل‌فرۆش هه‌ن یان نا؟

کاک جه‌عفه‌ر مه‌ردانبه‌گی سه‌باره‌ت به‌ ئاجیل و ئاجیل‌فرۆش له‌ بۆکان ئەم دێرانه‌ی نووسین:

«زه‌مانیک له‌ بۆکان جگه‌ له‌ توو‌فرۆشی و سه‌رداری‌فرۆشی شتی دیکه‌ نه‌بوو. من وه‌بیرم دێ کاتیک له‌گه‌ل باوکم ده‌چووین بۆ سینهما، له‌ به‌ر فه‌له‌که‌ی میانداو کاک قادری په‌ره‌یز، ئامۆزای باوکم، که‌ پاشان بوو به‌ ره‌ئییسی ئیداره‌ی سه‌بتی ئەسنادی بۆکان، شه‌وانه‌ تووکوله‌که‌ی ده‌فرۆشت، زۆریش به‌تام بوو. پاشان هه‌ر له‌ شوینه، له‌ په‌نا قاوه‌خانه‌ی حه‌مه‌سوڵتان ره‌حیمی، کاک خدر وه‌لی‌زاده‌ ناسراو به‌ «خه‌ سه‌دمه‌نی» بۆتکه‌یه‌کی بچووکی داناوو که‌ تێیدا ئاجیل و پسته‌ و تووکوله‌که‌ و سیغاری ده‌فرۆشت. دوا‌ی ماوه‌یه‌ک بۆتکه‌که‌ی دا به‌ خزمیکی خۆی به‌ نیوی کاک عوسمان و ئەویش تا ماوه‌یه‌ک له‌ کاره‌که‌دا به‌رده‌وام بوو. له‌ ته‌نیشته‌ سینهماش کاک غوه‌لام خه‌لکی ورمی یان میانداو، دووکانی پسته‌ و ئاجیلی بوو.^۱ پاشان له‌سه‌ر قوژبنی خیابانی دادگا، له‌ دووکانه‌کانی که‌خوسره‌وی‌دا، کاک عه‌زیز میعماری برای وه‌ستا محه‌مه‌دی میعمار، دووکانیکی خاوینی ئاجیل‌فرۆشیی داناوو.»

۱. که‌ سینهما داخرا، ئەویش ئیتر دیار نه‌ما. کاتیک بوو موسابه‌قه‌ی فوتبال له‌ ورمی بووین به‌هه‌لکه‌وت له‌ بۆتکه‌یه‌کی چوکه‌دا دیتم که‌ بلیتی ئوتوبووسی ده‌فرۆشت. زور خوشحال بوو و هه‌والی ته‌وا‌ی دۆستانی خوی و خه‌لکی بۆکانی پرسی.

۹۷. بیستانچییه تی

بیستانی سهوزه و خه یار و شووتی و کالهک و گرکهش له بۆکان و گوندهکانی دهووربهری کهم نهبوو و له رابردوودا رادهیان ئه وهنده بووه که وهلامدهرهوهی پینداویستییهکانی ناوچه که بی و پیویست نهکا سهوزه له عهجهمستان و شووتی له ئههواز و کالهک له ئیسفههانهوه بیتن. گرکه و فاته بۆری گوندی مهحموودئاوا هر زۆر بهناوبانگ بوو.

بیستانچییه ناسراوهکان بهگویرهی نووسینی کاک جهعفر مهردانبهگی، بریتی بوون له: «کاک مامهندی میراوا [مامهندی ئهحمهدی گهرمینی]، کاک حهمه رسوول وهفادار (داباشی) له باشووری پردی میراوا، عومه ئهسلانی له باکووری پردی میراوا، مهشهدی محهمهد و حاجی عهینی شهریفزاده، مهشهدی سهیفالی، مهشهدی رهحیمئاغا و مهلا رهحمانی ههمزهپوور له میراوا.»

۹۸. گولفرۆشی

تا سالی ۱۳۵۹ که له بۆکان بووم دووکانی گولفرۆشی نهبوو و وا بزانه ئیستا ههیه. کئ بوو یه کهم دووکانی گولفرۆشی له بۆکان کردهوه؟ ئیستا کئ بهو کارهوه خهریکه؟ بهلکوو کهسانی دیکه یارمهتی نووسینی ناویان بدهن.

کاک جهعفر مهردانبهگی له م پهیوهندییهدا ئه م دیرانهی نووسیوه:

«زهمانی ئیمه بۆکان گولفرۆشی لئنهبوو، کاتیک که گهنج بووین و دهمانویست گولتیک به کچیک بدهین دهچووینه لای مهرحومی کاک جهعفر قزلجی یان به خواهیش یان بهدزی چهپکیکمان وهردهگرت! بهلام له شهستهکاندا، له نزیک بیمارستان کاک مهحموود ئیبراهیمی کوری یهکیک له ئاغاکانی گهورک دووکانی گولفرۆشی داناوو. دوابه دواي ئه، له خیابانی دادگا، له دووکانهکانی کاک مینهی حیسامیشدا، سهید رهحیم بهدهوی که کارمهندی ئاموزش و پهروهش بوو، دووکانی گولفرۆشی ههبوو.»

هاوکارانی ئەم بە‌شانە، کاک ڕەشید سپیهری، کاک جەعفەر مەردانبەگی و کاک
برایم فەڕشی بوون.

۹۹. باغەوانی

شاری بۆکان لە ڕابردوودا دەوری بە باغی زۆر تەنرابوو و تا سەردەمی مندایی
منیش راست بەرەوه باشووری حەوزەگەورە لەو سەری شار و باکووری گاراج لەم
سەر، هەروەها بەرەو پۆژاوا و سەر چۆمی و تەنانەت هەندیکیش بەرەو پۆژەلات
هەمووی هەر باغی میوه و قورغ و دارستان بوو. من لە شوینی ئیستای شارەداری،
واتە دواى مالى میرزا عەبدوللای بارام‌ئاغا که باغی مالى وه‌له‌دبەگ بوو، گەلیک جار
لەگەڵ مندالانی خالم سەیران (زیافەت)م کردوو. باغی قازی تا ئەم دواى یانەش
جیگەى سەیرانی خەلکی شار بوو؛ باغی مەلا عەلی (قزلی) تا دواى سالی شۆڕشی
۱۳۵۷یش هەر باغەوانی هەبوو و میوه‌ی لی بەرەم دەهات. باغەکانی بە‌لاووکى
میراواش چوونەتە نیو شیعرى شاعیران و گۆرانى گۆرانییژانەوه.

ئەم هەموو باغ و میوه‌یه دیارە پێویستی بە خەوانی لیزان و شارەزا هەبوو.
ئەمانە کى بوون؟ کاریکی زۆر هەلە دەبی ئەگەر بهیلین ناویان ب‌هوتی. من لەم
سالانەى دواى دا تەنیا کاک جەعفەرى قزلیجیم لە بیرە که زۆر بە شارەزایی و
لە عەینى کاتدا دلسۆزانە و بی‌چاوه‌پوانیى ماددى سەردانى مالانى دەکرد و بە
گول و دار و درەخت و باغەکانیان ڕادەگە‌یشت؛ یادى بە‌خیر بی! لە سەردەمی
مندالیشمدا پیاویکی مەهابادی هەبوو لە دەچوو مالاڤان و «تەکمیش»ی ڕەز، واتە
دارمیوی دەکرد یا خزمەتی دیکەى باغی دەکرد، بە‌لام لام وا نییه ئەویش پارەى لە
کەس وەرگرتی. دیارە جگە لەوانە، باغەوانی پروفیشنال (پیشەیی)ش هەبوون که
من ناویان نازانم.

کاک جەعفەر مەردانبەگی ناوی ئەم باغەوانانەى بۆکانی بۆ ناردووم: «کاک
مەلیبى باغەوان، وەستا مالیکى ئازەرى، مەلا محەممەدى باغى میراوا، کاک

رەسوول میراواوی که ئاگای له باغی مالى هەمزەیی دەبوو؛ له «کولتەپە»ش باغیکی خووشی لى بوو که خاوەنەکەى حاجی عەلییە خەپەیان پێدەگوت.

لام وایە پێویست بکا ناوی «مەشەدی رەحیم ئاغاى باسمنجى»ش لەو لیستە یە زیاد بکەین. ناوبراو تورکی ئازەربایجان بوو و وا بزانی قاسم ئاغاى موهتەدی هیتابوو یە بۆکان باغەوانى و ئاگاداریى دارستانی بۆ بکا. یەکەم جار که هاتە بۆکان خووی و ژن و منداڵەکەى یەک ژووری مالى کاک حەیب سەقزی (سوهرابى)یان بەکری گرتبوو که دراوسى مالى ئیمە بوون. کورپىکی هاوتەمەنى ئیمەى هەبوو که ببوو بە دۆست و هاوپیلى من و کاک عەبدوڵلای کورپى کاک حەیب، بەلام دواتر دەولەمەند ببوو و خاوەنى ملک و مالىکی باش بوو له بۆکان. مامۆستا عەباسى حەقیقی بە «نثر مسجع» و بە لاسایى کردنەوهدى سەعدی شیرازی له بابى سێهەمی گولستاندا، بابەتیکی شیرینی لەسەر مەشەدی رەحیم نووسیوه.

۱۰۰. کهمپیوتیر و کەرەسەى کهمپیوتیر

دیاره ئهوه بابەتیکی گەلیک نوییه. نازانم کى یەکەم دووکانى ئەم کەرەسانەى کردەوه و کەى؟ ئیستا کى بە کارەکەوه خەریکە و له کام شەقام و کامە گۆزەر؟ ئەگەر من هەوالی مەسەلەکەم نییه، برای بە پیزم کاک جەعفەر مەردانبەگى بۆى قەرەبوو کردوومەتەوه و لیستەى ئەم ناوانەى خوارەوهدى له پەيوەندى مەسەلەکەدا بۆ ناردووم:

«شیرکەتى کهمپیوتیری سەهل سیستم، خاوەن: حەسەن ئەندیشە
 شیرکەتى کهمپیوتیری رۆژتەک، خاوەن: فارووق فروومەند
 کهمپیوتیری ئاریا سیستم، خاوەن: کەریم پوورموستەفەوى
 شیرکەتى کهمپیوتیری ئۆستا، خاوەن: ئاغاى مەکارى
 فرۆشگای رایانەى دانا، خاوەن: موحسین حاجى باپیری
 شیرکەتى پوویش رایانە، خاوەن: شیربەگى

شیرکه‌تی ماد سیستم، خاوه‌ن: ره‌ئووف شامورادی
خه‌ده‌ماتی رایانه‌ی وه‌فادار: خاوه‌ن که‌ریم وه‌فادار.»

۱۰۱. ته‌له‌فۆن، ته‌له‌فۆنی موبایل

ئه‌وه‌ش هر باب‌ه‌تیکی نوئییه. کاتی من له بۆکان بووم دووکانی وای تیدا نه‌بوو. ده‌زانم دره‌نگتر، هیزشی کورپی کاکم دووکانی ئه‌و باب‌ه‌تانه‌ی هه‌بوو، به‌لام کئی یه‌که‌م که‌س بوو و که‌ی دووکانی ئه‌وتو کراوه و ئیستا کئی له‌سه‌ر ئه‌م ریچکه‌یه‌ ده‌پروا؟
ئه‌م ناوانه‌ی خواره‌وه کاک جه‌عفهری مه‌ردانه‌گی بۆی نارووم:

«میلان موبایل، خاوه‌ن: ئاکۆ مه‌ردانه‌گی

کاج موبایل، خاوه‌ن: دیاکۆ قادری

موبایل ئه‌پیل، خاوه‌ن: سووران ره‌حیمی

موبایل ۱۰۰۱، خاوه‌ن: محهممه‌د قازی

موبایل ریپوار، خاوه‌ن: ریپوار فه‌یزوللا‌به‌گی

بایل پاناتیل، خاوه‌ن: ئه‌میر ئه‌مینی

ئاوا موبایل، خاوه‌ن: شو‌رش ئه‌مینی‌نازه‌ر

پارس موبایل، خاوه‌ن: سیاوه‌ش دیه‌بوکری

سروش موبایل، خاوه‌ن: عه‌زیم که‌دخودا محهممه‌دی.»

۱۰۲. ته‌عمیری یه‌خچال و که‌ره‌سه‌ی کاره‌بایی

ئه‌م کاره‌ ئه‌وه‌نده‌ی بزانه‌م له‌ زووه‌وه له‌ بۆکان هه‌بووه. که‌سانیک وه‌ک کاک عه‌لی کامه‌لایی، که‌سه‌نی کامه‌لایی، عه‌لی و محهممه‌د و عه‌بدو‌للا‌حه‌له‌بی رادیۆ و گرامفون و زه‌بتی سه‌وتیان ته‌عمیر ده‌کرد. دره‌نگتر که‌ یه‌خچال و ته‌له‌فیزیۆن و ماشینی لیبا‌سشۆری له‌ بۆکان په‌یدا بوون (وا بزانه‌م له‌ سه‌ره‌تای ۱۳۴۰ه‌کان و کۆتایی سییه‌کانه‌وه) که‌سانی دیکه‌ش دووکانی ته‌عمیراتیان کرده‌وه که‌ من ناویانم

لە بیر نییە، بەلام دەزانم یەکیان فاتحی سولتانی برازامە کە دووکانی چاککردنەوێی
ئەو دەزگایانە ی ھەبە.

کاک جەعفەر مەردانبەگی لیستەبەک لە ناوی ئەو کەسانە ی بۆ ناردووم کە ئیستا
لە بۆکان کاری چاککردنەوێ یەخچال و کەرەسە ی کارەبایی دەکەن:

«تەعمیرگای خوسرەوێ، خاوەن: عەلی خوسرەوێ

تەعمیرگای یەخچال، خاوەن: عەلی مام باپیر

خەدەماتی فەننی، خاوەن: حەسەن سەناعەتی

خەدەماتی یەخچال، خاوەن: برایم شێرزاد

خەدەماتی فەننی، خاوەن: سەلاح کەریمی

خەدەماتی فەننی سرووش، خاوەن: پەزا قاسمزادە

خەدەماتی فەننی سەیوان، خاوەن: ئەحمەد زەمزەم

تەعمیرگای دارخال، خاوەن: حیسام دارخال.»

۱۰۳. پۆستە ی تابیەت، خزمەتگوزاری پۆستە

کاری ناردنی نامە و شتی تر لە رێگای پۆستە ی تابیەت، واتە غەیرە دەولەتییەوێ
لەمیژە لە ئێران ھەبە و من پێش شۆرش ی ۱۳۵۷ لە تەوریز کەلکم لێوەرگرتوو،
بەلام لە بۆکان کە ی و کئ بۆ یەکەم جار دەستیان دایە ئەم کارە؟ ئیستا کئ دەیکا؟
کاک جەعفەر مەردانبەگی دەسنیشانی ئەم ناوانە ی کردوو کە لە بۆکان دەفتەری
خزمەتگوزاری پۆستەیان ھەبە:

«دەفتەری خەدەماتی پۆستی حەبیبی، خاوەن: ئەمیر حەبیبی

دەفتەری پێشخوانی دەولەت، خاوەن: داوود جان

دەفتەری خەدەماتی پۆستی ئەحمەدزادە، خاوەن: محەممەد ئەحمەدزادە.»

۱۰۴. بلیتی ته‌یاره‌فرۆشی

ئه‌وه‌ش هه‌ر کارێکی نوێیه. کۆماری ئیسلامی له‌ شاره‌ کوردنشینه‌کان بۆ نمونه له‌ موکریان فرۆکه‌خانه‌ ناکاته‌وه. فرۆکه‌خانه‌ی شارێ سنه‌ش گه‌وره‌ ناکه‌نه‌وه که هیچ نه‌بی ته‌یاره‌ی شیرکه‌تی هوما‌ی خوشیان بتوانی لێی بنیشی! خه‌لکی ناوچه‌ی موکریان، به‌ بۆکانه‌وه، ده‌بی بچنه‌ سنه و ورمی و ته‌وریز بۆ ئه‌وه‌ی به‌ فرۆکه‌ بچن بۆ ئه‌م‌لا و ئه‌ولا. بیستوومه‌ له‌ بۆکان چهند شوینیک بۆ فرۆشتنی بلیتی ته‌یاره‌ کراونه‌وه‌وه.

کاک جه‌عفر مه‌ردانه‌گی ناوی ئه‌م دوو شوینه‌ی له‌ په‌یوه‌ندیی فرۆشتنی بلیتی فرۆکه‌ له‌ بۆکان‌دا بۆ ناردووم: ئاژانسی سیروان و ئاژانسی په‌روان. ئه‌گه‌ر هه‌له‌ نه‌که‌م ده‌بی «ئاژانسی ئالان» یش هه‌بی که هیرشی برا‌زام خاوه‌نییه‌تی و به‌ناوی ئالانی کورمی کردووه.

۱۰۵. تابلۆنوسین

ئه‌وه‌ کارێکی هونه‌ری و هی که‌سانی خه‌ت‌خۆشه. له‌ پابردوودا تابلۆ به‌گشتی بۆ دوو‌کانان و ئیدارات ده‌نووسرا و کاره‌که‌ له‌سه‌ر وه‌ره‌قیکی ئاسنی په‌نگ‌کرا و به‌رپوه‌ ده‌برا، واته‌ هیشتا تابلۆی نیئۆن و چرادار باو نه‌بوو و ئه‌وانه‌ش که هه‌بوون له‌ تاران‌وه‌ هاتبوون. کاکم زۆر خه‌ت‌خۆش بوو و گه‌رچی تابلۆنوسینی وه‌ک ئه‌رک و کار نه‌ده‌کرد، به‌لام تابلۆی سه‌ر دوو‌کانی هه‌ندیک که‌سی نووسیبوو. له‌وانه‌ش که وه‌ک پیشه، به‌و کاره‌وه‌ خه‌ریک بووبیتن ته‌نیا کاک غه‌فووری ئاشناگه‌ر ده‌ناسم. ئه‌وه‌ش ناوی چهند تابلۆنوسی بۆکان به‌پێی نووسینی کاک جه‌عفر مه‌ردانه‌گی: قادر مه‌عرووفی، که‌ریم نه‌جاری، موحسین حه‌سه‌نیانی و جه‌عفر مه‌لامه‌حموودی.

۱۰۶. په‌نگ‌کردنی دیوار و ده‌رک و په‌نجه‌ره

له‌ قه‌دیم‌دا دیواری مالان سپیکاری ده‌کرا و له‌ مالمی خه‌لکی هه‌ژار هه‌روه‌ها له‌

گوندەکانیش دۇغاویکی سپی دەگیرایه وه و به دیوارهکان دا دهکرا. رهنگ کردنی دیوار به رهنگی غهیره سپی، دیاردهیهکی نوییه که هاوری له گهل دروست کرانی ساختمانی تازه و ئاپارتمان سهری هه لداوه.

کاک جه عفه ر مهردانبه گی له م په یوه ندییه دا ئەم یادداشته کورته ی نووسیوه و ئەم ناوانه ی راگه یاندوو: «عومەر سه قزی (له حه ساری ئیمه دا بوو): سه لاح عابد، سدیق فورقانی، جه عفه ری عه زینامان و وه ستا عومه ری رهنگریز.»

۱۰۷. سافکاری و رهنگ کردنه وه ی ترۆمبیل

ئه وه ئاشکرایه پیشه یه کی نوییه که ئه وه نده ی بزانه له سالانی چل و په نجای هه تاوی دا سه ری هه لدا. یه که م سافکار کی بوو؟ یه که م رهنگریز کی بوو؟

۱۰۸. فایتوون و تاکسی

فایتوون بریتییه له عاره بانه یه کی بچووک که له سه ر دوو ته گه ر ده گه ری، جیگای بو دانیشتنی چوار که سیک هه یه و چه تریکی تایبه تیشی بو پاراستن له به فر و باران به سه ره وه یه ئینجا ئه سپ یا ماینیک رایده کیشی. له ئوروپا فایتوونی دووقاتیش هه بووه که دوو ئه سپ رایانکیشاوه و موسافیریکی زیاتری سوار بوون. هه ر ئه و فایتوونه دوو ته به قه یه دواتر بوو به ئوتوبووسی دوو ته به قه.

ئه و سالانه ی وا فایتوون له شاره کان دا ده گه را و موسافیری راده گواست، بۆکان فایتوونی نه بوو. درهنگ وا بزانه سالی ۱۳۴۲ و ئه و ده وره به ره بوو، فایتوونیک له بۆکان که وه ری، به لام نازانه هی کی بوو. به ماوه یه کی که متر له سال، تاکسی سه ری هه لدا و یه ک به دوا ی یه کدا که وتنه شه قامه کانی بۆکانه وه ئیتر فایتوون فهوتا و نه ما.

کاک برام فه رشی نووسیویه تی:

«خاوه نی ئه و فایتوونه، کابرایه کی عه جه م بوو و زورجار من و دایکم هه ر به و

فایتوونە دەچووین بۆ حەمامیان كە مالى خالم و باپیرم لەوئى بوو.»
یەكەم تاكسى ھى كى بوو؟ دواى ئەو كى؟ چ سالىك بوو تاكسى لە بۆكان دەستى بەكار كرد؟ ئەو نازانم، بەلام كاك جەغفەر مەردانبەگى سەبارەت بە لیخووانى تاكسى لە بۆكان ئەم چەند دېرەى نووسیوه:
«قەدىمییەكان بریتی بوون لە: عزیز فەرامەرزى، پەحمان عەباسى، حەسەن مەعرووفى، تاهیر فالى، مەرحومى رەزا بابامیرى، ئەسەد كەفاشى و سەید حەسەن كازمى براى سەید پەحیم. ئیستاش ئازانسى تاكسى شەوانە و پوژانە زۆرن.»

۱۰۹. داشقەچییهتى

داشقە یان گارى، وەك فایتوون، بریتیە لە عارەبانە یەكی بچووك كە لەسەر دوو تەگەر دەروا و ئەسپ یان ماینیک رایدەكیشى، بەلام ئەمیان شوینی دانیشتنى موسافیری نییە و تەنیا بۆ باركیشانە. سەرەرای ئەو وەش، لە بۆكانى قەدىمدا، داشقە وەك تاكسى كەلكى بۆ راگواستنى خەلكیش لى وەرگیراوه. من خۆم چەند جارەن لەگەل حەوتەشت كەسى خزم و كەس و كار بە داشقە چووین بۆ سەر چاكى بوغەداغى و حاجى شیخ گول. دەزانم ئەستەمە بزاندرى یەكەم داشقەچى بۆكان كى بووه، ئەو كارىكە بە هەزاران سال لە ناوچەكەدا هەبووه و پیشینەى دەبى بگەریتەوه بۆ ئاشوور و سوومىر و... بەلام لە سەردەمى نوى، واتە سەدەى ۱۹ - ۲۰ بۆكاندا كى داشقەچییهتى كردووه؟

كاك پەشىد سپیهرى لەم بارەیهوه بوى نووسیوم: «قەدىم داشقە و ئەسپ كەم بوو و لای ئیمە زۆرتەر بە «خەرەكى» و «تیر» باریان دەكیشا. بۆ نمونە، لە نالەشكینەوه بە خەرەكى بەردیان دەكیشا بۆ نیوشار. بۆدروست كردنى خەرەكى ۶دار لە ۴دارەلدەكشا و بە بەندروو یا گوريس دەیانپێچا بۆ ئەو وەى دارەكان لە بەریكە بلاونەبن. درەنگتر، كەل و عەرابە و داشقە سەریان هەلدا كە تیكنیک بەرەو كوردستان هات، ماشینی لۆرى و

کۆمپریسی جیگای به فهقیر لیژ کرد. ئیستا به ده گهن ئەم که رهسانه دست ده که ون مه گهر له نیو باغ و مه زرادا. ئەوهش ناوی ۲۵ کهس له داشقه چیه کانی قه دیمی بۆکان:

«ره حیمه لالی داشقه چی،^۱ کۆرانی سهید ساله ی داشقه چی جیرانی ساله ی ئا غاره زا بوون، سهید عه ولای...، سهید سه لام...، سهید سه مه د...، سهید ره زا...، کۆرانی کورده ی داشقه چی، جه لال...، ره سوول...، شه مسه،^۲ فارس...، عه زیزی مام هه باس برای سه عید و قادر؛ کۆرانی مام ئەحمه دی خه لیلی، سه عید...، سمایل...، محه مه د...، عومه ری کۆری مه حموده سوور، عه زیز کۆری خاله کانه بی، فه تاحی داشقه چی، مالیان لای قسنی شیخ مه حموود بوو؛ ره زا ئەکبه ری و ئیبراهیم ئەکبه ری که کۆری فه رش چنیکی ته وریزی بوون به ناوی غوه لام حوسین و مالیان له گه ره کی قه بران بوو لای گومبه زی سه ردار، به لام دایکیان کورد بوو و مالیان له گه ره کی قه بران بوو؛ کۆرانی خاله باوه مین، عه بدوللای مام سوولتان (ته سلیم) که له پیش دا له شاره داری کاری ده کرد؛ کاک سالحی عه لیاره، محه مه دی مامه حه مه، محه مه دی قاله رهش له گه ره کی زاخه کان و سهید حه سه نی برای سهید حه مه ده مین.»

کاک جه عفه ر مه ردا نه گی ش ئەم ناوانه ی بۆ نار دووم: «کاک عه زیز داشقه چی؛ سهید سه مه دی داشقه چی زاوای ره شید شاره زووری و جه لاله کوردی داشقه چی.»

۱۱۰. که ل و عه رابه

ئەوهش شیوازیکی دیکه ی راگواستنی که ل و په ل و به ره مه می کشت و کاله. که ل و گامیش له کوستانان نین و هی ناوچه ی ده شتاین. که ل هه ر ئەوهیه وا به ئینگیزی «بۆل» ی پیده گوتری و له فیلمی ویستیرن و شتی وادا ده بیندری. که ل نیره و گامیش

۱. ئەم ره حیمه لاله، باده وهیه کی دروست کرد، وه هه وای خست. لای خه لکی شار شتیکی سهیر بوو هه تا دوو رۆژ خه لک هه ر تماشایان ده کرد. دوایه به پوولیکی باش فرۆشتی به به چکه ئا غایه ک مالی له گه ره کی میراوا بوو.
 ۲. ئەم کۆره به داشقه و ئەسپ و گه نمه وه له چۆمی شاریکه ند نهیزانیبوو بوار نادا، خنکا.

می. له بۆکان و گوندهکانی کهل و عه رابه زۆر بوو. ئه رابه یا عاره بانه یه ک که دوو کهل رایانده کیشا گه لیک گه وره تر بوو و به کاری راگواستنی وینجه و شتی و دههات. کهل و گامیش زۆر گران بوون و هر بویه ش حه قدهستی کهل و عه رابه زۆر بوو. به عادهت ئه و کهسه ی واکه ل و عه رابه ی لیده خوری به پاوه ده وهستا و خه ره زه نیکی به دهسته وه بوو. خه ره زه ن له قایش یان چه رمی قایم دروست ده کرا و که له کانیا ن پی ده نگ ده دا.

له بۆکان ماله ده وله مهنده کان و ئاغاکان که لیا ن هه بوو و ده بی کهل و عه رابه ش ه ی که سانی سه ر به وان بوو بی. هه ندیک جار ئه و که لانه یان ده خسته گیانی یه کتر و «شه ره کهل» یان پی ده کردن، که گه لیک وه حشیا نه بوو. من چه ند جار شه ره که لم بینوه.

هه ر چۆنیک بی من ناوی که له وان یان خاوه ن کهل و عه رابه ی تایبهت نازانم، ته نیا ئه وه م له بیره که له گه ل مندالانی دیکه له دواوه خۆم به عه رابه که دا هه لا وه سیه و جاریکیش به خه ره زه ن داویانه له سه رم!

میژووی راگرتنی کهل له مالانی ناوچه که دا ده بی بگه رپه ته وه بۆ چه ند هه زار سال پیش ئیستا و بهیتی «کهل و شیر» نیشانه یه کی ئه و له میژینه بوونه یه. هه روه ها کهل و گا، شوینی تایبهتیا ن بووه له ئایینی کۆنی میترا یی دا و زۆریک له وینه و په یکه رانه ی له شه ری میترا له گه ل گا و سه ربینه که ی به جیماون، له راستی دا که لن نه ک گا.

۱۱۱. گویدریژ بۆ گه یاندن و گواستنه وه

جگه له داشقه و کهل و عه رابه، شیوازیکی دیکه ی راگواستنی کهل و پهل هه بوو ئه ویش به گویدریژ ده کرا. به رد و خشت و کلۆ و شوولی ته ر بۆ داره را و هه ندیک جار چه له نگی نه وت و ئاویان له پشتی گویدریژ ده دا و رایانده گواست. من له بۆکان ته نیا «کوران ی مه لا حه بیب» م له بیره، به لام خه لکیکی زۆری دیکه ش پیش په یدا بوونی سی ته گه ری و ماشینی باری، ئه م کاره یان ده کرد.

۱۱۲. بارکیشیی نیوان گوند و شارەکان

باری گوندهکان بهاتبایه ته شاری، دیاره گهنم و جو و نوک و وینجه و به رهه می دیکه ی کشت و کال بووه یان مه پ و بزنی و خوری و به رهه می ئازهلداری. ئەو به رهه مانه له گوندهکانه وه دهینرانه بۆکان و به شیکیان له شاری دهفرۆشران، به شیکیی دیکه شیان دهبرانه شارەکانی عهجه مستان. وا بزانه ئیستاش هه ر وای. په یوهندی شار و گوندهکانی دهوروبه ر به شیکیی به ماشینی جیپ و به شی زیاتری به ماشینی باری (وهک گاز و ماز و...) بوو. ئەو چه شنه ماشینانه به گشتی هی دووکاندار و دهوله مهندی شار بوون و هه ندیک جاریش هی ئاغا و دهوله مهندی گوندهکان.

۱۱۳. سێ ته گه ری

ئێستا له بۆکان «سێ ته گه ری» هه رزانتترین ئامرازی راگواستنی شت و مه که و له راستی دا ماتورسیکلنیتیکه سێ ته گه ری بۆ داندراوه. له سالانی دهوروبه ری شوپشی ۱۳۵۷ دا سێ ته گه ری له بۆکان زۆر بوو و ته نانه ت به گۆرانی باسیان ده کرد.^۱ یه که م جار کئ سێ ته گه ری به بۆکان دا هینا؟ کئ لئی ده خوری؟ کئ ده یفرۆشت؟ مارکی چی بوو؟ نرخ ی چه نده بوو؟

ئوهش ناوی چه ند لیخوری سێ ته گه ری که کاک جه عفه ری مه ردانبه گی بۆی نووسیوم: «کاک هه مه ساله ی ئاخته ته ر، کاک ره شید ئاغه یوانی، کاک هه مه که ریم ئالبلاغی و قادر میراواپی.»

۱۱۴. سه د یا به نداوی بۆکان

به نداویک که له کۆتایی یه کانی ده یه ی چل و سه ره تای په نجاکانی هه تاوی له سه ر چۆمی

۱. «بیرۆ، بیرۆ، بیرۆ/ بیرۆ گیانم بیرۆ/ بۆکان بۆته شارستان، سێ ته گه ری نه تکا به ژیرۆ!» به شیک له گۆرانی گۆرانییژیکی کورد که به داخه وه ناوه که یم له بیر نییه.

جەغەتوولەپۇرژھەلاتى بۇكان لىندرا، لە راستى داھىچ سوودىكى راستەوخۇى بۇ بۇكان و سەقز و تىكانتەپەى ھەوشار و ساينقەلەنەبوو، بەنداوەكە لە پۇرژھەلاتى بۇكان ھەلبەستراو، بەلام زەويىبەكانى ميانداو و مەلكەندى و بناو ئاودىرى دەكا.

ھەر چۆنىك بى، بەستنى بەنداو لە بۇكان پووداويكى گىنگى ئابوورى و كۆمەلايەتى بوو. خەلكىكى زۆر بەتايبەت لاوانى بۇكان لە ماوھى دروستكردنى بەنداوەكە و دواى ئەويش لەوى دامەزران، كاريان كرد و پارھى مانگانەيان وەرگرت؛ بەھوى ئەوھى پەيمانكار يا قۆنتەراتچى كارەكان ئوروپايىيەكان بوون و موھەندىسەكانىش ئوتريشى، ئالمانى يا ئەمريكايى بوون، شىوازى كاركردنەكە بۇ ئەو سەردەمەى بۇكان گەلىك مۆدىرن بوو؛ بەشىك لە لاوانى بۇكان لەوى فيرى زمانى ئىنگليزى و ئالمانى بوون؛ گەلىك لە كەرەسەى ژيانى پۇرژانەى كارمەند و كرىكارى بەنداوەكە لە دووكانەكانى بۇكان دەكردران و بەشىك لە شتومەكى نيو فروشگاي بەنداويش ھەر لە بۇكانەوھ دەبرا، ئەوھش جوولەيەكى باشى بە بازارى بۇكان دا.

كاركردن لە بەنداوى بۇكان تەنيا بۇ ماوھى دروستكردنى بەنداوەكە نەبوو و دواتريش خەلكانىكى زۆر لەوى مانەوھ و دريژەيان بە كاركردن دا، تەنانەت نەمران ئەھمەدى بەھرامى و قادرى سالمى دواى شۆرپشى ۱۳۵۷يش وەك سەرۆك و جيگرى سەرۆكى بەنداوەكە كاريان دەكرد تا ئەوھى دەستى چەپەلى پاسدارى ميانداووى لە سالى ۱۳۶۰دا لەسەر جادەى ميانداو بۇكان شەھىدى كردن. من بەنداوى بۇكان لە بارى ئابوورىيەوھ وەك شىوازيكى مۆدىرنى كارى كارگايى سەير دەكەم و ھەر بۇيەش لىرەدا دەيھينم.

كاك رەھىم بەھرامزادە، كە خۇى ماوھىەك لە سەد كارى كردووه، ئەم ديپرانەى خوارەوھى بۇ نووسىوم:

«سەرەتاي سالانى دەيەى حەفتا لەسەر چۆمى جەخەتوولە پۇرژھەلاتى بۇكان و نزيك ئاوايى «قەلەندەر»، دەولەتى ئيران دەستى بە سازكردنى بەنداويك كرد. ئەو بەنداوەكە ناوى فەرمىي «سەد كورش كىير» بوو و دواى شۆرپشى ۱۳۵۷ بوو بە «سەد

شھید کازمی»، له نیو خەلکی ناوچە کەدا بە ناوی «سەدی بۆکان» ناوبانگی دەکرد. ئەم سەدە کۆمپانییەکی ئوتریشی بە ناوی «ئاپۆر» لە ژێر چاوەدێری کۆمپانییەکی ئەمریکی سازی کرد. زۆر لە دانیشتوانی گوندەکانی دەورووبەر بۆ کار کردن چوون بۆ سەد. ئەوەندە لە بیرم بێ هیچ «کەرکە»یی بەک لەوئێ کارێ نە دەکرد، بەلام چەند کەسی خەلکی ساروو قامیش لەوئێ کاریان دەکرد. لە رینگای ئەوانەو چەند وشە ئینگلیسی لە کەرکە بوو بە باو. دوو وشەم لە بیرە: فنیس و دابل. ئەگەر کە سێک دەردەکرا دەیانگوت فلان کەس فنیس کراوە. ئەگەر کە سێکیش پۆژی پشوو دانێ رەسمی ئێران کاری بکردایە، کرێی پۆژانە لە دوو قات بوو و دەیانگوت دابل وەردەگری. من باشم لە بیرە خەلک مشت و مریان دەکرد و دەیانگوت بەری ئەو چۆمە بەرینە چۆن دەگیرێ. زۆر جار خەلکی کەرکەش بۆ مریشک و هیلکە فرۆشتن دەچوون بۆ سەد. ئەم ئاگادارییانەش هی ئەو کاتەن کە خۆم لە سەد کارم دەکرد، واتە سالی ۱۹۷۶. نزیکی ۷۰ کەس لە سەدی بۆکان کاریان دەکرد. سەدی بۆکان ئەو کات نە کارەبای بەرھەم دەھینا و نە بۆشتی تر کەلکی لێ وەردەگیرا. لە راستی دا ئەوی لەوئێ کاریان دەکرد تەنیا ئەرکیان پاراستنی سەدە کە بوو. سەد ئیستگایەکی ھەواشناسیسی لێ بوو. پێوەندیی سەد لە گەل دەروە بەھۆی دەستگایەکی بئسیمیەو دەکرا و لە گەل تاران، تەوریز، میانداو، سەدی ئەرەس و موغان پەیوەندی دەگیرا. لە نیوخۆی سەدیش دا ناوەندیکی تەلەفۆنی ۲۵ ژمارەیی ھەبوو کە بەرھەمی کۆمپانیای زیمینس بوو. دەزگا بئسیمیە کە مۆتورۆللا و ئەمیش ھەر ئالمانی بوو.

۱۱۵. دووکان لە گوندەکان

ئەو بەبەتیی گەلێک گرنگە و پێویست دەکا کاری زۆری لە سەر بکری. بەداخووە من زانیارییەکی ئەوتۆم لە سەر ئەو نێیە کامە گوند خاوەنی دووکان بوو و چی تێدا فرۆشراوە. ئەو گوندانەش کە تێیان دا ژیاوم و کارم کردوو (باغلوو جە بوغدە کەندی) ھیچ کامیان دووکانیان تێدا نەبوو. لە گوندی سەرا قاوەخانە بەک

له‌سه‌ر جاده‌ی نیوان بۆکان و سه‌قز دروست‌کرا بوو و من زۆرجار له‌ ماوه‌ی مامۆستایی سالی ۱۳۴۲م‌دا هات‌و‌چۆیم کردوو. قاوه‌خانه‌که‌ جگه‌ له‌ چایی‌فرۆشتن شوینی حوانه‌وه‌ی موسافیری به‌جیماویش بوو و هه‌ندیک شت‌ومه‌کیشی لێ سات‌وسه‌ودا ده‌کرا.

کاک ره‌شید سپیهری که‌ شاره‌زایی‌یه‌کی گه‌لێک زیاتر له‌ منی هه‌یه، له‌م باره‌یه‌وه‌ ده‌نووسی: «میراوا‌ی ئیستا به‌شیک له‌ بۆکان، ئه‌و دهم ریزه‌ دووکانیکی هه‌بوو، شت‌ومه‌کی قاچاخ له‌ باشووری کوردستان (گه‌رمین)ه‌وه‌ ده‌گه‌یشته‌ ئه‌وئ و به‌شه‌ودا ده‌برایه‌ نیو بۆکان.

به‌ هه‌مان شیوه‌، ریزه‌ دووکانیک له‌ گوندی گۆلانی گه‌ورکان هه‌بوو که‌ کووتال و شت‌ومه‌کی دیکه‌ له‌ گه‌رمینه‌وه‌ ده‌هاته‌ ئه‌وئ و له‌ویوه‌ ده‌برایه‌ سه‌قز و بۆکان یا مه‌هاباد. ئه‌وه‌ی وا حه‌سه‌ن زیره‌ک له‌ گۆرانی «حه‌ریره» دا ده‌لێ: «ئای حه‌ریره و ئاگربارانه‌/ کارخانه‌که‌ی له‌ گۆلانه‌»، ئاماژه‌یه‌ به‌و ده‌وره‌ی وا گونده‌که‌ له‌ راگواستنی کووتال و کالای دیکه‌دا ده‌بیینی.

بازاری قه‌باغه‌ندی بازاری حه‌یوان بوو و شت‌ومه‌کیشی لێ ده‌فرۆشرا. کورد و تورک پیکه‌وه‌ له‌وئ شتیان ده‌فرۆشت.

قه‌لای ره‌سووله‌سیت ریزه‌ دووکانیک و قاوه‌خانه‌یه‌کی بوو، گونده‌کانی ده‌وروبه‌ر تا سه‌هۆلان و وه‌ته‌میش بۆ کرینی هه‌ندیک شت‌ومه‌ک ده‌هاتنه‌ ئه‌وئ.»

۱۱۶. ئیش‌وکاری خه‌لکانی غه‌یره‌ خۆجیایی

لێره‌دا باسی هه‌ندیک ئیش‌وکار ده‌که‌م که‌ به‌ شیوه‌ی وه‌رزى و به‌گشتی له‌لایه‌ن خه‌لکانی ده‌ره‌وه‌ی ناوچه‌که‌وه‌ به‌رپۆه‌ ده‌برا وه‌ک که‌تیره‌بێری، ئارده‌تووفروشی و خه‌یار و شووتی‌فرۆشی ...

۱۱۷. که تیره بری

هاوینان هه ندیک خه لکی هه ژار و بی داها تی ناوچه ی کرماشان و لورستان دههاتنه بۆکان و له ویوه به گونده کانی دهوروبه ردا بلاوه یان ده کرد بۆ که تیره بری. که تیره بری له گوینی درکاوی کاریکی ناخۆش بو، به لام ئەوان دهیان کرد و بۆ ئەم کاره ئەسته مهش ده بووايه باج به دهوله تی شاهه نشاهی بدن.

کاک ره حیم به هرام زاده له م باره یه وه دنووسی: «هه موو سالییک له دهوروبه ری کرماشانه وه چه ند کوردیک بۆ که تیره برین دههاتنه ناوچه ی فه زوللابه گی. که تیره به و ماده یه ده گوتری که له گه وه ن (گوینی) ده گیرئ. گوینی گیایه کی درکاوییه و له زۆربه ی شوینه کانی کوردستان هه یه. به و که سانه یان ده گوت که تیره بر. ئەمانه ده بوو پارهیەک به ئیداره ی جهنگه لبانی بدن ئەگینا بۆیان نه بوو که تیره برن. که تیره به و شیوه یه ده بر درا. بنی گه وه نیان به پاچ هه ندئ هه لده کۆلی. پاشان به چه قویه کی تیژ خه تیکیان به گوینی دا ده هینا. ماده یه کی وه ک جیوه که سپی بوو دههاته دهره وه. رۆژی دواتر که تیره خۆی ده گرت و کۆیان ده کرده وه و له ته لیسیان ده کرد. کاتی پاییز نزیک ده بووه دهرۆیشتنه وه بۆ ولاتی خۆیان. گۆیا که تیره یان له دروست کردنی دهرمانی خۆجوان کردن دا به کار ده هینا. خه لکی سه ره رای فه قیری خۆیان یارمه تی که تیره بریان ده دا. من زۆر گۆرانیم به زاراوه ی کرماشانی له که تیره بر ژنه فتووه.»

کاک برام فه رشیش له م په یوه ندیه دا ئاماژه به خالیکی گرنگ ده کا که بریتی بی له وه ی خه لکانی خۆجیئی بۆکانیش به کاری که تیره برین یا کرین و فرۆشتنییه وه خه ریک بوون:

«که تیره بر زۆر تر دههاتنه دووکانی باو کم. هه م خه لکی خۆجیئی بوون هه م عه جه م و کوردی شوینی دیکه، باو کم خۆی که تیره ناسی باش بو، هه موو نه وه کانی دهناسی و لیک جیا ده کرده وه، ره نگه ئەویش له باوکییه وه فیربووبی یان له خه لکانی ته وریزی که زۆربه ی که تیره ی ناوچه ی بۆکانیان ده کړئ.»^۱

۱. کاک برام فه رشیش دهنووسی: «وهک چۆن پیسته ی بۆکان به شیکی زۆری له لایه ن ئەوان یان هه مه دانیه کانه وه ده کړ درا، ئەوان مشتته ری په نیر و رۆنی بۆکانیش بوون، ئەلبهت

۱۱۸. ئارده توو فرۆشی

تووی شیرین و ئارده تووی ناوچه‌ی ئیمه په یوه ندیی به هه ورامانه وه هه یه و به گشتی هه ورامیه کان بوون و هه ن، که له وهرزی پاییزدا شوینه کانی دیکه‌ی کوردستان به سه‌ر ده‌که نه وه و له شار و گونده‌کان دا تووی ویشک یا ئارده توو ده‌فرۆشن. ئارده توو به عاده‌ت یا به‌رانبه‌ر به پوول و پاره ده‌فرۆشری یا به گه‌نم و جو و به‌ره‌می کشت و کالی.

۱۱۹. وچ و مه‌یموون هه‌لپه‌راندن

ده‌بی له رابردوودا دارستان و جه‌نگه‌له‌کانی کوردستان هه‌یوانی درنده‌ی زوری تیدا بووبی له‌به‌روه‌ی هه‌ندی‌ک که‌س له هه‌ندی‌ک شوینی وه‌ک بیچار و ساین‌قه‌لاوه به‌بوکان و گونده‌کانی ده‌ور و به‌ردا ده‌گه‌ران و له‌به‌رده‌می دووکان یا مالی خه‌لک نمایشیان دها و پوولیان له‌خه‌لک ده‌سه‌ند. له‌بیرمه به‌گالته له‌خه‌لکی ئه‌و شوینه‌یان ده‌پرسی ئه‌ری چه‌ند زنجیر و رچتان هه‌س؟ ئه‌وانه‌ی وا مه‌یموونیان هه‌لده‌په‌راند «لوتی» یان پیده‌گوترا. هه‌ندی‌ک هه‌ره‌که‌یان فیری مه‌یموونه‌کان کردبوو و ئه‌وانیش به‌ده‌نگدانی لوتیه‌کان ئه‌و هه‌ره‌که‌نه‌یان ده‌کرد. ئه‌گه‌ر خاوه‌ن دووکان یا خاوه‌ن مال پینیان رابه‌یشتایه‌ن و پوولی باشیان بدایه‌تنی له‌مه‌یموونه‌که‌یان ده‌پرسی جیگه‌ی فلانه‌که‌س له‌کوئییه ئه‌ویش ئامازده‌ی به‌سه‌ر سه‌ری خوی ده‌کرد. ئه‌گه‌ریش پوولیان نه‌دایه‌تی ده‌چوونه‌ مالیک ئه‌ولاتر و له‌مه‌یموونه‌که‌یان ده‌پرسی جیگه‌ی فلانه‌که‌س له‌کوئییه ئه‌ویش ده‌ستی بو شوینی خراپی خوی ده‌بردا! دیاره هه‌موو ئه‌وانه‌ کۆد بوون و درابوونه مه‌یموونی هه‌ژار و ئه‌ویش دووپاتی ده‌کردنه‌وه.

دواجاری‌یک که‌ من لوتی بیچاریم بینیی سالی ۱۳۴۱ له‌گوندی باغلوچه بوو، دوو که‌س به‌مه‌یموونیکه‌وه هاتنه‌ به‌ر قوتابخانه‌که، منیش مندا‌له‌کانم بانگ کرده

به‌رله‌وه‌ی ده‌غه‌لکاری بکه‌ویته‌ نیو فرۆشتنی پۆنی زه‌نگه‌وه... که‌سانیک له‌بوکان به‌و فیله هه‌م ده‌وله‌م‌ند بوون و هه‌میش بازاری پۆنی زه‌نگی بوکانیان تیکدا.

دهروهه سهیری مهیموون ههلهپهراندن بکهن و پوولیکی واشم پیدان که له مالی دواتردا جنتوم پینهدهن!

۱۲۰. خه یار و شووتی عهجه مستان

جگه له خه یار و کالیار و شووتی و کالهک و گرکه و فاته بۆری خو مالی، له هاویندا هه ندیک کاسبکاری عهجه می میانداوای و بناوی ماشینیکی بارییان پر دهکرد له خه یار یا شووتی و کالهک و دهیانهینا له شوینیکی قهره بالگی بۆکان وهک قه پان یا خیابانی کۆن هه لیاندهرشت و دهیانفرۆشت. ئیستا ده بی ئه و په سمه نه مایی له بهروهی ریگای شوینهکانی دیکه ی ئیران کراوهیه و دهکری به ره مه کانیا ن بخره نه ناو سندووق و کارتونه وه و له تاران یا شوینی دیکه بیانفرۆشن، به لام ئه و دم له هاویندا زۆر جار شتی وا دهینرا.^۱

۱۲۱. عه تر و سابوون و کتیب!

ئازهر بایجانیهکان که له شاری گه وره تر ده ژیان و له ویدا که سب و کار په ونه قی زیاتری هه بوو، باشتر له خه لکی ناوچه ی ئیمه بۆنی پوول و داها تیان ده کرد و ده یانزانی قازانج له کوئ و له چی دایه. پۆژانی جه ژنی قوربان و په مه زان که له عه جه مستان ری و په سمیکی ئه و تو یان بۆی نه بوو و له کوردستان دوو پۆژ و سی پۆژ دووکانی بۆ ته خته ده کرا و مندال جه ژنانه ی وهر ده گرت، هه ندیک جار عه جه م ده هاتن و له سه ر خیابانی تازه و ده ورو به ری قه پان له به رده م دووکانی داخراوی خه لک شت و مه کیان بلاو ده کرده وه. له و شتانه ی که ده یانفرۆشت یه کیان عه تر بوو، بانگیان ده کرد: «عطر گل یاسمن، شش تا بیر یک تومن!» واته شه ش شووشه ی عه تری یاسه مه ن، بیکره به یه ک تمه ن! یا خود کتیبی هه رزانی که م لاپه ره ی فارسییان ده هینا که من ناوی یه کیانم له بیره خو م لیم کریبوون: «زرد پری، سرخ پری».

۱. ئه و ده مانه «شووتی برکین» یش زۆر ده کرا.

کالهم درآ و لهو هموو کاروکاسبی و قهیسهری و دووکانه هیچم پینه برآ! له دریزدها، بابته تیک سه بارهت به یه کهم ناوهنده کانی کاسبی له بوکان دهنووسم و کوتایی بهو زنجیره ۱۲۲ به شیبیه دهینتم.

با ههر لیره دا سپاسی زوری دوست و براده رانی خوّم بکه م که یارمه تیی کاره که یان دام و به بی نهو یارمه تیپانه له راستی دا من هیچم بو نه ده کرا. برایان: برایم فه رشی، ره شید سپیهری، نادر فه تحی، رحیم به هرام زاده، جه عفر مهردان به گی و د. کامران نه مین ئاوه. هه روه ها سپاسی نهو دوست و براده رانه ده که م که دواى بلاوبوونه وهی بابته کان به ته له فون یان ئیمه یل هه له یان بو راست کردوومه ته وه و منیش به یارمه تیی کاک نادر هه له بریی هه موو نهو به شانهم کردووه که لییان ئاگادار کراومه ته وه. له دواروژیش دا ههر هه له یه کمان پین رابگه یه ندری به سپاسه وه ساغی ده که یینه وه. دهستی هه موو لایه کتان خویش!

فه‌رمانبه‌ران و کاسبکارانی ئازهربایجانی له بۆکان

له سه‌رده‌می قاجاره‌کان و پینش ئه‌وانیش‌دا که سیسته‌می دابه‌ش‌کرانی شاره‌کانی ئی‌ران له‌سه‌ر بنه‌مای ئه‌یاله‌ت و ویلایه‌ت داندرا‌بوو، موکریان «ویلایه‌ت» یک بوو سه‌ر به ئه‌یاله‌تی ئازهربایجان. وه‌لیعه‌هد، واته جیگری دوارپوژی شا، له ته‌وریزه‌وه حاکی بۆ ویلایه‌تی موکریان دیاری ده‌کرد. ناوه‌ندی ویلایه‌ته‌که، «سابلاغ» بوو که له نووسین‌دا وه‌ک «ساوجبلاغ» ده‌نووسرا و بۆ ئه‌وه‌ی له‌گه‌ل گوند یا شاروچکه‌ی ساوجبلاغی نزیک تاران نه‌شیوئ، به‌میان ده‌گوت «ساوجبلاغی موکری»، واته ناوی ویلایه‌تی موکری له‌سه‌ر شاره‌که مابۆوه.

له ئی‌رانی سه‌رده‌می ره‌زاشای په‌هله‌وی داسیسته‌می ئوستانی دامه‌زرا و ئازهربایجان بوو به ئوستانی چواره‌م، کوردستان و کرماشان و ئیلام و هه‌مه‌دانیش بوونه ئوستانی پینجه‌م. دواتر ئوستانه‌کان نه‌ک به ژماره به‌لکوو به ناو، ناو‌نران و ئوستانی پینجه‌م بوو به ئوستانی کرماشان که پینکه‌هات له یه‌ک «ئوستان» و سێ «فه‌رمانداری کولل». ئوستانه‌که کرماشان بوو و سێ «فه‌رمانداری کولله‌که‌ش بریتی بوون له کوردستان و ئیلام و هه‌مه‌دان. ده‌رنگتر فه‌رمانداری کولل نه‌مان و هه‌موویان بوون به ئوستان. هه‌موو ناوچه کوردنشینه‌کان له ماکووه تا بۆکان به ویلایه‌تی موکرییه‌وه، که وتبوونه سه‌ر ئوستانی ئازهربایجان، سه‌رده‌شتیشیان له ئوستانی کوردستان جیا‌کرده‌وه و خستیان سه‌ر ئازهربایجان. کاتیکیش ئازهربایجانیان کرد به دوو ئوستانی پوژه‌لآت و پوژاوا، ئه‌م ناوچه کوردنشینه‌ هه‌موویان که‌وته سه‌ر ئازهربایجانی پوژاوا.

هه‌ر له سالانی حوکمی ره‌زاشادا، ناوی ساوجبلاغی موکریش گوپا و بوو به مه‌هاباد، ئیتر نیشانه‌یه‌ک له موکری و ویلایه‌تی موکری له دابه‌ش‌کردنی ئوستانی ئی‌ران‌دا نه‌ما. بۆکان و سه‌رده‌شت دوو «به‌خش»ی شارستانی مه‌هاباد بوون و بۆ سالانیکی زو‌ر به هه‌رسی شاره‌که یه‌ک نوینه‌ریان له په‌رله‌مانی ئی‌ران‌دا هه‌بوو. پاشان سه‌رده‌شت بوو به شار و له مه‌هاباد جیا‌بووه، ئینجا له‌م سالانه‌ی دواییش‌دا بۆکان.

له‌سه‌رده‌می ره‌زاشادا دام‌وده‌زگای ئیداری پهره‌ی سه‌ند و ئیداراتی زوری وه‌ک فه‌رمانداری، به‌خشداری، پۆلیس، ژاندرمه‌ری، مالییه، سه‌بتی ئه‌حوال، سه‌بتی ئه‌سناد، بیهداری و فه‌ره‌نگ له‌شاره‌کان‌دا کرانه‌وه و ژماره‌ی فه‌رمانبه‌رانی ده‌ولت چه‌ند قاتی جارن هه‌وراز چوون. به‌شی زوری فه‌رمانبه‌رکان به‌تاییه‌ت پۆلیس و ژاندرمه‌ خۆجیته‌ی نه‌بوون و له‌ئازهر‌بایجانه‌وه‌ ده‌هاتن، واته‌ به‌پێچه‌وانه‌ی سه‌رده‌می قاجار که‌سه‌رداری موکری خۆی کورد و خه‌لکی ناوچه‌که‌ بوو و ده‌ست‌وپێوه‌ندیشی هه‌موو یا زۆربه‌یان کورد و خه‌لکی ناوچه‌که‌ بوون، به‌رێوه‌به‌رایه‌تی کاره‌کان سه‌رجه‌م که‌وته‌ ده‌ست ئازهرییه‌کان.

هۆکاریکی مه‌سه‌له‌که‌ ئه‌وه‌ بوو که‌ له‌سیسته‌می حکومه‌تی قاجاردا، واته‌ پێش‌په‌له‌وی دام‌وده‌زگای حکومه‌می ئه‌وه‌نده‌ به‌ربلاو نه‌بوو و له‌حاکمیتک و دیوه‌خانه‌که‌ی و چه‌ند نۆکه‌ر و گزیر و باج‌بگیر تیپه‌ر نه‌ده‌بوو له‌کاتیک‌دا سه‌رده‌می په‌له‌وی سه‌رده‌می پهره‌سه‌ندنی سپا و کرانه‌وه‌ی پادگان و دامه‌زرانی پۆلیس و ژاندرمه‌ و بیهداری، به‌خشداری، فه‌رمانداری و هه‌روه‌ها ئیداراتی هه‌مه‌چه‌شنه‌ی وه‌ک‌داری و سه‌بتی ئه‌حوال و سه‌بتی ئه‌سناد و بیهداری و فه‌ره‌نگ و... بوو.

کرانه‌وه‌ی ئه‌وانه‌ش هاوکات بوو له‌گه‌ل فه‌وتانی ویلایه‌تی موکری و ئیتر‌شاره‌کان بۆ نموونه‌ مه‌هاباد یا شنۆ یا سه‌رده‌شت یا بۆکان هه‌رکام به‌ناوی شار یا به‌خشیک به‌ورمیوه‌ به‌ستران، واته‌ ئوستانیک به‌ناوی موکریان بنیات نه‌نرا. جا هه‌ر له‌یه‌که‌م پۆژه‌کانی دامه‌زرانی ئه‌و ئیداراته‌ له‌ناوچه‌ی بۆکان و به‌گشتی موکریان، مه‌ئموورانی ئازهر‌بایجانی له‌ته‌وریز و ورمی و مه‌راغه‌ و میان‌دواوه‌ پۆژانه‌ موکریان و کاره‌کانیان به‌ده‌ست خۆیان هه‌گرت. ناوه‌ندی بریارده‌ر له‌سه‌ر چاره‌نووسی شاره‌کان، ورمی بوو و سه‌رۆکی هه‌موو یا زۆربه‌ی ئیداره‌کانیش ئازهری بوون. بۆ نموونه، یه‌که‌م سه‌رۆکی ئیداره‌ی فه‌ره‌نگ له‌بۆکان، نه‌مر حاجی مه‌هدی شه‌یبانی، تورکی ئازهری بوو و ئه‌وه‌نده‌ی بزانه‌م له‌سالی ۱۳۱۵ (۱۹۳۶) دا یه‌که‌م حاکم (شتیک‌ی وه‌ک به‌خشداری) بۆکان مه‌جد بوو، که‌ هه‌ر ئازهری بوو. ئه‌م ره‌وته‌ تا کوتای سیسته‌می شاه‌ی له‌ ئێران درێژه‌ی کیشا و له‌کۆماری مه‌لایانیش‌دا به‌هۆی ده‌سه‌لاتی زوری سپا و

هانتی پاسداری بی‌هه ژمار بۆ ناوچه که و دوورخرانه وهی خه‌لکی خۆجیتی له ئه‌رک و کار و بریار و به‌پێوه به‌رایه‌تی، ژماره‌ی مه‌ئموورانی بیگانه له ناوچه که چه‌ند قات زیادی کرد.

به‌لام جگه له فه‌رمانه‌ر و کار به‌ده‌ستانی حکومی که به‌گویره‌ی فه‌رمانی ده‌وله‌ت هاتبوونه بۆکان، هه‌ندیک کاسب و میکانیک و شو‌فیر و سه‌نه‌تکاری وه‌ک دارتاش و میعمار یا دووکاندار و بازرگانیش روویان کرده بۆکان و به‌ شیوه‌ی دایمی له‌وێ مانه‌وه. له سه‌رده‌می قوتابخانه‌ی مندا ره‌نگه پینج یا شه‌ش که‌سیک له مندالانی هه‌ر ئه‌و ئازهره‌بایجانیانه له قوتابخانه‌کان دا هه‌بوون که له‌گه‌لیان دۆست بووین و هاتوچۆی مالی یه‌کترمان ده‌کرد. من له بیرم نییه هه‌ستم به جیاوازییه‌ک له‌گه‌ل ئه‌وان کردبێ یا که‌س به‌ناوی عه‌جه‌م و شیعوه بوغزاندیته‌تی. ئه‌م شتانه له‌نیو خه‌لکانی گه‌وره‌ش دا نه‌بوو و خه‌لک به‌گشتی رێزیان له‌ده‌گرتن؛ ته‌نانه‌ت کاتی که به‌هایی یه‌کان له سه‌رده‌می په‌هله‌ویی دووه‌م دا له میانداو راوئران، چه‌ند که‌سیان هاتنه بۆکان و له‌وێ گیرسانه‌وه و نه‌ دراوسی مال و نه‌ جیران دووکان دژایه‌تی نه‌کردن هیچ، یارمه‌تیشیان دان و له مه‌ترسی پاراستیان. ته‌نانه‌ت یه‌کیان دووکانیک له دووکانه‌کانی مزگه‌وتی جامع له‌سه‌ر چه‌وزه‌گه‌وره‌ی به‌ ئیجاره پێدرا که تێیدا دارتاشی و دواتریش وینه‌گری ده‌کرد.

به‌گشتی، له‌م بواره‌دا فه‌زایه‌کی سالم و بی‌کێشه یا که‌م کێشه له بۆکان هه‌بوو و ئازهرییه‌کان به «عه‌یره» و «ناخۆی» دانه‌ده‌ئران. کاتی له گوندی بوغده‌که‌ندی بوومه مامۆستا، له بیرمه‌ مجیوری مزگه‌وته‌که کابرایه‌کی کورته‌بالای که‌م‌قسه و پیاوچاک بوو که پێیان ده‌گوت عه‌لی عه‌جه‌م و هینشتا کوردی قسه‌کردنه‌که‌ی شه‌قلێکی ته‌واوی ئازهره‌بایجانی به‌سه‌روه‌ه بوو، خه‌لکیش هه‌موو خو‌شیان ده‌ویست. له یه‌که‌دوو گوندی دیکه‌ش مجیوری مزگه‌وت هه‌ر عه‌جه‌م بوون. دیاره‌ ئه‌گه‌ر ئازهرییه‌ شیععه‌کان کاری وه‌ک مجیورایه‌تی مزگه‌وتیان پێ سپێردرابی، خه‌لکه‌که له هیچ شتیکی دیکه‌ی ئه‌وان سلێان نه‌کردۆته‌وه و بۆ نمونه ئه‌گه‌ر چه‌رچی بووبیتن شتیان له‌کریون یان ئه‌گه‌ر دارتاش بووبیتن کاریان پێ سپاردوون و ئه‌گه‌ر میوه‌فرۆش بووبیتن میوه‌یان

لى كرىون. ئەو ەش گەلىك جىاوازە بۇ نمونە لەو «ھەلاواردن»ەى كە تا ئىستاش دووكاندارى نىو بازارى تەورىز «سفتاح»، واتە يەكەم پارەى شت كرىن لە كوردى سوننى وەرناگرن!

ھۆكارى نوسىنى ئەم بابەتە بلاوبوونەوەى نوسراوہىەكى رىزدار جەغفەر مەردانبەگىيە لە مالپەرى رۆژھەلات/ بۆكان دا بەناوى «ئازەرىيەكانى بۆكان»، كە بىرەوہرىيەكانى خۆيەتى لە ھەندىك كەسايەتى و بنەمالەى ئازەربايجانى نىشتەجىى بۆكان. بابەتەكە، بەلگەيەكى مېژووى بۇ نوسەرانى دوارپۇژى مېژووى بۆكان و ئەو كەسانە پىكىدىنى كە بيانەوى لە پەيوەندە كۆمەلايەتتەكانى ئەو سەردەمانەى بۆكان بۆلنەوہ.

گرنگترىن ناوہندەكانى كەسبوكار لە بۆكانى قەدىم

بەشى «پىشەرەوانى كەسبوكار لە بۆكان» لىرەدا كۆتايى پىدى. لە دەسپىكى كارەكەدا ھەولى من ئەوہ بوو ناوى پىشەرەوان و يەكەمىنەكانى كەسبوكار لە بۆكان و دەوروبەرى بدۆزمەوہ و تومارىان بكەم، بەلام بەكردەوہ ئەم كارەم بۇ نەكرا. يەكەم، لەبەرەوى بىرەوہرىيەكانى من زۆرى بىر بىكردايە دەگەرپايەوہ بۇ ۵۰ يا ۶۰ سال پىش ئىستا و ئەو ەش بۇ مېژووى شار و ناوچەيەك گەلىك كەم و ناتەواوہ؛ دووھەم لەبەر ئەو راستىيەى كە ژيانى دوورەوللاتى دەرەتانى پىنەدەدام كەلك لە زانىارىي خەلكانى بەتەمەن و شارەزاي شار و ناوچە وەربرگرم؛ سېھەم و رەنگە لە ھەمووان گرنگتر لەبەر نەبوونى سەرچاوہى نوسراو.

لە ئەنجامدا پەنام بردە بەر ئەو دۆست و برادەرانەم كە ھاوكارى مالپەرى «رۆژھەلات/ بۆكان»ن؛ ديارە ئەگەر يارمەتى و ھاوكارىي ئەو كەسانە نەبووايە پرۆژەكەى من ھەر لە يەكەم ھەنگاوەكاندا تووشى نشوست دەھات و ئەو ەش كە تا ئىستا كراوہ، نەدەكرا، بەلام ئەم ھاوكارىيانە كىشەيەكى تازەيان دروست كرد ئەو یش ئەوہ بوو كە ھەموو ئەو كەسانە، لە من كەم تەمەنترن و

ئەو دەیزانن ھەر ئەوانەن كە له ماوەی ژيانی خۆیان دا دیتووایانە، كە وابوو ئامانجی سەرەتایی من كە پشكیننی میژووی پیش تەمەنی نەسلی ئیستا بوو، نەپیکرا و ھەك دەبیندری، كاره كە بەگشتی بۆتە میژووی كەسبوكار له بۆكانی نیوہی دووھەمی سەدەہی بیستەم و ئەم ۱۰ - ۱۲ سالی سەدەہی بیست و یەك، واتە سەرجم ھى ۶۰ سالی رابردوو، گەرچى له ھەندىك شوین دا كەلك له بیرەوہری ۱۰ - ۱۵ سال پیشتریش وەرگیراوە.

بەگشتی حیساباتی ئەم زنجیرەوتارە له خۆش بینانەترین بۆچون دا، دەگەرینەوہ بۆ ۷۰ - ۸۰ سال پیش ئیستا، كە ئەوہش بۆ ناوچە یەكی میژووی و كونی وەك بۆكان و موكریان گەلیك كەمە. ھەر چۆنیک بى، كار و زەحمەتى چەند مانگەى ھاوړیکانم و تا رادە یەكی كەمیش من، سەرەرای ئەم ناتەواویانە، لای كەم بەشیک له میژووی ئابووری ناوچە كە و ھەندىك ناوی كەسانی تۆمار و له فەرامۆشى رزگار كرد، كە له دواړوژدا دەتوانی بیته كەرەسە یەكی باش بۆ نووسینی میژووی كالمی بۆكان و موكریان. لێرەدا ویرای سپاسی زۆری ھاوکارانی خۆشەویستم، داواى لیبووردن دەكەم بۆ له بیرچوونی ھەندىك كاروكاسبى یاخود ناوی ھەندىك كەس كە پیشرەوانى كاروكاسبى بۆكان و ناوچە كەى بوون و بەداخەوہ وا ھە یە له بیرمان چووبیتن. ھیوادارم ئەم كەلەبەرانیە لە لایەن نووسەرانی دواړوژى میژووی بۆكان دا قەرەبوو بكرینەوہ.

ئىستا، له دوابەشى وتارەكان دا، میژوولكە یەكی كورتى ئابووری بۆكان بە كەلك وەرگرتن له زانیاریەكانى بەردەستم دەنوسم و كاره كەم دەھینمە كۆتایی. ئامانجی ئەم بەشە روانینیكى گشتییە بە بارى ئابووری بۆكان دا و ئاماژە كردن بەو شوین و ناوہندانەى كەسبوكار، وا «گوندی بۆكان» ی سەد سالیك پیش ئیستایان كرده شارەدئ و پاشان شار و شارستان. واتە ئەو ناوہندە بازارگانییانەى كە له سەرەتاكانەوہ له بۆكان دامەزران و یارمەتیی گەرەبوونەوہى شار و ئاوەدانى و زیاد بوونی

ئاپورهی خه لکیان دا. ئه وهش چه شنه وه لامیکه بو ئه و پرسیارهی که بۆچی بۆکان له گوندیکه وه بوو به شار، به لام «سه را»، «گۆلان»، «میراوا»، «علیاباد»، «تیکانته په ی فهیزوللابه گی»، «داسبه ند» یا گوندیکی دیکه ی هاوچه شن گورانکاری وایان به سه ردا نه هات؟ به لام با پیشتر ئه وه بلیم بۆکان و ناوچه که ی گه لیک له میژین و کۆن و ژیا نی مرۆف له سه ر گردی نیوه راستی شار ده بی بگه ریته وه بو زیاتر له ۱۰ تا ۱۲ هه زار سال پیش ئیستا. ئاوردانه وه له و میژووه کۆنه کاری من نییه و پیوستی به توژی نه وه ی که ونارانا سان هه یه. باسه که ی من سه رده میکی نو بی دووسه د تا سیسه د ساله ی ئه م دوایی یه ده گریته بهر ئه ویش به زهحمه ت، له بهروه ی سه رچاوه ی زور بو بابه ته که له به رده ستا نییه.

دیاره دوبه دوای نیشته جی بوونی مرۆف له ناوچه که و ئاوه دان بوونه وه ی گوندیک به ناوی بۆکان، بازرگانی و سه نه تیش که موزور هاوکات له گه ل کشت وکال له چه ند شوینی تایبه تی شاره که دا دهستی پیکردووه و گرنگه بزاندری هه رکام له و شوینانه له چ سالیک و سه رده میکه وه بوونه ته ناوه ندی که سب وکار و بازرگانی. ئه وه بو که سیکی وه ک من له دووره ولاتی دا ئهسته مه و هیوادارم له نیوخوی ولات هه ولی له پینا و بدری و شوینی بگیری.

پرسیاره که خوی له خوی دا مه سه له یه کی سه ره کی، واته کیشه ی خاوه نایه تیی بۆکان دینیته گورپی و ئه م پرسیارهی که یه که م خاوه نه کانی بۆکان، پیش سه رداره کان، کئی بوون؟ قسه ی سه ر زاری خه لک ئه وه یه که بنه ماله ی مه ردانه گی و خاکی (یا «خه لکی»)؛ پیش سه رداره کان خاوه نی گوندی بۆکان بووبیتن، به لام گه لو جگه له قسه، به لگه یه کیش به دهسته وه یه؟ دیاره ئه م باسه هی بۆکانی سه ده ی نۆزده هه م و بیسته مه و سه رده مه کانی پیشتر (واته پیش حوکی قاجار و په هله وی) ناگریته بهر. ئه ی بۆکان له سه ده کانی پیشوودا به دهست کتوه بووه؟ له دهسه لاتداریه تیی زه ند و ئه فشار و سه فه وی و سه رده می موغوله کان دا کئی خاوه نایه تیی بۆکانی کردووه؟ زووتر، له دوای هیرشی عه رب یا ته نانه ت پیش ئه وان له سه رده می ساسانی و ئه شکانی و هه خامه نشی و ماد و مانادا چ حاله تیکی هه بووه؟ وه لامی ئه م پرسیارانه

ھاسان نىيە و دلنىام كە لە سەردەمى ئىستادا و بەپىنى ئەو زانىارى و زانستەى كە ئىستا ھەيە ھەندىك بەشى نەبى، وەلامى بۆ نادۆزىتەو، لەگەل ئەو ھەشدا ھەول دەدەم ھەندىك زانىارى لەسەر ئەو سەردەمانە روون بگەمەو.

بەكورتى، نىوەرۆكى ئەم بەشە، ناوھەندە بازىرگانىيە سەردەككىيەكانى بۆكانى ئىستايە واتە ھى نىوہى دووھەمى سەدەى نۆزدە و سەردەتاكانى سەدەى بىستەمى زايىنى كە گوندى بۆكان دەستى بە پەرسەندن كرد و بەرەبەرە بوو بە شارى بۆكانى ئىستا.

ئەوانەى خواروھە ئەم ناوھەندانەن:

۱. قەپان و مەيدانى گەنم

بە بۆچونى من بۆكان لە پەيوەندىى بازىرگانى و ساتوسەوداى دانەوئەىلەى گوندىكانى دەورووبەرىدا گەورە بۆتەو و بىچمى شارى بەخۆيەو گرتووە. ئەوہى بۆچى بۆكان بۆتە شار و فلانە گوندى دەورووبەرى نەبوو، پرسیارىكە سەبارەت بە ھەموو شارىكى دىكەش دەتوانى بگرى. دەزانىن زۆربەى ھەرە زۆرى شارەكانى جىھان لە لىتوار رووبارىك دامەزراون. بۆكان لە سەردەتاي كاردا تا رادەيەك لە رووبارى تەتەھوو دوور بوو (تۆ بگرە كيلۆمىترىك)، بەلام رووبارەكە دەورى خۆى لە ئاوەدان بوونەو و برەوى كشتوكال و باغەوانى و بىستانچىيەتى شار و بە ھەمان شىوہ كشتوكالى برنج لە ھەماميان و ھەندىك گوندى دىكەى نىك شار و گەنم و جۆ و نۆك و چەوھەندەر و تووتن، لە گوندىكانى دىكە، بىنيوہ. دياردەى گرنگ لەو پەيوەندىيەدا وا ھەيە «ھەوزەگەورە» بى كە شوىنى بەتالى چۆمى چەقى شارى پىر كىرئوتەو. ئاوى ھەوزەگەورە بە بىرەوہرى ئىمە و نەوہى پىش ئىمەش، بە سى لايەنى جىياوزى شاردا خوشىوہ و مەزرا و باغ و بىستانى ئاودىر كىرئوہ، لايكەم لەنىو شاردا دوو ئاشى پىگەراوہ. لە راستىدا بۆكان بەبى ھەوزەگەورە يا نەدەبوو يا ئەگەر ببووايە لە گوندىكى بچوك واوہتر نەدەچوو.

سهره ری بوونی باشوور و باکوور و به یه که وه به سستی چهند پاریزگای وه ک کرماشان، کوردستان و نازهر بایجان له لایه ک و نزیک بوونی له سنووری دوو ناوچه ی گرنگ و به پیزی «بین النهرین» و «ئاسیای بچووک» له لایه کی تر؛ هه روه ها دهشتایی و تهخت و گۆر بوونی خاکه که ی و له ژوور ئه وان هه وش هه ول و تیکۆشانی دانیشتوو هکانی، ده بی هۆکار بوو بیتن بۆ سهره لدان و گه روه بوونه وه ی شاره که. دیاره سهره ری بوونی بۆکان بۆ هات و چۆی نیوان تیسفون و ئاورگه ی گرنگی نازهر گوشنه سب (شیز) له تهختی سوله یمانی رۆژه لاتی شار، هه روه ها، بوونی «ئیزیتوو» ی پیتهختی حکومه تی ماننا له «قه لایچی» ی بن گوئی شاره که ده توان دوو فاکته ری دیکه بن بۆ ئاوه دان بوونی بۆکان هه ر له سه دهکانی زووه وه، ته نانه ت سهرده می پیش میژووی عیسانی.

ئه گه ر ئه م بۆچونه ی من به شیکیشی راست بی، ئه وا ده بی بگه ریین و بزانی سهره تا کام شوین و گه ره ک له بۆکان دا ئاوه دان بۆته وه و خه لکی لی کۆبوونه ته وه. له باری کۆمه لایه تیه وه ده وروبه ری هه وزه گه وه به قه لای ته نیشتیه وه ده بی یه که م شوینی نیشته جی بوونی خه لک بووی و بوونی ئاسه واری «ده خمه» یه کی مادی له گه وره مالکی سهر گۆلی مه ردان به گ ئه م راستیه ده سه لمینی، به لام له باری ئابورییه وه ده وروبه ری قه پان ده بی یه که م شوینی بازرگانی بۆکان بووی که خه لکی گونده کان گه نم و دانه ویله ی خویان هینابیه ئه وی و فرۆشتیبیان یا له گه ل کالای دیکه دا ئال و گۆریان پیکردبی. دواتر به بۆنه ی هات و چۆی ئه و کپیار و فرۆشیارانه وه له ده وروبه ری قه پان دووکانی وه ک چاپخانه و فرۆشتنی خوارده مه نی، ئینجا به قالی و شتی ئه وتۆ له و ده وروبه ره کرابیتنه وه و له قوناغهکانی دواتر دا سه نه تکاری وه ک ئاسنگه ر و به رگدروو و دارتاش...یش سه ریان هه لدا بی و به و پییه، هه م ژماره ی دانیشتوو ان له زیادی دابی، هه م گه ره ک و ناوچهکانی شار په رهیان سه ندبی.

۲. خيابانى كۆن

نازانم ئەو خيابانە، كەى ليدراو، بەلام دوورى نازانم هاوپرى له گەل گەورەبوونەو دەى شار و برەوى كاروكاسىبى دا وردەوردە دووكان له دەوروبەرى قەپانەوہ بۆ ئەم لايە پەرەيان سەندبى. گومان لەمەدا نيبە كە خيابانەكە دەبى بەگويرەى نەخشە و دارشتنىك ليدرابى. ئەو دەى وا تەختى زەوى، واتە پانتايى شەقامەكە بەردچن بوو، دەرخرى ئەم نەخشە و پلانەيە، وا ھەيە كارى دروست كردنى شەقامەكە له ماو دەى حوكمى سەردارەكان و بە ئەگەرى زۆرىشەوہ لە سەردەمى سەيفەددىن خان كرابى، بەلام ئەگەر قەلاى شارەكە ميژووى بگەرپتەوہ بۆ سەردەمىكى كۆنتر، گونجاو نابى لە سەردەمە كۆنەكان و لە ماو دەى دەسەلاتدارىيەتتى موغول و تەنانەت پيش ئەوانيش لە سەردەمى ماد و ماننا و ھەخامەنشى و ئەشكانى و ساسانى و دەسەلاتى رۆم لە ناوچەكەدا، شەقامىك بە دەورى قەلاوہ نەبووبى بۆ ئەو دەى دانىشتووانى قەلا بۆ كاروبار و ژيانى ئاسايى خويان كەلكى لى وەر بگرن. روانىنيك بە قەلاى ميژووى سەقز و بازارى پەناى دا، ھەروەھا قەلاى ھەولير و كەركوك و شەقامى بازنىي دەوروبەريان دا ئەو مان بۆ دەردەخا كە قەلاكان پيوستيان بە ناوئەندى بازرگانى ھەبوو كە كاروانى شتومەك ھات و چويان بكا و كەرسەى ژيان بۆ دانىشتووەكانى داين بكا. ئەم راستىيە سەبارەت بە شەقامى كۆنى بۆكانيش دەتوانى راست بى و ميژووى بگەرپتتەوہ بۆ دوو يا سى ھەزار سال پيش ئىستا.

۳. قەيسەرى

قەيسەرى بۆكان كارى سەردەمى سەيفەددىن خانى بابامىرى بوو. دەزانين كە سەيفەددىن خان لە نيو دەى دووھەمى سەدەى نۆزدەھەمى زايىنى دا ژياو و بەو پيى، قەيسەرى و بيناى قەلا و نۆژەن كردنەو دەى ھەوزەگەرە ھەمووى كارى نيو دەى دووھەمى سەدەى نۆزدەى زايىنين. قەيسەرى تا ئەو سالەى كە خيابانى تازە

(په‌له‌وی) لیدراوه، واته ده‌وروبه‌ری سالی ۱۳۲۰ی هه‌تاوی و ۱۹۴۰ی زایینی، هه‌ر بووه و کاری بازرگانیی تیدا کراوه. شوین و باری جوغرافیایی قه‌یسه‌رییه‌که به‌و چه‌شنه بووه:

له رۆژه‌لاته‌وه به‌ره‌و رۆژاوا کشاوه. سه‌ره‌تا‌که‌ی له‌خیابانی کۆن رۆوبه‌رۆوی مال و دووکانی نه‌مر حاجی همه‌سال‌ی محهمه‌دی و کۆتایی‌یه‌که‌شی، دوا‌ی زاوییه‌یه‌که، به‌ره‌و باکوور و گوزه‌ری به‌رگدرووه‌کانی ئیستا سوورپاوه‌ته‌وه. سه‌رجه‌م دریزایی‌یه‌که‌ی له ۱۰۰ مینتریک زیاتر نه‌بووه. قه‌یسه‌ری سه‌ری داپۆشراو بووه و زۆربه‌ی کووتال‌فرۆشییه‌کانی بۆکان و هه‌ندیک کاروکاسبی دیکه‌شی وه‌خۆی گرتووه. نازانم به‌خشتی سوور دروست‌کراوه یا به‌خشتی کال؟ به‌لام ئه‌گه‌ری زۆر ئه‌وه‌یه‌ خشتی کال بووبی، جگه له سه‌رده‌رگانه و شوینی هاوچه‌شن. هه‌روه‌ها نازانم به‌نناکه‌ی کۆ بووه؟ ناوی هیچ به‌ننا‌یه‌کی خۆجیبیم نه‌بیستووه که ئه‌رکه‌که‌ی راپه‌راندبێ. ده‌زانین دره‌نگتر «سه‌یدی به‌ننا» (سه‌ید عه‌بدولقادی قورپه‌یشی) له ده‌زگای سه‌ردار عه‌لی‌خان زۆر نزیك بووه و ده‌وری باوه‌رپیکراو و نوینه‌ری ئه‌وی بینووه، به‌لام قه‌یسه‌ری له سه‌رده‌می پیش عه‌لی‌خان‌دا دروست‌کراوه و ئه‌و ده‌مه، سه‌یدی به‌ننا وا هه‌یه له دایکیش نه‌بووبی. ئه‌گه‌ریک ده‌توانی ئه‌وه بێ که سه‌ردار به‌ننا‌ی له شاره‌کانی دیکه‌وه بۆ هینابی. ئه‌گه‌ری گرنگتر ئه‌وه‌یه که قه‌یسه‌رییه‌کی کۆنتر له شوین یا ده‌وروبه‌ری ئه‌و قه‌یسه‌رییه‌ بووبی که له سه‌ده‌کانی پیشتردا بازرگانیی تیدا کرابی و ئه‌و قه‌یسه‌رییه‌ی سه‌ردار سه‌یفه‌ددین‌خان کرابیته‌ جیگری ئه‌و، به‌لام من هیچ به‌لگه و نیشانه‌یه‌کم بۆ ئه‌وه نییه.

به‌بیره‌وه‌ریی خۆم، له ئیو قه‌یسه‌ری سه‌یفه‌ددین‌خان‌دا هه‌ندیک دووکان یا حوجره‌م بینووه و له‌وانه کووتال‌فرۆشیی مالی خالم. ته‌نانه‌ت به‌باشی له بیرمه که حوجره‌ی کووتال‌فرۆشیی حاجی قادری محهمه‌دی که‌وتبووه ئه‌و قوژبنه‌ی وا دووکانه‌کان به‌ده‌سته‌راست‌دا وه‌رده‌سوورپانه‌وه و به‌ره‌و گوزه‌ری خه‌یا‌ته‌کان ده‌کشان. هه‌روه‌ها دووکانی خه‌رازی و که‌ره‌سه‌ی نووسین (نوشت‌افزار)ی مالی ئیسماعیل‌زاده‌م له بیره که وا بزانه دواییین دووکانی ئیو قه‌یسه‌ری بوو و پاشان

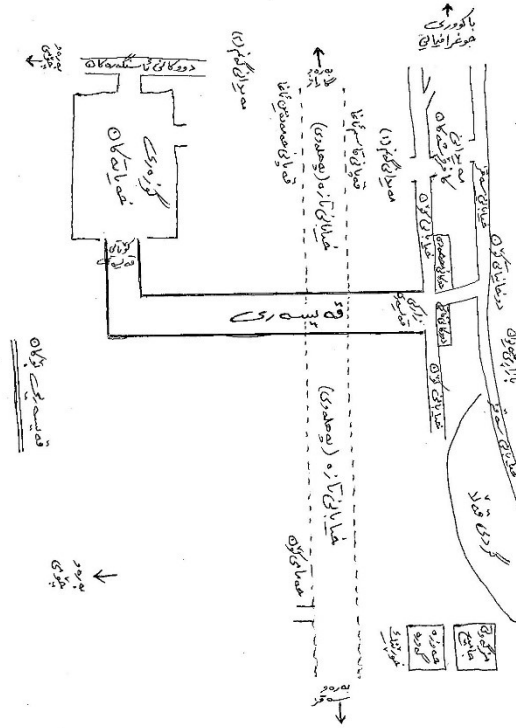
دهگه‌یشتیه گوزهری خه‌یاته‌کان، ئه‌و گوزهری وا سه‌ری دانه‌پۆشرا‌بوو. حوجره‌ یا دوو‌کانه‌کانی نیو قه‌یسه‌ری هه‌ندی‌ک له زه‌وی به‌رزتر بوون و تا سه‌ره‌وه‌ی ئه‌ژنۆی مشتهری ده‌هاتن. دوو‌کاندار له‌وئ چوارمه‌شقی داده‌نیشت، واته‌ کورسییه‌ک نه‌بوو له سه‌ری دابنیشن. ته‌نیا ده‌زگا یا میژیک هه‌بوو که کاری له‌سه‌ر ده‌کرا، بۆ نمونه کووتال‌فروش کووتاله‌که‌ی له‌سه‌ر گه‌ز ده‌کرد و ده‌یپیری یا به‌رگدروو ئیش‌وکاری له‌سه‌ر پاده‌په‌راند. مشتهریش له‌ده‌ره‌وه‌ی دوو‌کان، واته‌ له‌نیو پاره‌وی قه‌یسه‌ری پاده‌وه‌ستا و له‌گه‌ل‌خاوه‌ن دوو‌کان‌دا قسه‌ی ده‌کرد.

پۆژانی جه‌ژنی مه‌ولوود دوو‌کانداره‌کان به‌ردوو‌کانی خۆیان ده‌پازاندوه‌ و چراخانیان ده‌کرد.

ئیش کردن، واته‌ کردنه‌وه و داخستنی دوو‌کان به‌گوپهری سه‌عات نه‌بوو. له‌ چوار وه‌رزی سال‌دا به‌یانی دوا‌ی تاوکه‌وتن و نانی به‌یانی خواردن دوو‌کان ده‌کرایه‌وه و ئیوارانیش پێش تاریکان داده‌خرا. هه‌ندی‌ک که‌س زووتر له‌وانی دیکه‌ دوو‌کانیان ده‌کردوه‌.

دره‌نگتر، کاتی که‌ خیابانی تازه‌ لێدرا، راست به‌ نیوه‌راستی قه‌یسه‌ری‌دا تیده‌په‌ری، ئیتر قه‌یسه‌ریش خه‌لک گوته‌نی، «وه‌به‌ر خیابان که‌وت» و پوو‌خینرا و نه‌ما. ئه‌م نه‌خشه‌یه‌ی خواره‌وه‌م هه‌ر بۆ زانیاری‌ی سه‌ره‌تایی ئه‌و که‌سانه‌ی وا قه‌یسه‌رییان نه‌بینوه‌ ئاماده‌ کردوه‌، ده‌زانم نه‌ شی‌واز و ئوسلووبی نه‌خشه‌کێشانی تیدا په‌چاو کراوه‌، نه‌ ئه‌ندازه‌کانم بۆ دیاری کراون و نه‌ سه‌رجه‌م دیقه‌تییکی عیلمی هه‌یه‌؛ هه‌ر ئه‌وه‌نده‌یه‌ له‌هیچ باشتره‌! بریا پسپۆریکی وه‌ک کاک سوله‌یمان چووکه‌لی نه‌قشه‌یه‌کی ریک‌وپیکی بۆ بکیشایه‌ته‌وه‌.

ئه وهش نه قشه که ی قه یسه ری:

۴. گوزهری خه یاته کان

گوزهر یا مهیدانی خه یاته کان له راستی دا دریژهی قه یسه ری بوو. به دهوری گوزایی به کی گه وره وه دووکانی به رگدرووه کان هه لکه وتبوو. ژمارهی دووکانی به رگدرووی بوکان له چاو نیش وکاره کانی دیکه، زۆر بوو و بو ئه وه ده بوو راسته دووکان یا گوزهری تایبته به خویان هه بی. شماره کانی ده وره به ری بوکان نه ئه و ژماره به رگدرووی هه بوو، نه تییان دا گوزهریک تایبته به به رگدرووه کان کرابوو. دوا ی تیکچوونی قه یسه ری دوو یا سی دووکانی خه یاتی هاتنه سه ر خیابان. وا بزانه ئه مانه که سانیک بوون که دووکانیان له ده ره وه ی گوزهری خه یاته کان،

واته له نێو خودی قهیسهرییه که دا هه لکه وتبوو. دووکانی هه سه ن و حسینی ته هایی له خیابانی کۆنه، دووکانی محهمه دی شاقولی له نێوان خیابانی تازه و خیابانی کۆن، دووکانی باوکیشم له سه ر خیابانی تازه له نزیک زارکی پیشووی قهیسهری بوو. ده بی ئه م قسه یه راست بی له به روه ی له بیرمه دووکانی باوکم پیشتر له نێو قهیسهری دا بوو و من به مندالی هات و چۆم ده کرد.

خه یاته کان جل و به رگی کوردییان ده دروو و دایانده نان بۆ پاییز که خه لکی گونده کان گهنم و جۆ و نوکیان ده هینایه شاری، ده یانفرۆشت و جل و به رگی تازه یان بۆ خویان و که سوکاریان ده کړی. به و کاره ده گوترا «جل و به رگی بازاری دروون». خه یاته کان که توانای داراییان که م بوو، به عاده ت کووتالیان به قهرز له کووتال فرۆشه کان وهرده گرت، کاری «بازاری» یان پیده کرد و له پاییزدا دوا ی فرۆشتنی جل و به رگه کان قهرزه که یان ده دانه وه. ئه و جل و به رگه ی وا ده دروا و ئاماده ده کرا به گشتی که واوپانتۆل و کراسی پیاوان و کلۆنجه ی ژنان بوو. به رگدروو به گویره ی پاده ی کار و دارایی خۆی یه ک یا دوو «شاگرد» ی هه بوو. شاگرد ئه و که سانه بوون که له به رده ستی وه ستادا کاریان ده کرد و فیزی خه یاتی ده بوون، له به رانه ردا سالانه هه قده ستیکیان وهرده گرت. شاگرد خه یات سالانه په یمان یا قۆنته راتیکی له گه ل وه ستای خه یات ئیمزا ده کرد که سالیکی کاری بۆ بکا و له و ساله دا سی مانگیش «شه وکار» بکا. شه وکار بریتی بوو له وه ی وه ستا و شاگرد له مانگی کۆتایی به هار و دوو مانگی هاوین دا دوا ی شیوی شه و و نوژی خه وتنان، ده هاتنه وه دووکان و تا نیوه شه و کاریان ده کرد بۆ ئه وه ی جل و به رگی «بازاری» بۆ پاییز ئاماده بکه ن.

هه ندیک خه یات کاری بازارییان نه ده کرد و ته نیا به «سفارش» ی خه لک جل و به رگیان بۆ ده دروون. مشتهری ئه و چه شنه خه یاتانه به گشتی ده وه له مه ندی شار و ئاغاواتی گونده کان بوون. به و کاره یان ده گوت کاری «خۆمالی» له به رانه ر کاری «بازاری» دا که پیشتر ئامازه م پیکرد. باوکم ته نیا کاری خۆمالی ده کرد و جل و به رگی ئاغاکانی

بوکان و دوروبه ری ددروو^۱ سالیکیان دیتم باوکم کاری «بازاری» کرد، به لام له گه ل ته بیعه تی دا نه دهگونجا و خیری لی نه ده کرد، ئیتر نه یکرده وه.

۵. مهیدانی کافرۆشه کان

مهیدانه که گۆرایی یه ک بوو له رۆژه ه لاتی قه پانی قاسم ئاغا، له نیوان خیابانی کۆنه و خیابانی سه قز. هه ردوو لای باشوور و باکووری گۆرایی یه که، دووکان بوو و پشت دووکانه کانیش مالی خه لک. نالبه نده کان له وی دا دووکانیان بوو و ولاخیان له به رده م دووکانه که یان نال ده کرد. چه ند دووکانی کا و وینجه فرۆشیشی لی بوو. یه ک دووکانی به قالیشم له بیره که له وی هه لکه وتبوو و هی کاک حه مه ساله ی سالمی، باوکی کاک که ریم و شه هید قادری سالمی بوو. له سه رده می بره وی ئه سپ و چاره وی دا، ئه و مهیدانه دوروی «ته عمیرگا» ی ماشینی ئیستای ده بیینی و زۆر قه ره بالغ بوو. دره نگتر هه ندیک له دووکانه کان، دیاره به هوی بی بره وی ئه و چه شنه که سب و کارانه وه، چۆل بیوون و له دووکانیکیان دا ژنیکی بی په نا (خونچه شیت) ده ژیا.^۲

۶. راسته ی ئاسنگه ره کان

له قه پانی حه مه ده مین ئاغا وه به ره خواری، واته به ره و لای چۆمی، کۆلانیکی پان یاخود شه قامیک هه بوو که زۆر به ی دووکانه کانی ئاسنگه ری بوون. دووکانی ئاسنگه ری

۱. باوکم هه موو شه وی جه ژنیکی قوربان و رده مه زان که واوپانتۆلی بۆ قاسم ئاغا ی موهته دی ددروو و به یانی زوی جه ژن دهیدا به من بیبه م بۆ «دی قاسم ئاغا» له په نای شار. له وی له دیوه خان که واوپانتۆله که م ده دایه ده ست ئۆکه ر و ده ست و پیوه ند، ئه وانیش ده یانبرده ژووری و «شاگردانه» یان بۆ ده هینام. ئه م کاره م زۆر پینخۆش بوو له به روه ی شاگردانه ی قاسم ئاغا له چاو ئاگاکانی دیکه، گه لیک زۆر بوو!

۲. من له ده بیرستان ده رسم ده خویند و «پیشاههنگ» بووم. له بیرمه مامۆستایه کمان (کاک عه زیز موخته دیری) رۆژیک وه ک «کاری چاکی پیشاههنگی» بردینی و شوینی ژیا نی خونچه ی هه ژارمان بۆ خاوین کرده وه، به لام هه ر ئه وهنده ی هاته وه مالی، به ربووه جنیو پیدانمان و له ترسان هه موومان هه لاتین!

مالی «كاوهیی» و «نه زه‌ری»ش له‌وئ هه‌لكه‌وتیبوون. ئاسنگه‌ره‌كان كه‌ره‌سه‌ی كشت‌وكال‌ وه‌ك داس و نیروئامووریان دروست ده‌كرد. كووره و ده‌زگا و سندانیان هه‌بوو و رۆژ تا ئیواره شاگردیك كووره‌ی ده‌ده‌ماند و وه‌ستا ئامرازی ده‌سكردی خۆیانی ده‌كوتایه‌وه. لای رۆژه‌ه‌لاتی ئه‌و گوزه‌ره، قه‌پانی حه‌مه‌ده‌مین‌ئاغا و لای رۆژاوا‌ی مالی خه‌لك بوو كه ده‌گه‌یشه‌وه سه‌ر خیا‌بانی می‌راوا. به‌ری باشووری گوزه‌ری ئاسنگه‌ران، گوزه‌ری خه‌یاته‌كان و به‌ری باكووری، مه‌یدانی گه‌نم بوو.

۷. مه‌یدانی حه‌یوان

ئه‌وه دیارده‌یه‌کی تایبه‌ت به بۆکان بوو و له هه‌موو ناوچه‌كه‌دا ئه‌وه‌نده‌ی بزانه‌م بازار‌ی حه‌یوان ته‌نیا له بۆکان و له گوندی قه‌باغه‌كندی نزیك می‌اندواو هه‌بوو. بازار‌ی حه‌یوان له بۆکان هه‌فته‌بازاریك بوو بۆ كپین و فرۆشتنی مه‌ر و مانگا و ئه‌سپ و گویدریژ و به‌گشتی ئازهل و پاتال. وا بزانه‌م رۆژی بازار‌ی چوارشه‌ممان بوو و دواتر كرا به یه‌كشه‌ممان.

فرۆشیار له گونده‌كانه‌وه حه‌یوانیان دینایه ئه‌وئ و ده‌یانفرۆشت، كپاریش، چ خۆجییی و چ ئه‌وانه‌ی وا له شاره‌كانی دیکه‌وه ده‌هاتن، حه‌یوانیان ده‌كپی و ده‌یانبردن بۆ شوینه‌كانی دیکه‌ی كوردستان یا عه‌جه‌مستان. دلتیا نیم ئایا «عه‌وارین» ته‌نیا له فرۆشیار وه‌رده‌گیرا یان له كپاریش. له سه‌رده‌میک‌دا كه وه بی‌ری من دئ، کاری وه‌رگرتنی ئه‌و عه‌واریزه به ره‌شیدی رۆسته‌م پاله‌وان و كوپه‌كه‌ی، واته‌مه‌مه‌دی پاله‌وانی درابوو. كه‌س نه‌یده‌توانی به‌بئ ئه‌وه‌ی مالیات یا عه‌واریز بدا هیچ بفرۆشی، ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر پێش هاتنه‌ نیشاری بۆکان، له رینگاش بیانفرۆشتایه‌ ده‌بووایه‌ عه‌واریزه‌كه‌ بده‌ن ده‌نا تووشی شه‌ر ده‌بوون و لێیان ده‌درا. ئه‌و مه‌ر و مانگایانه‌ی وا ده‌فرۆشران، قه‌ساب و هه‌روه‌ها چۆداره‌كان ده‌یانكپی و ده‌یانبردن بۆ تاران و ته‌وریز له‌وئ ده‌یانفرۆشتن. خه‌لكی ئاساییش بۆ قوربانی كردن و «گاوه‌ردوون» حه‌یوانیان له‌وئ ده‌كپی. بازار‌ی حه‌یوان ناوه‌ندیکی گه‌لیك گرنگ

بوو بۆ ئابووری بۆكان و ناوچەكە لەبەرودەى بە تەنیشت كپین و فرۆشتنى ئاژەلەوه گەلیك بابەتى دیکە ھەر لە جل و بەرگەوه تا خوار دەمەنیش دەفرۆشرا. دووكاندارەكانى بۆكان لەو پۆژەدا شتومەكى خۆیان دەھینا و لەسەر زەوى پانیان دەکردنەوه و خەلكەكە لێیان دەكپین.

۸. گاراج

گاراج یا گاراج دیاردەیهكى تازەترە و بەو شوینە دەگوترئ كە دواى سەرھەلانی ترۆمبیل و کرانەوهى رېگای ھات و چۆى ترۆمبیل بۆ شارەكانى دیکەى وەك تەوریز و مەھاباد و ورمى و میانداو و بناو و سەقز، گرنگایەتیی پەیدا کرد و بوو بە ناوھندیكى سەرەكیى ئابوورى بۆ ھەناردە و ھاوردەى و بردە کردنى شتومەك. یەكەم گاراج لە شوینىك كرایەوه كە دەكەوتە خوار باغى مالى حاجى سالىھى ھەریرى و شانى باكوورى پۆژاواى مزگەوتى بازار. دواتر لە بەردەم گاراجەكە مەیدانىكیش لیدرا و چەند دووكانیشى تیدا كرایەوه. ماشینی بارى لەویۆه بەرەو شارەكانى دیکە بەرئ دەكرا و گەنم و جو و نۆك و خورى و بەرھەمى دیکەى كشتوكالى و ھەیوانیى بۆ شارەكانى دیکە دەبرد و لەوانەوه، بەتایبەت لە تەوریزیشەوه شتومەك دەگەیشتە ئەوئ، لەوئ بەتال دەكرا و دەبرا بۆ بەر دووكانى خاوەنەكانیان.

ئەوهى لەم بەشە و بەشەكانى پێشوودا سەبارەت بە ئابوورى بۆكان تۆمار كرا، زانیارییەكى گەلیك كەم بوون. ھیوادارم ئەم ھەشتە لە مشتە بۆ نووسینی دواپۆژى میژووى بۆكان و موكریان وەك بەشیک لە كوردستان، كەلكى خۆى ھەبئ و ھاندەریك بئ بۆ توێژەرانى دواپۆژ كە كارى شینگیرانە و وردبێنانەترى لەسەر بكەن.

زنجیره چاپکراوهکانی بنکهای پژوهشگری

۱. کورپادی ۱۰۱مین سالپژوی له دایکبوونی مامؤستا حهسن قزلجی، نوامبری ۲۰۱۶
۲. شیلانی شهپرگه، (کومه له شیعر) نووسینی قادر وریا
۳. مچهی کچهی (بهسه رها)، نووسینی قادر وریا
۴. تیرۆزیمی دهوله تی له دژری پۆژه لاتی کوردستان، نووسینی قادر وریا
۵. پۆژانی پیشمه رگایه تیم، نووسینی عهبدو لالا فه تاحی بهرگی ۱ و ۲
۶. برگه یهك له ژیان و خه باتم، نووسینی حهسن رهستگار، بهرگی یهك، بهشی ۱ و ۲
۷. وهردانه وهی ژیان، نووسینی محهمه د بۆکانی (بیکهس)
۸. چه پکیك روانگه و ره خنه، کومه له وتار له باره ی پرسی کورد، نووسینی کامران ئەمین ئاوه
۹. ئیستاش له بهرلین دادوهر ههیه، تیرۆر و دادگای بهرلین، میهران پایه نده، عه بیاس خوداقولی، حهمید نهوزه پی، وه رگیت: سامان په حیم زاده
۱۰. بازاندیشی در برخی از مفاهیم کلیدی فلسفه ی سیاسی، مجموعه ترجمه از پژوهشگران خارجی، ناصر ایرانبور، جلد ۱ و ۲
۱۱. خنده ی گدا (مجموعه داستان) حسن قزلجی
۱۲. جستارهایی پیرامون جنبش ملی کرد (مجموعه مقالات سیاسی - اجتماعی)، کامران امین آوه
۱۳. چپ سنتی و جنبش ملی کرد در ایران، کامران امین آوه
۱۴. کردستان معاصر، لازاریف، محوی و دیگران. مترجم کامران امین آوه
۱۵. سالم زیستن آموختنی است! (مجموعه مقالات پزشکی - اجتماعی)، دکتر کامران امین آوه
۱۶. افعال و مبانی دستور زبان آلمانی، چارلز جی. جیمس، مترجم کامران امین آوه

BOKAN

IN THE COURSE OF HISTORY

BY ANWAR SOLTANI

Vol. III

A collection of 481 essays detailing history, literature and life accounts of people of Bokan (Bukan), a Kurdish town in north-west Iran, from the earliest written record to present. The accounts of historic sites around the town give details of continuous story of three thousand years of civilizations in the region, including the time of Mannaeans, Medes, Urartians, Scythians, Parthians, Sassanids, Greeks, Romans and Arabs who governed the region at different points in time. Readers will embark on the journey through the historic sites of Zewiyeh, Izirito, Takht-e Soleiman (Shiz) and Faqreqa, the tomb of a Median king in neighbouring towns of Saqiz and Mehabad, while meeting past and present religions such as Mithraism, Zoroastrian and Islam.

Bokan is also a land of great Kurdish poets and authors; important contributions to Kurdish literature are documented in the book through the life and fortunes of H. Qizilji, A. Haqiqi, K. I. Awat, S. Ilkhanizadeh, E. Afkhami, O.S. Wefa and many others.

Two further sections of the book will account for development of economy in Bokan during the time, along with the exciting political memoirs of the author in both prisons of the previous and current Iranian regimes.

Readers can also find detailed history of the region through the time, from Assyrian invasions (first millennium BC) to the first and second world wars, Republic of Kurdistan (1946), Peasants Uprising (1952-3) and Kurds defending harsh aggression of the Islamic republic of Iran in 1979.